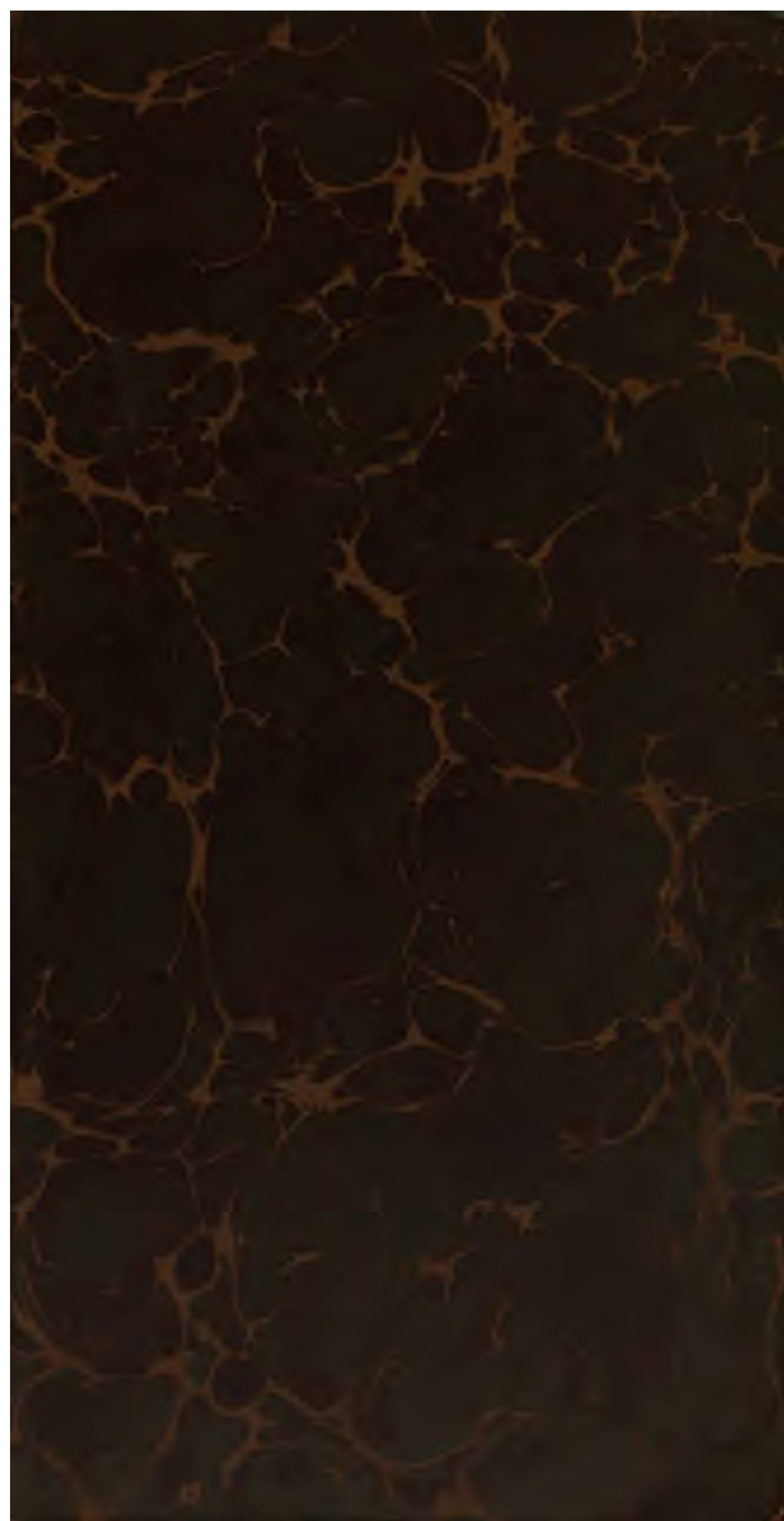
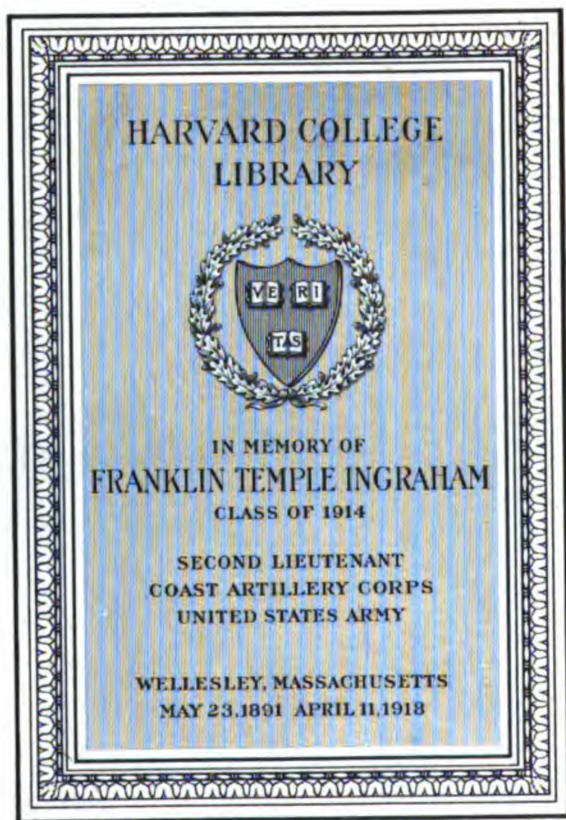

HARVARD COLLEGE
LIBRARY
VE RI
TAS
IN MEMORY OF
FRANKLIN TEMPLE INGRAHAM
CLASS OF 1914
SECOND LIEUTENANT
COAST ARTILLERY CORPS
UNITED STATES ARMY
WELLESLEY, MASSACHUSETTS
MAY 23,1891 APRIL 11,1918

VERSLAGEN EN MEDEDEELINGEN

DER

KONINKLIJKE VLAAMSCHE ACADEMIE

VOOR

TAAL- EN LETTERKUNDE

VERSLAGEN

EN

MEDEDEELINGEN

DER

KONINKLIJKE

VLAAMSCHE ACADEMIE

VOOR

TAAL- EN LETTERKUNDE

1888

GENT

DRUKKERIJ S. LELIAERT, A. SIFFER & Cie

Drukkers der Koninklijke Vlaamsche Academie

HOOGPOORT, 52

1888

Zitting van 18 Januari 1888.

Zijn aanwezig de heeren Jhr. Napoleon de Pauw, bestuurder; Jan de Laet, onderbestuurder; Frans de Potter, bestendige secretaris;

de heeren H. Claeys, Ed. Gailliard, P. Génard, G. Gezelle, E. Hiel, L. Roersch, E. Stroobant, F. van der Haeghen, P. Willems, P. Alberdingk Thijm, S. Daems, C. Hansen, L. Mathot, J. Micheels, J. Obrie, J. van Droogenbroeck, Th. Coopman, A. de Vos, K. Stallaert en J. Dodd, werkende leden;

de heeren J. Broeckaert, L. Delgeur, A. Prayon-van Zuylen van Nyevelt en E. van Even, briefwisselende leden.

De heer J. Nolet de Brauwere laat weten dat hij door ziekte belet is op reis te gaan; de heeren A. Snieders, J. Bols, H. Sermon en Fr. Willems verontschuldigen zich door ambtsbezigheden verhinderd te zijn de zitting bij te wonen.

De bestendige secretaris legt de lijst over der

AANGEBODEN BOEKEN :

Door het Staatsbestuur :

Middelnederlandsch Woordenboek, door wijlen dr. VERWIJS en dr. J. VERDAM. Tweede deel, 11e en 12e aflevering.

Annuaire de l'Académie royale des Sciences, des Lettres et des Beaux Arts de Belgique, 1888.

Door den heer Jan Bols, briefwisselend lid der Academie :

Over de Welluidendheid der Nederlandsche Taal, door JAN BOLS. Leuven, 1873.

Reisje in Zwitserland, door JAN BOLS. Mechelen, 1876.

Volksspraak en Boeketaal, door JAN BOLS. Brugge, 1876.

Over het aanleeren van den Catechismus in de Moedertaal, door JAN BOLS (Redevoering, voorkomende in het *Jaarboek van het Davidsfonds voor* 1880). Gent, 1880.

Verschil in Uitspraak tusschen de zuivere en de gemengde e *en* o, door JAN BOLS. Leuven, 1882.

De Taal van het godsdienstig Onderwijs in Pruisisch Polen en in Vlaamsch-België, door JAN BOLS. Leuven, 1884.

Eenige Regeltjes om den Vlaamschen Studenten hunne Moedertaal te leeren behoorlijk schrijven en uitspreken, door JAN BOLS en JAN DE RUYSSCHER. Leuven, 1883.

Nederduitsche Bloemlezing, door JAN BOLS en JAKOB MUYLDERMANS. Eerste deel. Mechelen, 1886.

Door den heer Sermon, briefwisselend lid der Academie :

Geschiedenis van Peeter Coutherele, meier van Leuven, door H. SERMON.

Ossians Fingal, uit MACPHERSONS proza, vertaald door H. SERMON.

Door den heer dr. W. Everts, buitenlandsch eerelid der Academie :

Die ierste ende die jonxte Paeus. Bethleem ende Roemen. (Proeve van Middelnederlandsch. Overdruk uit *de Tijd*.)

Jhr. N. de Pauw, bestuurder voor het intredende jaar, stelt voor, in het verslag over de huidige zitting den dank der Koninklijke Vlaamsche Academie te vermelden voor den afgetreden eersten bestuurder, den heer P. Willems, aan wiens goede leiding, overleg en wijsheid de bepaalde inrichting der Academie, op hechte grondslagen, verschuldigd is. (*Toejuichingen*). Hij belooft, wat hem betreft, het voetspoor van zijnen geachten voorganger te zullen drukken en al zijne kracht te zullen besteden tot den bloei der instelling.

De bestendige secretaris deelt twee telegrammen mede, den 29 December ontvangen : een vanwege den heer Beernaert, minister van finantiën, en het ander van den heer ridder de Moreau, minister van Landbouw, Nijverheid en Openbare Werken. Beide ministers betuigen hun spijt dat dringende ambtsbezigheden hen beletten de openbare zitting en het banket der Academie, waartoe zij uitgenoodigd zijn, bij te wonen. — Vanwege den heer J. de Laet kwam denzelfden dag het bericht, dat zijne gezondheid hem niet toeliet naar Gent te komen.

ONTVANGEN BRIEVEN.

Sedert de plechtige zitting der maand December 1887 hebben zich doen kennen als schrijvers van verhandelingen, aan welke eene vereerende melding werd toegewezen : de heeren Prosper de Pelsmaeker, van Denderleeuw, en Theodoor Stille, van Maastricht, beide studenten aan de Hoogeschool van Leuven, schrijvers der verhandeling Nr 4 over het Gotisch; de heer dr. L. Simons, leeraar aan het Koninklijk Athenaeum te Leuven, voor de verhandeling Nr 5, over gezegd onderwerp; en de heer P.-H.-F. Bakker, bestuurder eener lagere school te Haarlem, opsteller der Middelnederlandsche Bibliographie Nr 4.

De vraag van den heer P.-H. van Moerkerken om zijne bekroonde verhandeling te mogen omwerken tot eene beknopte syntaxis van het Gotisch, in aansluiting aan de Gotische grammatik, wordt niet ingewilligd : het werk zal uitgegeven worden zooals het ingezonden is.

Wat de twee bekroonde werken over de Taalzuivering betreft, beslist de Academie dat beide, voor de uitgave, tot één versmolten zullen worden. De heer Broeckaert verklaart, voor zijn deel, met deze beslissing genoegen te hebben en te zullen trachten daaromtrent met den heer Craeynest overeen te komen.

Bij brief van 15 Januari 1888 betuigt de heer Louis D. Petit aan de Academie zijnen innigen dank voor de hem toegekende eervolle onderschei-

ding, en deelt mede, dat zijne Bibliographie « reeds bij de bekende firma E.-J. Brill, te Leiden, ter perse gelegd is en verschijnen zal zoo spoedig een keurige typographische uitvoering en nauwgezette correctie zulks zullen toelaten. »

Na eene beraadslaging over de vraag, of de heer Petit wel het recht heeft zelf de uitgave van een door de Academie bekroond werk, buiten haar, te doen, lost de vergadering deze vraag op in bevestigenden zin, dewijl de voorwaarden van den wedstrijd dit punt niet duidelijk genoeg bepalen; de Academie zal echter, in het vervolg, zich het recht voorbehouden al de door haar bekroonde stukken zelve uit te geven, en verlangt dat ieder afdruksel van het werk des heeren Petit, op den titel, de melding bevatte dat het is uitgegeven door de Koninklijke Vlaamsche Academie. Aan den heer Petit zal gevraagd worden wat hij voornemens is te doen ten opzichte van de aanmerkingen, welke de heeren Beoordeelaars in hun verslag over zijne Bibliographie gemaakt hebben, alsmede mits welke voorwaarden hij een aantal afdrukselen van zijn werk aan de Academie zou kunnen afstaan.

Bestendige Commissie.

In zitting der Bestendige Commissie, dezen morgen gehouden, is besloten aan de Academie de uitgave voor te stellen der letter **A**, van het *Glossarium* des heeren Roersch, op de *Alexanders Yeesten*

van Maerlant. — De Academie geeft aan dit voorstel hare goedkeuring.

Aan de vergadering een afdruksel aanbiedende van de *Zevenste Bliscap van Maria*, bedankt de heer bestuurder den heer K. Stallaert om de eerste middelnederlandsche uitgave der Academie, in weinig tijd en op verdienstelijke wijze, bezorgd te hebben.

Kiezingen.

De Academie gaat over tot de kiezing van drie Leden, die, met het bureel, de Commissie van Rekendienst voor het loopende jaar zullen uitmaken. Worden gekozen : de heeren A. de Vos, J. Obrie en E. Stroobant.

Tot leden der Commissie, gelast met het voorstellen van de prijsvragen voor 1889, worden gekozen de heeren Fr. de Potter, G. Gezelle, C. Hansen, L. Roersch en P. Willems.

De zitting eindigt te 4 1/4 uren.

Zitting van 22 Februari.

Zijn aanwezig de heeren Jhr. Nap. de Pauw, bestuurder; J. de Laet, onderbestuurder; Fr. de Potter, bestendige secretaris;

de heeren H. Claeys, Ed. Gailliard, E. Hiel, E. Stroobant, F. van der Haeghen, P. Willems, P. Alberdingk Thijm, C. Hansen, L. Mathot, J. Micheels, J. van Droogenbroeck, Th. Coopman, A. de Vos, K. Stallaert en J. Dodd;

de heeren J. Broeckaert, L. Delgeur, A. Prayon van Zuylen-van Nyevelt, H. Sermon en Fr. Willems, briefwisselende leden.

Hebben zich doen verontschuldigen : wegens ziekte, de heeren G. Gezelle, Nolet de Brauwere van Steeland en S. Daems, werkende leden, en K. de Flou, briefwisselend lid; wegens ambtsbezigheden, de heer L. Roersch, en uit hoofde van eene reis in het buitenland, de heer J. Obrie.

AANGEBODEN BOEKEN

Namens het Staatsbestuur :

Het Vorstenhuis Oranje-Nassau, van de vroegste tijden tot heden, door VORSTERMAN VAN OYEN, met eene inleiding van Dr L.-R. BEYNEN en een gedicht van J.-J.-L. TEN KATE. Leiden, 1883, in-4°.

Het Vorstenhuis van Waldeck en Pyrmont,

benevens de uitgestorven en grafelijke takken van dit stamhuis, door VORSTERMAN VAN OYEN. Utrecht, 1879, in-4°.

Dictionnaire nobiliaire. Répertoire des généalogies et des documents généalogiques, qui se trouvent dans la Bibliothèque, les collections et les archives de Mr A.-A. Vorsterman van Oyen. 's-Gravenhage, 1884, in-8°.

Catalogus der tentoonstelling van voorwerpen, betrekking hebbende op het vorstelijk stamhuis Oranje-Nassau, en op de Wapen-, Geslacht- en Zegelkunde. Ibidem, 1880, in-8°.

De hooge Raad van Adel, beschouwd in verband met zijne boekerij en archief, benevens een woord over een nieuw soort van belasting. Leiden, 1880, in-8°.

Genealogie van het geslacht Beets. 's-Gravenhage, 1884, in-12°.

Idem van de geslachten *ver Huell, Joost van den Vondel, Smit, van Barnevelt, van Beeftingh, Dumbar, Browe, Chabot, Groeninx van Zoelen, Meyners, Prins, Crommelin, Huyssen van Cattendijke, Lestevenon, Stein, Straelman, Hubrecht, Tromp,* door J.-H. SCHEFFER en A.-A. VORSTERMAN VAN OYEN. (*Nederlands Familiearchief.*) 's-Gravenhage en Rotterdam, in-12°.

Redevoeringen uitgesproken op het XVIIe Nederlandsche Taal- en Letterkundig Congres te Mechelen, door A.-A. VORSTERMAN VAN OYEN.

Levensbericht van G.-A. VORSTERMAN VAN

OYEN, door een oud-leerling. 's-Gravenhage, 1884, in-12°.

De Heerlijkheid Nieuw-Lekkerland. 's-Gravenhage, 1886, in-12°.

Hattuarie. De oorsprong der graven van Gelre en Cleve, door A.-J.-C. KREMER. Ibidem, 1887, in-12°.

De voormalige heerlijkheden Reeth en Waerborg, door JOH.-THEODOOR DE RAEDT. Ibidem, 1886, in-4°.

Grafelijke Commissie- of Bevelboeken van Hertog Willem van Beyeren. 1392-1418. Rotterdam, 1883, 2 deeltjes.

Geschiedenis der abdij van Postel, door TH.-IGN. WELVAERTS, twee deelen in-8°.

Vanwege den heer MORITZ HEYNE, buitenlandsch eerelid, te Goettingen :

Beówulf, met uitvoerig glossarium door hem uitgegeven; en *Lexicon Frisicum* (A-Feer), composuit JUSTUS HALBERTSMA.

De Academie stelt, in geheim comiteit, hare begrooting vast voor het loopende jaar, alsmede het programma der

Letterkundige wedstrijden voor 1889.

EERSTE PRIJSVRAAG.

Oudgermaansche Taalkunde.

Het gebruik der naamvallen in Notkers Boethius en Martianus Capella.

TWEEDE PRIJSVRAAG.

Middelnederlandsche Taalkunde.

Men vraagt eene nauwkeurige en volledige studie over het gebruik van het voornaamwoord van den 2^{en} persoon enkelvoud (du, dijn) *bij de Middelnederlandsche schrijvers, en men vervolge die studie tot de volledige verdwijning van dit vooornaamwoord in de schrijftaal.*

DERDE PRIJSVRAAG.

Letterkunde.

Lofrede op Jan-Frans-Willems, beschouwd als hoofdman en leider der Vlaamsche beweging, en als Taal- en letterkundige.

VIERDE PRIJSVRAAG.

Men verlangt eene critische verhandeling betrekkelijk de verdiensten en de strekking der oorspronkelijke *Noord- en Zuid-Nederlandsche, zoo geschiedkundige als zede- en karakterschetsende romans, sedert* 1780 *tot* 1887 *gedrukt, met uitzondering der levende schrijvers.*

VIJFDE PRIJSVRAAG.

Vaderlandsche geschiedenis.

Verhandeling over den oorsprong der Belgische vrijheden.

Voorwaarden.

Voor de wedstrijden worden enkel handschriften en niet te voren uitgegeven stukken aanvaard. De werken moeten leesbaar in het Nederlandsch geschreven zijn. De schrijver stelt zijnen naam op zijn opstel niet; hij voorziet dit slechts van eene kenspreuk, welke hij, met opgave van zijnen naam en woonplaats, in een gesloten briefje herhaalt. Voldoet hij aan de laatste bepaling niet, dan kan de prijs hem geweigerd worden.

De schrijver van elk bekroond werk zal namens de Academie eene belooning ontvangen van 600 francs, ofwel eenen gedenkpenning van gelijke waarde.

De mededingende handschriften moeten bij den bestendigen Secretaris (Fr. de Potter, Godshuizendreef, 29) ingezonden

zijn vóór den 1 Augustus 1889. Degene na den voorgeschreven dag ontvangen, of zulke, welker opstellers zich op eenige manier zullen doen kennen, worden uit den wedstrijd gesloten.

De Academie eischt de grootste nauwkeurigheid in de aanhalingen en vraagt uit dien hoofde, dat de mededingers de uitgaven, alsook de bladzijde der door hen aangehaalde boeken, zouden aanduiden. — Zij meent den mededingeren te moeten berichten dat al de handschriften, aan haar oordeel onderworpen, als haar eigendom in hare archieven bewaard blijven, en zij zich het recht voorbehoudt deze in druk te geven. Van de niet ter uitgave aangenomene stukken zullen de mededingers, te hunnen koste, een afschrift kunnen bekomen, mits overeenkomst met den bestendigen Secretaris.

Briefwisseling.

De bestendige Secretaris legt twee brieven over, aan de Academie door den heer Minister van Landbouw, Nijverheid en Openbare Werken toegestuurd. Bij den eersten bericht hij, dat zijn Departement voor de helft der kosten (geraamd op 400 franken), zal tusschenkomen in de uitvoering der portretten van de afgestorven leden, die in de Jaarboeken der Academie zullen verschijnen, op voorwaarde dat de keus der met de uitvoering gelaste graveerders voortaan aan de voorafgaandelijke goedkeuring ven het Bestuur van Schoone Kunsten zal moeten onderworpen worden. — Het tweede schrijven laat de Academie weten dat hare vraag om de briefwisselende leden onder 't opzicht der vergoeding van reis- en verblijfkosten gelijk te stellen met de *associés* der Koninklijke Academie van België, niet kan toegestaan worden.

Vanwege den heer Louis D. Petit is een antwoord gekomen betrekkelijk zijne uitgave der bekroonde Middelnederlandsche Bibliographie. Daaruit blijkt, dat hij niet voornemens is zijnen arbeid volledig te maken door middel der met eervolle melding onderscheidene bijdragen, maar dat hij dien drukken zal zooals hij hem aan 't oordeel der Academie onderwierp, met bijvoeging nochtans van een alphabetisch register van de toenamen der schrijvers, met verwijzing naar hunne doopnamen.

Van zijnen kant deelt de Uitgever, de heer E.-J. Brill, de voorwaarden mede, mits welke hij een zeker getal afdruksels der Bibliographie aan de Academie zou kunnen afstaan. — De vergadering draagt het Bestuur den last op, over dit punt met den heer Brill nader te onderhandelen.

Lezingen.

De heer Hiel, werkend lid der Academie, leest het vervolg van het gedicht :

VAN MAERLANT.

II.

(*Aan mijne drie zonen Herman, Willem en Jan.*)

Komt, jongens, komt, we gaan naar Damme heen;
Laat Brugge rusten, 't heerlijk feest verdween,
Gevierd door 't Vlaamsche volk, in stad en veld,
Aan zee, ter eere van held Breidel, held
de Coninck!

'T Zonnelicht verrijst en valt
Met goudglans op het somber reusgestalt
Des halletorens, die 't gezang : « *Waar Maas*
En Schelde vloeien » als een gul geraas
Met « ***Vlaandrens gouden kusten*** » klinglend speelt,
Verliefd als reuzenleewerk, door de zon gestreeld.
Komt, licht van hart en zin, komt licht te been,
Komt, jongens, komt, we gaan naar Damme heen.

't Is Julimaand, de maand der zegepraal
Van 't Vlaamsche volk op 't valsche Walsch gesmaal.
West-Vlaanderland, hoe lokt in zomertijd
Uw schoonheid mijn gemoed! hoe hoogverblijd
Stemt gij den zin. In 't blauw uws hemels drijft
Vol schuchterheid het blank gewolk, of 't blijft
Vol majesteit beweegloos, heerlijk zacht
Door reinen zonneglans getind met pracht;
't Gelijkt in frischheid aan de Vlaamsche maagd,
Die 't vlekloos kleed vol fier verlangen draagt :
Geschiednis leert, terwijl heur boezem zwelt,
En vrome daden heimlijk fluistrend meldt.
West-Vlaanderland, uw grond is geurig groen,
Dat voor den zeewind wiegelt, malsch den zoen
Verkoelt der zon, die mild haar vlammenvloed
Thans stroomen laat ter wei, daar waar verwoed,
Vóór eeuwen, stormen rolden ongetemd
Ter wilde zee.....
O, mijn verbeelding zwemt
In 't diep verleèn, toen Ragnar Lodbrog kwam
En langs dees strand den schat der Vlamings nam.....
Met zwaarden streed zijn volk, het roode zweet
Van koning Freir drupte in de golf..... en wreed
Verloor ons heir het leven in dien strijd;
Terwijl de maagden, met hun klaaggekrijt,
De raven joegen van den verschen buit.....
En later, door den aarden dam gestuit,
Verliet de zee verbolgen deze streek.
Het mistig moer werd land, toch schoon ze week
Voor 's Vlamings werk en koen beleid, haar wrok
Bleef grollen.....
Wee! daar treft mij weer een schok!

Ik zie ons dapper volk, met mannenmoed
Zich weeren in zijn koggen; 'k zie in gloed
Het brandend sop, dat roodgekleurd is door
Des Vlamings bloed, terwijl het vurig spoor
Der vloot in brand, de neerlaag somber verft,
En 's Vlamings reutel in het smakkend zeeschuim sterft.....
O wee!..... Hier won, hier won de Fransche vloot,
Vereend met Hollands vloot..... hoe snood! hoe snood!
Hoe snood! die ramp verwekt nog 't wraakgeween
Mijns herten.
Jongens, komt naar Damme heen!

Van Maerlant zong: « de schoonste bloem der aard
Is Vlaanderland, mij boven alles waard! »
De zonne baadt in 't grensloos hemelblauw;
De leewerk schudt de peerlen morgendauw
Van hare zwingen, stijgt door stralendrang
En juicht in liefdeklank den puursten zang.
Verzwonden is zij uit ons oog, en toch
Uit 't diepste licht der heemlen groet ze ons nog.
We gaan den zandgen vaardam langs, bezoomd
Aan beide kanten met het slankst' geboomt,
Waarin de musschen tjirpen, vinkenslag
En weduwwaal ons roepen: « Goedendag!
Hoe hebben wij u lief! » Terwijl de wind
In 't loover wispelt: « droomend menschenkind,
Hier zijt ge in 't land des denkers, die eens zong:
« 't Uitwendig schoon verblinde u niet. Ik drong
In 's menschen lotbestemming, in de ziel
Van zijn werkdadig leven..... toen hij viel
Verliet hij waarheidsmin en was zijn heil
Verbloeming! waardoor hij, voor leugen veil,
Gestremd in zijne ontwikkeling en groei,
Den leidsdraad miste, godsdienst, rein in bloei. »
De zonne klimt, heur brandgloed wekt gesteen.....
Komt, jongens, komt, we gaan naar Damme heen.

Daar wroet de landsman. 't Halmenwoud van graan,
Dat door zijn zweet is uit den grond ontstaan,
Bewierookt hem.
't Armzalig huisje ligt,
Met 't mossig stroodak, halfbedekt door 't dicht

En 't knoestig takgebos eens eiken kruin,
In 't vaal verschiet; de dunne rook, eerst bruin,
Dan blauw, vervliegt wildwalmend uit de schouw.
In 't huisje bidden daaglijks man en vrouw
En 't kind voor 't karig maal.
Van Maerlant, gij,
Die dikwijls die tooneelen zaagt, zing mij
Des werkers lof!
« Hoog eeren, zal men, hoog
Den man, schoon arm, die werkt en nooit bedroog!
Is zijn geslacht niet vrij, heeft hij geen goed,
Heeft hij geen naam, en is hij hoofsch en vroed,
Om 't even van welk land hij zij, vereert
Dien man ter elker steê, hij is meer weerd
Dan hij, die edel is, door naam alleen! »
Komt, jongens, komt, we gaan naar Damme heen.

Wij naadren vol aandoening 't dorpje; ziet
Hoe boven boomen, huizen in 't verschiet,
De kerke zich verheft. 't Is een lust
Te zien des torens hoog gevaart. Van rust
En vreê spreekt hij, stilzwijgend, als een droom
Die naar den hemel troont, die ernstig vroom
Het dorp bewaakt en sticht, en onder hem
Ter kerke luistert naar der lijders stem,
Die klacht ten hemel draagt en dan in 't hert
Den balsem stort voor diepe zielesmert.
We zijn in 't dorp..... ach, hier getuigt niets meer
Der oude stad!..... Wie brengt uw grootheid weer
Lief Vlaanderland?
Doch ziet, daar staat zijn beeld
Voor 't stadhuis, laat ons needrig naadren. 't Heelt
't Gemoed, diens fieren Vlamings manlijk woord
Te hooren dondren als een bliksem, hoort :
« O Kerstenman, de Heer alleen heeft 't recht
Den mensch te straffen, want de mensch is knecht
Van niemand! God alleen heeft 't recht den man
Te dooden..... God alleen is 't, God die kan
Het leven geven..... Houdt dus heilgen vreê
Ten allen kant; bouwt scholen, leert er meê
De kindren van het vaderland, in steê
Te heerschen door geweld en bloedig wee!

« Ende omdat ic Vlaminc ben,
met goeder herte biddic hen,
die dit dietsche sullen lesen,
dat si mijns genadich wesen.»

Een stralenkrans golft om het beeld van steen;
Een vooglenzwerm vliegt door den glansgloed heen,
En galmt fanfaren voor den held van 't licht,
Die eeuwig Vlaandren lieft en leert en sticht,
Die eeuwig 't herte roert en eeuwig zweeft,
In Vlaandrens geest, *zoo lang een Vlaming leeft!*
Komt, jongens, komt, en buigt bewondrend neer,
Voor Vlaandren's roem en taal, voor Vlaandren's recht en eer!

Wij deelen hier eene strooph meê uit het Lodbrogslied. Koning Ragnar Lodbrog is een der lievelingshelden der Noordsche Saga. Wij zullen later, met eene studie over dezen held, het gansche lied vertalen.

Hinggum vier med hiorde	Wij zwaaiden de zwaarden;
Hildur vas Synt i vehste,	De strijd steeg ten sterkste
Adur Freyr Kongur fille,	Voor Freir, de Vorst, viel
A Flemingia lande	In der Vlamingen veld
Nade blaer ad byta.	Beten de blauwerts (zwaarden)
Blode Smelldur i gultann	Bloedig beplekt op der gouden
Hogna-kust ad hialldre :	Wapenweer in de worsteling ;
Hardur Bengrefill : fordum	Hard was de wondspeer,
Maer griet morgin skaern :	Maagden beweenden
Morg en tafn gufst vorgum.	Morgensche mannenslachting,
	Bloedigen buit won men voor 't wild..

De heerlijke feesten, welke verleden jaar in de maanden Juli en Augustus gevierd werden ter gelegenheid van de inhuldiging der standbeelden van de vaderlandsche helden Breidel en de Coninck, alsmede ter verheerlijking van hunnen beroemden dichter, Hendrik Conscience, zijn nog in ieders geheugen. Het volk, begeleid door het beiaardspel, zong drie liederen door gansch de Nederlanden volksgeliefd geworden, en waarvan wij, als toelichting voor het gedicht, de eerste strophe volgen laten.

1° Het lied der Vlamingen.

Getoondicht door PETER BENOIT.

Waar Maas en Schelde vloeien,
De Noordzee bruist en stormt,
Waar vrede en kunsten bloeien,
De vrijheid mannen vormt,
Waar velden, wouden, weiden,
Als gaarden rijkbeplant,
De weelde en vreugd verspreiden,
Daar is ons vaderland.

EMANUEL HIEL.

2° Vlaanderen.

Getoondicht door RICHARD HOL.

Voor Vlaandrens gouden kusten
Klinke aller lofgeschal,
Daar waar ons vaadren rusten
En 't nakroost wonen zal,
Waar moeder ons eens baarde
En opleidde aan heur hand...
O dierbaarst land der aarde,
O Vlaanderland!

TH. VAN RYSWYCK.

3° De Vlaamsche Leeuw.

Getoondicht door KAREL MIRY.

Zij zullen hem niet temmen,
Den fieren Vlaamschen leeuw,
Al dreigen zij zijn vrijheid
Met kluisters en geschreeuw.
Zij zullen hem niet temmen,
Zoolang een Vlaming leeft,
Zoolang de leeuw kan klauwen,
Zoolang hij tanden heeft.

H. VAN PEENE.

DE SCHELDE VRIJ! (1)

door FRANS WILLEMS, briefwisselend lid der Academie.

I.

SCHALDIS.

Wat heb ik lang en droef gezucht.
Bekneld met zware boeien!
Mijn klaagtoon trilde door de lucht;
Mijn urn deed tranen vloeien:
Een drukkend tolrecht trof mijn' baren;
Geen schip mocht vrij mijn' vloed bevaren.

(*Samen in koor.*)

SCHALDIS.	VOLK.
Doch nu, nu is mijn boei geslaakt:	Doch nu, nu is die boei geslaakt:
Zeilt aan, bevrachte schepen!	Zeilt aan, bevrachte schepen!
Mijn breede stroom is vrij gemaakt;	De breede stroom is vrij gemaakt,
'k Mag weer uw schatten sleepen.	Mag weer onz' schatten sleepen.
'k Word weder jong, schoon zat van dagen:	Hij wordt weer jong, schoon zat van dagen;
Snelt aan! 'k zal u ter haven dragen!	En zal ons goed ter haven dragen!

(1) In 1863 werd de *Scheldetol*, die door België sedert 1830 jaarlijks aan Holland moest betaald worden, door tusschenkomst van verscheidene handeldrijvende mogendheden afgekocht. Dit heuglijk feit werd alsdan te Antwerpen, onder den naam van *vrijmaking der Schelde*, met buitengewone plechtigheid gevierd, te meer daar de Schelde sedert de regeering van keizer Karel nooit meer vrij was bevaren geweest dan onder Napoleon I en Willem I, dat is ongeveer gedurende dertig jaren. Sedertdien is er door de stad Antwerpen op de Marnixplaats, gelegen te midden der talrijke straten die het voormalige *Kasteelplein* bedekken, een grootsch gedenkteeken opgericht, op welks voorkant de Faam in onuitwischbare letters gegrift heeft: *De Schelde is vrij!*

De Koophandelskamer van Antwerpen heeft reeds eenen oproep gedaan om de vijf-en-twintigste verjaring dier gedenkwaardige gebeurtenis door groote feesten op te luisteren.

Indien de buitengewone uitbreiding, die Antwerpen sedert een vierdeleeuw bekomen heeft, niet als een gevolg van de afkooping des Scheldetols kan beschouwd worden, is het toch zeker dat, na die gebeurtenis, ten gevolge der afbraak van de oude vestingen en het Spanjaardskasteel, handel en scheepvaart eene buitengewone vlucht namen, en de haveninrichtingen, door de gelukkige samenwerking van Stads- en Staatsbestuur, werden opgevoerd tot de hoogte van die der beroemdste handelsteden.

Wie Antwerpen kent, weet wat al prachtige openbare gebouwen er sedert de afbraak der oude vestingen zijn opgericht: kerken, schouwburg, gerechtshof, athenæum, museum enz.

ANTWERPEN (*eene vrouw*).

Wat juichtoon galmt daar om mij heen

SCHALDIS.

O schoone Maagd, kom in mijne armen!
'k Ben vrij! 't is uit met mijn geween.

ANTWERPEN.

Den Hemel dank om zijn erbarmen!...

Kinders! op, ter vreugdefeest!
Siert nu markt en straten!
Op, mijn eedle kunstengeest!
Schilder pracht-ornaten;
Lever zangen, vol en rein,
Schittervuren, groot en klein,
Dat de Maar het melde:
« Ziet, zoo viert de Rubensstad
Hare heilbron, heel heur' schat,
— Vrijheid harer Schelde! »

II.

MATROZEN.

Wij laten vlag en wimpel zwieren,
Hoog, boven aan den mast!
Wij zullen alle touwen sieren
En Schaldis' vrijheid waardig vieren,
Lijk 't Schaldis' zonen past.

(*Samen.*)

SCHALDIS.

't Kanon brandt los
En dreunt hol domlend langs het water.
De riemslag klotst
En 't bootje klieft het golfgeklater.
De zonnestraal, zoo zilverhel,
Danst mee met elke waterwel.

ANTWERPEN.

Der klokken klank
Rolt galmend over 't Scheldewater;
De vreugdezang
Vervult de lucht met blij geschater.
De hemel is zoo heerlijk blauw,
Alsof hij medefeesten woû.

Voorwaar!
Dit is mijnschoonste dag van 't jaar!

KOOPLIEDEN.

O Scheldestroom! nu rolt ge vrij uw' baren
Langsheen de kaai der oude wereldstad.
We mogen thans u onbelast bevaren;
Thans schenkt uw vrije vloed een dubblen schat.
Wij zien alom de bonte vlaggen wapperen,
En hooren blij de blanke zeilen klapperen:
Een bosch van masten dekt den breeden stroom;
De kaai zwelt op van duizend vreemde waren,
Hier aangevoerd, o Schelde, langs uw' baren,
Uit elke streek van gansch den wereldboôm!

WERKLIEDEN.

(*Samen*).

De Schelde is vrij!
Hoera! hoera!
Nu kan de handel bloeien!
Nu werken wij
Voor kind en gâ
Steeds vroeg en spâ
En zien onze inkomst groeien!
De Schelde is vrij!
Hoera! hoera!

NERINGDOENDE VROUWEN.

De Schelde is vrij!
Hoera! hoera!
Nu kan de nering bloeien!
Vertieren wij
Dan zien we dra
In kist en lâ
De schatten binnenvloeien!
De Schelde is vrij!
Hoera! hoera!

KUNSTENAREN.

Komt, der vreugde ons prijs gegeven!
Schaldis' banden zijn ontboeid;
En, waar werk en handel bloeit,
Ziet men de eedle kunsten leven;
Daar, ja, eert men kleurpenseel,
Beitel, stift en schouwtooneel!

STEMMEN UIT HET VOLK.

De Schelde is vrij!
Hoera! hoera!

KINDEREN (*meisjes en knapen*).

Langs de breede Scheldekaaien
Zien wij vlag en wimpels waaien
Van zoo meengen reuzenboot,
Die onze oudren werk komt geven,
— Werk, de bron van lust en leven,
Bron van heil voor klein en groot!

KNAPEN.

Laat ons lijf en geest versterken,
Dat wij spoedig medewerken
Voor 't geliefde huisgezin!

MEISJES.

Gij wilt werken, gij wilt varen;
Wij, we zullen 't leed u sparen,
Door ons zorg en zustermin.

(*Samen.*)

En dan zien we langs de kaaien
Steeds met vreugd de wimpels waaien
Van zoo meengen reuzenboot,
Die ons werk en brood komt geven,
— Werk, de bron van lust en leven,
Bron van heil voor klein en groot!

STEMMEN UIT HET VOLK.

De Schelde is vrij!
Hoera! hoera!

NIJVERAARS.

Voer ons, vrije Schelde!
Langs uw breeden vloed
Al der wereld goed:
Vruchten van den velde,

Al wat de aarde bood
Uit heur rijken schoot,
Wat der zee ontwelde!
Wij bewerken 't door den stoom,
Geven 't honderdvoudige waarde,
En verzenden 't langs uw' stroom
Weer tot ieder oord der aarde!

STEMMEN UIT HET VOLK.

Heil! der vrije Schelde!

III.

SCHALDIS en ANTWERPEN.

Ha! daar dreunen weer de feestkanonnen!
't Vreugdevuren is begonnen:
Zie, hoe 't schittert, vlamt en blaakt!
Hoor, hoe 't sist en knapt en kraakt!
Wat een pracht van kleuren!
't Water glinstert t' allen kant
Als een vloed van diamant!...

MATROZEN.

Hui! ho!
't Anker gelicht! het schip is klaar.
Hui! ho!
't Zeil nu in top! het uur is daar.
Wij snellen vooruit met wind en tij,
En varen, en varen,
O Schelde, op uw' baren
Zoo lustig en blij!

STEMMEN UIT HET VOLK.

Hoera! de Schelde is vrij!

SCHALDIS.

Verheug u, fiere Scheldemaagd!
Wat schoone toekomst staat u open!
'k Zag reeds uw oude vesting sloopen,
Ter plaats, een stad die heerlijk daagt!

'k Zag groote nieuwe dokken delven;
Ter breede kaai uw stapelplaatsen welven!
Ik zag uw moordkasteelen vallen,
En rijzen trotsche tempelhallen,
Aan wetenschap en rechtsbeleid,
Aan godsdienst, taal en kunst gewijd!

VROUWEN.

Ofschoon voorheen de dichter zong:
« Gij bleeft die schoone,
« Die frissche telg van 't Noord,
« Nog fier op haar geboort';
« Gij siert nog steeds de kruin met uw driedubble krone
« Van kloekheid, rijkdom en van kunst; » (1)
Thans zijt ge meer
Dan ooit weleer
De koningin van Neerlands steden:
De alomberoemde havenstad,
Die weelde en rijkdom rond u spat
En van de volken wordt aanbeden.

SCHALDIS.

Ja, 'k zag van Oost en West
Hier in uw vest
De volken samenstroomen,
Met al hun' rijkdom, al hun' schat
Van nijverheid en kunst, en wat
Vernuft en kracht aan 't licht deed komen.
Toen ging er aan mijn strand
Een juichtoon op als nooit te voren;
En de echo droeg de vreugdekoren
Door heel 't meejuichend vaderland!

ANTWERPEN.

Ook thans, mijn kindren, moogt gij juichen:
De Hemel heeft ons beê verhoord.
Uw bloei en welvaart zullen duren,
Blijft gij getrouw aan uw' geboort'.

---

(1) Ledeganck : *De drie Zustersteden.*

Ja, blijft getrouw aan 't grootsch verleden,
Aan uwer vaadren goede zeden:
    Aan arbeid, eerlijkheid en trouw!
Dan zal uw handel welig tieren,
Uw wilskracht immer zegevieren
    Op tegenspoed, op leed en rouw!

MANNEN.

Dit zullen wij, met Gods genade,
    Die ons zoo mild heeft bijgestaan!
Dit zweren wij, om de eer der Vorsten,
    Die ons met gunsten overlaân!

Allen.

(MANNEN, VROUWEN EN KINDEREN.)

Slotkoor.

Blijf, Heer, ons vorstenhuis beschermen
En onzes lands U trouw ontfermen;
    Bewaar ze in eendracht, heil en vreê!
Wil onz' Bestierders zegen schenken,
En leid hen, Vader, naar uw wenken,
    Dat orde heersche in dorp en steê!

Blijf, groote God, onz' stad behoeden!
    Gij, die het lot der volken houdt.
Laat toch den krijg hier nimmer woeden;
    Op U is al onz' hoop gebouwd!

Gij zaagt ons rijzen uit moerassen,
Door burgervlijt gedurig wassen
    Bij 't worstlen tegen storm en tij.
Gij, Heer, Gij zegent 's menschen pogen;
Dies danken wij uw Alvermogen,
    En juublen luid: « De Schelde is vrij! »

Antwerpen.

Zitting van 21 Maart 1888.

De zitting heeft plaats in het nieuw lokaal der Academie.

Aanwezig de heeren Jhr. Nap. de Pauw, bestuurder; J. de Laet, onderbestuurder; Frans de Potter, bestendige secretaris;

de heeren H. Claeys, Ed. Gailliard, P. Génard, E. Hiel, L. Roersch, E. Stroobant, F. van der Haeghen, P. Willems, P. Alberdingk Thijm, C. Hansen, L. Mathot, J. Micheels, J. Obrie, J. van Droogenbroeck, Th. Coopman, A. de Vos, K. Stallaert, J. Dodd, werkende leden;

de heeren J. Bols, J. Broeckaert, H. Haerynck en H. Sermon, briefwisselende leden;

de heer Th. Arnold, buitenlandsch eerelid.

De heeren S. Daems, G. Gezelle en J. Nolet de Brauwere van Steeland, werkende leden, en de heer L. Delgeur, briefwisselend lid, berichten dat zij door ongesteldheid belet zijn de zitting bij te wonen; de heer Fr. Willems verontschuldigt zich uit hoofde van ambtsbezigheden.

Jhr. Napoleon de Pauw, bestuurder, leest, vooraleer de zitting te openen, de volgende verwelkomingsrede :

GEACHTE MEDEBROEDERS,

Hoogst aangenaam is het mij, U, reeds in het begin van mijn Bestuurjaar, in dit nieuw, ons

eigen lokaal welkom te mogen heeten. Den goeden uitval der onderhandelingen en de spoedige herstelling van dit oud heerenhuis zijn wij aan onzen ieverigen Bestendigen Secretaris verschuldigd. Ook aan het Staats-bestuur, dat ons milddadig de middelen schonk om deze nieuwe kosten te bestrijden, hebben wij onzen welgemeenden dank te betuigen.

Jammer genoeg dat het heerlijke voorstel van Stads wege aan het Staats-bestuur, ons het aloude *Toreken* van de Vrijdagsmarkt, de ten onrechte genoemde *Collatie-zolder*, (1) als definitief lokaal, mits prachtige herstelling door den Staat, af te staan, niet kon aangenomen worden. Doch, gij weet het, de bestuurlijke onderhandelingen gaan niet rap hier te lande, en intusschen hebben wij gemeend U voór eenige jaren eene huisvesting te moeten bezorgen, waar wij vrij en gemakkelijk onze werkzaamheden konden verrichten, en niet te moeten wachten op eene beslissing nopens het *Toreken*,

---

(1) Het is nu bewezen dat dit gebouw niet de *Collacie-Zolder*, maar het oude *Huidevettershuis* was. Ziet eene zeer belangrijke briefwisseling die, in Mei 1883, tijdens den aankoop van dit gebouw door de Stad, in de Gentsche dagbladen werd gevoerd door onzen Secretaris Frans de Potter, en door den gepensionneerden kapitein F. van den Bemden, en vooral de zeer volledige ontdekkingen en mededeelingen, die deze laatste geleerde onlangs in den *Messager des Sciences historiques* heeft uitgegeven (jaargangen 1883 en 1887).

dat voor ons, tot nu toe, niet een *lokáal*, maar een waarachtig *lókaal* is geweest.

Niemand meer dan ik persoonlijk betreur deze teleurstelling. Reeds over ***dertig jaar*** schreef ik, een twintigjarige jongeling, in mijnen eersten gedrukten roman, alwaar ik den noodlottigen heldenmoed onzer voorvaderen tegen den dwingeland Keizer Karel den V[den] poogde te schetsen en te verheerlijken, de volgende regels nopens den zoogenoemden *Collatie-zolder* :

« Een weinig ter zijde der Markt, op den hoek der Kammerstraat, zag men een afgezonderd gebouw, dat ook niet weinig roem in onze geschiedenis heeft verworven. Het is het eenigste, dat men tot hiertoe liet bestaan; maar men heeft allengskens huizen in 't ronde gebouwd, en het schijnt dat men tot doelwit genomen heeft het onder kraamkens te doen verdwijnen. Een kleine toren staat op den hoek, doch hij is van zijne hooge en spitsige naald beroofd. Indien gij vraagt wat de beroemde zaal geworden is, waar eertijds de *Collatie*, of Raad der voornaamste Poorters, bijeenkwam, — die zaal met haar gewelf, door tien standbeelden van Heiligen ondersteund, met hare breede haardsteė, met hare diepe vensternissen, waar twee menschen tegenover elkander konden zitten op de steenen banken, die in den muur waren gemetseld, — zal men u welligt, gelijk aan den schrijver dezes verhaals, antwoorden : « Daar bestaat *niets* meer van; onlangs plag Sint Pieter met zijne sleutels

daar nog te staan; maar men heeft hem laatst neergeworpen.

« ..... Het ware eene schoone taak voor eenen Gentenaar, die de oudheid en den roem zijner stad bemint, de huizekens weg te maken, die aan het middeleeuwsch gebouw, gelijk rupsen aan een fruitboom, zijn vastgekleefd; men zou dan de verscheidene kamers tot een geheel herbrengen; men zou de zwakke muren, die nu de vergaderplaats der Neringen verdeelen, ommeslaan, en het gewelf der zaal met nieuwe beeldwerken onderstutten; men zou den trap, die in het toreken draait en tot die groote zaal leidt, hermaken, en eene spitsige naald op den toren laten timmeren. — Dan ware de Collatie-Zolder wat hij eertijds was; — dan kon een onzer bloeiende zang- of taalgenootschappen zijnen intrek nemen in het oude Steen, en diezelfde zaal, waar eens het woord der grootsche Gentenaren klonk, van 't welluidend gezang of de ernsthaftige redevoering hunner zonen doen weergalmen. » (1)

Laat ons hopen dat deze droom eens zal verwezentlijkt worden, en dat wij in het *Vijftiend-eeuwsche Neeringhuis der Huidevetters* zullen mogen zetelen, waar meer dan een *Lieven Bauwens*, voorvader van den grooten burger, die Gent door

(1) *Studenten-Almanak*, Gent, 1857, blz. 150. — Herdrukt in *het Volksbelang*, Gent, Januari-Maart 1872, en in *de Verdediging*, Brugge, Maart 1881.

zijn genie heeft verrijkt, het vrije woord mocht voeren en dat door den wraakgierigen Gentschen keizer in 1540 werd verbeurd verklaard en verkocht, na de ter dood veroordeeling van den laatsten deken Bauwens, met de Borluuts, Vaernewijck's, en andere gemeentehelden. Overigens, hebben wij de hand kunnen leggen op een prachtig Heerenhuis, dat, grooter dan het *Toreken*, en met een deftig voorkomen, gemakkelijk geschikt is tot al onze noodwendigheden : groote zalen voor onze vergaderingen, secretariaat, boekenzaal, commissiezaal, magazijn, woning van de conciergie enz.

Dit gebouw draagt, gelijk gij het zult kunnen zien, zijn geboorteakte van het midden der *XVII*e *eeuw*. Als ik het eerstmaal bezocht, zag ik op de twee uiteinden der balken onzer openbare vergaderingzaal twee wapenschilden uitgesneden. Het eene verbeeldt eene *versterkte poort*, het andere eene *zwemmende zwaan*. Ik vroeg mij af, aan wie die wapens, denkelijk die van de stichters des huizes, mochten toebehoord hebben ; en ik werd welhaast overtuigd dat het eerste hetgene was des ouden Gentschen stams *d'Amman*, die de meierij van Gent bezat, en het andere dat der aloude Brugsche familie *Lanchals*, baron van Exaarde. En inderdaad, in het stamkundig boek van den vader onzes collega's Gailliard : *Bruges et le Franc* (1), vond ik

(1) Deel IV (1860), blz. 103.

onder de stamouders van onze huidige eigenares, Mevrouw van Pottelsberghe-de Kerchove, Jonkheer Gaspar *d'Amman*, die van 1639 tot 1656 getrouwd was met de achterkleindochter van den beroemden Brugschen Raadsheer *Lanchals*. Ook de bouwtrant van onzen gevel komt met dit tijdvak overeen, en zoo komt de beeldspraak der wapenkunde onzer voorouders zelfs in onze materiëele eeuw nog te passe om ons den juisten datum onzer tegenwoordige huisvesting te verklaren.

Wij hopen dat onze pogingen met een welwillend oog zullen te gemoet gezien worden, en dat de herinnering aan onze kloeke voorvaders, die zoo zeer hunne moedertaal beminden, in dit huis nog meer deftigheid aan onze Nederlandsche redevoeringen zal mogen bijzetten. (*Toejuichingen.*)

AANGEBODEN BOEKEN.

Namens het Staatsbestuur :

Bulletin de l'Académie royale des Sciences, des Lettres et des Beaux-Arts de Belgique. 1887, 12e aflevering.

Vanwege Jhr. Nap. de Pauw, bestuurder :

Studenten-Almanak voor 1855, 1856, 1857 en 1858, uitgegeven door het Taalminnend Studenten Genootschap, onder kenspreuk : *'t Zal wel gaan*. 4 deelen in-12°.

Vanwege den heer Stroobant, werkend lid :

Antwerpschen Almanak voor Nut en Vermaek voor 1822. Antwerpen, in-12.

Van den heer AM. DE VOS, werkend lid der Academie, een afdruksel zijner brochuur : *Het Verraad-Van Hoorde.* Tweede vervolg op « *Prijskamp en Academie.* » Gent, 1888.

Van den heer Jan Broeckaert, briefwisselend lid der Academie : *Taal- en Letterkundige Nalatenschap van* K.-L. TERNEST. Gent, 1888.

Van den heer L. DE BACKER, briefwisselend lid der Academie : *Nederlandsche Letteren in Frankrijk.* Lettre à Frédéric Mistral. (Overdruk uit *de Dietsche Warande*).

Vanwege den heer TR., priester in Limburg : *Maria, moeder van Jesus*, door JAMAR. Vierde, verbeterde uitgaaf, 1888.

Van den heer Siffer : *Verzameling der provinciale verordeningen van Oost-Vlaanderen, voorafgegaan door de Grondwet, de Gemeentewet en de Provinciewet.* 1822-1887. Gent, 1888.

Van den heer Eymael, leeraar te Amsterdam : *Constantyn Huygens' Hofwyck.* Kulemborg, 1888 (aangeboden door den heer P. Willems, met eene bibliografische aanteekening, welke verder gedrukt is).

Van den ongenoemden schrijver : *Een Gentsche Martelaar, Ignatius Toebast.* Leuven, 1888 (aangeboden door den heer P. Willems, met eene verder gedrukte bibliographische aanteekening).

Briefwisseling.

Den heer Mininister van Landbouw, Nijverheid en Openbare Werken bericht dat hij, ter versiering

van de vergaderzaal der Academie, een borstbeeld van Z. M. den koning, naar Vinçotte, alsmede de gegraveerde portretten van HH. MM. den Koning en de Koningin, beschikken zal. — De bestendige Secretaris voegt er bij, dat de in de zaal aanwezige borstbeelden van de Vlaamsche dichters PRUDENS VAN DUYSE en LEDEGANCK insgelijks door het Staatsbestuur aan de Academie geschonken zijn.

De heer P.-J. Scherpenseel, algemeen consul van de Zuid-Afrikaansche Republiek, zendt een afdruksel van zijnen brief, gericht aan de Vertegenwoordigers van de verschillige Staten en Regeeringen, die den 15 Maart j.l. door het Belgisch Staatsbestuur tot eene internationale Conferentie te Brussel beroepen waren tot het stichten van een Internationaal Bureel der Douaantarieven. — Het doel van zijn schrijven is, bedoelde tarieven op te stellen in de bestuurlijke taal der volkeren, die op de Conferentie door de talrijkste groepen vertegenwoordigd waren, en derhalve de Fransche en Hoogduitsche talen te vervangen door het Engelsch, het Russisch, het Nederlandsch, het Spaansch, het Italiaansch en het Portugeesch.

Bibliografische Aanteekeningen.

Ik heb de eer aan de Academie, in den naam van den heer H.-J. EYMAEL, leeraar aan de Openbare Handelsschool te Amsterdam, een exemplaar aan te bieden van zijne uitgave van

Constantijn Huygens' Hofwijck. (Kulemborg, 1888).

De naam des uitgevers is reeds gunstig gekend door zijne in 1886 verschenen *Huygens-Studiën. Nalezingen met critische aanteekeningen op uitgaven van C. Huygens' werken, door Dr Verwijs, prof. Verdam, Bilderdijk, Van Vloten en A.-W. Stellwagen.* De beoordeelingen van bevoegde personen in verscheidene Tijdschriften hebben te recht gewezen op de uitgebreide en grondige kennis, welke de heer Eymael bezit van Huygens' werken. Door deze kennis kon de geleerde uitgever den geestigen, maar soms al te gekunstelden dichter door hem zelven uitleggen, en dit is in het algemeen de beste weg om door eenen schrijver te doen zeggen hetgeen hij heeft willen zeggen. Dezelfde lof wordt in hooge mate verdiend door het thans aangeboden werk.

Na eene korte en geleerde inleiding over het ontwerp van Huygens' buitenverblijf « Hofwijck » en over de latere lotgevallen van dezen eigendom, volgt de tekst, gedrukt naar de uitgave der *Korenbloemen* van 1672, die door Huygens zelven bezorgd werd.

Aanteekeningen, welke 105 bladzijden beslaan, eindigen het werk, en zijn er het voornaamste sieraad van. Ophelderingen van taalkundigen of geschiedkundigen aard, uitleggingen der *realia*, vergelijkingen van den dichter met hem zelven zijn de bestanddeelen, welke de uitgever samensmelt om al de moeilijke plaatsen des gedichts met dege-

lijke notas op te luisteren, en niet alléén voor den lezer den zin van den tekst te vergemakkelijken, maar tevens zeer dikwijls de verkeerdheid te bewijzen van vroegere uitleggingen.

De uitgave van den heer Eymael zal derhalve aan de studie van Huyghens den grootsten dienst bewijzen.

Ik heb tevens de eer vanwege den ongenoemden schrijver aan de Academie aan te bieden een boekje, getiteld : *Een Gentsche martelaar, Ignatius Toebast, van het Gezelschap Jezus; zijn leven, zijne brieven en zijne marteldood* (1648-1684). Leuven, 1888.

Dit kort verhaal zal met genoegen gelezen worden. Het is sierlijk geschreven, en maakt den lezer bekend met belangrijke bijzonderheden aangaande de verre reis van België naar Amerika en den staat van Zuid-Amerika in de XVIIe eeuw. Het verhaal is des te belangrijker daar het grootendeels getrokken is uit de brieven, door den Gentschen jezuïet naar zijne familie gezonden, en daar verscheidene dezer brieven hier voor de eerste maal worden uitgegeven. Wat mij bijzonder getroffen heeft, is de innige gehechtheid van Pater Toebast aan zijn Vlaanderland. Is hij in Spanje, dan schrijft hij : « Voorwaer, Spanje heeft niets bij Vlaenderen, en alles is hier maer vuiligheid, zoodat ik mijnzelven niet kan inbeelden hoe dat iemand, die eenige kennis van het land heeft, hier

uit 't Nederland zoude kunnen komen, tenzij om eenige zaken te verrichten. » Stevent hij over den Oceaan naar Amerika : « Doch de spijs smaekte mij niet, want zij koken anders dan wij in Vlaenderen. « Van Carthagena, in Nieuw-Grenada, roept hij uit : « Van Vlaenderen, mijn lief vaderland, 't welk ik kwalijk kan vergeten, zal mijne missie omtrent zeven en twintig honderd mijlen zijn. » En den 20 Maart 1683 schreef hij uit Santa-Fé : « Het is ongeloofelijk welken naem de Nederlanders hier hebben, en hoe eenieder mij, onwaerdigen, bemind heeft. » In October 1684 stierf de moedige Gentenaar den marteldood door de hand der wilde Karaïben.

P. WILLEMS.

Bestendige Commissie.

In de zitting der Bestendige Commissie, 's morgens gehouden, is besloten aan de Academie voor te stellen :

De fragmenten van *Malegijs*, waarvan de uitgave aan Jhr. Nap. de Pauw werd toevertrouwd, mits goedkeuring der Academie, ter perse te leggen;

2° door den heer Stallaert eene volledige woordenlijst te laten opmaken voor de uitgegevene *Zevenste Bliscap van Maria*.

De Academie neemt deze voorstellen aan.

LEZING.

Anthoon van Hemert, Remigius van Eertborre en Frans Amelry, *Nederlandsche schrijvers uit de eerste helft der 16e eeuw, door den heer H. Sermon, briefwisselend lid.*

MIJNE HEEREN,

Bij het schrijven van de geschiedenis der beschaving eens volks is de geschiedenis zijner letterkunde de hoeksteen van het gebouw; maar nevens de geschiedenis der letterkunde behoort ook de geschiedenis der taal van het volk in acht genomen te worden. Inderdaad, niet zelden is de taal het ware merk van den beschavingsgraad eens volks : een ruw volk spreekt ruwe taal, of anders gezegd, de taal eens volks houdt gelijken tred met zijne beschaving. In eene eeuw van groote beschaving wordt de taal met nieuwe woorden, nieuwe verbindingen, nieuwe kleuren verrijkt; in eene eeuw van ramp, van verval, van achteruitgang kwijnt de taal; zij wordt verwaarloosd en verbasterd. Is eene natie bloeiend, dan bloeit hare taal; is eene natie kwijnend, verlaten, dan vervalt hare taal, zij sterft uit of verdwijnt voor die des overweldigers of des nabuurs.

De taal van een volk heeft dan hare wisselvalligheden, hare lotgevallen, hare geschiedenis, en het is om tot het opbouwen der geschiedenis onzer moedertaal ook iets bij te dragen, dat ik hier het woord neem.

Ik stel mij voor te spreken over drij schrijvers uit de eerste helft der XVIe eeuw, die onbekend zijn aan de hedendaagsche geschiedschrijvers van de Nederlandsche letteren, en verder over de taal dier eerste helft, welke van het middeleeuwsch Dietsch, wat de vormleer aangaat, al gedeeltelijk was afgeweken, zonder nog de hedendaagsche taal te wezen.

Herinnert U vooreerst, Mijne Heeren, dat de eerste helft der XVIe eeuw de tijd was van Keizer Karel en van Luther, van Hendrik VIII en van Thomas More, dat het de tijd was op welken onze medevaderlander Gerrit Gerritsen, *alias* Erasmus, zijne moedertaal den rug toedraaide, doch in het toppunt zijns letterkundigen roems beurtelings de gast der koningen en vorsten van Europa was; dat het de tijd was wanneer Jan van den Dale tooneelstukken schreef en Anna Bijns refereinen; wanneer Marcus van Vaernewijck, Despars, Kiliaan, van Meteren, Marnix tot de schooljeugd behoorden en Justus Lipsius nauwelijks alleen loopen kon.

De toestand der moedertaal was toen hier te lande nagenoeg dezelfde, die hij over eenige jaren was: voor Fransche schrijvers had het toenmalig hof gunsten genoeg; voor Vlaamsche gewaardigde het zich wel eens de voorstellingen der rederijkers te gaan zien.

De geschiedenis leert ons overigens dat die tijd voor de Nederlandsche natie een tijd van algemeen zedebederf en van verval der karakters

was. Tot hoeverre dit aan den invloed van het Burgondisch hof moet toegeschreven worden, betaamt het mij hier heden niet te onderzoeken.

Slechts één punt zal ik bespreken.

Het onderwijs liet ten aanzien der moedertaal veel te wenschen; in de middel-scholen leerde men alleen Latijn; wel is waar werd deze taal door de moedertaal onderwezen; maar een echt onderwijs in de moedertaal bestond niet. De werkjes van Joost Lambrecht en van Tsestich kunnen daartegen niets inbrengen.

De drukkers waren in het algemeen voor de Dietsche taal zeer slordig, en het vertelsel van Liesfeld, die eene belooning uitloofde aan al wie in zijne boeken eene drukfout vinden zou, zal wel alleen voor het Latijn gegolden hebben; ofwel moesten de lezers van dien tijd over keurigheid van taal en spelling een gansch ander gedacht hebben dan wij.

Laat mij toe, MM., U aan te halen, hoe de meest Vlaamsche onzer vroegere vorsten zijn onderwijs ontving.

Gelijk gij weet, was Margareta van Oostenrijk eene Nederlandsche dichteres; maar als het de opvoeding haars neven, des jongen Karels, gold, dacht zij niet eens aan het Vlaamsch.

En inderdaad, Karels eerste leermeester was don Juan de Vera, een Spaansch priester, die dona Juana in de Nederlanden gevolgd was. Doch wanneer, na den dood haars gemaals, de vorstin in hare geestesvermogens gekrenkt, hier te lande

niet meer verschijnen zou, riep Ferdinand van Arragon don Juan de Vera naar Spanje terug om hem op den bisschopszetel van Leon te plaatsen, en bij den jongen Karel werd hij vervangen door Luigi Vacca, ik vermeen een Italiaan.

Toen Karel dertien jaar oud was, kwam zijn grootvader, keizer Maximiliaan, in de Nederlanden. Deze was een Duitsch dichter en een gezworen vijand van Frankrijk; het eerste dat hij vroeg was of de prins de taal van zijn land kende en hij bemerkte dadelijk dat de jonge vorst bijna niet één woord Dietsch verstond. Onmiddellijk gaf hij bevel dat men Karel zou Dietsch leeren en het werd met goed gevolg gedaan.

Nu kwam ook de Doctor van Leuven om Karel Latijn, en wat verder tot de opvoeding van dien tijd behoorde, aan te leeren. Doch de groote invloed op Karel bleef aan Croy; deze leerde den vorst te paard stijgen en allerlei jacht- en oorlogswapens hanteeren; maar van letteren en wetenschappen hield Croy weinig en dat om gegronde redenen.

Gij kent allen het fabeltje van de vele talen, die de jeugdige Karel sprak. Welnu, van dat alles is geen woord waar. Wij hebben reeds gezien dat Karel op zijn dertiende jaar geen Vlaamsch kon. Toen hij op zijn zeventiende naar Spanje vertrok, kon hij nauwelijks eenige woorden Spaansch; dit legt genoeg het gedrag der Vlamingen in Spanje uit; het was maar toen hij, reeds keizer geworden, zich ten tweeden male in Spanje bevond, dat hij ern-

stig de taal van dat land aanleerde. Duitsch heeft hij nooit kunnen spreken zonder de omstanders tot lachen te brengen. Engelsch kon hij evenmin. En nochtans scheen dat eene verzorgde opvoeding, en aan Croy, die overigens een groot heer van dien tijd was, en aan de aartshertogin Margareta, die toen eene der beschaafdste vrouwen, niet alleen van Nederland, maar van Europa was. Was dit nu eene verzorgde opvoeding, zoo vraag ik mij af wat dan, bij de grooten en bij het volk van dien tijd, eene niet verzorgde opvoeding moet geweest zijn?

Leest men de geschiedschrijvers der Nederlandsche letterkunde over dit tijdstip, dan vindt men eene algemeene klacht over het verzuim, het verval der Dietsche letteren, over het verval der taal, het gebruik van bastaardwoorden, vooral Fransche woorden, over den invloed der herop-komst van de oude talen, over de goden en godinnen van Griekenland en Rome, die toen in het Vlaamsche letterveld waren verloren geloopen, enz.

Ongelukkiglijk, wat het begin der XVIe eeuw betreft, hebben de geschiedschrijvers alleen, of bijna alleen, het oog op de rederijkers van dien tijd gevestigd. Slechts Anna Bijns verschijnt op het tafereel als hekel- of lierdichteres. Van eene andere letterkunde in Vlaamsch-België wordt geen gewag gemaakt. En nochtans er bestond eene andere letterkunde.

Luther, gebruik makende van de uitvinding der boekdrukkunst, had zijne schriften bij duizen-

den verspreid en deze hadden zijn vaderland in rep en roer gebracht. Die toestand beperkte zich niet tot Duitschland; Luthers zienswijzen sloegen de grenzen over en verbreidden zich ook weldra in de Nederlanden, waar de Augustijnen van Antwerpen en Jan Bakker, de pastoor van Woerden, hunne hardnekkigheid weldra met den dood boetten. Hier ook schreven de aanhangers van Luther en verbreidden hunne schriften. Wie de vertaler des Bijbels van Liesfeld is, weet ik niet; maar een Gentenaar, Alexander Blanckaert, vertaalde ook den Bijbel en gaf zijne overzetting in 1543 te Keulen uit; doch de meeste dezer schriften werden aangeslagen en er zijn weinige van overgebleven.

Maar nevens deze nieuwsgezinden was er in de Nederlanden eene gansche rij van schrijvers, welke der oude kerk getrouw bleven en eene bijzondere letterkunde voor dien tijd vormen. De meesten waren geestelijken, wereldlijke priesters en kloosterlingen, wier taal, stijl en kennis tegen die der rederijkers grootelijks afsteken.

Zoo leefde in de abdij van Woensel, bij Eindhoven, een kanunnik regulier, met name ANTHOON VAN HEMERT, die daar stichtelijke werken uit het Latijn vertaalde.

Deze vertalingen werden te Antwerpen door Simon Cock, boekverkooper en gezworen prenter, uitgegeven.

Dit boek of beter deze verzameling van boekjes trok over vele jaren mijne aandacht, enkel om

den druk. Het werk was in uiterst slechten toestand; doch tot heden toe heb ik van deze uitgaaf geen ander exemplaar gezien, maar wel van eene latere. Het draagt den titel :

S[t] Augustijns vierighe meditatien oft aendachten. Ende die alleenspraken der sielen tot God. Ende dat hantboecxken van der aenschouwinghen Christi. Noch S. Bernardus devote aendachten. Ende een boecxken van S[t] Ancelmus, ghenaemt : De strale der godlijcker liefden, met sommighe van sijnen ghebeden : nu alle nyeu overgheset door Anthonium van Hemert, Regulier. Gheprent t'Antwerpen, bij mij Willem van Parijs. Met keyserlijcke Previlegie van iij *jaren.* 1547.

SWEERTS en PAQUOT halen als werken van Anthoon van Hemert nog aan :

Vertroostinghe in alle liden en teghenspoet. Antwerpen, Simon Cock, 1549. Hetzelfde werk in het Latijn.

Dat merch der sielen oft van volcomenheyt aller Deuchden. Ghemaect door den seer geleerden Doctoor Joannes Taulerus ende overgheset wt de Overlantsche tale in de Nederlantsche, door heere Anthonis van Hemert, regulier buyten Eindhoven. Antwerpen, S. Cock, 1557, en *Brussel, Rutger Velpius,* 1607,

Verder schrijft PAQUOT hem nog toe : *de Evangelische lantern,* dat in 1561 te Antwerpen verscheen.

Paraclesin afflictae mentis -- sive de Patientia servanda, lib. VI. Antv.

Speculum perfectionis e flandrice latine reddidit. Antv. 1547 (1).

SWEERTIUS voegt hier nog bij : Scripsit et *Monasticam Philosophiam*, quâ docet omnibus saeculis monachos caeteris fere doctiores in sacris litteris, concionibus ac disputationibus extitisse.

De XV Psalmen van den Eerw. Vader Johan (Fisher), *bisschop van Rochester*. Dit laatste werk werd door SWEERTS opnieuw uitgegeven in 1622.

Ik ken van hem nog een werk, getiteld : *van dat kerstelijk ridderschap, overgheset uten latine.* Het boek heb ik niet te mijner beschikking gehad; maar het bestaat in de bibliotheek van wijlen den heer Henri Legrelle, te Antwerpen (2).

---

(1) Het werk, dat VAN HEMERT uit het Vlaamsch in het Latijn vertaalde, draagt ten titel : « *Spieghel der volcomenheyt.* « *Die exposicie der missen. De bereydinghe om salichlyc dat* « *H. Sacrament te ontfangen* (par Simon van Venlo). *Antw.* « *Geeraerdt Leeu*, 1488, 8°, 192 *f.*

« *Die pieghel der volcomenheyt. Die exposicie des heyli-* « *ghen dienst der missen. — Die bereydinghe om salichlic dat* « *heylige sacrament, dat is dat lichaem Christi, te ontfanghen* « (par Simon de Venlo). *Delf* (Christ. Snellaert?) 1490, 192 *f.* 8°.

« Idem. *Buten Schoenhoven. In den hem.* (les chan. réguliers du monastère de St Michel) 1499, 168 *f.* 8°.

« *Spiegel der volcomenheyt.* (*Simon van Venlo*) *Exposicie* « *of bediedenisse der missen. Bereydinghe om dat heylighe* « *sacrament te ontfangen. Leiden, Hugo Janszoen van Woer-* « *den* 1499, 180 *f.* 8°.

(Campbell, *Annales de la typographie néerlandaise* 1577-1580.

(2) Nog een ander zijner werken is : *Van der voersichticheyt Gods in druck, lyden oft quellinghe des duyvels), dry troostelicke boecxkens des heyligen bisschops Joannis Chrisostomi, van nyeu overgheset uten latine in duytsche, door Ant. van Hemert.* (Medegedeeld door F. van der Haeghen).

Over den persoon van ANTHOON VAN HEMERT weet ik alleen, dat hij, volgens PAQUOT, zou geboren zijn te *Hemert*, bij *Heusden*, in de eerste jaren der zestiende eeuw, en dat hij een kanunnik-regulier der Augustijner orde was. Hij leefde en schreef in de abdij van *O. L. V. op de Hage*, welke te Woensel, bij Eindhoven, tusschen de Dommel en Ravensdonck stond

Die abdij werd daar door de familie van Schoonvorst gesticht in 1420, toen Jan IV hertog van Brabant en Jan van Heynsberg bisschop van Luik waren. Eindhoven en de abdij lagen in het bisdom Luik.

De eerste prior van *O. L. V. op de Hage*, EGBERT, was er gekomen uit het klooster van den Agnietenberg, bij Zwolle, waar eens Thomas van Kempen schreef; andere kloosterlingen kwamen er uit de abdij van Zoest, waar Erasmus zijne beloften uitsprak; maar er daarom niet bleef.

De vijftiende prior van *O. L. V. op de Hage* was, volgens LEROY, *Joachim Hemert* van 's-Hertogenbosch; of dit onze vertaler is, kan ik niet bevestigen; alleen is het zeker dat Joachim HEMERT en ANTHOON VAN HEMERT omtrent denzelfden tijd in die abdij moeten verbleven hebben.

In het jaar 1638 achtten de kanunniken zich te Eindhoven, onder de bescherming der Staten van Holland, niet meer in veiligheid en verhuisden naar Weert, in het graafschap Hoorne, toen in Spaansch Gelderland en thans in Nederlandsch

Limburg. Ik denk dat de mannelijke orde, waartoe van Hemert behoorde, in België niet meer bestaat; maar wel de vrouwelijke, namelijk in Berlaymont te Brussel.

Ik zal al de werken VAN HEMERT niet bespreken; maar mij bepalen bij eenige woorden over de overzetting van Sint Augustijns *Liber Meditationum*.

Dit boek, gedeeltelijk in proza en gedeeltelijk in verzen geschreven, is door den vertaler geheel in proza weergegeven.

De inhoud doet hier niets ter zake; het komt alleen aan op de taal en op de spraakleer des schrijvers, den tijd waarop het boek geschreven is en den persoon des schrijvers.

St. Augustijn vertoont zich hier een ware woordengoochelaar; hij speelt om te zoo te zeggen met opsommingen (enumeraties), met tegenstellingen (antitheses), met synoniemen enz. Ik moet het bekennen, dit heeft VAN HEMERT niet afgeschrikt; voor elk Latijnsch woord heeft hij een Vlaamsch, en een juist Vlaamsch woord.

Het werk begint met eene zegswijze, die bij St. Augustijn soms meermaals in elk hoofdstuk voorkomt :

« Geeft mijnre herten, dattet u begere, begerende soecke, soeckende vinde, vindende beminne en beminnende mijn sonden aflegge, ende die afgeleyt hebbende, niet weder en hale. »

In eene andere dergelijke woordspeling luidt

het : « Stelt toch nu mijn boosheyt tegen sijn goetheyt; mijn overtredinge tegen sijn maticheyt; mijn wreetheyt tegen sijn ootmoedicheyt; laet toch sijn ootmoedicheyt verwinnen mijn hooveerdicheyt, sijn lijdtsamicheyt mijn onverduldicheyt, sijn goedertierenheyd mijn herdicheyt, sijn gehoorsaemheyd mijn ongehoorsaemheyt, sijn stilheyt mijn ongerusticheyt, sijn soetheyt mijn bitterheyt, sijn minnelijcheyt mijn gramschap, sijn liefde mijn wreetheyt. »

Om U nu VAN HEMERT's wijze van vertalen in het algemeen te schetsen, moet ik u eerst zeggen, dat ik vind dat er vertalers en vertalers zijn.

De eenen nemen een boek, in vreemde taal geschreven, en brengen dit in hunne moedertaal over, zoodanig dat de lezer niet zeggen kan dat het een vreemd boek is; zij veranderen den titel, de namen der persoonaadjes, der plaatsen, ten einde het werk geheel het voorkomen van een inlandsch product te geven. Zijn de zinnen te lang, zij verkorten ze of kappen ze door; zijn de zinnen te kort, zij plakken er twee of drij aaneen; heeft de schrijver eigenaardige zegswijzen, beschouwingen over dingen en feiten zijnen volksaard, zijnen lande eigen, maar aan het publiek der vertalers vreemd of ongewoon; heeft de schrijver verhevene, wijsgeerige of wetenschappelijke bespiegelingen, te geleerd voor het publiek der vertalers — zij laten dit alles weg of zij koken het af tot het punt, dat de maag hunner lezers de spijs verdragen kan.

Die vertalers zijn praktische mannen en hun werk zal een groot getal lezers vinden.

Er is eene tweede soort van vertalers. Deze nemen een vreemden schrijver vast en denken een nuttig werk te verrichten met het gewrocht te vertalen. Zij bekreunen zich weinig over het publiek : zij hebben alleen het oog op de geletterden; de anderen verstaan hen toch niet.

Na voorafgaandelijk hunnen schrijver bestudeerd te hebben, zetten zij zich aan het werk. Zij zijn de taal, waarin het boek geschreven is, zoo machtig als de taal waarin zij overzetten. Zij laten geene figuur, geenen zin, geen woord, geene nuance in de uitdrukkingen verloren gaan. Zij verbloemen of verblauwen niets. Zij zorgen vooral dat de schrijver, dien zij vertalen, zijne oorspronkelijkheid, zijne eigenaardigheid in de vertaling behoudt ; zoodanig dat de eigenschappen, welke hem bij zijne landgenooten onderscheiden, hem ook voor den vreemdeling onderscheiden. Kortom hun werk is zoo gelijk de schrijver het zou geschreven hebben, hadde hij de taal des vertalers in stede van de zijne te gebruiken gehad, en de lezer der vertaling hoeft naar het origineel niet te grijpen, om den schrijver in al zijne oorspronkelijke eigenaardigheid te kennen.

Zoo schijnt mij VAN HEMERT te vertalen; hij vertaalt letterlijk, woordelijk en nochtans is zijne taal vloeiend, gekleurd, klaar en eenvoudig, echt Nederlandsch. Laat mij U lezing geven van het 21 hoofdstuk zijner vertaling.

Hoofdstuk 21. « O Heere, dit leven ende dese cattivige pelgrimagie verdriet mij seer. Dit leven is een arm leven, een verganckelic leven, een onseker leven, een werckachtig leven, een onreyn leven, een leven het welcke eene vrouwe is van allen quaden, ende een coninginne der hoovaerdijen, hetwelcke vol cattivicheden ende dolingen is, hetwelcke met recht geen leven, maer een doot heeten soude, in den welcken wij alle oogenblicken sterven door verscheyden ghebreken der veranderingen, met verscheyden manieren der dooden. Sullen wi dan den tijt die wij hier inder werelt leven, een leven heeten te zijn: het welcke die vochticheden dick ende op geswollen maken, het welcke de pine dunne maket, de hitte wt drooget, die locht valscet, het welcke die spisen op iagen, dat vasten mager maect, die genoechten ontbinden, die droefheden verteyren, die sorchfuldicheyt benaut, die onbesorchtheyt verbornet, die rijcdommen verheffen en hoverdich maken, die armoede vernedert, die ioncheyt oprecht, die outheyt nederwerpt, die siecheyt breect, die anxt neder druct. Ende na alle dese quaden comet dan ten lesten die rasende doot, ende maect van allen den blischappen deser allendiger werelt een so corten eynde, dat men nauwelijc en can geweten oftse oyt gheweest hebben. Dese levende doot, ende dit sterfelike leven, al ist met so veel bitterheden vervult, nochtans bevanget veel menschen met sinen wellusten, ende het bedriecht veel menschen met sinen

valscen beloften. Ende al ist in hem selven so valsch ende so bitter dat sijt selve ooc wel ondervinden die haer blinde liefhebbers zijn, nochtans geeftet te drincken ende maect droncken een ontallike groote scare der sotten, van den gulden drincknap, diet in sijnder hant heeft. Salich zijn si ende die selve seer weynich, die zijn vrientscap niet ontfangen willen, ende die versmaden dese verganckelike bliscap ende haer geselscap verwerpen, op dat si metter verdorven bedriegersse ooc niet en vergaen ende verloren bliven. »

Op eenige, doch zeldzame plaatsen, heeft hij nochtans zinnen, waar men moeilijk uit wijs wordt (1); maar men wordt daar ook niet heel wel wijs uit het Latijn zelf; ik schrijf dit echter toe aan het gebrekkig handschrift, dat de vertaler voor zich had. Inderdaad, ik heb zijne vertaling vergeleken met de uitgaaf der Benedictijnen, *e Congregatione S. Mauri* (1685), en ik heb ras bemerkt, dat wanneer er onduidelijke zinnen in voorkomen er telkens in mijne gedrukte uitgaaf kantteekeningen staan, in welke men de *varianten* van verscheidene door de uitgevers gebruikte handschriften opgeeft.

Wat zal ik nu zeggen over de woordvormingen,

---

(1) Want dan aldereerst gescapen is eenige wijsheyt, die gescapen is een redelijck moet ende verstandelijc, der reynder stad, onser moeder, die hierboven is, ende vrij is en eewich in den hemelen.

woordafleidingen en woordkoppelingen van VAN HEMERT? Ja, hij heeft noch Grimm, noch Bopp, noch de andere Indo-Germanisten kunnen studeeren; hij heeft bij SCHLEICHER niet kunnen leeren, dat de talen botanische uitspattingen zijn evenals de paddestoelen; noch met HOVELACQUE, REGNAUD en anderen kunnen uitroepen, dat er buiten de leer van DARWIN voor philologie of linguistiek geene zaligheid is!

Eilaas! VAN HEMERT was van zijnen tijd, en al die schoone dingen waren toen nog niet uitgevonden! Hij moest woorden smeden, taalwetten en taalvormen nakomen; hij heeft dat eenvoudig gedaan en hij heeft het meestal wel gedaan.

Wat zijne spelling aangaat, in hetgebruik van *i* en *ij* en *y* is hij geheel en gansch willekeurig; hij volgt volstrekt geenen regel, zoo min als voor het inlasschen of weglaten der *c* voor de *k* en der *h* achter de *g*.

Vele substantieven zijn bij hem van twee geslachten, b. v. *hert* (cor) is onz. en vrouw., *wereld* is man. en vrouw., en de woorden die op *heyt* uitgaan, zijn nu eens vrouwelijk, dan eens onzijdig; hij schrijft *der waerheyt*, maar ook *des waerheyts*, enz.

Zijne verbuigingen zijn nagenoeg die der middeleeuwsche schrijvers. Hij heeft de vormen aan de ouden wel afgezien. De vorm zelf is nooit verminkt noch vervalscht; maar hij past hem soms slecht toe.

Al de vrouwelijke namen, die op eene toonlooze *e* uitgaan, zijn van de zwakke verbuiging : dat is, zij hebben *en* in gen. en dat. enk.

Gaat het zelfst. naamw. op eenen sisklank uit, dan blijft het in den genit. meest onveranderd.

De bijstelling (appositie) staat niet immer in den richtigen naamval.

Hij schrijft nooit *den* in den nom., onderwerp of gezegde; hetwelk bij ANNA BIJNS en in den Bijbel van LIESFELD op elke bladz. voorkomt.

Noemen regeert den acc., *gelijken* den datief.

Hij onderscheidt voor het mann. sterke en zwakke verbuiging.

Naam en *knecht* worden bij hem steeds sterk verbogen.

Zijne verbuigingen wanken niet, d. i., hij verbuigt een woord op deze bladz. niet zoo, en anders op de volgende. Men zal bij hem b. v. niet vinden, gelijk in eene hedendaagsche hooggeschatte vertaling, op deze bl. *des gods*, *des vriends*, et twee bl. later *des goden*, *des vrienden*; neen, hij weet dat een naam sterk of zwak moet verbogen worden, en dat men tusschen de twee vormen niet te kiezen heeft. Men zal bij hem ook geene vormen vinden als deze : *den telg schoonlokkige Leto's*, hetgeen een Engelsche *saxon genitive* maar geen Neder- of Hoogduitsche vorm is; daar moet het luiden : *den telg schoonlokkiger Leto*, hetwelk alleen de echte vorm is en tevens dezelfde versvoeten uitmaakt als de eerste uitdrukking.

Het bijv. naamw., met een lid- of ander bepalend woord, wordt zwak, zonder dat, sterk verbogen. Heeft het lidw. in gen. of dat. *r*, dan staat de *r* achter het

adj., b. v. : *der goeder vrouw*, *der blinkender sterre*, integendeel *des goeden mans*.

Sculdich, *gedachtich*, *weerdich* regeeren den gen.; *deelachtig* regeert den datief.

Dan wordt overal gebruikt, waar wij het thans gebruiken, zelfs achter *niets*.

Du komt nooit voor; maar achter aan het ww. vindt men *dy*, *hebdy*, *hoordy*, en dit buiten den imperatief.

Dijns komt bijv. en zelfst. voor.

De gen. enk. der pers. voornaamw. wankt bij onzen schrijver : nu eens vindt men den echten vorm, *mijns*, *dijns*, *zijns*, *haars*, dan den vorm *mijner*, *dijner*, *zijner*, *harer*.

Hij schrijft overal *mijns zelfs*, *dijns zelfs*, *zijns zelfs*.

Het pers. voorn. van den derden pers. meerv. is *haar*, gelijk in de middeleeuwen

Zich is onbekend.

Het zelfst. ww. *zijn* wordt altijd met *hebben* vervoegd.

In passieven vorm gebruikt hij altijd *geweest* in plaats van *geworden*.

Menig sterk ww. wordt door hem zwak vervoegd, b. v. beweecht (bewogen), vraagde (vroeg),

Hij zet soms *ge* voor den infinitief, gelijk wij het voor het verl. deelwoord doen, b. v. *gedoen*, *geschuilen*, *geweten* enz.

Vergeten komt steeds met den gen. voor.

Het regiem der voorzetsels is juist hetgeen heden

in het Hoogd. nog gebruikt wordt; alleen bij de wankende voorz. slaat hij soms den bal mis, b. v. : Mijn hope en is niet in *die kinderen* der menschen...... neder gesonden in *den kinderen* der verkiesinghe.

Hij schrijft gedurig : mijn sonden, enz.

Nu kan ik U nog eene heele reeks uitdrukkingen aanhalen, die in de hedendaagsche woordenboeken niet te vinden zijn.

Ik heb slechts de eerste bladzijden aangeteekend. Ik zal er u maar eenige aanhalen. Ik lees ze *ad narrandum non ad probandum.*

Daar VAN HEMERT een vertaler is, is men altijd zeker van de beteekenis zijner woorden.

Zeer dikwijls lascht hij in afgeleide woorden *ich* in, waar wij dit thans niet doen : b. v. mildicheyt, ongerusticheyt, versuymelicheyt, lidsamich, enz.

Niet weder en hale (non iterare.) (1)

O mijn behoud. (Salvator meus).

Den scilt (scutum). KILIAAN geeft geen geslacht op.

Ghersticheyt des herten (animi rancorem). KIL. *rancor.*

Bequame hope (spem congruam).

Stadelike liefde (caritatem continuam). In de *Teuthonista* vindt men: *Steedich.*

Aflaten. (si quieverint). KIL. *cessare.*

Onstanthafticheyt (inconstantiam).

---

(1) Wat tusschen haakjes staat, zijn de woorden van den text.

Wtloopinge (vagatio), staat niet in KILIAAN. De Teuth. heeft: lopynge, *vagacio*.

Boerdelycheyt (scurrilitas); noch in KIL., noch in VAN DER SCHUEREN te vinden.

Laster des naesten, besonder des achterdeels (opprobria proximorum, scelera detractionum). KIL. heeft : *achterdeel van iemanden* segghen : *Detractare alicui*. De Teuthonista kent alleen *arritagium* = *arriregium*, bij DUCANGE fr. *arrérages*.

Botheyt des moets (mentis hebetudinem).

Scrafheyt (severitas).

Maken mi enen moet (animant vero me).

Onwijselyc staat voor *dwaas*.

Ghi verbeit mi als ic traech ben om te komen (excitas torpentem).

Bescutselen. KIL. heeft bescutsel, beschermsel, *defensio*.

Toevlucht vr.

Getale, dat.

Wyl tijts, gen.

Verslaen en verslappen. *Verslaan* is *bekoelen*, b. v. den dorst verslaan.

Hi derf (*il ose*). Staat ook in ANNA BYNS.

Ach laey mi! Hoe spade come ic. (Heu mihi, quam sero venio).

So wat tide. Hoogd : *zu welcher Zeit*.

Tuygen, subst.; dikwijls in stede van *getuygen*; beide staan in KIL. ook in V. D. SCHUEREN.

Van den stoorachtigen volken (de gentibus iracundis).

Des onstercken, ings. bij KIL.

Dat ic medelide met den bedrukten. Medelijden is bij v. H. een onoverg. ww. Het komt ook aldus bij KIL. voor.

Alendigen, allendigen, ook in KIL.

Hulper, in dien vorm niet in KIL. te vinden, maar wel in de Teuth.

Bewaringe des monts ende een duere der omstandicheyt mijner lippen. (Custodiam oris et ostium circumstantiae labiis meis).

Die aan den cruce geclommen heeft (crucis ascendit patibulum).

Onsprekelijk (ineffabilis.) KIL. heeft het woord ook en vertaalt *inenarrabilis.*

Sijn coninclike lippen ontwerpen hem (regia pallent ora). KIL. heeft *ontwerpen;* maar vertaalt alleen *delineare.*

Sake *passim* in plaats van *oorsake.*

Ik ben die slach van uwer pinen (Ego enim sum tui plaga doloris).

Ongoddelijkheyt (impietas). Ook bij KIL.

Tegenheyden (adversa).

Hij schrijft *drooge;* id. bij KIL.

Loon is mann., gelijk in de volkspraak en in het Hd.

De scalcheyt (nequitia) id. in de Teuthonista.

Versieren (verzinnen). KIL. vertaalt *ementiri, excogitare, assimilare.*

Cliecken ontvangen (sputa perferre). Dit is verkeerd vertaald. *Clieck* is een onomatopee dat slag, *alapa,* beteekent.

Uw handwerc (plasma).

Ontfermherticheyt. KIL. id. *misericordia.*

Gansser komt overal zonder *ch* voor.

Een verandering daer si mede verduystert en vercouwet mag worden (mutabilitas, qua tenebresceret et frigesceret). KIL. heeft *verkouden.*

Wtbanninge. KIL. wtbannen, *relegare, in exilium ablegare.*

Mi lustet (libet).

Verbornet (coartat). *Coartare* is drukken, eng maken, *mettre des bornes.*

Callen is *dicere, loqui.* KIL. geeft ook op eng. *to call* en het gr. καλειν, welk laatste ook de beteekenis heeft van *aanroepen.* Onze schrijver gebruikt het voor *conferre,* maar nooit voor *babbelen.*

Sindert = sinds, sedert.

Hij schrijft overal *mer* in plaats van *maer.*

Met eenen crachtigen vloge (rapide volatio). *Vloge* staat bij KIL.

Bernen branden enz.

MM., ik acht deze aanhalingen voldoende om te overtuigen, dat, zoo de studie der middeleeuwsche schiften voor den hedendaagschen Nederlandschen schrijver zeer nuttig is, die der schriften uit eerste helft der zestiende eeuw niet mag verwaarloosd worden; want al is de taal dezer laatste eeuw dichter bij ons, zij bevat toch eene gansche mijn van uitdrukkingen en wendingen, die alhoewel thans in onbruik gevallen, toch echt Nederlandsch zijn en voor welke wij thans omschrij-

vingen, ja, barbarismen gebruiken; want inderdaad zelden zijn thans de werken, waarin men niet een of tweemaal termen ontmoet als : ***werkelijk, bestatigen, daarstelling, daadzaak, welkdanig, zulkdanig***, enz.

Van een anderen kant is de taal van VAN HEMERT ook veel zuiverder, beschaafder en geleerder dan die van ANNA BYNS; men zou zeggen, ofwel dat zijne taal veel ouder is, ofwel dat ANNA BIJNS de volkstaal van Antwerpen naschreef, welke door den invloed der menigvuldige vreemdelingen, die toen in de Scheldestad verbleven, grootelijks verbasterd was geworden; terwijl deze verbasterende invloed zich in de heiden der Kempen, welke VAN HEMERT bewoonde, niet had kunnen doen voelen. Voorzeker verdient hij als taalkenner onder de schrijvers van zijnen tijd eene eervolle plaats.

Het boek, waarvan ik U zooeven sprak, bevat ook eene vertaling van het *De diligendo Deo*, van Sint Augustijn, door Remigius van EERTBORRE; het draagt voor titel :

Van der liefden Gods, een schoon hantboecxken, bescreven door den heylighen bisschop Sinte Augustijn. Overgheset wten latine in duytsche, door Remigium van Eertborre, Canoninck van den Regulieren van ***Sinte Augustijns oorden. Antw. Simon Cock***, *in*-8° 1554 (1).

(1 Men kent van hem nog : ***Die forme van leven, bescreven door den heyligen bisschop S. Augustijn; hoe***

Den schrijver dezer werken heb ik nergens vermeld gevonden.

Zijne taal ook is zuiver van bastaardwoorden, maar stijver dan die van VAN HEMERT. Zijn tred is statig en hij schijnt vast in zijne zegswijzen. Voor het overige is zijne vertaling keurig; spraakleer en spelling zijn nagenoeg dezelfde als die van VAN HEMERT; alleen heeft hij dikwijls *den* in den nominatiet en zijne verbuigingen zijn soms gebrekkig.

Eindelijk bevat het boek een werk van FRANSOYS AMELRY, *bacularius in der Godheid en prioor van den Carmelieten te Yperen.*

SWEERTIUS noemt deze schrijver *vir pius et eruditus* en haalt van hem een latijnsch werk aan :

Paraphrasin in Psalmum CXIV. In exitu Israël de Aegypto. Antw. Simon Cock 1551.

Zijn Vlaamsch werk is getiteld :

Veel schoone beweghelike ende vierighe ghebeden. Dye sommighe dienende tot daghelijcxsche oeffeninghe, ende die sommige sonderlinge tot bereydinghe totten weerdigen heyligen sacramente, met een devote meditacie op die geboorte ons

---

een kersten mensch oprechtelijck.... leven sal, sonder wedersproken te worden.... Overgheset wten latine in Duytsche, door Remigium van Eertborre, enz. Antw. 1855. 8. (Medegedeeld door M. F. van der Haeghen).

Heeren Jesu Christi. Antw. Claes vanden Wouwere (voor Simon Cock) 1547. (1)

Dit is een oorspronkelijk werk, hetwelk op elke bladzijde zien laat dat AMELRY in wijsgeerte en godgeleerdheid een zeer geoefend man was. Zijne taal heeft meer bastaardwoorden dan die der twee vorige schrijvers; zijn verblijf te IJperen zal daarvan de oorzaak geweest zijn. Zijne verbuigingen gaan dikwijls mank en hij gebruikt reeds veel omschrijvingen. Des niettegenstaande heeft zijne taal iets eigenaardigs, en laat mij toe er u eene bladzijde van voor te lezen :

---

(1) De *Bibliotheca Belgica* van F. van der Haeghen geeft op :

1° *Een vruchtbare wtlegghinge, opdat H. Evangelie van den rijcke vrecke, en den armen Lazaro, Luce int XVI cap. Wtgegeven biden gheleerden en religiose broeder Fransoys Amelry Carmeliet Typren* 8° 1544. (Antw. S. Cock).

2° *Een seer costelic ende wtnemende troostelic hantboucxken, inhoudende diversche sermoenen ende bedynghen : waerof ghy goed'lieren leser dye naemen en titelen inde naervolgende parge vinden zult. Ghemaect by den seer gheleerden Religieus, broeder Franchoys Amelry Carmeliet binnen Ipre, Baccalaureus in der Godtheyt. Yperen. Joos Destree* 1548. (*Met een portret van Amelry*).

3° *Een Dialogus of samensprekinge de sielen, en schriftuerlijck bewijs, die siele tot kennisse van haren bruydegom treckende. Ghemaect bij den eerweerdighen heere Broeder Fransoys Amelrij, Bacularius inder Godheijt, Carmelita tot Yperen. Ant. S. Cock*, 1552 (1551). Dit werk is door Anthoon van Hemert in het latijn vertaald en uitgegeven te Antwerpen in 1552.

4° *Veel schoone*. — (Zie hooger).

« O onvolpriselike goetheyt Gods, int over-
« mercken uwer ghenadiger wercken faelgeren alle
« verstanden, beswijcken alle wijsheden, ende alle
« monden worden stom. Wie can u genoech
« loven door die duecht ons bewesen. Armoede,
« ongemack, ende hartheyt hebt ghi vercoren,
« daer ghi mocht alle rijckdom deser werelt hebben.
« Want. u is dye aerde ende alle datter in is,
« maer ghi verkoost in armoede geboren te wor-
« den na der werelt, om alle de verwaentheyt der
« menschen die si hebben door rijcdom, te be-
« scamen, Paulus seyt. Ghi weet die gracie ons
« Heeren die als hi rijcke was, is voor ons arme
« gheworden, opdat zijn armoede ons rijcke soude
« maken. Ghi, o heere, mocht u vertoocht hebben
« vroom ende sterc ende volwassen, soe Adam van
« God gemaect was, maer ghi wilde van een
« vrouwe met ionghe teedere crancke ledekens
« ter werelt comen, screijende van coude, daer
« ghij zijt het vier dat alle ootmoedighe coude
« herten verwarmt. Ghi mocht ter werelt gecomen
« hebben laggende ende blide, so ghy die bli-
« schap der Engelen zijt, die door u ghesichte
« verbliden, so sinte Peeter seyt; maer ghij wilde
« gheboren zijn met traenkens, screyende ghelijck
« ander kinderkens uwe medebroederkens pleghen.
« O genadige heere, wat hebt ghi met tranen te
« doen, daer ghi een onnosel kindeken zijt, het
« schijnsel des eeuwigen lichts, ende spiegel son-
« der smette Maer ghi en weende voor u niet,

« maer voor ons, op dat wi niet meer en souden
« weenen, maer met u verbliden, so Esayas seyt.
« Op desen kerstnacht zijt ghetroost, mijn volck,
« uwe sonden werden gheremedieert, ende ver-
« gheven; voor uwe sonden sult ghi van God
« dobbele ghifte ontfanghen. O Jherusalem en vreest
« niet, siet hier uwen God, deze is uwen God die
« ghy verbeyt hebt, hij sal u behoeden, ghelijc
« een herder zijn schaepkens voet sal hi u voeden,
« ende zijn lammerkens dragen op zijn armen, in
« zijn schoot die vermoeyde. Staet op, staet op
« Jerusalem doet aen die cleederen uwer glorien.
« O Syon; schut het zant van u. Rijst op, Jeru-
« salem, ontslaet dye banden van uwen halse
« ghevangen dochter van Syon, voor niet zijt ghy
« vercocht, sonder ghelt sult ghi verlost zijn. »

Zoo schreef men te IJperen Vlaamsch vóór den jare 1547.

Maar hoe opmerkenswaardig deze schrijvers ook zijn en hoe talrijk de uitdrukkingen en wendingen wezen, welke bij hen voorkomen en thans der tale ontvallen zijn; verre van mij bij hen *a priori* alles goed te keuren of te willen herinvoeren, zeker neen; want gelijk Dr. CLAEYS, in zijne rede over Vondel, zoo wel gezegd heeft, denk ik ook dat « 's schrijvers geest de louterkroes zijner uitdrukkingen wezen moet; » maar tot het vormen van dien kroes is heden zooveel noodig; ja, de algemeene taalwetenschap is een onafzienbaar veld geworden. Ik heb zooeven schert-

senderwijze gezegd, wat er soms overdreven is in de hedendaagsche stelsels van nieuwere philologie en linguistiek; nochtans is er in het meestendeel der werken, welke over deze wetenschappen handelen, steeds iets goeds te vinden en sommige kunnen door den taalkundige volstrekt niet voorbijgezien worden; want zij staan als lichtbaken te midden van de wereldzee der taalwetenschap en het is uit hen dat hij het criterium zijner taalkennis moet opmaken, hetwelk zonder die studie van geener waarde zou zijn. Inderdaad deze kennis alleen laat toe met zekerheid over de waarde eens woords, eener afleiding, eener woordkoppeling, eener wending te oordeelen. Daarnevens komen echter nog de bijzondere wetten der klankverspringingen (phonetische evoluties) onzer eigene moedertaal en harer verwante talen; want de moedertaal te bestudeeren als bestond zij alleen op de wereld, hetgeen hier te lande maar al te dikwijls gebeurt, is eene groote dwaling, welke tot niets leiden kan.

Ik heb wellicht niet de beste schrijvers van het begin der XVIe eeuw aangetroffen, anderen zullen misschien gelukkiger zijn en betere schriften ontdekken; in allen gevalle is het mijn wensch, dat door de zorgen der Koninklijke Akademie een werk zou uitgegeven worden, hetwelk als karakteriestiek en typiek voor de eerste helft der XVIe eeuw zou kunnen doorgaan en waarin de commentator ons de spraakleer, de syntaxis en het woordenboek van dit tijdvak zou mededeelen.

De zitting eindigt te 4 1/4 uren.

Zitting van den 18 April.

Aanwezig de heeren J. de Laet, onderbestuurder, Fr. de Potter, bestendige secretaris ;

de heeren H. Claeys, P. Génard. G. Gezelle, E. Hiel, L. Roersch, A. Snieders, E. Stroobant, F. van der Haeghen, P. Willems, P. Alberdingk Thijm, C. Hansen, L. Mathot, J. Micheels, J. Obrie, J. van Droogenbroeck, Th. Coopman, A. de Vos, K. Stallaert, J. Dodd, werkende leden ;

de heeren J. Broeckaert, L. Delgeur, H. Sermon en E. van Even, briefwisselende leden ;

Jhr. Napoleon de Pauw, bestuurder, laat weten dat hij door het overlijden zijner moeder, enkele dagen te voren voorgevallen, in de onmogelijkheid is de zitting bij te wonen. Doen zich nog verontschuldigen : de heer Daems, werkend lid, en de heer Schuermans, briefwisselend lid, wegens ongesteldheid; de heeren K. de Flou en Fr. Willems, wegens ambtsbezigheden, en de heer Prayon-van Zuylen uit hoofde van eenen familierouw.

De bestendige secretaris geeft mededeeling van de titels der

AANGEBODEN BOEKEN :

Vanwege het Staatsbestuur :

Nederlandsche Dicht- en Kunsthalle. Tijdschrift gewijd aan Taal- en Letterkunde, Kunst, Geschiedenis en Onderwijs. 10e jaargang.

Bulletin de l'Académie royale des Sciences, des Lettres et des Beaux-Arts de Belgique. 1888, N° 2.

Van den heer Stroobant, werkend lid :

Jaar- en Zakboekje der Kunst en Wetenschap bevorderende Maatschappij, onder de zinspreuk : *V. W. voor* 1824. (Amsterdam?)

Van den heer J. Micheels, werkend lid :

Onze taal in ons leger.

Vanwege den bestendigen secretaris :

Onze boeren, volgens de Middelnederlandsche dichters.

Vanwege den heer A. Siffer :

Een afdruksel van vier en veertig taal-, letter- en geschiedkundige bijdragen, verschenen in *Het Belfort*, in de *Dietsche Warande* en in *Le Magasin littéraire et scientifique*;

Verhuizen. Een landgedicht in drie zangen, door HILDA RAM. 1888.

Van den heer Crombez, uitgever te St.-Nicolaas :

350*jarig jubelfeest der Rederijkkamer de Goudbloem van St.-Nikolaas*, 1536-1886, door P.-W. BEVEL. St.-Nicolaas, 1887, in-gr. 8°.

Door den bestendigen secretaris wordt mededeeling gedaan : 1° van een schrijven des heeren Ministers van Justitie, de Academie berichtende dat, ten gevolge der wijzigingen aan de samenstelling van

het Staatsblad toegebracht, de verslagen over de maandelijksche zittingen der Academiën daarin niet meer kunnen opgenomen worden ;

2° van het overlijden des heeren Dr. Renier Snieders, buitenlandsch eerelid, wiens plechtige begrafenis te Turnhout werd bijgewoond door eene afvaardiging der Academie, bestaande uit den bestendigen secretaris, vertegenwoordigende het bestuur, de heeren L. Mathot, werkend, en Sermon, briefwisselend lid.

De heer J. de Laet, de droevige omstandigheid herinnerende welke den heer Bestuurder belet de vergadering voor te zitten, brengt hulde aan de diensten, door Dr. Renier Snieders aan de Nederlandsche letterkunde en aan het Vlaamsche volk gedurend ongeveer eene halve eeuw bewezen. Op zijn voorstel zal er namens de Academie aan den heer Bestuurder, alsook aan de familie van Dr. Renier Snieders, een brief van deelneming in hunnen rouw worden gezonden en zal de redevoering, bij het graf van Dr. Renier Snieders, namens de Academie door den heer Sermon uitgesproken, na het verslag over de huidige zitting gedrukt worden.

Op voorstel van den bestendigen secretaris, en met goedkeuring der Academie, neemt Dr. Aug. Snieders op zich de levensschets zijns broeders, voor het *Jaarboek der Academie*, te bewerken.

LEZING.

Willem Ogier en zijn tijd, door
Dr AUGUST SNIEDERS.

't Moet in het jaar 1639 geweest zijn, dat een een-en-twintigjarige jongeling, met een benepen gemoed, verlegen, vernederd en in zijne stoute verwachting bedrogen, het lokaal verliet, waar, te dien tijde, de Rhetorijkers van het Antwerpsche St-Lucasgilde zitting hielden.

Hoe de plunje van den jongen man er wel uitzag? Al zou hij zich dan ook in zijn beste pak gestoken hebben, 't zal toch altijd slechts dat van den geringen burgerman zijn geweest, en wat zijne trekken betreft, deze zijn uit die jaren niet bewaard gebleven.

Een-en-twintig jaar later, in 1660, dus toen hij twee-en-veertig jaar oud was, werd hij geconterfeit door een voortreffelijken meester, door Petrus Thys, te dien tijde deken van St-Lucasgilde, en die afbeelding werd, tamelijk flauw, gegraveerd door Gaspard Bouttats. 't Is inderdaad te betreuren, dat wij slechts dit conterfeitsel van onzen held mochten behouden.

Willem Ogier — 't is hem dien wij voor ons, in deze Academische zitting, oproepen — genoot op zijn twee-en-veertigste jaar, en, te oordeelen naar gemelde gravuur, meer welstand dan in zijnen jongelingstijd. De kleeding schijnt zeer verzorgd; de lange haren dalen in golving tot op zijne schou-

ders. Hij heeft het borstelig kneveltje en den kleinen sikkebaard, die iets zoo pittigs geven aan de portretten der mannen van de 17e eeuw. De hals, eenigszins ontbloot, verdwijnt in den platten witten kraag, die vrij laag op borst en schouders neerhangt, en vierkant met een breed borduursel is omzoomd.

Het hoofd van den Rederijker helt een weinig naar de rechterzij over, 't geen ietwat aan eene gemaakte houding denken doet. De trekken zijn niet fijn, het aangezicht vleezig, zonder dat de vormen echter verloren gaan. De kaaksbeenen steken vooruit; de neus is breed gevleugeld en de oogen hebben veeleer iets lafs dan tintelends. Over geheel dat wezen ligt, zoo komt het ons voor, een zinnelijke trek, gepaard met iets ruws, hoe getemperd dit ook wezen moge.

Wellicht is dit laatste slechts inbeelding; wij oordeelen het uiterlijke misschien te veel naar hetgeen de dichter ons te oordeelen achterliet.

Alleen den inwendigen mensch kan men, bij het schiften eener dichterlijke nalatenschap en na grondige critische beschouwingen, voor den naneef doen herleven. Men kan uit stijl, denkbeelden, neiging en streving, het karakter van den schrijver ontleden; te weten komen, of hij, gelijk zoovele dichters, zich enkel onbedachtzaam, zonder nadenken, op den stroom der klanken liet drijven, of dat hij, met boos opzet, elk woord door eene bijbedoeling vergiftigde : kortom, of hij een onnadenkend kind, of een booze geest is geweest.

Doch de gemoedstoestand van den een-en-twintig-jarigen dichter moet ons voor het oogenblik bezighouden.

Willem Ogier, de Antwerpsche jongen, uit den geringen burgerstand gesproten, had het geluk niet zijne natuurlijke gaven : een vluggen, scherpen geest, eene heldere opvatting, een eigenaardig begrip, een uitspattend, vroolijk gemoed — door eene regelmatige opleiding hier te ontwikkelen, daar te beschaven, ginds te temperen.

Uit de armoedige wieg in de straat gesprongen, moeten vele kwade eigenschappen dezer laatste in hem vergroeid zijn. Viel er een vonk van den gouden zonnestraal in zijn gemoed, dan ook kleefden de slijkspatten op hem ; deze verhardden, versteenden en vormden zijn gansch leven één lichaam met hem.

Natuurkind in den vollen zin des woords, rijmde Willem Ogier zeer gebrekkig zijn lied. Hij zong dat lied in de taal, die in de straat weêrklonk : ruw, wild, eigenaardig, zonder regel, zonder teugel ; zonder te denken dat er gevoelens zijn, die een onbegrensden eerbied van den dichter vergen ; beelden, die nooit ontheiligd of geschonden, ooren, die nooit gekwetst mogen worden. Zijn lied klonk in overeenstemming met de lage en morsige puntgevels der achterbuurten, en 't kwam nooit in Ogier's geest op, dat lied te doen opwaarts schieten, zooals het steenen dichtwerk, de prachtige toren, die zijne geboortestad overheerscht !

Nochtans was de dichter later overtuigd, dat

hem in zijne jongelingsjaren een leidsman ontbroken had. Of zegt hij niet zeer naïef, in eene berijmde voorrede, geplaatst vóór zijn tooneelspel « *de Gulsigheydt* » en waarin hij de « Gheschiedenisse » verhaalt « met dit werck gehadt te hebben, » — dat hij van zijn 17e tot zijn 21e jaar geen « van die Const-beminde-Vrienden » vond, niemand die hem « conde prysen, noch ghebreken onderwysen? » Hij was dus, in zijne ontluikende jongelingsjaren, verlangend naar lof - een bewijs, dat hij zichzelf bewust werd, te meer daar hij iemand zocht, die hem zijnen wildzang leerde regelen, aangezien de zelfstandige ontwikkeling zich niet opdeed.

Opmerkelijk is het echter, dat Willem Ogier later blijken geeft in geringe mate zich om den gevraagden leidsman te hebben bekommerd : hij is, gansch zijn leven, een wildzang gebleven.

Met eenen glimp van droefgeestigheid zegt hij in dezelfde voorrede : « 't Scheen dat alles voor my sliep. » Doch terzelfder tijd meldt de jonge dichter blijde, dat het uur der ontwaking geslagen was. Grenzeloos gelukkig was Ogier, toen hij in de « loffelijke Camer van d'Olyftack » als lid werd aangenomen, waar hij door « Droncken-Heyn », een der personaadjes in zijn tooneelspel *de Gulsigheydt*, wilde bewijzen, waardig te zijn plaats te nemen « by des Camers wyse mannen. »

De voorlezing van zijn stuk bracht echter de wreede ontgoocheling teweeg, waarover wij bij den aanvang dezer critische beschouwingen spreken;

want de schrijver zegt : « Maer dees *klucht* die wert ghebannen », omdat de maker ervan geene maat kende « naer der Rethorycken Reghel » — gebannen van het tooneel, al beweerde de dichter dan ook dat « die nauwe peghel » gemaakt was voor hem, die zulks verstond.

Twee beoordeelaars, die ter kamer niet aanwezig waren toen het stuk werd voorgelezen, vereenigden zich niet onvoorwaardelijk met het genomen besluit en gaven den wensch te kennen, op hunne beurt, eene lezing van « Droncken-Heyn » te hooren. Het oordeel werd gewijzigd; een « poëet » Joan Jansens (Jansens van Grunderbeeck, die in 1648 Ogier's dochter, Barbara, ten doop hield) « eenen man seer ervaeren », die door den ouderdom « in de Const niet en verkoude » en nog als een Rhetorijk orakel beschouwd werd — Joan Jansens riep uit, na, in eene « groote stilt, » naar de lezing te hebben geluisterd :

> Ach! ons Camer loopt in't wilt.
>
> Want men kenter gheen beleydt,
> Noch de Aerdigheydt van schicken :
> Dat het spelen uyt doet blicken :
> Anders, woorden, niet gheseyt.

De tweede vriend, Van den Bosch, stemde het oordeel van den ouden kunstrechter bij, en den 18 October van gemeld jaar, ten half + ure, verscheen het stuk ten tooneele : « En het spelen dat gingh aen, » zegt Ogier.

Aan Willem Ogier zelven viel de rol van « Droncken-Heyn » ten deel, en de « sienders » verklaarden dat hij het eenen aartsdronkaard in natuurlijkheid afwon. Het stuk erlangde een ongehoorden bijval; want, volgens den dichter : « Onse Stadt scheen noyt versaedt in het sien en in het hooren. » Honderd malen opgevoerd, was de bijval nog altijd even groot.

« Of het sulckx verdient oft niet, » laat de schrijver aan den lezer oordeelen; maar veertig jaren lang, voegt hij er bij : « is my d'eer daer van geschiet. »

Het was op het keerpunt der jaren, of, beter gezegd, reeds in den levenswinter, dat Ogier die regelen schreef. Hij laat er op volgen, dat er nu bij zijne dalende zonne een ander licht opvonkelt, en terwijl hij in zijnen jongelingstijd klaagde : « 't Scheen dat alles voor my sliep, » en het gemis van dichterenlof betreurde, zegt hij nu :

's Weireldts Eer sijn ydel straelen
Mistmen t'Eeuwelyck gesicht.

Omtrent dien tijd heeft hij in dit tooneelwerk eenige regelen veranderd en het veranderde met sterrekens aangeteekend, « laetende nochtans den in-houdt in sijnen eersten standt. » Hij heeft dus enkel den vorm gewijzigd en de bewoording in al hare onbeschofte ruwheid behouden. Trouwens, in bewoording is er niets te wijzigen, tenzij *de Seven Hooft-sonden* in haar geheel te schrappen.

Hoe *wij* oordeelen over Willem Ogier's werken? Met een 19ᵉ eeuwsch oog beschouwd, zou het oordeel uiterst streng behooren te zijn. Wij hebben, en dit strekt onzer beschaving tot eer, een hooger denkbeeld van wat poëzie is en wezen moet, en denken niet tot de 17ᵉ eeuw te moeten terugkeeren om ons te hertemperen, zooals onze schilderschool zich eens hertemperde in den gloed en het karakter der Van Eycken.

Eene platte klucht, zooals *de Gulsigheydt* is, zou in onze dagen op het tooneel niet geduld worden, zelfs niet door hen, die beweren dat het naturalism het « ideaal » der kunst is, als ik het woord « ideaal » hier bezigen mag; want men vindt niet vele Fransche schijvers van onzen tijd, die het in ruwheid van woorden en toestanden van Willem Ogier afwinnen.

Al de onderwerpen van dien 17ᵉ eeuwer zijn zoo laag mogelijk, zijn in het modder der samenleving gegrepen; de taal springt alle grenzen van betamelijkheid en eerbaarheid te buiten; de personen, die zich in den kring dezer tafereelen bewegen, zelfs de vrouwen, missen alle kieschheid, alle eergevoel, alle zedelijke ingetogenheid. De vrouwen hebben, kortom, niets meer van het hemelsche waas, dat de christene vrouw als met eene aureool omgeeft. Alles woelt, kruipt en spartelt in een wijden poel van dierlijkheid.

Wanneer men bij eenige dezer tooneelen vertoefd heeft, dringt als het ware de vraag naar

boven, of er dan geene andere laag in de samenleving der 17e eeuw bestond, dan die van dat galgenaas, bij voorkeur 's nachts omdolend, gelijk de vleermuizen en de motten? Men vertoeft dan ook met eene zekere opbeuring in die, welke de geestige Pater Poirters ons voorstelt, al ontmoet het ontleedmes weldra, onder de levendige kleuren en het tintelende klatergoud, den pestbuil, die destijds de geheele samenleving doorkankerde.

Al de werken, die den Antwerpschen tooneelschrijver bezighielden van 1639 tot 1678, van zijn 21e tot zijn 60e jaar, dragen denzelfden hierboven aangegeven stempel. Dit stuk heeft geen hooger peil dan dàt, ofschoon de laatste van Ogier's tooneelspelen, ontegensprekelijk, scherper en rijker opmerkingsgave aan den dag leggen dan de eerste. Allen zijn de weerspiegeling van het volk dat, in eene bachantenroes voorbijstormt : met al zijne gebreken, met geene zijner uitblinkende hoedanigheden; met al zijne gespierdheid in vuist en tong, in lach en kreet.

Doch wat ligt er staal in het taaleigen, in de zeggingskracht, in de beeldspraak — alles moge dan ook hard, hoekig, scherpkantig, hortend en stootend voor ons zijn. Ogier bezigt overal de zegswijzen, den vorm van het Antwerpsche volk, en opmerkelijk is het wel dat, met geringe uitzonderingen, een en ander, na ruim twee-en-eenhalve eeuw, bij dat volk voortleeft.

Wat de zeden betreft, die Willem Ogier schildert,

deze zijn, ten behoeve van zijne tooneelspelen, wel wat al te veel gegroepeerd, of — wilden zij eene photografische waarheid hebben — niet voldoende door licht en donker afgewisseld; doch de 17e eeuw had, in waarheid, bij de hooge en de lage standen, veel zedelijke rekkelijkheid. Het was de eeuw, waarin alle banden werden losgescheurd; zij bezat in zich eene onstuimig opwellende kracht tegen alles wat naar het middeleeuwsche zweemde, en die kracht werd in kunst soms buiten alle palen gedreven.

Het hoofddenkbeeld der christene kunst, werd, òf door een heidensch beeld — dat zonder ziel was —, òf door het navolgen eener triviale natuur — 't geen echter de kunst volksch maken zou — vervangen. Men duldde geene banden meer; men rukte zelfs datgene los wat noodwendig door deze moest omvat blijven : het zedelijk gevoel.

Uit het volk gesproten, niet gevoed door de klassieke oudheid, volgde Willem Ogier de neiging tot de ruwe stoffelijkheid, die zijnen tijdgenooten eigen was.

Het is opvallend dat de dichter het ambt van onderwijzer bekleedde, en de leiding der jeugd — het moge dan ook die uit de geringe klas geweest zijn — hem was toevertrouwd; dat hij deken, dus een uitverkoorne in dit vak was, en factor van de Rederijkerskamer de *Violieren*. Deze betrekkingen brengen in ons oog toestanden teweeg, die niet met zijne werken strooken; doch juist deze toe-

standen bewijzen dat Willem Ogier, in zijne ruwheid, niet buiten de toen bestaande grenzen trad.

Waren er nu ook vrouwen, uit de deftige kringen, in de vertooningen van den *Olijftak* en de *Violieren* aanwezig? Vrouwen, die de taal, welke in *de Seven Hooft-sonden* gebezigd wordt, zonder blozen kunnen hooren; die toestanden als in deze voorkomen, bijwonen, zonder in het diepste diep van hare waardigheid gekrenkt te zijn, zouden wij in onze gezelschappen niet dulden. Men is dan ook geneigd, die vertooningen te beschouwen als « onder-onsjes » van mannen, die altijd meer met de ruwheid des tijds vereenzelvigd zijn.

Of ik die meening echter historisch kan goedmaken? Dit zal ik niet bevestigen. Laat ons aannemen, ter eere van het schoone geslacht, dat er in die voorstellingen uitzonderingen op den regel waren.

In de 17e eeuw was de hoffelijke omgang van vrouwen met mannen, niet zeer druk in de noordelijke Nederlanden (1). De vrouwen uit den burgerstand onderscheidden zich, onder zedelijk opzicht, zeer gunstig van den hoogeren stand (2). « De vrouwen, « zegt een ander schrijver, « werden destijds niet hoog geteld (3) — en van die geringe mate

---

(1) Haller.
(2) Fruin.
(3) Busken Huet

van eerbied, geeft Willem Ogier op elke bladzijde blijken. Een tijdgenoot — vergeeft mij het hier volgend niet zeer Academisch woord — spreekt van « de varkensvreugde op de bruiloften (1) » en op deze moeten de vrouwen toch zeker wel aanwezig zijn geweest! Kortom, men leefde grootendeels in eene wereld van volslagen verstoffelijking.

De zeden en gewoonten, zegt een ander schrijver, verschilden in het Noorden niet veel van die van Brabant en Vlaanderen (2). In zekeren zin kan dit zóó zijn; doch het Zuiderdeel der Nederlanden was oneindig minder verstoffelijkt. Onze roemvolle kunstontwikkeling kan dit getuigen, en het gemis eener onbeperkte weelde, zooals in het Noorden, treedt hier te onzen gunste op.

Hoe het zij, niettegenstaande al dat zinnelijke van Gargantua, het bederf aan het Hof in het Noorden (3), en het ruw ombolsterde der volksklas in het Zuiden, bestond er altijd eene klas in de samenleving, wier zeden, in het Noorden door een uit den vreemde overgeërfd puritanism, in het Zuiden door het oude strenge geloof binnen zekere palen werd gehouden.

In het Zuiden wordt ons deze stelling aangegeven door de schriften van Ogier's tijdgenoot,

---

(1) Hooft.
(2) Dr Jonckbloet.
(3) Busken Huet.

Pater Poirters, die als zeden- en gewoontenschetser hoogst merkwaardig is, en beter dan Ogier licht en schaduw heeft aangeteekend. Deze laatste schijnt het bestaan van eene meer ontwikkelde klas dan die zijns oorsprongs, niet te kennen. Hij zoekt er zijne beelden niet, en als hij in *de Traegheydt* het bestaan dezer klas aanwijst, dan is het om ze te vernederen.

« Maeyke, » de meid, trotsch en laatdunkend, zet, om zoo te zeggen, haar bemorsten voetzool op « juffer Claer, » de dochter van den gevallen koopman. Er ligt zelfs haat, voor 't minst eene hartelooze spotternij in het scherp geteekend karakter van « Maeyke, » die het hoofd heeft gebogen voor het koopmansgezin, zoolang dit in weelde verkeerde; maar nu zij hare meesteres berooid ziet, haar oproerig doet gevoelen dat zij niets meer is, minder dan zij.

Willem Ogier schilderde dus eene bepaalde klas der samenleving, de klas in welke hij zijnen oorsprong vond. Hij bleef er altijd het schurftige van behouden. Noch zijn stand — al zou deze ook niet hoog in aanzien zijn geweest — noch zijn omgang met meerderen, noch de invloed der beeldende kunsten, hebben hem veredeld, eene hoogere roeping aan zijn kunstgevoel gegeven; doch hierin hebben de heerschende zeden aandeel en schuld — en Ogier was een kind zijns tijds.

Wij gelooven niet dat er bij den dichter eene moedwillig onzedelijke bedoeling bestaat. De factor,

zooals blijkt uit de later bijgevoegde voorrede — toen zijn oordeei meer gerijpt was en de opmerkingen niet waren uitgebleven — dacht wel degelijk te moraliseeren en op het tooneel te schandvlekken, wat op den predikstoel niet openlijk genoeg kon geschandvlekt worden, « want die stoel de suyverheyt betaemt » zegt hij. Hij schreef voor zijn stuk *de Onkuyscheyt* eene « Waerschouwinghe aen de goetwillighe toe-hoorders over dese uyt-beldinghe » en ging uit van de stelling, dat aan het tooneel eene ruime maat van vrijheid mocht worden toegekend : eene lichte verontschuldiging.

Toch een Thooneel meer ruym en vryheyt toe-gegeven
Daer de Poëten met de pennen vryer leven
Dat spreeckt wat ruymer : en het schijnt hun toegestaen
Als Weireldts synde met de Weireldt om te gaen.
Wij comen niet alleen met woorden, maer verthoonen
En vol' gheschiedenis van veel-der-leyd' persoonen
Heel schandigh als een walgh van deughdelycke lien
Om dat men sou verschil van quaedt en deuchde sien.

Ten slotte : dergelijke toestanden als hier voorkomen, vooral de ruwheid in taal, waren dus in zekeren zin aangenomen. Willem Ogier wilde lachend waarheden zeggen, ofschoon hij onder den lach weleens den ernstigen rimpel doet opmerken. Of zegt hij niet in een waarlijk aangrijpenden regel, ter gelegenheid van zijn tooneelspel *de Onkuysheidt* :

Dies oordeelt redelyck want soo ghy't wel bevat,
Gheen droever thoon als dit heeft treur-spel noyt gehadt.

Over « Goddelyck saecke te spreken, » zegt hij

in eene algemeene voorrede » kom'et altydt niet gelegen. « Dit op het tooneel doen, ware » het Heylighdom met de voeten vertreden. Wederom te handelen de Politique ofte Wereldt heerschende saecken, is ongelegen voor gheruste Borgers, als wesende vol van alle peryckelen, daer geene Vrienden in betrouwt en mogen worden: want d'openhertigheyt kan schadelijck wesen, en de gheveynstheydt kan op den Waeghen van Triumphe ingehaelt worden. »

Het blijkt dus dat Willem Ogier een voorzichtig man is geweest, of beter gezegd een man, wien het baanbreken in staatkundige en godsdienstige zaken niet in het karakter lag, zooals bij voorbeeld bij Joost Van den Vondel. Trouwens, Ogier bleek juist niet eerzuchtig te zijn, dewijl hij, bij het bezorgen der uitgaaf van de *Seven Hooftsonden*, zelfs verschooning vraagt aan zijne « besondere goed-ionstighe vrienden, die my door hunne gheestige Rym-Consten (over dit Werck) hebben ver-eert, » omdat hij de hem vereerende rijmen niet vóór in zijn boek heeft geplaatst — een gebruik, dat echter destijds algemeen was, zelfs de vermaarde meesters niet uitgesloten. Hij was geen worstelaar. « Niet dat ick Nydt ontsien! maer wil die oock niet tergen, » zegt hij, en teekent hierdoor de vreedzaamgezinde zijde van zijn karakter duidelijk af.

« Dus hebbe ick met der Handt ghevat » zoo gaat hij voort, « alles dat tot vermaeck, en

leeringh soude konnen dienen, te vreden wesende myne gedachten te voldoen, ende met geene gheraepte Vreught van andere Dichters my te bemoeyen, want ick soude niet geirne met eenen Mantel vol lappen voor den dagh komen, ende noch seer fraey meynen te wesen als ick my onder soo vele goede Oordeelders soude moeten verthoonen. »

Ogier wilde dus buiten de bestaande wetten en regels draven, vrij van den mythologischen slenter, los van de destijds in zwang zijnde nabootsingen der Ouden. Hij wilde geen vreemden lappenmantel omhangen; hij koos liever den armoedigen lappenmantel van zijn volk! Hij heeft geput in zijn eigen, in het Antwerpsche volk, zonder dit echter te verbeteren, 't geen de ware roeping des dichters is. Die roeping lag buiten zijn bewustzijn.

Deze schuld draagt hij : het volk, gelooven wij, was beter dan hij het afmaalde; toen, gelijk nu, tintelden er soms edele gevoelens uit de ruwe volksharten op.

Is Willem Ogier dichter in den waren zin des woords? Neen; hij heeft grepen die dichterlijke neigingen doen blijken. Bij eene critische beschouwing moet hij de vlag strijken voor zijnen tijdgenoot, Pater Poirters, die juweeltjes schreef als taal, vorm en gedachte; maar doorgaans niet, zoo min als Cats, in zijne doedelzakkige Alexandrijnen. De fabel is bij Ogier niet kloek uit één

stuk gesneden : 't is wel degelijk een lappenmantel. De tafereelen zijn bijeen geschoven en missen dikwijls verrassende belangstelling.

Aan geestigheid ontbreekt het den tooneelschrijver niet; de geestigheid, in zijne tooneelen, rust echter meest altijd op een *qui pro quo*. De tooneeleffecten zijn alledaagsch; de behandelde stof stemt niet altijd met den titel zijner stukken overeen; doch de samenspraken zijn uiterst levendig en gekleurd. Eenige regelen schilderen gebruiken en gewoonten, maar niet zoo overvloedig als bij Pater Poirters. In *de Seven Hooft-sonden* is echter meer dan één type aanwezig en onder deze zal *Francisco*, de « proncker Cale-joncker, eenen rattighen man à la Moden » eene geestig geteekende figuur in onze letterkunde blijven, zoo als de tooneelen van *Joos*, *Dingene* en het *steurtebier*, nevens de geestigste teekeningen van Bredero, Rotgans, Asselyn en Langendyk plaats nemen.

Willem Ogier heeft geene school gevormd. Het woord « school » onderstelt een uitgangspunt tot ontwikkeling geschikt, terwijl men in ruwheid en platheid niet verder gaan kon dan de Antwerpsche tooneelschrijver deed. Hij plaatste inderdaad den mijlpaal, van den beginne af, op de uiterste grens en liet voor hen, die na hem kwamen, geen anderen weg over dan den terugweg.

Het naturalism, of hoe men het heeten wil, was in de 17e eeuw een kind des tijds, dat, ten gevolge der reactie, des te vinniger opschoot,

doch niettemin onherroepelijk veroordeeld was om onder de klimmende beschaving te verdwijnen, ten slotte iets achterlatende, wat het inderdaad goeds in zich had : de natuur, die immer een edelen zin behouden moet !

Vandaag is het naturalism, in een naburig land opgerakeld, uit eene ongezonde gisting der hartstochten geboren; het is een bastaard, die den wettigen zoon van den huize wil verdringen; doch die ook weer verdwijnen zal, na eenigen tijd als een iloot gebachanaald te hebben voor de oogen der kinderen van Sparta!

Redevoering uitgesproken bij het graf van Dr Renier Snieders, namens de Koninklijke Vlaamsche Academie, door den heer H. SERMON, briefwisselend lid.

« Mijne heeren, in naam der Koninklijke Vlaamsche Academie van België, waarvan Dr Renier Snieders buitenlandsch eerelid was, kom ik een laatste vaarwel uitspreken op het graf van ons hoog begaafd medelid en uw hooggeachten medeburger.

« Groot is het verlies dat de jonge Academie nogmaals treft, door het afsterven van een onder het Vlaamsche volk zoo te recht befaamd romanschrijver als Dr Renier Snieders.

« Anderen zullen u zijne levensbaan schetsen; ik zal u enkel spreken over zijne letterkundige waarde,

welke hem tot het lidmaatschap der Vlaamsche Academie deed uitroepen. Onder de voorname schrijvers van Nederland kon zijn naam niet voorbijgezien worden.

« Het was in de eerste uitgaaf van de maatschappij *Met Tijd en Vlijt*, te Leuven, waar Dr Snieders destijds student was, dat hij zich door drie dichtstukken vooreerst deed opmerken. Toen hij reeds hier te Turnhout gevestigd was, verscheen : ***Proeven van romantische verhalen***, en in 1852 las hij hier in de maatschappij ***de Dageraad*** zijn werk : ***Het kind met den Helm*** voor, hetwelk eenige maanden later werd uitgegeven. De Vlaamsche lezer bemerkte reeds in dit werk een groot gemak van schrijven, gepaard met veel natuur en opmerkingsgeest; daarbij ademde door dit gewrocht, en nog meer door zijne latere schriften, een zekere humor. Het boek werd veel gelezen en overal geroemd.

« Hierop volgden in 1854 ***de Dorpsverhalen*** en de ***Hut van Wartje Nulph***; in 1885 ***de Meesterknecht*** en ***Amanda***; in 1858 *Doctor Marcus*, in 1860 ***de Lelie van het gehucht***, ***Op de Grenzen***, enz. enz., bijna van jaar tot jaar, tot op den dag dat de onverbiddelijke dood hem ons ontrukte. Door die werken werd Dr Snieders een der meest geliefde schrijvers van het Vlaamsche volk.

« Ook vlocht hij hier en daar in zijne verhalen opgaven uit de volksgeneeskunde en uit de gerechtelijke geneeskunde; hij verspreidde hierdoor veel goeden raad en menig nuttig voorschrift.

« Toen Renier Snieders begon te schrijven, Mijne heeren, was het getal dergenen, welke zich om Vlaamsche letterkunde en om Vlaamsch leven bekreunden, nog zeer klein. Veel, ja zeer veel is sedert toen veranderd; want overal, van den jongeling nog op de schoolbanken gezeten, tot bij den grijsaard reeds ten grave gebukt, van de laagste tot in de hoogste rangen der maatschappij, overal tintelt Vlaamsch leven ; onze natie heeft hierdoor nieuwe bezieling, nieuwe levenskracht en voor den vreemdeling een gansch nieuw uitzicht gekregen. Europa, dat vroeger onzes bestaans onbewust was, ziet thans van alle kanten naar Vlaamsch-België op, als naar het land van een zelfstandig, vooruitstrevend volk, dat met de beschaafdste gelijken tred houdt.

« Welnu, Mijne heeren, hoe menigen hier te lande hebben in de aanlokkelijke werken van ons afgestorven medelid de kiemen hunner herleving gevonden; hoe menigen hebben bij de lezing dier tafereelen, te midden van ons geschetst, met den dichter niet uitgeroepen :

Geen rijker kroon, dan eigen schoon !

en zich in de gelederen dier Vlaamsche beweging geschaard, die in tegenoverstelling van hetgeen hier ten tijde van Justus Lipsius gebeurde, België aan zichzelven heeft weergegeven.

« En dan, wie heeft het Kempische volk, die afstammelingen der aloude Eburonen, zoo eenvoudig, zoo onbedorven, doch tevens zoo rechtschapen en fier in zijne handelwijzen, beter, trouwer dan

Dr Snieders beschreven? Gij allen hebt zijne uit de natuur gesnedene persoonaadjes, het eenvoudige, bekoorlijke leven zijner Kempische boeren waargenomen; gij hebt wellicht uwe dorpen, uwe bosschen, uwe heiden met het boek in de hand bezocht om te zien wat de meester daar gezien had en hoe hij op het gedacht van zijn verhaal was gekomen; gij hebt met zijn gehoor naar het gezang uwer vogelen, naar het krieken der heikrekels, naar het bruisen des winds in de bosschen geluisterd; in een woord, gij hebt gevoeld wat hij voelde toen hij schreef.

«Hij schilderde u geene helden uit vroegere dagen; zelfs niet eens uwen Boerenkrijg; neen, hij vond onderwerpen in uw midden, in het alledaagsche leven. Gij drongt met hem in de hut van *Wartje Nulph* en luisterdet naar de lotgevallen van den *Meesterknecht*, niet onderscheiden van dengene, welken gij alle dagen ontmoettet, maar die onder zijne pen aantrekkelijk schoon en dichterlijk werden. Niets was hem te klein, alles boezemde hem belang in. Soms verwijlde hij zelfs te lang en de lezer wilde vooruit; maar hij had nog vele dingen te zien, nog veel te overwegen en neêr te schrijven. Maar hij ook kende den mensch : het lichaam zeker; doch niet alleen het lichaam kon zijn scalpel ontleden, maar ook het hart, het gemoed, de ziel.

« Laat Londen vrij zijnen Dickens roemen, omdat hij er het licht in al de duistere hoeken heeft doen schijnen; omdat hij lijden en troost in die overgroote stad met meesterhand heeft geschetst; laat de bewoners

van het Zwarte Woud op hunnen Auerbach roemen, omdat hij zoo gemoedelijk hun eigen dorpsleven heeft geschilderd — welnu, waarom zou de Kempen haren zoon, haren dichter, haren uitlegger, haren vereerder ook niet roemen ?

« Maar hoe meer ik zeg, Mijne heeren, hoe meer voel ik hoe hard en smartelijk de slag is, die ons allen, zijne bloedverwanten, de Koninklijke Academie, zijne vrienden, kennissen en vereerders heeft getroffen; een troost blijft : zoolang er een Vlaamsch België bestaan zal, waar nog de Vlaamsche tale klinkt, zoolang zal de naam van Dr Renier Snieders leven !

« Nog iets mag ik niet vergeten. Nooit, neen nooit zette Dr Snieders de pen op het papier of het was met het hoogere doel zijnen evenmensch te verzedelijken, te beschaven, te veredelen; zijne werken wasemen uit elke bladzijde deugd en diepen godsdienstzin. Dat God, die thans zijne ziele heeft, het hem loone !

« En nu, Dr Snieders, tot weêrzien, tot in het betere leven ! »

Zitting van 16 Mei 1888.

Aanwezig de heeren Jhr. Napoleon de Pauw, bestuurder, Fr. de Potter, bestendige secretaris;

de heeren H. Claeys, P. Génard, G. Gezelle, E. Hiel, L. Roersch, A. Snieders, E. Stroobant, F. van der Haeghen, P. Willems, P. Alberdingk Thijm, S. Daems, C. Hansen, L. Mathot, J. Micheels, J. Obrie, J. van Droogenbroeck, Th. Coopman, A. de Vos, K. Stallaert, G. Dodd, werkende leden;

de heeren K. de Flou, L. Delgeur, A. Prayon-van Zuylen en Fr. Willems, briefwisselende leden.

De heeren J. de Laet, onderbestuurder, J. Broeckaert, L. Schuermans en H. Sermon, briefwisselende leden, doen zich verontschuldigen de zitting niet te kunnen bijwonen.

De bestendige secretaris legt de lijst over der

AANGEBODEN BOEKEN :

Vanwege het Staatsbestuur :

Relations politiques des Pays-Bas et de l'Angleterre sous le règne de Philippe II, publiées par M. le Baron KERVYN DE LETTENHOVE, Tome VI. Gouvernement du Duc d'Albe. Seconde partie 5 Octobre 1570 - 29 Novembre 1573.)

Door den heer S. DAEMS, werkend lid :

Wie « spoken » zag. (Overgedrukt uit *Het Belfort* (1888.)

Door den heer JOHAN WINKLER, buitenlandsch eerelid :

Oud Nederland.

Door den heer FRANS WILLEMS, briefwisselend lid :

GOETHE'S *Herman en Dorothea*. Gedicht in negen zangen. 1868.

Nederlandsche Spraakleer, naar eene gansch nieuwe methode bewerkt.

Stijl en Letterkunde. Practisch handboek ter beoefening der Nederlandsche letteren. Eerste deel. Proza, 1881.

Bijdragen over opvoeding en onderwijs, door P.-A. DE VOS en FRANS WILLEMS, 1887.

Door den heer H. SERMON, briefwisselend lid :

De Vlaming en de Staat in het tegenwoordig België, door H. VAN WALRAVE, 1857.

La question flamande devant la Chambre. La vérité sur les débats du 3 *et* 4 *Décembre* 1861, par H. REDE, 1862.

Door den heer baron J. BETHUNE :

Vlaamsche letterkunde in de laatste tien jaren.

Door den heer P.-H. VAN MOERKERKEN :

Warenar (overgedrukt uit het *Taalkundig Tijdschrift*, 1888.)

Door den heer J. VAN HOORDE :

Dr Amand de Vos ontmaskerd.

Briefwisseling.

De heer Bestuurder deelt mede dat hij van den heer E. Gailliard brieven heeft ontvangen, meldende dat hij, gedurende de zes weken welke hij ten kasteele van Weeze voor de Academie werkzaam is, reeds 20,000 verzen heeft afgeschreven van de 41,000, waar MAERLANT'S onuitgegeven werk, *de Historie van Troyen*, uit bestaat. Het achtbaar lid hoopt in een tweede tijdperk van zes weken het kopiewerk ten einde te zullen kunnen brengen. Daar zijn eerste verblijf te Weeze op vier weken was bepaald, is er aan het Staatsbestuur oorlof gevraagd om het te mogen verlengen tot drie maanden, ten einde den heer Gailliard in staat te stellen het werk ineens te verrichten. De heer Beernaert, minister van Finantiën, in de afwezigheid des heeren de Moreau, minister van Landbouw, Nijverheid en Openbare Werken, heeft deze vraag, mits vermeerdering van hulpgeld ter bestrijding van het bedoelde werk, gereedelijk ingewilligd. — Het voorstel des heeren Gailliard, strekkende om twee bladzijden van het Hs. des middelnederlandschen gedichts te laten photographiëeren, wordt door de Academie aangenomen.

De bestendige secretaris geeft lezing van twee brieven, den eersten vanwege Jhr. Nap. de Pauw, den tweeden van den heer Max Bausart-Snieders, hunnen

dank betuigende voor het blijk van deelneming, door de Academie betoond in den familierouw, welke hen getroffen heeft.

De Academie beslist :

de bekroonde lijst der bastaardwoorden, door de heeren Broeckaert en Craeynest, te laten volledigen en bijwerken door deze schrijvers en door den heer G. Gezelle, en deze lijst, alsmede het bekroonde werk over het Gotisch door den heer P.-H. van Moerkerken, zonder vertoef ter perse te leggen;

het Staatsbestuur intrekking te verzoeken van zijn besluit, volgens hetwelk de afkondiging van de Verslagen der Koninklijke Academiën en der Koninklijke Commissie van Geschiedenis, in het Staatsblad, wordt gestaakt;

den heer Minister van Landbouw, Nijverheid en Openbare werken te verzoeken, de Koninklijke Vlaamsche Academie door een koninklijk besluit in bezit te stellen van het recht tot voordraging der dubbele lijst van kandidaten, uit welke het Staatsbestuur de keurraden benoemt voor de wedstrijden van tooneelletterkunde, van dichtkunde en van den vijfjaarlijkschen prijs voor Nederlandsche letterkunde; ook zoo, in voorkomend geval, den heer Minister van binnenlandsche Zaken voor de wedstrijden met betrekking tot het openbaar onderwijs, in welke onze taal betrokken is.

Door het bestuur der Academie zal worden onderzocht, of het niet wenschelijk ware bij den heer Minister van Binnenlandsche Zaken aan te dringen om voor alle vraagstukken betrekkelijk het openbaar onderwijs, in verband met de Nederlandsche taal, het oordeel der Academie in te roepen.

LEZING.

De Taalstrijd in het land van Wallis,

door Mr. A. PRAYON-VAN ZUYLEN, briefwisselend lid.

Bronnen : J. R. GREEN (hoogleeraar te Oxford), *A Short History of the English People*, 26e uitgave, Londen, 1875. — ELYSÉE RECLUS, *Nouvelle Géographie Universelle*, 4e deel, Parijs, 1879. — Dr. HEINRICH BERGHAUS, *Physikalischer Hand-Atlas, Vorbemerkungen zur achten Abtheilung (Ethnographie)*, Gotha, 1852. — RICHARD ANDREE, *Allgemeiner Hand-Atlas in 86 Karten mit erläuterndem Text*, Leipzig, 1881. — GEORGE OSBORNE MORGAN (Parlementslid voor East-Denbighshire), *Welsh Nationality* (in *the Contemporary Review*), Londen, 1888. — Verslagen en mededeelingen in de nieuwsbladen *Times* (unionistisch), *Daily News* (liberaal), *Pall Mall Gazette* (radicaal), *Globe* (conservatief), jaargangen 1886-1888, enz. enz.

In het Britsche Rijk is het niet meer Ierland alleen, dat met de tegenwoordige inrichting van den staat geenen vrede heeft : ook het kleine Wallis — *poor neglected Wales* — begint zijne klagende stem luide te verheffen en de volksbeweging, welke zich daar ontwikkelt, is van aard om ernstige verwikkelingen te doen voorzien.

Voor ons, Vlamingen, die ons leven aan het

wedereischen der rechten van onze taal en van onzen stam hebben toegewijd, levert die alhier weinig gekende Welsche Beweging een ongemeen belang op.

Immers tusschen het streven der Ieren en dat der Welschen bestaat er een beduidend verschil.

Beide streken zijn door Kelten bewoond en wat er aldaar geschiedt, de zucht van de inwoners om zonder vreemde inmenging hunne eigene aangelegenheden zelven te mogen regelen, dient, over 't algemeen, als eene terugwerking van het Keltisch bestanddeel der bevolking tegen den invloed van het Germanendom te worden beschouwd.

Maar in Ierland wordt de strijd op zuiver staatkundig en economisch gebied gevoerd : tegen de taal van den Saksischen veroveraar wordt geen verzet meer aangeteekend. Zeven eeuwen niets ontziende dwinglandij hebben het doodvonnis der Keltische landtaal, het Ersisch, bezegeld. Zij is ja nog niet geheel uitgeroeid, doch minstens de vijf zesden van het Iersche volk hebben opgehouden zich er van te bedienen en zij, die ze nog kennen, zijn meestal ook het Engelsch machtig, zoodat het getal der niets dan Ersisch sprekende Ieren heden hoogstens op *drie* t. h. der gezamenlijke bevolking van het eiland wordt geraamd (1). En er is

---

(1) In 1851 waren er 1,500,000 Ersischsprekende Ieren, dus 23 t. h. der totale bevolking. In 1871 heeft men er nog 19 t. h. gevonden, maar tien jaren later waren er maar ongeveer 800,000 (met inbegrip der tweetaligen) of 15 t. h

geene hoop dat er in dien treurigen toestand eenige verandering zal komen. Het Ersisch is niet langer eene letterkundig beoefende taal; het is gezonken tot eenen ruwen en gebrekkigen boerentongval en schijnt gedoemd om eerlang, evenals het Cornwallis-Welsch, te verdwijnen.

In het land van Wallis is ook *Home Rule* het eigenlijke doelwit der nationale beweging. Maar tevens — wij zouden zelfs moeten zeggen : eerst vooral — wordt er voor het behoud der moedertaal gestreden : de Welsche Beweging, evenals de onze, is hoofdzakelijk een taalstrijd. En die taalstrijd wordt onder omstandigheden gevoerd, welke in vele opzichten met onze toestanden kunnen worden vergeleken.

Om zich eene juiste gedachte te vormen van hetgeen er in Wallis gebeurt dient er een vluchtige blik op 's lands geschiedenis geworpen te worden.

Men weet dat de Romeinen onder Keizer CLAUDIUS en zijne opvolgers zich meester maakten van het grootste gedeelte van Groot-Brittanje. Slechts het noorden van het tegenwoordige Schotland, door de woeste Picten bewoond, ontsnapte aan het juk, dank aan de ontoegankelijke wouden, bergen en moerassen, die daar als in Germanië de inboorlingen tegen de vreemde veroveraars beschutten.

De Romeinen zagen er spoedig van af de

onderwerping der Caledoniërs te betrachten en om een einde te stellen aan de strooptochten van die wilde stammen, welke zich niet zelden tot in het hart van Brittanje waagden, werden er tusschen de mondingen van Clyde en Forth en van Tyne en Solway twee stevige wallen opgeworpen, wier overblijfselen heden nog bestaan, en waar eene talrijke bezetting gedurig werd onderhouden.

De Romeinsche heerschappij, hoe drukkend ook, was toch ten slotte eene beschavende. Een aantal steden werden gesticht, waaronder de hoofdstad Eboracum (York) en Londinium (Londen), toen reeds eene belangrijke haven, op de eereplaats schitterden. Handel en nijverheid, land- en bergbouw verheugden zich in eene snelle ontwikkeling en, evenals elders, verspreidde zich de Latijnsche taal met de Latijnsche beschaving. Het schijnt nochtans dat buiten de steden de vreemde spraak weinig veld won en dat de plattelandsbewoners bij voortduring hunne Keltische tongvallen bleven gebruiken.

Zoo was Brittanje wanneer, in 411, de aanval der Gothen in Italië den keizer dwong zijne legioenen uit dat afgelegen eiland ter bescherming van de hoofdstad des Rijks terug te roepen en de inwoners der provincie aan hun lot over te laten.

Dadelijk werd deze van alle kanten aangetast. De Picten broken door de verlatene grenswallen; de Ieren teisterden de westkust, terwijl zich in de Noordzee Saksische vrijbuiters vertoonden.

Gedurende een veertigtal jaren deden de door inwendige twisten en veeten diep verdeelde Britten hun best om de vreemde aanvallers te verdrijven, totdat zij in hunne wanhoop geen ander middel vonden dan een verbond met de Saksische zeeschuimers.

Dank aan de tusschenkomst van die Germaansche hulpbenden werden de Picten voorgoed verslagen en in hunne bergen teruggedreven. Maar schier onmiddellijk daarna brak de oorlog tusschen de bondgenooten los. De Saksers verlieten het eiland Thanet (op de Kentische kust), dat men hun als woonplaats had toegewezen, en behaalden op de Britten te Aylesford eene beslissende zegepraal, die de indringers in het bezit van het zuid-oosten des lands stelde.

Dit was het begin van eenen vernielingsoorlog waarvan men in de geschiedenis der Germaansche veroveringstochten geene wedergade vindt. De Gothen, Burgundiërs, Wandalen, Franken, enz., die zich in Italië, Gallië en Hispanië vestigden, waren geene ongepolijste Barbaren meer. Den invloed der Romeinsche beschaving hadden zij min of meer ondergaan en reeds sedert eenigen tijd het Christendom, hetzij in den orthodoxen of in den Ariaanschen vorm, aangenomen. Ook in de gewesten, die zij overweldigden, lieten zij aan het overwonnen ras het leven en zelfs binnen zekere palen de vrijheid en het bezit van zijne goederen, terwijl zij zich met de staatkundige macht en een

gedeelte van den grond tevreden hielden. Van daar het natuurlijk gevolg dat de betrekkelijk weinig talrijke Barbaren zich spoedig in de oorspronkelijke bevolking oplosten, hare taal en hare zeden aannamen, zoodat er na verloop van een paar eeuwen feitelijk geen noemenswaard verschil meer tusschen de twee stammen bestond.

Niet zóó in Brittanje. De Saksers en de Angelen waren woeste heidenen, de wreedste en meest gevreesde der Germanen. Waar zij de overwinning behaalden werd het land platgebrand en de bevolking tot den laatsten man omgebracht, zoodat er in de door hen veroverde streken van het eiland geen spoor overbleef van Romeinsche beschaving, noch zelfs van de vroegere bewoners.

De strijd duurde lang, want de Britten weerden zich met den moed van mannen, die weten dat er voor hen geene uitkomst bestaat. Doch eindelijk moesten zij het onderspit delven.

Eene zegepraal der Britten te Mount-Badon in 520 stelde voor eenige jaren paal en perk aan de vorderingen der Angelsaksers, die reeds de oostelijke helft van het eiland hadden ingepalmd. Maar, te rekenen van 547, zijn deze het weer, die de overhand krijgen, totdat de val van Chester in 607 de Britsche landen in drie brokken verdeelde : Cornwallis, Wallis en Strathclyde.

Cornwallis en Strathclyde hielden nog eenen ruimen tijd stand, doch moesten zich ten slotte onderwerpen. Intusschen echter waren de Angel-

saksers de woeste volgelingen van HENGIST en HORSA niet meer : zij hadden eindelijk het Christendom aanvaard en de verzachting van hunne zeden bracht het gevolg mede dat in de laatste bedwongene Britsche gewesten de bevolking ditmaal niet stelselmatig werd uitgeroeid. Ook bleef er de Keltische taal nog verscheidene eeuwen in gebruik, totdat zij een honderdtal jaren geleden in Cornwallis ophield gesproken te worden. (1)

Gedurende dien tijd gelukte het eigenlijke Wallis, 't is te zeggen de streek bewesten de Severn, tusschen Dee en Wye, er in zijne onafhankelijkheid te handhaven. De aanvallen der Saksers, die op hunne beurt door de Denen werden aangerand en overigens in burgeroorlogen hunne krachten verspilden, de aanvallen der Saksers werden hoe langer hoe onbeduidender en door het graven van OFFA's *Dyke*, van de Dee tot aan de Wye, liet die Saksische koning van Mercia (Midden-Engeland) duidelijk blijken dat hij de gedachte om het laatste overblijfsel van Keltisch Brittanje te onderwerpen, voorgoed had opgegeven.

Aan dien toestand bracht de verovering van Engeland door de Noormannen eene belangrijke verandering toe. Normandische baronnen werden langs de Welsche grens gevestigd met toelating om zich meesters te maken van al de landen, die

(1) De laatste persoon, die Cornisch sprak, eene bejaarde vrouw, is in 1778 te Mousehole bij Penzance gestorven.

zij aan hunne overburen zouden kunnen ontrukken.

De twee eeuwen, die daarop volgden, waren eene onophoudende afwisseling van strooptochten langs beide kanten van de grens. Maar de Welschen, die intusschen tot den laagsten graad van beschaving waren gedaald en in verscheidene elkander uiterst vijandige stammen bleven verdeeld, konden niet beletten dat er telkens breede strepen van hun grondgebied werden losgescheurd en door het bouwen van sterke kasteelen tegen hunne aanvallen verzekerd, totdat eindelijk koning EDWARD I in 1283 den laatsten vorst van Wallis, LLEWELYN AP GRUFFYD, overwon en door het inlijven van gansch het land aan het onafhankelijk bestaan van den Keltischen staat een einde stelde.

Van dien stond af werd er niets gespaard om het veroverde land te verengelschen. Het grondgebied werd onder Engelsche edelen verdeeld, de Welsche priesters uit hunne kerken verdreven en door Engelschen vervangen, eindelijk de oude wetten en gebruiken afgeschaft en door instellingen op Engelschen leest geschoeid vervangen.

Dat alles hielp niet. Het Welsche volk dacht er niet meer aan zijne zelfstandigheid gewapender hand te herkrijgen, maar niettegenstaande de aanhoudende pogingen van bestuur, landadel en geestelijkheid, bleef de Welsche spraak zegevierend hare stelling behouden en is heden nog de gebruikelijke omgangstaal van omtrent 80 t. h. der inwoners van Wallis, eene verhouding die alles-

zins merkwaardig mag heeten als men in overweging neemt dat, gedurende de middeneeuwsche oorlogen, geheel ontvolkte streken door vreemde kolonisten werden bezet. Zoo bij voorbeeld stammen de inwoners van een groot gedeelte van het graafschap Pembroke van Vlaamsche volksplanters af, die zich aldaar in de XIIe eeuw vestigden, en het schijnt dat men nu nog in den plaatselijken (Engelschen) tongval duidelijke sporen van ons aloud Vlaamsch herkennen kan (1).

Het was intusschen de Staatskerk die de verdiende straf van hare onvaderlandsche handelwijze moest boeten. Vooral na de Hervorming was die Kerk een louter werktuig in de handen der Regeering geworden en tevens een middel om aan de jongere zonen der landeigenaars een zorgeloos bestaan te verzekeren.

Zoo iets stuitte de Welschen tegen de borst. Zij waren ijverige, streng rechtzinnige protestanten en koesterden geene achting voor priesters, die feitelijk zoo weinig geestelijk waren als alle overige amb-

---

(1) De Heer OSBORNE MORGAN als een sprekend bewijs van de Welsche weerstandskracht wijst op het feit dat, heden als voor twaalf eeuwen, de taalgrens OFFA's *Dyke* volgt. En die grens is zeer scherp geteekend : « Indien ik van mijn huis (dicht bij de Welsche grens) twee of drie mijlen in de eene richting ga, » zegt de Heer MORGAN, « vind ik met moeite iemand die Welsch spreekt; ga ik even ver in de andere richting, dan kan ik ter nauwernood eenen mensch ontdekken die Engelsch kent. »

tenaars en zich zelfs niet gewaardigden de taal van hunne kudde te spreken.

Zoo lang echter de Kerk door den wereldlijken arm werd beschut moesten de Welschen het hoofd bukken, doch als de steeds dieper dringende gedachten van verdraagzaamheid en toegevendheid in zaken van godsdienst aan de Anglikaansche geestelijkheid niet langer toelieten hare toevlucht tot geweld te nemen om hare Welsche schapen bijeen te houden, zag men aldaar in den loop der XVIIIe eeuw minstens de vier vijfden der bevolking de Staatskerk verlaten en zich bij deze of gene afgescheidene gemeente voegen. Tegenwoordig zijn in Wallis alleen de grondbezitters en hunne onmiddellijke omgeving Anglikanen : de boeren, neringdoende burgers en ambachtslieden zijn *Dissenters*.

Maar, zooals wij het daareven zeiden, het was vooral op taalgebied dat de Welschen blijken gaven van eene taaiheid en van eenen nationaliteitszin, die de andere Keltische stammen over 't algemeen niet kenmerkten.

Het Welsch, zegt de Heer ELYSÉE RECLUS, is eene welluidende taal, alhoewel de keelklanken er niet ontbreken. Eene merkwaardige eigenaardigheid ervan is de verwisseling van zekere medeklinkers bij het begin der woorden. Wat ook nog al vreemd schijnt is dat het Welsch nauwer verwant is met het Neder-Bretonsch dan wel met het Ersisch en het Gadelisch, die in Ierland en in Schotland,

dus in de onmiddellijke nabijheid, worden gesproken.

Van al de Keltische talen is het Welsch de eenige, welke eene ordentelijke letterkunde bezit. Die letterkunde is zelfs nog al rijk en roemt op een aantal middeneeuwsche legenden en verhalen, die op het gebied der folklore een ongemeen belang opleveren en alleszins verdienen meer en meer opgezocht en bestudeerd te worden. Men weet immers dat de Tafelronde cyclus, dat is de grondslag van vele onzer ridderromans, van Welsche afkomst is.

In de latere tijden zijn het vooral godsdienstige uitgaven, die in de Welsche letteren het leeuwenaandeel nemen. De Heer RECLUS doet het te recht opmerken : aan den ijver der predikanten is het grootendeels te danken dat het Welsch zich letterkundig heeft ontwikkeld en geen ongelikt dialect, gelijk het Ersisch, is geworden.

Heden, met de uitbreiding van het stemrecht, hetwelk in Engeland tegenwoordig bijna aan alle meerderjarige burgers, ter uitzondering van dienstboden en bedelaars, wordt toegekend, is het Welsch een krachtig propagandamiddel op het gebied der strijdende politiek geworden. Talrijk zijn ook de Welsche nieuwsbladen en tijdschriften, die zich hetzij met godsdienstige belangen of met staatkunde bezig houden.

De Welschen overigens hechten aan hunne taal eenen ongemeenen prijs. Zij beoefenen haar met eene liefde, die aan geestdrift grenst en zelfs wanneer zij voorgoed hun land verlaten doen zij toch hun

best om bij elkander te blijven en hunne moedertaal niet te vergeten. Tot in Patagonië, waar in 1865 eene kleine Welsche volksplanting werd gesticht op de oevers van den Rio Chuput, door de uitwijkelingen *Afon Lwyd* of *Grijze Rivier* herdoopt, klinkt heden nog de taal der oude Britten.

Het is vooral bij de *Eisteddfodau* of toon- en letterkundige plechtige bijeenkomsten dat de taalijver der Welschen zich lucht geeft. Die bijeenkomsten, welke in vele opzichten met onze oude Landjuweelen kunnen vergeleken worden, grijpen alle jaren plaats in eene der Welsche steden of dorpen en niet zelden worden er ook *Eisteddfodau* buiten de grenzen van het vorstendom en zelfs in Amerika gehouden. Het karakter ervan is eenigszins mystisch gebleven, want barden en druïeden bestaan in Wallis nog en spelen bij zulke gelegenheden eene voorname rol. Verder zijn de *Eisteddfodau* hoofdzakelijk muzikale en literarische kampstrijden, waar prijzen worden uitgeloofd voor dichters, zangers en toonkundigen en bepaaldelijk voor hen, die het nationaal snaartuig, de *telyn* of Welsche harp, bespelen. Dat de toeloop van volk uit alle hoeken van het land telkens bij duizenden en duizenden kan geraamd worden, hoeft nauwelijks aangestipt te worden.

Het duurde lang eer de Welsche Beweging het gebied der zuivere letterkunde verliet om zich op dat der politiek te wagen. Doch het voorbeeld der onverschrokken Iersche vaderlanders werkte te gelijk als eene les en eene aanmoediging, terwijl

de uitbreiding van het stemrecht de middelen schonk om aan den invloed van landadel en Anglikaansche geestelijkheid zegevierend weerstand te bieden (1).

't Zou ons te ver drijven de bemoeiingen der Welsche leiders in het staatkundig strijdperk hier uitvoerig mede te deelen. Eene korte opgave van den tegenwoordigen toestand zal volstaan.

Ofschoon de Welsche afgevaardigden feitelijk eene vereeniging vormen en zich bij alle gewichtige gelegenheden onderling verstaan, is er in het Engelsche Parlement geene eigenlijke Welsche partij. De Welsche nationalisten, ten getale van 26 op 33 vertegenwoordigers van het land van Wallis, (met inbegrip van Monmouthshire) (2), in het Huis der Gemeenten, hebben zich onder het vaandel der Gladstoniaansche liberalen geschaard, maar er dient

---

(1) De Heer OSBORNE MORGAN doet te recht opmerken dat in Wallis de regeerende standen, *the upper crust*, òf Engelsch òf geheel verengelscht zijn, de landtaal als een ongemak of eenen struikelblok beschouwen, derhalve het gebruik ervan tegenwerken en afraden, en in de eerste plaats aan hunne zonen in Engelsche scholen en Universiteiten eene uitsluitend Engelsche opvoeding laten geven, « met den éénigen en betreurenswaardigen uitslag, » besluit de Heer MORGAN, dat de kloof, welke godsdienstige twisten tusschen de verschillige klassen der Welsche maatschappij hadden gegraven, nu beduidend dieper is geworden. » — Juist als bij ons in Vlaanderen!

(2) Van de zeven anderen zijn er vijf Tories en twee afgescheidene liberalen. Hier ook heeft de scheuring der liberale partij, door het Iersche vraagstuk te wege gebracht, een tijdelijk achteruitgang voor gevolg gehad, want in het Parlemen van 1885 waren er op 33 Welsche leden, 30 liberalen.

niet uit het oog te worden verloren dat de doorluchtige grijsaard en zijne volgelingen de gegrondheid der Welsche grieven even onbewimpeld erkennen als de noodzakelijkheid om aan de Iersche eischen te voldoen.

De voornaamste grief der Welschen is het behoud der Anglikaansche Kerk als Staatskerk van het land van Wallis. Zij vinden het dwaas en onrechtvaardig dat zij eene geestelijkheid in weelde moeten onderhouden, waarmede de overgroote meerderheid der inwoners niets te maken heeft noch hebben wil. En het is juist op dat gedeelte der bevolking, namelijk op de landbouwers, dat de last vooral drukt, want het zal misschien menigeen verwonderen dat de *tienden*, welke op het Vasteland een soort van zeer verouderd spook zijn geworden, dat men nauwelijks in kiezingstijd durft laten verschijnen, in het vrije Engeland bloeien en groeien. En wanneer, zooals het sedert eenige maanden het geval is, de niet-Anglikaansche boeren weigeren dien middeneeuwschen tol aan de staatspriesters te betalen, dan treedt spoedig de Vereeniging tot bescherming van de geestelijkheid (*Clergy Defence Association*) te voorschijn. Vervolgingen worden ingespannen, vonnissen verkregen en *manu militari* onder bescherming van politie en soldaten uitgevoerd. Ernstige botsingen hebben reeds plaats gegrepen en de opgewondenheid ten top doen stijgen.

De Welschen vragen dus eerst vooral het afschaffen van de Staatskerk en het besteden van

de gelden, door de tienden opgebracht, aan het onderwijs of aan andere doelwitten van algemeen belang.

Ten tweede klagen de Welschen dat de lagere rechtbanken derwijze zijn ingericht dat de bediening der justitie in Wallis onmogelijk verlicht en onpartijdig kan wezen. Het ambt van vrederechter wordt, zooals het uit leerrijke statistieken blijkt, die in de *Daily News* zijn verschenen, bijna uitsluitend aan personen toevertrouwd, die tot de Staatskerk behooren en meestal zelfs geen Welsch verstaan. (1) En als men aan de hoogst gewichtige bevoegdheid van die rechters denkt, eene bevoegdheid die veel verder gaat dan die van onze vrederechters en zich zoo wel op het bestuurlijk als op het rechterlijk gebied uitstrekt, kan men zich voorstellen hoe het in Wallis moet gelegen zijn. Geen wonder dus dat men aldaar den wensch uitdrukke dat er voortaan bij de benoeming der *justices of the peace* meer onpartijdigheid aan den dag worde gelegd en vooral dat men geene personen meer aanstelle, die de justiciabelen niet verstaan.

Ten derde eischen de Welschen eene hervorming van het onderwijs en vooral van het middelbaar onderwijs en het inruimen van eene behoorlijke plaats aan de studie van hunne taal

---

(1) Als *bijlage* wordt eene dier statistieken in 't kort gegeven.

in de gestichten van iederen graad, terwijl zij verder het inrichten van eene Welsche Hoogeschool verlangen en het grondbeginsel stellen dat het Welsch de voertaal van het onderwijs in alle vakken dient te worden, zoowel op de Universiteit, als in de lagere en middelbare scholen. (1)

Eindelijk, zonder juist zoo ver te gaan als de Ieren, vragen toch de Welschen dat er aan den centralisatiegeest paal en perk worde gesteld en dat uitsluitend Welsche aangelegenheden door de Welschen zelven zouden worden geregeld.

Ziedaar in zijne hoofdlijnen het programma der Welsche nationalisten, dat in het Parlement door eene schaar uitmuntende redenaars wordt behartigd; aan het hoofd waarvan men mannen aantreft als de Heeren L. L. DILLWYN, G. O. MORGAN en T. E. ELLIS, die in de Kamer een onbetwistbaar gezag bezitten. Laatstgenoemde, dien men reeds den *Welschen* PARNELL heeft genoemd, is de verpersoonlijking van het Welsch nationalisme. Als hij zich in 1886 voor de eerste maal aan de kiezers van Merionethshire voorstelde,

---

(1) In een hoofdartikel aan de handelingen gewijd van de *Conference on Welsh Education*, die onlangs te Shrewsbury een aantal geleerden van naam en gekende vakmannen vereenigde, herinnert de *Daily News* hoe de opzichters van het onderwijs in Wallis, de eene na den andere, hebben vastgesteld dat de uitsluiting van het Welsch uit de lagere scholen en de vervanging ervan door het Engelsch overal den noodlottigsten invloed op den bloei van de scholen en op de vorderingen der leerlingen uitoefenden. — Nog eens, precies als bij ons!

verklaarde hij van den beginne af aan dat hij zich bij het verdedigen van zijne candidatuur uitsluitend van de Welsche taal zou bedienen, en aan die belofte is hij trouw gebleven in de 26 meetingen, die hij bijwoonde. De plaats, waar hij naar dong, was in het bezit der tegenpartij, maar de Heer ELLIS behaalde eene schitterende zegepraal : hij werd gekozen door 4127 stemmen tegen 2860, dus met 1267 stemmen meerderheid. De Heer ELLIS was slechts 26 jaren oud (1)

---

(1) Eenige biographische bijzonderheden rakende de Welsche leiders zullen hier te pas komen.

LEWIS LLEWELYN DILLWYN, geboren in 1814, is een der bestuurders van den *Great Western Railway* en van de Bank van Glamorganshire. Hij is meier geweest van Swansea en is de geachte deken der vooruitstrevende Liberalen in het Parlement.

GEORGE OSBORNE MORGAN is 62 jaren oud, en de zoon van eenen *clergyman* in Carnarvonshire. Zijne academische loopbaan te Oxford was schitterend en hij werd er herhaaldelijk in prijsvragen bekroond. Lid van het Parlement sedert 1868, heeft hij reeds gedurende GLADSTONE's bestuur de ambten bekleed van *Judge-Advocate-General* en van onder-staatssecretaris der Koloniën.

THOMAS EDWARD ELLIS is de zoon van eenen pachter en werd opgeleid om predikant der Methodistische gemeente te worden, maar nadat hij te Oxford zijne examens met glans had afgelegd verkoos hij zich aan de politiek toe te wijden. Hij is een spreker en een schrijver van zeldzame begaafdheid.

Wie ook eene melding verdient is het lid voor de *Rhondda Valley*, de Heer WILLIAM ABRAHAM. Hij is in den volsten zin van het woord een Welsche bard en geniet, onder den dichterlijken naam van MABON, eene benijdenswaarde vermaardheid in zijn geboorteland : vooral als zanger wordt hij geprezen. Wat hij geworden is, heeft hij slechts aan zijne eigene pogingen te danken, want zijn vader was een arme mijner en hij zelf werkte nog niet lang geleden in de groeve.

Ongetwijfeld is het moeielijk met zekerheid te voorspellen hoe de Welsche beweging zal afloopen. Edoch, het talent van hare leiders en de voorbeeldige standvastigheid van het volk laten ons toe te voorzien dat het beoogde doel vroeg of laat zal bereikt worden. Een bewijs van de stemming, die hieromtrent in Wallis heerscht, geeft ons de uitslag van de kiezing die onlangs in West-Glamorgan voor eene opengevallene plaats geschiedde. Men had eerst eenen algemeenen geachten liberaal voorgesteld, rijk, van goeden huize, kortom eenen voortreffelijken candidaat. Doch het bleek spoedig dat die candidaat geen Welsch sprak en, wat de eigenlijke nationalistische strekkingen aangaat, weinig te betrouwen was. Dit volstond. Een schier onbekende nationalist, de Heer RANDELL stelde onmiddellijk zijne candidatuur en zijn naam kwam zegevierend uit de stembus.

Wat er van zij, wij herhalen het, de taalstrijd die in Wallis wordt gevoerd, verdient door ons Vlamingen met oprechte belangstelling gevolgd te worden, en het is met het oog op die omstandigheid dat wij ons veroorloofd hebben de aandacht van ons publiek er op te roepen.

Bijlage.

Wij willen hier den zakelijken inhoud mededeelen van eenen der brieven, geteekend ARDFYFR, die in het begin van het loopende jaar in de *Daily News* verschenen en zooveel opgang maakten. Niemand overigens waagde het de aangegeven cijfers te betwisten.

Ter opheldering worde hier herinnerd dat er in ieder Engelsch graafschap (*shire*) een Lord-Luitenant is, die nagenoeg dezelfde rol speelt als onze gouverneurs, ofschoon zijn werkkring veel beperkter is. Een voornaam recht van den Lord-Luitenant is het keuren der personen, die, op zijn voorstel, door den kanselier van Engeland als plaatselijke magistraten van den lageren graad worden benoemd.

Wij geven hieronder de statistiek van ieder graafschap van Wallis en ook van Monmouthshire, dat wel buiten de grenzen van het eigenlijke vorstendom gelegen is, doch welks bevolking in meerderheid uit Welschen is samengesteld en de Welsche taal spreekt.

Glamorgan. — Bevolking 511,672. Lord-Luitenant, C. R. M. TALBOT, een Anglikaan, maar een liberaal. De groote meerderheid der ± 300 magistraten is Anglikaan en Tory (conservatief), maar de liberalen en Dissenters zijn hier beter vertegenwoordigd dan elders. De meeste magistraten kennen geen Welsch.

Brecon. — Bevolking 57,735. Lord-Luitenant, Sir JOSEPH BAILEY, een Anglikaan en een Tory. Op 140 plattelands magistraten, meestal conservatieven, zijn er 138 Anglikanen, waaronder 9 priesters; op 11 stedelijke magistraten zijn er slechts 5 *Dissenters*. De meeste magistraten spreken geen Welsch.

Montgomery. — Bevolking 65,798. Lord-Luitenant, de Graaf van POWIS, een Anglikaan en een Tory. Op 75 magistraten zijn er 6 of 7 Dissenters en hoogstens een derde liberalen. De meesten spreken geen Welsch.

Radnor. — Bevolking 25,539. Drie vierden der magistraten zijn Tories en allen Anglikanen. Niemand is het Welsch machtig.

Cardigan. — Bevolking 70,226. Lord-Luitenant, E. L. PRYSE, een Anglikaan, maar een liberaal! Op 147 magistraten zijn er 133 Anglikanen, waaronder 11 priesters, en slechts 14 onlangs aangestelde Dissenters. Drie vierden der magistraten zijn Tories en aan de meerderheid is het Welsch onbekend.

Carmarthen. — Bevolking 124,861. Lord-Luitenant, de Graaf van CAWDOR, een Anglikaan en een Tory. Op 130 magistraten zijn er 100 Tories en 129 Anglikanen. De meesten spreken geen Welsch.

Pembroke. — Bevolking 91,808. Lord-Luitenant, Lord KENSINGTON, een Anglikaan, maar een liberaal. 140 magistraten zijn Anglikanen en 15 (onlangs benoemd) Dissenters. Men telt er drie

Tories tegen eenen liberaal en de meerderheid kent geen Welsch.

Haverford-West. — Die stad vormt een graafschap op zich zelf. Bevolking 6,000. Lord-Luitenant, C. E. G. PHILLIPS, een Anglikaan en een Tory. Op 47 magistraten zijn er noch liberalen noch Welschsprekenden, en slechts 3 Dissenters.

Anglesea. - Bevolking 50,964. Lord-Luitenant, RICHARD DAVIES, een liberaal en een Dissenter. Op 56 magistraten zijn er 44 Anglikanen. De helft der magistraten spreekt geen Welsch en de twee derden zijn Tories.

Merioneth. — Bevolking 54,993. Geene bijzonderheden worden medegedeeld, behalve dat Kerk en landeigendom daar ook den staf zwaaien.

Flint. — Bevolking 80,373. Een grensgebied, waar een derde der bevolking Welsch spreekt, een derde Engelsch en het overige derde beide talen. Lord-Luitenant, H. R. HUGHES RINMEL, een Anglikaan en een Tory. Op 88 magistraten zijn er slechts 8 die Welsch verstaan, 75 Tories en 13 liberalen, waaronder zeven twijfelachtig, alsook 84 Anglikanen en 4 Roomsch-katholieken, dus geen enkele afgescheiden Protestant, alhoewel twee derden der bevolking Dissenters zijn.

Denbigh. — Bevolking 108,931. Lord-Luitenant, W. CORNWALLIS WEST, een Anglikaan en een afgescheiden liberaal. 121 magistraten zijn Anglikanen, 7 Dissenters. Men heeft er vier Tories tegen éénen liberaal en slechts eenigen spreken Welsch.

Carnarvon. — Bevolking 119,195. Lord-Luitenant, J. E. GREAVES, een Anglikaan en een twijfelachtig liberaal. Op 98 magistraten zijn er 86 Anglikanen en 7: Tories. De meesten spreken geen Welsch.

Monmouth. — Bevolking 116,141. Lord-Luitenant, de Hertog van BEAUFORT, een Anglikaan en een Tory. Op 187 magistraten zijn er slechts 30 liberalen; bijna allen zijn Anglikanen en met moeite zou men er éénen ontdekken, die het Welsch kent.

Zitting van den 20 Juni 1888.

Aanwezig de heeren Jhr. Nap. de Pauw, bestuurder, J. de Laet, onderbestuurder, Fr. de Potter, bestendige secretaris;

de heeren H. Claeys, P. Génard, G. Gezelle, E. Hiel, L. Roersch, A. Snieders, E. Stroobant, F. van der Haeghen, P. Willems, P. Alberdingk Thijm, S. Daems, C. Hansen, L. Mathot, J. Micheels, J. Obrie, Th. Coopman, A. de Vos, K. Stallaert, G. Dodd, werkende leden;

de heeren J. Broeckaert, L. Delgeur en H. Sermoen, briefwisselende leden.

De heeren J. Nolet de Brauwere van Steeland en J. van Droogenbroeck, werkende leden, J. Bols, L. Schuermans en Fr. Willems, briefwisselende leden, schrijven dat het hun onmogelijk is de zitting bij te wonen. De vergadering verneemt met genoegen dat de gezondheidstoestand van den heer Nolet, sedert 27 October 1887 in de ziekekamer opgehouden, langzamerhand verbetert.

Door den bestendigen secretaris wordt de lijst overgelegd der

AANGEBODEN BOEKEN :

Vanwege het Staatsbestuur :

Middelnederlandsch woordenboek van wijlen Dr. L. VERWIJS en Dr. J. VERDAM, tweede deel, 13e-14e aflevering.

Bulletin de l'Académie royale des Sciences, des Lettres et des Beaux-Arts de Belgique. 1888, nummers 3 en 4.

Compte-rendu de la Commission royale d'Histoire, ou recueil de ses Bulletins. 1887. nr 3 en 4. 1888. nr 1.

Van den heer NAP. DE PAUW :

Welkomgroet aan de Koninklijke Vlaamsche Academie bij hare intrede in haar nieuw lokaal 1888.

Van den heer CLAEYS, werkend lid :

Offerus. Legende.

Verhuizen, door HILDA RAM (beoordeeling).

Van den heer SCHUERMANS, briefwisselend lid :

BETS. *Belegering, dappere verdediging en wonderbare verlossing der stad Loven, in Juni en Juli 1635, getrokken uit den : Veldtocht der Franschen en der Hollanders in België in* 1635, uit het Fransch door L.-W. SCHUERMANS, Leuven, 1885.

Catechismus der Vlamingen van alle standen en gezindheden, uitgegeven door den « Vlaamschen Bond » met kenspreuk : Verleden en heden. Leuven, gebr. Van Linthout, 1888.

De Klaroen. Vlugschrift voor de Vlamingen van alle standen. Leuven, K. Fonteyn, 1888, in-16.

Eenige Bemerkingen als antwoord op de critiek van Dr. J. Nolet de Brauwere van Steeland over « het Menschdom verlost ». Brugge, 1885.

Van den heer EUG. LEËN :

Twintig gezichten van Brussel, vergezeld van eene beschrijving. Brussel, 1888.

Van de *Société d'Emulation pour l'étude de l'histoire et des antiquités de la Flandre* :

het 36e deel harer *Annales*, 1886.

Briefwisseling.

In antwoord op den brief van 18 Mei jongstleden laat de heer Minister van Justitie, bij brief gedagteekend den 6 Juni, weten, dat hij teruggekomen is op zijn vorig besluit en bevel gegeven heeft om voortaan in het Staatsblad de verslagen der Academiën opnieuw mede te deelen. — De Academie zal den heer Minister haren dank voor dit besluit betuigen.

Bestendige commissie.

De bestendige Commissie stelt voor :

1° De door den heer K. STALLAERT vervaardigde *Woordenlijst op de Sevende Bliscap van Maria* ter perse te leggen;

2° Het staatsbestuur mededeeling te verzoeken van zekere handschriften, onlangs door den heer Ruelens, namens de Belgische regeering, te Londen aangekocht.

Beide voorstellen worden door de Academie aangenomen.

In de zitting der bestendige Commissie, des morgens gehouden, gaf de heer Stallaert een

kort bericht aangaande een onuitgegeven esthetisch werk uit de XIVe eeuw, geschreven door eenen Kartuizermonnik te Zeelhem, bij Diest.

LEZINGEN.

De bestendige secretaris geeft, in eigen naam en in dien van den heer Th. Coopman, lezing van het volgende

Ontwerp van werkzaamheden voor de Koninklijke Vlaamsche Academie.

Artikel 1 van het koninklijk besluit van 8 Juli 1886 stelt vast, dat de Koninklijke Vlaamsche Academie voor doel heeft de « studie en de beoefening der Nederlandsche Taal- en Letterkunde. « Bij artikel 1 van de wetten dier instelling wordt bepaald dat hare werkzaamheden « al de vakken der Nederlandsche Taal- en Letterkunde » omvatten.

Het veld, dat aldus aan de Koninklijke Vlaamsche Academie ter bearbeiding werd toevertrouwd, is onmetelijk ruim, daar het zich uitstrekt over het wezen en leven der taal, van hare wording en vorming tot den dag van heden.

Daaruit volgt dat de studie van het verleden moet gepaard gaan met de studie van de huidige toestanden en behoeften, hoofdzakelijk met het oog op de toekomst die wij allen, voor onze moedertaal, voor Vlaanderen's volk, voor den algemeenen Dietschen stam, zoo veel belovend en krachtig, zoo glansrijk mogelijk wenschen en willen.

Op die wijze zal de wetgever het begrepen hebben; om die reden werd gejuicht bij de stichting dezer vaderlandsche instelling, welke geroepen is om, door haren aard en hare werkzaamheid, de volledigste, de hoogste uitdrukking van de Vlaamsche beweging te worden op het gebied van taal- en letterkunde.

Edoch — wij meenen het te moeten zeggen — reeds dikwijls vernamen wij uit den mond van menig hooggeacht medelid, en ja, insgelijks uit dien van vele belangstellenden buiten den schoot der Koninklijke Vlaamsche Academie : « of deze hare werkzaamheid zal bepalen bij de uitgave van Middelnederlandsche geschriften; of er dan niet meer van haar mag verwacht worden? ».

Zij, die de vraag gesteld hebben, betwijfelen in geenen deele het nut noch de noodzakelijkheid van de studie der Middelnederlandsche dichters en prozaschrijvers — studie welke niet alleen de oorspronkelijke vormen onzer taal doet kennen en waarderen, maar ons tevens leert welke de begrippen, de strekkingen onzer voorgangers op het veld der letterkunde, geweest zijn. Welke verheugende bevindingen zulke studie aan de hand geeft, weet gij allen, die vertrouwd zijt met de geestesvruchten van wijsgeren als JACOB VAN MAERLANT, JAN BOENDALE, JAN VAN RUUSBROECK en anderen. — Geen twijfel of ieder lid der Academie, gelijk elke andere voorstander van Nederland's taal- en letterkunde, ziet met levendige belangstelling de

uitgave te gemoet van nog hier en daar in oude boekenkasten verborgen handschriften — nagalm van de denkbeelden, spiegel van de zeden en gebruiken der middeleeuwen.

Doch, hoe nuttig, wij zullen zeggen hoe onontbeerlijk de studie der oude Dietsche letterkunde te achten zij, geen onzer zal betwisten dat de vruchten, op dat gebied te winnen, slechts zullen gesmaakt worden door een zeer beperkt aantal letteroefenaren, en dat er andere vakken zijn, welke de Academie tot voorwerp harer studie zal behoeven te maken, wil zij waarlijk hare roeping beantwoorden, de verwachtingen van het Vlaamsche volk ten volle verwezenlijken.

Wij mogen niet vergeten dat zelfs de titel onzer instelling, door de Regeering gegeven, eene breede, onbeperkte bemoeiing aanduidt op het uitgestrekt gebied onzer taal- en letterkunde, terwijl de benoeming der Leden — niet alleen degene door de Regeering, maar ook deze door de Academie zelve gedaan -- klaar bewijst dat het aller gedacht is zelfs buiten het zuiver literarische, ja ook op historisch en oudheidkundig gebied, werkzaam te zijn.

Tien leden der Academie zijn gekozen tot vorming der bestendige commissie, « gelast » — luidens art. 14 der wetten — « met het bevorderen van de studie der oudgermaansche en middelnederlandsche talen »; met het uitgeven van middelnederlandsche werken en met het bevorderen van

de studie der gewestspraken. » Maar nevens deze tien zijn er nog vijftien, die verlangen hunnen titel van « werkend » lid goed te maken....

Wij vergeten het niet — in de Koninklijke Vlaamsche Academie, gelijk in andere instellingen van denzelfden aard — bestaat de gewoonte in de maandelijksche vergaderingen, bij beurt, een meer of min beknopt opstel, weleens een gedicht, voor te lezen, en tot heden werd in deze Academie dit loffelijk gebruik met veel regelmatigheid gevolgd. Maar zulke lezing die, in het algemeen beschouwd, — waarom het verzwegen? — even goed in welk letterkundig tijdschrift als in de *Verslagen en Mededeelingen* der Academie zou kunnen opgenomen worden, voldoet niet aan den werklust der meeste leden, en kan, onzes inziens, niet het eenige doel onzer vergaderingen zijn.

Ons overtuigd houdende dat al onze geachte Medeleden, zonder onderscheid, in dit ons gevoelen deelende, verlangen onze zienswijze omtrent de werkzaamheden der Academie te vernemen, meenen wij reeds het woord uit hunnen mond te hooren : « *Wat heeft de Academie eigenlijk te doen?* »

Wij willen, wat ons betreft, trachten deze vraag te beantwoorden, en onderwerpen het antwoord, samengevat in eenige voorstellen, aan het oordeel der Academie, die ze, hopen wij, zal gelieven grondig te onderzoeken.

EERSTE VOORSTEL.

Studie der tongvallen of gouwspraken.

De bestendige commissie kon tot heden deze hoogst gewichtige studie niet aanvangen, en zij schijnt vooralsnog enkel bekommerd met de uitgave van middelnederlandsche schriften. Zou er in haren schoot niet eene tweede commissie tot stand kunnen gebracht worden, b. v. samengesteld uit één lid van elk onzer Dietschsprekende gewesten, om de schatten der volkstaal, de goede volksuitdrukkingen op te sporen, welke niet in de gewone woordenboeken te vinden zijn? Of zouden al de Leden, zonder onderscheid, gezamenlijk en in overeenstemming met de bestendige Commissie, dit werk niet kunnen tot stand brengen?

De uitslag van zulk onderzoek is gemakkelijk te voorzien : vóor weinige jaren, dank aan verschillige, reeds bestaande en enkel nog aan te vullen en te herziene *Idioticons*, zou de Koninklijke Vlaamsche Academie een *Algemeen Zuid-Nederlandsch Idioticon* kunnen uitgeven, duizende woorden bevattende die, ofschoon niet of uiterst zelden geboekt, verdienen niet alleen in den mond des volks, maar in de boeken bewaard te blijven. Dat zulk allerbelangrijkst, allernuttigst werk niet weinig zou bijdragen om den roem der Academie te vestigen — wie zou het betwijfelen?

Voorstel I luidt bijgevolg aldus :

« *De Koninklijke Vlaamsche Academie besluit* « *tot de samenstelling en de uitgave van een* « *Algemeen Zuid-Nederlandsch Idioticon. Tot* « *de inzameling der noodige stof worden alle* « *werkende en briefwisselende leden opgeroepen.* »

TWEEDE VOORSTEL.

In de Juli-zitting van 1887 stelde een achtbaar Medelid, de heer Mathot, ten slotte zijner verhandeling over PAUWELS, de vraag : « of het geene edele, ernstige zaak voor onze Academie zou wezen, de Vlaamsche schrijvers der twee laatste eeuwen uit het stof onzer boekerijen op te delven en der vergetelheid te ontrukken? »

Het komt ons voor, dat het denkbeeld in ernstige overweging te nemen is, met dien verstande, evenwel, dat er niet te denken valt aan eene volledige uitgave van een meer of min groot aantal XVIIe en XVIIIe eeuwsche dichters en prozaschrijvers, maar wel aan eene tamelijk uitgebreide bloemlezing van hunne werken. Zulke uitgave zou dit voordeel opleveren, dat zij volop nuttig zou zijn aan het grootste deel der Vlaamsche lezers, welke van de goede schriften uit de twee gemelde tijdvakken niets kennen. Vooral bevelen wij de verzameling aan — of liever, dewijl de voorraad zoo buitengewoon rijk is — eene bloemlezing uit de huis- en volksliederen der twee laatste eeuwen. Onder die menigte oude gezangen zijn er inderdaad vele schoone bloemen, welke, tot

éenen ruiker saamgebonden, algemeen zouden behagen. Liederen, fraai berijmd, de edelste gevoelens, de reinste verzuchtingen, eene vurige vaderlandsliefde ademende, en zelfs vele, waar de muziek van bewaard gebleven is, zoodat, door de uitgave er van, de geschiedenis der toonkunst er mogelijk ook niet weinig mede gebaat zoude zijn.

Wij vatten het voorstel samen in dezer voege :

« *De Koninklijke Vlaamsche Academie besluit tot de uitgave van eene bloemlezing uit de werken onzer XVIIe en XVIIIe eeuwsche schrijvers, bij voorkeur uit den schat der volksliederen uit gemelde tijdvakken.* »

DERDE VOORSTEL.

De Koninklijke Academie van België geeft, met milde ondersteuning van het Staatsbestuur (1), eene *Biographie nationale* uit, waarin — natuurlijk ook in het Fransch — de meestal zeer korte levensschetsen medegedeeld worden der Nederlandsche schrijvers van België.

Natuurlijk hebben de Vlaamsche lezers van dit werk geen het minste nut, en is hier alweer ongelijkheid, ten nadeele der onzen, aan te klagen. Over zeven en twintig jaren begonnen, is het werk heden tot de letter J gevorderd. Wij betwisten de ver-

---

(1) Zijn wij goed ingelicht, dan bedraagt thans de jaarlijksche toelage 8.000 fr.

dienste, het nut der Fransche uitgave niet, maar wij vragen of het te veel gevergd ware, eene som — b. v. het vierde dergene, aan de Koninklijke Academie van België voor een uitsluitend Fransch werk verleend — ter beschikking der Vlaamsche Academie te stellen, om deze toe te laten het Vlaamsche land ten minste bekend te maken met de mannen, die sedert de middeleeuwen tot op onzen leeftijd zijne taal en letterkunde beoefenden, arbeidden op het gebied der wetenschap, voor de beschaving, verlichting en verzedelijking van het Dietsche volk.

Wij stellen voor, aan het Staatsbestuur, na de noodige voorbereidende werkzaamheden (1), *een hulpgeld te vragen om, ten minste, de levensschets der bekende Nederlandsche schrijvers onzer provinciën, en een beknopt bericht aangaande de werken der onbekend geblevene, door de Vlaamsche Academie in het licht te laten geven.*

Op die wijze zouden wij eene nagenoeg volledige verzameling, wellicht eene ontzagwekkende beeldengalerij kunnen vormen van al de schrijvers, die, van de vroegste tijden tot op onze dagen, eene Vlaamsche pen hebben gevoerd; zóo zouden wij de Walen of andere tegenstrevers, die het be-

---

(1) Onder andere : het opmaken der lijst van de levensschetsen, die zouden dienen medegedeeld te worden; het vaststellen, zooveel als zulks doenlijk is, van het aantal boekdeelen; het benaderen der kosten van ieder deel enz.

staan eener *Vlaamsche* letterkunde loochenen — wij drukken op het woord *Vlaamsche* — bepaald tot zwijgen brengen.

Wij zijn overtuigd dat al onze achtbare Medeleden het hunne zouden willen bijdragen tot oprichting van den eeretempel, hunnen voorgangers toegedacht.

VIERDE VOORSTEL.

In eene verhandeling over den tegenwoordigen toestand onzer taal in de Vlaamsche gewesten schreef (1 Juli 1885) een onzer :

« Wel is waar leven nog heden, in den Vlaamschen volksmond, honderden eigenaardige uitdrukkingen, die men te vergeefs zoekt in XIXe eeuwsche woordenboeken en idioticons, doch, zoo men in aanmerking neemt dat, te huidigen dage, de wetenschappen de hoofdbron zijn, waaruit elke taal, hoe ook genaamd, nieuwe frischheid en levenskracht putten moet, dan mogen wij, zonder aarzelen, voor onze moedertaal het woord *verarming* neerschrijven ; want, wie in Vlaanderen spreekt van wetenschappelijk onderricht, bedoelt natuurlijk Fransch onderricht....

En, zou dat Fransch onderricht, bij de algemeene toepassing van nieuwe uitvindingen op ieder gebied, sedert 1830 op onze taal niet hebben ingegrepen van hoog tot laag, tot in de nederigste klasse onzer bevolking?

Wie twijfelt daaraan (1)? »

In dat opstel lezen wij nog :

« Spoorwegen en Telegrafen, met de uitbreiding van het Postwezen, hebben het aanzijn der wereld veranderd, en overal elders het leven geschonken aan eene onmetelijke technologische literatuur (Bedrijfsliteratuur). In België, waar het spoorwegnet het dichtste is van de geheele aarde, heeft de Fransche taal ruimschoots haar aandeel genoten in dien steeds verrijkenden woordenschat; de taal der Vlamingen kreeg geen kruimel, tenzij Fransche bastaardwoorden. Zij moest verstoken blijven van Vlaamsche werken over spoorwegkunde, spoorweggeschiedenis, spoorwegtechniek, spoorwegrecht, spoorwegeconomie enz., en, daar de inrichting, alsook de uitvoering van die bedoelde belangrijke diensten slechts in het Fransch geschiedden, hoogere en lagere beambten en werklieden geene andere dan Fransche benamingen leerden kennen, bleef voor onze geschrevene en gesprokene taal eene wereld van schilderachtige en beelderige woorden... onbarmhartig gesloten; de uitdrukkingen, die in den mond van volk en burgerij overgingen, waren Fransche. »

Van denzelfden schrijver halen (2) wij aan :

« Waar is de openbare dienst, in stad of dorp, om het even waar, de kleinste, de minst ingewikkelde,

---

(1) *De Taalstrijd hier en elders*, II, bl. 26 en 27.

(2) *Nederlandsche Dicht- en Kunsthalle*, 10e jaargang, 1e en 2e aflev. Mei 1887.

die nog iets bijbrengt om onze taal te helpen verrijken in woord en schrift?

Geen enkele heeft een eigen leven; de nietigste is een draad op ons centraliseerend Fransch bestuursgetouw.

Waar zijn onze ingenieurs van wegen- en bruggen-, vaart- en scheeps- en werktuigenbouw die, zonder aarzelen, kunnen vooruitkomen met eenen voorraad Nederlandsche uitdrukkingen, al werden er slechts 1000, neen, 500, zegge 100 gevergd?

Wij kennen, in 't Vlaamsche land, 3 of 4 schei- en natuurkundigen, een zestal hof- en landbouwkundigen die dadelijk, in Noord-Nederland, met eere zouden optreden; maar hoevelen wel op het gebied van rechtsgeleerdheid en wijsbegeerte; van staat-, aardrijks- en volkenkunde; godsdienst- en zedeleer; handels-, krijgs- en nijverheidswetenschappen; genees-, heel- en vroedkunde enz?

In elk vak mag het Vlaamsch-België van 1830 met fierheid wijzen op vele mannen van erkende verdienste, zelfs, naar het oordeel van den vreemde, op uitstekende vernuften.

Maar, wat heeft onze taalschat, wat heeft ons volk aan al die kennis, aan al dien... roem?

Breed golft heden de stroom der beschaving. 't Is alles omwenteling in 't maatschappelijk leven. Nieuwe denkbeelden rijzen met nieuwe gevoelens, met nieuwe behoeften, waarin de onuitputtelijke kracht van den menschelijken geest tracht te voorzien door nieuwe uitvindingen en toepassingen.

En al dat nieuwere, tot in de kleinste bijzonderheden, heeft zijnen naam, zijn onderscheidend beeldend woord.

En ons Vlaamsche volk, in 't Fransch bestuurd, in 't Fransch onderwezen, hoort en leert slechts vreemde woorden in raads- en gerechtszaal, op markt en kaai, in spoorweg- en postkantoor, in werk- of bedrijfplaats. Voorwaar, onmetelijk zijn de verwoestingen, hier op den akker onzer volkstaal aangericht door het uitheemsche onkruid : de tallooze Fransche bastaardwoorden.

Wie, die zijn volk en zijne taal lief heeft, voorziet daarbij niet dat, binnen weinige jaren, een heele schat echt Vlaamsche woorden dood en begraven zal zijn, door de toenemende verdeeling van den arbeid, door de opslorping van den kleineren, Vlaamschen handwerkersbaas in de groote nijverheid die, in Vlaamsch-België Fransch is, omdat zij gedreven en beheerd wordt door ingenieurs, bazen en meestergasten die hun technisch onderricht uitsluitend in 't Fransch ontvingen.

Onmogelijk kan er uit die Fransche hoogte iets afdalen tot bevruchting en voeding van het ruime veld onzer taal.

Is 't niet te vergeefs gevraagd dat de honderden eigenaardige uitdrukkingen verbonden aan onze uitgestorvene of uitstervende nijverheidstakken, als b. v. de handweverij, de molenarij, de olieslagerij enz., overgeplant worden in het machtige rijk van den stoom ?

Wat in elk ander land mogelijk en natuurlijk is, schijnt eilaas! ten onzent, eene hersenschim te wezen... »

Het zou ons niet moeielijk vallen voorafgaande beschouwingen en wenken breedvoerig toe te lichten door aanhaling van tal treurige feiten, grievende verschijnselen, gedurende jaren, om zoo te zeggen dag bij dag, met zorg maar tevens met smart aangeteekend.

Voor het oogenblik schuiven wij dat alles ter zijde. Wij gewagen niet eens van het Noorden, waar het vooroordeel tegen het echt Nederlandsche vak- en kunstwoord met elk jaar dieper schijnt te willen wortel schieten.

Wij wijzen U slechts op de openlijke, meer nog op de bedekte tegenkanting, welke de uitvoering der taalwetten van 1873, 1878 en 1883, zelfs van Vlaamsche zijde ontmoet. Vele ambtenaren en bedrijfslieden worden aangespoord deze tot lijdzaam, gene tot halsstarrig verzet, daar zij hunner machteloosheid op het stuk van de kennis der Nederlandsche vaktaal bewust zijn.

Zoo kennen wij Vlaamsche geneesheeren welke, om die reden, geen verslag, zelfs niet eens een getuigschrift in de volkstaal durven opstellen; vlaamschgezinde advocaten die gedwongen zijn Fransch te spreken vóor de burgerlijke rechtbanken of die van koophandel; bouwmeesters in den dienst van Staat, provincie en gemeente, die den Nederlandschen tekst hunner lastenboeken en

bestekken moeten overlaten aan onredzame vertalers, die op dat labeurwerk losgaan in KRAMERS' gezelschap!

Wij willen beknopt zijn en stippen dus alleenlijk aan dat wij werkhuizen hebben bezocht, waarin honderden Vlamingen arbeiden, Vlaamsche menschen die het Fransch niet machtig zijn en echter volstrekt de Vlaamsche vakwoorden van hun bedrijf niet kennen. Wij vragen slechts of die toestand beteren zal nu dat men er overal op bedacht schijnt handwerkscholen te stichten, die, natuurlijk! meest op Franschen voet zullen ingericht worden?

Gelukkiglijk zijn er velen in den lande, die hunne hoop gevestigd hebben op de Koninklijke Vlaamsche Academie.

Deze, wij zijn er van overtuigd, zal die verwachtingen niet teleurstellen.

Immers, verscheidene harer Leden sloegen reeds de hand aan het werk. Zoo begon de heer GUIDO GEZELLE, met eenige vrienden, eene lijst van bestuurs- en vakwoorden gebruikt in het Belgisch, Nederlandsch, Duitsch en Deensch postwezen; de heer GAILLIARD verzamelde in den laatsten tijd West-Vlaamsche vakwoorden omtrent de korenmolens; de heer KAREL DE FLOU teekende, in een onlangs verschenen opstel, menig ongeboekt vak- en kunstwoord aan; voor de bouwkunst kunnen andere achtbare Medeleden, archivarissen, wijzen op eenen voorraad echt Vlaamsche bena-

mingen afgeschreven uit oude stadsrekeningen en oorkonden; de heer J. OBRIE ievert sedert lang voor de taalzuivering op rechtsgebied; het standaartwerk van K. STALLAERT, dat thans in afleveringen verschijnt, kwam te goeder ure, evenals de nieuwe uitgaaf van wijlen DE BO'S Kruidboek en meer andere werken van kleineren omvang, die onlangs het licht zagen. Ook wil een medelid de belofte afleggen — in zoowerre het den mensch toegelaten is te beschikken over den dag van morgen — elk jaar aan de bespreking en beslissing der keurraden of commissiën, welke door de Academie mogelijks zullen aangesteld worden voor de vak- en kunstwoorden, eenige honderden termen te onderwerpen. Voor de spoorwegen, posterijen, telegrafen en zeewezen mag hij, vooralsnu en op zijn allerminst genomen, het aantal op ruim 30,000 schatten.

Aan Noord-Nederland zal de Dietsche stam het *Woordenboek der Nederlandsche taal* danken; aan Zuid-Nederland, aan de Koninklijke Vlaamsche Academie vallen de plicht en de eer te beurt het *Algemeen Nederlandsch Vak- en Kunstwoordenboek* voor te bereiden en te bewerken; het, al ware 't dan ook in eene min of meer verwijderde toekomst, zoo volledig doenlijk uit te geven en daarna geregeld bij te houden.

Die arbeid is een reuzenarbeid en wellicht zal geen van de thans levenden en werkenden de algeheele voltooiing daarvan mogen begroeten. Doch wat geeft het?...

De jeugdige Vlaamsche Academie beseft de gewichtigheid van hare taak : zij werkt niet alleen voor het heden, maar ook voor de toekomst, in welke zij gelooft en betrouwt, en welker grondslagen zij, in de mate harer vermogens, zoo diep en breed mogelijk wil helpen uitmeten, zoo stevig bevestigen als 't maar zijn kan.

Met het oog op die toekomst, beschouwen wij de werkzaamheden en de roeping der Vlaamsche Academie van een hooger standpunt en meenen te mogen vooruitzien dat de nakomelingen, die opvolgenlijk in haren schoot zullen zitting nemen, in menig geval niet zoo zeer vragen zullen : « Wat is het groote werk, door onze eerste voorgangers *voltooid?* » maar wel : Wat hebben zij gedurfd en beproefd? — Wat wilden zij? — Welke banen hebben zij ons aangewezen en geopend? — Welke eischen stelden zij zich in een tijd van miskenning, in een tijd dat het Vlaamsche volk lijden moest en strijden voor het behoud zijner eigene taal en zijner zelfstandigheid? »

Dienvolgens stellen wij voor :

De Koninklijke Vlaamsche Academie besluit :

1° Zich te belasten met de uitgaaf van het *Algemeen Nederlandsch Vak- en Kunstwoordenboek;*

2° Ter bereiking van het doel — en voor zooverre hare geldmiddelen het toelaten —,

a) eene of meer commissiën te benoemen,

belast met de voorbereiding en bewerking van bepaalde *Woordenlijsten;*

b) prijsvragen uit te schrijven, of aanmoedigingen of onderscheidingen te verleenen aan personen die, buiten haren schoot, in dien zin werkzaam zijn;

3° De door haar goedgekeurde *Woordenlijsten* uit te geven onder den titel van : BIJDRAGEN *tot het Algemeen Nederlandsch Vak- en Kunstwoordenboek* (1).

VIJFDE VOORSTEL.

Tegenwoordig bezitten de meeste landen, waar letterkunde en wetenschap in eer zijn, een monument dat getuigt van den vooruitgang der beschaving, van den bloei der studiën, van den rijkdom der literatuur; dat wijst naar al de stemmen die op haar eigen taalgebied en voor zoo verre als kan opgespoord worden, geklonken hebben.

Aan de Noord-Nederlandsche bibliographie hebben BEYERS en CAMPBELL, NIJHOFF en TIELE, MULLER en anderen meer, gewaardeerde diensten bewezen.

De pogingen van BRINCKMAN, om telken

---

(1) De voorstellers meenen in de eerste plaats te moeten aanbevelen de uitgave van *Woordenlijsten*, die meer of min in betrekking staan tot het gebruik onzer taal in het gerechtswezen, in de openbare besturen, het middelbaar onderwijs en het leger, om, dusdoende, de uitvoering der taalwetten daaromtrent, te vergemakkelijken en te bevorderen.

jare de pennevruchten van eigen bodem bekend te maken en ze, om de tien jaren, goed gerangschikt in een lijvig boekdeel, bijeen te brengen; deze van de wakkere opstellers der *Bibliotheca belgica*, — de heeren F. VAN DER HAEGHEN, TH. ARNOLD en R. VAN DEN BERGHE — die ons breedvoerig inlichten over de oude Nederlandsche boeken en schrijvers, verdienen lof en dank; maar wat kennen wij van de Vlaamsche schriften sedert 1830 in 't licht gekomen?

Zeker, het *Willems-Fonds* heeft op dat gebied veel beproefd en ontegenzeggelijk zich ten hoogste nuttig gemaakt. Deze vereeniging gaf namelijk úit :

1851. *Vlaamsche bibliographie of lijst der Nederduitsche boeken in België sedert* 1830 *uitgegeven*. (Bezorgd door F.-A. SNELLAERT.) (1)

1857. *Vlaamsche bibliographie*, idem van 1830 tot 1855. (Ook bewerkt door SNELLAERT). (2)

1867. *Vlaamsche bibliographie*, idem 1830-1855. Tweede deel (vollediging van SNELLAERT 's bewerking) door FR. DE POTTER.

1868. *Vlaamsche bibliographie* id. 1856-1867. 3e deel (Mede bezorgd door FR. DE POTTER). (3)

1868. *Vlaamsche bibliographie*, id. over 1877. — En verder, jaar voor jaar, de lijst van Nederlandsche boeken, tijdschriften enz. in België verschenen van 1878 tot 1886.

Ten slotte zal het licht zien — want het *Wil-*

(1) Sedert vele jaren uitgeput.
(2) Idem.
(3) Idem.

lems-Fonds heeft zijnen bibliographischen arbeid, die erkenning vergt, moeten staken (1) — eene alphabetische en methodische lijst der *Vlaamsche bibliographie* over het tienjarig tijdvak 1877-1886.

Uit het verslag van het Algemeen Bestuur der gemelde vereeniging, over het bestuurjaar 1887, blijkt dat zij ook heeft moeten afzien van het aanvullen der *Vlaamsche bibliographie* voor de ontbrekende jaren 1868-1876, uit hoofde van de groote kosten, die daaraan verbonden zouden zijn.

Hoe nuttig de bibliographische uitgaven van het *Willems-Fonds* ook geweest zijn, toch mag men in waarheid zeggen dat zij niet meer voldoen.

Meer dan éene reden pleit voor de heruitgave van hetgeen die vereeniging ons leverde.

Hoeven wij te wijzen op de moeilijkheid, die het zoeken naar een of ander schrift, van hetwelk men 't jaar der uitgave niet kent — en dit gebeurt allicht! — in dertien verschillige boekjes oplevert ?

Bovendien, de meeste der vorengenoemde uitgaven zijn enkel als proeven van bibliographie, niet als een blijvend werk te beschouwen; geene bladzijde er van, of zij kan merkelijk aangevuld, zeer vele kunnen verbeterd worden... Dit verwondere niet. De opstellers beschikten slechts over zeer beperkte middelen ; schrijvers, uitgevers en drukkers, het nut niet beseffende dat aan eene uitgave van dien aard verbonden is, boden den bewerkers luttel ondersteuning; voorts,

(1) *Jaarboek van het Willems-Fonds*, 1887, bl. 143.

vele van de medegedeelde opgaven bleken, toen ze gedrukt waren, onvolledig of onnauwkeurig te zijn.

Toen SNELLAERT, ten jare 1857, het eerste deel van de *Bibliographie* in het licht gaf, klaagde hij, en met recht, over de onverschilligheid van schrijvers en boekhandelaars; een algemeene oproep, niet alleen in de dagbladen maar ook bij middel van omzendbrieven gedaan, bracht bitter weinig aan om zijne taak te vergemakkelijken. Gezegd deel bevat de opgave van ongeveer 600 schrijvers, van al de drukkers en uitgevers des Vlaamschen lands; welnu — slechts een viertal schrijvers zonden hem de lijst hunner werken! (1) en zonder de medehulp van DEGERICKX, FR. RENS, K. VAN ACKER en A. ANGILLIS, die bij sommige boekhandelaren de titels der voorhanden zijnde werken gingen opnemen — de uitverkochte bleven natuurlijk vergeten! — zou het boek, dat 233 bl. bevat, op verre na zoo ver niet gekomen zijn. SNELLAERT'S opvolger in den arbeid vond bij de schrijvers weinig meer, bij de boekdrukkers en uitgevers nagenoeg geene medehulp; om het verwijt van onvolledigheid en onnauwkeurigheid zijns arbeids te ontgaan, was ook hij verplicht in de voorrede van het eerste door hem bewerkte deel aan te stippen dat de oproep, allen drukkers en

---

(1) Voorrede tot gemeld deel, bl. VI.

schrijvers gedaan, zeer weinig beantwoord was geworden, en zonder de medewerking van enkele welwillende mannen (onder welke twee leden der Koninklijke Vlaamsche Academie, de heeren L. SCHUERMANS en C. HANSEN) zou het boek vele bladzijden minder geteld hebben (1).

Wat de uitgegevene proeven van *Bibliographie* al missen, is verbazend; dit kan slechts gekend zijn door degenen, die ze nu en dan raadplegen moeten, alsmede door hen, die ze, gelijk een onzer, tot eigen inlichting en gebruik, sedert een twintigtal jaren, voor zooveel mogelijk was, heeft bijgewerkt.

In 't kort, indien, meer dan twaalf jaren geleden, HUBERTS en andere leden van het XIII[e] Nederlandsch Taal- en Letterkundig Congres op het vervaardigen eener volledige Nederlandsche bibliographie aandrongen, wij, wat ons betreft, hebben volle recht te herhalen dat inzonderheid de Vlaamsche taal en letteren nog steeds wachten op eene algemeene *Vlaamsche Bibliographie*, vooral sedert 1830.

Zulke arbeid behoort tot de bevoegdheid der Academie; hij wordt verwacht, gevergd door allen, die zich oefenen in de fraaie letteren en in de wetenschappen. Zal hij, van den eenen kant, de maatstaf zijn van onze armoede, van den anderen kant zal hij het peil toonen tot hetwelk de Vlaamsche

---

(1) *Vlaamsche bibliographie*, 1867, bl. XI.

letterkunde in vele vakken gestegen is. De *Bibliographie* is er, in het welbegrepen belang van onzen taalstrijd, noodig, dewijl zij het bewijs aan de hand zal doen dat, hoezeer de Vlamingen, eene lange reeks van jaren, in hunne pogingen tot behoud der taal eerst door het Staatsbestuur werden tegengewerkt, nadien zonder ernstige aanmoediging gebleven zijn; dat, in spijt van de onverschilligheid of van de vijandige gezindheid der verfranschte burgerij, de Vlamingen den kamp moedig volhielden en geen enkel vak van letterkunde onbeoefend lieten; ja, dat in alle gewesten, in elke stad van het Nederlandschsprekend België genootschappen en schrijvers geweest zijn, die gewerkt en gezwoegd hebben ter eere van taal en beschaving. De Bibliographie zal tevens bewijzen dat, alhoewel er nog oneindig veel te doen blijft op louter wetenschappelijk gebied om de Vlamingen op de hoogte te brengen van andere landen — inzonderheid van Duitschland, Engeland en Noord-Nederland — onze wetenschappelijke letterkunde toch zóo arm niet is, als menigeen beweert. Eindelijk zal het werk, eenerzijds, en de voorgestelde arbeid omtrent de Vak- en Kunstwoorden, anderzijds, onze staatsmannen overtuigen dat een Nederlandsch hooger wetenschappelijk onderwijs in België eene behoefte is en volstrekt niet, zooals weleens gezegd werd, tot de hersenschimmen behoort, maar stellig kan en moet tot stand gebracht worden.

Voor het overige zijn onderwijzers en mannen van studie elken dag in de gelegenheid te moeten

opzoeking doen naar schriften over de door hen beoefende vakken, schriften welke zij, bij gemis aan eene algemeene Vlaamsche Bibliographie, niet kunnen vinden; — ja zij vermoeden niet eens het bestaan van een groot getal boeken over het voorwerp hunner studie, dewijl — de boekhandel ten onzent nog in de leerjaren zijnde — menig schrift onbekend gebleven is buiten de stad of het gewest, waar het ter perse kwam.

Wij durven hopen dat de Koninklijke Vlaamsche Academie zich de verdienste zal willen toeeigenen een zoo nuttig werk tot stand te brengen, en stellen derhalve voor :

1° *De bewerking en uitgave der algemeene Vlaamsche Bibliographie* (*vooral van* 1830 *tot den dag van heden*);

2° *Deze bibliographie, voor de toekomst, ofwel ieder jaar, ofwel om de tien jaren bij te houden en uit te geven.*

Ziedaar, geachte Medeleden, de voorstellen welke wij U meenen te moeten doen in het belang der Koninklijke Vlaamsche Academie, als mede in dat van onze taal, onze letterkunde, ons volk, onzen taalstrijd... Wij onderwerpen ze u, in het volle vertrouwen dat gij ze met ernst zult gelieven te onderzoeken en er het voorwerp van maken eener grondige beraadslaging ».

Op voorstel van Mr. Prayon-van Zuylen beslist de Academie, dat deze voorstellen in het verslag

over de huidige zitting zullen opgenomen en in de eerstkomende maandelijksche vergadering in beraadslaging zullen gelegd worden.

Over de geographische benamingen, door den heer Dr LODEWIJK DELGEUR, briefwisselend lid.

In alle talen vindt men reeksen van woorden, bij zekere klassen van personen hoofdzakelijk in gebruik en welke dan ook meestal eene vaste en bepaalde beteekenis hebben, terwijl de ware beteekenis der andere woorden dikwerf min of meer zwankt en veelal van het oogpunt des sprekers afhangt.

Eene dier klassen van woorden zijn wij voornemens hier met u te bestudeeren; te weten, die woorden en namen, welke in de aardrijkskunde gebezigd worden. Wellicht zullen sommige der wenken, hier vluchtig op het papier gebracht, kunnen nuttig zijn aan die geleerden, welke zich onledig houden met die schoone wetenschap waaraan ik van kindsbeen af mijne studiën heb toegewijd.

De woorden die, wij hier te behandelen hebben, vallen natuurlijk in drie afdeelingen :

De eerste bevat de algemeene benamingen, waarmede de voornaamste verdeelingen van land en water worden aangeduid; de tweede begrijpt de namen der plaatsen — landen, steden, dorpen,

enz. — door menschen bewoond, en de derde leert ons de namen kennen, aan de inwoners dier verscheidene streken geven.

I.

Over de algemeene benamingen kunnen wij kort zijn. Die soort van woorden zijn « gemeene naamwoorden » (*nomina communia*), deels nog in levend gebruik, deels langzamerhand tot eigennamen gestremd en deels in onbruik geraakt. De natuurlijke gesteltenis van den grond, dien men bewoonde heeft het getal dier uitdrukkingen verminderd of vermeerderd naarmate men op de nadere bijzonderheden beter gade sloeg. Zoo hebben de bergvolkeren verschillende woorden om aan te duiden of de bergtop spits of rond is, steil of zachthellend, alsook om de betrekkelijke hoogte der verhevene vlakten (*plateaux*) aan te geven. Verder heeft men ook bepaalde namen voor de sneeuw- en ijsmassa's, die de bergen bekronen. De romaansche Zwitsers noemen deze massa's *glaciers*. Dit woord is thans, dank aan de navorschingen van AGASSIZ, wereldbekend, doch heeft — schoon van oudsher in Zwitserland in gebruik — eerst in lateren tijd in de Fransche taal het burgerrecht bekomen. TRÉVOUX (1752) kent het woord nog niet en wij zouden niet durven verzekeren dat de *Dictionnaire de l'Academie* het in hare uitgave van 1761 reeds heeft opgenomen; wij gelooven

het echter niet, want het eerste deel van SAUSSURE'S baanbrekend werk over de berglanden, (*Voyage dans les Alpes*), verscheen eerst in 1780. Het woord staat in de *Dictionnaire de l'Academie* van 1798 met de volgende definitie : « Subst. plur. masc. Amas de montagnes de glace qui se trouvent en quelques endroits de la Suisse, de la Savoie et du Dauphiné au sommet des montagnes. » In de uitgaven van 1835 en 1878 wordt die definitie aldus gewijzigd : « Grand amas de glace qui couvre le sommet d'une haute montagne. » Zooals men ziet, het woord heeft eene algemeene beteekenis gekregen en blijft niet meer tot zekere landstreken beperkt.

De Duitsche Zwitsers namen al vroeg dit romaansche woord over, behandelden het als hun eigen en spraken het uit alsof het een Duitsch woord geweest ware : *Gläcier*, (met c = ts, dus zoo iets als Glè-tsi-ër), hetwelk in de spreektaal behoorlijk afgerond, de schrijving *Gletscher* voortbracht. In dezen vorm werd het woord in de Hoogduitsche spraak opgenomen en ging later, zooals vele andere Hoogduitsche woorden, in het Hollandsch over.

Bij de bewoners der vlakke streken van laag België — niet bij die van het meer berg- en heuvelachtige Walenland — heeft men weinig uitdrukkingen om de verscheidene soorten van hoogten aan te duiden; maar zoo veel te meer kent men er voor moerasgronden en bosschen

die, in vroeger tijd geheel het land overdekten.

Zoo, om slechts eenige namen te noemen, geven ons de boschstreken : bosch, woud, wald, hout, waver, vorst en andere. Dit zijn alle algemeene benamingen, waarbij wij die der bijzondere houtsoorten nog voegen kunnen, die in stads- en dorpsnamen voortleven, als daar zijn : Hulst, Esschen, Zeveneeken enz. Verder hebben wij, voor waterloopen : behalve vloed en rivier : aa, ei, ij, beek, delft, lede, lei, laat, voer, stroom, weel, wiel, wieling : voor natte en vochtige gronden : dries, broek, brogel, breugel, veen, beemd, bemd, bampd, weier, moer, moeras, meersch, peel; is er meer water in : meer, plas, poel; wordt het water uitgesloten en de grond droog gemaakt : waard, weerd, polder

Al die woorden hebben eene eigene beteekenis, of om beter te zeggen, hadden er eene, die bij vele in den loop der tijden is verloren gegaan. Sommige zijn eigennamen geworden, b. v. het IJ, bij Amsterdam, de Peel, in Noord-Brabant en de Moeren in West-Vlaanderen : Waver is de naam van verscheidene dorpen en van een stadje in Waalsch Brabant gebleven.

Eene der merkwaardigste zinsveranderingen heeft het woord Lei ondergaan : eigentlijk is het een waterloop. KILIAAN en PLANTIJN vertalen het *Aquaeductus, Aquagium*, en ieder weet dat het de naam van eene der voornaamste rivieren van Vlaanderen is. Welnu, om het begin der XVIe eeuw, legde de heer Van Immerseel, markgraaf van Antwerpen,

langs eene der bijzonderste leien, die het water uit de binnenlanden naar de Schelde voerden, eene wandeling aan. Deze viel in de smaak des volks, dat weldra beide woorden, lei en wandeling, als synoniem begon te gebruiken. PLANTIJN — niet KILAAN — heeft nevens de oude en echte beteekenis van *lei* de nieuwere aangestipt, en deze heeft langzamerhand de eerste te Antwerpen verdrongen; ook is zij thans, zoo ik wel meen, nog de eenige die er voortleeft.

II.

De meeste volkeren hebben eene benaming, die zij aan zich zelven geven, terwijl zij er van hunne naburen vaak eene andere erlangen. Zoo leert ons CAESAR van de inwoners van Gallië dat zij « ipsorum lingua Celtae, nostra Galli adpellantur. » Somtijds nam men — om welke redenen dan ook — een anderen naam aan; men kent de veel besprokene plaats van TACITUS over den naam der Germanen : « Vocabulum recens et nuper additum... primum a victore ob metum mox a seipso invento nomine. »

In onzen tijd tracht men de geographische benamingen op gelijken leest te schoeien, en zoo veel mogelijk eender en gelijk te maken in spelling, bewoordingen en uitspraak.

Oudtijds gaf men weinig of geen acht op de spelling der eigennamen en menigmaal wordt in

dezelfde wettige acte dezelfde naam op drie of vierderlei wijze geschreven, zonder dat de opsteller er aan schijnt te denken dat zulk een verschil van spelling de minste zwarigheid baren kan. Met de geographische namen ging het natuurlijk niet beter; zoo vindt men Roeselaer, Rousselaer en Rosselaer; Ghendt en Gendt, Brussel en Bruessel, Antwerpen en Handtwerpen en honderde anderen.

Werden de inlandsche plaatsen zoo stiefmoederlijk behandeld, dan zal het niemand verwonderen zoo het met de uitlandsche er niet veel beter uitzag. Destijds schreef men veel in 't Latijn; opdat alles te beter zoude harmoniëeren werden de persoonsnamen met eenen Latijnschen staart versierd en gedeclineerd; de hedendaagsche plaatsnamen ruimden — waar mogelijk — plaats in voor die van de Oudheid, en de Luikenaars werden Eburonen, de Antwerpenaars Ambivariten.

Een geleerde meende gevonden te hebben dat de Grudiërs, die eene enkele maal bij CAESAR vermeld worden, de omstreken van Leuven zouden bewoond hebben, en weldra zochten eenigen het Lovanium, dat door zijne universiteit wereldbekend was, in Urbs Grudiorum om te scheppen; dit ging evenwel niet door, ofschoon de rechtsgeleerde NICOLAUS EVERHARDI, de jongere, die ook Latijnsche verzen heeft uitgegeven en die te Leuven geboren was, alleen onder den naam van GRUDIUS bekend is.

Waar de hedendaagsche naam min of meer op eenen naam uit de oudheid geleek, werd hij er

mede vereenzelvigd; zoo vond men in Holland de Grieksche Apollo-stad, Delphi in Delft weder; zoo werd Ninove in Ninive Flandrorum omgeschapen en werd de taalleeraar DESPAUTERIUS een stadsgenoot van koning Sardanapalus. Dikwijls werd de naam vertaald en gat 's-Gravenhage, ***Haga Comitis***, 's-Hertogenbosch ***Sylva Ducis***, Bergen in Henegouw ***Montes Hannoniae*** en Scherpenheuvel ***Aspricollis***. Verder had men den Latijnschen vorm, zooals die in de middeleeuwsche stukken voorkwam, en deze werd wel het meest gebruikt, terwijl de humanisten aan de namen der oudheid de voorkeur gaven. Dezelfde regels als voor het Latijn golden voor het overbrengen in en uit andere spraken; de namen werden of vertaald, of min of meer nauwkeurig nageschreven: zoo zeggen de Fransche schrijvers altijd l'Ecluse, voor Sluis, en de Vlamingen Bergen in Pevele voor Mons en Puelle.

Het Stedeke Herk, eene der vier er twintig goede steden van het graafschap Loon, wordt in de Waalsche stukken van de Luiksche Kanselarij ***Herck la ville***, maar blijft natuurlijk onveranderd in de Dietsche stukken, die op verre na de talrijkste zijn (1).

---

(1) Hedendaags schrijft men veelal ***Herk de stad***, eene plompe oververtaling uit het reeds vertaalde Fransch en — minstens voor eenige jaren nog — in Limburg ongehoord. Waarom de oude benaming, die iedereen kende en verstond, willen veranderen?

Somtijds wordt het vertaalde woord eenigszins gewijzigd, zooals : Grammont van Geeraardsbergen en Fauquemont van Valkenburg; in het laatste woord is burg met berg verward, wat ook nog wel elders voorkomt. Daar ons oud woord *muide* met het Engelsche *mouth* nagenoeg in vorm en gansch in beteekenis gelijk is, zoude ik genegen zijn te gelooven dat de stadsnamen Plijmuiden, Valmuiden en anderen van dien aard, welke tot in de zeventiende eeuw bij onze geschiedschrijvers voorkomen, geene vertaling zijn van Plijmouth, Falmouth enz., maer eenvoudig eene overschrijving dier namen. — Nu is de Nederduitsche vorm dier stedenamen gansch uit het gebruik en de Engelsche alleen overgebleven.

Al de namen te vertalen ware echter dikwerf moeilijk, zoo niet onmogelijk geweest, ook vergenoegde men zich meestal met ze over te schrijven, wat dan natuurlijk in de spelling van den tijd gebeurde, hiervandaan dat men vaak in den vreemde de oude spelling der namen behoudt, wanneer zij in het land zelf al lang vergeten is. Als voorbeeld hiervan kunnen wij het woord *Bourdeaux wijn* aanhalen, dat men, in Holland, nog dagelijks met *ou* geschreven ziet.

Zoo blijft nog steeds bij vele vreemdelingen en ook bij KRAMERS, *Coblence* voor de echte Fransche spelling van den naam der stad Coblentz doorgaan, ofschoon in Frankrijk zelf, reeds in het begin der XVIII[e] eeuw, de spelling Coblents en Coblentz algemeen in gebruik was.

De overschrijving der namen geeft soms al heel aardige woordvormen, zooals b. v. Rijsel uit Lille: hoe wonder dit ook moge voorkomen het is onbetwijfelbaar, en is geschied juist op dezelfde manier als het Grieksche 'ς τὰν πόλιν het Turksche Stamboel heeft voortgebracht. De hoofdstad van Fransch Vlaanderen is gebouwd te midden van moerassige gronden — thans uitgedroogd — en vormde een waar eiland, waar de plaats haren naam aan ontleende, die dan ook l'*Isle*, dat is het eiland, genoemd werd; die Fransche benaming werd door ieder, ook door de Vlaamsch sprekende naburen, gebruikt, die gewoon waren te zeggen : « Ik ga naa*r* Issel, wij zijn te*r* Issel geweest. » enz. Allengskens versmolt de slot-r van het voorzetsel met de vokaal van 't hoofdwoord en Rîssel ontstond, dat, toen later de lange Westvlaamsche î in de andere Nederduitsche dialecten tot ij verhardde, Rijsel geworden is.

Al de overschrijvingen van vreemde namen, waarvan wij tot nu toe gesproken hebben, dagteekenen van de middeleeuwen; eenige zijn verouderd en in onbruik geraakt, doch op verre na de meeste hebben tot heden toe voortgeleefd en zijn, om zoo te zeggen, woorden van de taal geworden, in welke men ze bezigt. Onder de verouderde namen wil ik er twee of drie aanstippen : De Engelsche havensteden, waarvan wij boven gewaagden; Bern voor Verona, dat reeds in de ***Nibelungen*** voorkomt en nog bij KILIAAN gevon-

den wordt; de twee oude Bononia's, de eene in Italie, de andere in Picardie, die beide Boenen (Beunen), doch ook wel Bolonië genoemd werden en thans enkel nog bekend zijn onder haren Italiaanschen en Franschen vorm: Bologna en Boulogne; of Ments, de oude keurvorststad aan den Rijn, heeft moeten plaats maken voor de Hoogduitsche schrijfwijze Maintz, weten wij niet: toen ik school ging — er zijn sedert dien al ettelijke Meimanden verloopen — leerden wij Ments schrijven en maakte men ons opmerkzaam op het weinig verschil dat er tusschen Ments en Mets bestaat en, om ons een herinneringspunt te geven ten einde beide namen niet te verwarren, wees men ons hier op aan dat Me*n*ts aan den Rij*n* ligt en Met*s* aan den Moe*z*el, in welke woorden geene *n* voorkomt. In de laatste jaren heb ik in de Hollansche couranten nooit meer Ments, maar overal Maintz gelezen.

De naam Gibraltar is een verloopen vorm uit het Arabisch. In 717 stak Tarik ibn Abdallah el Zenaty met een troep Berbers de Middelandsche zee uit Afrika naar Spanje over, bemachtigde den berg Calpé, bevestigde de plaats en nam er zijn verblijf. Hiervandaan werd Calpé Tariks berg, Djebel Tàrik, Djebel el Tàrik, genoemd, en deze naam werd algemeen aangenomen en vervormde zich langzamerhand tot Gibraltar. In Antwerpen echter bleef, zooals men het uit WAGHENAER leert, de oudere benaming Gibeltêr voortbestaan tot op het einde der zestiende eeuw, en zelfs tot in onzen tijd.

Tot over zoo wat dertig jaar was er te Antwerpen, tusschen de Kathelijnevest en de Minderbroedersrui, eene nauwe straat, officieël de Engte van Gibraltar geheeten, maar die altijd in den mond des volks het Gat van Gibbeltêr bleef genoemd worden.

Er is zelfs eene soort van *omen* aan die straat verbonden gebleven : velen waren, ik weet niet om welke redenen, van meening dat al wie aan de verbreeding der Engte van Gibraltar de hand zoude slaan, het zuur zou moeten bekoopen. Zoo vertelde men dat Keizer Jozef II die straat veel te nauw gevonden en van hare verbreeding gesproken had — en kort daarna zou de Brabantsche omwenteling uitgebroken zijn. Napoleon had het plan opgevat de Meir aan de Schelde te verbinden bij middel eener breede straat, die de richting der Kathelijnevest nemen zou en noodzakelijk onze Engte moest verbreeden; maar vóór dat plan uit te voeren wilde hij Rusland eerst aan teugel leggen, en men weet wat daar gebeurde. Dat het heele plan in duigen viel en het Gat van Gibbeltêr niet verbreed werd, hoeft niet gezeid.

In 't jaar negen en twintig en dertig was er wederom spraak van verbreeding; ook viel de toenmalige burgemeester te gelijker tijd met het Hollandsche gouvernement. Daar echter de verbreeding jaar op jaar meer en meer noodig werd begon burgemeester Le Grelle er ernstig over na te denken ; maar hij ook viel vóor dat hij de uitvoering

van zijn plan konde beginnen. Burgemeester Frans Loos eindelijk verbreedde de straat, en zie, de laatste steen van de afbraak sleepte en burgemeester en stedelijken raad in zijnen val mede.

Tantæ molis erat fretum Herculis amplificare!

Het getal der geographische benamingen, die in verschillende talen eene bijzondere lezing erlangen, is zeer gering, hoogstens bij iedere natie een paar honderd, welke dan ook in hun nieuw vaderland sedert eeuwen het burgerrecht gekregen hebben. Men voege hierbij dat, ofschoon een en dezelfde naam vaak meermaals voorkomt, men zich gewoonlijk bij de vertaling of verschrijving van eenen dier namen bepaald heeft. Zoo hebben wij in België verscheidene Mechelen's en Machelen's — dat hetzelfde woord is — en één alleen is, in het Fransch, Malines geworden; zoo hebben onze talrijke oude bosschen aan twee gemeenten en menigvuldige gehuchten den naam Vorst of Voorst achtergelaten, en nochtans is het alleen Vorst, bij Brussel, dat de Fransche benaming Forest bij den zijnen gevoegd ziet.

Ofschoon dit alles niet te loochenen is, zijn er in de laatste jaren sommige geleerden — en wel voornamelijk in Frankrijk — opgestaan, die beweren dat om de geographische kennissen doen vooruit te gaan, het noodig zij alle namen van steden en rivieren juist zoo te schrijven en uit te spreken als het volk doet van het land, waar in de plaatsen gelegen zijn, minstens wanneer dat

volk het Latijnsche ABC gebruikt; en om niet te missen zoude men wel doen om te trachten van iedere regeering de officiëele spelling dier namen te bekomen. Wij komen op de uitspraak terug, zeggen wij eerst een woord over de spelling.

Volgens de zienswijze dezer geleerden moeten al de geographische eigennamen altijd en overal juist eender gespeld en geschreven worden, namen als Ecosse, Mayence, La Haye, Venise enz. moet men genadeloos verwerpen en in hunne plaats Scotland, Maintz, 's-Gravenhage, Venezia, enz. schrijven. Wat met de namen Bruxelles, Anvers, Louvain, Courtrai enz. te doen is, en of men hier ook Brussel, Antwerpen. Leuven, Kortrijk enz. te schrijven heeft, wordt niet gezeid: waarschijnlijk is hier het antwoord : neen... iedereen weet toch dat België niets anders is als eene afgescheidene provincie van de groote Republiek, eene soort van *Provincia irredenta*, zooals de Italianen zeggen zouden.

Van Finland wordt niet gesproken: moesten de Finsche stedenamen, die heel Europa door in een Zweedsch hulsel gekleed zijn, geen Finsch pakje aankrijgen, nu dat Finland niets meer met Zweden te maken heeft, ware het niet noodig om b. v. in plaats van Helsingfors en Abo, Helsinga en Turku te schrijven? Geen mensch zou weten wat die namen beteekenen; edoch het grondbeginsel ware gered.

Nog iets, maar dit is eene netelige vraag

waarover ik slechts huiverende spreken durf : hoe zal men zekere plaatsnamen schrijven moeten : Mühlhausen of Mulhouse, Diedenhofen of Thionville? Maar zwijgen wij liefst hierover, men zou ons wellicht verwijten politiek, in eene eenvoudige spellingsquaestie, te mengen.

't Systeem van maar overal door te hakken en oude van oudsher ingeburgerde woorden brutaal aan de deur te zetten, scheen velen wat al te radikaal. Ook werd het door de Maatschappijen van Londen en Parijs aan kant geschoven; zij beslisten dat de steden en plaatsen hunne oude benamingen moesten behouden, hoe verschillend zij ook wezen mochten van die, in het land zelf gebruikt. Voor het overige werden eenige algemeene regels vastgesteld en door de Londensche Societeit den Engelschen geographen aanbevolen voortaan de vocalen naar de Italiaansche uitspraak weer te geven : dus *Ashanti* en niet *Ashantee*, *Rajaput* en niet *Rajapoot*. De Parijsche Societeit slaat voor in de vreemde woorden de *ou* door *u* te vervangen, die in alle (?) de Europeesche talen den oe-klank heeft; de woorden der talen, die het Latijnsch AB gebruiken, na te schrijven, en voor die een ander alphabet volgen of zelfs geen geschrift hebben, de woorden zoo goed mogelijk het gehoor te volgen, en dan ze zoo goed mogelijk trachten weer te geven ..... natuurlijk naar de Fransche orthographie.

Veel schijnen de meesten er aan te houden om de uitspraak weder te geven; ik houd zulks voor

onnoodig, zoo niet voor onmogelijk, en meen dat, waar eene taal het Latijnsch alphabet gebruikt, wij hare spelling zoo juist mogelijk volgen moeten. Zij, die noodig hebben die talen te leeren spreken, zullen al gauw de uitspraak kennen. Op de landkaart en in den atlas leert men die namen met ze te *zien*, zelden of nooit zal men ze naar den regel hooren uitspreken; de meeste volken toch geven aan wat wij als denzelfden klank beschouwen dikwijls schakeeringen en nuances, die andere moeilijk vatten, en niet alleen niet kunnen weêrgeven, maar zelfs niet hooren. Zoo onderscheiden b. v. de Georgiërs, in den Caucasus, vijf of zes keelklanken die voor een west Europeesch oor geen het minste verschil opleveren. Doch waarom naar de uitsterste grens van Europa gaan? nemen wij eenvoudig het woord *God*, en zien wij hoe Engelschen, Duitschers en Vlamingen het uitspreken : Onze *g* is scherper dan die der beide andere volken, die de zachte *k* der Turken is; onze slot-*d* luidt hard als de slot-*tt* van het Hoogduitsch, terwijl de Engelsche slot-*d* zacht klinkt, zoo dat men in een en hetzelfde woord, nagenoeg eender geschreven, drieërlei uitspraak heeft.

De sisklank is voorheerschend bij de Slavische volken en hun langdurig verblijf in Opper-Duitschland heeft een gevoeligen invloed op de taal der Germanen dier landstreken gehad. De keelklank heeft de overhand bij de Arabieren en Semieten; hij heeft in Spanje de jota en misschien ook wel onzen *g*-klank achtergelaten, terwijl het in de keel spreken,

menigen Amsterdammer eigen, aan den invloed der menigvuldige Joden dier stad door velen wordt toegeschreven.

Bijna al de Europeesche volkeren bedienen zich van het Latijnsche alphabet, waarvan sommige zekere letters met accenten en andere teekens verrijken om bijzondere klanken uit te drukken; wat men gewoonlijk Gotisch of Duitsch schrift noemt, is de schrijfwijze der latere middeleeuwen, waarin de eerste boeken gedrukt werden en die, wel voornamelijk dank aan de drukpers, tot op onzen tijd is blijven voortleven. De Grieken hebben hun oud geschrift behouden, terwijl de Russen en de orthodoxe Slavische volken hun eigen letter schrijven; de geunieerde hebben meest allen het Latijnsche alphabet aangenomen. De Turken schrijven met Arabische letters, en de Joden gebruiken het Hebreeuwsch alphabet niet alleen in hunne taal, maar ook in Europeesche talen, zooals Hoogduitsch en Poolsch; ook vindt men in het Jodenkwartier te Amsterdam verscheidene uithangborden met Hollandschen tekst in Hebreeuwsche letter. Zoo heb ik er over eenige jaren, in de Joden-Breestraat, boven den kelder van een water- en vuurvrouw, het volgende opschrift in Hebreeuwsche letters gelezen : Hier zet men kaffi, thee en bloedzuigerswater en fier te koop.

De H. Cyrillus, apostel der Slaven, gaf aan zijne bekeerlingen een alphabet dat hij aan het Grieksche ontleende; om de klanken aan de

Slavoonsche talen eigen uit te drukken vond hij eenige nieuwe letterteekens uit en bekwam aldus 48 letters. Daar vele dier letters nooit in het Russisch voorkomen, vond Peter de Groote het goed een nieuw AB voor zijn volk samen te stellen. Met hulp van eenen Amsterdamschen schoolmeester en een' lettergieter werd het Cyrillische alphabet omgewerkt, gemoderniseerd en tot 35 letters verminderd. Het werd op hooger bevel in Rusland ingevoerd en, op lijfstraffe en geldboete, na een zeker getal jaren verplichtend verklaard; de oude Cyrillische letter werd afgeschaft en alleen in kerkelijke boeken behouden.

De Russen hebben, evenals alle andere volken, eigen benamingen voor sommige plaatsen en steden; zij schrijven b. v. Parijè met de Fransche *j*, voor Paris, en daar zij geene *h* hebben, Gaga voor den Haag. Voor de overige namen volgen zij meest de Duitsche spelling, terwijl zij dikwijls — vooral in Engelsche woorden, liefst de uitspraak zoeken na te bootsen en b. v. Njoekestl schrijven in plaats van Newkastl. Zoo vinden wij verder op hunne landkaarten Marsél en Terneff, voor Marseille en Terre Neuve, Sena, Oaz, en Loara, voor de rivieren Seine, Oise en Loire, en, geheel naar de Engelsche uitspraak, Lester voor Leicester.

Het Poolsch bleef lang de meest bekende Slavische taal, ook is het in de Poolsche spelling dat de Russische geographische benamingen naar West-Europa zijn overgekomen; die spelling bleef

algemeen in gebruik tot het einde der vorige eeuw en blijft nog in sommige voortduren. Wie in dien tijd eene kaart van Rusland in handen nam — zij kwame dan van Londen, Parijs, Amsterdam of Nurenberg — vond op ieder dezelfde plaatsnamen eender geschreven; zij waren misschien wel wat moeilijk te lezen en uit te spreken, maar het waren oude kennissen, die men reeds elders had aangetroffen. Thans is dat alles veranderd, en 't is te vreezen dat de tegenwoordige *manie* om alle vreemde namen naar eigen uitspraak te verdraaien, nog zal eindigen met de geheele geographische *nomenclatuur* in het riet te sturen. Een paar voorbeelden zullen mijne vrees staven.

De Genueesche kooplieden, die in de middeleeuwen de Zwarte Zee bevaarden, hoorden veel van een roofzuchtig bergvolk spreken, dat hunne naburen *Circassi* (d. i. baanstroopers) noemden. De Genueezen brachten het woord Circassia naar Europa over, waar het algemeen bekend werd met de mare, dat de Circassische vrouwen de schoonste van de wereld waren en zeer gezocht in de Turksche harems. De Genueezen, toen zij den naam Circassia nederschreven, gaven natuurlijk aan de letter *c* hare Italiaansche uitspraak, terwijl iedere natie, die het woord overnam, de *c* op eigen wijze uitsprak en er Sirkassie, Tsirtsassie of iets anders van maakte; de naam echter van land en volk bleef onveranderd en kon ieder met den eersten oogopslag erkennen. Heden is het anders; mis-

schien zult gij wel, op de landkaart, aan de noorderhelling van den Caucasus het woord Circassië vinden, maar zeker staat er of Tcherkesses, of Cherkess, of Tscherkessen, of Tsjerkessen, die allen hetzelfde zijn, naar Fransche, Engelsche, Duitsche en Hollandsche uitspraak gewijzigd.

Tot nu toe hebben de dichters van de schoone Circassische vrouwen gesproken : wie weet of eerlang een of andere *moderne* ons geen vers zal opdisschen over de schoone Tsjerkessinnen?

De noordelijkste punt der oude wereld heet de Noord-Oost-Kaap, maar wordt ook naar den ontdekker genoemd, wiens naam men op de nieuwe kaarten aldus geschreven vindt : Tchelnyouskin, Chelnyuskin, Tschelnjuskin, Tsjelnjoeskin, enz. enz. al naar den maker der kaart.

Wanneer Russen Russische woorden of namen in eene andere spraak willen overbrengen, hebben zij geen vasten regel van overschrijving, maar volgen de spelling der taal, waarin zij schrijven. Zelfs wijzigen zij hun handteeken in dien zin ; zoo teekende een geleerd Rus, die ons geographisch Congres te Antwerpen met zijne tegenwoordigheid vereerde, in het Fransch : Khanikof, en in het Duitsch : Chanikoff, terwijl in het Russisch de eerste letter van zijn' naam eene grieksche X was en de laatste eene *v*.

De meeste Wester-Slaven, waarvan de meesten de Grieksche schisma niet gevolgd zijn, maar aan de oude Roomsche kerk zijn getrouw gebleven,

hebben het Latiinsche alphabet aangenomen. Jammer dat ieder hunner — Polen, Bohemen, Slovenen, Kroaten, Serben — andere teekens, accenten en letterkoppelingen heeft aangewend om dezelfde klanken uit te drukken, iets wat eene groote verwarring te weeg brengt. In de laatste tijden nochtans is het Mgr Strossmayer, bisschop van Bosnië en Sirmium, gelukt eene en dezelfde schrijfwijze voor de Zuid-Slavische dialecten — Slovenisch, Kroatisch, Serbisch — in te voeren, en zijn systeem heeft niet alleen bij de Katholieken toegang gevonden, maar is ook bij vele Orthodoxen aangenomen geworden.

Het Arabisch alphabet heeft zich om zoo te zeggen met het Mahometismus vereenzelvigd, en in alle landen waar de leer van Mekka's profeet is doorgedrongen, — van het uiterste oosten af tot in het hart van Afrika toe, — is het Arabisch schrift bekend. Voorzeker hebben eenige volken, Turken, Perzen, Indiërs, Maleiers, aan sommige letters eene bijzondere uitspraak gegeven, er punten of teekens bijgevoegd om zekere klanken, aan hunne taal eigen, uit te drukken, maar de letter zelve verandert niet, evenmin als de manier om de vocalen zelden, ja zelfs in het geheel niet te schrijven.

In Indië heeft elke spraak, ja haast ieder dialect, haar eigen alphabet. Ofschoon zulk een *letter*schat de taak der geleerden, die zich aan Indische taalstudiën willen toewijden, alles behalve

vergemakkelijkt, kan men niet zeggen dat hij de overschrijving moeielijker maakt. In ieder toch dier alphabets, hoe menigvuldig zij ook wezen mogen, verschillen de letterteekens alleen : de klanken, er door uitgedrukt, blijven dezelfde, zoodat men ieder Indisch dialect door een ander Indisch alphabet, welk dan ook, gansch nauwkeurig zou kunnen wedergeven. En zulks is somwijlen ook gebeurd : zoo drukte Fra PAULINUS A SANCTO BARTHOLOMÆO zijne Sanskrita spraakkunst, de eerste die in Europa werd uitgegeven, niet in Devanâgarischrift, maar met een ander alphabet, dat, in Zuider-Indië meer in gebruik, in de drukkerij der Propaganda gevonden werd; terwijl te Parijs LANGLÈS zijne eerste Sanskrit-aanhalingen in Bengaliletters drukte, daar het Devanâgari nog niet gegoten was. Overigens, daar al de Indianisten eene en dezelfde *transcriptie* hebben aangenomen, valt het niet moeilijk de oude Indische teksten nauwkeurig te herstellen.

Het Chineesch heeft duizende en duizende letterteekens om de woorden uit te drukken, maar geene eigenlijke letters. Elk letterteeken heeft een vast getal streepjes, die op bepaalde wijze gegroepeerd worden, en veelal dienen zekere ondergroepeeringen om de soort van het woord aan te duiden, alsook om de uitspraak aan te geven. Bij zulk een schrift kan van spelling geen spraak zijn : het oor alleen kan ons geleiden, en om de woorden neêr te schrijven kan men enkel het gehoor raadplegen.

De eersten, die het Chineesch met ons schrift zochten terug te geven, waren Portugeesche missionnarissen; natuurlijk volgden zij de spelling hunner eigen taal : van daar, wijl de lispende sisklank — *son chuintant* — in het Chineesch herhaaldelijk voorkomt, het oneindig groot getal *x*'-en, en die men in de eerste werken over China aantreft. Op het einde der XVIIe en in den loop der XVIIIe eeuw kwamen er vele Fransche missionnarissen naar China; zij gebruikten meestal de Fransche spelling en deze kreeg weldra bijna geheel Europa door, boven de Portugeesche, de voorkeur. Geen wonder! zij waren het toch die door hunne geleerde werken de kennis van het Chineesche wonderland door gansch Europa verspreidden. In de eerste helft dezer eeuw gaf een Duitsch orientalist, de geleerde JULIUS KLAPROTH, het voorbeeld van de spelling der Chineesche namen te wijzigen naar de uitspraak der taal : Duitsch, Fransch, Engelsch, in welke hij schreef. Weldra werd hij door de meesten gevolgd, zij mochten dan Chineesch verstaan of niet. De Engelschen vooral speelden hier de hoofdrol en zochten de zoo moeilijke Chineesche uitspraak naar de zoo onregelmatige Engelsche spelling te plooien, en alsdan steeg de verwarring tot haar toppunt; ja, er waren schrijvers die een en hetzelfde woord op twee- of driederlei verschillende wijzen spelden. Eindelijk heeft een Engelsch geleerde de zaak voorgoed aangevat : hij heeft de Chineesche klanken getoetst en bestudeerd, en er

een soort van *abc* van gemaakt, naar welk hij de spelling der woorden en namen heeft vastgesteld. Zijne schrijfwijze is zelfs met vrucht op eenige scholen aan Chineesche kinderen geleerd en begint langzamerhand meer en meer aangenomen te worden.

De Japaneezen of Japanners, zooals zij heden meestal zich zelven in het Hollandsch noemen, schrijven middels een syllabarium, *Kana* geheeten, dat van het Chineesch afgeleid, 47 teekens bevat, die, met hulp van accenten, 73 verschillende klanken geven kunnen. Tot daar toe ware alles opperbest en zoude het niet veel moeite kosten Japansch te lezen. Jammer wil de mode, dat men midden onder het kana-schrift Chineesche letters mengt, die men dan als ware Japansche woorden leest en uitspreekt; dat is uiterst elegant en geeft een zeker *chic* aan het geschrift. In de laatste tijden nochtans heeft men het ongerijmde dier handelwijze beginnen in te zien en heeft men eene maatschappij gevormd met het doel om de Chineesche letters geheel uit het schrift te verbannen en voortaan enkel kana te schrijven. Hoe gebrekkig echter het kana in het wedergeven van vreemde woorden is, zullen u de volgende omschrijvingen van geographische namen leeren : ik ontleen ze aan een Japansch schoolkaartje van België, dat voor mij ligt. Ziet hier : Brabant en Antwerpen worden : « Boe-ra-ba-noe » en « A-n-wa-e-re-poe », daar 't Japaneesch de *l* door *r* moet uitdrukken is Vlaanderen « Fe-ra-n-

do-roe » en Brussel « Boe-roe-ze-roe ». Dat het oorspronkelijke kaartje in het Fransch was opgesteld merkt men hier aan, dat Gent, Henegouw en Luik « Ga-n, E-no, en Ri-é-zi-joe » geschreven zijn, wat ongetwijfeld Gand, Hainaut en Liège beteekenen moet. Nevens de kana-maatschappij, die met veel vrucht werkzaam is, heeft zich op het einde van 1884 eene andere gevormd; deze heeft een veel radikaalder doel : zij wil zelfs het kana afschaffen om het geheel door het Romeinsche of Latijnsche schrift te vervangen. Zij noemt zich het « Romeinsche Schrift-Genootschap » *Roma-tsi-kana*, en telde in Mei 1886 reeds om de 7000 leden, over het geheele land en onder alle de klassen des volks verspreid, van de ministers des Keizers af tot de geringste werklieden toe. Om haar doel te bevorderen geeft zij een tijdschrift uit dat aan al de leden kosteloos wordt uitgedeeld en dat gemakkelijke leesstukken bevat, deels in kana met de overschrijving in Romeinsche letters er naast, deels in Romeinsche letters alleen. De minister van onderwijs heeft onlangs een decreet uitgevaardigd waarbij de Engelsche spraak op alle scholen wordt verplichtend verklaard; hierdoor zal eerlang tot in het kleinste dorpje des lands de kennis van het Europeesch (= Romeinsch) alphabet, op hooger bevel, doordringen, en alzoo de pogingen der *Roma-tsi-kana* bevorderen. Al wie gedurende de laatste jaren den vooruitgangsgeest in Japan gevolgd heeft en gezien hoe hij

zich door geene moeielijkheid, hoe groot dan ook, laat afschrikken, zal aan den eindtriomf der nieuwe maatschappij niet twijfelen, en wellicht zal reeds vóór het einde dezer eeuw de groote schrifthervorming eene uitgemaakte zaak in Japan zijn.

Het Latijnsche alphabet heeft zich met de Europeesche koloniën over de gansche aarde verspreid; zoo ook heeft het Graeco-Slavische de Russische macht in geheel Opper-Azië gevolgd. Van hunnen kant hebben in een groot gedeelte van Azië en Afrika de Mahomedanen het Arabische alphabet, en de Buddhisten de Indische schrijfwijzen in Insulinde, in Achter-Indië en in een groot deel van Midden--Azië ingevoerd, terwijl de Chineezen, te gelijk met hunne beschaving, overal waar zij hunne macht uitstrekken, ook hun gebrekkig schrijfsysteem leeren kennen.

Uit het voorgaande ziet men dat het getal der volkeren, die volstrekt geen begrip van het schrift hebben, betrekkelijk klein is en zich enkel over eenige barbaarsche, onbeschaafde stammen uitstrekt. Vergeten wij echter niet hier bij te voegen dat het getal dier ongeletterde barbaren en ongeschreven talen, sedert het begin dezer eeuw, allengs kleinder en kleinder geworden is. De rede hiervan is aan den invloed en de krachtige werking der Bijbelgenootschappen te danken; deze toch hebben de taak op zich genomen Gods *geschreven* Woord in alle spraken te verbreiden en alom te verkondigen; ook hebben zij de bijbelteksten niet slechts

in alle bekende talen, maar zelfs in meer dan zestig, tot dan toe ongeschrevene spraken en tongvallen gedrukt en uitgegeven. Voor ieder dier talen hebben zij uit Latijnsche letters een alphabet uitgevonden hetwelk zij aan het jongere geslacht des volks hebben leeren lezen.

De talen zijn levende wezens en als zulke aan eene gedurige verandering onderhevig : zij groeien aan en slijten af; soms vervormen zij zich op eene wijze dat zij moeilijk meer te herkennen zijn, of sterven geheel weg zonder eenig spoor van hun bestaan achter te laten dan soms een of ander inschrift, dat niemand ontcijferen kan.

De letters van het alphabet, uitgevonden om de uitspraak der woorden te vrijwaren, zijn aan dezelfde wet der vergankelijkheid onderworpen ; edoch, daar zij denzelfden vorm behouden, wordt men die verandering minder gewaar en is men genegen te denken dat ook in hunne uitspraak niets veranderd is. Maar ten onrechte : het bekende voorbeeld der letter C geeft een treffend bewijs van ons gezegde. Ieder weet dat bij de oude Romeinen die letter uitsluitend als eene K werd uitgesproken, en dat heden, bij de meeste Europeesche volken, de sis-klank voor haar, in zekere gevallen, tot regel geworden is.

't Gebeurt ook dat zekere klanken ongemerkt in eene taal insluipen en in levend gebruik komen, zonder dat het alphabet een teeken bezit om ze uit te drukken. Zulks is bij ons het geval van den slependen sisklank, die, ik weet niet van wanneer, in het

Vlaamsch onder zijne beide vormen, zacht en hard, gesproken maar niet geschreven wordt. Zoo zeggen wij met den zachten klank (die der Fransche *j*) : « Lekkage, page, genie, het *j*appen (van kleine honden) enz. De harde (Fr. *ch*, Eng. *sh*, Hd. *sch*) wordt thans in vier of vijf woorden middels *sj* geschreven (1); deze letterkoppeling, aan Weiland onbekend, staat in Bilderdijk's Geslachtlijst, maar is er toch, mijns inziens, geen haar beter om. De Hollandsche geleerden zoeken haar in de geographische benamingen door te drijven en zijn er ongelukkiglijk grootendeels in geslaagd. Zij werd tot in de vorige eeuw bij al de Europeesche volken meestal *sch* (zoo als in het Hoogduitsch) geschreven, en, ofschoon de Franschen de letterkoppeling *ch* bezitten, erkent de Academie in den laatsten druk harer Dictionnaire, voor den titel des konings van Perzië alleen de spelling *Sch*ah, en stelt zij *Sch*eik en *Ch*eik op denzelfden rang. Op verscheidene landkaarten der XVIIIe eeuw — Hollandsche, Fransche, Engelsche en Duitsche — die ik heb nagezien, vind ik *sch* (b. v. in *Sch*att-el-Arab en Alla*sch*èher); de latere van China hebben de Fransche *ch* aan D'Anville ontleend, terwijl de vroegere de Portugeesche *x* behouden hebben. Thans is dat alles veranderd en vindt men *ch*, *sh* of *sch* naar gelang den maker der kaart, wien het toch weleens gebeurt hier of daar een *sch* te

(1) Sjouwen, sjorren, sjerp.

laten staan. Latere Hollandsche landkaarten heb ik niet bij de hand, maar ongetwijfeld zullen zij ook met de *sj* pronken evenals de nieuwste aardrijkskundige schoolboeken, in de laatste jaren in Holland uitgekomen.

De keelklank, diep uit de borst opgehaald, gaat zeer dikwijls met een ratelend geluid gepaard, dat veel van de *r* heeft. Onze *g*, bijzonder zooals zij door vele Amsterdammers wordt uitsproken, heeft dat nevengeluid voor vele vreemdelingen, wier oor uitsluitend de *r* hoort ratelen, terwijl het voor den eigentlijken keelklank geheel en al doof blijft. In het Arabisch, dat vele keelletters heeft, wordt, bij de goede uitspraak, dat nevengeluid in zekere dier letters niet geduld, in andere daarentegen wordt het toegelaten; de *ghaïn* is in het laatste geval. In Algerijnsch Sahara, ten zuidwesten van Tunis, ligt op den weg der karavanen eene stad, die ten tijde der oude Romeinen Cydamus (Κύδαμος) genoemd werd, van welken naam de Arabieren in de middeleeuwen Ghadámes (met eenen ghaïn) gemaakt hebben.

Men ziet hieruit dat sedert bijna twee duizend jaren die naam met eene keelletter geschreven werd. Welnu, van over 30 a 40 jaren houden Fransche officieren zich onledig met Algerië op te nemen en grondig te onderzoeken en hun arbeid zal nooit genoeg geprezen worden. Evenwel, toen zij door de inboorlingen de ghaïn hoorden uitspreken, schijnt de *r*-klank het meest hun oor getroffen te

hebben en gaven zij die letter — die NB. bij *alle* de Europeesche volken *gh* geschreven wordt, — door *'r* weer, en schreven 'Radames, 'Rat, enz., voor Ghadames, Ghat, enz., die overal sedert honderde jaren bekend waren.

De uitspraak eener vreemde taal aan te leeren vereischt tijd en studie en 't is onmogelijk dat zoo maar voetstoots te doen. Naar ons bescheiden oordeel houdt men in onzen tijd veel te veel er aan om de uitspraak der geographische benamingen weder te geven. Mij dunkt zulks niet alleen voor zeer moeilijk, maar zelfs voor onmogelijk. In vele talen toch verandert, naar vaste regels, de uitspraak van zekere letters; zoo wordt b. v. in het Fransch de *e* tot *a*, in 't Russisch de *a* tot *o*, in 't Hongaarsch de *g* tot *d*, en neemt in het Arabisch eene geheele reeks letters de uitspraak der voorgaande consonant aan. Hoe zal men doen? Volgt men de spelling, dan handelt men tegen het gestelde princiep, en wil men slaafsch de uitspraak navolgen, dan maakt men zich belachelijk in het oog der inboorlingen, die menigmaal moeite zullen hebben om hunne eigene moedertaal te herkennen. Onzes dunkens moest men, voor alle benamingen die in de taal geen burgerrecht bekomen hebben, eenvoudig de spelling der oorspronkelijke taal volgen zooals die in het alphabet en in de spraakkunst wordt aangegeven, zonder zich om de uitspraak verder te bekreunen. Mij heugt dat in het jaar '48 er vaak in de dagbladen van een Oosten-

rijksch staatsman gesproken werd, wiens naam men Wbrna schreef; hoe de man eigentlijk hiet, ben ik nooit kunnen te weet komen en heeft niemand mij ooit kunnen zeggen; dit alleen weet ik dat, zoo haast men dien naam in het blad zag, ieder wist van wien er quaestie was. Evenzoo zoude het met de geographische benamingen zijn. Zelfs wanneer de namen juist eender geschreven worden is daarom de uitspraak niet altijd dezelfde. Zoo worden b. v. de stadsnamen *Paris*, *Berlin*, Coblentz, bij Duitschers en Franschen juist eender gespeld, en zeggen de eersten : Pa*ries*, Ber*lien*, Cóblentz, de anderen daarentegen Pa*rî*, Berl*èn*, Cobl*áns*, beide laatste met den neusklank. Hoe de uitspraak vreemde namen soms gansch onkennelijk maakt, leert men uit de bekende geschiedenis van den Engelschen matroos, die, in ik weet niet meer welk dorpje van Normandië, 24 uur in den bak heeft moeten zitten omdat hij zeide van Southampton te komen (nagenoeg Sauz'hémptn) en niet van *Soetantón*, welken naam de Maire heel duidelijk op 's mans papieren gelezen had.

III.

Tot nu toe hebben wij ons onledig gehouden met de wijze na te vorschen op dewelke wij de vreemde geographische benamingen in taal en schrift, zoo juist mogelijk, kunnen wedergeven. Een ander deel van onze taak blijft ons nog over : wij hebben na te gaan welke benaming ons volk

aan de inwoners der steden en provinciën geeft. De schrijfwijze toch der geographische benamingen te bepalen rust niet op ons, maar op de regeering. Deze heeft dan ook — zooals men weet — eene commissie ingesteld, die zich bezig houdt met de spelling der geographische namen in België : zij zal, na rijp onderzoek, ons officiëel berichten of wij de scherpe *s* tusschen twee vocalen moeten verdubbelen, ja dan neen; of wij Axpoele met *x* of met *ks* te schrijven hebben, en Thienen met of zonder *h*, en vele andere even gewichtige punten meer van dien aard. Of zij de oudere vormen zal opsporen en de oorspronkelijke beteekenis der namen zal nazoeken weten wij niet; deze beide punten zijn evenwel de eenige, waarop men, altans voor een groot getal, eene redelijke en gezonde spelling vestigen kan.

In de oudheid waren de aardrijksbeschrijvers gewoon bij de namen der landen en steden ook die der inwoners te voegen; deze heet men *nomina ethnica*, of ook wel *gentïlia;* zij bewijzen zeer veel dienst in het ontcijferen der inschriften, in welke de geboorteplaats der personen haast altijd wordt aangeduid, en dan nog al meest bij verkorting geschreven is, zoodat het vaak zeer moeilijk wezen zou voor iemand , die den waren naam niet kent, uit het *siglum* of afkortingsteeken wijs te worden. Jammer is deze zoo nuttige gewoonte in onbruik geraakt; ook kost het thans zeer veel moeite om te weten of de

stad of plaats aan hare inboorlingen en inwoners een' bijzonderen naam gegeven heeft, en welke die naam is.

Er bestaan wel is waar geographische woordenlijsten, doch het getal der *nomina ethnica*, die er in voorkomen, is over het algemeen bijster klein. Zoo geeft KILIAAN als bijvoegsel aan zijn *Etymologicum* eene « Nomenclatura Teutonico-Latina, Regionum, Populorum, Marium,... veteres et recentes Appellationes paucis complectens. » Zij kan, vluchtig geschat, een groote duizend namen bevatten, waaronder hoogstens zestig a zeventig *ethnica*, en deze schijnen dan nog alleen gekozen omdat zij eene synonymie met namen uit de oudheid geven konden. Zoo lees ik er : Antwerpenaers : « Antwerpienses, Antwerpiani, Ambivariti » ; Lovenaer : « Grudius, Leuacus, Louaniensis »; Luyckenaers : « Leodienses, Eburones » ; Kennemerlanders : « Kinnemarii, Caninefates » ; Gelders-man : « Sicamber, Menapius, en Vlaeminck » : « Pleumosius, Flander, » en *last not least :* Sint Truyen [in 't Fransch Saint-Trond] : « Centrones, (!) Fanum Trudonis. »

De geographische lijst die KRAMERS bij zijn Woordenboek gevoegd heeft, is veel meer uitgebreid dan die van KILIAAN; deze geeft vele namen die heden veranderd zijn — hij schreef over drie honderd jaar! — maar wat hij zegt is juist, terwijl — minstens voor het Belgische gedeelte, — bij KRAMERS veel kaf onder het koren is : wij zullen bij gelegenheid dit laten zien.

De dorpen hebben geene bijzondere benamingen voor hunne inwoners; vele steden zijn in hetzelfde geval, ofschoon de meeste er bezitten. Daarvan komt dat een inboorling van Zout-Leeuw, eene oude stad, eens de sleutel van het hertogdom Brabant, waar ieder van den landbouw leeft, een Leeuwenaar is, terwijl de landman te St-Pieters-Leeuw bij Brussel geboren doodeenvoudig een boer van Leeuw genoemd wordt.

Om het *nomen ethnicum* eener stad te vormen wordt meestal het suffix (achterzetsel) *-aar* aan den naam gehangen, zoo deze op eene toonlooze lettergreep eindigt : als daar zijn : Antwerpen Antwerpenaar, Brussel Brusselaar, Leuven Leuvenaar, Thienen Thienenaar, Keulen Keulenaar, enz.; is echter het woord eensylbig of is de slotgreep onbetoond, dan heeft men : Aalst Aalstenaar, Gent Gentenaar, Luik Luikenaar, Turnhout Turnhoutenaar enz.; zijn de twee laatste lettergrepen zonder klemtoon, dan valt de laatste geheel weg en zoo komt van Mechelen Mechelaar. In sommige woorden ondergaat het hoofd zelf eenige verandering : zoo valt bij Hasselt de *t* weg en men krijgt Hasselaar, terwijl Tongeren Tonge*n*aar wordt : misschien afgekort voor Tongerenaar, of ware Tongeraar wellicht te hard geweest.

In West-Vlaanderen maakt *aar* doorgaans plaats voor *ling*, en hebben wij : Bruggeling, IJperling, en niet Bruggenaar, IJpernaar, zooals KRAMERS beweert. Thielt geeft nochtans Thieltenaar, Thourout Thouroutenaar. Kortrijk geeft Kortrijkzaan.

De *a* van het suffix *aar* heeft wat GRIMM den gebroken a-klank noemt : zij zweemt naar *e; ook* schrijft KILIAAN in vele woorden *er* in plaats van *aer*, als· Clevener, Overijseler enz. Diezelfde e-klank (êr voor aar) die meestal in de gesproken taal aan het suffix gegeven wordt, heeft den vrouwelijken uitgang *erse* (*ers* en zelfs *es*), nooit *-aarse*, doen ontstaan. Zoo heeft men dan : Brusselerse, Brusselers, Brusseles; Mechelerse, Mechelers, Mecheles; Kempenerse, Kempeners; Hasselerse, Hasselers, Hasseles enz.

Of men in Holland Hagenaarster zegt, durf ik noch bejaën noch beneenen, ik heb het nooit gehoord en KRAMERS geeft geen Hollandsch *ethnicum* van dien vorm, al heeft hij dan ook de ongehoorde namen Antwerpenaarster, Brusselaarster en zelfs Bruggenaarster geboekt.

Daar *aar* en *er* eigentlijk hetzelfde suffix is, min of meer hard uitgesproken, is het niet te verwonderen dat in vele woorden, waar de klemtoon op het einde valt, *er* de voorkeur gehouden heeft en men Rotterdammer, Luxemburger zegt.

Er wordt ook als suffix voor het adjectief gebruikt; zoo zegt men Amsterdammer schippers, Diester bier, Diemer (voor Diemener) meer, Veurner ambacht, Limburger kaas, Luiker Waal, enz.

Bij *-sch*, een ander suffix voor het adjectief, dient men op het volgende te letten : sommige namen op *-en* verwerpen die uitgang voor *-sch* als : Antwerpen Antwerpsch, Mechelen Mechelsch,

Thienen Thiensch, Tongeren Tongersch, Bergen Bergsch, Keulen Keulsch, Nijmegen, Nijmeegsch enz., andere daarentegen behouden den uitgang : Leuven Leuvensch, Aken Akensch. Namen heeft beide vormen en geeft Namensch en Naamsch; KRAMERS voegt er nog *Namuursch* bij, wat Fransch is en geen Dietsch. De twee suffixen *er* en *sch* vindt men ook wel vereenigd, zooals in Diestersch.

Daar KRAMERS' Woordenboek onder de beste mag geteld worden en in ieders handen is, willen wij, vóor wij eindigen, nog ter loops eenige misslagen aanteekenen, die in zijne geographische woordenlijst voorkomen.

« Arlon » verduitscht hij *Arel ;* in België schrijft men Aarlen; daar KILIAAN Arle geeft, zou ik KRAMERS' woord verwerpen. Waarom Kester (Castre) in het Fransch door Castre-Heyde wordt overgezet, kan ik niet begrijpen; er bestaat ja eene Kestersche heide, maar het dorp Kester is heel wat anders. Weule is de platte uitspraak der drie Woluwe's en is niet bijzonder eigen aan Op-Woluwe (Woluwe-Saint-Lambert).

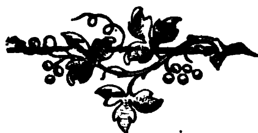
Het Pas-de-Calais heet bij de Hollandsche zeevaarders *de Hoofden* en vind ik op de landkaart onder den naam van Straat van Dover. Doevere, zeide onze oude KILIAAN, die ook, evenals zijne tijdgenooten, Cales schreef.

Hesbaye ontbreekt, maar men heeft den ouderen vorm Hasbain met de volgende uitlegging : « Haspengau, oud Belgisch graafschap, thans Namen »;

— Waar heeft die man zijne geschiedenis geleerd!

Valencijn en Tubeke (Tubize) zijn niet opgegeven; uit een ander artikel kan men opmaken dat schrijver meent dat Valenciennes ook zoo in het Vlaamsch blijft, evenals hij Nivelles zoo wel als Nijvel voor Vlaamsch wil doen doorgaan.

Drukfouten ontbreken niet in de lijst; dikwijls zou men meenen dat de schrijver zijn eigen handschrift niet meer heeft kunnen lezen, want in beide lijsten worden zij trouw herhaald : zoo, onder anderen, Gostoncourt voor Gossoncourt, Groot Loos voor Groot Loon, Beerthe voor Beerth (fr. Brages), Hein voor Heerne (fr. Hérinnes) en Escanuffles vocr Escanafles, waarvoor hij een Vlaamsch woord Schalafie heeft, dat ik ootmoedig bekennen moet nooit gehoord of gelezen te hebben.

Zitting van 18 Juli 1888.

Aanwezig de heeren Jhr. Nap. de Pauw, bestuurder, J. de Laet, onderbestuurder, Fr. de Potter, bestendige secretaris;

de heeren H. Claeys, E. Gailliard, P. Génard, G. Gezelle, E. Hiel, L. Roersch, A. Snieders, E. Stroobant, F. van der Haeghen, P. Willems, P. Alberdingk Thijm, S. Daems, C. Hansen, L. Mathot, J. Micheels, J. Obrie, Th. Coopman, A. de Vos, K. Stallaert, werkende leden;

de heeren J. Broeckaert, K. de Flou, L. Delgeur, A. Prayon en Fr. Willems, briefwisselende leden.

De heeren J. Dodd en J. van Droogenbroeck, werkende leden, J. Bols en L. Schuermans, briefwisselende leden, schrijven dat zij belet zijn de zitting bij te wonen.

AANGEBODEN BOEKEN :

Vanwege het Staatsbestuur :

Woordenboek der Nederlandsche Taal. Derde reeks, twaalfde aflevering : *Geslepen — geveinsd*, bewerkt door Dr. A. KLUYVER.

Door den heer K. Stallaert, werkend lid :

Glossarium van verouderde rechtstermen, kunstwoorden en andere uitdrukkingen, uit Vlaamsche,

Brabantsche en Limburgsche oorkonden. (5[e] aflevering : *Dar — Eve.*)

Door den heer L. SCHUERMANS, briefwisselend lid :

Iconologia, of uytbeeldingen des Verstands. Uit het Italiaansch van CESAR RIPA, vertaald door D.-P. PERS. Amsterdam, 1644.

Werken van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden. Leiden 1772-1788. Zeven deelen in-4°.

Vanwege het Provinciaal Genootschap van Kunsten en Wetenschappen in Noord-Brabant :

Oorkonden betreffende Helmond. Uitgegeven door Mr. C. KROON en AUG. SASSEN, 1884.

De Commanderij der Duitsche Orde te Vucht, met een aanhangsel over die te Gemert, door J. HEZENMANS. 1887.

Het Refugiehuis der abdij Postel te 's-Hertogenbosch, door TH. WELVAARTS, 1888.

Van den heer ZUIDEMA :

Wilhelmus Frederici, persona van Sint-Maarten te Groningen (1489-1525), *en de Groninger Staatkunde van zijn tijd.* Groningen, 1888.

Van den heer Dr. O. HARTWIG, bibliothecaris te Halle (Duitschland) :

Separatabdruck aus dem Centralblatt für Bibliothekswesen. Leipzig, 1888.

Het Vondel-Comiteit van Antwerpen zendt aan

de Academie een afdruksel van het *Verslag der Antwerpsche feesten ter gelegenheid der driehonderdste verjaring van Vondel's geboorte, benevens zeven studiën over het leven en de werken van Nederlands grootsten dichter*, door GUSTAAF SEGHERS.

Door den heer Génard wordt een exemplaar aangeboden van den *Inventaris der Archieven van Schilde* (provincie Antwerpen) opgesteld op last van den heer burgemeester dezer gemeente, den heer Baron van de Werve en van Schilde, door den heer JOZ. MEULEMANS, beambte bij het archief der stad Antwerpen. De heer Génard wijst op het belang van dezen inventaris, een der weinige in het Nederlandsch vervaardigd en dien de heer Baron van Schilde op eigene kosten in prachtdruk heeft laten verschijnen.

Briefwisseling.

De Koninklijke Academie van Wetenschappen, afdeeling Letterkunde, te Amsterdam ; de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde, te Leiden ; het Genootschap van Geschied-, Oudheid- en Taalkunde, te Leeuwarden, en het Provinciaal Genootschap van Kunsten en Wetenschappen in Noord-Brabant, aanvaarden de ruiling hunner uitgaven tegen die der Koninklijke Vlaamsche Academie.

De heer Bestuurder herinnert het groote verlies, dat de Koninklijke Vlaamsche Academie heeft onderstaan door het overlijden van den heer Dr. J. Nolet

de Brauwere van Steeland, werkend lid, een onzer beste dichters en prozaschrijvers en die de Academie, op voortreffelijke wijze, met zijne welbesneden pen tegen kleingeestige, bespottelijke aanrandingen, waar zij, na hare stichting, het voorwerp van geweest is, verdedigde. De Academie, niet bij tijds verwittigd, heeft zich niet kunnen laten vertegenwoordigen bij de teraardebestelling van haar verdienstelijk lid, maar de lijkdienst werd bijgewoond door den heer Fr. de Potter, namens het bestuur, en door de heeren Daems, Delgeur, de Vos, Hiel en Stallaert. — Op voorstel van den heer Bestuurder zal de Academie aan de familie des overledenen schriftelijk haar spijt over het verlies betuigen.

Aan de Academie is een brief toegezonden door den heer A. BECHGER, letterkundige, tijdelijk te Aalst verblijvende, in welken gewezen wordt op den staat van verval der grafsteden van WILLEMS en LEDEGANCK, te St.-Amandsberg. Wil de Academie voor de herstelling van beide gedenkteekenen eene openbare inschrijving verzorgen, dan zal hij daartoe bijdragen voor eene som van 50 franken.

Vooraleer een besluit daarover te nemen zal de Academie den brief des heeren BECHGER mededeelen aan den zoon van J.-FR. WILLEMS en aan de weduwe van K.-L. LEDEGANCK, met verzoek, haar hun inzicht omtrent de dringend erkende herstelling te laten kennen.

De heer J. van Droogenbroeck *schrijft dat hij*, ten gevolge van verschillige omstandigheden, er nog

niet in gelukt is de levensschets van wijlen D. Delcroix te voltrekken; dit werk vordert talrijke opzoekingen over de veelomvattende bemoeïingen van het afgestorven medelid, wien, sedert 1858 tot 1887, niets vreemd gebleven is van alles, wat de Vlaamsche zaak aanbelangde. De heer van Droogenbroek zal niets verwaarloozen om de hem toevertrouwde taak naar behooren en met den grootst mogelijken spoed te vervullen. Tevens maakt hij bekend, dat wijlen de heer J. Nolet de Brauwere van Steeland hem, op zijn ziekbed, verzocht heeft zijne levensschets op te stellen, waartoe hem al de noodige notas zijn overgemaakt. Hij verzekert dit werk te zullen kunnen leveren binnen de maand na het voltrekken der levensschets van den heer Delcroix.

Bibliographische aanteekeningen.

De Abdij van Tongerloo. Geschiedkundige navorschingen door WALTMAN VAN SPILBEECK. Lier, L. Taymans-Nezy, 1888, in-8°.

Ik heb de eer, namens den schrijver, de Koninklijke Vlaamsche Academie een exemplaar aan te bieden van het pas verschenen werk « *De Abdij van Tongerloo. — Geschiedkundige navorschingen*, door WALTMAN VAN SPILBEECK, » en ben tevens zoo vrij, de aandacht mijner geachte Medeleden te trekken op dit gewrocht, aan welk ik niet aarzel eene eereplaats toe te kennen tusschen de beste

geschriften, sedert vele jaren in het geschiedkundig vak ten onzent ter pers gelegd.

Als beschrijving reeds der lotverwisselingen van het eeuwenheugend sticht, bij SANDERUS met den titel bestempeld van « *celeberrimum totius Taxandriae coenobium*, » mist het boek geene belangrijkheid, en het zullen niet enkel de kinderen der aloude abdij zijn, die met een aandachtig oog dier oorsprong, aangroei, bloei, verval en heropbeuring gadeslaan. Grootsche figuren toch zijn het in de rij van Tongerloo's abten, de diplomaat GEERTS; de kunstlievende STREYTERS, zoowel als de taaie VELTACKER, ijverend voor het onafhankelijk bestaan der abdij; de menschlievende JAN HAMUS, bijgenaamd « de Vader der armen »; de moedige MUDTSAERTS, heropbeurder van het vervallen sticht na de inlijving aan het bisdom, en, verder nog, een STALPAERTS, de aanmoediger van letteren en wetenschappen, de stichter van het Norbertijnsch College te Rome; een WICHMANS, de alombekende schrijver der *Brabantia Mariana*, en — na menige andere, die ik stilzwijgend voorbijga — de laatste prelaat der vroegere abdij, GODFRIED HERMANS, die het reuzenwerk der Bollandisten voor ons vaderland bewaarde, een zoo groot aandeel had in de Brabantsche Omwenteling en den val beleefde zijns kloosters onder den dwang der Fransche overweldigers.

Doch VAN SPILBEECK's werk maakt aanspraak op ruimer deelneming.

Tijdens het bestuur der vijftig abten, die

Tongerloo opvolgend aan zijn hoofd zag, en gedurende den kreits van zeven jaarhonderden, dien het sticht doorleefde, was het zoo vaak, en zoo innig meermaals, in de algemeene gebeurtenissen gemengd van het Belgisch vaderland, had het zoovele betrekkingen met Brabant's hertogen, namen zijne prelaten, en ja zijne kloosterlingen een zoo groot aandeel aan het openbare leven zoo des volks als der staten, dat het verhaal van dit alles eene niet geringe mate van belang moet opleveren voor elkeen, wien het verleden onzer streken aan het hart ligt.

Onder dit opzicht vermelden wij, bijv., de verschillende diplomatische zendingen van prelaat Jan Geerts, in het begin de XV[e] eeuw (bl. 222), diens deelname in het regentschap des lands tijdens de minderjarigheid van hertog Jan IV (bl. 226) en zijne pogingen later om tusschen deze en diens echtgenoote Jacoba van Beieren eene toenadering te bewerken (bl. 228); verder verschillende wetenswaardige berichten over krijgsrampen in de Kempen bij den erfenisoorlog (bl. 514) en bij den oorlog van 1744 tusschen Frankrijk eenerzijds en Oostenrijk, Engeland en Holland anderzijds (bl. 544); alsmede tal van belangrijke bijzonderheden over den Patriottentijd, over de Fransche Omwenteling der vorige eeuw, en — in het algemeen — menigvuldige bijdragen van allen aard over de nog zoo weinig beschreven geschiedenis der Kempische streken.

Eene menigte van plaatsen vinden hun verleden in mindere of meerdere mate toegelicht, waar de schrijver de pastoreele rechten de tienden, de refugehuizen, de hoeven en molens, of andere bezittingen der abdij bespreekt of dezer cijns- en leenrechten aanboekt.

In zake van kerkelijke inrichting en gemeentewezen in de verledene eeuwen, behelst het schrift een ruimen voorraad van wetenswaardigheden, die elders menigeen ten eenemale ontoegankelijk zijn, en die anderen — meer te huis in de boekenkennis — slechts ten koste van vele en lange nasporingen opdoen uit de vakboeken van een RAEPSAET, een DEFACQZ, een POULLET enz. voor het oude Belgisch costuimenrecht, of uit die van een BOUIX, een DARIS, een SOGLIA enz. voor wat de kerkelijke zaken aangaat. Zoo wordt — onder meer — het synodaal recht uiteengezet ter gelegenheid der vergunning van zulk een recht over de parochiën van Tongerloo en Oevel; het begevingsrecht of patronaat wordt besproken, wen gehandeld wordt over de menigvuldige parochiën, waar de abdij het uitoefende. Graden van rechtsgebied, onderscheid tusschen cijns-, vrij- en leengoederen, schepenbanken en laathoven, tienden en wat dies meer komen opvolgend aan de beurt. Aan de vroegere kloosterinrichting en de verschillige bewoners dier stichten, als kanunniken, leekebroeders, kloosterzusters, donaten, familiaren, broeders *ad succurrendum*, kluizenaars en lijfeigenen, wordt een

afzonderlijk hoofdstuk gewijd. In zake der betrekkingen tusschen bewind en abdij melden wij, o. a. het ontstaan van den eersten der drie staten (bl. 196), de amortisaties — waartusschen de algemeene amortisaties van 1475 onder Karel-den-Stoute, die van 1516 onder keizer Karel en eindelijk die van 1754 bij name besproken worden — de commenden, de inmenging van het landsbestuur in de verkiezing der abten, de pensioenen en de zoogenaamde « abdijbrooden ».

Niet minder belang biedt het boek voor oudheidkunde en kunstgeschiedenis.

Zijn, bij gebrek aan bescheiden, de inlichtingen min talrijk over de oudere kerk, haren bouw en hare kunstschatten, eenige toch, en tot hiertoe ongekende kunstenaars worden aangehaald uit het begin der XV[e] eeuw, als daar zijn de priester PETRUS VAN ARENDONCK, werkzaam, in 1402, aan de beelden der apostelen; JOANNES, schilder van Herentals, en zijn leerling NOUT of NOUTEN — 1402 tot 1429 —; FRANCO, schilder van Mechelen in 1408, enz. (bl. 236). Overvloedig, daarentegen, zijn de opgaven voor de nieuwe kerk, in de XVI[e] eeuw, onder prelaat Tsgrooten aangelegd, door abt Streyters voltrokken naar de « berden » of plannen van ROMBOUT KELDERMANS en onder de leiding achtervolgens van denzelfden Rombout, van diens neef LAURIJS en van den Diestenaar HENDRIK LAMBART. Hoofdstuk VII van het tweede deel levert eene volledige beschrijving dier

kerk in de XVIe eeuw, en de latere veranderingen in de kerkversiering worden verder, ter gepaste plaats, vermeld in de levensschetsen der prelaten, onder wier bestuur zij werden aangebracht. In de onmogelijkheid om in dit vluchtig bericht slechts de enkele namen der besprokene kunstenaars volledig aan te halen, bepaal ik mij bij de beeldhouwers en kleinstekers PH. LAMMEKENS, JOOST VAN ZANTVOORT, KOENRAAD MEYT, MICHIEL VAN GALE van Breda, CLAUDENS FLORIS, WILLEM VAN DER BORCHT, ROMBOUT DE DRIJVERE, TIELMAN VAN BERINGEN, MATTHIJS DE WAEYER en KERSTEN SWALUWEN, — den stoffeerder PEETER DE CORTE van Antwerpen, — den glasschilder PEETERS, van Amsterdam, te Herenthals wonend, — de klokgieters MEDART en JACOB WAGEVENS van Mechelen, den zilverdrijver HIEROEN MAMACKER van Antwerpen, vervaardiger eener prachtige plaat voor het plat van een Evangelieboek, -- den geelgieter KLAAS COOPMAN van Zichem, — de orgelmakers HENDRIK NIEUWHOFF, JASPAR JANSEN en JAN van LIER. Melden wij nog enkel, tusschen de gewrochten van verscheidene schilders, de twee triptieken van GOZEWIJN VAN DER WEYDEN (hoogaltaar en S^te.-Dimphna's altaar) en dat van GIELIS VAN DEN BOSSCHE, van Brussel, schilder van de twaalf apostelen, en verwijzen wij — om onze droge naamlijst te bekorten — naar het boek zelf voor wat borduurwerkers, goudsmeden, schoonschrijvers,

boekenverlichters en zoo verder aangaat. Tusschen verscheidene andere platen geeft het werk, naast de beschrijving, ook de afbeeldsels, in volledige reeks, der zegels, sedert het ontstaan der abdij, bij prelaat en klooster opvolgend in gebruik, alsmede de wapenschilden der abten voor zoover deze te ontdekken waren.

Alleszins degelijk van inhoud — men ziet het — is VAN SPILBEECK's werk. Ook voor vorm en behandeling zal hij, naar mijn bescheiden oordeel, er eer van halen. In dien deftigen maar nooit opgeblazen stijl, die het schoonste sieraad, en met dien kalmen, bezadigden geest, die de beste leidsman is van den echten geschiedschrijver, zijn werk voltrekkend, mocht hij wel, in zijn Voorbericht, de getuigenis afleggen, denkelijk door niemand tegen te spreken : « Kinderlijke liefde bewoog, ja, den schrijver om het verledene zijner moeder na te sporen; doch hij trachtte zonder vooringenomenheid die taak te voltrekken, en onpartijdig, als tolk der waarheid, het gevondene te boek te stellen, en daarom verkoos hij gebeurtenissen, inrichtingen en andere zakelijkheden liever dan zijne eigene meeningen en oordeelen in het licht te brengen. »

Zijn lijvig boek, meest naar oorspronkelijke bronnen bewerkt, splitste hij in drie deelen, waarvan het eerste meer in 't bijzonder handelt over inrichtingen en zaken van allen aard, de abdij betreffend, terwijl de twee andere, hoofdzakelijk

althans, meer de tijdsorde volgen van personen en gebeurtenissen. Niet ongepast — onzes dunkens — had hij ieder dier deelen eenen bijzonderen titel kunnen geven, als, bijv., *Wording* — *Worsteling* — *Vreedzaam bezit*, welke door den betrekkelijken inhoud vast niet worden gelogenstraft.

S.-D. DAEMS.

Beraadslaging over het « Ontwerp van werkzaamheden » aangeboden door de heeren DE POTTER **en** COOPMAN.

De heer P. Alberdingk Thijm vraagt eerst het woord :

Kort na de gronding der Academie heeft men de behoefte gevoeld aan eene of meer bestendige commissiën, om zulke vraagstukken over taal, letteren, geschiedenis enz., te behandelen die moeilijk in de gewone zittingen konden worden besproken. De heeren Génard, P. Willems en anderen deden voorstellen om in die behoefte te voorzien. Men besloot ten laatste slechts ééne commissie te kiezen, namelijk voor taalkunde ; maar men behield zich voor, zoo noodig, later nog andere commissiën in 't leven te roepen.

De voorsteller gelooft dat het oogenblik gekomen is, om daaraan gevolg te geven, daar reeds meer dan eenmaal in de commissie voor taalkunde zich vragen hebben voorgedaan, die tot het gebied

der letteren en geschiedenis behooren. Allen zijn wij het dan ook daarover eens, dat b. v. een oud hs., of een wiegedruk, enz. zoowel uit het oogpunt van taal als van geschiedenis of letteren belangrijk kan zijn. Soms is de inhoud gewichtiger voor laatstgenoemde vakken dan voor de kennis der taal, waardoor dan zulk een werk niet aan de taalcommissie behoorde in handen gesteld te worden.

Men moge dan, wanneer een zeldzaam werk ter tafel wordt gebracht, onderzoeken uit welk oogpunt het verdient bestudeerd te worden; en zij het geval niet uitgesloten dat twee commissiën de hand leenen ter uitgave. Had men bijvoorbeeld de *Refereinen* van ANNA BIJNS niet alleen wegens het belang voor de taalkunde herdrukt, maar tevens een tafereel uit de geschiedenis der zeden onzer voorouders daarin gelezen, het werk zou daardoor ontzaglijk gewonnen hebben.

De heer A. Prayon wijst ook op de wenschelijkheid van het stichten van afdeelingen en in elk geval van het aanstellen eener afdeeling of bestendige commissie, gelast met het behartigen van alles wat de Vlaamsche Beweging aanbelangt.

Spreker betwist het hooge nut niet van de studie van Gotisch et Middelnederlandsch, waarmede de Academie zich tot nog toe hoofdzakelijk heeft onledig gehouden. Maar de vraag is of er geene andere zaken zijn, zaken van dringend belang, die in de eerste plaats onze aandacht vergen. In

de laatste dagen van het Byzantijnsche rijk werd er zonder einde over de natuur van den H. Geest en andere kiesche punten van geloof geredetwist, terwijl men de Turken vergat, die aan de poorten van Constantinopel stonden. Zoo is het ook in Vlaanderen gelegen : het *bestaan* zelf der taal verkeert in nijpend gevaar en de Academie schijnt natuurlijk aangewezen om zich aan het hoofd te stellen van hen, die onze zaak blijven verdedigen. Zij mag noch kan zich buiten den Vlaamschen taalstrijd houden.

De heer Prayon behoudt zich voor, zoo noodig, hieromtrent een bepaald voorstel in te dienen.

De heer P. Willems geeft uitleggingen over het doel der Bestendige Commissie, inzonderheid wat aangaat de studie der Oudgermaansche en Middelnederlandsche letteren, welke in ons land zeer verachterd is. Hij meent dat, volgens de Wetten der Academie, de uitgave van een algemeen Zuid-Nederlandsch Idioticon tot de werkzaamheden behoort der Bestendige Commissie. Edoch zulk belangrijk werk is niet tot stand te brengen zoo lang men niet met wetenschappelijke zekerheid de aardrijkskundige scheiding der verschillige dialecten weet aan te duiden, de idiotismen moetende nagevorscht en gerangschikt worden volgens de dialecten, waar zij toe behooren. In dien zin heeft Spreker, drie jaren geleden, een' grooten arbeid ondernomen, waar hij medewerkers voor gevonden heeft in honderden plaatsen van Zuid- en Noord-Nederland, Fransch-

Vlaanderen en de Rijnprovincie; toch is die studie nog verre van voltooid, hetgeen gemakkelijk te begrijpen is daar zij handelt over de gansche streek tusschen Oostende en Keulen, tusschen Duinkerke en Utrecht. Ten slotte sluit spreker zich bij de voorstellen van het ontwerp aan.

De heer De Potter meent uit de woorden van voorgaanden Spreker te moeten afleiden, dat deze vreest dat de voorstellers de bewerking van het *Idioticon* zouden willen onttrekken aan de bestendige Commissie. Dat is hun inzicht niet. Verre van iets aan de Wetten der Academie te willen veranderen, is in hun ontwerp het denkbeeld uitgedrukt van 't inrichten eener tweede Commissie in den schoot der bestaande, voor het samenstellen van bedoeld werk, en werpt het de vraag op, of de medewerking van al de Leden der Academie, onder leiding der bestendige Commissie, niet zou kunnen verzocht worden.

De heer Fr. Willems meent dat, middelerwijl het groote werk, in het eerste voorstel bedoeld, tot uitvoering kunne gebracht worden, de Academie uit verschillige reeds bestaande en thans in bewerking zijnde *Idioticons* die woorden zou kunnen verzamelen, welke zonder tegenzeg verdienen in de geschrevene taal van Nederland bewaard te blijven.

Spreker legt een voorstel neer, strekkende om zoo spoedig mogelijk tot de uitvoering van zijn verlangen te geraken.

De heer P. Willems denkt dit onderzoek voorbarig en dringt op zijn voorstel aan : de Bestendige Commissie te gelasten met het beramen der maatregelen, die noodig worden geacht om de bewerking van een *Algemeen Zuid-Nederlandsch Idioticon* voor te bereiden, en later, zoo mogelijk, dit werk tot de overige Nederlandsche dialecten uit te breiden.

In dezen zin wordt het eerste voorstel der heeren Coopman en de Potter aangenomen.

De zitting eindigt te 4 1/4 uren.

Zitting van 16 Augustus 1888.

Aanwezig de heeren Jhr. Nap. de Pauw, bestuurder, J. de Laet, onderbestuurder, Fr. de Potter, bestendige Secretaris;

de heeren H. Claeys, E. Gailliard, P. Génard, G. Gezelle, E. Hiel, L. Roersch, A. Snieders, E. Stroobant, P. Willems, P. Alberdingk Thijm, S. Daems, C. Hansen, L. Mathot, J. Micheels, J. van Droogenbroeck, Th. Coopman, A. de Vos, K. Stallaert, G. Dodd, werkende leden;

de heeren K. de Flou en H. Sermon, briefwisselende leden;

de heeren J. Obrie, werkend lid, J. Bols, J. Broeckaert, L. Delgeur, L. Schuermans en E. van Even, briefwisselende leden, laten weten dat het hun onmogelijk is de zitting bij te wonen.

AANGEBODEN BOEKEN.

Vanwege het Staatsbestuur :

Bulletin de l'Académie royale des Sciences, des Lettres et des Beaux-Arts. 1888, nrs 5 en 6.

Van den heer S. DAEMS, werkend lid :

Maria-Almanak voor 1880, 1882, 1883, 1884, 1886, 1887, 1888.

Van de *Fédération archéologique et historique de Belgique :*

Compte-rendu des travaux du Congrès, ***tenu à Bruges les*** 22, 23, 24 *et* 25 *Août* 1887, par LÉON DE FOERE.

Van den heer JOHAN WINKLER, buitenlandsch eerelid :

Franjebûrren. Haarlem. 1888.

Van den heer FLORIS VAN WESTERVOORT een afdruksel zijner drie tooneelstukken :

Wouter en Dooreken. Minnespel in éen bedrijf;

Harald en Hilda. Minnedrama in éen bedrijf;

Graaf Koenraad von Zolre. Drama in drie bedrijven. Antwerpen, 1888.

Van den heer Dr. ISIDOOR BAUWENS, letterkundige te Aalst :

Geschiedenis en beschrijving der lijkbehandeling en rouwplechtigheden bij de meeste volken. Brussel, 1888.

Iwein van Aalst. Geschiedkundig verhaal. Aalst, 1886.

Iweinslied. Gent, 1886.

De l'iode et de l'ergotine d'yvon dans le goître. Brussel, 1884.

Herinnering der Huldebetooging aan den heer V. van Wambeke, Voorzitter der Koninklijke Harmonie « Al groeiend bloeiend ». Aalst, 1886.

Van de Koninklijke Academie van Wetenschappen, te Amsterdam :

Verslagen en Mededeelingen. Afdeeling Letter-

kunde. Derde reeks. Eerste, tweede en derde deel. Amsterdam, 1884, 1885, 1887.

Van EUGEEN SCHNELL, archiefraad van den Prins van Hohenzollern :

Sanct Nicolaus.

Briefwisseling.

De heer Felix Willems antwoordt uit Oudenaarde aan de Academie dat het grafmonument ter eere van zijnen vader, JAN-FRANS WILLEMS, te Sint-Amandsberg opgericht, bekostigd zijnde door middel eener openbare inteekening onder de voorstanders en vrienden der Vlaamsche letteren, deze waarschijnlijk zich verplicht zullen achten dat monument behoorlijk te onderhouden.

De Academie zal het antwoord afwachten van mevrouw de weduwe K.-L. LEDEGANCK aleer eene beslissing te nemen omtrent de dringend geworden herstelling van de praalgraven der beide onvergetelijke mannen.

Wedstrijden voor 1888.

Zijn ingezonden :

In antwoord op de eerste vraag :

Verhandeling over het gebruik der bijvoegende wijs in het Gotisch, Oud Friesch, Oud Saksisch en Oud Hoogduitsch.

Kenspreuk : *Germania.*

In antwoord op de vierde vraag :

1. *Lofrede op Hendrik Conscience.*

Kenspreuk : *Weest gedankt, o Hendrik Conscience!*

2. *Hendrik Conscience.*

Kenspreuk : *Conscience en het Vlaamsche Volk.*

In antwoord op de vijfde vraag :

De Belgische Taalwetten van 1873, 1878 *en* 1883, *door de geschiedenis, de handelingen der Kamers en de rechtspraak toegelicht. Met een critisch overzicht der vorige wetgeving en practische aanteekeningen op de wet van* 17 *Augustus* 1873 *over het gebruik der Nederlandsche taal in strafzaken.*

Kenspreuk : *Repos ailleurs!*

Kiezing.

De heer J. Broeckaert, briefwisselend lid, wordt gekozen tot werkend lid in vervanging van wijlen den heer Dr. J. Nolet de Brauwere van Steeland.

Benoeming der keurraden.

Worden benoemd tot het beoordeelen van de verhandeling, ontvangen in antwoord op de eerste prijsvraag : de heeren Roersch, P. Willems en Gezelle.

Tot beoordeeling der stukken, in antwoord op de vierde vraag : de heeren Snieders, Coopman en Génard.

Tot beoordeeling der verhandeling in antwoord op de vijfde vraag : de heeren Obrie, de Laet en Coopman.

De Academie zet de beraadslaging voort over de voorstellen der heeren Coopman en de Potter, begonnen in de voorgaande zitting.

Het tweede voorstel wordt aangenomen in dezen zin, dat de bloemlezing uitsluitelijk zijn zal uit werken van Zuid-Nederlandsche schrijvers en dichters der XVIIe en XVIIIe eeuw.

Bij de aanvaarding van het derde voorstel wordt bepaald, dat er eene levensschets zal gegeven worden van al de bekende Nederlandsche schrijvers der zuidelijke provinciën, hieronder begrepen de meierij van 's-Hertogenbosch, Staats- en Fransch-Vlaanderen en Nederlandsch Limburg. De levensschets zal gepaard gaan met de beoordeeling der vermelde werken.

Ook het vierde en het vijfde voorstel worden aangenomen. Betrekkelijk de *Vlaamsche Bibliographie* beslist de Académie dat deze het tijdvak zal bevatten van 1830 tot 1890, en daarna om de vijf of om de tien jaren zal voortgezet worden.

De heer Micheels vraagt dat er bij de voorstellen gevoegd worde : de bewerking eener beknopte *Geschiedenis der Nederlandsche taal.* Hij geeft daarover eenige uitleggingen : 1° Wij bezitten tot heden geen werk van dien aard, terwijl Duitschland, Frankrijk en Engeland op verscheidene, waaronder eenige zelfs van groote waarde (als dat van GRIMM), met recht mogen fier zijn. — 2° Het boek, voor de menigte geschreven, zou hoofdzakelijk tot het volgende moeten beperkt worden : een overzicht der veranderingen, welke de eigenlijke taalvormen — namelijk de deelen der rede, de woordvoeging, de beteekenis van woorden en uitdrukkingen — van

MAERLANT tot BILDERDIJK, hebben ondergaan. Een paar bladzijden uit eenen dichter en eenen prozaschrijver van iedere eeuw zouden de theorie ophelderen. Tot toonbeeld kan dienen het boek van D^r VAN HELTEN : *Vondels taal.*

Naar het oordeel eeniger leden zou dit voorstel toekomend jaar, bij de nieuwe prijsvragen, kunnen in aanmerking komen.

De zitting eindigt te 4 1/2 uren.

Zitting van 19 September 1888.

Aanwezig de heeren Jhr. Nap. de Pauw, bestuurder, Fr. de Potter, bestendige secretaris;

de heeren H. Claeys, E. Gailliard, P. Génard, E. Hiel, L. Roersch, A. Snieders, F. van der Haeghen, P. Willems, P. Alberdingk Thijm, C. Hansen, L. Mathot, J. Micheels, J. Obrie, Th. Coopman, K. Stallaert, G. Dodd, J. Broeckaert, werkende leden;

de heer K. de Flou, briefwisselend lid.

De heeren J. de Laet, onderbestuurder, S. Daems, A. de Vos, G. Gezelle en E. Stroobant, werkende leden, en Fr. Willems, briefwisselend lid, verontschuldigen schriftelijk hunne afwezigheid.

AANGEBODEN BOEKEN.

Vanwege het Staatsbestuur :

Bulletin de l'Académie royale des Sciences, des Lettres et des Beaux-Arts de Belgique. 7e aflevering, 1888.

Van den heer P. GÉNARD, werkend lid :

Compte-rendu des travaux du Congrès tenu à Anvers (*les* 28-30 *Septembre* 1885) *sous la direction de l'Académie d'archéologie de Belgique.* 1886.

Van den heer VAN BASTELAER :

Mémoires, rapports et autres documents préalablement imprimés en vue des travaux du Congrès d'archéologie de Charleroi. 1888.

Van den heer COLLÉE :

Uitlegging der Gemeentewet van België. Vierde uitgave. Tongeren, 1888.

Van den heer TH. SEVENS :

Vlaanderen voor en tijdens het bewind der Geuzen. Eenige bladzijden uit de geschiedenis der XVIe eeuw. Kortrijk, 1888.

De heer Bestuurder herinnert de Academie het nieuw verlies, dat zij heeft geleden door het afsterven van haar briefwisselend lid den heer Dr Lodewijk Delgeur, die op eene der jongste zittingen, door zijne belangrijke lezing over geographische benamingen, blijk gaf van eene veelomvattende geleerdheid. Bij de teraardebestelling, die den 14 September te Deurne plaats had, was het bestuur vertegenwoordigd door den bestendigen secretaris; verder waren dan ook aanwezig de heeren Snieders, Génard, Broeckaert, werkende leden, Sermon en Fr. Willems, briefwisselende leden. De heer Snieders sprak bij het graf de afscheidsrede, die na het verslag over de huidige zitting zal gedrukt worden.

De Academie zal den broeder des overledenen eenen brief van deelneming zenden, en gelast

den heer Génard met het schrijven der levensschets voor het *Jaarboek*.

Bestendige Commissie.

In de 's voormiddags gehoudene zitting der Bestendige Commissie werd besloten de Academie voor te stellen :

1° den heer Minister van Binnenlandsche Zaken mededeeling te verzoeken van het handschrift, door het Staatsbestuur onlangs in Engeland aangekocht, en waarin voorkomen : een deel van den *Spieghel historiael*, van den roman *die Rose* en den roman *vande VII Vroeden binnen Rome*;

2° over te gaan tot het drukken van Maerlant's *Istory van Troyen*, waarvan de uitgave is toevertrouwd aan de heeren de Pauw en Gailliard.

Het eerste dezer voorstellen wordt bepaald, het tweede in beginsel aangenomen.

Er ontstaat eene gedachtenwisseling omtrent het gebruik der som van 5,000 fr. voor de uitgave van Middelnederlandsche schriften, welke som door het Staatsbestuur aan de Koninklijke Academie van België onttrokken en overgebracht is aan de Koninklijke Vlaamsche Academie. De Commissie van Rekendienst zal dit vraagstuk onderzoeken en er in de eerstvolgende zitting verslag over uitbrengen.

De heer Gailliard leest het volgende verslag over zijne zending naar Duitschland :

MIJNE HEEREN,

In zitting van 7 September 1887 werd ik door de Bestendige Commissie, onder uwe goedkeuring, met de hoogst vereerende taak gelast, gezamentlijk met onzen geachten heer bestuurder Jhr. Nap. de Pauw, de uitgave van Maerlant's *Istory van Troyen* te bezorgen; te gelijker tijd werd mij de last opgelegd mij naar het kasteel Wissen, onder Weeze (Rijn-provinciën) te begeven, om er afschrift te nemen van gemeld gedicht, dat, in den loop der XVe eeuw, door Wessel van de Loe overgeschreven werd en wiens handschrift door den edelen heer Graaf von Loe bereidwillig ter beschikking der Academie gesteld was geworden.

Het Staatsbestuur stemde toe in de zending, mij door u toevertrouwd. Indien ik ze echter zonder aarzelen aanvaardde, zoo gewichtig bleek de mij bevolen arbeid, dat ik niet anders kon dan eenigszins bevreesd te zijn.

Het was immers eene bezwarende taak zoo maar gansch alleen de verantwoordelijkheid van het afschrift van een zoo aanzienlijk gewrocht, als MAERLANT's *Troye* is, op mij te nemen. Des te moeielijker moest echter de taak schijnen, daar de afschrijver zich wellicht in de gelegenheid bevinden kon het niet overal eens te zijn met den hooggeleerden heer professor VERDAM, die reeds een tiental episodes van MAERLANT's gedicht uitgege-

ven had, hetgeen dan ook, zooals ik u dadelijk zeggen zal, werkelijk het geval is geweest.

Doch, ik vertrok vol moed, ja met geestdrift, uit Brugge, overigens vast besloten al het mogelijke aan te wenden om aan uw vertrouwen geenerwijze te kort te blijven.

Den 3en April ll. kwam ik op het kasteel van Wissen aan en had het genoegen mij, reeds den volgenden dag, aan het werk te kunnen stellen. Het beste en gulhartigste onthaal werd aan uwen afgevaardigde door den heer graaf von Loe gedaan, die mij alle gemak verschafte om mij, ter voldoening van Academie en Staatsbestuur, mijne taak te laten volbrengen.

Mijn werk is voltooid, waarde Heeren : de 40.935 verzen, welke MAERLANT's gedicht behelst, zijn afgeschreven. Niet alleen nu heb ik mijn afschrift zoo zorgvuldig als maar mogelijk was gemaakt, maar het vervolgens met de meeste nauwgezetheid op het handschrift zelf overzien, er, tot meerdere geruststelling, een tweede overzicht der 11.730 eerste verzen bijvoegende. Derhalve geloof ik dan ook te mogen verhopen dat geene feilen in mijn afschrift zullen voorkomen.

Ik meende echter van de reeds door den heer VERDAM uitgegeven episodes, welke 11.070 verzen omvatten, gebruik te kunnen maken. Doch de wijze van uitgave, door den heer VERDAM aangenomen, verschilt zoo merkelijk van die, welke wij besloten hebben te volgen, dat ik mij genoodzaakt vond het geheele boek af te schrijven.

Naar het stelsel dat door de Bestendige Commissie, in zitting van 9 Juni 1887, in grondbegin aangenomen werd, zullen al onze uitgaven van Middelnederlandsche gewrochten hoofdzakelijk diplomatisch zijn. Zoo doende, wordt ten minste de oorspronkelijke tekst onveranderd den beoefenaren van philologische studiën voorgelegd. Ja, men bevindt zich niet tegenover het persoonlijke werk van den afschrijver-uitgever, maar tegenover den eigenlijken tekst van het handschrift, die immers alleen beoogd wordt.

Welnu, de uitgave van professor VERDAM, welke overigens — het moet gezegd worden — met talent bewrocht is en van eene grondige kennis der Middelnederlandsche letterkunde getuigt, deze uitgave, zeg ik, is geheel en gansch naar het critisch stelsel bearbeid. Ook heeft genoemde geleerde, ten gevolge der vergelijking van den tekst van het handschrift met dien der fragmenten door ACKERSDYCK, BLOMMAERT en WEEMAES uitgegeven, den tekst op talrijke plaatsen zoodanig gewijzigd en omgewerkt, dat hij met het handschrift zelf maar weinig gemeens meer schijnt te hebben.

Nu echter vraag ik mij af, mijne Heeren, of wij, die met de volledige uitgave van het gedicht gelast zijn, van de bedoelde fragmenten, zooals zij uitgegeven zijn, voor de vergelijking van den tekst, met volkomene geruststelling gebruik mogen maken. Ik geloof het niet, indien er niet ten stelligste

bewezen is dat deze uitgaven enkel volgens het diplomatisch stelsel bewrocht zijn. Ook ware het doelmatiger de oorspronkelijke brokstukken in mededeeling te vragen. Ik zou mij volgaarne met het afschrijven er van gelasten.

Mijnen innigen dank betuig ik hier ten slotte aan den heer Graaf von Loe voor de mij zoo voortreffelijk gedane ontvangst. Niet min dank zal hem voorzeker de Koninklijke Vlaamsche Academie betuigen om den onwaardeerbaren dienst, dien hij aan de Vlaamsche letteren bewezen heeft met zijn kostbaar handschrift van MAERLANT's gewrocht te laten afschrijven.

De Academie beslist den heer graaf van Loe eenen brief van dankbetuiging te zenden èn voor het gulle onthaal, den heer Gailliard bewezen, èn voor de belanglooze mededeeling van zijn merkwaardig handschrift. Ook wordt eene mondelingsche bedanking gestemd aan den afschrijver, voor de groote zorg, welke hij aan het werk besteed heeft.

Op voorstel des heeren Coopman zal het Staatsbestuur worden verzocht de jaarlijksche toelage van 2,000 fr., vroeger aan het *Willemsfonds* en sedert verleden jaar aan den heer Manceaux, boekhandelaar te Brussel, verstrekt, voor het samenstellen van het Vlaamsch gedeelte der *Bibliographie de Belgique*, te willen overdragen aan de Koninklijke Vlaamsche Academie.

Lezing.

Over eenige Fransche bokkesprongen op het veld der Nederlandsche kunstgeschiedenis, *door den heer* G.-J. DODD, *werkend lid.*

Wij hebben de innige overtuiging niet buiten de grenzen des werkkrings der Koninklijke Vlaamsche Academie voor Taal- en Letterkunde te gaan, met uwe aandacht gedurende eenige stonden in te roepen op sommige grove misslagen, waarop men bij het in handen nemen van zekere nieuwere vreemde, voornamelijk Fransche werken, handelende over Zuid- of Noord-Nederlandsche kunst, zoo vaak met ongenoegen stuit, en die in stede van licht in de geschiedenis te brengen er nieuwe duisternissen over heen spreiden.

De schuld dier dwalingen ligt vooral in de onwetendheid der Nederlandsche taal. Onbekwaam om de woorden ervan behoorlijk uit te spreken, lezen de Franschen de namen verkeerd, maken ze onkennelijk door het verplaatsen van den klemtoon, verwarren Hoogduitsch, Nederlandsch en Engelsch, en zoo worden onder de pen van vele Fransche schrijvers VAN DYCK, *Wandik*, BROUWER, *Bravair*, WOUWERMANS, *Vaverman*, HALS, *Al*, enz. Met namen van minder bekende meesters gaat het nog erger. Deze zijn menigmaal zoo zeer verminkt en verdraaid dat ze volstrekt onverstaanbaar, ja, zelfs onuitspreekbaar worden.

Ondanks de voortreffelijke schriften van gewetensvolle kunstvorschers als ALPH. WAUTERS, PINCHART, VOSMAAR, GÉNARD, VAN EVEN, VAN LERIUS, ROOSES, RUELENS, VAN DEN BRANDE en meer anderen, schiet het door hunne handen zoo vlijtig geweerde onkruid weder op en tiert immer voort.

Het schijnt ons derhalve plicht, telkenmale wij zulke te verregaande dwalingen ontwaren, ze zonder genade ten toon te stellen, en de verspreiders ervan streng te recht te wijzen.

Vooralsnu verlangen wij meer bepaald de aandacht te vestigen op een boek, getiteld : *Encyclopédie historique, archéologique, biographique, chronologique et monogrammatique des beaux-arts plastiques; architecture et mosaïque, céramique, sculpture, peinture et gravure par* AUGUSTE DEMMIN. *Paris, Furne, Jouvet et Cie*.

Het prachtig gedrukte werk vormt drie lijvige boekdeelen van gezamenlijk 2866 bladzijden gr. 8° en is opgeluisterd met ontelbare, doorgaans niet te slecht uitgevoerde, houtsneden.

Zooals blijkt uit den titel, omvat het in zijne breede lijst al de takken der eigenlijk gezegde kunst en zelfs die der kunst toegepast op de nijverheid.

Tot ons groot genoegen troffen wij er enkele zaken in aan, die wij te vergeefs bij andere vreemde schrijvers gezocht hadden. Vermoedelijk ontving de opsteller uit België schriftelijke mede-

deelingen, die hij, onkundig als hij was in de Nederlandsche taal, niet behoorlijk wist te ontcijferen. Daaruit ontstonden een aantal vergissingen, des te gevaarlijker daar het werk meer een boek tot raadpleging dan tot lezing zijnde, menigen gebruiker het spoor zal bijster maken.

De bewijzen daarvan liggen talrijk voor de hand. Zoo herdoopt DEMMIN een der leden onzer beroemde familie van bouwmeesters, der KELDERMANS, in eenen *Kellermann*, en het kon dan ook niet missen dat hij er een Duitscher van maakte. Op bladz. 911, geeft hij een vrij gebrekkig plaatje en drukt er nevens : « *Tour de l'ancienne et célèbre église ogivale de Zirikzée, en Zélande, élevée en* 1417, *par l'architecte* allemand *Kellermann.* » En opdat men die spelling niet voor eene drukfout neme, voegt hij in nota bij : « *Ne pas confondre avec Rambout* (leest Rombaut) *van Gansdael* (leest Mansdale), *dit Kellerman* (leest KELDERMANS), qui florissait à Malines vers 1530. » Ja! dat de meester, die in 1417 een bouwwerk te Zierikzee bestuurde, dezelfde niet was als de kunstenaar, die meer dan honderd jaar later te Mechelen bloeide, hoeft niet gezegd! Doch, had de schrijver geweten dat verscheidene hoogst verdienstelijke bouwmeesters van dezelfde familie destijds in Zuid- en Noord-Nederland, en namelijk in Zeeland, werkzaam waren, dan zou hij zich wel gewacht hebben hunnen naam te vervangen door dien van een Duitschen architect, die nooit heeft bestaan.

Eene soortgelijke vergissing treffen wij aan op bladz. 232, 1e kolom; daar luidt het: « *Appelmans Johann, l'architecte de la tour de la Cathédrale de Turin vers* 1422. » En zoo wordt de toren van Antwerpen de toren van Torino.

Doch de schrijver ontneemt niet zonder te vergoeden : in de plaats van die twee bouwkundigen gaf hij ons een koppel in ruiling, namelijk op bladz. 243. Daar schrijft hij ons toe, in de 1e kolom een : « *Baghem (van), l'architecte de Notre-Dame de Broue,* » en in de 2e kolom een : « *Beughen ou Baglem (van), l'architecte de Notre-Dame de Broue, au quinzième siècle.* » Jammer! de samenlezer vergeet te zeggen dat die twee eerste personen met den volgenden, vermeld op bladz. 244, *Bogen (Louis van) qui a fourni les plans pour l'église de Broue, en France* » maar een enkele bouwmeester uitmaken. Aldus werd onzen VAN BODEGHEM's naam tot driemaal toe op de wederkanten eener bladzijde geradbraakt.

Diezelfde bladzijden zijn overigens rijk aan zeldzaamheden. Men verneemt daar dat « ROELAND », de Gentsche Bouwmeester, is « *l'architecte du palais de justice et de l'université de Bruxelles* » (!) en « FRANCQUAERT », die in de 17e eeuw leefde, « *l'architecte du grand théâtre de Bruxelles, démoli en* 1840. » (!).

Wil men een wonder van vlugge ontwikkeling, dàn beschouwe men hoe DEMMIN omspringt met den Utrechtschen bouwmeester VAN SANTEN. Op

bladz. 245 zegt hij in de 1e kol. : « *Santen (Van), NÉ en 1622, architecte qui a construit plusieurs édifices en Italie,* » en in de 2e kolom : « *Vanzanzio (Gio), dit Fiammingo, qui a travaillé en Italie, où il a exécuté le casino Borghèse, MORT en 1622.* »

Aan onze beeldhouwers bezondigt de schrijver der *Encyclopédie* zich niet minder dan aan onze bouwmeesters. HENNEQUIN DE LA CROIX, een Luiksche beeldsnijder levende in 1380, rangschikt hij onder de Fransche meesters, evenals JAN DE BOLOGNE, geboren te Dowaai, dien hij ons, wel is waar, verder terugschenkt; wat hij dan ook met meer anderen doet, want de schrijver schijnt er lust in te hebben de meesters, over welke hij handelt, meer dan eene nationaliteit toe te kennen.

Aan het heerlijke praalgraf van den in de prachtige kerk van *Brou en Bresse* bijgezetten hertog Philibert van Savoie, geeft hij als maker den Franschman MICHEL COLOMB, wiens stijl reeds meer naar dien der Renaissance overhelde. Edoch, sprekende van de Belgische of Vlaamsche beeldhouwers, noemt hij, ditmaal met recht, COENRAAD MEYT, wiens naam hij echter tot MEY verkrimpt, als vervaardiger van dit kunstjuweel, zonder te zeggen dat het een Duitscher, geen Nederlander was, wat genoegzaam blijkt uit den toenaam *den Duits*, dien men hem in Mechelen, waar hij werkzaam was, gaf.

Van ALEXANDER COLIN van Mechelen sprekende, die voor de beste Italiaansche beeldhouwers van zijnen tijd niet hoefde om te staan, schrijft

hij (bladz. 1915) « *qui a exécuté le beau monument funéraire à Salzbourg* ». Hij zou echter niet weinig misnoegd opkijken de kunstliefhebber, die, op DEMMIN's vooruitzetting afgaande het puikwerk van den Mechelschen Ghiberti in die bevallige bergstad zou willen gaan bewonderen, dewijl het zich niet aldaar, maar aan eenen gansch anderen hoek der Oostenrijksche monarchie, te *Inspruck*, in Tyrol, bevindt.

Met de QUELLYN's is DEMMIN kwistig. Hij geeft er tot zes op zonder te bemerken dat hij er twee met eene verschillende redactie in dubbel mededeelt, de werken des eenen aan den anderen toeschrijft, ten onrechte van ERASMUS QUELLYN eenen beeldhouwer in plaats van eenen plaatsnijder en etser maakt, hem verkeerdelijk als het hoofd der familie Quellyn uitroept en THOMAS in HENDRIK verandert, (bladz. 1916 en 1917).

Op bladz. 1916 gewaagt DEMMIN van « *Gibbons (Quilin* (?)) *né en* 1680 *à Anvers* » en, op bladz. 1917, verschijnt de zelfde, nu « GIBBONS (*Grinling*) » als een Hollandsche beeldhouwer, « *né de parents français réfugiés en Hollande* », wat men gewis, te oordeelen naar den naam, niet meenen zou.

« *Thierry de Harlem* », een schoonschrijver te Leuven, in de 15e eeuw, wordt in de *Encyclopédie des beaux-arts plastiques* een beeldsnijder, en de befaamde familie van Brabantsche graveerders, de SADELER's, onder de namen van SADDER, *Jean*, *Raphaël*, *Gilles* en *Juste* vermeld, staan er geboekt niet als plaatsnijders maar als beeldhouwers, (bladz. 1915).

Met de Noord- en Zuid-Nederlandsche kunstenaren verricht DEMMIN soms wel een *chassé-croisé* dat, zonder zeer erg te zijn, over 's mans geographische kennissen doet glimlachen. « *Pierre De Witte, auteur de la statue en bronze du duc Guillaume de Bavière, exécutée en 1622 pour le monument funèbre à l'église de Notre-Dame à Munich* » rangschikt hij bij de Hollandsche beeldhouwers (bladz. 1929). Wij veroorloven ons te doen opmerken, dat DE WITTE, bijgenaamd Candido, een Bruggeling en dus geen Hollander, een teekenaar en schilder, maar geen beeldhouwer was. Hij vervaardigde de patronen van het bedoelde praalgraf, zooals hij deed voor verscheiden ander beeldwerk in dezelfde stad, doch boetseerde de beelden niet.

Op bladz. 1930 treft men een gansch onbekenden Noord-Nederlandschen beeldsnijder aan met name « *Auwery, auteur du bas-relief. la Justice, à la façade latérale de l'hôtel de ville à la Haye* » en men roept uit : alweer een kunstenaar wiens naam uit de vergetelheid verrijst. Maar in de 2e kolom van dezelfde bladz. vinden wij : « *Xavery (Jean-Baptiste), né à Anvers*, die, meer dan waarschijnlijk, met den voornoemden slechts één persoon zal wezen.

Een « *Geuns-Maeseyck, sculpteur de tabatières vers 1740* » heeft ook zijn plaatsje in de lijst der Hollandsche meesters en verschaft den opsteller de gelegenheid Maaseik in de Noord-Nederlandsche gewesten te plaatsen en er tevens een familienaam van te maken.

Ook VAN CLEVE teekent hij als Hollander aan. « *Clève (Corneille van) sculpteur, né à Paris en 1645* » (bl. 1929); maar bij het lezen dier vermelding vraagt men zich af hoe die kunstenaar een Noord-Nederlander zou wezen, vermits hij in Frankrijk's hoofdstad, wel is waar uit Vlaamsche ouders geboren, in de kunst opgeleid werd, er voortdurend werkzaam bleef en in het jaar 1733 stierf. Elk het zijne. Laten wij den vreemde wat den vreemde toekomt; doch vergen wij halsstarrig terug wat men ons met list of geweld afhandig wil maken.

Welken Noord-Nederlandschen kunstenaar DEMMIN onder den zonderlingen naam van « *Ryscogek (Dirk van), sculpteur sur nacre, graveur et médailleur, vers 1653* » (bladz. 1929) verborgen houdt, hebben wij niet kunnen ontdekken.

Dan, alles te willen aanvoeren waarin de schrijver der *Encyclopédie* zich met betrekking tot onze bouwmeesters en beeldhouwers misgrepen heeft, zou ons te verre leiden, want zijne misslagen zijn ontelbaar.

Des schrijvers oordeelvellingen zijn doorgaans niet zeer vleiend voor de Vlaamsche kunst, die hij beneden de Fransche, de Italiaansche en de Duitsche stelt. Van onze knappe en vindingrijke architecten der vijftiende eeuw spreekt hij met eene soort van minachting en zegt : « La construction ogivale civile de la Belgique où les efforts des architectes étaient plutôt portés vers *le bizarre*

et le joli dans l'ornementation que vers la sobriété et les combinaisons sérieuses ». En dit zegt hij met het oog op het raadhuis van Loven, dit pronkjuweel zonder wederga van den spitsbogenstijl!

Met den misschien vroeger wel wat te zeer overschreeuwden bouwmeester van het onbetwistbaar grootsch stadhuis van Amsterdam, steekt de verzamelaar aldus den draak : « *Kampen (Jacques* VAN), *architecte de l'hôtel de ville d'Amsterdam, édifice que l'on pourrait appeler la maison sans portes et que les Hollandais nomment la huitieme merveille* » (bladz. 245). Over de St-Caroluskerk te Antwerpen breekt hij volgenderwijze den staf : « *peut figurer ici comme type des nombreuses églises que cette société* (die der Jezuïeten) *a fait construire au dix-septième et au dix-huitième siècle, et où les intérieurs sont encore* **bien plus grotesques** *que les extérieurs.* » Neen, neen! zoo erg is het niet, en ofschoon wij geen bewonderaar zijn van barokstijl, vooral niet bij kerkgebouwen, heeten wij, ondanks sommige onloochenbare gebreken, den bedoelden tempel een der fraaiste gebouwen der Scheldestad en mag zijn sierlijke klokkentoren een meesterstuk in zijnen aard genoemd worden.

De Nederlandsche schilders komen er minder gehavend van af. De schrijver vond hier een vasteren bodem in de menigvuldige schriften, die in de laatste jaren in België en in Holland het

licht zagen. Dat belette hem evenwel niet menigen kemel te schieten. Op bladz. 2306 struikelen wij over zulk eenen. Daar luidt het : « *Roger van der Weyden le vieux, le* tournaisin, *dit Roger de la Pasture... Cet artiste, aussi appelé Roger de Bruges, né probablement vers* 1400, *fut inscrit après son mariage dans la confrérie de Saint Luc à Louvain,* sa ville natale. » Maar, indien hij te Doornik geboren werd, hoe kon hij het dan te Loven geweest zijn ?

DEMMIN heeft eene onverbergbare voorliefde voor de Duitsche schilderscholen, wat hem aandrijft om ons meer dan een' kunstenaar te ontfutselen. Dit doet hij onbewimpeld met HANS MEMLINC, dien hij op stellige wijze, ofschoon hij daartoe volstrekt geene oorkonden aanhaalt, bij de Duitsche schilders voegt.

« *Hans Memling*, zegt hij (bladz. 2112), *né vers* 1430, *probablement dans la ville du même nom, qui a travaillé en Gueldre et qui est mort à Bruges en* 1512, *doit aussi être rangé dans cette école allemande du Bas-Rhin, contrairement à ce qui a eu lieu jusqu'ici, et quoique la ville de Memlingen appartienne à la Souabe, sa manière est celle de l'école colonaise.* (?) *Ce peintre n'a pas appris son état en Belgique, il avait déjà quarante ans lorsqu'il est venu à Bruges, où il adopta, il est vrai sous certains rapports, la manière de Van Eyck et de ses élèves à Bruges, le peintre allemand avait gardé la conception et*

la tendance de l'école colonaise. » Stellige getuigenissen deelt DEMMIN niet mede. En zoo wil men nogmaals zonder gestaafd recht, zonder bewijzen een der schitterendste, een der zuiverste parelen uit Vlaanderens kunstkroon rukken. Dit zal niet! Trouwens daartegen verzet zich het talent van den meester zelf. MEMLINC is in zijn koloriet en in zijne kernige techniek zoo Vlaamsch als de Van Eyck's, en munt hij uit door een dieper gevoel, door een fijneren schoonheidszin, hij was niet de eenige Nederlander, welke op dezelfde gaven mocht bogen. QUINTEN MESSYS, wiens aangrijpende tafereelen, namelijk zijne begrafenis van Christus, te Antwerpen, met eere nevens de grootste wonderen der schilderkunst, nevens Leonard da Vinci's wereldberoemd Avondmaal, mogen gesteld worden, verliet nooit de Nederlanden.

Dat lichtzinnig luisteren naar vreemd gesnap heeft ons vroeger aangaande Memlinc, wien Brugge te recht een standbeeld oprichtte, te erg misleid opdat wij ons niet zouden gadeslaan voor nieuwe dwalingen, want eens in de geschiedenis geslopen, krijgt men ze er moeilijk uit.

Een bewijs daarvan levert ons, onder anderen, de bijnaam *Potlepel* door ALFRED MICHIELS op BERNAARD VAN ORLEY toegepast. In zijn schrift over de Vlaamsche en Hollandsche schilderkunst (1),

---

(1) *Histoire de la peinture flamande et hollandaise.* Bruxelles, 1846, tome 3, page 89.

drukt hij zich volgender wijze omtrent van Orley uit : « *Il fut le premier peintre flamand qui travailla d'une manière expéditive. La rapidité de son pinceau devint, en quelque sorte, fameuse. Durant son séjour au-delà des Alpes, ses compagnons avaient pris l'habitude de dire qu'il puisait ses figures à pleines cuillerées dans les pots de couleur; cette expression badine arriva jusqu'en Flandre, où on le nomma cuiller à pot* (potlepel). » Die potlepel, zoo scherp in strijd met den vasten en gewetensvollen schildertrant van den Brusselschen meester, stiet ons zoo zeer tegen de borst, dat wij besloten klaar in de zaak te zien.

Michiels wijst JOHANNA SCHOPENHAUER als bron aan. Deze Johanna, eene niet onverdienstelijke romanschrijfster, gaf, in het jaar 1822, te Frankfort, een werk in 't licht getiteld : « *Johann van Eyck und seine Nachfolger* », eene vrij gebrekkige omwerking van een gedeelte des boeks van den Vlaamschen Vasari, KAREL VAN MANDER. Wat ze met haar eigen pen daarbij voegde, had niet veel om het lijf en was dikwijls verkeerd. Maar de dwaasheid van den bezadigden van Orley den bijnaam Potlepel toe te dichten, beging zij niet.

In zijn *Schilderboeck* (uitgave van 1617, f° 133 v°), sprekende over VAN ORLEY, had VAN MANDER gezegd : « Daer zijn oock cortlinghe in Hollandt in den Haghe gebracht, bij zijn Excellentie graaf Maurus, sesthien stucken geschilderde tapyt-pa-

troonen, die van Bernhardt seer wel en constigh zijn gehandelt;.... Dese liet zijn Excellentie graef Maurus van oly-verwe conterfeyten door ***Hans Jordaen van Antwerpen***, constich schilder, woonende te Delf. » SCHOPENHAUER vertaalde die regelen richtig. Edoch, zij bepaalde zich niet daarbij. Verlangende haar werk vollediger te maken, trachtte zij bijzonderheden nopens den kopist te ontdekken en onbesuisd meende zij die te vinden in Houbraken's « *Groote Schouburgh der Nederlantsche Kunstschilders en Schilderessen* », (2e deel, bladz. 28.) Daar las zij : « Nu volgt HANS JORDAANS, geboren te Delf in de Herfstmaand 1616 . . . . . .
« Hy was zoo zonderling vaardig in 't schilderen, dat men 't voor een spreekwoord in zyn tyd hield, dat hy zyn beelden als met een potlepel opschepte. Om welke reden de Roomsche Bent (by welke hy vele jaren verkeert heeft, en dus weinig van zyne werken hier te land gezien worden) hem doopte met den naam van Potlepel. »

Verheugd over haren vond, bemerkte zij niet dat de JORDAANS, waarop zij neergekomen was, niet te Antwerpen, maar te Delft in 1616 geboren werd en dus niet dezelfde kon zijn als de maler, die reeds in het jaar 1618, wanneer VAN MANDER's *Schilderboeck* het licht zag, VAN ORLEY's patronen zou hebben nageschilderd, en dat HOUBRAKEN geen woord van die patronen zegt. Spoedig laschte zij het hierboven aangehaalde in haar werk, (2e deel, bladz. 209). Daar zegt zij, na Hans Jordaen te

hebben genoemd : *Dieser Meister war damals hoch berühmt* » enz. Aldus handelende bezondigde zij zich niet tegen VAN ORLEY, maar wel tegen den Antwerpschen schilder, wien zij ontnam het weinige wat tot hiertoe de geschiedenis nopens zijn talent en zijne gewrochten heeft geboekt. Zij kon zich zelve dus het verwijt doen, dat zij, gewagende van DESCAMPS lichtzinnigheid, op bladz. 209, aanvoert : « *weil er wahrscheinlich mit gewohnter Flüchtigkeit sich nicht die Mühe nahm Karel van Manders Beschreibung recht zu verstehen.* »

Doch de rechtvaardigheid eischt dat men haar van de verdenking ontlaste den keurigen VAN ORLEY dien leelijken Potlepel te hebben aangehangen. MICHIELS had het mis toen hij Johanna als de bron zijner aanhaling opgaf. Hij alleen heeft schuld aan dezen historischen misslag. Hij ook vergiste zich omdat hij zich de moeite niet getroostte KAREL VAN MANDER, en voegen wij er bij JOHANNA SCHOPENHAUER, met aandacht te lezen. En zoo maakt nu, na een veertigjarig bestaan, het historietje van den Potlepel nog immer de ronde in de kunstwereld.

Zooals men ziet, zijn de dwalingen, die uit verkeerde lezingen of vertalingen ontstaan, moeilijk uit te roeien. Doch wij meenen te mogen besluiten dat het geen verloren tijd is, die aan het verrichten zulker taak besteed wordt.

Redevoering, uitgesproken bij het graf van den heer Dr. Lodewijk Delgeur, briefwisselend lid der Academie, ***door den heer Dr.*** A. SNIEDERS, ***werkend lid.***

Ik breng eene warme, eene diepgevoelde hulde aan den dierbaren afgestorvene, namens de Koninklijke Vlaamsche Academie.

Voorwaar! die geleerde instelling wordt zwaar beproefd : of leggen wij, sedert hare stichting, niet reeds den vierden eerepalm, met rouwkrep omwonden, op het sombere baarkleed?

Reeds vier leden — en van de verdienstelijksten! — zijn gevallen; de laatste was degene, die het minste gedruischmakend door de wereld trad, maar die den grootsten voorraad van kennis en wetenschap had vergaderd : het was Dr. Lodewijk Delgeur.

Te Rotterdam in 1819 geboren, verliet hij op zijn tiende jaar Noord-Nederland om in Zuid-Nederland zijnen schooltijd te beginnen en dezen in 1838 aan de Hoogeschool van Leuven te voltrekken, zoodat hij, 19 jaar oud, den titel erlangde van doctor in wijsbegeerte en letteren.

Dr. Delgeur was dus door opvoeding en vorming een zoon van den lande. Geen wonder dan ook, dat wij den jongeling reeds vroeg den kamp voor ons taalrecht zagen aanvangen.

Hij was te Leuven een der stichters van het nog bloeiende genootschap *Met tijd en vlijt*, dus een van die kloeke mannen, van wien de booze

spotgeest der eeuw te dien dage durfde zeggen, dat zij stemmen waren in de woestijn!

Dr. Delgeur heeft lang genoeg geleefd om de zegepraal van het door hem begonnen werk te begroeten.

Sedert 1851 bewoonde de geleerde man Antwerpen, en wijdde zich schier uitsluitend aan de studie. Niet talrijk, niet omvattend — zijn *Rijmwoordenboek*, met prosodia, uitgezonderd — zijn de Vlaamsche schriften van zijne hand.

Eene verhandeling *over de Ure van den Doot bij Jan van den Dale*; de schets eener *Geschiedenis der Oostersche taelstudie in België*; *de Gothische tael van Franquinet*; *Dorisch en Ionisch, Hollandsch en Vlaemsch*; *Nalezing op de voorlezingen van prof. Carl Voght*, en vooral eene verhandeling over de *Geographische Plaatsnamen*, in onze Academie voorgedragen en in de *Verslagen en Mededeelingen* opgenomen, vormen, met nog eenige verstrooide bladzijden, zijn Vlaamschen letterschat.

Geen vracht van boeken dus — slechts een handgreep bladen.

Als hij zich nochtans zal aanbieden voor den tempel van den roem, zal men hem dáár met den dichter zeggen :

> Treê in en neem voor jaren lang
> Hier de eerste plaats op de eersten rang.

Dr. Delgeur's werk was altijd degelijk; het werd gewikt en gewogen vóór dat het aan de

pers werd toevertrouwd. Hij leefde,. van zijnen jongelingstijd af, met zijne boeken en had uit deze en uit zijne reizen, een zóó verbazenden schat van geleerdheid opgedaan, dat hij eene wandelende bibliotheek, een vraagbaak voor allen, en schier in alle vakken, geworden was.

In de Koninklijke Vlaamsche Academie was inderdaad zijne plaats — jammer, dat deze vereeniging niet langer in al den rijkdom, dien hij vergaderde, mocht putten! Hoog werd Dr. Delgeur in ons midden gewaardeerd, hoe kortstondig hij dáár zetelde, niet alleen als wetenschappelijk man; maar ook omdat hij een zoo kinderlijk-eenvoudig gemoed, een zoo eerlijk, braaf en vriendschappelijk hart behouden had.

Deze woorden zullen door allen bekrachtigd worden, die hem van nabij kenden, en gewis door de edele familie della Faille, wier commensaal hij lange jaren was, en in welker midden hij ook, bij mangel van eigene familie alhier, is komen sterven.

Den geleerde, den overtuigden Christen, den verkleefden vriend en Vlaming breng ik hier, namens al mijne collegas, eene hulde, die in ons midden zal blijven voortleven, zoolang de Academie zal prijs stellen op ware verdiensten.

Sluimere uw stoffelijk overschot ongestoord in den gewijden grond, in de schaduw van het kruis, en geniete uwe ziel de zoete rust van den rechtvaardige in het aanschijn Gods!

Zitting van 17 October 1888.

Aanwezig : de heeren Jhr. Nap. de Pauw, bestuurder, J. de Laet, onderbestuurder, Fr. de Potter, bestendige secretaris;

de heeren H. Claeys, E. Gailliard, P. Génard, G. Gezelle, E. Hiel, A. Snieders, F. van der Haeghen, P. Willems, P. Alberdingk Thijm, S. Daems, C. Hansen, L. Mathot, J. Micheels, J. Obrie, Th. Coopman, A. de Vos, K. Stallaert, G. Dodd, J. Broeckaert, werkende leden;

de heeren K. de Flou, H. Haerynck en H. Sermon, briefwisselende leden.

De heeren L. Roersch en J. van Droogenbroeck, werkende leden, L. Schuermans en F. Willems, briefwisselende leden, schrijven dat zij verhinderd zijn de zitting bij te wonen.

AANGEBODENE BOEKEN.

Van het Staatsbestuur :

De abdij van Tongerloo, door WALTMAN VAN SPILBEECK. 1888.

Inventaire des archives du chapitre noble de Munsterbilsen, door HENDRIK VAN NEUSS. Hasselt, 1888.

Lexicon Frisicum, door JUSTUS HALBERTSMA, 1e deel (A-Feer). 's-Gravenhage, 1876.

Bulletin de l'Académie royale des Sciences,

des Lettres et des Beaux-Arts de Belgique, N° 8, 1888.

Van den heer J. VAN DROOGENBROECK, werkend lid :

Den lydenden ende stervenden Christus, van J.-D. CONDÉ, van nieuws overzien, van vele drukfeylen gezuyvert, vermeerdert ende verçiert door A.-F. C'UVELIER). Duinkerke, 1743.

Van den heer H. SERMON, briefwisselend lid :

Essai sur la République Argentine. (Overgedrukt uit de *Bulletins de la Société royale de Géographie d'Anvers*.) Antwerpen, 1888.

Van den heer JOHAN WINKLER, buitenlandsch eerelid :

Friesche plaatsnamen. Oorsprong, beteekenis en spelling, in verband met geslachtsnamen en mansvóórnamen. Leiden, 1888.

Van den heer G. WENKER, buitenlandsch eerelid, een afdruksel zijner werken :

Über die Bedeutung der Troubadours in Dante's Göttlicher Komödie. (Uit de *Verhandlungen der* 38. *Philologenversammlung*). in-4°.

Aussprache des Hochdeutschen. (Separat-Abdruck aus der *Allgemeinen konservativen Monatsschrift für das christliche Deutschland*). 1885, in-8°.

Sprach-Atlas von Nord- und Mitteldeutschland. Auf grund von systematisch mit Hülfe

der Volksschullehrer gesammeltem Material aus circa 30,000 *Orten, bearbeitet, entworfen und gezeichnet von* Dr. G. WENKER. Straatsburg, 1881, in-4°(Einleitung in-8°).

Über die Verschiebung des Stammsilben-Auslauts im Germanischen. Tabellen und Untersuchungen. 1876, in-4°.

Das rheinische Platt. Den Lehrern des Rheinlandes gewidmet..... 1877, in-8°.

Vanwege het *Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen*, te Middelburg, de verzameling zijner uitgaven :

Zelandia illustrata. Verzameling van kaarten, portretten, platen enz., betreffende de oudheid en geschiedenis van Zeeland, toebehoorende aan het *Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen*, door M.-F. LANTSHEER. Middelburg, J. en W. Altorffer, 1866, twee deelen, in-8°.

Het Papier in de Nederlanden gedurende de Middeleeuwen, inzonderheid in Zeeland, door J.-H. DE STOPPELAAR. Middelburg, bij dezelfden, 1869, in-8°.

Verordening op het delven, reeden en keuren van meede in Zeeland. 1869, in-8°.

Philippus en Petrus Lansbergen. Eene bijdrage, als toevoegsel aan die van A.-A. FOKKER, door J. VAN DER BAAN. 1869, in-8°.

Twee rekeningen der stad Hulst uit de eerste helft der XVIe eeuw, door F. CALAND. 1869, in-8°.

De lomberd en de Bank van leening te Middelburg, door G.-A. FOKKER. 1873, in-8°.

Nehalennia altaar, door J.-H. DE STOPPELAAR. Met afbeelding. 1873, in-8°.

Willem III en de Middelburgsche magistraat in 1686. 1873, in-8°.

Nertomarius. — *Dacinus*, door H. KERN. 1873, in-8°.

Brief van J. Boreel, 6 *Mei* 1608. — *Testament van Adriaan Beverland*, met inleiding van Mr. M.-F. LANTSHEER. 1873, in-8°.

Inventarissen van de boedels van Willem Symonsz, 1550, *en van Mr. Franchoys van Zandijck*, 1551. Met aanteekeningen van Mr. J.-P.-N. Ermerins. 1873, in-8°.

Naamlijst van de poorten, *torens*, *steegers*, *markten*, *straten enz. der stad Sluis; in het midden der XVe eeuw*, samengesteld en verrijkt met eenige aanteekeningen door J.-H. VAN DALE. 1875, in-8°.

Iets over de bevolking van Middelburg vóor 1795, door G.-A. FOKKER. 1875, in-8°.

In memoriam Mr. M.-F. Lantsheer. 1819-1877, door P. in-8°.

Beenderen van den mammouth en van het uitgestorven rund, opgevischt in den omtrek van Zeeland, door J.-C-. DE MAN. 1875, in-8°.

Een elandshoorn opgevischt in de Schelde, door J.-C. DE MAN. 1878.

Derde mededeeling over in de Schelde gevonden beenderen, door J.-C. DE MAN. 1880.

Mr Laurens Pieter van de Spiegel en zijne tijdgenooten (1737-1800), door G.-W. VREEDE. 1874-1877, vier deelen in-8°.

Repertorium van charters en bescheiden betreffende het Dijkwezen, door G.-A. FOKKER. 1878, in-8°.

Iets over armenverzorging in vroegere dagen, door A.-J. VAN DEINSE en E. FOKKER. 1878, in-8°.

Uit Bellamy's nagelaten brieven en papieren, door J. VAN VLOTEN. 1878, in-8°.

Eenige geschiedkundige bijzonderheden betreffende den polder Schouwen, door B.-C. CAU. 1878, in-8°.

Gedachten over de dea Nehalenia, door L.-P. VAN DE SPIEGEL. 1878, in-8°.

In memoriam Dr. A.-A. Fokker. 1810-1878. 1878, in-8°.

Cornelis Cornelisz., Willem Barends en hunne tochtgenooten, door J. BROEKEMA. Naar authentieke stukken. Met een kaartje van Straat Nassau. 1878, in-8°.

Geschied- en waterstaatkundige beschrijving van het in de XVIe eeuw geheel overstroomde eiland Noord-Beveland, toegelicht door twee kaarten van de oude en daarop gevolgde gesteldheid, door A. HOLLESTELLE. 1880, in-8°.

Eenige bladen uit de geschiedenis van het oude Tuchthuis te Middelburg, door D.-G. VAN TEIJLINGEN. 1880, in-8°.

Drinkwater te Vlissingen, door G. VAN DIESEN. 1880, in-8°.

't Graafschap van Zeeland ofte corte representatie van de regeeringe van Zeeland onder hare graven, tot den jare 1579, behelsende zeer omstandigh den staat en recht van de ridderschap en edelen van Zeelandt, door JACOB VAN GRIJPSKERKE. 1882, in-8°.

Catalogus der Bibliotheek van het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen. 1883, in-8°.

Naamlijst van Fossilia, en, in of nabij den grond, meestal in Zeeland, gevonden voorwerpen, geplaatst in de zoogenaamde Steenenkamer van het Zeeuwsch Genootschap. 1885, in-8°.

De stadsrekeningen van Middelburg, 1450-1499, door H.-M. KESTELOO. 1885, in-8°.

De wettelijke bepalingen op het vroegere leveren van medecijnen, door doctoren in Middelburg, door J.-C. DE MAN. 1885, in-8°.

Borsele als ambachtsheerlijkheid en als polder (*vóor*-1795), door J. BROEKEMA. 1886, in-8°.

Vroegere en latere mededeelingen voornamelijk in betrekking tot Zeeland, uitgegeven door het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen. Ve deel. 1881-1883. (*Onvolledig*). VIe deel, 1866, (*idem*).

Levensberichten van Zeeuwen, zijnde een vervolg op « P. de la Rue, geletterd, staatkundig en heldhaftig Zeeland », door F. NAGTGLAS. 1888, in-8°.

Van wege het *Historisch Genootschap* te Utrecht:

Brieven en onuitgegeven stukken van AREND VAN DORP. Uitgegeven door Mr. *J.-B. Ridder*

de van der Schueren. Utrecht, Kemink en zoon, twee deelen. 1887-1888, in-8°.

Brieven aan R. M. van Goens en onuitgegeven stukken, hem betreffende. IIe deel. Utrecht, 1886, in-8°.

Memoriën van Hendrik van Bleyswijck 1734-1755. Uitgegeven met inleiding en aanteekeningen door THEOD. JORISSEN. 1887, in-8°.

Journalen van CONSTANTIJN HUYGENS *en zijn zoon.* IIIe deel. 1888, in-8°.

Kroniek van Sicke Benninge. 1e en 2e deel. (Kroniek van Van Lemego). Uitgegeven en met korte aanteekeningen voorzien door Mr. P.-J. BLOCK. 1887, in-8°.

Quedam narracio de Groninghe, de Trenthe, de Covordia et de diversis aliis sub diversis episcopis Trajactensibus. Uitgegeven door Mr. *C. Pijnacker Hordijk.* 1888, in-8°.

Bijdragen en Mededeelingen van het Historisch Genootschap, gevestigd te Utrecht. Xe deel, 1887, in-8°.

Correspondentie van en betreffende Lodewijk van Nassau en andere onuitgegeven documenten, verzameld door Dr. *P.-J. Block.* 1887, in-8°.

Van eenen ongenoemde :

XXII eaux-fortes avec souvenir biographique de THÉODORE SCHAEPKENS. Brussel, 1887.

Van den heer Crombez, uitgever te St.-Nicolaas :

Een verschrikkelijk geheim, drama in 6 tafe-

reelen en een voorspel, door J. VERSCHUEREN. St.-Nicolaas, 1888.

Van den heer LOUIS D. PETIT, met « vernieuwde dankbetuiging voor de hem door de Academie in December 1887 verleende en door hem zeer gewaardeerde onderscheiding », een afdruksel zijner *Bibliographie der Middelnederlandsche Taal- en Letterkunde.*

Briefwisseling.

De heer Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs zendt de Academie een afschrift van het volgende koninklijk besluit :

LEOPOLD II, Koning der Belgen,

Aan allen, tegenwoordigen en toekomenden, HEIL.

Gezien het Koninklijk Besluit van 10n Juli 1858, dat eenen driejaarlijkschen prijs van Vlaamsche tooneelliteratuur instelt, en namelijk artikel 4, luidende als volgt :

« Art. 4. De beoordeeling is toevertrouwd aan eene Commissie van ten minste drie leden, gekozen op eene dubbele voorstellingslijst door de Klas van Letteren der Academie van België opgemaakt; »

Gezien Ons Besluit van 8n Juli 1886, dat, onder de benaming van « Koninklijke Vlaamsche Academie », eene academie inricht van letterkundigen

en geleerden, die de studie en het beoefenen der Nederlandsche Taal- en Letterkunde tot het voorwerp harer werkzaamheden zal hebben;

Aangezien de Koninklijke Vlaamsche Academie gelast is met de belangen der Vlaamsche literatuur en dat, bijgevolg, de voorstelling eener dubbele lijst van candidaten voor de Jury van den driejaarlijkschen prijs van Vlaamsche tooneelliteratuur deel maakt van hare werkzaamheden;

Op voordracht van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs,

Wij hebben besloten en wij besluiten:

Art. 1. Het artikel 4 van voormeld Koninklijk Besluit van 10n Juli is gewijzigd als volgt:

« Art. 4. De beoordeeling is toevertrouwd aan eene Commissie van ten minste drie leden, gekozen op eene dubbele voorstellingslijst *door de Koninklijke Vlaamsche Academie opgemaakt.* »

Art. 2. Onze Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs is gelast met de uitvoering van het tegenwoordig besluit.

Gegeven te Brussel, den 2 October 1888.

LEOPOLD.

Van wege den Koning:
De Minister van Binnenlandsche Zaken
en Openbaar Onderwijs,
J. DEVOLDER.

De Heer Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs bericht verder de Academie, in antwoord op haren brief betrekkelijk het den heer Manceaux verleende hulpgeld voor de uitgave van het Vlaamsch gedeelte der *Bibliographie*, dat de overeenkomst met genoemden boekhandelaar eerst in 1890 een einde neemt en het hem derhalve, voor het oogenblik, niet mogelijk is aan de vraag der Academie het gewenschte gevolg te geven.

Bij brief van 16 dezer laat dezelfde heer Minister weten, dat de Koninklijke Bibliotheek van België het handschrift, inhoudende een deel van den *Spieghel historiael*, van den roman *de Rose* en van den roman *vander VII Vroeden binnen Rome*, ter beschikking houdt van den heer K. Stallaert.

Het *Historisch Genootschap*, te Utrecht, neemt volgaarne het voorstel der Academie aan om met haar in letterkundig verkeer te komen, en zendt een afdruksel der door hem in 1887 en 1888 uitgegeven boekdeelen.

De heeren E. van den Brouck, Ed. Poffé en andere voorstanders der Nederlandsche Taal- en Letterkunde, te Antwerpen, verzoeken de Academie het opstellen eener *Vlaamsche* of *Nederlandsche Spraakleer* aan hare dagorde te willen brengen.

« De thans bestaande en gebezigde spraakleeren (schrijven zij), stemmen niet overeen », hetgeen tot gevolg heeft dat de leerlingen van verschillige onderwijsgestichten op verschillende wijze hunne taal schrijven, « wat hoogst te betreuren is voor de eenheid van een volk, voor de eenheid zijner taal, den grondslag van zijn nationaal karakter. » De onderteekenaren van den brief zouden verlangen « dat er ten spoedigste eene ambtelijke en zoo beknopt en eenvoudig mogelijke *Spraakleer der Vlaamsche Academie* verschijne. »

Een beoefenaar der Nederlandsche taal, die onbekend wenscht te blijven, zendt eene bijdrage tot het *Algemeen Vlaamsch Idioticon* (75 bl. in-kl. 4°), dat ter beschikking zal gesteld worden van de Bestendige Commissie.

Mevrouw de weduwe Ledeganck antwoordt op den brief, haar namens de Academie op 21 Juli j. l. toegestuurd, dat het grafteeken voor wijlen haren echtgenoot is opgericht met de gelden, voortkomende van eene openbare inschrijving en door de zorg eener te dien einde aangestelde Commissie, en dat dit grafteeken haar niet is opgedragen noch aan hare zorgen aanbevolen.

De heer J. de Block, doctor in wijsbegeerte en letterkunde, te Bru sel, onderwerpt aan het oordeel der Academie een handschrift, getiteld : *Het Engelsch met het Vlaamsch vergeleken.* — Het bestuur zal onderzoeken of het gepast zoude zijn werken te beoordeelen, die niet door de Academie uitgegeven worden.

Bibliographische aanteekeningen.

Niederländische geistliche Lieder nebst ihren Singweisen, aus Hss. des 15n Jahrh. von Wilhelm Bäumker.

Bij de meer dan anderhalve eeuw oude, welbekende firma Breitkopf und Härtel, te Leipzig, verschijnt, sedert het jaar 1885, een tijdschrift voor toonkunde, waarvan de uitgave voor een vijftigtal jaren, zooals feiten bewijzen, nog onmogelijk was. Het is getiteld : *Driemaandelijksch tijdschrift voor toonkunde, Vierteljahrsschrift für Musikwissenschaft.* Het wordt hoofdzakelijk opgesteld door Friedrich Chrysander, den bekenden Händelbiograaph, PHILIPP SPITTA, schrijver van het beroemdste leven van Bach, hoogleeraar der toonkunde aan de universiteit en aan de hoogeschool voor toonkunde te Berlijn, en Guido Adler, den niet minder beroemden muziekgeleerde. Dit tijdschrift, waarvan de artikels in den regel den stempel van ernstige en diepzinnige studie, van grondige zaakkennis en veelomvattende geleerdheid op het voorhoofd dragen,

gaf onlangs eene bijdrage uit, welke Nederland bijzonder aangaat, geput uit handschriften der 15e eeuw, namelijk eene reeks Nederlandsche liederen, onder den titel : *Niederländische Lieder nebst ihren Singweisen, aus Handschriften des XV. Jahrhunderts, von* WILHELM BÄUMKER.

De geleerde schrijver en toonkunstenaar, in het Duitsche dorpje Niederkrüchten, bij Venlo (in Holl. Limburg), woonachtig, verzoekt de Academie, door mijne bemiddeling, een exemplaar zijns werks als huldebewijs te aanveerden.

Ik ben daarom zoo vrij werk en schrijver met een paar woorden in te leiden.

De heer BÄUMKER heeft zich reeds door vele grondige studiën over oude volks- en kerkliederen bekend gemaakt, die in Nederland, door eenen anderen geleerde in dit vak, mijnen hooggeschatten vriend prof. Acquoy, te Leiden, met hoogen lof werden besproken.

Het gewichtigste van BÄUMKERS werken is *Das katholische deutsche Kirchenlied vor der Reformation*, in twee lijvige boekdeelen, 1883-1886, bij Herder, in Freiburg, uitgegeven.

De liederen van het voor ons liggende werk stammen uit twee hss. Het eene is eerst onlangs ontdekt op de Fideikommisbibliotheek te Weenen. Dit vormt den grondslag en het hoofddeel dezer studie.

Het andere hs., uit Berlijn, heeft HOFFMANN VON FALLERSLEBEN in der tijd reeds gebezigd, maar

deze geleerde gaf de melodiën der liederen niet uit. Deze zangwijzen heeft BÄUMKER daarom, nevens eenige nog ongedrukte teksten, aan zijn werk toegevoegd.

De schrijver veroorlooft zich geene wijzingen, die in den geest der huidige muziek vallen ; de teekens, welke hij aanbrengt, dienen alleen om de lezing der liederen te vergemakkelijken.

De gouden vruchten van het bloeitijdperk des lieds, 1350 tot 1550, konden door toets of snede alleen schijnbaar winnen, inderdaad echter aan waarde verliezen. Want het is toch algemeen bekend dat, bijzonder in het zuidelijk deel der toenmalige Nederlanden, de schrijvers van meerstemmige toonwerken in die dagen aan half Europa de wet voorschreven.

Waar zúlk een overwicht bestaat kan men vooraf, *a priori*, besluiten dat ook het lied eene hooge ontwikkeling heeft bereikt, wat nog nader bewezen wordt door het feit, dat de meesters der polyphone muziek de geestelijke liederen dikwerf bezigden om daarop (als *cantus firmus*, zoo is de kunstterm) hunnen meerstemmigen bouw te grondvesten.

Doch wij willen hier alleen van de dichtstukken spreken.

De schrijver duidt, ter inleiding, op de bijzonderheid, dat in zijne handschriften een aantal teksten voorkomen van geestelijken aard, welke op wereldlijke zangwijzen zijn toegepast, hetgeen in de 15e en de 16e eeuw in onze Nederlandsche provinciën

eene algemeene gewoonte was, voortspruitend uit oorzaken van allerlei aard, die ik hier niet nader kan toelichten.

Eene andere eigenaardigheid blijkt uit deze studie, namelijk dat een aantal geestelijke liederen (ik bedoel alleen de Nederlandsche teksten) vaak voor de kerk waren bestemd. De schrijver haalt daarvan verschillende voorbeelden aan.

Dit neemt niet weg, dat weder andere liederen van geestelijken aard tot huiselijk gebruik dienden.

Het Weensche hs. was echter voor een *klooster* bestemd, wat wel bewezen wordt door de kleine sermoenen over de vergankelijkheid, enz., die een aantal liederen voorafgaan en waarvan de voordracht dan telkenmale op 't sermoen volgen moest.

Verder zij hier nog opgemerkt dat het tijdperk der vervaardiging des lieds menigmaal spreekt uit de mengeling van Latijn en Nederlandsch, die wij omtrent de vijftiende eeuw in onze tooneelletteren terugvinden. Daaruit blijkt, hoe geestelijkheid en burgerij gelijkelijk deelnamen aan deze dichterlijke uitingen van het volksleven.

Een enkel, sprekend voorbeeld zij mij geoorloofd van zulk lied te geven, dat door HOFFMANN reeds bekend is geworden.

Bl. 306. Ave maria, maghet pia
joncfrouwe sis trouwe,
da rouwe, moeder intacta.
Euge, uriel pater et narphat mater,
de welc quam ons anna uut filia,
manna et cunctorum salich origo bonorum.
Gaude genitura et jonctrouwe pura, enz.

Een waar rederijkerskunststukje, maar geschreven op eene overoude zangwijze, die, volgens GLAREAN (den Zwitserschen meet- en toonkunstenaar van het begin der 16e eeuwe), meer waard is dan 600 wagens andere toonwerken.

Ook zij nog opgemerkt dat de schrijver blijken geeft geheel op de hoogte te zijn onzer Nederlandsche liederenboeken en wat daarover is geschreven : noch Brugman, noch Willem van Amersfoort, noch zuster Bertke, evenmin als Peter von Arbergen Heinrich von Laufenberg, die met Nederlandsche liederendichters in nauwe betrekking stonden, worden vergeten.

Eindelijk levert BÄUMKER nog eene beknopte verklaring van het notenschrift en het rhythmus der gedichten, eene beschrijving der handschriften en eene uitvoerige lijst der schrijvers, welke bij zijn werk in aanmerking kwamen. Hij heeft dan nog voor den minkundige een uitvoerig en zeer nuttig woord- en zaakregister aan zijne studie toegevoegd.

Verder wordt door BÄUMKER nog gewezen op eene soort van sentimenteelen wansmaak moet ik zeggen, de geestelijke, bovennatuurlijke liefde te bezingen met woorden, welke gewoonlijk alleen aan den wereldlijken minnaar in den mond worden gelegd, evenals of men, om een haverklap, aan de halmen der menschelijke gevoelens bovennatuurlijk koren kan laten ontspringen.

Hiermede heb ik de eer den hoogstbegaafden

kenner der oudnederlandsche, lyrische dichtkunst, en zijn jongste werk den leden der Academie ernstig aan te bevelen.

BESTENDIGE COMMISSIE.

Verslag aan de Bestendige Commissie over het handschrift, onlangs door het Belgisch Staatsbestuur aangekocht te Cheltenham.

EELCO VERWIJS, na de twee bekende volledige handschriften van *Die Rose* te hebben vermeld, namelijk het Comburgsche en het Amsterdamsche, zegt, blz. XXVII zijner Inleiding :

« Een derde volledig handschrift schijnt nog te bestaan in Engeland, en is misschien bedolven in de boekerij van een dier Engelsche lords, die door eene verzamelmanie van allerlei zeldzame en oude dingen worden gekweld, en dus misschien voor goed voor onze letteren zijn verloren, tenzij een of ander gelukkig toeval het eens weder aan het licht mocht brengen. »

« Het was de hoogleeraar SERRURE, die de aandacht hierop vestigde (1). In een bijvoegsel tot den catalogus voor 1836 van den boekhandelaar Thorpe te Londen, wordt een handschrift voor ℔. 53,10 sh. te koop geboden, en aldus omschreven :

« *Romances* in Flemish verses — *Vincentii*

---

(1) Académie Royale de Belgique, t. XXII, n° 1, *Bulletins.*

Speculum Historiale, — Liber septem sapienti Romæ — Liber Rose, in one volume, a m splendid manuscript, upon vellum, containing 6 pages. Saec. XV. In fine preservation. Folio.

Welnu, het toeval heeft gewild dat het v dwaalde handschrift voor onze letteren niet v loren blijven en weer aan het licht komen zo Wij hebben het aan de hoogstvereerende bezorg heid van ons Ministerie van Binnenlandsche Zak te danken, dat dit alleszins kostbare boek tha in de Koninklijke Bibliotheek te Brussel ber en ter beschikking der Vlaamsche Academie is g steld geworden. Zooals de catalogus van d Londenschen boekhandelaar Thorpe het beschre is het ja een prachtig handschrift op perkame juist niet van 642 blz., maar van 332 folio's 664 blz. in kl. folio, van 2 kolommen elke bl Het is in perkamenten band en draagt op d rug, door eene moderne hand geschreven : P[a] pa Specul. hist. Vincentii Bellovacensis. Liber 7 sapie tium Rom., Liber Rosae, Omnia in fland., e gedrukt op leder : Specul. histor. Lib. 7. sa Romæ, Lib. Rosæ; en onderaan de cijfers 97 en XCVIII. Onder op de eerste blz. leest men Hieronymi Winghij can[ci] Tor. ex empto. Bruxel en mars 1614. H. E.

I.

Het eerste gedicht, de *Spiegel historiael*, b gint met eene groote versierde letter, maar zond titel, met de volgende verzen :

Derste boec nemt sijn beghin
Alsoe alse de werelt ginc in;
Hoe Adam was gemaect ende Eve,
Hoe si vergaten de Goeds lieve,
Hoe haer gheslechte van hem quam,
Hoe de deluvie de werelt benam,
Hoe, na de diluvie sciet dat diet,
Ende hoe God die tonghen sciet,
Hoe Abraham ende sine neven
Alle int ghelove bleven,
Ende strect *henen* tote Josephs doet,
Die in Egyptan was here groet,
Ende hevet . liiij . capitele inne
Vanden ende toten beginne.

en sluit met deze :

Ende hier sal enden al dat werc
Dat versamende Vincent de clerc
Van Beavais, die predeckare,
Die sere wijs was ende mare.

Hierop volgen bij DE VRIES, blz. 461, nog 4 verzen, luidende :

Hier latic bliven mine tale
Vanden Spiegle Ystoriale,
Nadien dat ict dus belie,
Alse vander eerstere paertie.

Het beslaat de folio's 1 a 255 en eene halve kolom van f° 256.

JACOB VAN MAERLANT's *Spiegel historiael* werd, zooals algemeen bekend is, uitgegeven door Dr M. DE VRIES en Dr E. VERWIJS, te Leiden, bij E.-J. Brill, 1863, in-4°.

II.

Het tweede gedicht, in onzen Codex vervat, van f° 256 tot f° 284 r°, beslaat 113 kolommen, elke van 40 verzen, behalve de eerste, waaruit er 3 verdrongen zijn door de versierde hoofdletter, en de laatste, op welke het gedicht eindigt met 34 verzen. Het geheel houdt 4511 verzen, een onpaar getal, veroorzaakt door het overslaan, op de 2de kolom van f° 269 r°, van het twaalfde vers, rijmende op *roet*.

De titel van het gedicht staat op de laatste halve kolom van f° 256 r°, onder het einde van den Spiegel historiael, en luidt aldus in groote roode letters :

Hie beghint dat boec vanden . vij . vroedē van binnē Rome.

Het boek, de historie, of de roman, zoo men wil, van de zeven wijzen van Rome is wereldbekend. Het valt niet in 't bestek van den mij door de Bestendige Commissie opgedragen last, het historiek ervan uiteen te zetten; zulks zal de taak wezen van hem, dien zij goedvinden zal er de uitgave van op te dragen. Het zij voldoende hier te wijzen op deszelfs alouden Oosterschen oorsprong in Indië, en zijnen min of meer gewijzigden vorm en inhoud in het Perzisch, Arabisch, Grieksch, Latijn, Italiaansch en Spaansch, om aan te landen in Frankrijk, en zich, aan de hand 't zij van het Latijn, 't zij van de Fransche taal, in

de Nederlanden, in Duitschland, in Scandinavië en Engeland te verspreiden.

CHARLES AUBERTIN (1) meldt o. a. het bestaan van eene Vlaamsche bewerking van het Boek der Zeven Wijzen, zonder echter zijn gezegde te staven. Tot op onze dagen was het ons in den Middelnederlandschen dichtvorm onbekend. Wel kent men in ondicht :

« *Die Historie van die seven wijze mannen van Roemen, welcke historie boven maten schoen ende genouchlick is om horen, ende oock vreemt ende luttel ghehoert, want sy is nu nyewilinck in dit voerleden jaer van LXXIX* (1479) *getranslateert ende overgeset wt den Latine in goeden Duytsche, op dattet die leeke lieden moghen verstaen.* »

Dit boek berust in de Kon. Biblioth. te 's-Gravenhage. Eene tweede uitgave, doch deze *uit het Hoogduitsch vertaald*, wordt ons bericht onder den titel : « *Die seven Exempels of Geschiedenis der seven wijzen van Rome* », Delft, omstreeks 1498-1499, in-4°, waarschijnlijk gedrukt bij Hendrik Eckert van Homberch. » (2)

Het Cheltenhamsche handschrift treedt dus als éénig op, en verrijkt alweer den allengs meer en meer toenemenden schat onzer Dietsche, onzer Middelnederlandsche letterkunde.

---

(1) *Histoire de la langue et de la littérature française au moyen-âge.*

(2) ADELBERT KELLER, *Dyocletianus Leben von Hans von Bühel*, Quedlinburg und Leipzig, 1841, blz. 35.

Het schijnt eene zeer vrije vertaling en om[...]
king te zijn van het Fransche Codex *Li Rom[...]*
des sept sages, in kl. folio, omtrent het einde
13e eeuw op perkament geschreven, bewaard [...]
dende in de Kon. Bibl. te Parijs, onder nr 7[...]
en door H.-A. Keller te Tübingen, 1836, in
licht gegeven. De inhoud is, in korte woord[...]
de volgende :

De Roomsche keizer Diocletiaan (Dyoclesi[...]
Diocliseen) is weduwenaar geworden; hem blijft [...]
een eenig kind, een knapelijn van zeven jaar [...]
Willende voorzien in zijne opvoeding, vertro[...]
hij het aan « die seven vroede van sinen rik[...]
die het kind gedurende zeven jaren beurteli[...]
elk een jaar, onderwijzen in de zeven kuns[...]
namelijk « Astronomie, Fizike, Ingromancie, A[...]
matike, Gramarie, Rhetorike ende Musike ». [...]
zeven heeten Bauxillas (Banxillas), Anxilles, [...]
tillus (Tentillus), Maelquidart (Malequidart), [...]
hoen, Jesse en Mamas. Ondertusschen hertro[...]
de keizer. Zijne vrouw uit het verlangen, [...]
's keizers zoon nu in het vaderlijk huis terugko[...]
De keizer roept hem terug, en verzoekt dat zi[...]
leermeesters hem vergezellen. Doch zij raadple[...]
de gesteltenis der maan en ontwaren erin, dat
jongeling sterven zal bij het eerste woord, dat
in het paleis spreken zal, en leggen hem op, [...]
de eerste zeven dagen te houden als een stom[...]
zoodat zijn vader geen woord uit hem krijgt [...]
ten uiterste over hem en op de leeraars vergra[...]

is. Maar de keizerin, die op hem verliefd is, waant hem de spraak wel te zullen teruggeven, en neemt hem met haar in hare kamer. Zij verklaart den jongeling hare liefde, spant alle verleidingsmiddelen in om hem te vervoeren, maar zij krijgt hem niet tot spreken noch tot toegeven. Hierop ontsteekt zij van spijtigheid in gramschap, scheurt hare kleederen, krabt haar aangezicht te bloede, roept hulp en moord, beschuldigt hem bij den keizer van geweld en verkrachting en eischt zijnen dood. De zwakgeestige keizer spreekt het doodvonnis uit en zijn zoon wordt verwezen om onmiddellijk ter dood gebracht te worden. 's Lands baroenen bekomen dat de uitvoering vóór eenen dag geschorst wordt. Beklag der keizerin, die haren echtgenoot voorzegt, dat hij door zijnen zoon eens zal onttroond en onterfd worden, en hem, ter staving harer voorspelling, het gebeurde verhaalt « met eenen pijnboom en zijne scheut », waardoor de keizer zich weer laat overhalen om zijnen zoon 's anderdaags te doen sterven. Hier volgt nu eene reeks van verhalen, dag voor dag, beurtelings door de keizerin, om hare wraakzucht voldaan te zien, en van elk der zeven wijzen, om, door voorbeelden van vrouwenlist, den jongeling te redden, zoodat men den zevenden dag bereikt, waarop de zoon, naar de teekens der astrologie, gevaarloos spreken mag. Hij ook verhaalt nu in volle vergadering eene gebeurtenis, waardoor hij zijne vaderlijke liefde doet uitschijnen, en vertelt in alle waarheid het

voorgevallene met zijne stiefmoeder. De verbolg
keizer roept hierop 's lands baroenen te gader
het vonnis over zijne ondeugende echtgenoote
te spreken, en de uitspraak dezer rechters luid
dat de keizer naar zijnen vrijen wil over de ontrou
en boosaardige handelen zou. De vorst veroorde
haar ten brandstapel, schenkt zijnen zoon zij
liefde terug en wil dat de zeven wijzen thans o
zijne vrienden zouden wezen.

Alle die vertellingen, ja kindervertelsels, hebbe
zoo min als de meeste ridderromans, geen and
belang dan ons te leeren dat, over zoo wat 500 jaa
velen, zooniet de meesten onzer voorouders, behag
schiepen in zonderlinge, wreedaardige, sterkroeren
tooneelen, hierin niet ongelijk aan de meesten onz
negentiendeeuwsche medeburgers en burgeresse
Des te meer belang heeft echter het Boek vo
ons als eene taalvrucht uit een tijdvak, waari
onze taal- en letterkunde nog in vollen blo
waren, genoegzaam zuiver en ongemengd met d
vreemde indringelingen, welke haar eene eeuw lat
zullen aankleven, ontsieren, onkenbaar en teru
stootend maken.

Het boek vangt aan :

> Hem allen biddic, die hier sijn,
> Mi te horen een luttelkijn
> Ende te maken een gestille,
> Indien datment doen wille.

en eindigt :

> Ende hier ent de aventure
> Ende die boec vanden seven vroeden,
> God moetse in dogeden vort hoeden

Alle diere hebben gewesen
Daer dese rime es gelesen.
Des moet hem onnen de hemelsche vader!
Amen segt allegader.
Amen. Amen. Amen.

De taal van ons gedicht is vrij zuiver (op de vijfde half duizend verzen komen slechts een vijftigtal vreemde woorden voor); de stijl is regelmatig en de versbouw bijzonder niet hinkend aan laprijmen, een gebrek waaraan de meestgevierden onzer oude dichtwerken lijden. Ook komen er verscheidene woorden in voor, die als tot nu onbekend schijnen te wezen.

III.

Het derde gedicht van onzen codex is *Die Rose*. Het begint folio 284 v° met den titel :

Dit es den boec van d' Rose,

en f° 285 r°, met eene groote versierde letter en deze verzen :

Het seit menich dat in droeme
Niet el en es dan ydel goeme;

en eindigt f° 327 r°, met eene halve kolom, en de volgende verzen :

Hine dede dat hem die minne riet
Ende plucte met ioyen harde groet
Van den rosiere die rose roet,
Die hi daer scone gewassen sach.
Ende ic ontspranc ende doe waest dach.

Begin en einde komen goed overeen met de gave van EELCO VERWIJS; het Cheltenhamsch h schrift schijnt slechts 6,670 verzen te behelzen; d het is op te merken dat, door eene misplaatsing de folio's 33 tot 81 der *Rose* midden in *Spieghel historiael*, 192 kolommen van 40 ver elk, dus 7,680 verzen, na fol. 316 moeten gepla worden, wat het getal van de verzen der R op 14,350 brengt.

Het f° 316 v° van het Cheltenhamsch ha schrift eindigt met de verzen :

Maer dore die ere die hi begeert
Vliegt hi dore die locht vorewert,

zijnde vs. 5057 en 5058 bij Verwijs; en f° 317 begint in het Ch. hs. met de verzen :

Hare vriheit die si hadden te voren
Daer si niet waren geboren.
Aldus soe eest van den man enz.

zijnde bij VERWIJS de verzen 12,799, 12,800 12,801.

Eindelijk doe ik nog opmerken, dat in Ch. hs. f° 308 r° het 16de vers, moetende rijm op *nose*, ontbreekt.

Ons codex sluit met 5 dichtstukjes, een hek dicht en drie boerden.

1° Van der wive wonderlicheit
Werdt u hier een deel geseit. 226 verz

2° Dits van den visscher van Parijs
Ende van sinen wive, sijts wijs. 290 verz

3° Dits van Heilen van Beersele
Die de iij. jaghede te spele. 190 verzen

4° Van dinghen die selden ghescien
Moghedi hier lesen ende sien. 84 verzen.

5° Vander vrouwen die boven haren man
Minde, ende watter ghesciede van. 132 verzen.

Door de Bestendige Commissie wordt bericht dat zij den heer K. Stallaert heeft aangeduid om de uitgave te bezorgen der *VII Vroeden*. De Academie keurt deze beslissing goed, met bepaling dat de uitgave diplomatisch zijn zal, voorzien van eene inleiding, eene woordenlijst en de onontbeerlijke aanteekeningen.

De heer Dr. A. Snieders legt het handschrift neder der levensschets van wijlen zijnen broeder Dr. R. Snieders, buitenlandsch eerelid, welke levensschets bestemd is voor het *Jaarboek* van 1889.

De Academie stelt het getal openstaande plaatsen vast en gaat over tot de kiezing van drie leden, die, gezamenlijk met het bestuur, twee candidaten zullen benoemen voor elke der openstaande plaatsen. Worden gekozen : de heeren Gezelle, Hansen en P. Willems.

Vervolgens onderzoekt de vergadering de haar oordeel onderworpene vertaling der opschrift te plaatsen in het lokaal van het Provinciaal Best en in het Gerechtshof van West-Vlaanderen, Brugge.

De zitting wordt te 4 1/4 uren geheven.

Zitting van 21 November 1888.

Aanwezig de heeren Jhr. Nap. de Pauw, bestuurder; J. de Laet, onderbestuurder, Fr. de Potter, bestendige secretaris ;

de heeren H. Claeys, E. Gailliard, P. Génard, G. Gezelle, E. Hiel, L. Roersch, A. Snieders, F. van der Haeghen, P. Willems, P. Alberdingk Thijm, S. Daems, C. Hansen, L. Mathot, J. Micheels, J. Obrie, J. van Droogenbroeck, Th. Coopman, A. de Vos, K. Stallaert, J. Broeckaert, werkende leden ;

de heeren K. de Flou en A. Prayon, briefwisselende leden, en Th. Arnold, buitenlandsch eerelid.

Afwezig met kennisgeving, de heeren E. Stroobant, werkend lid, L. Schuermans, H. Sermon en Fr. Willems, briefwisselende leden.

De bestendige secretaris legt de lijst over der

AANGEBODEN BOEKEN.

Vanwege het Staatsbestuur :

Compte rendu des séances de la Commission royale d'Histoire, Nrs 2 en 3, 1888.

Mémoires couronnés et Mémoires des savants étrangers, publiés par l'Académie royale des Sciences, des Lettres et des Beaux-Arts de Belgique, 40e deel in-4°.

Van den heer Nap. de Pauw, bestuurder der Academie :

Note sur le vrai nom du docteur solennel Henri de Gand. Brussel, 1888. (Overdruk.)

Van den heer S. DAEMS, werkend lid, een afdruksel der nagemelde, door hem uitgegeven werken :

Deugd en Vreugd. Liederbundel voor brave zangers. Eerste, niet voltooide druk. Herenthals, V.-J. du Moulin, in-16°. (Nr 13 der veertien exemplaren.)

Arme lijderes. Antwerpen, Van Os-De Wolf, 1881, in-32°. Tweede druk. Roeselare, in-32.

Waard of weerd. Brief aan den Heer X. 1882, in-8°.

O. L. V. op het Zand onder Noorderwijk. Geschiedkundig bericht. Lier, 1883, in-16°.

De zalige Bronislava. Levensschets. Lier, 1885, in-24°.

Onze Lieve Vrouw van Scherpenheuvel, gr.-8°. (Overdruk).

Het lijdend Hart van Jesus, ons voorbeeld in het lijden. Meditatiën voor de vasten. Antwerpen, 1886, in-32°.

De Zielensmokkelaar. Roeselare, in-16°.

De vierde Bladzij, en Scherc-sliep. (Alleenspraken.) Roeselare, in-18°.

Kanunnik Van Spilbeeck's werk : *de abdij van Tongerloo*. Gent, 1888, in-8°. (Uit de *Verslagen en Mededeelingen* der Academie.)

Dr. J.-F.-J. Heremans en diens scheppingen op taal- en letterkundig gebied, door Dr. Nolet de Brauwere van Steeland, in-8°. (Overzicht.)

De canoniae Tongerloensis suppressione et restauratione. Oratio. Tongerloo, 1888, in-8°.

Maria-Almanak voor 1889. Averbode, 1888, in-gr.-8°.

De Paus. Oratorio. Herenthals, 1871, in-8°.

De priester Christi. Dramatisch gedicht. Antwerpen, 1878, in-8°.

Dimitte illis. Den Eerw. heere Fr. Clemens (Edward) Tijck, opgedragen bij zijne eerste plechtige Misse. Antwerpen, 1881, in-8°.

Verzameling van bijdragen van « de Meerhoutenaer » :

D. MAES : *Gevecht van Gheel* (1658).

Een woord over den oorsprong der gilden.

Kaert der gilde van den handboog te Herenthals.

Iets over het Landjuweel van Herenthals.

Cornelis de Bie.

Uit de geschiedenis van Meerhout (1789-1790).

FOPPENS : *Dagverhael van den veldtogt van graef Frederik de Merode, in* 1830.

Van den heer FRANS WILLEMS, briefwisselend lid :

De Heiland. Dichterlijke bespiegelingen op Jesus' Leven, Leer en Lijden. Tweede uitgaaf. Antwerpen, 1871, in-8°.

Mgr P. Claessens, zijn leven en streven, en zijne verdiensten als Vlaamsch letterkundige. (Uit *het Belfort*). 1888, in-8°.

Vanwege de Koninklijke Academie van Wetenschappen te Amsterdam :

Jaarboek voor 1886. — Idem voor 1887.

Verslagen en Mededeelingen. Afdeeling Letterkunde. Derde reeks, 4e deel. 1887, in-8°.

Verhandelingen. Afdeeling Letterkunde, 17e deel. 1888, in-4°.

Van den heer D. CLAES, leeraar aan het Athenaeum te Namen :

K.-L. Ledeganck. Biographisch-letterkundige studie. Antwerpen, 1876.

De Nederlandsche letterkunde in België sedert het begin der XIXe eeuw. (Overdruk.)

Cours de langue flamande à l'usage des Wallons. Namen, 1884, in-12°.

Livre de lecture flamande à l'usage des athénées, des colléges, des écoles normales et des écoles moyennes de la Belgique wallonne. Namen, 1884, in-12°.

Roozen en doornen. Tienen, 1862, in-8°.

De Herschepping. Dichttafereelen uit de Limburgsche Kempen. Tienen, 1864, gr -8°.

De IJzeren-Spoorbaan in de Kempen, een tegenhanger van de Herschepping. Ibid., 1866, in-gr.-8°.

Joost van Craesbeeck, kunstschilder der XVIIe eeuw. Hasselt, 1871, in-8°.

Gedichten. Tongeren, 1885, in-8°.

De Wel Edelen Heere Lodewijk Halflants, op het plechtig jubelfeest van zijn vijf-en-twintigjarig Voorzitterschap in de Conferentie van St-Vincentius te Tienen. Tienen, 1886, in-gr.-8°.

Voor Thonissen, hoezee ! Feestlied ter gelegenheid van het vijf-en-twintigjarig jubelfeest des heeren J.-J. Thonissen. — Gedicht en muziek van D. Claes. Namen, 1888, in-folio.

Van de *Société d'Emulation pour l'étude de l'histoire et des antiquités de la Flandre* : de 3

eerste afleveringen van het X^e^ deel, 4e reeks, harer *Annales.*

Van den heer WILHELM BÄUMKER, te Niederkrüchten :

Das Katholische deutsche Kirchenlied. Freiburg, 1883, in-8°. Twee deelen.

—

Briefwisseling.

Bij brief van den heer Minister van binnenlandsche zaken en openbaar onderwijs, gedagteekend van 21 November, wordt de Academie uitgenoodigd tot het opmaken eener lijst van voorstelling, tien namen behelzende, uit welke de heer Minister de jury zal benoemen voor den driejaarlijkschen wedstrijd van Vlaamsche tooneelliteratuur.

De heer Bestuurder bericht het overlijden van den heer G.-J. Dodd, werkend lid, en maakt zich den tolk der vergadering om het verlies van dit waardig medelid te betreuren. Hij deelt mede dat op de teraardebestelling de Academie vertegenwoordigd was door den bestendigen Secretaris, namens het bestuur, alsmede door de heeren Coopman, Hiel, Van Droogenbroeck en Haerynck. Tevens herinnert de heer Bestuurder dat de Nederlandsche letteren, in de laatste dagen, nog een ander zwaar verlies hebben onderstaan door het afsterven van den hoogst verdienstelijken dichter Jan van Beers, in Noord- en Zuid-Nederland om zijn ongemeen talent vereerd, en die, lid der Academie

geweest zijnde, voor zekere redenen gemeend heeft zijn ontslag te moeten geven.

Aan de familie des heeren Dodd zal een brief van deelneming worden gezonden, en de redevoering, in naam der Academie door den heer Coopman in het sterfhuis uitgesproken, zal na het verslag over de huidige zitting gedrukt worden. De vergadering gelast hetzelfde lid met het schrijven van de levensschets des heeren Dodd voor het *Jaarboek* van *1890*.

Dagorde.

Tot bestuurder der Academie voor het volgende jaar wordt gekozen de heer J. de Laet, onderbestuurder, en tot onderbestuurder de heer E. Hiel.

De heer J. de Laet dankt zijne medeleden voor de hem toegekende onderscheiding. Hij hoopt, in het jaar zijns bestuurs, nuttig te kunnen zijn aan de Academie, wier werkzaamheden reeds eene groote uitgebreidheid genomen hebben, en drukt verder de hoop uit dat de onderlinge betrekkingen, gedurende gezegd tijdperk, even aangenaam zullen wezen als zij geweest zijn onder zijne verdienstelijke voorgangers. (*Toejuichingen*.)

Op zijne beurt betuigt de heer E. Hiel zijnen dank voor het hem geschonken vertrouwen en belooft al zijne kracht te zullen besteden tot den bloei der Academie. (*Toejuichingen*.)

Lezingen.

Verslagen over de wedstrijden voor 1888.

EERSTE VRAAG.

Oudgermaansche Taalkunde.

Verhandeling over het gebruik der bijvoegende wijs in het Gotisch, Oud-Friesch, Oud-Saksisch en Oud-Hoogduitsch.

Verslag van den heer L. ROERSCH, eersten verslaggever.

Een enkel antwoord, met opschrift *Germania*, is op deze vraag ingekomen.

Het bevat 31 bladzijden van ongeveer 24 regels, waarvan drie aan eene onnoodige inleiding over de Germaansche taalstudie en acht en twintig aan het gesteld onderwerp gewijd zijn. Dit getal is zeer gering, vergeleken met de 197 bladzijden, groot-octavo, waarin OSKAR ERDMANN het gebruik van den Indicativus en den Conjunctivus bij eenen enkelen Oud-Hoogduitschen schrijver onderzocht heeft (*Untersuchungen über die Syntax der Sprache Ottfrids.* Halle 1876, 2 deelen). Daarom twijfelde ik, van het eerste oogenblik dat ik schrijvers werk in handen nam, of het wel mogelijk ware in zoo

kleinen omvang die uitgebreide vraag behoorl op te lossen, en geen lang onderzoek is mij noo geweest om overtuigd te zijn dat hij hierin werkel niet geslaagd is.

Het verhandelde bepaalt zich hoofdzakelijk het volgende :

« Het oorspronkelijk gebruik der aanvoegen wijs is de uitdrukking van den wensch. Zij is d eigenlijk een optatief. De wensch kan een be worden, en uit den *optativus* ontstaat de *hortativ* In samengestelde zinnen gebezigd om een voo woordelijk gedacht uit te drukken, komt de hortativ tot de beteekenis van den *conditionalis* en v den *concessivus*.

« Verder vindt men den wenschvorm in do aanwijzende zinnen, in tijdsbepalingen met *totd* en *alvorens*, alsmede in zinnen afhangende va uitdrukkingen als : *het is goed, het is bete het is plicht, het behoort, het is nuttig*. In de zes gevallen mag men de aanvoegende wijs a wenschvorm of optatief beschouwen. Anders het gesteld met de twee volgende. In bijvoeglijk zinnen, wanneer de hoofdzin ontkennend of vr gend is, dient de aanvoegende wijs tot aanduidin van een' twijfel, en in voorwerpszinnen na werk woorden, als *zeggen, vertellen, vermelden, gebi den, meenen, gelooven, denken, vreezen* enz., is z een subjunctief en heeft haar ontstaan te danke aan de *oratio obliqua*. »

Tot bewijs van het gebruik, in de acht aan

gegeven gevallen, vindt men, ten slotte, van elk drie voorbeelden uit de bovengemelde Oud-Germaansche dialecten.

De schrijver, zooals men ziet, heeft meer getracht de verbinding der verschillende beteekenissen der aanvoegende wijs in het algemeen aan te duiden dan de bijzonderheden van het gebruik dier wijs in de Oud-Germaansche talen grondig te onderzoeken. Wichtige gevallen van dit gebruik zijn niet vermeld, en geen enkel punt is volledig behandeld.

Daarbij komt dat het weinige, wat wij te lezen krijgen, niet altijd nauwkeurig is. Hij geeft, b. v. zijne volle goedkeuring aan de woorden van PAUL : « Historisch richtiger würde der Modus Optatif zu nennen sein; einen dem Griechischen und Altindischen Conjunctif entsprechenden Modus besitzen die germanischen Sprachen nicht. » Maar hij verstaat de woorden *historisch richtiger* in dien zin, dat de aanvoegende wijs eigenlijk een optatief is, wijl zij eerst en vooral een wensch heeft uitgedrukt, terwijl PAUL duidelijk den vorm en niet het gebruik van den modus in het oog heeft. De *i*, die in de Germaansche talen de aanvoegende wijs kenschetst, is immers in het Grieksch en in het Oudindisch de kenletter van den optativus en niet die van den conjunctivus, zoodat van de twee vormen, die de Indogermaansche taal voor de aanvoegende wijs bezat, de Germaansche tongvallen slechts den eersten behouden hebben.

Op bladzijde 9 beweert de schrijver dat het Gotisch « het onderschikkend zinsverband zeer vaag is aangeduid » en haalt aan tot stav van zijn gezegde 1 Cor. XIII 2 *Jah habau galaubein* « en hebbe ik alle geloof. » Hier s werkelijk geen onderschikkend voegwoord, d er gaat vooraf *jah jabai habau praufetjans; ja* « indien » verbindt beide zinnen. — ULFILAS gebru hier den conj. præs. terwijl LUTHER op deze plaats (nauwkeuriger volgens den schrijver) den co præt. heeft. « De reden daarvan is waarschijnl zegt hij, dat het beginsel van *modaal* verschil n niet geheel was doorgedrongen, ofwel dat ULFIL niet aan de mogelijkheid twijfelde van het d beweerde. » Dit is wederom mis. ULFILAS verta het Grieksch ἐὰν ἔχω, *si habuero*, en de apo kon hier even juist den vorm der voorwaarde ἔχω) als die der veronderstelling (εἰ ἔχοιμι) gebruik

De verhandeling is dus onvolledig, meerma onnauwkeurig en wij kunnen niet voorstellen h den uitgeloofden prijs toe te kennen.

Ik deel volstrekt in het gevoelen van mijn gea medelid, den heer Roersch.

P. WILLEMS.

Schrijver van *Germania* heeft verstaan, schijnt verstaan te hebben, dat er eene verha

deling gevraagd wierd over het *wezen* der bijvoegende wijs enz. Zijne verhandeling over het *wezen* niet gevraagd zijnde, dient ook niet beoordeeld. Vóor zooveel schrijver van *Germania* op de eigentlijke vrage geantwoord heeft, ben ik van 't gedacht der twee andere rechters.

GUIDO GEZELLE.

VIERDE VRAAG.

Lofrede op H. Conscience.

Verslag van Dr. Aug. SNIEDERS, eersten verslaggever.

Ik heb de eer aan de Koninklijke Vlaamsche Academie verslag in te dienen over het onderzoek der stukken, ingezonden ter beantwoording van de prijsvraag « lofrede op Hendrik Conscience ».

Twee stukken werden ons ter hand gesteld : een met de kenspreuk « Wees gedankt, o Hendrik Conscience »; een ander met die van « Conscience en het Vlaamsche volk ».

Beiden hebben eene geringe letterkundige waarde en dewijl zij in denzelfden toon geschreven zijn, kunnen zij ook in dezelfde bewoording besproken worden.

De schrijvers dezer stukken hebben geen juist

begrip van 't geen eene lofrede wezen moet. In stede van een doorpeilenden blik te werpen in de schriften, het leven en het hart van dengene, die het voorwerp der vereering zijn moet, en uit die vergaderde stoffen een karaktervol beeld te doen oprijzen, levert men enkel eenige bladzijden gezwollen proza, zonder weerspiegeling van Conscience als mensch en als schrijver.

De goede voorbeelden van 't geen eene lofrede dient te zijn, ontbreken niet in onze letterkunde; doch het blijkt dat de inzenders der stukken met eene gedachtelooze opgewondenheid, niet met studie en literarische kennis, den lauwer willen behalen.

Tot mijne spijt moet ik besluiten tot het niet-toekennen van den prijs in dit vak door de Koninklijke Vlaamsche Academie.

Verslag van den heer Th. COOPMAN, tweeden verslaggever.

Op de prijsvraag, door de Koninklijke Vlaamsche Academie uitgeschreven ter eere van Hendrik Conscience, meenden wij een keurig antwoord te mogen inwachten, iets aandoenlijks en treffends, wellicht een goed doorwrocht werk. Immers, bij het heerlijk grafgesticht van hem, die gedurende bijna eene halve eeuw de lieveling zijner taalgenooten was, geurt nog de frissche bloem van 's volks dankbaarheid en vereering; de schrijver van *De*

Leeuw van Vlaanderen en van *De Loteling* is nog steeds de gids onzer jeugd : — het hart van vele zijner wapenbroeders in den strijd voor 't Vlaamsche Recht, leeft nog in omgang met den dierbaren ontslapene.

Onze hoop was dus gegrond, maar wij zagen ze te leur gesteld : van de twee ingezondene stukken is geen vatbaar voor letterkundige ontleding of bestand tegen eenige critische beschouwing.

Wij sluiten ons niet alleen aan bij het oordeel, uitgebracht door het achtbaar medelid Dr. A. Snieders, maar nemen tevens de vrijheid eenen wensch te uiten, namelijk : de voor 1889 aangehoudene prijsvraag *Lofrede op J.-F. Willems* te aanzien als eene laatste proef; en mocht deze nogmaals niet bevredigend zijn, de uitschrijving van « Lofredenen » voorgoed te laten varen.

Stellig, de Academie meende het goed; hare herhaalde poging verdient lof en dank; mogelijk wacht haar eene blijde verrassing met den aanstaanden prijskamp; maar hoe het ook zij, en alles wel overwogen, wij houden ons voor overtuigd dat er, voor het oogenblik, meer doeltreffende vragen te stellen zijn, welker behandeling en oplossing algemeen zullen beschouwd worden als de schoonste lofrede op het leven en streven onzer edele voorgangers.

Evenals de voorgaande verslaggevers moet ik met spijt besluiten tot het niet-teekennen van den prijs.

P. GÉNARD.

VIJFDE VRAAG.

Geschiedkundige en critische verhandeling over de drie taalwetten van België.

Verslag van den heer J. OBRIE, eersten verslaggever.

Eene goede gedachte bezielde zeker de Academie, toen zij voor het schrijven eener geschiedkundige en critische verhandeling over de drie taalwetten een prijs uitloofde. Vooral met het oog op de — laten wij het hopen — aanstaande behandeling der wetsvoorstellen Coremans en De Vigne, valt het hooge practische nut dier prijsvraag niet te betwisten. Ook zij, die anders met het uitschrijven van prijsvragen door de Academie minder ingenomen mochten wezen, zullen dit gereedelijk beamen.

Dat nu slechts één schrijver naar den prijs dong, kan niet de geringste teleurstelling wekken : zóó goed voldoet het werk aan alle eischen. Want blijkt reeds bij een vluchtig inzien van het lijvige handschrift dat daaraan tijd noch moeite werden gespaard, door een nauwlettender onderzoek wordt de overtuiging gevestigd dat aan eene zeer degelijke

bewerking de grondigste studie voorafging, zoodat het wellicht uiterst moeilijk, zoo niet onmogelijk geweest ware iets beters te leveren.

Op volledigheid mag het werk zeker bogen : zelfs schijnt in sommige gedeelten eene misschien wat overdreven zucht naar volledigheid den schrijver wel enkele malen tot uitweidingen te hebben gevoerd, die best achterwege gelaten konden worden. Hierbij heb ik inzonderheid het oog op de beschouwingen van zuiver staatkundigen aard, die vooral in de geschiedkundige schets van den toestand onzer taal vrij talrijk voorkomen. In eene studie over de oorzaken der omwenteling in 1830 waren zij wellicht op hare plaats, hier echter hebben zij met het behandelde onderwerp niets te maken. Terloops zij nog even aangemerkt dat men hier eene uitstekende wederlegging vindt van de zoo oude, maar nog steeds, dank zij moedwil of onwetendheid, voortlevende historische leugen, als zou koning Willem aan de ingezetenen van het Walenland het gebruik der Nederlandsche taal hebben willen opdringen.

Hoe uitvoerig de lijdensgeschiedenis ook zij van de wet van 1873, die door den schrijver blijkbaar met voorliefde werd behandeld, zouden wij hier, evenmin als in de geschiedenis der taalwetten van '78 en '83, op enkele uitweidingen na, iets willen missen; de zaak Schoep, b. v., evenals het adres der Gentsche Balie, de Vlaamsche Landdag op 29 Juni '73, enz. zijn feiten van te groote

beteekenis in de geschiedenis onzer taalbeweg
dan dat men daaraan te veel belang zou kun
hechten.

Dat bij het vermelden der beraadslagin
die over de wetsvoorstellen Coremans en De V
op 7 en 14 Januari '86 in de *Vlaamsche C*
ferentie der Gentsche Balie werden gevoerd,
schrijver, die anders op de hoogte dier bespreki
blijkt te zijn, geen enkel woord vond ter bes
ding der weinig steekhoudende gronden, waarn
men de verminking van art. 1 van het wetsvoo
Coremans wist te doen aannemen, wekte in h
mate onze bevreemding.

Naar onze meening behoort de commen
der wet van 1873, die het derde deel van
handschrift uitmaakt, niet tot de beantwoording
prijsvraag. Zeker zou dit werk bij het toepa
der wet zeer vele diensten kunnen bewijzen, m
hier moet het buiten beschouwing blijven.

Verslag van den heer J. DE LAET, twee verslaggever.

Het eenig ingezonden antwoord op de vr
door de koninklijke Vlaamsche Academie gest
tot het opmaken eener geschiedkundige en critis
verhandeling over de drie taalwetten in Bel
voldoet in ruime mate aan de vereischten,
zou voorzeker weinig te wenschen overlaten

schrijver ervan zich in zijne beschouwingen niet al te eenzijdig en, het mag hier wel ronduit gezegd, niet al te driftig geplaatst had op het oogpunt van eene der beide staatspartijen, welke België verdeelen.

De gevolgen dezer eenzijdigheid konden niet achterblijven; ook wordt men die reeds op de eerste bladzijden gewaar. Het antwoord op de prijsvraag, na in deszelfs historische inleiding vastgesteld te hebben dat de Staten Generaal of Algemeene Staten, door Philips den Goede, hertog van Burgondië, ingesteld, afgeveerdigden bevatteden van ridderschap, geestelijkheid, steden en landen; — dat de invloed van den adel er overwegend was en er doorgaans geene andere taal dan Fransch bij beraadslagingen en in actenstukken werd gebruikt; — dat de voornaamste oorkonden, die in onze archieven zijn bewaard gebleven : de *Gentsche Pacificatie*, het *Verbond der Edelen*, de *Unie van Brussel* enz. insgelijks in het Fransch werden geschreven, gaat voort :

« Daarentegen is de oorspronkelijke handvest « van de *Unie van Utrecht* in het Nederlandsch.

« Geen wonder, want het sluiten van dat « Verbond was juist eene tegenwerking van de « Dietsche en overwegende protestantsche gewesten « tegen de Fransche en Roomschgezinde Walen. »

Schrijver van het antwoord op de prijsvraag weet nochtans genoeg dat de adellijke aanleiders der Geuzen evenzoo erg franschgezind waren als de

hovelingen en raadslieden onzer Spaansche gou
neurs, en dat men ter nauwernood in Groen
Prinsterer's « *Archives de la Maison d'Orang*
een paar in 't Nederlandsch geschrevene brie
kan aantreffen tegen eene karrevracht Fransch
Hoogduitsche stukken.

Hij moet ook weten dat het protestantisr
in den beginne evenveel voortgang had gedaan
het Walenland als in Vlaanderen of Holland, en
het meerendeel der beeldstormers, die ten onz
kwamen invallen, tot het Walendom te huis hoord

Wat meer is, en wat in de geschiedkund
inleiding van het antwoord op de prijsvraag m
doelmatig en beter der waarheid getrouw had k
nen geboekt worden, is dat het in zwang blij
der moedertaal ten onzent, niettegenstaande den v
basterenden invloed van vreemde vorsten en h
houding, veelal te danken is geweest aan de mind
geestelijkheid, die deze taal bestendig bleef gebruik
in haren ambtelijken en persoonlijken omgang n
het volk.

En diezelfde vooringenomenheid, welke z
lucht geeft in de inleiding, is te bespeuren d
gansch het opstel heen, en brengt schrijver
even weinig juiste gevoltrekkingen. Ja, zonder
hij het noch wil noch weet, wordt hij welee
het spoor bijster en vervalt nagenoeg in onrec
vaardigheid. Zoo b. v. rept hij geen woord o
de groote korpsen, die, elders dan te Gent, aan
wedereisching onzer rechten eenen zoo duchtig

stoot hebben gegeven, en maakt twee, min of meer werkdadige, Gentsche maatschappijen tot het voornaamste brandpunt der Vlaamsche Beweging. Ook waar hij over de bepleiting der wetten in de Staten-Kamer te handelen heeft, laat hij liefst, zooveel hij kan, zijne elders dan op Vlaamschen grond politieke tegenstrevers in de schaduw, of scheept hen af met een paar schriftregels, terwijl hij gansche bladzijden veil heeft voor zijne vrienden, waar deze, wat echter zelden gebeurt, op loffelijke wijze aan den taalstrijd deelnemen.

Dewijl de Koninklijke Vlaamsche Academie geen politiek lichaam is, en zulk iets niet wil worden, waren bovenstaande voorbehoudingen hier hoogst noodig; maar deze eens gedaan, zijn wij gelukkig te kunnen verklaren dat schrijver van het antwoord op de prijsvraag een zeer verdienstvol werk heeft ingezonden, dat alleszins aan de vereischten beantwoordt en derhalve de uitgeloofde belooning verdient.

Het is in goede taal geschreven; duidelijk, onderhoudend, ja, soms weleens medesleepend, iets wat bij dergelijk eene stof verrassend mag heeten.

Is er hier en daar een volzin als minder voldoende te onderschrabben, deze zal bij de proeflezing zonder moeite worden hersteld.

Mijn geachte collega, de eerste beoordeeler, zegt dat : « de commentaar der wet van 1873, die het derde deel van 't handschrift uitmaakt, naar

zijne meening, niet tot de beantwoording der vraag behoort ».

Dit gevoelen kan ik in geenen deele bijtr

In de prijsvraag verlangt de Academie alleen eene geschiedkundige, maar ook wel critische verhandeling over de taalwetten.

Nu, wat Mr. Obrie « commentaar » hee m. i., wel niets anders dan op rechtskundigen g de cristische studie der taalwet van 1873, en studie biedt een des te grooter belang aan, schrijver bij elk punt niets anders raadpleegt de gezonde rede en er niet eens op belust is juistheid van zijn klaarziend oog te hinderen dels het opzetten van een gekleurden bril.

Verslag van den heer TH. COOPMAN derden verslaggever.

Het werk, met kenspreuk « Repos aille is eene zeer merkwaardige bijdrage tot de ges denis van den taalstrijd der Vlamingen.

De schrijver verdeelde zijn uitgebreid on werp aldus :

EERSTE AFDEELING. — *De toestand der talen in Vlaan België vóór* 1789.

I. — Onze taal gedurende de middeleeuwen en de Burgondische vorsten.

II. — Keizer Karel. — Inrichting van den Neder schen Staat.

III. — Scheuring der Nederlanden. — Verval van

Vaderland en van onze taal onder Spaansche en Oostenrijksche heerschappij.

IV. — De regeling van het gebruik der talen in het land van Luik.

TWEEDE AFDEELING. — Fransche overheersching.

I. — De verovering.

II. — Het Fransch bewind. — Onderdrukking van onze taal.

DERDE AFDEELING. — Nederlandsch bewind.

I. — Stichting van het koninkrijk der Nederlanden. — Eerste maatregelen tot herstelling van de Vlaamsche taalrechten.

II. — Het taalverbod.

III. — Het Belgisch bezwaar en gesmeek... De vrijheid van taal.

VIERDE AFDEELING. — Belgisch tijdperk.

I. — De omwenteling. — Franschgezinde reactie.

II. — De Vlaamsche beweging. — De commissie der taalgrieven.

III. — Ontwikkeling en voortgang der Vlaamsche Beweging. — De zaak Karsman.

IV. — Coucke en Goethals. — Het voorstel De Laet.

Daarop volgen de Taalwetten van 1873, 1878 en 1883 :

I. — De zaak Schoep. — Het voorstel Coremans.

II- — De verslagen der Middensectie en der Commissie van Rechtsgeleerden.

III. — Het voorstel in de Kamers. De taalwet van 1873.

IV. — De practische toepassing der wet van 1873.

V. — De taalwet van 1878.

VI. — De taalwet van 1883.

Ten slotte geeft de schrijver :

« Practische aanteekeningen op de wet van 17 Augustus 1873 over het gebruik der Nederlandsche taal in strafzaken. »

Zoo men ziet, is het een arbeid van belang, die belezenheid en navorsching vergde, behendigheid

in het zoeken naar waarheid, grondige kennis or
geschiedenis en huidige toestanden; tevens een or
vangen blik om, met oordeel, de verzamelde fei
naar vereischten te schikken, te ontleden en, v
gens beteekenis of verdienste, in het licht te stell

Bij de eerste bezichtiging van het lijvige ha
schrift zou men licht denken dat er eenig gemis a
verhouding tusschen de verschillende afdeeling
van het werk bestaat. Dat is echter niet zoo. H
werk bevat drie afzonderlijke deelen, nagenoeg v
denzelfden omvang : het eerste begrijpt de geschie
kundige inleiding en het critisch onderzoek c
vorige wetgeving; het tweede, de wording, de b
spreking en de toepassing van onze taalwette
het derde is een commentaar der wet van 187
eene rechtskundige uitlegging van de vele moe
lijkheden, welke die wet in de toepassing opleve
Die drie deelen, vereenigd, vormen — wij ve
haasten ons het te erkennen — een harmonis
geheel, dat op de volledigste wijze de gestel
prijsvraag beantwoordt.

Omtrent het 3e deel, namelijk « de comme
taar der wet van 1873 » zijn de achtbare collega
Mr. Obrie en Dr. J. De Laat het niet eens. Bei
verslaggevers brengen te recht hulde aan
verdiensten van de bedoelde aanteekeningen, ma
de eerste oppert het gevoelen dat ze buiten h
programma van den wedstrijd vallen. De twee
doet integendeel opmerken dat zonder dien co

mentaar het antwoord onvolledig zou wezen en dat hij alleszins tot de gestelde prijsvraag behoort.

Dat verschil van meening verplichtte ons, als 3e verslaggever, met gansch bijzondere aandacht dien commentaar te lezen en te onderzoeken. Welnu, wij hebben bevonden dat de bewuste aanteekeningen niet alleen als critische studie der taalwet van 1873, maar zelfs, in zekeren zin als geschiedkundig bescheid — aangezien zij een helder licht werpen op zekere bestaande toestanden — een voornaam, ja onmisbaar gedeelte van het werk uitmaken.

Wel zou men kunnen opwerpen dat de voorstellen Coremans en De Vigne denkelijk in dezen kamerzittijd zullen gestemd worden en dat bijgevolg een commentaar der *tegenwoordige* wet nutteloos wordt. Maar men kan zich toch niet inbeelden dat de herziene en volledigde wet geenen commentaar zal vereischen! Naar onze meening, meer dan ooit! En hoe zou zulk een commentaar het beoogde doel kunnen treffen, indien hij om den zin *der verwachte nieuwe bepalingen* te doen vatten, hare wording niet uiteenzet en haar niet met de *tegenwoordige wet* vergelijkt? Worden de voorstellen Coremans en De Vigne in *dezen zittijd* gestemd, dan zou de Koninklijke Vlaamsche Academie den schrijver kunnen verzoeken zijne aanteekeningen te volledigen en gedeeltelijk om te werken.

Wij vertrouwen dat de achtbare heeren medeverslaggevers Obrie en De Laet zich bij dezen

wensch zullen aansluiten; maar in alle geval met dien verstande dat het volstrekt noodig is dat er aan allen, die er belang bij hebben, een zekeren leiddraad gegeven worde in zake taalwet in strafzaken; immers, de ondervinding heeft ten overvloede bewezen dat de toepassing ervan gedurig aanleiding geeft tot allerlei moeilijkheden, welke door den oningewijde onmogelijk opgelost kunnen worden. Van daar de noodzakelijkheid van een *handboek*, dat de grondbeginselen stelt en de middelen aanwijst om de toepassing ervan te verzekeren en te handhaven.

Dat onontbeerlijk handboek ligt thans voor de hand : het is de besprokene commentaar.

De geschiedkundige inleiding, tot en met de Fransche overheersching, bevat meestendeels bekende feiten. De schrijver nam blijkbaar tot gids het verslag der Vlaamsche Grieven-commissie (1), het beroemde werk waarmede de Vlaamsche Beweging, eindelijk, naar de voorspelling van E. Van Bemmel

---

(1) *Vlaemsche Commissie.* — Instelling, beraedslagingen, verslag, officieele oorkonden, onder toezigt van leden der commissie uitgegeven. Brussel, Korn. Verbruggen, drukker en uitgever, 1859; of « Documents parlementaires de la Chambre des Représentants, n° 42. Texte et traduction du Rapport fait au nom de la commission instituée par arrêté royal du 28 Juin 1856, pour rechercher et signaler au Gouvernement les mesures propres à assurer le développement de la littérature flamande et à régler l'usage de la langue flamande dans ses rapports avec les différentes parties de l'administration publique ».

in de *Revue Trimestrielle* (I, 378) « était descendu du domaine de la théorie dans l'arène des faits ». Aan dat verslag (1), hetwelk tot heden voor de Vlamingen een credo is, brengt de schrijver meer dan eens onverdeelde hulde en vergeet daarbij den steller niet, den voorbeeldigen, o. i. niet genoeg gewaardeerden strijder, Dr. Snellaert.

In de geschiedkundige inleiding, wordt vooral gewezen op den vroegeren toestand der landstaal in bestuur en gerecht. Met het oog op de taalwet van 1883 hadden wij gaarne iets meer vernomen over het gebruik der talen in het middelbaar en hooger onderwijs tijdens de XVIIe en XVIIIe eeuw. Immers de klove tusschen het Vlaamschsprekend volk en de Franschsprekende burgerij, die met en na 1830 steeds breeder en dieper werd, in zoo verre dat ze thans aan een afgrond gelijkt, was reeds gedolven vóor den Franschen tijd. Aldus kon het van eenig belang wezen aan te stippen dat de broeders Oratorianen, in het begin der XVIIe eeuw, gedeeltelijk afbraken met het Latijn, tot in de 4^e klasse het uitsluitend gebruik van het Fransch als voertaal van het onderwijs invoerden en er zich weldra mochten op beroemen, in hunnen pædagogischen strijd tegen de Jezuïeten, hun voorbeeld te zien navolgen door de Augustijnen,

(1) De schrijver gelieve te vermelden dat de brieven, naar dewelke hij in zijn werk verwijst, voorkomen in het Verslag der Vlaamsche Commissie, en de bladz. op te geven.

de Minderbroeders enz... Met vrucht kon gew
worden op het keizerlijk besluit van 9 Maart
houdende inrichting en regeling van het mi
baar onderwijs in de Oostenrijksche Nederlan
dat eenige maanden nadien (1778), op aandri
van Des Roches, aangevuld werd met eene
ling, die tot in de 3e klasse der colleges
Fransch verplichtend stelde (1).

De schrijver zal wellicht bijstemmen dat f
van dien aard, die eenen tijd en eene rege
kenschetsen, vermelding verdienen uit hoofde
ner beteekenis en gevolgen.

Evenzoo geven wij den schrijver in bedenl
of het niet wenschelijk of mogelijk ware ie
meer uit te weiden over de XVIIe en XV
eeuwsche burgerlijke en crimineele rechtsplegi
vooral in het land van Brabant. Wel is w
zouden enkele korte beschouwingen of aante
ningen daaromtrent de waarde zijner zaakr
inleiding niet verhoogen, maar deze althans
nauwer verband brengen met de wetgeving
1873, die hij verder met voorliefde, veelal op
stekende wijze, behandelt.

---

(1) Benevens het Groot-college van Brussel, bestor
in de Vlaamsche gewesten colleges van 1n of 2n rang
Aalst, Antwerpen, Brugge, Gent, Halle, Ieperen, Kort
Oudenaarde, Roermonde. De gestichten der Oratoriane
Mechelen, Oostende, Temsche en Veurne werden door
Regeering geldelijk ondersteund.

Wij kunnen niet inzien waarom de achtbare 2e verslaggever aan den schrijver verwijt, in 't voorbijgaan en in eenige woorden, gewezen te hebben op het feit dat het verbond van Utrecht uitsluitend uit Dietsche gewesten was samengesteld en uit gewesten, waar de protestanten de overheid hadden, terwijl het Waalsch verbond van Atrecht beslissend Roomschgezind was. Dat is immers eene geschiedkundige waarheid, die door niemand wordt betwist.

Wat de taal betreft, waarmede de Prinsen van Oranje, de hoofden der Geuzen en de hovelingen onzer Spaansche Gouverneurs het meest waren ingenomen, schijnt het ons nutteloos die vraag te onderzoeken, vermits schrijver er in zijn werk geen woord over rept.

Ook de veelgeachte eerste verslaggever heeft eenige bedenking tegen het feit, dat de steller der verhandeling, in de geschiedkundige inleiding en bepaaldelijk in de afdeeling 1815-1830, staatkundige beschouwingen inlascht, « die hier minder te pas kwamen ». Wij zijn het met onzen collega en vriend niet eens. Inderdaad, wij achten dat, om onze taalwetten naar behooren te begrijpen en te waardeeren, het volstrekt noodig was de vroegere wetgeving uiteen te zetten en te beoordeelen, en, hoe kon zoo iets geschieden, indien schrijver niet tevens wees op de gebeurtenissen, welke die wetgeving het aanzijn hebben geschonken, en op de gevolgen, die zij heeft mede-

gesleept? Wordt de zaak uit dit oogpunt beschou
dan blijkt weldra dat eene *vergelijkende* studie
onontbeerlijk was, en de schrijver heeft *dit* begre

Wij hebben omtrent dat stuk 1815-1830
meer in het midden te brengen.

Het is zeker dat de schrijver den zoogena
den « Hollandschen tijd » onder menig opz
bestudeerd heeft; doch het komt ons voor dat
de opgegaarde kennis niet zonder moeite h
kunnen samenvatten in een streng afgemeten bes
zooals hier het geval was. Wel is de bes
king der wetgeving nogmaals zeer verdienstelijk
noemen, maar het mangelt haar — te midden
allerlei aangevoerde zaken — aan het noodige *rel*
Zoo heeft het hier den schijn — tegen des schrij
bedoeling — alsof de taalquaestie bijna onmidde
na de vereeniging van Zuid en Noord, als 't ware
eene onrustbarende wijze werd opgeworpen,
als het bewezen is dat zij slechts later kwam opda
als eene bedreigende grief, en dan nog *pour*
besoins de la cause.

Wij meenen dat de schrijver vóor of tijd
de proeflezing, met eenige kleine wijzigingen
verhelpen kan, om dusdoende ietwat meer rui
en licht te schenken aan het vraagstuk der t
dat des te beter op den voorgrond zal treden.

Hoe het ook zij, wij veroorloven ons de bijz
dere aandacht van den schrijver te vestigen op
tijdvak 1815-1830, daar wij in hem den man mee
te bespeuren die eenmaal bij machte zou zijn om

volledige en onvervalschte, tot heden niet geleverde geschiedenis van dien tijd aan te durven; eene geschiedenis die nog vele in Noord en Zuid bestaande vooroordeelen zou wegnemen, wel te verstaan als zij behandeld wordt zooals men geschiedenis moet schrijven : *ad narrandum, non ad probandum.*

En het is juist met het oog op die algemeen bekende — weinig betrachte — waarheid, dat wij ons niet kunnen vereenigen met de zienswijze van onzen achtbaren collega, den onvermoeiden Vlaamschen strijder J. de Laet, als hij beweert dat schrijver blijken geeft van eenzijdigheid. Dat schrijver een liberaal is, valt niet te betwijfelen. maar even min dat hij eerst en vooral een overtuigd Vlaamschgezinde is. Op iedere bladzijde van zijn werk ontwaart men kennelijke sporen van zijne zucht om rechtvaardig en onpartijdig te blijven : nooit aarzelt hij hulde te brengen aan de verdiensten van Vlaamschgezinde katholieken; nooit aarzelt hij de onvlaamsche houding van zekere liberalen en de lauwheid van andere met verdiende strengheid aan de kaak te stellen.

Wij mogen het hem niet kwalijk nemen dat hij in het tweede deel, op de werkzaamheden van « 't Zal wel gaan » en van het « Willems-Fonds » veel meer dan op die van soortgelijke katholieke vereenigingen heeft gedrukt. Zulks kan niet wonderbaar heeten als men nadenkt hoe weinig wij meestal op de hoogte zijn van hetgeen politieke

tegenstrevers op Vlaamsch gebied verrichten
het voorhandig werk schijnt ons juist te zijn
eerlijke poging om die alleszins betreurenswa
onwetendheid zooveel mogelijk te doen ve
nen.

Dat de twee voornoemde maatschappijen
de vlaamschgezinde *liberalen* aangaat, eenen gr
invloed hebben uitgeoefend, is niet te loochene
daarom was het rechtvaardig ze te vermelden.
wij houden ons overtuigd dat schrijver, wiens
blijkbaar is de leus *suum cuique* tot de zij
maken, met het grootste genoegen zijn werk
volledigen, door op eene meer omstandige m
aan te stippen wat de katholieke lagere geest
heid en de katholieke vereenigingen op het g
der Vlaamsche beweging hebben gedaan.

Wij vertrouwen tevens dat hij den oorsp
der zaak Schoep ietwat nader toelichten en e
ruimen en meer gunstigen blik werpen zal op
Vlaamschen Landdag of de waarlijk grootsche v
betooging, die, evenzeer als het Adres der Gen
Balie (1) — alhoewel in eenen anderen zi
beslissenden invloed heeft uitgeoefend op de s
ming der taalwet van 1873.

Hij zal, bij nader inzicht, bevinden en

(1) De schrijver noemt dit Adres een « berucht »
en gebruikt dat woord drie of vier malen in gunstigen
Het zal volstaan met zijne aandacht te vestigen op die
keerde opvatting.

kennen dat de « Veldbloem » van Brussel, de « Nederduitsche Bond » van Antwerpen en andere niet genoemde kringen, door hunne onvermoeide propagande, ook het hunne hebben bijgedragen tot het verkrijgen der wet-De Laet omtrent het gebruik onzer taal in bestuurzaken; — dat de jaarboekjes van het Lovensche « Met tijd en vlijt » evenveel waardeering verdienen als de almanakken van het Gentsche « 't Zal wel gaan »; — dat er een aanzienlijk verschil van meening bestaat omtrent het antwoord op de vraag : Wie is eigenlijk de vader van de taalwet van 1883; -- dat in zijne beknopte schets van den strijd, vóor en tijdens de bespreking dier wet, ontstaan tusschen de liberale flaminganten, de benaming « gematigde Vlaamschgezinden » aan het adres van die van Gent, evenmin nauwkeurig is als de uitdrukking « radicalen » waarmede hij het bondgenootschap Brussel-Antwerpen bestempelt, hetwelk, bij die gelegenheid, krachtdadigen steun vond bij de Brusselsche afvaardiging in de Kamer; — dat, ten slotte, eenige regelen of beschouwingen, vervat in het opstel « Ontwikkeling en voortgang der Vlaamsche beweging » een weinig verouderd schijnen, als 'tware geschreven over een tiental jaren, onder den indruk van het feit dat een liberale vlaamschgezinde een ministeriëelen zetel bekwam : — waarin hij echter weldra met zijne Vlaamsche beloften, zijn Vlaamschen oorsprong vergeten zou.

Dit zijn, alles wel ingezien, slechts enkele

tekortkomingen of niet duidelijk genoeg opgehelderde bijzonderheden in het uitgebreid en zeer verdienstelijk werk, waarvan onze achtbare collega Mr. Obrie getuigt « dat het op volledigheid mag bogen » en dat « het wellicht uiterst moeilijk, zoo niet onmogelijk geweest ware iets beters te leveren ».

Mijne Heeren,

Bij eenparigheid van stemmen stelt de keurraad voor, den uitgeloofden prijs toe te kennen aan het ingezonden werk, met kenspreuk : *Repos ailleurs*, en uw 3e verslaggever uit den wensch dat het door de Kon. Vlaamsche Academie uitgegeven worde in *drie* boekdeelen, met voorbehoud, wat het 3e deel aangaat, van herziening en volledigingen, indien het wetsvoorstel Coremans-De Vigne in den huidigen zittijd gestemd wordt.

Over de besluitselen dezer verslagen, die gedrukt en aan de Leden gezonden zullen worden, zal de Academie in de eerstvolgende zitting uitspraak doen.

De heer bestuurder deelt mede, dat door de Commissie, volgens de Academische wetten gelast met het aanbieden der candidaten voor de openstaande plaatsen, gekozen zijn :

Eerste plaats voor briefwisselend lid, 1e candi-

daat, de heer Dr. L. Simons, leeraar aan het koninklijk Athenaeum te Leuven; 2e candidaat, de heer D. Claes, leeraar aan het koninklijk Athenaeum van Namen;

Tweede plaats van briefwisselend lid : ex æquo, de heeren N. de Tière, tooneelschrijver te Brussel; en A. Janssens, letterkundige te St.-Nicolaas.

Voor de plaats van buitenlandsch eerelid : 1e candidaat, de heer J. Scherpenzeel, algemeen consul van de Zuid-Afrikaansche Republiek, te Brussel;

2e candidaat, de heer Bonvarlet, voorzitter van het *Comité flamand de France*, te Duinkerke.

Nog worden, als bijvoeglijke candidaten, voorgesteld :

Voor de eerste plaats van briefwisselend lid, de heeren Dr. Eug. van Oye, te Oostende; Edmond van der Straeten, te Oudenaarde; Vict. de la Montagne, te Antwerpen; Isid. Teirlinck en R. Styns, te Brussel.

Voor de tweede plaats van briefwisselend lid, de heeren Dr. Bauwens, te Aalst, en Aug. Gittée, leeraar aan het koninklijk Athenaeum te Charleroi.

Voor de plaats van buitenlandsch eerelid, de heeren Dr. W. Nuyens en R. Fruin, geschiedschrijvers.

De Academie gaat over tot de aanduiding van tien namen, uit welke de heer Minister van

Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs keurraad voor den driejaarlijkschen wedstrijd Vlaamsche tooneelletterkunde zal samenstellen.

De zitting wordt geheven te 5 1/2 uren.

Redevoering bij het lijk van den heer J.-G. DODD,

UITGESPROKEN DOOR

den heer TH. COOPMAN, *werkend lid*.

De Koninklijke Vlaamsche Academie Taal- en Letterkunde heeft ons den last opgedra in haren naam, vaarwel te komen zeggen aan geëerd lid, aan den trouwen vriend en medewer den begaafden schrijver en gemoedelijken zan wiens verscheiden algemeen en diep betreurd wo

Wij kwijten ons van dien heiligen pl met een onuitsprekelijk gevoel van weem immers de dood schijnt niet te willen rust ze slaat, sedert eenigen tijd, aanhoudend, in gelederen der Vlaamsche arbeiders. Na Conscie Rodenbach, Beernaert, Mevr. Van Ackere, H mans en andere dierbaren, trof zij gisteren Delcroix, Nolet de Brauwere, Renier Snied Delgeur; heden rukt zij uit het midden zi vrienden den verdienstelijken en geliefden J GEERAARD DODD.

Onzer zwakheid bewust, buigen wij deemoedig het hoofd voor die onwederroepelijke beschikking van hooger; -- wij aanstaren met beneveld oog en benepen hart deze kist, waarop een versch gedolven graf wacht.

Alleen de geheugenis van het goede, dat de afgestorvene gesticht heeft, en de overtuiging dat zijn leven als mensch en als vader van familie, als kunstenaar en vaderlander, een voorbeeldig leven is geweest, dat eerbied wekt, navolging verdient en vinden zal, zijn eenigszins bij machte om de smart van het scheiden te lenigen.

JAN-GEERAARD DODD werd geboren te Antwerpen, den 20 September 1821. Hij was nog een kind, toen hij zijne vaderstad verliet voor Rijsel, waar hij een Fransch lager onderwijs ontving. Groot was zijne vreugde, toen hij naar Antwerpen mocht terugkeeren; want de jongeling vond lust in lijn en kleur; hij had gevoel voor kunst : hij zou schilder worden. Onder de leiding van De Block en Thomas, later onder die van meester Leys, maakte hij snelle vorderingen en sloot hij zich aan bij die vurige jongelingschap welke, destijds, in de Scheldestad dweepte met Vlaamsche kunst en Vlaamsche taal en fier en vrij op heur vaandel schreef : Vlaamsche herleving !...

DODD las het « *Wonderjaar* »; hij werd de vriend van Conscience, die hem les gaf en aanspoorde om ook « zijne krachten in de vaderlandsche letterkunde te beproeven ».

Weldra zou een gevoelige slag den j
kunstenaar treffen; nauwelijks hadden zijne
tafereelen de aandacht op hem gevestigd, nauw
lachte eene schitterende toekomst hem tegen, of
langdurige verzwakking van het gezicht dwong
het penseel neder te leggen. Zijn droom was
ijdeld, maar zijn moed bleef onbezweken.

Hij kwam naar Brussel en werd er med
steller van het blad *Vlaamsch-Belgie* (1844).
jaar nadien bekwam hij het ambt van le
en teekenmeester in de lagere Israëlitische sc
stichtte het tijdschrift *de Moedertaal*, legde
ernstig op de studie toe, bewerkte met Van de
het *Fransch-Vlaamsch Woordenboek* en wer
1854, in de plaats van zijnen vriend Karel Stall
die tot eene andere bediening beroepen was
archivaris van de Brusselsche Godshuizen aange

Toen later de plaats van vertaler van de «
zameling der ambtelijke besluiten en 's lands wet
te begeven was, dong hij mede in den uitgeschr
wedstrijd en werd benoemd met algemeene stem

Dezen post bekleedde hij tot zijn laatste le
uur; hij viel met de pen in de hand.

Dit dagelijksch, gedurende jaren volgeho
moeielijk en afmattend pennewerk kon het
der kunst in zijnen boezem niet uitdooven.

DODD schonk der vaderlandsche letteren
dichtstuk *Jacob van Artevelde*; een novellenb
Bij den haard; zijne *Liedjes en Deuntjes* (1
zijn *Liefde- Lief en leed* (1860); *Gedichten* (

die zijne faam vestigden en die — zooals Mevr. von Düringsfeld te recht mocht getuigen — om de fijnheid van gevoel en hunne ironisch-ontroerde wendingen, aan den Duitschen meesterzanger Heine doen denken. Hij leverde voortreffelijke vertalingen van Duitsche en Engelsche dichters, en meest al de tijdschriften, die sedert 1848 verschenen, bevatten bijdragen van zijne hand, in gebonden of ongebonden stijl.

Doch vooral de tooneelletterkunde was zijn lievelingsvak, het doel zijner aanhoudende lezingen en studiën. Zijne tooneelwerken — hij schreef er een zestal waarvan verscheidene buitengewonen bijval verwierven — bewijzen eene grondige kennis der techniek; ook volgde hij als lid der provinciale tooneel-commissie van Brabant en van het Lees-comiteit met de grootste belangstelling, de ontwikkeling van ons vaderlandsch tooneel. Geen jonge schrijver riep te vergeefs zijnen raad in; DODD getroostte zich de moeite, de werken der jongeren met zorg na te zien en met aanteekeningen te verrijken; hij trad zelfs met hen in briefwisseling en stelde zijne rijke boekerij volgaarne te hunner beschikking.

De ingewijden weten wat die bibliotheek bevat en hoe zij het voorwerp van meer dan veertig jaren aanhoudende zorg is geweest; inderdaad, gedurende al dien tijd wist DODD, niettegenstaande de bezwaren van het leven, nog menigen penning uit te sparen tot het aankoopen van werken.

Het was bij vader Dautzenberg, aan wiens

dochters hij les gaf, en waar hij vriend van
huize was en bleef, dat DODD kennis ma
met de meesterwerken der Europeesche literatu
Dautzenberg's boekerij stond te zijner beschikk
en hij heeft met ijver gebruik gemaakt van
vriendengunst.

Zijne groote belezenheid kwam hem later won
wel te pas; zij wees hem den weg in de keuze
Duitsche, Nederlandsche, Fransche en Engels
meesters, terwijl zijn kunstsmaak hem op het sp
bracht van alles wat merkwaardigs verscheen in
vak van platen en gravuren en kunstgeschiede

Over dit gedeelte onzer vaderlandsche ku
schreef DODD o. a. een zeer merkwaardig op
in de *Patria Belgica*.

Omtrent de geschiedenis der houtgravuur, h
hij een schat van nota's opgezameld welke
eilaas! niet heeft kunnen benuttigen, maar
naar wij hopen, niet zullen verloren gaan.

De kenmerken van DODD's karakter wa
vriendelijkheid en hulpvaardigheid, zachtheid
wellevendheid, bovenal eene weergalooze werkzaa
heid, die slechts evenaring vond in zijne soms
ver gedrevene nederigheid.

Niettegenstaande die nederigheid, was zi
verdienste niet ontsnapt aan het oog der Koni
lijke Vlaamsche Academie die hem, met algeme
heid van stemmen, in haren schoot riep en w
hij, in den beginne persoonlijk ongekend van ve
— het zij te zijner eere gezegd — door zijn

innemenden omgang weldra de genegenheid won van al zijne medeleden.

Die waardeering en die achting klommen nog merkelijk bij de lezing, door hem gehouden in de zitting van de maand September laatstleden. Het was, volgens zijne verklaring, slechts eene inleiding op eene reeks mededeelingen en voordrachten, waarin hij trachten zou alles in het licht te stellen wat over onze oudere Vlaamsche kunstenaars verkeerds geschreven werd in den vreemde.

Wij mogen getuigen dat hij zich — niettegenstaande zijnen ziekelijken toestand — met ijver en overtuiging wijdde aan dien nieuwen arbeid.

Zóo is zijn leven geweest en zóo zijne dood. Zijne laatste poging was nog een strijdkreet tegen den uitheemschen geest, die niet alleen de taal van Vlaanderen's volk veracht, maar dat volk zoekt te treffen en te vernederen in zijnen hoogsten en reinsten roem : zijne kunst. Hij viel en stierf met de pen in de hand, te midden zijner geliefde boeken en omringd van zijne familie, die door den plotselingen slag in den diepsten rouw gedompeld blijft.

Indien de bewijzen van deelneming in het geleden verlies en van algemeene achting voor den dierbaren ontslapene de smart van echtgenote en kinderen kan verzachten, dan zal het wel hier het geval zijn.

En Gij, vriend, die daar nu rust tusschen de « eiken planken wallen », waarvan gij zongt

in uw schoon gedicht *Woud-Symphonie*, noo
op U en nooit op ons van toepassing weze
weemoedige lied dat gij, in voormeld gewrocht
treurwilg zingen deed :

. . . .
« En ik, als hem op aard
Een ieder heeft begeven,
Dan blijf ik op zijn graf,
Als laatste rouwmerk zweven.

« Ik lisple in de eenzaamheid,
Bij 't zachten van de winden,
Het stil herdenkingslied :
« Vergeten door de vrinden! »

Neen, neen!... Uwe vrienden, uwe strij
nooten vergeten U niet. Zij zeggen U vaar
maar uw naam, uwe liefde, uw werk leven
hun hart en zullen blijven leven in het Vlaam
Vaderland!

Zitting van 24 December 1888.

Aanwezig de heeren Jhr. Nap. de Pauw, bestuurder; Fr. de Potter, bestendige secretaris;

de heeren H. Claeys, E. Gailliard, P. Génard, G. Gezelle, E. Hiel, L. Roersch, A. Snieders, F. van der Haeghen, P. Willems, P. Alberdingk Thijm, S. Daems, C. Hansen, L. Mathot, J. Micheels, J. Obrie, J. van Droogenbroeck, Th. Coopman, A. de Vos, K. Stallaert, J. Broeckaert, werkende leden;

de heer K. de Flou, briefwisselend lid.

Afwezig met kennisgeving, de heeren J. de Laet, onderbestuurder, en E. Stroobant, werkende leden; Bols en Schuermans, briefwisselende leden.

AANGEBODEN BOEKEN.

Vanwege het Staatsbestuur :

Bloemlezing uit Prudens van Duyse's Gedichten, tijdens zijn leven verschenen. Roeselare, 1888.

Mémoires couronnés et autres mémoires publiés par l'Académie royale des Sciences, des Lettres et des Beaux-Arts de Belgique, Tome XLI. Brussel, 1888.

Van den heer H. CLAEYS, werkend lid :

Keizer Karel en het Rijk der Nederlanden (Overdruk uit *het Belfort*) 1888.

Van den heer A. DE VOS, werkend lid
Keerzijde van Van Beers' « Rijzende Blar
Lokeren, 1888.

Van den heer J. BOLS, briefwisselend lid
Eenige Regeltjes. Handboeksken waar
Vlaamsche studenten hunne moedertaal behoo
in leeren schrijven en uitspreken, door J. B
en J. DE RUYSSCHER. Lier, 1888.

Nederduitsche Bloemlezing. Dicht- en pr
stukken verzameld en voorzien met aanteekenin
eene schets van de geschiedenis onzer letterku
enz., door J. BOLS en J. MUYLDERMANS. Tw
deel, tweede afdeeling. Mechelen, 1888.

Van het bestuur der stad Aalst :
Inventaris van de oude archieven der
Aelst, uitgegeven onder de bescherming van
stadsbestuur. Aalst, 1888.

Van den heer JOHAN WINKLER, buitenland
eerelid :
Opmerkingen bij het doorbladeren van
Beneficiaalboeken van Friesland. Haarlem, 18
in-16°.

Van den heer Dr. IS. BAUWENS :
Iwein van Aalst. Melodrama in drie bed
ven. Leuven, K. Peeters, 1888, 8°.

Kiezingen.

De Academie, in geheime zitting vergaderd, gaat over tot de kiezingen ter vervulling van vier openstaande plaatsen.

Worden gekozen :

tot werkend lid, de heer Edward van Even, archivaris der stad Leuven;

tot briefwisselende leden, de heeren :

Désiré Claes, leeraar aan het Koninklijk Athenaeum van Namen; A. Janssens, letterkundige te St.-Nicolaas.

tot buitenlandsch eerelid :

de heer J. Scherpenseel, letterkundige, algemeen consul der Zuid-Afrikaansche republiek, te Brussel.

Wedstrijden.

Met eenparige stemmen sluit de Academie zich aan bij de besluitselen van de keurraden, in de vorige zitting bekend gemaakt. Derhalve wordt slechts één van de uitgeloofde prijzen toegekend, namelijk aan de verhandeling over de Taalwetten. Na opening van het briefje, bij het handschrift gevoegd, blijkt schrijver er van te zijn Mr. A. Prayon-van Zuylen, briefwisselend lid.

De Academie beslist dat het werk zal uitgegeven worden, onder voorbehoud dat de schrijver rekening houde van de opmerkingen der beoordeelaars; in geval hij dit niet mocht geradig vinden, zullen de verslagen der keurders vóor het werk gedrukt worden.

De heeren N. de Pauw en Micheels make
vergadering bekend met den inhoud van het o
dat zij in de openbare zitting van 27 dezer z
voordragen. Daarna geeft de heer Bestuurder k
van eene mededeeling, aan de Academie ge
door Mr. G. van Hoorebeke, advocaat en
heidkundige te Gent. De Academie beslist dat
mededeeling in de *Verslagen en Mededeelinge*
opgenomen worden.

« Welk ook », voegt de heer de Pauw er
« het gevoel der Academie moge wezen ove
besluitselen van den kundigen rechtsgeleerde, zek
het dat onze Hooge Gerechtshoven heden niet
in de meening deelen van den Hoogen Raad
Vlaanderen van 1386, samengesteld uit de
naamste edelen, poorters en priesters van
land.

« Juist vijf eeuwen later, den 6 Februari 1
hervormde het Beroepshof van Gent een vo
van de Rechtbank van Dendermonde, die beslist
dat een Vlaming (juist ook van Lillo, zooals in 1
die geen woord Fransch verstond, niet in deze
zelfs door eenen Waal, mocht gedagvaard worden
ik zelf mocht mij in deze zaak niet in verbre
voorzien, zonder persoonlijk blootgesteld te wo
aan de naamlooze en hatelijke aanvallen van
rechterlijk blad, welk het « aardig » vond dat
eene loutere rechtsquaestie aan het hooger ger
onderwierp, daar eene « onmatige beweging en d
in vond, en zoo ver de onbehoorlijkheid dreef,

het aan 't Verbrekingshof den weg wilde aanwijzen dien het moest inslaan om de zaak onbeslist te laten (1) ».

In Vlaanderen Vlaamsch voor onze Gerechtshoven ten jare 1386,

door Mr. G. VAN HOOREBEKE.

Onze wetgevende vergaderingen houden zich thans onledig met een ontwerp, dat welhaast als wet zal worden afgekondigd, te weten het gebruik der Vlaamsche taal bij de Gerechtshoven der Vlaamsche gewesten in zake van strafpleging : de geheele rechtsvordering zal moeten in die taal voorgedragen en afgedaan worden, tenzij de beschuldigde bijtijds verzocht dat de Fransche taal hem wierde toegelaten. Niets billijker, niets rechtvaardiger om eenen betichte tegen alle bedrog en dwaling zoo veel mogelijk te vrijwaren ; hij moet immers verstaan al wat tegen hem wordt ingebracht, om daarop rijpelijk te kunnen antwoorden wat hij tot zijne verdediging zeggen kan. Vele rechters, openbare eischers, pleitbezorgers en zaakvoerders zullen voor het oogenblik een weinig in de klem zitten, omdat zij de moedertaal verwaar-

---

(1) Zie de belangrijke nota na het arrest in de *Belgique judiciaire*, 1888, blz. 422.

loosd hebben en die niet machtig zijn; maar wa zich bij een beschaafd volk aanbieden om hem te doen wedervaren, als men noch zijne gewo noch zijne taal heeft geleerd en kent? En wie di kwade duiden? Hij, die in Engeland, Duitsch of Italië een ambt zou betrachten, ware zeker wezen, indien hij zich in het Engelsch, het Dui of het Italiaansch niet vlug uitdrukken kon; moet het ook zijn in ons Vlaamsch land.

Maar is die wet dan eene zoo stootende nieu heid? Is het eene omwenteling op het rechtsge der Vlamingen? Hoegenaamd niet. Die wet is vernieuwing van onze oude gebruiken, de terug tot de vroegere, zoo rechtzinnige handelwijs o voorvaderen, die met hunne medeburgers in a wat zij verrichtten, de taal des volks wisten te ha haven, om zich van hen te doen verstaan op eenige duidelijke wijs. Placcaten, ordonnanci costumen, rechtsgedingen, alles werd in het Vlaam openbaar gemaakt, en al wien het aanging kon we wat men van hem vergde, wat hij doen en l mocht, wat hem ten laste gelegd werd, waa en waarom hij veroordeeld was.

De rechters, in al onze provinciën, waren onheuglijke tijden alle Vlamingen; wie aan rechtbank gehecht was, verstond, sprak en las taal; het verhoor der getuigen in alle « waerhede en de uitspraak der vonnissen geschiedden ook in Vlaamsch; nimmer werd onze taal verstoken. Zoo het in gansch Vlaanderen, zoo was het in gansch

land, want in het geheele Neder-Germanië of Neder Duitschland, later Nederland gezegd, was het echte Vlaamsch, ook Brabantsch genoemd, maar niet het Hollandsch dat enkel op het Vlaamsch is gegriffeld, de eenige taal der inwoners, taal welke van de vroegste tijden, meer dan andere talen, is beschaafd geweest en tot ons is gekomen in eene bijna onveranderde spelling en schrijfwijs. De Vlamingen hadden goed onder nieuwe beheerschers te moeten buigen, door Fransche graven, Spaansche koningen, Duitsche keizers of nog eens Fransche dwingelanden hun land te zien besturen — zij bleven Vlamingen, aan grond en land verkleefd, hunne oude gewoonten onverbiddelijk nalevende.

Men wil dat, na de dood van Karel den Stoute en onder het Spaansch bewind, het Hollandsch in het noorden en het Fransch in het zuiden de Vlaamsche taal veroverde, en dat deze zoo uit de officiëele acten werd verbannen. Hetgeen te zeggen is dat het Vlaamsch alsdan bezweken en verdwenen is als versmacht onder het Hollandsch en het Fransch! Wel is waar wendde men pogingen genoeg aan om onze taal tegen te werken en ons de Fransche te doen aannemen als landtaal, maar, niettegenstaande dat het Fransch evenals andere talen door alle welopgevoede lieden zal aangeleerd worden als noodig in de huidige samenleving, — zal het Vlaamsch nooit in de Vlaamsche gewesten kunnen uitgeroeid worden: het is het oude Dietsch, het oude Teutonisch dat, als een heilig erfdeel, onze stamvaderen ons hebben achter-

gelaten van geslacht tot geslacht, en dat wij me
diepsten eerbied ongeschonden aan onze nakom
schap zullen weten over te leveren; men verget
dat de moedertaal, dat hooggeschat en onafstaa
kenmerk aller volkeren, in plaats van voor vre
talen onder te doen, altijd het hoofd verheft, e
de onze meer dan ooit zich verdedigt en hardn
strijdt, niet alleen om zich aan moord te onttrek
maar om kloeker en jonger haar leven te bevest

De zoogezegde nieuwe wet is niet alleen g
nieuwigheid in onze rechterlijke betrekkingen,
zelfs louter een gedeelte onzer vroegere gebrui
daar zij enkel voor oogwit heeft ***de taal in de st***
pleging. Voorheen was het niet alleen in strafz
dat het Vlaamsch moest gehandhaafd worden
was in alle zaken, zoo wel burgerlijke als straf
derende gedingen, en het was niet aan de rec
overgelaten zich van deze of gene taal te bedie
stiptelijk was het hun geboden het Vlaamsch in
gerechtshof te bezigen ten voordeele der landgeno
en zelfs geenen eisch te laten voordragen dan
die taal, ingevolge de « *costume ende usage van*
audience », dit van over vijf eeuwen, ja vro
zelfs, daar het reeds van over vijf eeuwen ge
werd dat zulks door de costumen en gebruiken ge
en gehuldigd was. Het is ook stellig dat, kon
eischer zelf geen Vlaamsch, hij toch verplicht
zoo de verweerder er op aandrong, zijne vorde
of klacht in het Vlaamsch in te dienen.

Ten bewijze van ons beweren zullen wij

een bescheid mededeelen dat men vinden zal in het Gentsche Staatsarchief, in een register van *Acten en sententiën*, geteekend J., 1385-1388, f° 39 recto (nieuwe benummering in rooden inkt) :

« Als van dat den grave van Valkenberghe (1)
« hadde dach ghedaen maken mer vrauwe van Lillo
« voer de heren van den Rade etc., te desen audiencie
« ghehouden te Ghent, up zekeren heesch bi hem
« over ghegheven in gheschriften, partijen compare-
« rende te haren daghen; daer van mer vrauwe van
« Lillo weghe ghetoecht dat de heesch van den grave
« voerseit in walsche ware ghescreven ende dat soe
« gheenen Raet hadde mome in walsch der up te ver-
« andwordene; begheerende met eenen rechte, daer
« hi hare yet heesschen wilde, dat hi haer heesch
« gave in vlaemsche, *also costume ende usage vander*
« *audiencie ware*, zoe soude hare der up beraden
« omme andworde gheven, met meer redene der toe
« toghende. Dit vertrocken (2) wesen den voerseiden
« grave in walsche. De welke daer jeghen toeghende
« was dat hi lettel of gheen vlaemsch en conste,
« versoukende berecht tsine up sinen heesch, die hi
« over ghegheven hadde met meer redenen der toe
« toghende ende zeghende. Ghehoort tale ende weder-
« tale (3), so zegghen de heren mits dat sij dach
« hebben in daudiencie, dat de grave voerseit make
« sinen heesch in vlaemsche, up dat (4) hi sine zake
« in daudience vervolghen wille. Ende ontslaen mire

(1) « De grave van Valkenberghe (*Fauquembergue, bij St.-Omer, Pas-de-Calais*), heer van Pitgam (bij St.-Winoxbergen), ende Jan van der Muelne, sijnen bailliu » (lesten April 1375).

(2) Vertrocken, of delay, uitstel : *die uitstel werd den grave aangezegd in het Fransch.*

(3) Tale ende wedertale, *verdediging en wederantwoord*, défense et réplique.

(4) Up dat, *indien.*

« vrauwe voerseit te verandwordene toter tijt dat hi
« hare heesch gheift in vlaemsche, up dat hi berecht
« wille zijn in daudiencie, alsoe voerseit es, omme
« danne mer vrauwe voerseit der up te verandwor-
« dene, ende voert te procedeirne alsoet behoren sal
« Ghedaen den xiij^{sten} dach in decembre jnt jaer
« M. CCC. zesse ende tachentich. »

Zoo was beslist in verhoor en zitting van den Raad van Vlaanderen, gehouden te Gent, in tegenwoordigheid van Jan van den Gruuthuse, ridder, Geeraard van Rasseghem, gouverneur van Rijsel, Jan Maes gezegd Thomaes, abt der Duinen, den deken van Sint-Donaas te Brugge, Jan Vilain, Jan de Visch, gezeid van de Capelle, opperbaljuw van Vlaanderen, Pieter van der Zijpe, ridder, heer van Dentergem, voorzitter van den Raad, Hendrik van Spiere, Screyerhem (?) den ontvanger, Jan de Brune en Zeger van Langmeersch.

In een ons toebehoorend handschrift vinden wij van die beslissing melding gemaakt in dezer voege :

« Den ix^{sten} (*lees* xiij^{sten}) (1) in decembre
« xiij^{c} lxxxij quam de grave van Valkenberghe in
« daudiencie te Ghendt ende betrac mevrauwe van
« Lilloo, ende gaf zijnen heesch over int walsche;
« daerup de vrauwe voorseit sustinerende dat hij
« zijnen heesch int vlaemsche overgheven zoude,
« mids dat zij gheen walsch (*fransch*) en coste,
« hij zegghende dat hij gheen vlaemsch en coste:
« twas ghewijst dat hij, heesschere, zijnen heesch
« in vlaemsche gheven zaude, ende de verweerig-

(1) De eerste dag der *Audiencie* was de 9^{e}; ons gewijsde dagteekent van vijf dagen later.

« ghe tot dier tijt delay gheconsenteert om tand-
« woorden. *Nos dicimus quod actor debet sequi*
« *forum rei.* »

Men ziet het, de schrijver van het door ons bedoelde Hs. (een rechtsgeleerde, die zich Eechoute noemt, voor zinspreuk had *perfer et obdura* en in het begin der XVI[e] eeuw leefde), voegt er bij op welken wetregel deze beslissing gestaafd is : *nos dicimus quod actor debet sequi forum rei,* wij zeggen dat een eischer moet volgen de pleegvormen van het rechtsgebied, voor hetwelk de zaak zich voordoet. Dus was het Vlaamsch wel de regel voor onze gerechtshoven : in onze afgeschrevene acte van 1386 wordt die regel luide uitgeroepen en het aloud gebruik er van bekrachtigd.

Waar de eisch van den graaf van Valkenberghe eigenlijk in bestond, is nergens gebleken : de verder geboekte acten maken geen gewag meer van de zaak, zooals zeer dikwijls het geval is.

Moesten onze rechters en rechtsgeleerden heden door eene wet verplicht worden burgerlijke zaken in onze taal te pleiten en te beslissen, wat zou er hun te doen staan? Studiën en rechtboeken, alles is Fransch, en in den hedendaagschen toestand ware het diensvolgens aan de meesten onmogelijk zich met waardigheid tot het vonnissen en ter verdediging aan te bieden; en, waren zij eens of morgen in het Vlaamsch tot de rechten opgeleid, dan zouden zij hetzelfde ongemak gevoelen om in de Fransche taal te beslissen en het verdedigen eener zaak of eener beschuldiging met

goeden uitslag voor te dragen. Het ware dat moeilijk, in ons dubbeltalig land, tot onze overeeuwsche gebruiken terug te komen, en wij achten het eene gewichtige zegepraal voor ons, Vlamingen, dat ons reeds recht wordt gedaan in zaken, waar het dikwijls onze vrijheid, onze eer en onze fortuin kan gelden.

Openbare zitting van 27 December 1888. (1)

Aanwezig de heeren Nap. de Pauw, bestuurder, Fr. de Potter, bestendige secretaris;

de heeren H. Claeys, E. Gailliard, P. Génard, G. Gezelle, L. Roersch, F. van der Haeghen, P. Willems, P. Alberdingk Thijm, C. Hansen, L. Mathot, J. Micheels, J. Obrie, J. van Droogenbroeck, Th. Coopman, A. de Vos, J. Broeckaert. werkende leden;

de heeren A. Prayon, briefwisselend lid, en Th. Arnold, buitenlandsch eerelid.

Afwezig met kennisgeving, de heeren J. de Laet, onderbestuurder, Daems, Hiel, Snieders, Stroobant en Van Even, werkende leden.

Ten 2 1/4 uren opent de heer Bestuurder de vergadering met de volgende redevoering :

MIJNE HEEREN,

Verleden jaar, op zelfden dag, schetste onze eerste Bestuurder, Prof[r] WILLEMS, in breede trekken de geschiedenis der stichting van de Koninklijke Vlaamsche Academie. Terwijl hij sprak, terwijl hij

(1) Deze plechtige zitting had plaats in het lokaal der Academie.

ons om zoo te zeggen de voorrede las van dit, laat ons hopen eindeloos boek, waarvan wij alle jaren een hoofdstuk zullen schrijven; terwijl hij ons de onafgebroken pogingen der aanvoerders van de Vlaamsche Beweging liet kennen, sedert haar ontstaan in 1836 tot op onze dagen, om tot het eindelijk verkregen doelwit te geraken, waarvan wij nu de vruchten mogen plukken; — wanneer, uit zijn welsprekenden mond, de welverdiende lof vloeide van mannen als Jan-Frans WILLEMS, DAVID, BORMANS, SNELLAERT, LEDEGANCK, VAN DUYSE, DAUTZENBERG, Prof. SERRURE, Jhr. BLOMMAERT, CONSCIENCE; — wanneer hij ons in een prachtig tafereel toonde wat heerlijke maatschappij eene Vlaamsche Academie geweest ware, samengesteld uit al die taal- en letterkundigen, uit al die geschiedvorschers en -schrijvers, uit al die dichters in verzen en proza — dan dachten wij in ons zelven : Wat hebben toch die doorluchtige mannen, van alle officiëele hulp verstoken, maar met taaien wil en geestdriftige liefde voor onze heilige zake begiftigd, niet al gedaan tot het heropbeuren van taal en volk, tot het herstellen onzer natuurlijke rechten! En hoe zullen wij, hunne gelukkigere volgelingen, moeten te werk gaan om waardig hunne gezegende voetstappen te drukken?

Ik zou u, Mijne heeren, daarom opnieuw den langen — vijftigjarigen strijd tegen moedwil en onverschilligheid, dien men de *Vlaamsche Beweging* noemt, moeten herhalen; doch, hij is te zeer in

het diepste van ons geheugen en van ons hart geprent, dan dat ik u nog eens dit soms roemrijk, soms bedroevend, doch altijd verdienstelijk tafereel zou malen. Ik heb het voorgenomen u slechts het begin en het einde van dit lange worstelen te schetsen, dat van lieverlede tot de gewenschte overwinning moet leiden, en wel voornamelijk wat deze onze ware stichters op het terrein, dat ons werd bedeeld, dat der Vlaamsche Academie voor Taal- en Letterkunde, hebben tot stand gebracht, en wat wij gedurende ons tweejarig bestaan hebben weten te doen, en voor 't vervolg ontworpen.

Wat hebben de eerste aanvoerders der Vlaamsche Beweging gedaan om haar eene voortdurende kracht bij te zetten? — Zij hebben, jaren lang, getracht met onverpoosde moeite van de Regeering het tot stand brengen van een bestendig corps te verkrijgen, waar al de letterkundige krachten van het Vlaamsche volk, alsdan in alle deelen van het land verstrooid, zouden zijn saamgegaard en ondersteund. Zij wisten wel dat een volk, dat voor zijne taal en zijne rechten opstaat, niet kan vergaan, — vooral in onze vrije XIXe eeuw, die onder de eeuwen zal gekenmerkt blijven door het opstaan van alle nationaliteiten, — maar zij wisten ook dat al die plaatselijke pogingen zouden vruchteloos blijven, en allengskens verlammen, zoo niet versterven, werden zij niet door de krachtige hand des Staats tot eenheid gebracht. Maatschappijen, Taalverbonden, Gezel- en Genootschappen enz.,

hadden zij genoeg gezien, — zelve gesticht, zien strijden en sterven! Dáárom hielden zij onophoudend stand en stonden op hun stuk voor het stichten eener Vlaamsche Academie, en lange jaren na dat WILLEMS en DAVID in het Taalcongres en Vlaamsch feest van Gent in 1841 de noodzakelijkheid en billijkheid dezer instelling hadden doen blijken, hoorde men van tijd tot tijd in de Nederlandsche Congressen van Noord en Zuid. de forsche stem van overtuigde leiders der Vlaamsche Beweging, als JULIUS VUYLSTEKE en anderen, eene Vlaamsche Academie als eene waarborg van gezag en invloed, van onafhankelijkheid en ruchtbaarheid voor de zaak van taal en volk vereischen.

Doch, konden onze eerste taalkundigen niet officiëel verkrijgen wat welhaast aan de franschsprekende Belgen door de herinrichting der Koninklijke Academie van Brussel in 1845 werd vergund, toch gaven zij den moed niet op, en in dit corps zelf, gelijk in de eruit vloeiende commissiën, waar zij, hoe gering ook in getal, wisten in te dringen hielden zij den gevierden standaard van 's Volks rechten en taal fier ontplooid.

Zij hadden daartoe een waarlijk prachtig werktuig : de roemrijke geschiedenis van 't Vlaamsche volk! Ook viel hun eerste blik, en wijdden zij hun eerste werk aan het uitgeven der rijmdichten onzer oudste middelnederlandsche schrijvers uit het bloeitijdperk der Vlaamsche en Brabantsche gemeenten, toen onze inheemsche vorsten nog de

taal des volks gebruikten en met hem hand in hand werkten tot de gezamentlijke verheerlijking van Vaderland en Moedertaal. En ziet! terwijl J.-F. WILLEMS de liefelijke, bijtende verhalen van den genialen Gentschen WILLEM der XIIIe eeuw « die den *Madoc* (en den *Reinaert*) maecte » aan onze verwonderde oogen in zijne vloeiende, oorspronkelijke taal weder optoovert, terwijl hij ons de heldendaden van den Brabantschen-Hertog en Minnezanger JAN DEN EERSTEN in JAN VAN HEELEN 's *Slach van Woeronch* laat bewonderen, alsook de omstandige geschiedenis onzer Nederlandsche staten der XIVe eeuw onder zijne opvolgers de Hertogen Jan II en III door den gelijktijdigen Antwerpschen stadsklerk JAN VAN BOENDALE, van Tervuren, zorgvuldig in zijne *Brabantsche Yeesten* verteld, — daar grijpen DAVID en BORMANS en SNELLAERT naar den meester van allen, den stichter der school,

den Vader
Van alle dietsche dichteren algader,

den grooten, reusachtigen werker, den nooit genoeg geprezen volksverlichter der XIIIe eeuw, den Vlaming « van den Brugschen Ambachte » JACOB VAN MAERLANT! En zij geven zijne honderd duizende verzen uit, waarin hij al de geheimen der Geschiedenis, als in zijn *Alexander*, — des Godsdienstes, als in zijnen *Rijmbijbel*, — der Wetenschap, als in zijne *Naturen bloeme*, den Nederlandschen volke in zijne eigene taal *diets* maakte! En dan, weder

tot zijne volgelingen nederdalende, roepen zij uit het stof der handschriften de gansche didactische school in het helder licht, den *Mellibeus* en *de Teesteye* van de Brabanders HEINE VAN AKEN en JAN VAN BOENDALE, gelijk den *Spieghel der Sonden* van den West-Vlaming JAN PRAET (1).

Die verdienstelijke uitgaven, die zij in den schoot zelve der Koninklijke Academie van Brussel en der Koninklijke Commissie van Geschiedenis aldaar wisten te bezorgen, waren het sein, niet alleen van eenen geestdriftigen wederkeer, zoowel in Noord- als in Zuid-Nederland, tot onze oude geschiedkundige en maatschappelijke bronnen, maar, volgens de getuigenis der Noord-Nederlandsche geleerden zelven, die hen roemrijk op deze bane volgden, van de schepping eener nieuwe wetenschap, te weten de ernstige critiek der mnl. taal- en letterkunde. Niet alleen in België kwamen uit alle hoeken des lands uitgaven van handschriften, geheele boeken of fragmenten te voorschijn; niet alleen deed WILLEMS in de tien deelen van zijn *Belgisch Museum*, Jonkheer BLOMMAERT in de vier zijner *Oud-vlaamsche Gedichten*, Professor SERRURE in de vijf van zijn *Vaderlandsch Museum*, zij en anderen in de *Dietsche Warande*, in de *Vlaamsche Bibliophilen*, enz., hier te lande onze middelnederlandsche schrijvers herleven, — maar in het Noorden riepen zij

---

(1) Bijlage I, Bibliographie der Commissie van de Koninklijke Academie (1845-1872).

eene school in het leven, die op de roemvolle namen mag bogen van JONCKBLOET, DE VRIES, EELCO VERWIJS, VAN VLOTEN, MATTHES, MOLTZER, VERDAM, beide TE WINKEL'S, en veel andere, die telken male gulhartig bekennen wat zij aan ons initiatief en onze werkzaamheid op dat gebied verschuldigd zijn.

« Sedert de Belgische en Duitsche geleerden », zegt JONCKBLOET in het *Verslag eener Letterkundige reize door Duitschland in* 1842, « ons door leer en « voorbeeld hadden doen zien dat onze Letterkunde « der moeite wel waardig was, om aan de vergetel- « heid, waarin zij sedert HUYDECOPER en CLI- « GNETT rustte en bijna dreigde te vergaan, te « worden ontrukt; sedert een GRIMM, HOFFMANN « en WILLEMS ons eenige schatten uit den kostbaren « en ruimen voorraad ten beste gaven, begon ook bij « ons te Lande de lust van dezen studietak meer « en meer aan te wakkeren, en begon men eenen « dieperen blik in de Letterkundige Geschiedenis der « Middeleeuwen te slaan. » (1)

Zoo sprak, over bijna eene halve eeuw, de beroemde schrijver der latere *Geschiedenis der middelnederlandsche Dichtkunst*, — en, dat zijne volgelingen in dezelfde gedachten deelen, bewijzen èn de prachtige uitgaven, die zij sedertdien van onze gezamentlijke voorouders hebben in het licht

---

(1) *De Gids*, Amsterdam (1843), Zevende jaargang, tweede deel, blz. 573.

gegeven, èn de iever waarmede zij onze jonge instelling, niet alleen door het aanvaarden van het eerelidmaatschap, maar door hunne krachtdadige medewerking vereerden!

Maar ook, welke rijke beemden hebben wij niet te zamen te beploegen! Welken rijken oogst niet in de schuur te brengen! — Gedoogt, Mijne heeren, dat ik u eenige oogenblikken bij deze mijne lievelings-studiën wederhoude, dat ik u in die middelnederlandsche wereld trachte te verplaatsen, waar onze voorgangers hunne krachten gingen vernieuwen, en die wij nu door eene werkzaamheid van vijftig jaren op eene behoorlijke wijze mogen aanschouwen.

Verplaatst u met mij — over vijf honderd jaar — in deze zelfde stad Gent, — waar over vijftig jaar J.-FR. WILLEMS het sein der Vlaamsche Beweging gaf, — waar, over derdehalf jaar, een andere WILLEMS de 2de stichter onzer Academie mocht heeten; — laat ons zien wat, in den grauwen voortijd van vijf verleden eeuwen, wel zou geweest zijn *de Vlaamsche Academie der Artevelden-eeuw!*

Wij zijn in de grootsche gemeente

« die Koningen deed beven »

en waar de Volksheld tusschen de heeren en steden van Vlaanderen, Brabant met Limburg, Henegouw met Holland en Zeeland, onder bescherming van den Koning van Engeland, Vicaris van het Duitsche Rijk, met toestemming van den Koning van

Frankrijk, een jaarlijksch parlement heeft gesticht, waar de burgers van alle Nederlandsche steden hunne staatkundige rechten kunnen doen gelden! Daar klonk hun forsch, vaderlandsch woord, want

« Zij wilden wat was recht, en wonnen wat zij wilden! »

Wat wonder dat ter feesten, te dier gelegenheid gegeven, wij met de burgers en heeren uit alle streken van Nederland toegesneld, ook de voornaamste schrijvers en dichters verzameld vinden, gelijk men zegt dat, in diezelfde XIVe eeuw, de Fransche historicus FROISSART, de Engelsche dichter CHAUCER, de Italiaansche verteller BOCCACIO zich eens ter feesten van Lyons in 1390 te gemoet kwamen; — gelijk wij nu nog, die onze moedertaal liefhebben, hier te zamen komen uit alle steden en dorpen, huizen en hoven, kerken en kloosters, scholen en rechtbanken, waar wij het Nederlandsche woord der dierbare moedertaal zooveel mogelijk doen weërgalmen! (*Toejuichingen*). Verbeeldt u eene dier prachtige bijeenkomsten, gelijk onze *Nederlandsche Congressen* der XIXe eeuw, gelijk de *Landjuweelen* der XVIe, gelijk de *Tafelronden en Scolen van Minnestrelen* der XIVe! En ziet, juist in het midden dezer heldeneeuw hadden er hier meer dan éene plaats : In 1330, tornooien op *Kouter* en *Vrijdagsmarkt* « daer men den boourt slouch »; schietbanen te *Akkergem* voor « den vreemden selscutters, die « hier te Ghent quamen scieten, om den selverinen « liebaerd te winne, die men gaf ter feesten den

« ghenen die den prijs wan ». In 1335, ma
en geschenken « den meesters vedeleren, do
« talf vastinen hare scole hilden in mijns
« Gheraerds Dievels Steen was ». In 1340,
1365, 1376, « niewe banen, daer men joesteer
op « Couter, Coornaerd, Vrindachmarct, Sinte B
met geschenken aan de « Coninghen van wap
« ende heerauden, die ter feesten waren comen
Vergeet niet dat het in diezelfde eeuw was,
het Nederlandsche volk, het eerste en een
misschien van geheel West-Europa, zijn werel
tooneel bezat, waarvan ons zes overheerlijke stu
zijn bewaard gebleven, en dat te Gent zelve
in het beginsel der XIVe eeuw gewag wordt gem
van vertooningen en spelen ter oorzaak der *B*
Inkomst van Koning Philips, en van dansver
gingen in een lokaal, waar het volk zood
was opgehoopt dat het huis met 150 slachto
was ingevallen (2). Gelieft mij dus in eene dezer
onzer Halle, op eene der beruchte markte
volgen, en laat ons zien welke doorluchtige
gangers op letterkundig terrein wij door den
der vervlogene eeuwen aldaar kunnen samentre

MAERLANT, de groote MAERLANT is
meer! Maar zijn woord leeft in zijne volgelin
in zijne school! Het was reeds bijna eene

(1) Ziet Bijlage II, de uittreksels der Stadsrekeni
(2) Ziet Bijlage III, de uittreksels van den gelijktij
Kroniekschrijver.

eeuwe geleden dat de jonge geleerde klerk Jacob, zijn geliefde geboortegrond, het Vrije van Brugge, waar hij gemind had en geleden, voor welke reden weet men niet. voor het ruwere Noorden had moeten verlaten. In Vlaanderen niet ver van Deinze en Rupelmonde, die hij erin noemt, had hij, in min dan een half jaar de vijftien duizend verzen van *Alexanders Yeesten* uit het latijn van Wouter van Chastillon vertaald, en het opgedragen aan zijne « edele ende bequame » ver *Gheile* (rond 1257). Te *Maerlant* bij den Briel, in Holland, waar hij verhuisd was, en waarschijnlijk de betrekking van koster der kerk waarnam, geraakte hij in de vriendschap van den heer van Voorne, Mher Aalbrecht, burchtgraaf van Zeeland, raadsheer van den jongen Graaf van Holland, en die groote landgoederen in het Ambacht van Brugge bezat. Op zijn kasteel vond de jonge dichter wellicht eenen hoop Fransche ridderromans, en daar ook vertaalde hij, èn den *Merlijn* van Robert de Borron, èn den *Torec*, èn de *Historie van Troyen*, van Benoit de Sainte More, samen meer dan zestig duizend verzen, en droeg ze aan zijnen hoogadellijken beschermer op. Doch hier reeds verschijnt de critische, practische geest des drie talen machtigen jongelings, die dan ook twee natuurkundige werkskens had geschreven, den *Somniaris* en den *Lapidaris*. In den *Merlijn* of *Historie van den Grale* vermaant hij dat hij ze

« vele *valsch*
Gevonden (hadde) in het *walsch* ».

en in *Troyen* volgt hij niet slaafsch zijn fr
voorbeeld, maar verklaart dat hij zijn werk
volledigd met de verhalen van den Griek
Homerus, « den grooten clerc », en van d
meinsche dichters Virgilius, Ovidius, Statius
zucht naar waarheid in alle vakken, de ver
ding van alle menschelijke kennissen in de
taal, ziedaar reeds zijne neiging aan het ki
En ook weldra ondernam hij de vertaling
drie kolossale werken, die zijnen naam vere
gen : Eerst (1269-71) den, vijf en dertig du
verzen groote *Rijmbijbel*, uit het latijn van P
Comestor, waar hij

« leeken weten dede
Uter Bijblen die heimelichede »,

en die hem ten onrechte door zekere geeste
deed vervolgen, alsof hij de heilige boeken
vertaald had, hetgene niet vreemd schijnt ge
te zijn aan het verlies van zijn kosterscha
Maerlant en aan zijn gedwongen terugkee
Vlaanderen, en waarvan men de echo vindt i
Sproke van « Scalc en clerc » :

« Suldi van heren bate ontfaen,
Ende uwe costerie sal bliven staen,
Gi moet te tide seggen : Amen! »

Dan (rond 1275) in Vlaanderen zelve,
Bestiaris of *Naturen Bloeme*, uit het Latijn
Thomas van Cantimpré, waar hij, in vier du
verzen, een vollediger gewrocht tracht te le

van alle dieren, planten, steenen, dan dat vóor hem was geschreven door

« her *Willem uten Hove,*
Een priester van goeden love
Van Aerdenburch »,

en dat hij aan heer Niclaus van Cats opdroeg, mede een Zeelandsche edelman, ook in Vlaanderen, namelijk in de Vier Ambachten rijk begoed. Eindelijk den kolossalen, honderd duizend verzen groote, *Spieghel Historiael* van den predikheer Vincent van Beauvais, waarvan hij de helft, door hem vertaald in drie jaren (1283-86), aan Graaf Floris van Holland zelven, den edelmoedigen beschermer van burgers en boeren, op zijn verzoek erkentelijk aanbood.

Wanneer de onvermoeibare grijsaard t'halvent dezer laatste zware taak was gekomen, verloor hij, zoo niet den moed, dan toch de hoop het werk alleen te kunnen eindigen, en hij zegt ons :

« Verstaet dat *Jacob* moet
Van Merlant rusten teere stede
Van der Vierden Partijen mede,
Ende beiden tote dat hem God jan
Dat hire weder coemet an
Om te dichtene in redene claer
Die dinghen diere volghen naer. » (1)

En reeds had hij zijnen stadsgenoot, PHILIPS UTEN BROEKE, van Damme (want bij zijne terug-

(1) De Vries en Verwijs' uitgave, d. III, blz. 391.

komst in Vlaanderen woonde hij stellig in di
haven, waar hij de betrekking van scheper
schijnt te hebben waargenomen), hij had dien
gelast de *Tweede Partije*, welke van min belan
tijden gewaagde, te vertalen; maar het werd
niet meer dan dezen, toegelaten het reusa
werk tot een goed einde te brengen. De dood
raste beide werkers op het einde van de XIIIe

Ziedaar wat de man voor de zake des
heeft gedaan! Doch, ik ontblootte slechts
zijde van zijne verdiensten. Want hoe zal
verwondering stijgen, als wij weten dat die
die zich aan eene levenslange taak van di
vertaler van meer dan twee honderd duizend
zen verbond, een verheven en godbegaafde di
en denker was, die in zijne onsterfelijke
logen met zijnen vriend van Utrecht, zijne
Wapen! Martijn's, in zijne *Kerken claghe*
zijn *Lande van Overzee* (1291) op de heer
ste en meeslependste wijze de neteligste pu
der zedeleer en godgeleerdheid had behandeld
zwakken verdedigd, de ware edelen geprezen
huichelaars en dwingelanden verfoeid, de Chr
nen tot eene nieuwe kruisvaart geroepen, de deu
der heiligen, gelijk *Sint Franciscus* en *Sente Cl*
waarvan hij de levensschets had geschreven,
voorbeeld van allen had gevierd!

Toch was hij aan den zwaren arbeid bez
ken, en onder den toren van *Damme* begraven

---

(1) *In Dam fossa tui lecti sub campanis*, enz. (Bukel.

waar de geloovige nakomelingschap hem later met den wispelturigen Vlaamschen *Uilenspiegel* verwarde, doch waar hij, rond de jaren 1300, met eer en faam omhuld lag in zijn roem!

En wat wonder? rond haar stonden zijne volgelingen, — zijne leerlingen in woord en daad, — en het was geene dichterlijke vrijheid, maar wel wetenschappelijke waarheid, wanneer, bij het onthullen van zijn standbeeld te Damme in 1860, een onzer grootste dichters, onzer oude medeleden waarvan wij het vroegtijdig verlies betreuren, JAN VAN BEERS, in een prachtig gedicht de twee Brugsche volkshelden, Breidel en Coninc, bij zijn doodsbedde en zijne grafstede liet nederknielen, en ze voorstelde als de trouwste toepassers zijner levenslange worsteling voor het heil van taal en volk. (*Lange toejuichingen*).

Doch, laat ons nu naar zijne eigentlijke *letterkundige* navolgers, naar zijne dichterlijke school onze blikken richten, om tot onze *Academie der Artevelden-eeuw* weder te keeren.

En vooreerst, wie is die grijze Leuvensche priester, die, in den grauwen geestelijken rok gewikkeld, midden het gewoel en gejoel der vedelaars en minnezangers op de Gentsche gothische Halle, den Antwerpschen schepenenklerk, met rijken bruinen frak gekleed, te gemoet gaat, en hem de handen drukt? Mij dunkt, ik zie, vijf honderd jaar vroeger, Willems en David zich op het festival van een onzer Taalcongressen ontmoeten. 't Zijn ook

twee Brabanders, en ik hoor den eersten
LODEWIJK VAN VELTHEM » begroeten dc
tweeden, die zich zelven noemt JAN VAN
DALE, *de* CLERC *van Antwerpen* ». Beide
Maerlant's reusachtige taak, door den doo
broken, hernomen en voortgezet. Nauw
vaderland teruggekeerd, van Parijs, waar d
Lodewijk in 1293, als student, niet alle
lessen van de groote wijsgeeren volgde, ma
weleens degene van eene der « scoenste vr
« die haar joyen liet » en later met haar h
de Seinebrug door eene overstrooming ver
— slaat hij de gesprekken gade van den
van Brabant met de heeren van Valkenbu
Kuik, wandelt hij te Gent onder de ga
van den Koning van Engeland (1297), ziet
Brugge de toebereidsels der heldengevechte
1302, wordt prochiepape te Sichem, bij Di
Scherpenheuvel (1304), daarna te Velthe
Leuven (1312), reist door het Land van
bij Antwerpen, midden in de oorlogsbend
vijandige Graven van Holland en van Vlaa
(1315), en gaat tot Antwerpen aan zijne bes
ster, ver *Marie*, vrouwe *van Berlaer*, die
omstreken woont, de *Vierde Partije* van der
ghel historiael aanbieden. Doch, welhaast b
hem de begeerte, de vaderlandsche helden
die hij met oogen heeft gezien, als eene
Partije van Maerlant's werk te behandel
aan te bieden aan den machtigen zoon va

Heer van Voorne, die de beschermer zijns meesters geweest was, en door tusschenkomst van een zijner edelknapen, *Jan Visier*, wiens kennis hij had gemaakt, zijn arme prochiekerk van Velthem met het ambt van kapellaan te Voorne te verruilen. En waarschijnlijk lukte hij daarin, en vond hij op het slot het onafgewerkte handschrift van *Merlijn*, want stellig voegde hij er in 1326 het *Boec van Artur* als vervolg bij, en misschien ook de tweeden boek van den *Lancelot*.

Zulke en andere (misschien wel de *Sidrac* in 1333), waren de werken des eersten volgelings Maerlant's, en niet minder de verdiensten van den Antwerpschen klerk, die zijnen meester voor goed in de onsterflijkheid deed treden door hem te noemen « *den goeden dichter ende geraecte* » en « *den Vader der Dietsche dichteren algader* ».

Hij ook vervolgde Maerlant's werk, als ooggetuige der geschiedenis van ons eigen land, in « *de Brabantsche Yeesten* », op verzoek van Willem Bornecolve, schout van het Land van Rijen, in 1316 te Antwerpen voleindigd. Van Tervuren naar Antwerpen verhuisd, waar hij stadsklerk was, « menich jaer der scepenen brieve » schreef, en « woonde als hi thuus was », verzelde hij deze in menige zending tot vorsten- of statenvergadering; in zijn geboortedorp in 1312, te Brussel, Leuven, Gent en Brugge meermaals, namelijk in 1324, en in de heirschouwing van 1333 te Helleshem gedurende den Vlaamschen en Brabantschen oorlog.

Hij voegde er later, rond 1350, een tweede g
bij, waar hij de heldendaden « *van den*
Edewaerde », de lotgevallen van den Gentsche
held Artevelde, en de wisselvalligheden der
tijden van den honderdjarigen oorlog tusschen I
rijk en Engeland in de Nederlanden kon male

Ook op het zedekundig en didactisch
drukte hij de stappen zijns meesters : De *Leke*
ghel, in twee-en-twintig duizend verzen tot An
pen gedicht van 1325 tot 1330, en aan den heer I
van Leefdale, drossaard van Brabant en burchtgr
Brussel, opgedragen, gelijk *Jans Teesteye*, gesch
rond 1333, — misschien ook wel de *Mellibe*
Antwerpen in 1342 voltooid en aan Hertog J
aangeboden, de *Dietsche Doctrinael*, ook alda
1345 gedicht, en het *Boek der Wraken*, in de
stad aan denzelfden landsheer in 1355 toeg
hekelen, deels in zwierige dialogen tusschen *J*
Wouter, gelijk die van *Jacob* en *Martijn*, de
verontwaardigde tirades, al de maatschapp
kwalen en gebreken door zijnen doorluchtigen
ganger getoetst. Wellicht ook offerde hij,
deze, aan den wansmaak des tijds, en bezon
in den ridderroman van *Ogier van Ardenne*
wonderlijke avonturen der helden des Karelk
gelijk Maerlant en Velthem degene van den A
kring of van de classieke oudheid hadden ve

Wat eene massa van overwegingen en med
lingen moest niet ontstaan tusschen die twee, bi
val elkander ontmoetende bewonderaars des gr

volksverlichters, die in hetzelfde jaar 1316 hun eerste rijmdicht als vervolg van zijn reuzenwerk hadden voltooid, de eene in eene nederige dorpspastorij, de andere in de rijke klerkenkamer eener vermaarde handelstad! En wat een hoogmoed als zij rond hen, in den woelenden hoop, hunne medestrijders en -schrijvers in den kamp voor het edele en goede, zagen wemelen! Hier, de Brusselaar HEINE VAN AKEN, « die wel dichten conste maken », gelijk Boendale zegt van dien anderen wereldschen priester, parochiepaap van Cortbeke-bij-Leuven, die in zijnen *Spieghel der Minnen* al de spitszinnige en somtijds wulpsche allegorieën des *Roman de la Rose* van Guillaume de Lorris en Jehan de Mœung vertaalde, de symbolische middeleeuwsche plechtigheden in zijnen *Hughe van Tyberien* of Saladijns riddermaking dietsch maakte, misschien ook wel den Karelkring verrijkte met de schoone historie der *Kinderen van Limborch* (1298-1318), en Maerlants strophische gedichten heerlijk navolgde en volledigde in zijnen *Vierden Martijn* (1299). Dáar, een andere vrome bewoner der omstreken onzer hoofdstad, maar deze in de grauwe monnikspij gedoken, in ernstige en heilige bespiegelingen van somber klooster of kluis verzonken, soms in de welige bosschen van Groenendaal de verhevenste mysteriën van het huidige en toekomende leven doorgrondend, soms ook in de naburige hofstad Brussel, waar hij misschien eerst kapelaan van Sinte-Goedele was, in gloeiende, verontwaardigde preêken de leering der kettersche BLOEMARDINNE komende

bestrijden en vervloeken; hij, de grootste onzer prozaschrijvers, de stichter der Nederlandsche taal in ongebonden stijl, de niet alleen in zijn vaderland, maar overal bewonderde godschouwende Mystiek, JAN VAN RUUSBROEC (1294-1381). Welk een schat van woorden en gedachten in zijne twaalf ons overgeblevene boeken: in zijne *Chierheit der gheesteliker brulocht*, ten jare 1350 aan zijne vrienden van Straatsburg gezonden; in zijnen *Spieghel der ewigher salicheit*, en in « *dat Boec der seven sloten*, negen jaar later aan « joncvrou Margriete van Meerbeke, cantersse der cloesters van Sinte Claren te Brusele » toegestuurd, waar hij in prachtige proza diezelfde heilige tot voorbeeld stelde, die Maerlant in verzen had gevierd! En wat een voorraad van bespiegelingen voor de leerlingen, die hem omringden en opvolgden: JAN VAN LEEUWEN, den Affligemschen leekebroeder en eigenaardigen *Kok van Groenendaal* († 1377), WILLEM JORDAENS, zijnen Latijnschen vertaler († 1372), en vooral, zijnen boezemvriend uit Holland, meester GEERT DE GROETE (1340-† 1384), van Deventer, die zoo dikwijls uit het verre Noorden te Groenendaal was gekomen om met den goeden prior, weken en maanden lang, wijsgeerige en godsdienstige geheimenissen te komen bespreken.

Maar, rond hem ook wat zwerm van dichterlijke, lichtzinnige beoefenaars der wereldsche kunst! wat al sprekers en zangers, herauden en gezellen, segghers en minnestreelen, die, uit alle oorden der Nederlanden samengekomen, en de nieuwe — verve-

lende school met den nek bejegend, aan de nieuwsgierige — gretige burgers en boeren de eindelooze wonderavonturen der helden van de dertiend'eeuwsche ridderromans of heiligenlegenden voorlezen of opzingen; hetzij dat ze stukken en brokken ontleenen aan den *Eneïde* van den Limburger HEINRIC VAN VELDEKE, aan den *Floris en Blancefloer* van den Vlaming DIEDERIC VAN ASSENEDE, aan den *Willem van Oringhen* van den Hollander CLAIS VER BRECHTEN SONE van Haarlem, of aan de menigvuldige ongenoemde dichters van *Caerl en Elegast, Reinout en de Heymonskinderen, Malagijs, Roelant, den Bere Wisselauwe, de Nevelingen* en *de Lorreinen;* of van *Coninc Artur, Perchevael, Walewein, Ferguut* en andere helden der Tafelronde; het zij dat ze, in honderd sproken of liederen de vrome levensschets en reizen van *Sint Amand, Sinte Kerstine* en *Lutgarde, Sinte Brandaen, Tondalus' Visioen*, en *Sinte Patrijcs Vaghevier*, — of de boertige huiselijke ongevallen van knapen en knechten en kerels vertelden. — Zij heeten, onder meer anderen, AUGUSTIJNKIN VAN DORDT en WILLEM VAN HILDEGAERSBERCH uit Holland; de Brusselaar JAN KNIBBE, WILLEM VAN AFFLIGEM, GIELIS VAN MOLHEM, en PIETER VAN IERSELE, uit Brabant; de Bruggeling GILLIS DE WEVEL, MARTIJN VAN TORHOUT, COLPAERT en LODEWIJK, uit Vlaanderen: en onder de jongeren, de Gentenaar BOUDIN VAN DER LUERE, die in zijne vaderlandsche *sproken* en *wenschen*

den moed der gemeentehelden aanwakkerde, Bruggeling JAN VAN HULST, die met zijne lijke gezellen minneliederen zong, vooralee berouwhebbende grijsaard van uit zijne lanc kluis aan de pelgrims der stad en aan zijnen gen beschermer, heer Lodewijk van Gruuth Mariëngedichten toewijdde (1).

Maar, ziet! in gindschen hoek der Hall op de wijde markt, die men uit de goth venster kan aanschouwen, iets wonders onts Wat beduidt, te midden der hoopen volks samenscholing van speellieden en sprokespr « goliaerden ende boerdeerders », die op e bijeen gerakelde schragen en schermen, onde verdoovend geluid der « ghitarnen, cornem trompetten en tamboeren » der « vedelaars, p en trompenaers », elkander te woord staan, e aloude ridderromans en burgersboerden, aan den gescheurd, niet meer voorlezen, maar sp en vertoonen? De lange beschrijvingen late door hunne kleederen en tafereelen spreken, - zwierige alleen- of tweespraken wisselen el der af; zoo zien de Vlaamsche burgers, niet met hunnen geest maar met hunne eigene o de ridderlijke lotgevallen van *Esmoreit, sco sone van Cecilien*, van *Gloriant*, van den *toghe van Bruunswijc en des roeden Lioens a ter van Abelant*, van *Lanceloet van Denema*

---

(1) Ziet Bijlage IV, eenige levensbijzonderheden.

en de scone Sandrijn, voor hunne bewonderde blikken als « Abele spelen », en ook de boertige wisselvalligheden van gefopte mans of wijven, den *Lippijn*, *den Buskenblaser*, *de Hexe*, *Rubben*, *Winter en Zomer*, in « Sotte boerden en goede sotternien » vertoond. — Bewondert en begroet ze, met hen, op uwe verstandige voorouders fiere nakomelingschap! Het is de Wereldsche Schouwburg, het is het Nederlandsch Tooneel, dat, de eerste in de middeleeuwen, op onzen dierbaren geboortegrond wordt gesticht! (*Luide en lange toejuichingen.*)

Ziedaar, Mijne heeren, de menigvuldige — eenige geniale — alle verdienstelijke mannen, die, uit alle standen en steden van de Nederlanden, leeken en klerken, edellieden, papen of poorters, elkander op een Gentsch gemeentefeest over vijf honderd jaar konden ontmoeten — en elkander verstaan, want zij stichteden en schreven en spraken dan reeds die Nederlandsche taal, voor ons nog zoo verstaanbaar, en die eenige onwetende en dwaze tegenstrevers nog onlangs met den spotnaam van plat en van dorp tot stad veranderend volks*patois* durfden bestempelen! (*Toejuiching*). En merk wel op dat de schets van ons letterkundig leven, die ik u trachtte voor oogen te leggen, niet een buitengewoon schitterend tijdvak in onze eeuwenlange literarische geschiedenis daarstelt, maar dat men u voor elke periode, ja voor elk levensgeslacht, zoo bont een tafereel zou kunnen ophangen, en

er onophoudend de bestanddeelen eener Vlaamsche Academie kunnen vinden onder de ontelbare beoefenaars der nu eens meer in het Noorden, dan weder meer in het Zuiden glinsterende, Nederlandsche Taal en Letterkunde.

Hoe het zij, aan die eerste stichters onzer gemeenschappelijke taal was het, dat de aanvoerders der Vlaamsche Beweging, de hoofdmannen der Nederlandsche wedergeboorte en herleving in België, hunne beste krachten toewijdden. Dáar was het, dat zij, in de kalme en werkzame bespiegeling van een roemrijk verleden, van den hardnekkigen strijd en de soms afmattende ontgoochelingen van het heden kwamen uitrusten. — Dáar moeten wij ook, in de eerste plaats, hunne moedige voetstappen drukken! Die mannen, welke WILLEMS en zijne vrienden, en na hen eene gansch nieuwe wetenschappelijke school in woord en werk hebben doen herleven, — die eerste stichters onzer taal, moeten wij voort in al hunne onuitgegeven gewrochten doen kennen. Dat sedert vijftien jaar door de Koninklijke Academie van Brussel afgebroken werk moeten wij hernemen, en ons waardig toonen van onze Noorderbroeders, die ons op den moeilijken weg, welken onze voorgangers hun hebben gebaand, door hunne honderd geleerde en critische uitgaven en verhandelingen glansrijk zijn voorgegaan. En nochtans — ontbrak het ons aan werkers of stof tot bewerking? — Mocht men zeggen « *que le combat finit, faute de combattants!* » — Wel verre van

daar! Onophoudelijk, als bij tooverslag, verrezen uit het stof der archieven, uit de bibliotheken der kasteelen, kloosters of steden, uit de zolders der burgers- of gemeentehuizen, verrassende handschriften of perkamenten fragmenten onzer eerste onsterfelijke dichters! En de bewerkers, zij stonden daar, gewapend met hunne wetenschap! Hoe kwam het dat men, om mij tot Gent te beperken, grondige taalkenners, sierlijke schrijvers, uitgevers van mnl. folianten, als SERRURE en BLOMMAERT en VUYLSTEKE, niet in de plaats stelde van WILLEMS, en DAVID, en BORMANS, en SNELLAERT, om hunne begonnen taak te volvoeren? Hoe kwam het dat, in den schoot eener Belgische Academie, de Commissie van uitgave onzer oude Vlaamsche schrijvers moest uitsterven? dat zij sedert 1872 niets meer voortbracht? en dat, jaar bij jaar, het Staatsbestuur hopelooze en onbeantwoorde aanvragen moest doen om het *tweede deel* van MAERLANT's *Naturen Bloemen* door de dood van BORMANS onderbroken en door alle Belgische, en ook Noord-Nederlandsche geleerden zelfs na de volledige uitgave van EELCO VERWIJS onophoudelijk gevraagd, te doen verschijnen? Hoe dit alles kwam, zullen wij niet onderzoeken, — doch eruit het klaarblijkend bewijs trekken, hoe dringend noodzakelijk, ook onder dit oogpunt, de stichting eener Koninklijke Vlaamsche Academie was geworden, aan welke onder hare voornaamste werkzaamheden de studie der mnl. taal en de voortzetting der uitgave onzer oude

oorkonden en lettervruchten werden toevertr

Ook hebben wij ons moedig aan het gezet. Van onzen rijken letterkundigen schat, h wij reeds eenige nieuwe paarlen aan onze landsche kroon kunnen hechten, en de veelge deerde bedankingen der Belgische, en voora Noord-Nederlandsche geleerden mogen inoo Door het uitschrijven eener prijsvraag over de *B graphie der mnl. taal- en letterkunde* hee Koninklijke Vlaamsche Academie een standaar in het leven geroepen, dat sedert dertig jaar, de onvolledige proeven van MONE en HOFF VON FALLERSLEBEN, door alle beoefenaars zelve gretig werd te gemoet gezien, — dat d lediging en als de grondsteen is van de pra *Geschiedenis der Nederlandsche letterkunde* ons medelid Dr TE WINKEL, en dat, met 1152 nummers en zijne breedvoerige tafels, schien nooit het licht hadde gezien, indien onze demie dit moeilijk — dikwijls afgebroken we niet met de gouden medalie had mogen bekr Ik bedoel de *Middelnederlandsche Bibliogr* van den heer LOUIS D. PETIT. (*Toejuichin*

En ziet! nauwelijks denkt men deze uitgeput, of nieuwe vondsten, oude werken he wij aan den wedijver onzer leden te wensc STALLAERT ontdekt en geeft uit *de Zevenste Bl van Maria*, ROERSCH begint den druk van *Glossarium der Alexanders Yeesten*, sedert tw jaar verwacht; ik zelf (*si parva magnis comp*

possim), uit nieuwsgierigheid onverwachts in eene woordenwisseling over den *Madoc* en den *Malagijs* gewikkeld, hervinde te Gent, Bonn en München nieuwe fragmenten van dit laatste gedicht, en druk ze, om een einde te stellen aan de wel of niet eenzelvigheid der twee romantische helden, sedert vijftig jaar door de Duitsche geleerden vooruitgezet, en waarvan men kan zeggen :

Adhùc sub judice lis est.

Doch deze wenken zijn slechts de schermutselingen van den grooten strijd, dien wij op dit terrein van zin zijn te leveren. Niet alleen hebben wij de plicht het onderbrokene af te werken, maar wij hebben het genoegen nieuwe ontdekkingen te doen kennen.

Ik spreek slechts ter loops van het overbekende eerste werk van MAERLANT, *de Historie van Troyen*. Dit heerlijk gedicht, dat de gansche geschiedenis van die oostersche stad bevat, en de heldendichten van Homerus, Virgilius, Daris en Dictis, Benoit de Ste-More, enz. op den voet volgt, was over ruim twintig jaar op het kasteel van den Graaf van LOË te *Wissen-Weeze* in de Rijnprovincie ontdekt. Daar het slechts voor een vierde gedeelte en met ontelbare veranderingen in Noord-Nederland was uitgegeven, werd ik over tien jaar met eene zending van het Staatsbestuur gelast, om het na te zien; achtervolgens eene welwillende ontvangst en uitnoodiging op het slot te *Weeze*,

verzocht ik de Koninklijke Academie van
iemand anders te willen zenden (tijd en lu
braken mij daartoe), om er eene volledig
van het kostbare handschrift te doen nem
het dan uit te geven. Doch deze aanb
werd *van de hand gewezen*, en het eerste
van onzen onsterfelijken dichter met de be
van « onbelangrijk » in de cartons begrave
lukkig hebben wij in onze jonge Academie
zoo ieverigen als zorgvuldigen werker gevond
heer EDWARD GAILLIARD, die zich in eene
maandelijkschen arbeid de overgroote moeit
getroost, de veertig duizend verzen van dit l
gewrocht letterlijk te gaan afschrijven, — er
is, onder ons beider toezicht, de druk v
reuzenwerk begonnen, waarvan de uitgave
driegen wij ons niet — eene letterkundige gebe
zal wezen. (*Toejuichingen.*)

Doch, er is meer. De stichting onzer Ac
gaat gepaard met de verrassende ontdekkin
niet min dan *vijf* nieuwe *Maerlant's handsch*
die in de letterkundige wereld, vooral in
Nederland, haast zooveel opgang hebben ge
als het hervinden te Weenen, over een
jaren, door FERDINAND VON HELLWALI
het grootste gedeelte der *Tweede Partije* va
Spieghel Historiael.

Het geldt hier inderdaad niet min d
gelukkige vondst, te Cheltenham, van twee vo
handschriften der *Eerste Partije*, die de enkele ge

Amsterdamsche redactie, door DE VRIES en VERWIJS uitgegeven, op eene wonderlijke wijze komt volledigen en in veel onverstaanbare plaatsen uitleggen, alsook van nieuwe fragmenten der *Vierde Partije*, minstens 2500 ongekende verzen, die ik in twee lang verloren gewaande handschriften te Gent het geluk had weder aan het licht te brengen. Voegt daarbij een aantal nieuwe bladeren van den colossalen codex van Brugge, waaronder ook onbekende deelen, door ons medelid FERD. VAN DER HAEGHEN en de heeren GILLIODTS en DHAEZE, hervonden; en ik kan nopens deze vondsten hier kort zijn, deels omdat de twee Engelsche handschriften reeds breedvoerig door ons buitenlandsch eerelid Dr VERDAM in de zitting van November ll. aan het Nederlandsch Instituut en in de onze van 15 October door STALLAERT zijn bekend gemaakt, deels omdat ik eene omstandige tabelle van de aanwinsten der drie Belgische handschriften aan deze redevoering als bijlage zal voegen (1). Ik begeer slechts uwe aandacht op *dit* punt te roepen, dat wellicht deze ontdekkingen nog lange jaren eene doode letter zouden gebleven zijn, indien onze Academie niet had bestaan, en dat zij, van een' anderen kant, sinds jaren publiek eigendom zouden geworden zijn, indien er in de corpsen, aan welke de uitgave onzer letterkundige schatten was toever-

---

(1) Ziet, Bijlage V, den inhoud dezer vijf handschriften.

trouwd, Vlaamsche geleerden genoeg hadden
om ze op te sporen en bekend te maken. Ind
reeds in eene zitting der Koninklijke Academ
België, van den jare 1865, deed Bon KERVY
LETTENHOVE kennen, dat de, nu hervond
aangekochte, maar alsdan verloren gewaande k
handschriften zich in de boekerij van SIR T
PHILLIPPS te Cheltenham bevonden (1), en
Catalogus der boeken, nagelaten door P
SERRURE, stond reeds in 1872 de beschrijvi
het handschrift, dat hij reeds gedeeltelijk had
geven (2), en dat ik zoo gelukkig was in een
Gentsche openbare boekzalen, vijftien jaar l
hervinden.

Het zij ons dus toegelaten ons met zeke
heid te verheugen over het deel, dat wij
hebben gehad, en de welwillende woord
meesters in dit vak, onze Noord-Nederla
Eereleden, D[r] DE VRIES en D[r] VERDAM, de g
uitgevers der Woordenboeken onzer oude en
taal, te mogen herhalen, als zij al die «
aanwinsten voor de kennis van onze mnl.
in het bijzonder voor de critiek van MAERL
van mij vernamen :

---

(1) *Bulletins de l'Academie Royale de Belgique,*
t. XX, n° 12.

(2) *Vaderlandsch Museum*, d. III (1859-60), blz.
d. IV (1861), blz. 55.

« Wat een boel nieuws wordt er in den laatsten tijd weêr gevonden », — schreef mij Dr VERDAM den 31 October jl. — « Gelukkig dat er nu een lichaam bestaat, dat het middenpunt dezer wetenschappelijke beweging is, namelijk de Vlaamsche Academie! »

En de grijze, moedige, nauw aan eene gevaarlijke ziekte ontsnapte Dr DE VRIES, eindigde zijn nog wankelend schrijven van 12 November, met deze vleiende en hooggeschatte woorden :

« Met groote vreugde zie ik de wakkere werkzaamheid der Vlaamsche Academie, en de rijke vruchten, die zij draagt. Het is waarlijk verbazend, hoeveel zij reeds in dien korten tijd sedert hare oprichting gedaan heeft. Ik koester de beste wenschen voor haren voortdurenden bloei! » (*Luide toejuichingen.*)

Mijne Heeren,

Ik ben ten einde mijner lange taak gekomen, te langdradig wellicht voor velen, die zich met deze bijzondere studiën niet onledig houden, en die, volgens mij, niet genoeg het wijze woord onzer vaderen prijzen : « In 't verleden ligt het heden ». Doch ik zou u een ontrouw denkbeeld geven van onze werkzaamheden gedurende ons derdehalfjarig bestaan, indien ik mij tot die bemoeiingen van eenige onzer geschied- en taalkundige leden bepaalde, namelijk tot den werkkring der tienledige Com-

Deze onderwerpen zullen, gelijk vc
menige belangrijke voordrachten en woor
selingen in onzen gezelligen kring doen o
en mischien heilzame vruchten afwerpen. Wi
elkander ter hulp komen, en ons volk trac
doen vooruitstreven; wij zullen de jongere
hooren, en hunne practische ontwerpen ver
lijken; wij zullen eerbiedig naar de ste
ouderen luisteren, die ons in den heiligen
zijn vóorgegaan. Waarom toch moeten die st
eensklaps voor eeuwig zwijgen, als zij nog
en helder in onze ooren ruischen? — W
hebben wij, in dit anders zoo gezegend jaa
rouwkronen op het gapende graf onzer
medeleden moeten leggen? — Waarom heeft d
ons den verhevenen dichter, den « ernstig
boertigen » verteller, den fijnen criticus, Dr
DE BRAUWERE VAN STEENLANT ontrukt,
oogenblik dat hij onze Academie verwelkom
tegen hatelijke en belachelijke aanvallen met
geeselroede verdedigde? — Waarom mo
aloude, gemoedelijke verteller der Kempisch
pen en gewoonten, de befaamde romansc
Dr RENIER SNIEDERS de reeks zijner h
prezene verhalen onderbreken? — Waarom
ten onlangs de lezingen van den aardrij
digen DELGEUR, van den taal- en tooneelku

---

qu'à trancher AVEC L'AUTORITÉ QUI LUI EST RECON
points sur lesquels il y aurait divergence entre les a

DODD, hunne zwanenzangen wezen, en hun laatste schrift in onze jaarboeken door onze redevoeringen op hun graf onmiddellijk worden gevolgd? — Waarom moet ik dezen heuchelijken verjaardag met de dankbare herinnering van onze oude geliefde medeleden versomberen!

Doch, samen met dit rouwbeklag, welt in ons eene blijde, troostende gedachte. Sterven de oude — vol van roem, ons hun heilig voorbeeld nalatende, — de jongeren komen op! Zich steeds met nieuwe krachten versterkend, ondanks alle vijanden of onverschilligen, — onze instelling, de Koninklijke Vlaamsche Academie, blijft bestaan! Er is in België geen nationaal Staatsbestuur, die haar ooit zoû durven aanraken! De Koning, onze geliefde Beschermheer, hij, die zoowel den Belgischen Staat verbeeldt, hij die door zijne tevens Germaansche en Romaansche afkomst, en door zijne onpartijdige liefde tusschen de twee volksstammen onzes Vaderlands, zoowel de vader mag heeten der twee Belgische broeders, Vlaming en Waal, — de Koning heeft het ons om zeggens beloofd, door zijne welwillende en vrijwillige ontvangst in zijn paleis! Hij heeft er aan gehouden, dat wij op ons eigen terrein, in een ons eigen lokaal zouden blijven voortbloeien en groeien! Neen, er is geen enkele waardige staatsman, die hem ooit de afschaffing der Koninklijke Vlaaamsche Academie zou durven aanraden, zonder zich eene zware verantwoordelijkheid en de verontwaardiging van drie miljoenen Belgen op den hals te laden. Zoo lang de

Belgische Staat zal bestaan, zoo lang zal de K
lijke Vlaamsche Academie voortleven en
(*Toejuichingen*).

Voor ons, kalm tegen alle onrechtv
aanranding, — onverschillig aan alle moe
toespelingen of belachelijke samenzwering
zwijgens, wij zullen voortgaan in onze ern
aangename onderlinge werkzaamheden, alle
landsche krachten bijeen vattende, alle oude
en jonge belovende letteroefenaars van li
in ons gering getal leden trachtende te brenge
zooveel zij ons echter niet door eene so
beveldwang worden opgedrongen, — en dit,
onderscheid van denkwijze of gezindheid, —
Republiek der Letteren, gelijk het Gerecht, is
en boven alle Staatspartijen. Wij zullen trac
men van onze Academie geene « geschied
41ᵉⁿ zetels » ooit moge schrijven; dat alle tale
alle literarische en andere richtingen er be
worden in vertegenwoordigd.

En dáarom heb ik de hoop in de toek
leg ik met diep vertrouwen de leiding en den
mijne geëerde medeleden mij door hunne wel
heid zoo licht hebben gemaakt, in handen
nieuw Bestuur, den ouden strijder JAN DE LA
jongeren dichter EMANUËL HIEL. (*Luide e*
toejuichingen.)

De Letterkunde in eene beschaafde samenleving, door J. MICHEELS.

HOOGGEACHTE TOEHOORDERS!

WAARDE MEDELEDEN!

In 1775 bekroonde eene letterminnende vereeniging, te Leiden gevestigd, een antwoord op eene door haar uitgeschreven prijsvraag, nl. *Over den invloed der dichtkunst op het Staatsbestuur* (1). Het ingezonden handschrift droeg tot kenspreuk de verzen van Horatius :

> Silvestres homines sacer interpresque Deorum
> Cædibus et victu foedo deterruit Orpheus;

de dichter was Willem Bilderdijk. Uit dit werk van den achttienjarigen jongeling, die ten gevolge van een pijnlijk ongeval zijn leven in de ziekenkamer had moeten doorbrengen en daarom geene scholen had bezocht en van den omgang met menschen verstoken was gebleven, spreekt ons het *os magna sonaturum* toe, want, èn in de opvatting van het onderwerp èn in den vorm, waarin het behandeld is, toont hij reeds wat hij als volwassen man, ja nog als grijsaard is geworden, welke schatten van poëzie en wetenschap hij op zijne lange, vaak hobbelige loopbaan aan zijn volk

(1) *Bilderdijks Dichtwerken*, VIII, (uitgave van Da Costa).

zal schenken. Met vaste hand en eene w
bare kennis van het gebied, dat hij betreedt,
heerlijkt hij de diensten, welke een Tyrtæus
Solon, een Janus Dousa in hachelijke omsta
heden aan hunne medeburgers bewezen hebb

Nochtans is de kring, waarin onze d
zich beweegt, te nauw, te beperkt; immers
alleen de op maat en rijm geschreven uit
van den menschelijken geest, maar ook de gesch
in ongebonden stijl hebben, en zelfs in eenen
hoogeren graad, vooral in den nieuweren tijd, e
beslissenden invloed op de lotgevallen der r
ringen, op het leven der volken gehad. Van
dat de letterkunde of, wilt gij liever, het geschr
woord, met volle recht als de getrouwe afspieg
van den bloei en het verval eens lands, van
lief en leed, den bijzonderen aanleg, het ma
vertoon, de deugden en gebreken, kortom van
geheele geestesleven zijner bewoners kan beschо
worden.

Op een nader onderzoek dezer stelling ver
ik Uwe welwillende aandacht eenige oogenblikke
vestigen.

Geen boek, noch in de oude wereld, noc
lateren tijd, verklaart beter de maatschappel
inrichting van een volk dan het *Oude Testament*
hebben de Israëlieten ook sedert eeuwen opgehou
als eene zelfstandige natie te bestaan, al hebben
na hunne verdrijving uit Palaestina, meermalen gr
zame vervolgingen, eene onmenschelijke behandel

moeten verduren, al zijn zij nog heden ten dage, en dat zelfs in beschaafde landen, aan miskenning en verachting blootgesteld, geen denkende, boven vooroordeelen verheven mensch kan dit gedenkteeken eener aloude beschaving, eener met de behoeften der samenleving zoo volkomen strookende wetgeving zijne bewondering onthouden. Dat boek bewijst tevens ten volle dat een volk, hetwelk zijne lotgevallen geboekt, zijn lijden en strijden, zijne verzuchtingen naar omhoog in zielverheffende bewoordingen uitgestort heeft, nooit in vergetelheid zal geraken : de zangen zijner profeten of zieners, nu eens treurig en weemoedig, dan weder opwekkend en jubelend, zullen nog na eeuwen, in alle talen, die op den aardbodem gesproken worden, in kerken en tempels tot stichting, troost en opbeuring van millioenen menschen weêrgalmen.

Bij de Grieken stonden, geliik bij de Israëlieten, godsdienst en staatsbestuur in innig verband, doch de aard van hun geloof, het polythëisme, hunne meer opgeruimde, vroolijkere gemoedsgesteldheid, daarbij de deelneming van het geheele volk, op eene zeer uitgebreide wijze, aan de openbare aangelegenheden, men voege nog daarbij hun door de natuur zoo mild bedeeld land, dat alles moest een gansch bijzonder kenmerk op hunne geestesvruchten drukken.

Uit de harmonische samenwerking dezer gegevens sproot eene letterkunde, die tot heden nog door geene andere geëvenaard, laat staan over-

troffen werd; die door aangename verscheide zuiveren smaak, gezond verstand, mannelijke k innemende bekoorlijkheid, geestdriftig gevoel het schoone en eenen uiterst keurigen vorm alwie met de pen blijvenden roem wil verw tot toonbeeld moet dienen.

Ja, die dichters, die geschiedschrijvers redenaars, die wijsgeeren, die beeldende kunste immers ook hunne gewrochten vertoonen de schitterende hoedanigheden, zijn door de ee heen tot ons gekomen, in de ongerepte frisc der jeugd, met eenen onverwelkbaren lauwer om de slapen, onsterfelijk als de bron, w hunne ingevingen hun toevloeiden. Aan die kon op het gebied van het schoone, ware en hebben hunne nazaten te danken dat zij eenen onafhankelijken staat uitmaken, dat de r tigste vorstenhuizen van Europa hunne doch in de oude stad van Pallas Athene den laten beklimmen, dat zij mettertijd de een welvarende streken van het Oosten onder beheer zullen krijgen om ze met den glan beschaving en vrijheid te bestralen.

Eeuwen lang hadden de afstammelinger Miltiades, Themistocles, Aristides, Leonidas wreed en hatelijk juk moeten torsen, to door de herinnering aan de vaderlandsliet de heldendaden der vaderen aangevuurd, naa geweer grepen, te water en te lande den moedigen onderdrukker te lijve rukten en

hunne onverdroten standvastigheid, hunnen taaien moed, als de waardige telgen van groote vaderen, op nieuw het wereldtooneel betraden en die hartelooze droogstoppels logenstraften, welke de verhalen van Herodotus voor fabelen en legenden wilden doen doorgaan. Niettegenstaande menig schitterend wapenfeit zouden zij toch voor de ontzaggelijke overmacht der Turken hebben moeten zwichten en door die onverbiddelijke barbaren uitgeroeid zijn geworden, toen de volken van het Westen, door de schoonste en edelste geesten onder hen, ik noem slechts V. Hugo, Cas. Delavigne, Chateaubriand, Villemain, Wilhelm Muller, en den grootsten van allen, den eenigen Byron, voorgelicht en aangespoord, hunne door wederzijdsch wantrouwen weifelende regeeringen dwongen het land, dat de bakermat der letteren, kunsten en wetenschappen geweest was, in zijnen strijd op leven en dood met andere middelen dan diplomatische vertoogen bij te staan. En welk gejuich werd niet tot aan de overzijde van den Oceaan aangeheven, toen zich de mare verspreidde dat de verbondene Mogendheden te Navarino, onder het gebulder hunner vuurmonden, de geboorte-akte van een verrezen Hellas met den degen hadden geteekend!

In Rome is de invloed der letteren nooit zoo overwegend geweest als te Athene ; de Romeinen waren hoofdzakelijk landbouwers en soldaten; zij streefden naar de wereldheerschappij, derhalve was de oorlog steeds hunne leus. Dat

heeft Virgilius in de bekende, overheerlijke
van het VI[de] boek der Aeneïs (1) vergeli
wijze uitgedrukt. Eerst nadat Griekenlan
provincia, een wingewest was geworden en d
wonnen landzaat, gelijk Horatius zegt, (2) den
overwinnaar ingepakt en de fraaie kunsten
boersche Latium binnengevoerd had, begon
de boorden van den Tiber de zucht naar
het verlangen naar eene hoogere ontwikkeli
te openbaren. Toen zagen daar langzam
werken het licht, die, ofschoon eenigsz
vreemde leest geschoeid — hoe kon het a
— toch oorspronkelijkheid genoeg bezitte
ons heden nog een helder denkbeeld omtr
Romeinsche samenleving te geven. Zoo da
Eeuwige Stad op de zeven heuvelen me
kostbare zegebogen, hare uitgestrekte pleinen
prachtige tempels en marmeren paleizen, de
harer inwoners, in de statige, als een m
stroom voortrollende perioden van Cicero en
Livius, in de bekoorlijke, zangerige verze

(1) Excudent alii spirantia mollius aera;
Credo equidem; vivos ducent de marmore vu
Orabunt causas melius, coelique meatus
Describent radio et surgentia sidera dicent.
Tu regere imperio populos, Romane, memen
Hae tibi erunt artes, pacisque imponere more
Parcere subjectis et debellare superbos.

(2) Graecia capta ferum victorem cepit et artes
Intulit agresti Latio.

Virgilius voor onze oogen op; zoo leeren wij uit de Brieven en Hekeldichten van Horatius het huiselijk leven, het maatschappelijk verkeer der burgers kennen: zoo werpen wij met de dartele, wulpsche verzen van Catullus en Ovidius eenen blik op het schandelijk zedenbederf, dat met den rijkdom toeneemt; zoo voorspelt ons Tacitus, de Rembrandt der geschiedenis, in zijne aangrijpende met eene weemoedige tint overtogen verhalen en tafereelen, het naderend verval, den ondergang van dat machtig rijk.

Hadden die uitstekende mannen niet geleefd en geschreven, Rome zou het lot van Assyrië, Babylonië, Perzië, Phoenicië en Carthago ondergaan hebben; nu is door hun vernuft meer dan door de veroveringen van Cæsar en Augustus de Romeinsche naam vereeuwigd geworden, is de Latijnsche taal in landen doorgedrongen, waarvan in den tijd der Consuls en Keizers niemand zelfs het bestaan vermoedde. Zoo ver dacht zeker Horatius niet, toen hij met eene aanmatiging, die wij hem gaarne vergeven, in zijn *Exegi Monumentum* uitriep : « Mijn lof zal frisch aangroeien, zoolang de Hoogepriester met de zwijgende maagd naar het Capitolium zal opstijgen (1). »

Gedurende de overrompeling van het Westersche Rijk en de aanhoudende oorlogen, die daarop

(1) Crescam laude recens dum Capitolium
Scandet cum tacita virgine Pontifex.

volgden, bleef Europa door eenen dichter bedekt en zouden al de kostbare schatt oudheid zijn verloren gegaan, waren zij ni ter de muren der kloosters in veiligheid g geworden. Wel schoot nu en dan een lichtstraal door dat floers en liet kerkelijke na, onder welke eenige, gelijk de *Stabat* en de *Dies irae* met zulk eenen glans va poëzie schitteren, dat een Vondel en een Bi ze in hunne taal overbrachten; doch die gesc hoe eerbiedwaardig ook, laten ons slechts gemoedsleven van menschen, die in de afzo leefden, eenen blik werpen : van den maats lijken toestand kunnen zij ons geen duidelij beeld opleveren. Eerst de kruistochten zou volkeren onzer streken uit hunne lange slui wekken, bij den mensch het besef zijner waarde doen ontstaan en de samenleving op grondslagen opbouwen. Het bestek mijner to verbiedt mij den invloed dier ondernemin de letterkunde in het algemeen en voor ied in het bijzonder na te gaan, hoe gaarne anders ook zou doen; houdt het mij derha goede dat ik slechts enkele grepen in die zo zoo overvloedige stof doe.

Twee gedichten vooral kenmerken de eeuwen en geven ons, als het ware, eenen staf om de hoogte der beschaving op te n het *Nibelungen lied* en de *Chanson de R* beide een weerklank van uiterste krachtinsp

van eenen hardnekkigen strijd tegen vreemde indringers, van de onversaagdheid en den heldenmoed, door Germanen en Zuiderlingen voor het behoud hunner zelfstandigheid ten toon gespreid.

Worden wij bij het lezen dezer heldensagen onweêrstaanbaar tot bewondering voor die krachtvolle menschengeslachten medegesleept, niet minder treffen, ja bekoren ons de liefelijke zangen der *Troebadoers*, onder de koesterende zonnestralen van Provence en Italië ontstaan en de streelende ontboezemingen hunner geestverwanten in Duitschland. Deze liederen zijn voor ons de oorkonden, uit welke wij eene aanmerkelijke wellevendheid in de maatschappelijke betrekkingen, ik wijs slechts op den eerbied voor de vrouw, kunnen opmaken; zij toonen ons tevens dat de letterkunde niet langer meer in de kloosters alleen in eere gehouden werd, maar ook daar buiten, in de wijde wereld, hare plaats ingenomen had, aan de hoven der vorsten onthaald, in de burchten der leenheeren gevierd werd; zij zou zelfs weldra tot de woningen der burgers toegang vinden en aan de nakomelingschap die *fabliaux*, dien *Reinaert de Vos*, dien *Wapene Martijn* en andere pennevruchten schenken, waarin spot- en hekelzucht in het gispen en laken van feilen en tekortkomingen bij de grooten der aarde den vollen teugel vieren.

Onder al de dichters en denkers van dien tijd en ook van latere eeuwen prijkt evenwel, gelijk de zon boven de andere gesternten, de verhevene figuur

van Dante Alighieri, die zijn volk eene zoetvl
welluidende, door geene nieuwere overtrofl
geschonken en in zijne *Divina Comedia* de
wetenschap zijner tijdgenooten en voorgang
eene verbazende veelzijdigheid van kennis
blik eens zieners in onuitwischbare trekker
kend heeft. Door zijne medeburgers misken
stooten en uit hun midden verbannen, l
hij steeds zijn edel karakter, zijne blakende
landsliefde. Onder de bittere beproeving
werkelijkheid immer naar een hoog ideaal str
rukt hij zich van de ellende der aarde los
met den vleugelslag eens adelaars naar bov
waar zijn rijk bewerktuigde geest nu ee
medelijden dan met verontwaardiging op de
maansche woelingen en hartstochten, kuiper
euveldaden neerziet, met den tooverstaf va
vernuft over zijn veelomvattend onderwerp,
in het schrikwekkende en afzichtelijke als
zielroerende en weemoedige, den gloed der
uitspreidende. Gelijk van Schiller hadde Goet
van hem kunnen getuigen :

> « Zum Höchsten hat er sich emporgeschwung
> . . . .
> « Und hinter ihm in wesenlosem Scheine
> Lag, was uns alle bändigt, das Gemeine. »

De uitvinding der boekdrukkunst, door V
Palm met volle recht « een hemeltelg » genoem
eenen krachtigen stoot aan de overal ontw
begeerte naar verstandsontwikkeling en gees

voogding. Van dit tijdstip dagteekent de Herleving, welke eene nieuwe zon over Europa deed opgaan en het verband tusschen de letteren en het leven der volken inniger zou maken dan het ooit geweest was. Dat bewees weldra de Hervorming, welke het gebruik der landstaal overal invoerde en bevorderde en op die wijze ook de minder begaafde lezers in rechtstreeksche aanraking met de schrijvers bracht. Zoo kreeg Duitschland zijne taal van Luther, die ze in zijne vertolking van den Bijbel op vaste, wetenschappelijke grondslagen vestigde; zoo werd het Nederlandsch door Coornhert, Marnix, Anna Byns en anderen van de talrijke smetten, die het bezoedelden, gereinigd en voor latere meesterwerken bruikbaar gemaakt.

Heb ik door de middeleeuwen vlug moeten heenstappen, niet langer kon ik bij de nieuwere volken verwijlen; het gebied is te uitgebreid, de stof overstelpend. Daarom moet ik mijne beschouwingen tot het volstrekt noodzakelijke beperken; gij zult het mij, hoop ik, niet ten kwade duiden : het snelreizen is ja aan de orde van den dag.

Wenden wij dan even onze blikken naar Frankrijk, want dat land schreef onder Lodewijk XIV meermalen Europa de wet voor, terwijl het door middel zijner sierlijke taal, zijner uitstekende letterkunde, ook buiten zijne staatsgrenzen en nog lang na het verscheiden van den *Roi soleil*, aan de hoven der vorsten — ik behoef slechts den grooten Frederik te noemen — en in alle kringen, waar fijnere beschaving heerschte, den boventoon voerde. Nochtans zou

iemand, wilde hij den toestand der samenleving, de leefwijze der ingezetenen in dat rijk naar de prachtige, als met een reuzenhamer gesmede perioden van Bossuet, de zalvende, zoetvlociende leerredenen van Massillon, de hooghartige, breedsprakige helden van Corneille, de welluidende, bekoorlijke verzen van Racine, de geestige, pittige blijspelen van Molière beoordeelen, zeker eenen valschen maatstaf ter hand nemen; die werken zijn enkel een weerschijn van den uiterlijken glans, die van het hof en de grooten afstraalde. Verlangen wij, met volle kennis van zaken toegerust, onze overtuiging op onwraakbare bewijzen te steunen, dan behoeven wij maar de gedenkschriften van Saint-Simon of andere minder lijvige, insgelijks veel later, vooral in onzen tijd, verschenen geschriften, niet het minst het laatste werk van H. Taine, open te slaan, en dan lezen wij in welk slijk van dierlijke wellusten die vorst en zijne hovelingen zich wentelden, in welke armoede en ellende het eigenlijke volk gedompeld lag en het machteloos moest aanzien hoe zijne meesters en onderdrukkers met de vruchten van zijn zweet een onafgebroken feest vierden.

Eerst in de tweede helft der XVIIIe eeuw wordt de letterkunde een machtige hefboom, de ware weerspiegeling van het zieleleven, de voorbode van gewichtige gebeurtenissen. Eene reeks schrijvers, de meesten met ongewone bekwaamheid begaafd, slaan de hand aan het vermolmd staatsgebouw, de eenen om het geheel omver te halen, de anderen om het naar hunne denk-

beelden te herstellen. Tot de laatste behoort vooral J.-J. Rousseau : zijn *Contrat social* werd de gids van vele bezadigde leden der *Constituante*, welke hoogst waarschijnlijk de Omwenteling langs eenen vreedzamen weg zouden voltrokken hebben, waren zij niet in hun edel, menschlievend streven van de eene zijde door onbesuisde heethoofden en roekelooze woelwaters, van de andere door de verwaande en bekrompene aanhangers van een verouderd regeeringstelsel gedwarsboomd en bestreden geworden. Voltaire wordt, misschien ten onrechte, tot de eerste gerekend; hij is voor velen de zondenbok, die met al de misdaden der Omwenteling moet beladen worden. Evenwel, wanneer wij in den geest zijner werken doordringen, zijn wij eenigszins gerechtigd aan te nemen dat hij in het hervormen der maatschappij zeker niet eens zoo ver wilde gaan als zijn onsterfelijke mededinger en diens volgelingen — men verlieze vooral niet uit het oog dat hij zeer rijk was — maar hoofdzakelijk door zijne spot- en hekelzucht geprikkeld, dwaasheden en misbruiken belachelijk wilde maken en zich daaarin, op zijnen ouden dag met eene boosaardige hondschheid — *un malin cynisme*, zegt Villemain, — vermeide.

Onder het berucht Schrikbewind, dat alle openbare vrijheden eenvoudig afgeschaft had, kon van geene letterkunde spraak zijn, evenmin onder Napoleon I, die de bestrijders van zijne alleenheerschappij voor *idéologues* uitschold en hun den

mond snoerde. Eerst onder de Restaurati de dichters hunne zangen hooren, weerga vrije woord in de gehoorzalen der leer mogen de afgevaardigden des volks weder spreekgestoelte bestijgen.

De *Odes et Ballades* enz. van Victor de *Méditations poétiques* van Lamartine, d *séniennes* van Cas. Delavigne, de letter- en g kundige werken van Villemain, Chateaubria gebroeders Thierry, Guizot, Mignet, de Bara anderen troosten het volk in zijne verne strijken balsem op de wonden, welke de geslagen heeft.

Onder de Julìregeering beginnen de dag vooral de openbare meening te leiden; roman krijgt, en dat wel niet immer ten b zedelijkheid en openbare rust, eenen overwe invloed, niet het minst bij de lagere st Degelijke, ernstige geschriften blijven evenw uit en doen zich insgelijks gelden, want h *Histoire de dix ans* van L. Blanc den tro den *Roi citoyen* reeds aan het wankelen ge de *Histoire des Girondins* van Lamartine hem geheel omver. En wie zou durven bewer de *Chansons* van Béranger en de *Histoi Consulat et de l'Empire* van Thiers de hers van het keizerrijk niet voorbereid hebben?

Meer nog dan in Frankrijk oefende in Ita humanisme, van Petrarca uitgegaan, eenen digen invloed op de letterkunde uit. Vorsten, ge

Medici van Florence, de Este's van Ferrara, Pausen, gelijk een Leo X, beijverden zich achtervolgens om geleerden, zonder naar hunne afkomst te vragen, aan hunne hoogescholen en letterminnende genootschappen te verbinden, met het edel doel de kennis van de letterkunde der oudheid te bevorderen en te verspreiden. De beste uitslag bekroonde die pogingen: door eenen navolgenswaarden wedijver gedreven, zochten de Italianen, als de rechtstreeksche erfgenamen der Grieken en Romeinen, op de uitingen van hunnen geest dat kenmerk der kunst te drukken, waardoor zij zich tot heden onderscheiden hebben. Dat getuigen met eene onbetwistbare meerderheid de luimige, vroolijke, altijd frissche en springlevendige zangen van den genialen Ariosto, den vertegenwoordiger bij uitnemendheid van de geaardheid zijner landgenooten en de bekoorlijke, weelderige, van een schitterend koloriet tintelende verhalen en tafereelen van den niet minder begaafden. maar diep ongelukkigen Tasso. Ofschoon later door den vreemdeling onderdrukt en van alle, ook de noodzakelijkste vrijheden beroofd, bleef het zonnige schiereiland toch voortdurend den roem der vaderen op het gebied der fraaie letteren, kunsten en wetenschappen handhaven en door middel zijner taal zijne gansche bevolking als in één brandpunt vereenigen. Aan die taal, dien gemeenschappelijken band, in onzen tijd, door eenen Alfieri, eenen Manzoni, eenen Gioberti en anderen vastgestrengeld, heeft de heerlijke streek, meer nog dan aan hare helden en

staatsmannen de eenheid van grondgebied, gerlijke zelfstandigheid te danken.

Hoe gaarne zou ik U nog eenigen ti die bekoorlijke landouwen rondvoeren en frisschen ruiker van de liefelijkste, geurigste plukken, doch ik zal dat tot eene andere heid moeten uitstellen. Evenwel kan ik het niet verlaten zonder eenen vluchtigen blik Pyreneeën heen te werpen, ten einde aan eer terentrits van den eersten rang hulde te b wier werken met de gebeurtenissen van tijd, de denkwijze hunner medeburgers sa vlochten zijn en als de laatste stralen ee hen ondergegane zon kunnen beschouwd w ik bedoel Cervantes, Allonzo de Ercilla en C Hing de eerste, na gelijk Ulysses lang rond ven en vele rampen uitgestaan te hebben was jammer ook het lot zijner twee kunstbroe in zijnen wereldvermaarden *Don Quijote* ee het leven geteekend tafereel van de geaardh deugden en gebreken zijner landslieden op ; be de tweede zijne lier en bezong in de *Araucana* standvastigheid, hunnen heldenmoed in n gevaar, hunne zucht naar roem en het ver van hun gebied, de derde verheerlijkte in zi nationaal gewrocht, *Os Lasiados*, die stoute z ders, welke door eenen Vasco de Gama aang op hunne ontdekkingsreizen onder stormen en breuken verre gewesten aandeden en ze als steenten aan de kroon van hunnen koning he

Thans begeven wij ons naar het Noorden en verkiezen, indien gij het mij toelaat, Duitschland tot onze eerste peisterplaats.

Sedert den dertigjarigen oorlog, waarin dat land zijn bloed door alle aderen verloren had, zuchtte het onder kommer en ellende, steeds aan de invallen van den vreemdeling blootstaande. Dit wás het natuurlijk gevolg van het gemis aan vaderlandsliefde bij zijne vorsten, van hunne laakbare ingenomenheid met vreemde — zelden loffelijke, — zeden en gebruiken en hunne gehechtheid aan eene vreemde taal. Daarom bleef het letterveld, dat eens zulke keurige vruchten voortgebracht had, bijna geheel braak liggen, tot een groot koning, die de grootste zoon van Germanië zou geworden zijn, hadde hij de spraak van zijn volk met den haar verschuldigden eerbied bejegend, door zijne schitterende overwinningen zijne tijdgenooten kwam bezielen en alom tot leven en beweging opwekken. De gisting der gemoederen, welke als een zwaar onweder door eenen helderen zonneschijn zou gevolgd worden, heet in de geschiedenis der Duitsche letteren, naar een heden vergeten, wild tooneelspel de *Sturm und Drangperiode*. Goethe vertegenwoordigt die richting met zijnen *Goetz von Berlichingen*, door den grooten Frederik kortaf een slecht stuk genoemd, en met zijnen *Werther*, door Napoleon gewaardeerd en tegenover den dichter te Weimar zeer heusch beoordeeld, waarin hij den strijd tusschen de natuur en den harts-

tocht met bekoorlijke, verleidelijke kleuren heeft geschilderd, en later met zijnen *Faust*, die glansrijke uitstraling van zijn machtig vernuft, die vraagbaak voor denkers, die belichaamde geest van den nieuweren tijd met zijnen onleschbaren dorst naar kennis, zijnen onweërstaanbaren drang tot het najagen van vaak onbereikbare idealen.

Nog grooter opzien baarden Schiller's *Räuber* met het veelbeteekenend opschrift : *In tyrannos.*

Die schelle, schrille kreet tegen willekeur en onderdrukking, die aangrijpende uitboezeming van lang verkropt leed en ellende, die luide afkeuring van een onverdragelijk wanbeheer, vloog als een kruitloop door de Duitsche gouwen en noopte de burgers, vooral de jeugd, tot nadenken over hunne dierbaarste aangelegenheden.

Had de vereeuwigde zanger in dien eersteling eenen heftigen, onstuimigen toon, die het onderwerp als van zelf medebracht, aangeslagen, weldra zou hij met meer zelfbeheersching en bezadigdheid in zijnen *Don Carlos* eenen markies *Posa* scheppen, die als een apostel en profeet der vrijheid, de verhevenste denkbeelden over zielenadel en menschenrechten uitdrukt en als de tolk zijner eigene, innigste overtuigingen hem tot den lieveling zijner landgenooten gemaakt, ja tot wereldburger, in den schoonsten zin des woords, uitgeroepen heeft.

Hoe diep zulke werken ook in den boezem der massa's doordrongen, toch brachten zij verreweg die uitwerking niet te weeg, welke in onzen

tijd b. v. aan *Uncle Tom's cabin* in Amerika, na eenige jaren, te beurt viel : de uitspattingen en buitensporigheden, waarin de Fransche Omwenteling, wier beginselen eens door eenen Kant, eenen Schiller met geestdrift begroet geworden waren, onder de leiding van een betrekkelijk gering getal bloeddorstige dollemannen vervallen was, hadden menigeen tot inkeer gebracht, zoodat de vloed, die eens met overstrooming gedreigd had, zich zonder veel moeite had laten indijken. De daarop volgende invallen der vreemde legers met hunnen nasleep van verwoestingen en onheilen, de verpletterende nederlagen, die de Duitschers zoo hard troffen, ontnamen hun alle veerkracht, ja lieten hen zoo onverschillig, dat zij niet alleen in hunne vernedering berustten, maar met duizenden onder het vaandel van eenen uitheemschen dwingeland hunne broeders hielpen bedwingen. Doch de smeulende vonk zou weldra flikkerende opstijgen, want het uur der bevrijding naderde. Door Fichte's *Reden an die Deutsche Nation* tot het besef hunner eigenwaarde wakker geschud, door Arndt's Liederen, den *Zriny* en de gloeiende zangen van Körner, die, de daad bij het woord voegende, zijn jeugdig, lachend leven het vaderland ten offer bracht, in het harnas gejaagd, door den *Wilhelm Tell*, Schiller's zwanenzang, tot geestdrift vervoerd, snelde het geheele volk te wapen, wierp den vijand neêr en legde den grondslag zijner tegenwoordige macht en grootheid.

Er is meermalen gezegd geworden dat de

Pruisische onderwijzer in 1866 Oostenrijk, in 1870 Frankrijk overwonnen en zoo het nieuwe Rijk gesticht heeft. Het zij zoo, maar het is niet minder waar dat de bovenvermelde dichters en denkers insgelijks op een ruim aandeel in de zegepralen bij Leipzig en Waterloo aanspraak mogen maken.

Nu zou ik zoo gaarne eens over het Kanaal steken en u op den Britschen bodem den invloed der letteren toonen. In een land, waar een roman van Dickens, ja zelfs een enkel dichtstuk, b. v. *The Ery of the children* van Elisabeth Browning en *The Song of the shirt* van Thomas Hood — en dit strekt den Engelschman, vooral de Engelsche vrouw tot eer — zooveel vermag dat de welhebbenden aanstonds gereed zijn om de aangeduide nijpende armoede, de pijnelijke ontberingen te lenigen en te verzachten, moeten de schrijvers een groot aanzien genieten en de ware leiders der openbare meening zijn. Dat zou mij evenwel te lang bezig houden; ook heb ik dat punt elders met eenige uitvoerigheid besproken en hoop er nog op te zullen terugkomen; wij zullen dan maar op het vaste land blijven en ons naar Neêrlands hoofdstad begeven.

Wie is de man, die in zijne geestesvruchten het roemrijke, machtige Nederland der XVIIe eeuw het nauwkeurigst heeft geteekend? Wie is de dichter, die in zijne talrijke zangen met al de aandoeningen, waarvoor de menschelijke ziel vatbaar is, met de

liefelijkste tonen, die uit een menschelijk gemoed kunnen stroomen, de lotgevallen van zijn land voor tijdgenoot en nazaat, in hemelval en godentaal, te boek gesteld heeft? Gij hebt hem reeds genoemd, die man is Joost van den Vondel. Slaat zijne werken open en gij vindt U, als het ware, in het bedrijvige, rijke Amsterdam verplaatst; gij ziet de koopvaardijschepen, met de voortbrengselen der andere werelddeelen geladen, de haven binnenzeilen; gij hoort het luid hoezee der varensgezellen bij het uitloopen eener vloot met de Statenvlag in top en eenen De Ruyter, eenen Tromp, eenen Jan van Galen, eenen Evertsen of eenen anderen held als gezagvoerder aan boord; gij bezoekt de scholen der geleerden, waarin Hellas en Latium herleven; gij vermeit U in het aanschouwen der schilderstukken, waaruit die kloeke regenten en vrijheidminnende burgers U toespreken, ja, te gemoet komen; maar gij laat ook met den edelen dichter uwe verontwaardiging den vrijen loop, wanneer gij leest hoe bekrompene, verwaande dwepers, onder den dekmantel van godsdienst, twist en tweedracht zaaien en de ingezetenen tegen elkander opruien; hoe de grootste staatsman van zijnen tijd zijn eerbiedwaardig, in 's lands dienst vergrijsd hoofd onder de bijl des beuls moet leggen.

Geven ons de gespierde, krachtige, hooggekleurde verzen van Vondel een helder en juist denkbeeld omtrent den handel en wandel, het gemoedsleven zijner medeburgers, niet minder dui-

delijk blijkt het maatschappelijk verval in de XVIII eeuw uit de rijmelarij en het geknutsel der gladde poëten, die aan bloedarmoede leden. Die toestand duurde gelukkig niet lang, de geest van den grooten Joost waarde nog door Nederland rond. Onno Zwier van Haren stemde zijn speeltuig en deed, door het verheerlijken van de groote daden der vaderen, het oude vuur nog eens lichtelaaie opstijgen.

Hadden de *Geuzen* het volk eenen riem onder het hart gestoken, de juichtonen van Bellamy en van Alphen bewijzen dat de afstammelingen der *Zeeleeuwen op den Teems* nog niet gezind waren voor den overmoedigen erfvijand zonder slag of stoot de vlag te strijken. Tot dit tijdvak van herleving der Nederlandsche letteren met den Nederlandschen Staat behooren ook de *Hollandsche Spectator* van Justus van Effen (1), de voorganger der *Camera obscura* en de echt Hollandsche romans van Betje Wolf en Agatha Deken, die beiden met eene photographische nauwkeurigheid de braafheid en deugden, maar tevens ook de kleingeestigheid en andere gebreken der burgerlieden weêrgeven. En toen in later dagen de dierbare grond der vaderen onder

---

(1) Het is spijtig dat wij in den boekhandel geene volledige uitgave van dit sieraad onzer Letterkunde kunnen krijgen en ons met eene bloemlezing moeten te vreden stellen. Eene dergelijke onderneming schijnt mij veel minder gewaagd dan menige andere hedendaagsche uitgave van oudere schrijvers.

vreemde overheersching zuchtte en zelfs de taal, welke eens met zooveel kracht en klem op de Nederlandsche bodems in alle werelddeelen geklonken had, met ondergang bedreigd was, troostte en verkwikte Helmers in zijne *Hollandsche natie*, met het herinneren aan een roemvol verleden, zijne bedrukte landgenooten, en voorspelde Bilderdijk in zijn overheerlijk, roerend *Afscheid* eene betere toekomst.

Na U zooveel schoons van elders getoond te hebben, zou het mij hoogst aangenaam zijn mijne krachten aan het prijzen der letterkunde bij ons te beproeven en haren invloed op het staatsbestuur te doen uitschijnen. Maar helaas! dit genoegen is mij niet weggelegd, omdat de stof ontbreekt. Onze Franschsprekende en Franschschrijvende landgenooten, wier taal overal op den troon zit, hebben, wat het gehalte hunner werken betreft, niet eens zooveel van blijvende waarde voortgebracht als de Vlamingen, die zelfs niet de gelegenheid hebben om hunne spraak zoo ver aan te leeren, dat zij zich van haar, om hunne denkbeelden aan anderen mede te deelen, los en zwierig, met volle heerschappij over hare schatten, kunnen bedienen. Immers alwie ten onzent het verder dan de lagere school gebracht heeft — en daar zelfs wordt door onze volksbeschavers, hoofdzakelijk in de steden, de verbastering in de hand gewerkt, — heeft zijne kennis in de vreemde taal opgedaan en is zoodanig van haar doordrongen, dat hij zich slechts met de grootste

krachtinspanning aan dien invloed kan ontwringen en dan verplicht is zijne geheele ontwikkeling van de meet af opnieuw aan te vatten. Hoe weinigen besluiten daartoe! Kan wel een vrij volk een sprekender bewijs zijner vernedering leveren dan de wetten, welke het tot bescherming van zijn dierbaarste pand, de moedertaal, zijne vertegenwoordigers heeft moeten afdwingen en dan niet eens ziet uitvoeren? Ja, het Vlaamsche volk is het eenige in Europa, dat, over zijn lot beschikkende, zijnen wil niet kan — moet ik zeggen niet wil? — doordrijven.

Zeker zijn de werken van eenigen onzer schrijvers niet geheel zonder invloed op de samenleving gebleven; buiten twijfel hebben de *Leeuw van Vlaanderen* en de *Drie Zustersteden* menigen Vlaming doen nadenken en tot inkeer gebracht; doch die indrukken waren te vluchtig, zij werden door geene daden gevolgd. Toch mogen onze dichters en prozaïsten niet over een volslagen gemis aan belangstelling klagen : het aantal lezers neemt van jaar tot jaar toe en wanneer de Nederlandsche taal eens hier haren wettigen rang zal bekleeden, zullen ook onze mannen met de beste van andere landen mogen wedijveren.

Nog minder dan elders wordt de letterkunde in België met den haar toekomenden eerbied bejegend. Uit onze inrichtingen voor middelbaar onderwijs geheel buitengesloten, is zij. op onze hoogescholen tot zulk eene kleine uitdrukking

herleid, dat het niet de moeite waard is er melding van te maken: de practische mannen, de aartsvijanden van alle idealen, van alle gevoelens, die den mensch boven de stof verheffen, hebben dat zoo gewild en hunne tegenstrevers zijn te zwak om hen onschadelijk te maken.

Onder degenen, die de openbare aangelegenheden regelen, schijnt er niemand zelfs aan te denken, dat een volk, in wiens boezem van de kinderjaren af — moet ik de bewijzen daarvan aanvoeren? — het gevoel voor het schoone, ware en goede uitgedoofd wordt, van lieverlede in stoffelijk genot verzinkt, tot elke vlucht naar omhoog onbekwaam wordt en ten slotte voor elke edele zelfopoffering ongevoelig blijft. Tegen die noodlottige richting moeten wij Vlamingen — want de liefde voor de kunst, ofschoon aanmerkelijk verflauwd, bestaat nog in ons midden — met al onze krachten opkomen, de volgende dieptreffende ontboezemingen van eenen der onzen indachtig :

« Daar is een kracht, die 't scheemrend oog
Omhoog richt, waar 't de ster ziet blinken,
Die aan de kim der toekomst rijst,
Op d'adel van onze afkomst wijst
En vast doet houden aan 't begeeren
Om tot die afkomst weêr te keeren »

Mijne toespraak, met Bilderdijk begonnen, kon niet beter, denk ik, dan met deze aanhaling uit de werken van Neêrlands grooten denker en kunstenaar, Douwes Dekker, sluiten.

Op het Banket, dat de Leden der Academie na de zitting vereenigde, sprak de Bestuurder Jhr. Mr. Napoleon de Pauw in dezer voege :

« Ik stel een warmen heildronk voor, aan den Beschermheer der Koninklijke Vlaamsche Academie, aan Z. M. Leopold II, Koning der Belgen! (*Toejuiching.*)

« Aan den doorluchtigen stichter onzer Academie, die ons allen uit eigen beweging in zijn paleis heeft ontvangen, en aan elk van ons een welwillend woord heeft toegericht.

« Aan den geliefden en verlichten Koning, die eens gezegd heeft dat, Belg van hart en ziel, Hij nooit een onderscheid tusschen de Belgen zou maken, en die, deze wijze woorden op beide stammen van ons volk toepassend, in elke gelegenheid heeft getoond, dat Hij waarlijk de vader is der Belgische broeders, Vlaming en Waal, en nooit den eenen boven den anderen zal laten heerschen.

« Aan den Vorst van Duitschen bloede, die, hoewel het Nederlandsch zijne moedertaal niet was, nooit heeft vergeten dat drie miljoen Belgen uit het Duitsche ras zijn gesproten.

« Aan den wijzen en geliefden Koning, die zoodanig het vertrouwen van 't Vlaamsche volk bezit, dat, te midden der verzwakkingen, arglisten of verraderijen, tijdens de verwarde bespreking der taalwet, Hij onlangs verdiende dat uit het Vlaamsche volk stemmen opgingen, die eenen oproep tot Hem deden tegen de miskenning onzer onverjaarbare rechten! (*Toejuichingen*).

« Ik drink ook aan het heil van het Koninklijk Stamhuis! Aan de minzame Koningin, die anderen, op franschen leest geschoeid, mogen beleedigen en hoonen, die *wij* beminnen en vereeren, omdat zij de waardige afstammelinge is van onze groote keizerin Maria-Theresia, onder welke ons vaderland gelukkig en vrij is geweest; omdat zij de telg is van dat keizerlijke stamhuis, dat *nu nog* de menigvuldige volkeren van zijn rijk, in hunne eigene moedertaal aanspreekt en bestuurt!

« Ik drink aan de troonopvolgers van onzen Koning : aan onzen Graaf van Vlaanderen en zijne Duitsche Vrouw, aan den jongen Erfprins Boudewijn, die reeds heeft getoond dat hij de taal der Vlamingen machtig is, en die, telkens hij in Vlaanderen zal komen, de taal der Vlamingen zal spreken!

Aan den Koning, aan het Koninklijk Stamhuis! (*Toejuichingen.*)

Op dezen dronk, bij telegram aan Z. M. den Koning in korte woorden toegestuurd, volgde het hiernastaande Vlaamsche antwoord :

« Mijnheer N. DE PAUW, Bestuurder der Koninklijke Vlaamsche Academie.

« De Koning en de Koninklijke familie, zeer getroffen aangaande den heildronk en de vaderlandsche gevoelens in uwen telegram van gisteren gemeld, gelasten mij U, alsook aan de leden der Koninklijke Vlaamsche Academie, hunnen oprechten dank te doen geworden. »

De Adjudant des Konings van dienst.

BIJLAGE I.

Lijst der Middelnederlandsche werken uitgegeven door de Koninklijke Academie van België. (1836-1872).

WILLEMS : Jan van Heelu, *Slach van Woeronch*, 1 in 4° (1836); Jan de Clerc, *Brabantsche Yeesten*, I en II in 4° (1839, 1843); BORMANS, idem III (1860); Jacob van Maerlant, *Naturen Bloeme*, I in 8° (1857); *Parthenopeus van Bloys*, I in 8° (1871); Jan Praet, *Spieghel der Sonden*, 1 in 8° (1872). — DAVID : Jacob van Maerlant, *Rijmbijbel*, in 8°, I en II (1858), III (1859), IV (1861). — SNELLAERT : Jacob van Maerlant, *Alexander*, I en II in 8° (1860-61); Jan Boendale, Hein van Aken : *Mellibeus*, enz, 1 in 8° (1869).

Ziet overigens het omstandig verslag van SNELLAERT ter gelegenheid van den honderdsten verjaardag der Academie (1872).

BIJLAGE II.

Feesten en joesten, scolen en boerden.

Ziehier de voornaamste vermeldingen van dien aard in de handschriftelijke Rekeningen van Gent in de XIVe eeuw.

1330 (2 Nov.)

Item Boidin (den keisiedemakere) van 1 1/2 roeden werks up de Coutre, daer men de straten verslouch, doe men den boourt (1) slouch up de Coutre, 26 s. 8 d.

Stads-Rek. Gent 1330-31. Hs. III, f° 26 v°.

(1) Bourt. Stads-Rek., Hs. III, f° 57 v°.

1330 (18 nov.)

Item, Huge Massche van 1 vate wijns, dat men sende den josterers te haerre feesten up den Steen, sdicendages ante Katerinen, 80 ℔.

Stads-Rek. Gent, 1330-31, Hs. III, f° 15 v°.

Item, Huge Massce van 1 ouden vate wijns van..... van Brabant, ende reden up de Vrindaghmaerct sdicendag.. ......Steen, daer sij hilden haer feeste.

Ibidem, f° 45.

1330 (21 Maart).

Somme van den werke dat binnen desen jare gewrocht es an de Coutre te verstakene, doe men den boert (1) slouch sdonredages voor palmsondach, 57 ℔. 17 s. 2 d.

Ibidem, f° 27 (Netboek).

Somme enz. van den bruggen te makene bachten Eckerghem ende van den stakemente, daer men om den liebaerd scœt, ende dat daer toe boert, ende van den tafelen ende scragen te makene ende te gheredene onder dAlle daer men de feesten sat, 65 ℔. 19 s. 3 d.

Ibidem.

Somme enz. up de Vrindaghmarct ende an de stavelien daer scepenen up saten, ende van stro en van messe dat men stroide (2), 45 ℔. 17 s. 4 d.

Ibidem.

1331 (21 Juli).

Item, ghaven dontfangers Godeverde den Backere ende J. Rime van 3 1/2 vaten wijns van Sente Jans ende 55 kannen, 6 ℔. 9 s. 4 d. gr., maken in payemente 258 ℔. 13 s. 4 d., daer men de presente af dede binnen 4 dagen den vremden selscutters, die hier quamen te Ghent scieten van 25 poorten in sente Marien Magdalenen avonde omme den selverinen

---

(1) Boord : Hs. III, f° 58 (Kladboek).

(2) Dat men cochte ter bane bouf, doe men daer josterde. Ibidem, (Kladboek), f° 58.

liebaerd te winne, die men gaf ter feesten den ghenen die den pris wan.

Item, van 20 steeninen kannen, daer men de prosente mede dede, ende van scilden die men der an screef van der stede wapinen, ende van gedraiden outinen scedelkinen die men up de kannen leide, ende van den wijnmeters coste ende ander costen diere uppe ghingen, 8 ℔. 40 d.

Item, ghaven dontfangers den selscutters van Ghent tulpen hare feesten, daer si ghaven tetene in dAlle te Ghent Minen heere van Vlaenderen, beede sinen bailliuen ende dat daer toe behoord, scepenen, raet ende die hem toebehooren, ende allen den vremden selscutters van 25 poorten ende die hem toeboorden, in s. Jacops ende s. Christoffels dage, daer men den liebaerd gaf, 10 ℔. gr., maken in payemente 400 ℔.

Item, 2 trompeneren, ende Erman Cransen, den vraut. in ovescheden 4 ℔.

Stads-Rek. Gent, 1330-31. Hs. III, f° 45 (Netboek).
Ibid. id. (Klad), f° 16.

1332.

Somme van den werke an de Coutere te messene ende an stavelien, daer scepenen saten doe men josterde, 44 ℔. 10 s.
Stads-Rek. Gent, 1332-33, Hs. III, f° 112.

1334 (8-9 Augustus).

Item, van coste die de serjante daden, die ghenomen waren uten ambachten omme te gane up de Coutere omtrent de banc daer men jousterde, sondages ende smaendages voer s. Lauwereins dach, te voerhoedene dat daer gheene onruste ghescien en soude, 11 ℔. 6 s. 8 d.
Stads-Rek. Gent 1333-34, Hs. III, f° 142.

(Item, van den ghere coste die ghenomen waren uten ambachten ende ghewapent ghinghen sondages, smaendages voer s. Lauwereins dach up de Coutere, doe men daer josterde, 11 ℔. 6 s. 8 d.
Ibid., f° 177, (Kladboek).

Item, Achten van Calkine, van 2 strijpten ghescerden lakenen 21 guld., maken 82 ℔., die men sendde der

groter heren mistrolen, doe sij haer scole hier hilden. Item, den selven ghesent, 80 ℔.

Item, van maeltiden die men den selven menistrolen gaf tetene in de heere van der stede, 51 ℔. 5 s. 7 d.

Ibidem, f° 199. (Kladboek).

Item, gaven sij Aechten van Kalkine, van 2 ghescerden lakenen, 82 ℔., die men sendde den meesters vedeleren te waerdecosen, doe sij talf vastinen hare scole hilden in mijns here Gheraerds Dievels Steen was.

Item, gaven sij den selven vedeleren, 80 ℔. te deelne onder hemlieden, in hovesscheden te hulpen harer costen.

Item, ghaven sij van costen die men dede te 2 maeltiden, die men sette daer men hem tetene gaf in deere van der stede, 51 ℔. 5 s. 7 d.

Ibidem, f° 227 v°-228 (Netboek).

Item, Achten van Calkine van 2 ghescerden lakenen, 82 ℔., die men sendde den mesters vedeleren talf vastinen, ende 80 ℔. in gelde, die sij delden onder hem lieden.

Item, van coste van maeltiden die men dede daer mense tetene sette in deere van der stede 51 ℔. 5 s. 7 d.

Ibidem, f° 253 v° (Kladboek).

1335.

... den bailliu ende denghenen die met hem gheweest soude ebben ter feetsen de Biloke, te wapinwaerdecose...

Stads-Rek. Gent. Hs. IV, f° 31.

1340.

Item, 26 van Jacobs (van Artevelde) cnapen, ende 6 cnapen van Jans van Steenbeke, ende 5 van Willem Yoens, ende 5 van Jan Sels, ende 4 van Willems van Huse, ende 7 van Pieters van den Hovene, die hilden de bane daer men josteerde up de Coutere, van haerre saudeien, ende de coninc hem twalefstre, 21 ℔. 6 s. 8 d.

Ibidem, Hs. V, f°. (Druk. II, 79.)

1357.

Item, Jarne uten Dale van eere pipe wijns, hilt 3 ½ hame,

coste 58 s. 10 d. gr., maken 117 ℔. 13 s. 4 d., die men gaf in hovessceden Mijns heeren van Vlaenderen broeder, ende sinen gheselschepe, thulpen harer feesten, doe sij staken up de Vrindachmarct.

Ibidem, Hs. VIII, f° 257 v°.

Item, den scutters thulpen harer feesten, doe sij harer papegay ghescoten hadden, 3 ℔. 10 s. gr., maken 140 ℔.

Ibidem.

1365.

Item, van den huus daer Mijn Vrouwe van Vlaendren in lach, doe men stac up de Vrindachmarct, 4 ℔. par. — *Enz.*

Item, van crude ende wine dat scepenen van beeden bancken adden, ende die hemlieden toebehorden, ten selven tide, 36 ℔. 6 s. 8 d.

Item, Willem Portkin ende 15 van sinen ghesellen, de Vrindachmarct te messene, elken 12 groten; ende van der wagheneeren ende paerden costen, die tmes voerden, 45 ½ groten, dat comt 39 ℔. 11 s. 8 d.

Item, Joerenborch ende andren heraeuden die ter selver feesten waren, 4 lyoene, ende Mijns heeren van Vlaendren pipers ende bommers, 6 lyoene, dat comt 66 ℔. 13 s. 4 d.

Ibidem, Hs. IX, f° 247 v°-248.

1366.

Dit is hutegheghevcn van der feesten, die ghehouden was up de Vrindachmaeret, ende van den boerde up de Coutre.

Teersten, van den stilen, righelen, daer de maerct met ghestaect was, 3 ℔. 11 s. 6 d. gr. 1 ingh.

Item, van den plancken ende yserwercke, daer de kisten af ghemaect waren, 36 s. 3 1/2 d. gr.

Item, Meester Joesse ende sinen ghesellen, van den baelgien ende kisten te makene ende weder te sceedene, ende van zaghene, van den houte te draghene ende voerne, 21 s. 8 d. gr.

Item, den wagheneeren die tsavel voerden, tulpen haren costen, elcken 2 gr., 33 s. 10 d. gr.

Item, den coninc ende sinen ghesellen, van den savele te ladene, tontladene, ende te breedene, 31 s. 8 d. gr.

Ende van den waghenen te scrivene, te bestierne, ende

van den houte ende savele snachts te wachtene, 8 s. 6 d. gr.

Dat comt al 406 lb. 19 s. 5 d.

Item, van yserwercke, ende houte te voerne ter Coutren 4. s. 8 d. gr.

Meester Joesse ende sinen ghesellen, van der Coutren te verslane ende van bancken te makene te Juris hute Merham, daer scepenen waren, 4 s. 9 d. gr.

Ende Pieter Santin, van den gaten te stoppene up de Maerct ende up de Coutre, 7 s. 10. d. gr.

Dat comt 34 lb. 10 s.

Item, van crude ende wine, dat scepenen van beeden bancken ende die hemlieden toebehoeren adden, ende den goeden lieden, die met hem quamen up de Maerct ende ter Coutren, comt 11 lb. 3 s. 4 d.

Item, van den husen daer scepenen in laghen ter feesten, 28 lb.

Item, viere coninghe van den wapinen ende 17 heerauden, die ten selven feesten waren, in hovescheden ghegheven, 56 lb. 13 s. 4 d.

Somme van dat hutegheghevcn es binnen desen jare van den feesten die ghehouden waren up de Vrindachmaerct en up de Coutre, 637 lb. 6 s. 5 d.

Stads-Rek. Gent, Hs. IX, f° 269.

1368.

Dit sijn de coste die ghedaen waren ter heeren ende feesten van Mier Vrouwen van Borgoengien.

(Lakens, wijn, heecten, tortijtsen, dobblijtsen, enz.) ... ter feesten tSente Baefs ende tSente Pieters. .... scepenen, ... ende de goede liede van den steden van Brugghe, van Ypre, van Risele ende van Doway, die met hemlieden waren up de stavelie Sente Baefs, ende scepenen die nachts waecten up thuus van der Kuere.

Item, den meneestruelen van der stede, die met scepenen voeren trompende, ende met hemlieden waren up de stavelie S. Baefs, over haren dienst, 5 s. gr.

Item, den selven van haren paerdehuren, die sij reden, 7 s. gr.

Item, den coninghen ende den heerauden, die ter feesten commen waren, 20 s. gr.

Item, shertoghen pipers van Borgoengien, in hoveschededen, 8 s. gr.

Item, van der beteringhen van 3 lakenen, daer de stavelie met gedect was.

Ibidem, Hs. IX, f° 338 en v°.

1369.

Dit sijn de coste van den boerde up de Coutre.

Teerst, Gillis Bruusch, van anxelen, aken an de dueren ende van naglen, daer de Coutre mede versleghen was, 31 ℔. 10 s.

Item, Gillis Zoetemond van stilen, berdren ende andren houte daer te voerne ende weder taelne, 7 ℔. 6 s. 8 d.

Item, Meester Joes van den Abeele, hem vierdre, te verslane ende weder te brekene, elken 3 daghe, comt. 18 ℔.

Item, Willekin van den Abeele ende Willem Portkin, hem achtendre, elc 3 daghe, comt, 16 ℔.

Item, Lievin Santin ende sinen ghesellen, van den gaten te stoppene in de kelchiede, daer de stile stonden ende van stoffen, 11 ℔. 6 s. 8 d.

Item, van crude ende wijne, dat scepenen van beeden bancken, dontfangheren ende die bi hemlieden waren, hadden, 35 ℔. 10 s.

Item, den maysnieden van den huus, daer scepenen laghen, 8 ℔.

Item, den heerauden die ter feesten comen waren, 20 ℔.

Stads-Rek. Gent, Hs. X, f° 18 v°.

1376-77.

Dit es uteghegheven van der feesten die ghehouden was up den Coernaerd.

Teerst, Janne Minnebode, van 470 voeten berdren ten zavelkisten, tondert 29 gr.; item, van 38 sticken houts ende 3 spierscen berdren 9 s. 3 d. gr., ende van righelhoute 32 gr. Item, Gillis Bruusch van 13 windelghen, elc 4 voete lanc,

de voet 2 gr.; van spanghen, van naglen ende van 3 meshaken, 6 s. 11 d. gr. Item, van houte ende berdren an de zolres, daer scepenen up laghen, 6 s. 5 d. gr. Ende van den houte ende. berdren te voerne, 12 gr. dat comt al 92 ℔. 11 s. 8 d.

Item, Jan de Zuttre 7 1/2 daghe. Item, Wulp de Zuttre 5 1/2 daghe. Lievin Litsier 5 1/2 daghe. Woutre Ardinc 7 1/2 daghe, ende Jan van der Muelen 2 dagen, elken 9 gr. sdaechs, comt 41 ℔. 10 s.

Item, den coninc ende 15 van sinen ghesellen, van den messe uten stallen te doene, van ladene, ontladene ende van breedene, elken 14 daghe; ende 5 vremde ghesellen, elc 11 daghe, elken 4 gr. sdaeghs; ende Willem de Pape 14 daghe, 5 gr. sdaeghs, dat comt 197 ℔. 13 s. 4 d.

Item, Lauwerin Melloes, van 1200 stroes dat up de bane ghestroyt was, ende van 2 beerien, 35 ℔. 6 s. 8 d.

Item, van crude ende wine, dat scepenen van beeden banken adden ende die met hemlieden waren, binnen 3 daghen, 68 ℔.

Item, Pietren van der Crusen ende Janne Scotkin, van den husen daer scepenen laghen, in hovescheden 20 ℔.

Item, den heerauden die ter feesten commen waren, 20 ℔.

Item, den tween dekenen, elken 18 gr. sdaeghs, ende 14 cnapen, elken 6 gr., van 3 daghen die zij doe ghewapent ghinghen, comt 60 ℔.

Somme van dat uteghegheven es van der voorseide feesten, 535 ℔., 20 d.

Stads-Rek. Gent, Hs. X, f° 74 v°.

1377-78.

De cost van den boerde up den Coerenaerd, ende van der andre feeste die daer ghehouden was.

Teerst, Heermanne, de coninc van den heerauden, doe hij de feeste beriep, 8 ℔.

Item, van houte, berdren, ten savelkisten, 16 s. 1 d. gr.

Item, Gillis Bruusch van yserwerke 11 s. 7 d. gr. 2 ingh.

Item, van den kisten te makene, ende de Coerenaerd te verslane, 23 s. 11 d. gr.

Item, 2 mesake, 6 gr.

Item, van houte te voerne, te ladene ende ontladene, 10 gr.

Item, den Suttre, van den greppen te deckene, 3 ℔. 12 s. gr.

Item, de coninc ende 15 van sinen ghesellen, elken 17 daghen, van den messe te soukene in de port, uten stallen te draghen, van ladene, ontladene ende te breedene, ende de plaetse nachts te wachtene.

Item 8 vremde ghesellen, elken 12 daghen;

Item 6 vremde ghesellen, elken 8 daghen;

Item 5 ghesellen, elken 4 daghen, ende hem 3 elken 3 daghen, som 4 gr. ende som 5 gr. sdaghes, comt 8 ℔. 11 s. gr.

Item, 21 stroos, tondert, 26 gr.

Item, van crude ende wijne, die scepenen van beeden bancken adden, ende die met hemlieden up de solre waren, binnen 4 daghen, 36 s. 1/2 gr., ende W. de Pape, van 17 daghen, 7 s. 1 d. gr., comt al 19 ℔. 4 s. 7 d. gr., maken 769 ℔. 3 s. 4 d.

Item, 4 ghezaeghde berdren an de solres, 3 ℔. 6 s. 8 d.

Item, van naglen, 13 s. 4 d.

Item, Lieven Litsier ende Matheus van Huse, 1 dach, 50 s.

Item, Janne van der Elst, van 400 wieken, die voer sGravensteen verbornen waren, tondert 3 s. gr., comt 24 ℔.

Item, den tween dekenen ende haren cnapen, van 4 daghen, dat sij ter feesten ghewapent ghinghen, 80 ℔.

Item, Pietren van der Crusen ende Jan Scotkine, van coerne te verdraghener ende solrehuren, 6 s. 2 d. gr. per Pieter van der Crusen ende Jan Scotkine 3 s. gr., ende in hovescheden, dat scepenen daer laghen 10 s. 10 d. gr. comt 40 ℔.

Item, sconincs kinderen, van den savelskisten in huus te doene, 40 s., in scepenen koste.

Stads-Rek. Gent, Hs. X, f° 101.

BIJLAGE III.

Spelen en feesten te Gent in de XIVe eeuw.

Mei 1301.

Anno Domini MCCCI, circa finem Maji, venit rex Philippus cum regina Navarrae, uxore sua, tanquam novus princeps et dominus immediatus terræ venit in Flandriam. Gandenses autem honorifice sibi obviam processerunt;.... feceruntque sibi ludos diversos, et scabini miserunt sibi exenia magnifica et copiosa. Scabini igitur et majores Gandenses in exeniis missis regi et reginæ, et hastiludiis pro ipsis celebratis, bene expenderunt usque ad xxvij millia librorum.

Januari 1307.

Eodem etiam mense (Januario, MCCCVII) quidam scurræ in Gandavo, pro majori parte juvenculi et juvenculæ, ad calcationem cujusdam novæ areæ in quadam nova domo, ex condicto ad choreïzandum circiter quingenti convenientes, in tantum superius in duobus solariis et inferius in area choreïzantes saltaverunt, quod paries domûs latericius et per consequens tectum ejus discompaginati corruentes circiter quinquaginta ex eis oppresserunt, qui et statim mortui sunt, reliquis summo cum pavore evadentibus mortem, quorum tamen centum fere vulnerati sunt graviter vel atrociter interius conquassati.

Annales fratris cujusdam anonymi conventus fratrum minorum Gandavensium, in het *Corpus Chronicorum Flandriæ* (Brux., 1837), t. I, p, 379 en 428.

BIJLAGE IV.

Twee Middelnederlandsche Dichters.

Boudin van der Luere, Gentsche dichter van het einde der XIVe eeuw, komt slechts vóor in éene enkele der 50,000

acten, in de tweede helft derzelve voor de schepenenen dezer stad verleden. Ziet hier deze belangrijke oorkonde : « Boydin « van der Luere bleef up hondert pond contrà Jhan van « Heckerscavere ende Katelinen, sinen wive, è contrario. Borghe « over Boydine : Zegher Loevaert; borghe over Jhan ende « sijn wijf : Jan Raes, de smet. » (*Zoendincboek* 1381-82, f° 3.) Over al deze personen, en ook over zekeren *Boydin de Scrivere*, zal ik eerlang bijzonderlijk handelen in eene studie over de *Prophetie van den Smet van Huysse*, welke C. P. Serrure (*Vaderlandsch Museum*, III, 430) aan Boudewijn van der Loren dacht te mogen toeschrijven. — Den inhoud van bovenstaanden act deelde ik reeds mede aan C. A. Serrure, *Letterkundige Geschiedenis van Vlaanderen* (1872) blz. 389.

Jan van Hulst was geen jonkheer noch edelman, gelijk men het wel eens gedacht heeft, naar aanleiding van eenen brief, lange jaren daarna geschreven, en die het volgen doet uit de benaming van *Her*, die hem wordt gegeven; deze eeretitel was in de middeneeuwen, zoowel aan geestelijke als aan edele personen toegepast. In zijne jeugd schijnt hij een losse minnestreel geweest te zijn, en op het einde zijns levens was hij kluizenaar bij Brugge in de kluis van den *Droghenbome* op Sint-Andries. De Inventaris van den heer Gilliodts-van Severen geeft over hem de nauwkeurigste en belangrijkste bijzonderheden te kennen.

BIJLAGE V.

De vijf nieuwe Handschriften van Maerlant's Spieghel Historiael.

I.

HET UTRECHTSCH HANDSCHRIFT.

(Groot in-4° van 80 bladen, met 3 kolommen elk van 66 verzen).

Ziet Verslag van den heer Dr J. Verdam, *Verslagen van het Nederlandsch Instituut*, Afd. Letterkunde, 3e reeks,

deel VI, 1888, blz. 88 volg. En het Verslag van S. Muller : *Bijdragen voor Vaderlandsche geschiedenis en Oudheidkunde*, jaar 1888.

II.

HET BRUSSELSCH HANDSCHRIFT.

(Klein in-4° van 332 blz. met 2 kolommen, elk van 50 verzen).

Ziet Verslag van den heer Stallaert, *Verslagen en mededeelingen der Koninklijke Vlaamsche Academie*, 1888, blz. 241 volg.

Dit Handschrift behelst nog eenen nieuwen text van *de Rose*, eenen onbekenden van *de Zeven vroeden van Rome*, en vier onuitgegevene *boerden* of vertelselen, in gezegd verslag vermeld.

III.

HET BRUGSCH HANDSCHRIFT.

(Groot in-folio, van ongeveer 266 blz. (1) met 4 kolommen, elk van 76 verzen.

Ziehier de voornaamste bijzonderheden der tot nu toe 22 hervondene bladeren.

De eerste bladeren, waaruit de verrassende bijzonderheden over het onderling deel der 3 bewerkers, JACOB VAN MAERLANT, PHILIPS UTEN BROEKE en LODEWIJK VAN VELTHEM, in den *Spieghel historiael* zijn veropenbaard, werden rond 1860 ontdekt bij landmeters der omstreken van Brugge door Dr FERD. VAN DER HAEGHEN, en bekend gemaakt op het Taal- en Letterkundig Congres van Brugge in 1862, door Profr SERRURE (Ziet *Handelingen*, 1863, blz. 75); de andere zijn opvolgentlijk bij andere landmeters der zelfde streek gevonden.

---

(1) Ziet DE VRIES' uitgave, Inleiding, blz. XCV, cf. LXVIII volg.

Folio.	Ontdekker.	Plaats.	Jaar.	Partie, boek, cap., vers.	[illegible]
12	Van der Haeghen	Gent	1860	I^2, 39^{27} tot I^3, 9^{65}	I. [illegible]
13	Id.	Id.	»		[illegible]
15					
16	Id.	Id.	»	I^3, 19^{56} tot 41^{55}	[illegible]
18	Id.	Id.	»	I^3, 54^{11} tot I^4, 11^{18}	[illegible]
					III.
19	Gilliodts	Brugge	1888	I^4, 11^{19} tot 23^5	I. [illegible]
33	Id.	Id.	1870	I^6, 28^{34} tot 40^{12}	[illegible]
34	Id.	Id.	1858	I^6, 40^{13} tot 49^{40}	[illegible]
37	Janssen	Ste Anne ter			
		Muiden	1850	I^7, 13^{26} tot 21^{29}	[illegible]
38	Gilliodts	Brugge	1885	I^6, 21^{30} tot 31^{80}	[illegible]
39	Van der Haeghen	Gent	1888	I^7, 31^{79} tot 41^{22}	[illegible]
	D'Hacse	Brugge	1888	I^8, 34 tot 42	[illegible]
	Gilliodts	Id.	1870	I^8, 42^{37} tot 54^{30}	[illegible]
	Gilliodts	Brugge	1870	II^3, 11^1 tot 20^{96}	IV. [illegible]
	Id.	Id.	1885	II^3, 21^1 tot 28^{122}	[illegible]
33	Van der Haeghen	Gent	1860	V^5, 26^{43} tot 35^{35}	III. [illegible]
34	Id.	Id.	»	V^5, 36^2 tot 43^{35}	[illegible]
35	Id.	Id.	»	V^5, 43^{36} tot 52^{13}	
36	Id.	Id.	»	V^5, 52^{49} tot V^6, 8^8	
37	Id.	Id.	»	V^6, 8^9 tot 15^{70}	
62	Id.	Id.	»	IV^7, 32 tot 43^{59}	[illegible]
63	Gilliodts	Brugge	1888	IV^8, 42^{40} tot 52^{25}, cf.	III.
71	Van der Haeghen	Gent	»	IV^8, 35 tot 44^{40}	[illegible]
72	Id.	Id.	»	IV^8, 41^{42} tot 52^{112}	[illegible]

De bladmerken der eerste reeks staan *in het midden* van het bl[illegible], [illegible] tweede *in den rechteren hoek* : Het Handschrift had dus *twee deelen*, e[illegible] het in de XIVe eeuw werd gemaakt, is het misschien hetzelfde als [illegible] dat zich in de boekerij van den Gentschen Schepen en Lakensnijder [illegible] VAN DEN PITTE, in 1365, bevond : « *Item, d'celft van den* SPIEGHEL YSTO[illegible] *in ij bouken ghescreven* ». Ziet mijne *Bijdragen der Middelnederlandsche* [illegible] *terkunde in Vlaanderen* (Nederlandsch Museum, 1879), blz. 35.

IV.

HET 1ste GENTSCH HANDSCHRIFT.

(Hs. Heber-Serrure, 1836-1872). *Op Stads-Bibliotheek.*

Ie Paertije, 2754 verzen.
IIe » 218 »
IIIe » 1150 »
IVe » 2494 » (onuitgeg. en door mij uitgeschr.)
Te zamen 6676 verzen.

Ziet hier den verderen inhoud :

Folio 1 v°. In *d'erste partie* van den *Spiegele hystoriale*, int sesde boec *Tullius Cyceroens proverbien* (VIII) :

Van gerechtecheiden es bekent

2. Tot Tullius sprect dese wort
In den boec der vrientscap hort. 80 v., Gedrukt bij De Vries, I, 243.

2. *Tullius van vrientscapen* (IX) : 42 v., I 243 id.

2 v°. *Van den selven* (X) 48 v., De Vries, I, 244.

3 v°. Hier dunct men best afgebroken.

Tote des vroets Senecaes leeren, 4 v., De Vries, I, 245.

4. In *d'erste partie* van den *Spiegele hystoriale*, in dachtenste boec, xxxijste cappittel van Seneca den wisen I, 56 v. De Vries, I, 411 I8, cap. XXXII.

4 v°. *Seneca tot Paulus* (XXXIII), 30 v., id. 412.

5. *Van vroetheiden* (XXXIV), 134 v., id. 415.

6a. *Van groetmoedecheiden* (XXXV), (fortitudo). id. 415.

Van ghematen (XXXVI), (2 gescheurde bladen) 158 v., id.

6b. *Van bescedenre st....*, 52 v., id. 420.

9. *Van gerechtecheide* (justicia), id. 419.

9 v°. *Van den selven*, 60 v.

10 v°. *Noch den selven*, 48 v.

11. *Jeghen wantroest*, 44 v.

12. *Seneca in sinen raet*, 30 v.

12. *Van den selven*, 40 v.

12 v°. *Troest voer de doet*, 72 v.

13 v°. *Van bedwange* (LII), 70 v.

14 v°. *Van leeringen* (LIII), 58 v., id. 430.

15 v°. *Van den tide* (LIIIJ), 30 v., id. 431.

16. *Van vrientscapen* (LV), 80 v., id. 432.
17. *Van heren doene* (LVI), 58 v., id. 433.
18. *Van gematene* (LVII-VIIJ), 58 v., id. 434.
19 v°. *Van wisen rade* (LIX), 74 v., id. 435.
20 v°. *Van den selven* (LX), 76 v., id. 436.
21 v°. *Noch van den selven* (LXI), 52 v., id. 438.
22. *Echter van den selven* (LXII), 78 v., id.
23. *Den prijs van der dinc* (LXIII), 62 v., id., 439 volg.
23 v°. *Van der doet* (LXIV), 84 v., id.
25. *Van te sine in hoede* (LXV), 70 v., id.
26. *Van den selven*, (echt van rade) (LXVI), 86 v., id.
27. *Seneca jeghen prijs* (LXVIJ), 60 v., id.
28. *Van den wonden*, (LXVIIJ), 82 v., id.
29. *Van leringhe echt*, 72 v., id.
30 v°. *Jeghen vrecheit* (LXIX).
32. *Van edelen moede* (LXX-LXXI), 102 v., id.
33. *Noch van rade* (LXXII), 92 v., id.
33 v°. *Vān den selven* (LXXIII), 74 v., id.
34. *Van miltheiden* (LXXIIJ), 56 v., id.
35. *Van wijsheiden* (LXXIIIJ), 72 v., id.
36. *Van den selven* (LXXV), 66 v., id.
37. *Persius proverbien* (LXXVJ), v. 78, id.
38 v°. *Juvenaels proverbien* (LXXVIJ). v. 60. id.
39 v°. *Stacius proverbien* (LXXVIIJ), v. 54, id.

40. *Dander partie* van den *Spiegele Hystoriale* in dierste boec lxxxvij : *Marchus, Fabius, Quintiliaens bloemen*, II[1], cap. 87, De Vries, IV, 65-69, 218 v.

42. In de *derde partie* van den *Spiegele Hystoriale* in dierste boec tseven en dertechste capittel : *Van Hieronimus bloemen*. De Vries, III[1], cap. 37-43.

43. *Van den selven* (XXXVIII), 76 v., De Vries, II, 79-86.
43 v°. *Van den selven* (XXXIX), 60 v., id.
44. *Van den selven* (XL), 72 v., id.
45. *Van den selven meer* (XLI), 58 v., id.
45 v°. *Van den selven* (XLII) 42 v., id.
46. *Van enen mœnc, daer men gelt onder vant* (XLIII), 48 v., id.

46 v°. In dander boec van der derder partien :
Claudiaens bloemen, III[2], cap. 15, 66 v., id., De Vries, II, 106.

47. In terde boec van der selver partien :

Ambrosius bloemen, III[5], cap. 15-16, 82 v., id., II, 165-167.
47 v°. *Van den selven*, 96 v., id.
48 v°. Dit steet in den vijften boec van der derder partien : *Prospers bloemen*, III[5]. cap. 47, 104 v., id., II, 330.
49 v°. In de selve partie in tselve boec :
Fulgentius bloemen, III[5], cap. 55, 110 v., id., II, 343-5.
50 v°. In dachtende boec van dier selver partien :
Sente Ysidorius bloemen, III[8], cap. 9, 90 v., id., III, 71.
51 v°. Hier keric weder in den sesten boec van der selver partien : *Boetius bloemen*, III[6], cap. 11-12, 04 v., id., II, 360-362.
52 v°. *Noch van den selven ende van siere doot*, 72 v., id.

VIERDE PARTIE.

Vierde boec.

53. Meester Huges doot ende ander dinc (H. van Felieton-H. van Sente Victors), 84 v.
54. Van vier saken der sonden, id. 78 v.
54 v°. Noch van meester Hugen van Felieton : Van penitencien, id. 74 v.
55 v°. Noch van sinen bloemen, id. 44 v.
56. Van den cruce noch meerre, id. 90 v.
56 v°. Van den selven noch, id. 54 v.
57. Van meester Rijckarde van Sente Victors, id. 80 v.
58. Van den selven noch, id. 46 v.
58 v°. Van den gewaregen berge op te clemmene id. 92 v.
59 v°. Noch van den selven, id. 62 v.

Vijfde boec.

61. Hier beginnen *sente Bernards bloemen* : van goeden levene, id. 62 v.
61 v°. Van der werelt rijcheit. id. 82 v.
62. Van den selven noch, id, 76 v.
63. Van voersienecheiden, id. 66 v.
63 v°. Van den drien graden, id. 66 v.
64. Van roekeloesheiden te Gode wert, 60 v.
65. Van den selven meer, id. 70 v.
65 v°. Van den selven noch, id. 68 v.
66 v°. S[t] Bernaert, van den cruce id. 54 v.

67. St Bernaert, van castiene, id. 66 v.
67 v°. Van den selven noch, id. 66 v.
68. Noch van den selven, id. 70 v.
69. Van den riken een castien, id. 46 v.
69 v°. Van gevene ende van maten, id. 46 v.
70. Van sconen proverbien, id. 78 v.
70 v°. Van Onsen Here ende den prelaten id. 64 v.
71. Van den Heren noch, id. 98 v.
72. Noch van den selven, id. 78 v.
73. Van den gepeyse, id. 48 v.
73 v°. Van ledecheide, id. 90 v.
74 v°. Van goeder oefeningen met nerenstecheiden id. 70. v.
75. Van gewariger biechten, id. 68 v.
75 v°. Van gewariger bedingen, id. 80 v.
76 v°. Van den goeden wille, id. 62 v.
77. Bernaert, van der Drieheit (van der Drievuldecheit) id. 76 v.
78 (-102) Van sortien, id. 80 v.

Dit Hs. behelst nog f° 79-97; einde f° 102 : den *Rinclus* door Gillis van Molhem en Hendrik. (Gedrukt in Serrure's *Vaderlandsch Museum*, d. III, blz. 225-286; f° 97 : fragment van *de Rose;* f° 97 v° : idem *Leekenspieghel;* f° 102-119 : de 3 eerste boeken van den *Wapene Martijn* van Jacob van Maerlant, betere text, niet gebruikt door Eelco Verwijs; f° 119-129 : het *Vierde boek* van denzelfden, uitgegeven door Serrure, *Vad. Mus.*, d. IV, blz. 55-90; f° 129-131 v° : de *Kerkenclaghe*, ibidem, I, 275-276; en eindelijk, f° 131v°-133 : *de Rolie van der feesten*, varianten van verzen 169-212, 561-648, uitgegeven door Blommaert, *Oud-Vlaemsche Gedichten*, d. IV, *Theophilus*, blz. 44-55.

Al deze rijmdichten, geschreven gelijk proza, doch met groote letter vóor elk vers, zijn nauwkeurig beschreven in den *Catalogue de la Vente Serrure*, Bruxelles, L'Olivier, (1872), nr 2563.

V.

HET 2de GENTSCH HANDSCHRIFT.

(Hs. Gaillard (1852). *Op Staats-Archief*).

Deze fragmenten werden gevonden door Victor Gaillard, en zijn beschreven in den *Messager des sciences historiques*,

Gand, (1852), p. 101; *De Eendracht* (1852), blz. 107-8; en *Annales de la Société des Beaux-Arts*, Gand, (1857), t. VII, p. 25-39. De keerzijde (bl. 40) behelst de melding der dood, en lijkrede door Prof. SERRURE, van den verdienstvollen advocaat en archivaris, die aldus geen gevolg kon geven aan zijn ontwerp, deze uit te geven.

Al de bladeren hebben tot denzelfden codex behoord, die fragmenten inhield van *Troyen*, den *Rijmbijbel*, de *Naturen Bloeme* en den *Spieghel Historiael* (uit de Vierde Partije, varianten van de 4e en 5e boeken) en *Sidrac*, alles onuitgegeven, behalve het eerste door BLOMMAERT, *Theophilus*, enz. (1858), blz. 56-74.

BIJLAGE VII.

Lezingen der leden.

Verslagen en Mededeelingen.

DEEL I.

Micheels, *Atheneum-leeraars*, blz. 30-41.
Claeys, *Vondel*, 44-52, 123-131, 311-340.
Hiel, *Schaarbeeks-Gemeentehuis*, *Breidel*, 56-73.
Mathot, *Pauwels*, 85-121.
Génard, *Vondel's ouders*, 132-156.
de Pauw, *Madoc = Malagijs?* 159-173.
Roersch, *Dousa*, 177-192.
Van Droogenbroeck, *de Morgend*, *cantate*, 193-196.
P. Willems, *Geschiedenis der Academie*, 285-308.
Hiel, *Maerlant*, 305-311 (cf. II, 16-21).

DEEL II.

F. Willems, *Schelde vrij*, 22-28.
de Pauw, *Toreken en Dammansteen*, 29-34.
Sermon, *Van Hemert* enz., 40-66.
Snieders, *Willem Ogier*, 70-86.

ERRATA.

Bl. 13. Te voegen tusschen den 13n en 14n regel : *Vanwege den heer Th.-Ign. Welvaarts.*

Bl. 59. « *Cliecken ontfangen* (*sputa perferre*). Dit is verkeerd vertaald. *Clieck* is een onomatopee, dat *slag* (*alapa*) beteekent. »

Dit schijnt eene misgreep te zijn. Inderdaad Sleeckx en Van de Velde (Woordenboek) halen het woord aan in de beteekenis van *sputum;* insgelijks Kramers. Zij kennen zelfs een ww. *klieken;* doch zij geven de schrijvers niet op, die het woord gebruikt hebben. Van Hemert heeft : « te ontfangen kinnebacslagen, banden, cliecken, « bespottingen, het cruyce, die nagelen, ende die spere. »

Bl. 59. Ach, laey mi! — Moet misschien zijn : Ach, *lacy* mi! (H. S.).

Bl. 120. 1e regel : esthetisch. Moet zijn : *ascetisch.*

Te voegen, bij de lijst der Leden, aanwezig in de zittingen van Februari en Maart : Dr. A. Snieders; en bij die der maand Juni : A. Prayon.

INHOUDSTAFEL.

A.

D.

E.

F.

G.

H.

I.

J.

K.

L.

M.

N.

O.

P.

R.

S.

Blads.

W.

Z.

VERSLAGEN EN MEDEDEELINGEN

DER

KONINKLIJKE VLAAMSCHE ACADEMIE

VOOR

TAAL- EN LETTERKUNDE.

VERSLAGEN

EN

MEDEDEELINGEN

DER

KONINKLIJKE

VLAAMSCHE ACADEMIE

VOOR

TAAL- EN LETTERKUNDE

1889

GENT

DRUKKERIJ S. LELIAERT, A. SIFFER & Co.

Drukkers der Koninklijke Vlaamsche Academie

HOOGPOORT, 52

—

1889

Zitting van 16 Januari 1889.

Zijn aanwezig de heeren Em. Hiel, onderbestuurder, Fr. de Potter, bestendige secretaris;

de heeren H. Claeys, Jhr. N. de Pauw. E. Gailliard, P. Génard, G. Gezelle, L. Roersch, A. Snieders, F. van der Haeghen, P. Willems, P. Alberdingk Thijm, L. Mathot, J. Micheels, J. Obrie, J. van Droogenbroeck, Th. Coopman, A. de Vos, K. Stallaert, J. Broeckaert, werkende leden;

de heeren Prayon, briefwisselend, en Th. Arnold, buitenlandsch eerelid.

Afwezig met kennisgeving de heeren J. de Laet, bestuurder, S. Daems en E. Stroobant, werkende leden; E. van Even, H. Sermon, Fr. Willems, D. Claes en A. Janssens, briefwisselende leden.

AANGEBODEN BOEKEN.

Vanwege het Staatsbestuur :

De Vlaamsche Kunstbode. Jaargang 1888.

Middelnederlandsch Woordenboek van wijlen Dr. VERWYS en Dr. J. VERDAM. Tweede deel, 15-16 aflevering. (*Gevel-goetd.*)

Van den heer J. VAN DROOGENBROECK, werkend lid :

Aan den hoogleeraar Siegenbeek, over de vocaal-

verdubbeling in het Nederduitsch, volgens den regel, welken de commissie der psalmberijming in M. DCC. LXXIII zich ten dien opzichte heeft voorgeschreven, door JOHAN MOERMAN. Delft, J.-J. Stuerman, 1806, in-8°.

Verslag der Redactie van het Nederlandsch Woordenboek omtrent den staat harer werkzaamheden, van 1 Julij 1860 *tot 1 Julij* 1862. Haarlem, C. Kruseman, 1862, 8°.

Van den heer L. SCHUERMANS, briefwisselend lid :

Herinnering der parlementaire jubelfeest van M. Delcour. Leuven, Fr. Ickx en zuster, 1888, gr.-8°.

Van den heer D. CLAES, briefwisselend lid :

Conscience's meesterstuk « Wat eene moeder lijden kan », in de macht der wandalen. Taal- en letterkundige studie door eenen leeraar van 't Middelbaar Onderwijs (Overgedrukt uit *Het Belfort*) 1888.

Briefwisseling.

De heer Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs, alsmede de heer Burgemeester der stad Gent, bedanken de Academie voor hare uitnoodiging tot het bijwonen van de openbare zitting op 26 December jl. Beide betuigen hun spijt, verhinderd geweest te zijn aan de plechtigheid deel te nemen.

De heer E. van Even dankt de Academie voor zijne verkiezing tot werkend lid.

Bestendige Commissie.

Door den heer Gailliard, secretaris der Bestendige Commissie, wordt het volgende verslag aangeboden over het handschrift der *Chirurgia* van LANFRANCO :

« Uit eene geschrevene aanteekening, welke « bij het HS. van Lanfranco's Chirurgie gevoegd « is — zegde ik in eene vorige zitting onzer « Commissie, — blijkt dat twee gedrukte Vlaamsche « boeken van bedoelde Chirurgie gekend zijn, « alhoewel daaruit niet op te maken is dat het « hier de eigenlijke tekst van ons HS. geldt. »

Dank aan de inlichtingen, mij door onzen geeërden collega den heer Ferd. van der Haeghen gegeven, ben ik er in gelukt de hand op bewuste boeken te leggen. Het eenig gekende exemplaar van het eerste wordt thans in de boekerij der hoogeschool van Leuven bewaard en is mij zeer bereidwillig door den heer kanunnik Reusens toevertrouwd geworden. Het werk, een klein in-4°, dat 192 bladz. behelst, draagt voor titel : *Chirurgia parva magistri Lanfranci*, en werd te Leuven, door Koenraard Braem, in 1481 gedrukt.

Met het andere, dat van de boekverkooping van den heer della Faille te Antwerpen, nu jaren geleden, naar Noord-Nederland was overgegaan, meende ik min gelukkig te wezen. Evenwel, ons achtbaar eerelid Dr. Campbell, uit den Haag, wien ik dienaangaande raadpleegde, bracht mij

in betrekking met de heeren Fred. **Muller** en C°, uit Amsterdam, die vroeger bedoeld boek aangekocht hadden en door wier vriendelijke tusschenkomst ik er mededeeling van verkreeg van den heer Dr. Rogghe, bewaarder der boekerij van de Amsterdamsche hoogeschool. Het boek, dat aldaar onder nr 6848 der bijzondere verzameling van de Maatschappij tot bevordering der geneeskunde bewaard wordt, is getiteld : *Chyrurgie meester Lanfrancks van Meylanen*, en werd, in 1529 door Willem Vorsterman, te Antwerpen, gedrukt. Het is insgelijks een klein in-4°, in Gothische letter gedrukt, en telt 140 blz. Naar de heer Van der Haeghen mij verzekerde, zou ook *enkel* éen exemplaar van dit laatste boek gekend zijn. De heeren Muller, die overigens dezes gezegde bevestigen, schreven mij daarover als volgt : « Wij « kennen geen 2e exemplaar van Willem Vorster- « man's uitgave en, zoover wij weten, is er in « geene Nederlandsche bibliotheek een ander exem- « plaar te vinden ».

Die twee boeken nu zijn van eenen en denzelfden inhoud. Indien echter de uitgave van Braem vrij slordig en onnauwkeurig gedrukt is, zoo is deze van Vorsterman alleszins beter verzorgd. In beide nochtans — in het eerste wel is waar veel meer dan in het tweede — doen zich zonderlinge, ja in der waarheid onduidelijke teksten voor, waarover uitlegging zou dienen gegeven te worden. Doch, tot daar. Wij hoeven ons vooralsnog daarmede niet bezig te houden.

Nu rijst de vraag : Is er eenig verband tusschen de twee voormelde uitgaven en de eigenlijke tekst van ons HS., en in hoever kan de uitgave van dit laatste nog nut opleveren?

Alleszins, Mijne Heeren, mag ik u hierover een bevredigend antwoord geven. Niet alleen dient ons HS. uitgegeven te worden, maar mij dunkt dat wij wel zouden doen de *Chirurgia parva magistri Lanfranci*, of liever de uitgave van Koenraard Braem, de oudste, vergeleken met die van Vorsterman, de latere, als bijlage op te nemen, des te meer daar dit kleine boek onder taalkundig opzicht zeer merkwaardig is en wij er meer dan éene philologische bijzonderheid in vinden kunnen.

Het HS. bevat in het geheel 172 bladen groot in-4°, op r° en v° geschreven en volgenderwijze genummerd : Blad 1 tot aan 60, 60bis, 61, 61bis tot aan 96; waarna, alhoewel mij de zin niet onderbroken schijnt, de schrijver van het HS. opnieuw heeft beginnen te nummeren met 49 tot 124 inbegrepen. Alleenlijk moet ik hier doen opmerken dat de bladen 60 en 61 van de tweede reeks, alsmede blad 110, in het boek ontbreken.

Welnu, de tekst van ons HS. komt geenerwijze met dien der bedoelde boeken overeen. Hij is veel meer uitgebreid en schijnt deze te zijn van het hoofdwerk, waar Braem's uitgave als een uittreksel van mag beschouwd worden.

Zooals het geschrift getuigt, is ons HS.

een gewrocht uit de laatste helft der XVe eeuw en, als dusdanig, zal het ongetwijfeld onder philologisch oogpunt niet zonder belang zijn. Tot staving daarvan mag het watermerk van het papier, waarop het boek geschreven is, in aanmerking genomen worden. Naar ons immers gemeld wordt door eene aanteekening, welke op het schutblad voorkomt, zou, volgens de beschrijving van De Stoppelaer, bewust watermerk, dat een anker verbeeldt, eerst sedert de laatste jaren van de eerste helft der XVe eeuw in gebruik gekomen zijn.

Dat wij verder hier tegenover eene vertaling van Lanfranc's werk staan, blijkt nu uit verscheidene plaatsen van het boek. Zoo lezen wij namelijk op blz. 6 r° : « Ende ic Lanfranck uzeerde tlaten « metter hant, daer neghene goede bermakers en « waren »; en verder op blz. 68 v° : « Bedi ic « Lanfrancke hebbe dese dinghen diewile gheproeft ».

Ten andere, er moet, mijns dunkens, een innig verband bestaan tusschen ons HS. en het Fransche werk van den grooten *Alanfrant*, dat heden in de Nationale boekerij te Parijs bewaard wordt en door Brunet, in zijn *Manuel du Libraire* (Paris, 1862), IIIe deel, 816e kolom, als volgt beschreven is :

« Lanfrancus ou le grant Alanfrant. (Vienne « en Dauphiné, vers 1480.) In-fol. goth. de 258 ff. « non chiffrés, à 2 col. de 26 lignes. [7464.]

« Édition fort rare, imprimée avec les mêmes « caractères que l'Abusé en court, Vienne, 1484....

« Elle commence par le prologue de cette manière :

« (D)ieu *glorieux et* | *souverain qui def* | *fend*
« *tous ceulx....* »

Welnu, ons handschrift begint met deze woorden, waarvan de vorige de letterlijke vertaling zijn : « *Die gloriose hoghe god, bescermer der gheenre...* »

« Après le prologue, » — wat ook het geval is met ons HS. — « se trouve la table des « *rubriches,* et au verso du 6e feuillet commence « le texte, précédé de ce sommaire :

« *Cy apres sensuyt et cō* | *mance le premier*
« *chappi* | *tre de ce present tractie jn* | *titule le*
« *grant alenfrant le* | *quel chappitre tracte et de* |
« *clarre et parle de la diffini* | *cion de cirurgie...* »

Deze laatste zinsnede vinden wij echter niet terug in ons HS., dat, na de opgave van de kapittels — les *rubriches* — onmiddellijk met het eerste : « *Vanden onderwerpene diffinicien der cyurgien* » aanvangt.

Wat er van zijn moge, het ware wellicht een nuttige arbeid, tot uitlegging der plaatsen van ons HS., welke moeilijkheden zouden opleveren, ja nog tot verklaring, wie weet, van velerlei oude Vlaamsche woorden, eene vergelijkende studie tusschen den tekst van ons HS. en den Franschen *Alanfrant* in het werk te leggen. Daarop stel ik mij voor terug te keeren, zoohaast mijne drukke bezigheden mij zullen toelaten met het afschrijven van het boek eenen aanvang te maken. Andere boeken

echter — want ik wensch het te vervaardigen glossarium op degelijke bronnen te steunen — zullen nog door mij moeten geraadpleegd worden, namelijk eene Duitsche uitgave van Lanfrancus, welke in 1528 te Straatsburg verscheen, en welks titel, benevens dien van eenen Engelschen Lanfranc, — beiden in Brunet niet vermeld — ik aan de heeren Muller en C° te danken heb.

Mijn voorstel — als slot van dit verslag — bedoelt dus de uitgave van ons HS., met bijvoeging van deze der *Chirurgia parva magistri Lanfranci*, op den voet dien ik zooeven aangewezen heb.

Tijdelijke Commissiën.

De Academie gaat over tot het kiezen eener commissie van vijf leden, gelast met de voorstelling van prijsvragen voor het jaar 1890. Worden daartoe aangeduid : de heeren Jhr. de Pauw, Fr. de Potter, L. Roersch, J. van Droogenbroeck en P. Willems.

Tot leden der Commissie van Rekendienst voor het loopende jaar worden gekozen : de heeren Jhr. de Pauw, L. Mathot en J. Obrie.

Lezing.

Mededeelingen betreffende de **Bibliographie der Middelnederlandsche letterkunde** van den heer L. D. Petit, door den heer TH.-J.-I. ARNOLD, buitenlandsch eerelid.

Indien ik bij de bespreking van dit werk, zooals het thans gedrukt voor ons ligt, genoodzaakt zal zijn aanmerkingen te maken, dan doe ik dat niet om na de bekroning, lichtzinnig, een blaam te werpen op het boek. Integendeel, overtuigd dat geene bibliographie van eenigen omvang ooit op volstrekte nauwkeurigheid en geheele volledigheid aanspraak zal kunnen maken, ben ik een der eerste om te erkennen dat de hier bedoelde zeer groote verdiensten heeft. Zij getuigt van een helderen blik in de opvatting, van ijver en volharding bij het doen van nasporingen en, over het algemeen genomen, van nauwkeurigheid bij de bewerking. We nemen dan ook gaarne de verzekering aan van den bewerker, die daarvan zegt dat we hier de vrucht hebben van een arbeid van vele jaren; we noemen tevens die vrucht goed en de eer der bekroning volkomen waardig.

Intusschen mag de Academie niet vergeten dat, alhoewel HH. beoordeelaars aan de bekroning niet rechtstreeks voorwaarden verbonden, zij dit toch zijdelings deden, door den wensch uit te drukken dat door den samensteller, vóor het ter perse leggen, rekening zou worden gehouden van eenige aanmerkingen door hen gemaakt, en dat door den S. aan

dezen wensch in geenen deele is voldaan, wat te meer te betreuren is, omdat de volledigheid, en de nauwkeurigheid daardoor hebben geleden.

Dat eene bibliographie, in de noordelijke Nederlanden vervaardigd en hoe compleet ook met betrekking tot die gewesten, niet volledig zou zijn ten aanzien der werken en artikelen in de zuidelijke Nederlanden verschenen, liet zich verwachten. Ware de bekroning aan een Zuid-Nederlander te beurt gevallen, men zou, hoogst waarschijnlijk, hetzelfde resultaat in omgekeerden zin hebben verkregen. Het was dan ook deze eigenaardige moeilijkheid, aan de samenstelling van dit werk verbonden, die de Academie bewoog ter wille der wetenschap in deze zaak toegeeflijk te zijn, en die haar deed besluiten den heer P. in de gelegenheid te stellen zijn reeds voortreffelijk werk nog voortreffelijker te maken, door hem inzage aan te bieden van de andere ingekomen antwoorden, en verlof om daaruit over te nemen al wat zou kunnen dienen tot aanvulling van zijn werk. Wat den heer P. heeft bewogen dit zoo welwillend en vrijgevig aanbod van de hand te wijzen is duister, even duister als zijne weigering om eenige wijzigingen in zijn werk aan te brengen, waartoe hij evenzeer door de HH. beoordeelaars was uitgenoodigd. Het gevolg hiervan is dat het boek, hoe goed ook, meer onvolledig is dan het had behoeven te zijn en dat het eenige vlekken heeft, die de Academie op de eene of op de andere wijze zal moeten doen verdwijnen. Men veroorlove mij hierop nader te wijzen.

De geheele titel van het boek is onjuist. Het werk is geene *Bibliographie*, maar een *Repertorium*. In eene Bibliographie toch moet de boekbeschrijving voldoen aan veel hoogere eischen, en het is zelfs te verwonderen dat de bewerker dit woord koos, aangezien door de Academie slechts werd gevraagd een *Stelselmatige lijst*. Verder hadden de woorden : *Middelnederlandsche taal- en letterkunde* moeten luiden : *Middeneeuwsche Nederlandsche taal- en letterkunde*, want door het niet opnemen der zoogenaamde Psalmen van Wachtendonck en eenige andere fragmenten, bewijst de S. dat hij onderscheid maakt tusschen oude-, middel- en nieuwe Nederlandsche letterkunde. Doet hij echter dit, dan hadden ook een zeer groot aantal der nu opgenomen werken achterwege moeten blijven, die wel tot de Middeneeuwsche Nederlandsche, maar niet meer tot de Middelnederlandsche letterkunde behooren. Het gaat toch niet aan, werken uit het tijdvak der *renaissance*, voor zooveel en zoo weinig als deze zich in de letterkunde der Nederlanden heeft doen gevoelen, ja zelfs nog werken in de laatste jaren der 15e eeuw geschreven, te rangschikken onder de voortbrengselen der Middelnederlandsche letterkunde, ofschoon deze nog wel tot het tijdvak der middeneeuwen behooren. In het woord *Bibliographie* belooft de S. dus te veel, in het woord *Middelnederlandsche* belooft hij minder dan hij geeft.

En nu het boek. In de voorrede zegt de S.

dat hij zich heeft bepaald tot het vervaardigen van eene bibliographie der middelnederlandsche *Fraaie letteren*, en dat hij diensvolgens de werken over Geneeskunde en Rechtsgeleerdheid, waarbij hij ook nog de Oorkonden noemt, niet heeft opgenomen. Als aanleiding tot deze beperking geeft hij op, dat de prijsvraag werd uitgeschreven door eene *Academie van Taal- en Letterkunde*, en niet door eene *Academie van Wetenschappen*. Dat de hier opgegeven aanleiding, op zijn allerzachtst uitgedrukt, vreemd mag heeten, zal men mij wel willen toestemmen. De S. zegt derhalve met ronde woorden dat de middelnederlandsche — lees: middeneeuwsche — werken over Rechtsgeleerdheid, Genees- en daaronder ook Natuurkunde, de Oorkonden enz., niet behooren tot den werkkring dezer Academie. Maar voor welke soort van Academie zouden die werken dan wel belang hebben? De S. antwoordt op deze vraag: *voor eene Academie van Wetenschappen*. Zou de heer P. dan inderdaad meenen dat de middeneeuwsche werken over genees- en natuurkunde ooit door eenig beoefenaar dier wetenschappen zouden worden geraadpleegd met een zuiver wetenschappelijk doel? En de Rechtsgeleerdheid, behoort die dan te huis bij eene Academie van Wetenschappen? Zou het bovendien ooit in het brein van een rechter of van een pleitbezorger kunnen opkomen een middeneeuwsch boek over rechtskennis te raadplegen anders dan uit een geschiedkundig oogpunt? Ik ben het derhalve volkomen eens met den hoog-

leeraar Willems, die in zijn verslag over het antwoord op de prijsvraag er op wees, dat werken als die van Jan Yperman en van Bouteillier hadden moeten worden opgenomen.

Maar er is meer. Ofschoon de heer P. met nadruk verklaart dat hij uitsluitend opneemt werken over Fraaie letteren, neemt hij toch ook tevens op de *in ongebonden stijl* geschreven werken over Geschiedenis, misschien wel omdat bij het Hooger onderwijs de Geschiedenis en de Fraaie letteren, mijns inziens ten onrechte, in een enkel vak van studie zijn vereenigd. Dat echter deze vereeniging bij de samenstelling eener bibliographie niet kan blijven bestaan, zelfs dan nog niet wanneer men onderscheid maakt tusschen dichters en prozaschrijvers en vooral niet wanneer men andere vakken uitsluit, is duidelijk. Dat de bewerker nu de boeken over Geschiedkunde wél en de Oorkonden niet opnam, is te meer te betreuren, omdat hij daarvan, volgens zijne verklaring in de voorrede, toch reeds aanteekening had gehouden, de Academie den wensch had geuit ook deze te zien opgenomen, en deze hem daarbij gaarne de behulpzame hand zou hebben geboden. Ik erken echter dat het voldoen aan dezen wensch vele moeilijkheden zou hebben opgeleverd en wil dan ook hierop niet verder aandringen.

Wat plaats heeft gehad met de in ongebonden stijl geschreven werken over Geschiedenis, heeft ook plaats gehad met de in denzelfden stijl geschreven werken over Godsdienst en Zedekunde.

Ook deze schijnen voor den S. meerdere waarde te hebben met betrekking tot taal- en letterkunde dan die over Rechtsgeleerdheid, Genees- en Natuurkunde, want terwijl hij aan de eerstgenoemden eene plaats inruimt, verwaarloost hij de laatstgenoemden. Naar mijne meening heeft echter de geheele Middelnederlandsche- en Middeneeuwsche Nederlandsche letterkunde bijna uitsluitend waarde voor de geschiedenis.der taal en der letteren, en door sommige werken wél op te nemen en andere niet, verkeert de bewerker in bestendige tegenspraak met zijn eigen plan.

Aangenomen dat er moeilijkheden bestonden voor het opnemen der Oorkonden, zoo bestonden deze toch niet met betrekking tot de Rekeningboeken en de verzamelingen van Keuren en Plaatselijke gebruiken. Het getal der over deze onderwerpen bestaande boeken is zoo groot niet, en het opzoeken der titels daarvan zou zoo veel tijd en moeite niet hebben gevorderd.

Doch genoeg hierover; bij hetgeen ik nog meen te zeggen, komen de tot hiertoe gemaakte aanmerkingen wel eens weder ter sprake. Slechts dit moet ik nog spoedig doen opmerken : Op blz. XIV zijner voorrede zegt de heer P. : « Om « aan het verlangen der Academie te voldoen had ik, « zooals hierboven gezegd werd, bij de meeste titels « vermeld in welke Bibliotheek een ex. van het « bedoelde boek of tijdschrift voorhanden is. Bij « het drukken heb ik die opgaven weggelaten, daar

« bijna alle door mij vermelde boeken, tijdschriften « en genootschapswerken voorhanden zijn in de « Bibliotheek van de Maatschappij der Nederland- « sche letterkunde. » Dit gaat wat ver. De Academie verlangt dat, evenals dit bij sommige werken was gedaan, bij alle boeken de boekerij zal worden aangewezen, waarin een exemplaar voorhanden is. En wat doet nu de S.? In plaats van de leemten aan te vullen, laat hij bij den druk de aanwijzingen, reeds door hem in het oorspronkelijke handschrift gedaan, geheel weg. Bovendien is de verzekering, dat bijna alle opgenoemde boeken aanwezig zijn op de Bibliotheek van de Maatschappij der Nederlandsche letterkunde, onjuist. De catalogus dezer boekerij thans gedrukt zijnde, kan elkeen door vergelijking zich gemakkelijk overtuigen dat een zeer groot aantal der in de *Bibliographie* genoemde werken, in deze overigens rijke verzameling, ontbreken. De waarheid is, dat een zeer groot aantal titels zijn overgenomen uit het voortreffelijke werk van dr. M.-F.-A.-G. Campbell, eerelid dezer Academie, getiteld : *Annales de la typographie néerlandaise au XVe siècle*, en aangezien in dit boek veelal de bibliotheek wordt genoemd, waarin een exemplaar der opgenoemde werken aanwezig is, zou het voor den bewerker geene moeite zijn geweest om, bij het afschrijven van den titel, ook deze aanwijzing af te schrijven. Dit over de voorrede en het boek in het algemeen; nu nog iets aangaande de onderdeelen en de bijzonderheden.

Niettegenstaande het boek voor eene eerste uitgave zeer goed mag genoemd worden, blijkt toch bijna uit elke bladzijde hoezeer het te betreuren is dat de S. niet de minste rekening heeft gehouden van de aanmerkingen en raadgevingen der Academie. Door den heer Ferd. van der Haeghen was er in zijne beoordeeling op gewezen, dat een aantal latere drukken van tekstuitgaven of van uitgaven die hiervoor kunnen gelden, niet waren opgenomen. De beoordeelaar noemde als zoodanig reeds vele drukken van den *Sydrac*, van de ***Historie van Carel ende Elegast***, van den *Seghelijn*, enz., en drukte daarbij de meening uit dat deze alsnog aan het werk moesten worden toegevoegd. Ook aan dezen wensch werd echter door den bewerker niet voldaan. Waarschijnlijk meent de S. dat latere herdrukken geene tekstuitgaven meer mogen heeten. Maar wanneer die herdrukken nu letterlijk de oudste uitgave wedergeven? Is b. v. de *Griseldis*, door den heer D.-J. van der Meersch uitgegeven, een letterlijke herdruk van de uitgave door Jacob van Breda, te Deventer, omtrent het jaar 1500 in het licht gezonden, en welke laatstgenoemde uitgave door den heer P. onder de tekstuitgaven wordt gerangschikt, is nu die wel nieuwe maar letterlijk nagedrukte uitgave geene tekstuitgave meer? Naar mijne overtuiging hadden alle uitgaven moeten opgenomen worden, want indien latere drukken voor den taalbeoefenaar van mindere of van geene waarde zijn, voor den beoefenaar van de geschiedenis der letterkunde, voor hem die zich met *Kulturgeschichte*

of met *folklore* bezig houdt, blijft die waarde nagenoeg dezelfde. Vergunt mij, M. HH., u met betrekking tot deze laatste aanmerking eenige voorbeelden aan te halen, waarbij ik dan tevens zal voegen de opgave van eenige titels die in het werk van den heer P. ontbreken, en eenige aanmerkingen van letterkundigen aard, aanmerkingen, die ik zonder het doen van opzettelijke nasporingen heb kunnen ter neder schrijven, en die, naar ik ook reeds van andere zijden heb gehoord, nog al aanzienlijk kunnen vermeerderd worden.

Vooreerst komen in de afdeeling *Woordenboeken* (nrs 108-122) niet voor de woordenboeken van Plantijn en van Kiliaan, noch de *Teuthonista* van Gherard van der Schueren, terwijl ik daarbij in bedenking zou willen geven, of het niet goed zou zijn tevens op te nemen de woordenboeken van De Bo, Schuermans, Tuerlincx e. a. over gewestspraken, aangezien men in deze woordenboeken dikwijls middeneeuwsche woorden vindt, die alleen in sommige streken bewaard gebleven en nog in gebruik zijn. Dit laatste voorstel echter onder voorbehoud.

Verder noemt de S. onder nr 134 het werk van Delprat over Geert Groote, maar vergeet daarbij te vermelden de Duitsche vertaling daarvan, vervaardigd en met bijvoegsels en aanmerkingen uitgegeven door Mohnike, in 1840.

Onder de nrs 324-329 komen voor de werken over Jan Ruysbroeck. Hieraan zijn o. a. toe te voegen de navolgende :

1°, B. LOPEZ, *Vida y obras del venerable Juan Rusbroquio*, Madrid, M. Alvarez, 1696.

2°, *Relatio de fide digna, de sanctitate vitae ac miraculis Joan. Rusbrochii*, Antwerpen, Plantijn, 1623,

3°, Chrys. HENRIQUEZ, *Vita Joannis Rusbroquii*... Brussel, J. Pepermans, 1622,

4°, *Leven van Joannes Ruysbroekius*, Gent, Aug. Graet, 1717,

en verder de schrijvers door Paquot, Hoefer, e. a. vermeld, ofschoon de S., kortheidshalve, had kunnen volstaan met naar deze laatstgenoemde schrijvers te verwijzen. Nog is bij nr 923, waar de vertalingen van werken van Jan Ruysbroeck worden opgegeven, vergeten :

Jan RUYSBROECK, *Vollkommenheit der Kinder Gottes*, voorkomend in het werk : *Theosophia teutonica, oder der Seelen Adel-spiegel... herausgegeben durch C. B. J. S.*, Ulm, 172?.

Op nr 413 vindt men de *Geschiedzangen* uitgegeven door dr J. van Vloten. Hierbij had moeten genoemd worden :

Chants historiques de la Flandre, 400-1650, *recueillis par* L. de Backer, Rijsel, 1855; in deze verzameling toch komen voor het Kerelslied, het Clauwaertslied, brokken van het Roelandslied, de Saksenstrijd, het lied van Karel den Groote en zijne 12 pairs enz.

En waarom bij nr 428, *Carel ende Elegast* niet genoemd de uitgaven :

Antwerpen, H. Eckert van Homberch, omstreeks 1520, en

Antwerpen, Jan van Ghelen (?)

De samensteller kan op deze vraag niet antwoorden dat hij slechts uitgaven van de 15e eeuw opneemt, want bij de *Seghelijn* (nr 464) noemt hij wel uitgaven van de 16e.

Bij *Madelghijs*, nr 439, ontbreekt :

De historie van Madelgijs... nader aen haren oorsprong gebracht, door J. d. B. (J. de Buscoos, verdichte naam van den heer J.-C.-A. Hezenmans), *uitgegeven door J.-A. Alberdingk Thijm*, Amsterdam, 1861.

Bij nr 438, *De Heemskinderen*, zegt de heer P. : « De vroegere uitgaven van dezen roman, « in proza, als volksboek, als van weinig waarde « voor de studie van het Middelnederlandsch, zijn « hier niet vermeld. » Dit lezende, stelt men zich onwillekeurig de vraag : Waarom heeft de *Historie der Heemskinderen*, als volksboek, mindere waarde dan die van *Floris ende Blancefloer* (nr 460), waarbij op blz. 66, ofschoon lang niet alle, dan toch zeven uitgaven van het volksboek worden opgenoemd? Van het volksboek : *Historie der Heemskinderen* noemen wij de uitgaven :

Amsterdam, 1767,
id. S. & W. Koene, 1802,
Gent, L. van Pamel, Violettenstraat,
id. id. Brabantdam,
Antwerpen, J. H. Heyliger, en
id. J. Thys, omstreeks 1820.

Met de volksboeken staat de S. overigens steeds op een gespannen voet. Zoo plaatst hij b. v., om nog iets te noemen, de prozabewerkingen van middelnederlandsche en middeneeuwsche Nederlandsche dichtwerken, niet in de 16e afdeeling, onder het hoofd : *Volksletterkunde*, waar ze behooren, maar tusschen de titels der oorspronkelijke dichtwerken. Doch laat ons vervolgen.

Bij nr 441, *Huge van Bordeeus*, is niet genoemd de uitgave : Antwerpen, Lesteens, 1632, en bij nr 445, *Sidrac*, ontbreken de uitgaven :

Antwerpen, Michiel Hillen, 1522,
id. Willem Vorsterman, 1540, en nog

eene andere, in 1564 verschenen. Deze uitgaven van den *Sidrac* werden niet opgenomen, ondanks de inzonderheid en meer bepaaldelijk daarover gemaakte aanmerking van den heer Van der Haeghen, die ze noemde.

Niettegenstaande de S. bij *De Heemskinderen* (nr 438) verzekert, dat hij aan de verschillende uitgaven der volksboeken geene waarde toekent, noemt hij, zooals ik reeds zeide, bij nr 460, *Floris ende Blancefloer*, toch zeven verschillende uitgaven van het volksboek, waaraan nog de zes volgende kunnen worden toegevoegd :

Amsterdam, Is. vande Putte, z. j.,
id. 1682,
id. 1720,
id. Erven G. de Groot, z. j.,

Antwerpen, M. Verhulst, z. j., en
Amsterdam, B. Koene, 1827.

Dezelfde aanmerking geldt voor nr 462, *Valentijn ende Oursson*, waarbij niet zijn opgegeven de uitgaven van het volksboek, verschenen te :

Utrecht, 1684,
Deventer, 1791,
Amsterdam, Bar. Koene, 1773,
id. denz. 1818,
id. Jac. van Egmond, z. j.,
id. H. Rijnders, z. j., en
id. H. vande Putte, z. j.

Ook bij nr 465, *De Ridder metten zwane*, hadden genoemd moeten worden de navolgende uitgaven van het volksboek onder dien titel verschenen :

Amsterdam, Kannewet, 1763. De approbatie is van 1547,
id. Koene, z. j.,
id. Hub. van der Mee, en
Gent, L. van Paemel, z. j.

terwijl hierbij tevens wel had mogen vermeld worden het *résumé* of de korte inhoud van den roman, bewerkt door Phil. Blommaert, en uitgegeven in het *Belgisch Museum*, dl. III, bladz. 265-275.

Nog vind ik bij nr 466, de *Roman van Limborch*, niet opgenomen de uitgaven :

Antwerpen, Vorsterman, 1516,
Amsterdam, J. Kannewet, 1604,
Antwerpen, J. van Soest, 1710,
Amsterdam, Wed. G. de Groot, 1730, en
Deventer, 1773.

Bij nr 483 ontbreekt het stuk over *Beatrys*, in 1851 uitgegeven door wijlen ons medelid Nolet de Brauwere van Steelant.

Onder nr 507 komen de gedichten voor van de *Onbekende kloosterlinge*, welke onbekende echter reeds lang bekend is als te zijn *Zuster Hadewych*, wier dichterlijke werken genoemd worden onder nr 517. Ook had hierbij wel mogen gezegd worden dat Zuster Hadewich eigenlijk *Hadewich Blommaerts* heette, doch meer bekend is onder den naam *Blommardine*, wier voor kettersch verklaarde geschriften door Jan Ruysbroeck werden bestreden. Tevens had dan ook genoemd kunnen worden : A. HEYLEN, *Historische verhandelinge nopende de ketterye der Bloemardine.*

Op nr 548 vindt men de bekende Rijmkroniek van Vlaanderen, door Kausler uitgegeven naar het zoogen. Comburgsche handschrift, benevens eenige beoordeelingen enz. over hetzelfde werk. De stukken nu, hier voorkomende onder de letters *a*, *c* en *d*, van de HH. De Smet, Serrure en De Geer van Jutfaas, hebben geene betrekking op de genoemde kroniek, maar op brokstukken van andere kronieken.

Onder de nrs 632 en 721 vindt men : *Ein mittelniederländisches Minnelied*, en : *Noch een*

liedeken. Deze stukken behooren niet thuis in de afd. : *Boerden, Sproken* enz., waarin die zijn geplaatst, maar onder de letter *E* van de 14e afdeeling. Daarentegen behoort nr 838, het *Salve Regina* van Jan van Hulst, hetwelk geen lied is, maar een gedicht, dat zijnen naam ontleent aan de omstandigheid dat het geheele *Salve Regina* te vinden is in de aanvangletters der regels of verzen, waaruit het gedicht bestaat, maar waarmede het verder zeer weinig te maken heeft. Hierbij zij nog aangemerkt dat, nu de S. dit gedicht noemt, hij ook had behooren te noemen het *Miserere* en het *Ave*, welke beiden in denzelfden bundel voorkomen.

Bij nr 773, *Oude Vlaemsche Liederen*, door Willems verzameld en door Snellaert uitgegeven, hadden moeten worden opgenomen de soortgelijke verzameling, bewerkt en uitgegeven door Snellaert -- hiervan bestaan zelfs twee uitgaven -- die van De Coussemaker en die van Lootens en Feys.

Op nr 928 wordt genoemd Hendrik van Erp. Onder dit nr komen voor twee art. van den heer O.-A. Spitzen. In het eerste wordt Hendrik Mande genoemd als schrijver van « den Spieghel der volcomenheit », in het tweede wordt dit boek toegeschreven aan Hendrik van Erp. Wie van die twee nu ook de schrijver is, nu een paar werken over het boek werden opgenomen, had ook hier het werk zelf moeten voorkomen, waarvan zeer vele uitgaven bestaan, als :

Antwerpen. Rol. vanden Dorpe, 1501,
» H. Eckert van Homberch, 1502.
» » » » 1512.
» » » » 1517.
» Sim. Cock, (1532),
Leuven, Jan Waen, (1551),
Antwerpen, Hier. Verdussen, 1607.

Eene Italiaansche vertaling : *Specchio della perfettione humana*, verscheen te Venetië, in 1539. Laat mij nog zeggen dat de schrijver in de tafel voorkomt op het woord *Erp*, en er geene verwijzing is gemaakt op het woord *Herp*, zooals de naam bijna altijd wordt geschreven.

Op de nrs 949 en 1096 vinden wij twee werken van Antoni de Roovere. Reeds in zijn verslag was door den heer Van der Haeghen de aanmerking gemaakt, dat de *Rhetoricale werken* en eenige andere van dien S. niet werden genoemd. De ontbrekende zijn :

Rethoricale werken, Antw., J. van Ghelen, 1562,
Van peys en oorloghe., Antw., J. van Liesvelt, 1557,
Id. Id. id. J. van Ghelen, 1578.

Een refrein : *'t Is al lijdende sonder de mynne Gods*, uitgegeven door C.-P. Serrure, in zijn *Vaderl. museum*, IV, 121-124, naar het HS. voorhanden in de Gentsche bibliotheek. Verder nog twee gebeden in versmaat : *O maget Maria ic roepe tot u*, en : *Jhesus es en soete gast*, beiden uitgegeven in Mone's *Uebersicht*, blz. 175, en ten slotte : *Dit es Tincarnacioen vanden overlydene vanden edelen hertoghe Philips, Anno* 1467, te vinden in de *Excellente*

cronike van Vlaenderen, waarvan De Roovere voor een gedeelte de schrijver is, en in : KOPS, *Geschiedenis der Rederijkers*. Hadden deze werken niet moeten opgenomen worden, al werden ze ook eerst in de 16e eeuw en later gedrukt, zoo niet allen, dan toch voor een gedeelte naar het oorspronkelijke handschrift? Door de opneming van twee werken van De Roovere bewijst de heer P. dat hij meent dat die dichter binnen den kring van zijnen arbeid valt, hij had dus ook de andere moeten opnemen, al werden die werken dan ook eerst veel later voor het eerst gedrukt. Ook had de S. wel mogen verwijzen naar het art. *De Roovere* in de *Bibliotheca Belgica*, waarin zeer veel nieuws aangaande dien schrijver en zijne werken te vinden is.

Onder de nrs 954, 991 en 1030 vindt men werken vermeld van Dionysius Carthusianus, maar bij geen enkel daarvan staat aangeteekend dat Dionysius Carthusianus eigenlijk Dionysius à Rickel heette, en dat hij ook wel voorkomt onder den naam Dionysius de Leewis. Ook in de tafel komen de beide laatstgenoemde namen niet voor, zoodat hij, die den schrijver slechts onder deze namen kent, zijne werken te vergeefs in het boek zal zoeken. Nu zijne werken genoemd worden, had ook wel mogen vermeld worden een werk over den schrijver :

P. MALLANTS, *Leven van Dionysius van Ryckel*, Gent, Frans d'Ercle, 1675.

Het werk van Albert van Eybe : *Boeck van den echten staete*, wordt gevonden onder nr 1013.

Hiervan is genoemd de uitgave : **Deventer**, Ric Paffroet, c. 1493, maar niet de uitgave van Pet Warnerssen te Kampen, zonder jaar, maar waar-schijnlijk gedrukt in het eerste vierendeel der 16e eeuw.

Bij nr 1117, *Godevaert van Boloen*, wordt geene melding gemaakt van de uitgave zonder jaar door Govert Back te Antwerpen, misschien nog wel in de 15e eeuw gedrukt, en evenmin van de uitgave : Antwerpen, Willem Vorsterman, 15..

Bij nr 1119, *Melusyne*, had wel dienen ge-zegd te worden dat het werk eene vertaling *is* van een boek van Jean d'Arras. Ook had de uitgave van 1510 (Antwerpen, H. Eckert van Homberch) en de volksuitgaven ten minste ter loops genoemd moeten worden, want ofschoon de S., zooals ik reeds zeide, de volksboeken opzettelijk verwaarloost, maakt hij daarvan in den regel toch even melding. Bij het weinige, dat over *Melusyne* bestaat, had de S. misschien tevens in herinnering kunnen brengen, de art. van de Reiffenberg (*Archives philologiques*, V. p. 108), en van Dinaux (*Hommes et choses*, 5-6).

Bij nr 1121, *Griseldis*, ontbreken ook welke de latere uitgaven, waaronder de reeds boven ge-noemde herdruk, bezorgd door D.-J. van der Meersch. Tevens had de oorspronkelijke schrijver van het verhaal, Boccaccio, wel mogen genoemd worden, en had de S. wel melding mogen maken van het volksboek van denzelfden naam en van een ander.

getiteld : *Der Vrouwen-peirle*, waarin het verhaal is opgenomen. Misschien had de S. ook kunnen noemen de dichterlijke bewerking van het boek, in de 16e eeuw vervaardigd door Ant. Ghyseleers, en het art. *Griselde*, van C.-P. Serrure (*Vaderl. museum*, dl. IV, blzz. 225-42).

Op de beide laatste blz. van het boek komen voor het werk van Barth. de Glanvilla, een keukenboek, een huishoudboekje, een onderricht om de tafel te dienen, een boek over het schaakspel en een ander over de handwerken. Behooren deze werken nu in eene bibliographie der *Fraaie letteren*, waaruit gebannen zijn : de *Rekeningen der stad Gent*, uitgeg. door de HH. N. de Pauw en Vuylsteke; de *Rekening der stad Brugge*, uitgeg. door de HH. Colens en van Speybroeck; de werken van Jan Yperman, en al het daarover geschrevene door Broecx, Snellaert en Diegerick, en de *Somme ruyrael* van Bouteillier? Waarom komt hier wel voor een reglement voor het schaakspel en niet de *Keuren der stad Diest*, bewerkt door den heer Stallaert?

Ten slotte nog een woord over de alphabetische tafel. Ook bij de vervaardiging daarvan is wederom geene rekening gehouden met de toch zeer gegronde aanmerking, door den heer Van der Haeghen gemaakt, en de tafel laat veel, maar ook zeer veel te wenschen over. Zoo vindt men b. v. Hendrik van Aken, Willem van Affligem, Diederik van Assenede en eenige anderen, zooals

het behoort op den vóornaam, en daarbij, op den toenaam, eene verwijzing naar den vóornaam. Daarentegen staan Anselmus van Canterbury, Antonius van Padua, Augustijnken van Dordt, Jacob van Maerlant, Lodewijk van Velthem, Antoni de Roovere, Bartholomeus de Glanvilla, Claus van Euskerken, Dirck van Munster, Jacobus de Vitriaco, Hendrik van Veldeke, Jan van den Berghe, Teunis Harmsen, Gerard van Vliederhoven, Albrecht van Eybe, Jan Praet, Jan Bukelare, en misschien honderd anderen ook op den vóornaam, maar de verwijzing op den toenaam is achterwege gebleven. Het veronachtzamen van den goeden raad, door den heer Van der Haeghen in deze gegeven, is te meer in het oog loopend, omdat de heer P. op bl. XVI van de voorrede zegt, dat hij inderdaad dien raad heeft opgevolgd, maar dat enkel de verwijzing bij van Maerlant bij vergissing niet is gedrukt. Laat mij hierbij nog aanmerken dat in eene soortgelijke tafel alleen de namen der schrijvers, wier toenaam de plaats hunner afkomst aanduidt, op den vóornaam moeten geplaatst worden, maar dat dit geenszins het geval is met die schrijvers, wier toenaam niet de plaats hunner afkomst aanwijst. Men stelle b. v. Jacob van Maerlant op *Jacob*, en make dan op *Maerlant* eene verwijzing naar *Jacob*, maar men stelle Antoni de Roovere, Teunis Harmsen, Jan van den Berghe, Jan Bukelare, Jan Goessens, Jan Dille, Johannes Laet, enz., op *de Roovere*, *Harmsen*,

Goessens, enz. En toch zijn al deze en meer andere namen hier evenzeer op den vóornaam geplaatst en dat nog wel zonder verwijzing op den toenaam. Ook acht ik het niet verkieslijk Alexanders geesten te plaatsen op *Alexander*, de Jeeste van Julius Cæsar op *Jeeste* (met een *J* geschreven) en de Brabantsche Yeesten op *Yeesten* (met *Y* geschreven), en dat alles zonder nadere verwijzingen. En waarom is op het woord *Molhem* eene verwijzing gemaakt voor Gielis en niet voor Hendrik van Molhem? Het bekende *Antwerpsche Liedeboeck*, waarvan de boekverkooper Jan Roelants slechts de drukker is, staat op *Jan* en op *Liederbuch*, zooals het boek heet in de nieuwe uitgave daarvan, bezorgd door Hoffmann von Fallersleben, maar op het woord *Liedekensboeck* zooals de titel werkelijk is en waarop het in de allereerste plaats had moeten staan, is het niet te vinden. En waarom staat : *Dit syn Seneka leeren* (nr 583 *g*) op *Seneca*, en de *Zedelessen van Seneca* (nr 583 *m*) op *Zedelessen*, beide zonder eenige verwijzing, evenals *Catoen's leeren* (nr 552 *f*) op *Catoen*, en *Die wijze leeringe die Catho syne sone leerde* (onder hetzelfde nummer, maar op de letters *d*, *e* en *k* voorkomend) op het woord *Leeringe?* Waarom moet men de *Roman van Limborch* alleen op *Limborch* zoeken, en de *Romance van Brunenburch* alleen op het eerste woord? Kortom, ik acht de geheele tafel zeer gebrekkig en zeer onvolledig, niettegenstaande daarop door

den heer Van der Haeghen bijzonder de aandacht van den heer P. was gevestigd, met verzoek om verbetering vóor het ter perse leggen.

En nu het besluit. Men zou kunnen meenen dat het voor de Academie moeilijk is terug te komen op de uitspraak van HH. beoordeelaars, die het antwoord van den heer P. de bekroning waardig keurden. Naar mijn inzien bestaat echter deze moeilijkheid niet. Het antwoord werd, om zoo te zeggen *voorwaardelijk* bekroond. De S. werd namelijk verzocht eenige verbeteringen te brengen in zijn werk, en de Academie ging zelfs zóo ver dat zij den samensteller inzage aanbood van de niet bekroonde antwoorden, om daaruit zijn reeds goed werk nog beter te maken, daarbij uitgaande van het welwillende en zeer juiste beginsel dat in eene bibliographie als deze, in Noord-Nederland vervaardigd, noodzakelijk eenige artikelen moesten ontbreken verschenen in Zuid-Nederlandsche tijdschriften. De Academie hield dit gebrek voor zoo natuurlijk, dat zij oordeelde het werk toch te moeten bekronen, en den bewerker behulpzaam te moeten zijn bij de aanvulling. De heer P. hield echter geene rekening van de gemaakte aanmerkingen, wees het schoone aanbod van de Academie van de hand, en hield zelfs bij den druk aanwijzingen achterwege, die in het HS bestonden. De Academie zal zich hierbij herinneren, dat de S., *na de bekroning*, weigerde het boek door haren gewonen uitgever te laten drukken, en daaren-

tegen eischte dat zijn werk te Leiden zou worden uitgegeven; dat de Academie, evenzeer *na de bekroning*, te weten kwam, dat door den heer P. reeds eene overeenkomst voor de uitgave was gemaakt met de firma E.-J. Brill, te Leiden, en dat het werk aldaar reeds was ter perse gelegd, nog vóor de onderhandelingen over de uitgave, tusschen de Academie en den bekroonde gevoerd, ten einde waren gebracht. Dit alles in aanmerking genomen, maar vooral ook omdat het blijkt dat de vrees dat een aanzienlijk getal artikelen, in Vlaamsche tijdschriften verschenen, zouden ontbreken, gewettigd was, acht ik dat de Academie aan haar zelve verplicht is in dit opzicht iets te doen, hetzij door het uitbrengen van een meer uitgewerkt verslag, hetzij, wat mijns inziens het verkieslijkst zou zijn, door het uitgeven van een Bijvoegsel op de *Bibliographie*.

Laat mij U ten slotte nog zeggen dat eenige der door mij gemaakte aanmerkingen ook reeds door andere beoordeelaars werden gemaakt, en dat, zooals U bekend is, een onzer medeleden reeds in het bezit is van een aantal titels, die voor het Bijvoegsel kunnen dienen.

Zitting van 20 Februari 1889.

Tegenwoordig de heeren Em. Hiel, onderbestuurder, Fr. de Potter, bestendige secretaris;

de heeren H. Claeys, Jhr. N. de Pauw, E. Gailliard, P. Génard, G. Gezelle, L. Roersch, A. Smeders, F. van der Haeghen, P. Willems, P. Alberdingk Thijm, S. Daems, C. Hansen, L. Mathot, J. Micheels, J. van Droogenbroeck, Th. Coopman, K. Stallaert, J. Broeckaert, E. van Even, werkende leden;

de heeren De Flou, A. Prayon en A. Janssens, briefwisselende leden.

Afwezig met kennisgeving de heeren J. de Laet, bestuurder, A. de Vos, J. Obrie en E. Stroobant, werkende leden, en L. Schuermans, briefwisselend lid.

Na lezing en goedkeuring van het verslag over de voorgaande zitting wenscht de heer Hiel, die bij afwezigheid van den heer J. de Laet, bestuurder, het voorzitterschap waarneemt, welkom aan het nieuwe werkend lid, den heer Van Even. Deze, de vergadering voor zijne benoeming dank zeggende, wijst in korte woorden op zijnen letterkundigen arbeid van de laatste jaren, gewijd aan de geschiedenis der beeldende kunsten in België, en drukt de hoop uit in staat te zullen zijn van mede te werken tot den bloei der Academie.

De heer Stallaert brengt hulde aan de Academie van Oudheidkunde, te Antwerpen, die weinige dagen te voren een gedenkteeken heeft opgericht aan den verdienstvollen geschiedschrijver Lod. Torfs; hij stelt daarbij met voldoening vast dat twee leden der Vlaamsche Academie, namelijk de heeren Génard en Mathot, tot die billijke vereering van den medeschrijver der *Geschiedenis van Antwerpen* veel hebben bijgedragen.

De heer Hansen, schoonzoon van den vereerden geschiedschrijver, bevestigt, met dankbetuiging, de bemoeiingen der heeren Génard en Mathot. Hij brengt ook hulde aan den heer Hiel, die ter gemelde gelegenheid den gevierde in een dichtstuk heeft herdacht.

AANGEBODEN BOEKEN.

Vanwege het Staatsbestuur :

Bulletin de l'Académie royale des Sciences, des Lettres et des Beaux-Arts de Belgique. 1888, Nr 11, 12, en 1889, Nr 1.

Annuaire de l'Académie royale des Sciences, des Lettres et des Beaux-Arts de Belgique. 1889.

Van mejufvrouw BETSY PERK :

De Wees van Averilo. Historisch romantisch verhaal. Arnhem, 1888.

Van den heer K. STALLAERT :

Glossarium van verouderde rechtstermen, kunstwoorden en andere uitdrukkingen uit Vlaamsche,

Brabantsche en Limburgsche oorkonden. Zesde aflevering (*erve — gemoet*).

Vanwege den heer K.-H. DE QUÉKER, een afdruksel van zijnen bundel gedichten, getiteld : *Kaf en Koorn.* Brussel, 1888.

Vanwege den heer P.-H. VAN DER KEMP, secretaris van het Departement Onderwijs, Eeredienst en Nijverheid, te Batavia :

De administratie der geldmiddelen van Nederlandsch-Indië. Vier deelen. Amsterdam, 1881-1882, 8°.

De Ordonnantie op het recht van successie en overgang in Nederlandsch-Indië. Toegelicht door P.-H. van der Kemp. Batavia, 1887, gr.-8°.

Vanwege den heer CHARLIER, algemeen consul van België te Batavia :

Java, geographisch, ethnologisch, historisch Drie deelen. Haarlem, 1875-1882, 8°.

Van den bestendigen Secretaris :

Het Vlaamsch in de Kamer der Volksvertegenwoordigers (*Januari en Februari* 1869) : *Redevoeringen van MM. de Maere, Kervyn de Lettenhove, Gerrits, Pirmez, Coremans en de Laet.* Uitgegeven door het Studentengenootschap « *Met Tijd en Vlijt* ». Leuven, 1869, 8°.

Briefwisseling.

De heer Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs zendt een afschrift van de Koninklijke besluiten, waarbij de benoeming van den heer Ed. van Even, tot werkend lid, van de heeren D. Claes en A. Janssens, tot briefwisselende leden, en van den heer J. Scherpenseel, tot buitenlandsch eerelid, bekrachtigd zijn.

Voorstel.

De heer Hansen vraagt het woord en doet het volgende voorstel :

Den 24 April aanstaande heeft de 70e verjaring plaats van een der uitstekendste buitenlandsche eereleden onzer Vlaamsche Academie, den beroemden dichter Dr. Klaus Groth.

Doch is het niet enkel als dichter en taalgeleerde dat Groth door ons verdient gevierd te worden; menigen in der wereld zouden wij, te dien titel, bij wijlen te vieren hebben.

Ook niet als eigenlijke volksdichter, zooals de Schotsche Burns b. v., strijdende door de kunst des lieds voor het behoud zijner moederspraak, en zelfs niet als een Germaansche volksdichter, gelijk de Alemannische Hebel; — want wie, hoe volks- of stamlievend ook, zou zich genoopt gevoelen zulken bij uitstek in ons midden te huldigen?

Groth is meer dan dit voor Vlaanderen, voor Nederland: Hij is de hoofddichter en stichter eener, naar het voorbeeld der Vlaamsche, gevormde letterkundige beweging, in eene volksspraak die slechts tongvallig van de onze verschilt, en die glad verstaan wordt wanneer zij zuiver gesproken of bij middel der daartoe aanbevolene « aldietsche » spelling geschreven is.

Holstein, zijn vaderland, en bepaaldelijk de hoofdstad Kiel, waar hij sedert één-en-dertig jaren als hoogleeraar verblijft, heel Noord-Duitschland bereidt zich voor, hem hulde te brengen.

Te Kiel wil men hem een klinkend eeregeschenk aanbieden; zijne geboorteplaats Heide richt eenen gedenksteen op; de Hoogeschool zal hem tot eeredoctor benoemen; zijne geschilderde beeltenis moet in de Nationale Galerij te Berlijn opgehangen worden; een bekwaam kunstenaar, Harro Magnussen, heeft zijn lijfbeeld gewrocht.

Te Kiel is dezer dagen een Comiteit tot stand gekomen, aan welks hoofd de Burgemeester prijkt. In Noord-Nederland, alwaar Groth zelf als spreker is opgetreden, en waar ook zegger dezes over hem voordrachten gehouden heeft, zal hij niet vergeten worden.

In Vlaamsch-België is schier geen letterkundige kring, buiten de Academie zelve, die Groth niet tot zijn eerelid rekent, als « De Taal is gansch het Volk », van Gent, het studentengenootschap « Met Tijd en Vlijt », van Leuven, « de Vlaamsche Vooruit-

strevende Studentenkring », van Brussel, en vele andere. Antwerpen en Brussel hebben dan ook den oproep van Kiel niet afgewacht om te handelen; daar zijn reeds bijeenkomsten geweest en voorloopige comiteiten ingesteld geworden.

Ook in het binnenland tellen Groth en het Dietschdom vele vrienden, en het zal ook dezen een vaderlandsch genoegen doen, zich in den geest te kunnen aansluiten bij de verheerlijking eens Mans, eens grooten dichters tevens, die krachtig en prachtig het feit vertegenwoordigt, dat ons Nederlandsch, laat ons maar zeggen Nederduitsch, zich van Duinkerke tot Koningsbergen uitstrekt.

Ik stel voor, Mijne Heeren, dat de Academie onderzoeke op welke wijze zij best hare hulde uitdrukken kunne; — en alvorens dat zij tot die beraadslaging overgaat, denk ik wel te doen, voor degenen onder U die niet in de gelegenheid geweest zijt onze Oosterbroeders te hooren, voorlezing te geven, in platduitsche uitspraak, van Klaus Groth's hier zoowel te pas komende aandoenlijke gedicht

Myn Moederspraak.

(*Aldietsche spelling.*)

Myn moederspraak, wat klinkst du schöön,
  Wat bist du my vertrûwd!
Wäär' ook myn hart als staal un steen,
  Du dreevst den stoult er ùùt.

Du bőegst myn styven nek soo licht
Als Moeder mit äär'n arm.
Du flikkelst my um 't angesicht
Un stil is alle 'larm.

Ik vőel my als een lüttel kind,
De gantse werld is weg.
Du poest my als een vőőrjaarswind
De kranke Borst to-recht.

Myn oû-pa vouldt my nog de hand'
Un segt to my : nu beê!
Un « Vader-ùnse » vang ik an,
Als ik wel vrőe(g)er deê.

Un vőel soo diep : dat werdt verstaan,
So spreckt dat hart sich oùt,
Un roew van'n hemel waeit my aan
Un all's is wèder goed.

Myn moederspraak, soo slecht un recht,
Du oulde vrome reed'!
Wen bloot een mùnd : « myn vader » segt,
Soo klinkt 't my als een beed'!

Soo heerlik klinkt my keen musik
Un singt keen nachtegaal;
My loopt ja g'lyk in oogenblik
De helle traan heen-daal.

Door den heer Snieders wordt voorgesteld, den dichter, ten dage der feestviering, een adres van gelukwensching te zenden. — Dit adres wenscht de bestendige Secretaris, tot meerder bewijs van hoogschatting, te zien aangeboden worden door eenen afgevaardigde der Academie, en wel door den heer Hansen, den schepper der Dietsche Beweging, wiens streven het is, sedert vele jaren, al de Nederduitsche tongvallen tot één letterkundig geheel bij elkander te brengen.

De Academie, geraadpleegd, neemt deze beide voorstellen aan — het laatste evenwel onder voorbehoud van de goedkeuring des Staatsbestuurs.

Er wordt overgegaan tot het onderzoek der begrooting voor het loopende jaar.

Op voorstel van den heer P. Willems zal er aan het Staatsbestuur gevraagd worden de som van 2,000 fr., in het der Academie toegekend krediet bestemd voor de uitgave van middelnederlandsche schriften, te verhoogen tot 5,000 fr., welke som vroeger voor hetzelfde doel was toegekend aan de Koninklijke Academie van Wetenschappen, Letteren en Schoone Kunsten.

De Academie stelt het program vast der

Letterkundige wedstrijden voor 1890.

EERSTE VRAAG.

Oudgermaansche Taalkunde.

Welke vormen of wendingen des werkwoords gebruikten de oudgermaansche talen om den toekomenden tijd uit te drukken.

TWEEDE VRAAG.

Middelnederlandsche Taalkunde.

De klank- en vormleer van het Middelnederlandsch dialect der St.-Servatius-Legende van Heinrijk van Veldeken, *uitgegeven door* Bormans. (*Maastricht*, 1858).

DERDE VRAAG.

Nieuwe Taalkunde.

Eene verhandeling over de verschillende beteekenissen der onregelmatige werkwoorden. Men neme als voorbeeld van bewerking het woord gaan *in het Woordenboek der Nederlandsche Taal.*

VIERDE VRAAG

Eene Nederlandsch-Fransche en Fransch-Nederlandsche woordenlijst van rechtstermen en uitdrukkingen.

VIJFDE VRAAG.

Letterkunde.

De geschiedenis van de Nederlandsche taal- en letterkunde in Fransch-Vlaanderen, dit is in het deel van Vlaanderen gelegen binnen de Fransche grenzen.

ZESDE VRAAG.

De geschiedenis der taal- en letterkundige betrekkingen tusschen de Nederlanden en Noord-Duitschland op het algemeen Dietsche of Nederduitsche spraakgebied.

ZEVENDE VRAAG.

De invloed der Fransche taal en letteren op onze taal en zeden in de 18e eeuw.

VOORWAARDEN.

Voor de wedstrijden worden enkel handschriften en niet te voren uitgegeven stukken aanvaard. De werken moeten leesbaar in het Nederlandsch, en door eene andere hand dan die des opstellers, geschreven zijn. De schrijver stelt zijnen naam op zijn werk niet; hij voorziet dit slechts van eene kenspreuk, welke hij, met opgave van zijnen naam en woonplaats, in een gesloten briefje herhaalt. Voldoet hij aan de laatste bepaling niet, dan kan de prijs hem geweigerd worden.

De schrijver van elk bekroond werk zal namens de Academie eene belooning ontvangen van 600 franken, ofwel eenen gedenkpenning van gelijke waarde.

De mededingende handschriften moeten bij den bestendigen Secretaris (Fr. de Potter, Godshuizendreef, 29) *vrachtvrij* ingezonden zijn vóór den 1 Augustus 1890. Degene na den voorgeschreven dag ontvangen, of zulke, welker opstellers zich op eenige manier zullen doen kennen, worden uit den wedstrijd gesloten.

De Academie eischt de grootste nauwkeurigheid in de aanhalingen en vraagt uit dien hoofde dat de mededingers de uitgaven, alsook de bladzijden der door hen aangehaalde boeken, zouden aanduiden. — Zij meent den mededingeren te moeten berichten dat al de handschriften, aan haar oordeel onderworpen, als haar eigendom in hare archieven bewaard blijven, en zij zich het recht voorbehoudt deze in druk te geven.

Van de niet ter uitgave aangenomene stukken zullen de mededingers, te hunnen koste, een afschrift kunnen bekomen mits overeenkomst met den bestendigen Secretaris.

Nadat de heer Broeckaert eenige inlichtingen heeft gegeven over de werkzaamheden der hoofdcommissie, te Dendermonde ingesteld om een standbeeld op te richten aan Prudens van Duyse, wordt de zitting te 4 1/2 uren geheven.

Zitting van 20 Maart 1889.

Aanwezig de heeren J. de Laet, bestuurder. Em. Hiel, onderbestuurder, Fr. de Potter, bestendige secretaris;

de heeren H. Claeys, Jhr. N. de Pauw, E. Gailliard, P. Génard, G. Gezelle, L. Roersch A. Snieders, F. van der Haeghen, S. Daems, C. Hansen, L. Mathot, J. Micheels, J. Obrie. J. van Droogenbroeck, Th. Coopman, A. de Vos, K. Stallaert, J. Broeckaert en E. van Even, werkende leden;

de heeren K. de Flou, H. Sermon, H. Haerynck, A. Prayon en A. Janssens, briefwisselende leden;

afwezig met kennisgeving de heeren E. Stroobant en P. Alberdingk Thijm, werkende leden; L. Schuermans en Fr. Willems, briefwisselende leden.

Na lezing en goedkeuring van het verslag over de vorige zitting spreekt de heer Bestuurder nogmaals zijn dank uit voor zijne benoeming. Is hij, door ongesteldheid, belet geweest de twee eerste maandelijksche vergaderingen van 1889 bij te wonen, hij mag hopen voortaan beter in staat te zullen zijn van zijne plicht waar te nemen, en het vertrouwen, dat de Academie in hem gesteld heeft, op waardige wijze te zullen kunnen beantwoorden.

Aan de vergadering wordt mededeeling gedaan van het antwoord des heeren Ministers van binnenlandsche zaken en openbaar onderwijs op de vraag om een lid der Academie af te vaardigen naar Kiel, waar den 24 April aanstaande den dichter Klaus Groth, ter gelegenheid van zijn 70e verjaarfeest, eene plechtige hulde zal worden bewezen. De heer Minister drukt zijn spijt uit, de vraag niet te kunnen inwilligen, de gelden der Academie uitsluitelijk bestemd zijnde tot het bestrijden van de onkosten harer werkzaamheden.

De heer Bestuurder wenscht den heer G. Gezelle, namens de Academie, geluk met zijne benoeming tot ridder der Leopoldsorde, en bericht de vergadering dat de heer J. Alberdingk Thijm, te Amsterdam, het overlijden bekend maakt van zijnen vader, het buitenlandsch eerelid Dr. Jozef Alberdingk Thijm, hoogleeraar aan de Academie der beeldende kunsten ter genoemde stede. Op zijn voorstel zal aan de familie des ontslapenen een brief van rouwbeklag worden gezonden.

AANGEBODENE BOEKEN.

Vanwege het Staatsbestuur :

Middelnederlandsch Woordenboek van wijlen Dr E. VERWYS en Dr J. VERDAM. Tweede deel, 17e aflevering (*goetd.-guwe*).

Kerkhofblommen, van GUIDO GEZELLE. Vijfde merkelijk vermeerderde uitgave. Gent, 1888, 8o.

Bibliographie de Belgique. 1888, nr 12.

Ledeganck's Volledige Gedichten, in chronologische orde verzameld. Roeselare, gr.-8°.

Geschiedenis der verwoesting van Brecht in 1584, met aanteekeningen over den toestand der omliggende dorpen, alsook van een aantal andere gemeenten van het markgraafschap Antwerpen, in dat tijdvak, door J. MICHIELSEN. Tweede druk. Brecht, 1889. 8°.

Vlaanderen voor en tijdens het bewind der Geuzen. Eenige bladzijden uit de geschiedenis der XIVe eeuw, door TH. SEVENS. Kortrijk, 1888, 12°.

Volksverhalen, door P. GEIREGAT. Gent, 1888, 8°.

Vanwege het gemeentebestuur van Borgerhout :

15 Exemplaren van den *Inventaris der plaatselijke archieven van Borgerhout.*

Vanwege den heer J.-A. TORFS, kantonaal opzichter van het lager onderwijs te Leuven :

Essai sur les analogies du Français et du Wallon avec le Néerlandais ou le Flamand. Lier, 1888, in-8°.

Lezingen.

HULDE AAN Dr J.-A. ALBERDINGK THIJM

door den heer ED. VAN EVEN.

Een smartelijk verlies komt onze Koninklijke Academie te ondergaan : een harer beroemdste buitenlandsche eereleden, Dr JOZEF-ADELBERT ALBERDINGK THIJM, is haar door den dood ontrukt. Nederland verliest in hem een zijner uitstekendste geleerden, een zijner voornaamste schrijvers, een zijner verkleefdste zonen. Ja, de ontslapene was een groot vaderlander, Nederlander in bloed en leven, met hart en ziel gehecht aan den geboortegrond en het Koninklijk Stamhuis. Bekend is het, in welke achting hij door wijlen koningin Sophia, die voorbeeldige vereerster van kunst en wetenschap, gehouden werd. Ook België had hij oprecht lief en bezocht hij dikwijls. Gelijk, in de 17e eeuw, eene Hollandsche vriendin van onzen Rubens, de beminnelijke Anna Roemer Visscher, noemde hij ons land zijn « vriendenland ».

Ik had het genoegen kennis te maken met den aangenamen, beleefden, vriendelijken man op het Nederlandsch Taal- en letterkundig Congres, te Brussel, in 1851, waar ook Des Amorie van der Hoeven, van Lennep en andere uitstekende Hollandsche geleerden en schrijvers aanwezig waren. Sedert dien zijn wij, door al de wisselvalligheden van het

leven heen, vrienden en goede vrienden gebl...

Dr Alberdingk Thijm was niet alleen een ver-
heven geest, een knappe redenaar, een roem...
dichter, maar tevens een goed, hartelijk, d...
mensch, een overtuigd katholiek, een godsdi...-
stig, doch zeer verdraagzaam burger. Op zi...
dichtbundel *Palet en Harp*, in 1849, versche...
had hij tot zinspreuk de woorden van onzen T...-
mas a Kempis geplaatst : « Doe wat in U ...
« en God zal uwen goeden wil bijstaan en ...
« helpen » (I B. C. VII, V. I.) Die woorden z...
tot den dood, den leiddraad van zijn leven *gebl...*

Mij is het eene troostende voldoening, in ...
schoot dezer Koninklijke Vlaamsche Academie, ...
hem een woord van aandenken te kunnen sprek...
te mogen zeggen hoezeer ik hem waardeerde en l...
had, en hoe oprecht ik wensch dat er aan zi...
nagedachtenis hulde worde gebracht.

Zijn ontijdig afsterven treft, behalve z...
beminde gade en kinderen, ook onzen veelgeac...
en verdienstelijken collega, hoogleeraar Paul *Albe*-
dingk Thijm, die in hem den besten der broed...
mist.

Ik sluit mij ten volle aan bij het voorstel ...
name der Koninklijke Vlaamsche Academie een...
brief van rouwbeklag te richten aan de bloedv...-
wanten des diepbetreurden.

Bibliographische aanteekeningen.

Ik heb de eer aan de Academie, namens pater Verstraeten, van het Gezelschap van Jezus, een exemplaar aan te bieden van zijn onlangs verschenen *Leven van den hoogeerwaarden Pater Petrus Beckx, XXIIen generaal overste van het gezelschap van Jezus.*

Dit werk van 572 bldz. 8° behelst al het meldenswaardige met betrekking tot het leven en den arbeid van den beroemd geworden zoon van het Brabantsch dorpje Sichem. Het is verdeeld in vier boeken. Het eerste schetst ons het kind en den jongeling in het nederige huis zijner ouders, in de Latijnsche school te Testelt, in het college te Aarschot, in het seminarie te Mechelen en in de pastorij te Ukkel.

Het tweede boek beschrijft het leven van den kloosterling in het noviciaat, en geeft bijzonderheden over de wijze, op welke de jonge Jezuïet de onderscheidene geestelijke bedieningen, tot welke zijne oversten hem hadden geroepen, vervulde, namelijk te beginnen van zijne benoeming tot leeraar in het seminarie van Hildesheim, ten jare 1821, tot zijne verheffing als provinciaal van Oostenrijk in 1852.

In het derde boek slaat men eenen wijden blik in het bestuur van den generaal der Jezuïeten gedurende een tijdvak van een en dertig jaren — een bestuur dat in de Kerkgeschiedenis vermeld zal blijven als een toonbeeld van wijsheid en voor-

zichtigheid, gegrond op eene uitgebreide kennis van menschen en zaken, op eene veelomvattende en diepe geleerdheid, gepaard aan een oprecht gezond verstand.

Eindelijk in het vierde boek ziet men den wegens blindheid vrijwillig afgetreden overste, als een ootmoedig kloosterling, de laatste jaren zijns levens, door gebed en versterving, gebruiken als voorbereiding tot de dood.

Het werk van pater Verstraeten is niet alleen eene kostelijke bijdrage voor de kerkelijke geschiedenis der XIXe eeuw : het behelst ook, bondig maar nauwkeurig, het verhaal der staatkundige gebeurtenissen van dit veelbewogen tijdvak. In de eerste hoofstukken zal de Lezer ook kennis maken met menig eigenaardig tafereeltje van volkszeden en huiselijke gebruiken. Ten hoogste merkwaardig onder geschiedkundig opzicht, volledig, en geheel door echte oorkonden gestaafd, mogen wij zeggen dat het *Leven van pater Beckx* onder louter letterkundig opzicht aller aandacht waardig is — een lof, die geenszins zal overdreven schijnen aan hen, die de vroeger uitgegevene werken van pater Verstraeten : *Studiën over Vondel*, *Lucifer*, *Vondel's meesterstuk*, en *Jozef in Dothan*, *taal- en letterkundig verklaard*, gelezen hebben. De schrijver is zijne taal ten volle machtig; zijn stijl vloeiend, keurig en sierlijk, eenvoudig zonder platheid. Het mag hem als eene verdienste worden aangerekend dat den beroemden landgenoot eerst in de taal

van zijn land hulde is gebracht. Pater Beckx verdiende waarlijk deze eer. Hij beminde het volk, waar hij uit gesproten was, en de taal, in welke zijne moeder hem had leeren bidden. Die gehechtheid aan eigen aard en afkomst bleef den kloosterling bij, zelfs lang nadat hij gewoon was geworden aan eene vreemde lucht, nadat hij schier al de talen van Europa had aangeleerd.

« *Sedert mijn vertrek uit België* (schreef hij « ten jare 1842, te Weenen) *is daar eene groote « verandering gekomen : thans verspreidt men « er schier overal de Fransche taal, ja men « predikt in deze taal somtijds in steden, waar « dit vroeger niet geschiedde, als te Mechelen, « te Leuven, te Diest, en, wat zonderlinger is, « in de Kempen. Ik denk dat die verandering « den godsdienst noodlottig is. Overigens, het is « bewezen dat de gewesten, waar de Vlaamsche « taal meest in gebruik bleef, ook deze zijn « waar de gehechtheid aan het geloof dieper, en « de eenvoud der zeden, de liefde tot den vrede « en het vaderland beter bewaard worden.* »

Deze korte, maar kernige verklaring van een wijs, geleerd en vaderlandslievend man dient bewaard te blijven, en onverpoosd herinnerd te worden aan al degenen, die in Vlaamsch-België met het onderwijs der jeugd, met de beschaving en verzedelijking des volks gelast zijn.

FR. DE POTTER.

Toelichting voor het uitvoeren der gestemde voorstellen van de heeren Coopman en de Potter.

In zitting van 18 Juli en 16 Augustus 1888 nam de Koninklijke Vlaamsche Academie, na grondige beraadslaging, de voorstellen aan, welke wij hadden toegelicht in de vergadering van 20 Juni 1888.

Krachtens de wetten (art. 20) werd de uitvoering van het eerste dier voorstellen toevertrouwd aan de bestaande Bestendige Commissie (zitting van 18 Juli 1888).

De bespreking omtrent de uitvoering der vier andere aangenomene voorstellen werd sedertdien verscheidene malen aan de dagorde der maandelijksche vergaderingen gebracht, doch ze hoefde telkens te wijken voor meer dringende zaken die, ingevolge de wetten, moesten afgehandeld en dus niet konden uitgesteld worden.

Thans, eindelijk, is de tijd en de gelegenheid daar, om de middelen te beramen door welke aan de beslissing der Academie gevolg kan worden gegeven.

In de zitting van 18 Juli 1888 (bladz. 190 der *Verslagen* en *Mededeelingen*), verklaarde het achtbaar medelid prof. Alberdingk Thijm dat men, « kort na de gronding der Academie, de behoefte « gevoeld heeft aan eene of meer bestendige « commissiën, om zulke vraagstukken over taal,

« letteren, geschiedenis enz. te behandelen, die « moeilijk in de gewone zittingen konden worden « besproken. De heeren P. Génard, P. Willems « en anderen deden voorstellen om in die behoefte « te voorzien. Men besloot ten laatste slechts éene « commissie te kiezen, namelijk voor taalkunde, « maar men behield zich voor, zoo noodig, later « nog andere commissiën in het leven te roepen. »

Met het oog op de uitvoering van het hooger bedoeld « Ontwerp van Werkzaamheden » is de heer Alberdingk Thijm van meening dat het oogenblik gekomen is om tot de stichting eener tweede bestendige Commissie over te gaan.

In dien zin legde hij navolgend voorstel neder :

« Door de Koninklijke Vlaamsche Academie « wordt eene bestendige commissie voor *nieuwere* « *taal en letterkunde* ingesteld.

Dat voorstel is in overeenstemming met art. 20 der wetten, dat luidt aldus :

« De Academie benoemt in haar midden zoo- « vele bestendige of tijdelijke commissiën als de « aard van hare werkzaamheden zal vorderen. »

Wij zijn overtuigd dat de Academie het voorstel in ernstige overweging nemen zal en stemmen, niet alleen omdat het, onder practisch oogpunt beschouwd, het best geschikt is om de uitvoering der « ontworpene werkzaamheden » te bevorderen en te verwezenlijken, maar tevens omdat eene ruimere beoefening onzer nieuwere taal en letterkunde, in den schoot der Koninklijke Vlaamsche Acade-

mie, zeer wenschelijk, ja dringend noodzakelijk is.

Wij meenen er met nadruk te moeten op wijzen dat de werkzaamheden, voorzien door *drie* der aangenomene voorstellen, reeds, door hunnen aard een meer of min *bestendig* karakter hebben.

Wij bedoelen de uitvoering der *Algemeene Biographie*, der *Vlaamsche Bibliographie* en der *Verzamelingen van Vak- en Kunstwoorden*.

Er kan natuurlijk geene spraak zijn die werken van buitengewonen omvang en van bestendigen of minstens van langen duur op te dragen aan « tijdelijke » commissiën; ook niet aan drie « bestendige » doch « afzonderlijke » commissiën. Immers, uit onze eerste toelichting, alsmede uit de besprekingen waartoe zij aanleiding gaf, is ten overvloede gebleken dat de bedoelde uitgaven grootendeels aanbevolen en aangenomen werden omdat onze achtbare medeleden ze wel degelijk beschouwden als een eersten grondslag voor verdere werkzaamheden die, naar gelang der omstandigheden en behoeften, zouden beraamd en aangevat worden.

Op enkele bijkomende bezigheden werd reeds gewezen door de achtbare medeleden Alberdingk Thijm, Jhr de Pauw, Micheels, Prayon-van Zuylen, De Flou, en, wie kan voorspellen wat er, eens dat de hand aan het werk geslagen is, in diezelfde richting niet al zal opdagen!

Het is klaar dat het onmogelijk zou zijn elk voorstel dienaangaande eerst te willen bespreken in de algemeene vergadering van elke maand,

om, vervolgens, ter voorbereiding en uitvoering van elk werk, eene tijdelijke of bestendige commissie te benoemen.

Tegen eene oplossing van dien aard zouden noch het welbegrepen bestuur noch het geldelijk beheer der Academie bestand zijn; vele goede voornemens en vooruitzichten zouden daarbij verijdeld worden en veel zou ongedaan blijven van hetgene taal en volk met recht en reden van de Koninklijke Vlaamsche Academie verwachten.

Alleen met de instelling van éene bestendige commissie, welke gansch de nieuwere taal en letterkunde en verdere huidige taalaangelegenheden zou omvatten, ware het mogelijk goede uitslagen te bekomen; alléen op die wijze zou, in de verscheidenheid van werkzaamheden, de onontbeerlijke eenheid kunnen behouden en veel kostbare tijd uitgespaard worden. Het ware tevens, naar onze meening, het best geschikte middel om het bestuur der Academie toe te laten, in overeenstemming met de commissie van rekendienst, de kosten en de beurten der uit te gevene werken te regelen en te houden binnen de perken der geldmiddelen, waarover de Academie jaarlijks beschikt.

Wel is waar zijn die hulpmiddelen tot nog toe betrekkelijk gering; doch het komt er voor het oogenblik slechts op aan — wij zijn het daarover allen eens — dat weinige op de zuinigste en tevens op de doelmatigste wijze te besteden, zoodanig dàt, in eene niet ver verwijderde toekomst, door feiten

— d. w. z. werken van onderscheiden aard op oud en nieuwer taalgebied — welsprekend kan bewezen worden dat de Koninklijke Vlaamsche Academie recht heeft op evenveel ondersteuning vanwege de Regeering, als de Klasse der Letteren in de Koninklijke Academie van België; ja, evenzeer als deze, de belangstelling en de waardeering verdient van die begoede en edeldenkende burgers, welke het volk, in zijne taal en letteren, liefhebben en het vaderlandsch streven der Koninklijke Vlaamsche Academie zullen willen ondersteunen.

Dit houden wij voor mogelijk; want wij behooren niet tot diegenen welke onze middelbare en hoogere standen, alhoewel deze in zekere mate verfranscht zijn, al te laag schatten. Wij achten het wenschelijk omdat wij buiten de officiëele ondersteuning, in de aanmoediging van den burger, voor de Koninklijke Vlaamsche Academie niet alleen een plechtanker zien in dagen van storm, maar tevens de bevestiging van haar nationaal karakter en doel. Maar, wij zijn ook innig overtuigd dat, hetgeen wenschelijk en mogelijk is, slechts dan waarheid en werkelijkheid worden kan, wanneer de Academie gansch hare taak aanvatten en, volgens hare wetten, zich derwijze inrichten wil dat zij, tegelijk met onze oudere taal- en letterkunde, de nieuwere beoefent in even gelijke mate, met dezelfde zorg en toewijding, met dezelfde middelen.

Het opsporen, uitgeven en toelichten van

oude gedenkstukken der taal bevordert natuurlijk de hoogere studiën op het gebied der taalwetenschap, van welker grondige beoefening de kracht en de bloei der taal afhangen, wel te verstaan indien de bevindingen der taalgeleerden *gevulgariseerd* worden bij middel van een wel ingericht en waarlijk nationaal hooger onderwijs.

Hoe het hiermede tot nog toe gesteld is in Vlaamsch-België, hoeven wij niet te zeggen. Wij verkeeren in eenen uitzonderlijken, onnatuurlijken toestand, die in strijd is met de algemeene ontwikkelingswetten onzer moedertaal en bijgevolg met de beschaving onzes volks.

Daarmede heeft de Koninklijke Vlaamsche Academie af te rekenen. Zij kan het oog niet luiken voor den nadeeligen toestand, waarin zij zich bevindt. Zij mag hare krachten niet hoofdzakelijk besteden aan de oudere taal- en letterkunde, indien zij zich zelve niet veroordeelen wil tot het leiden van een afgezonderd leven, buiten of boven het Vlaamsche volk, dat zucht onder den dwang eener vreemde taal, dat alléen door zijne eigene spraak is op te beuren, geestelijker en stoffelijker wijze vooruit kan gaan.

Zij moet ja, door haren arbeid op het stuk van Gotisch en Middelnederlandsch, de wording van het hooger wetenschappelijk onderwijs in den lande voorbereiden en bespoedigen; voortdurend de achting en waardeering van de uitstekendste geleerden in het Noorden en elders betrachten;

maar er moet tevens van haar, op nieuwe gebied, een levendmakend licht uitstralen, dat doordringt in alle de klassen onzer samenleving en wel, in de eerste plaats, in het onderwijs van volk en burgerij.

Het zijn wellicht dezelfde bedoelingen, welke ons geacht medelid, Mr. Prayon aangespoord hebben tot het aanbieden van een voorstel, waarbij beoogd wordt « de instelling eener bestendige com-« missie, gelast met het behartigen van alles wat « den Vlaamschen taalstrijd aanbelangt ».

De vraag of het doenlijk is, ter verwezenlijking van dat denkbeeld, eene 3e bestendige commissie aan te stellen, ofwel de bedoelde werkzaamheden toe te vertrouwen aan de verlangde « bestendige commissie voor nieuwere taal en letterkunde » blijft, vooralsnu, buiten de bespreking, aangezien het antwoord op die vraag besloten ligt in de aanneming of de verwerping van het voorstel van den geachten heer Alberdingk Thijm.

De Academie kan zich natuurlijk volstrekt niet inlaten met den taalstrijd zooals deze voortdurend, met moed en geestdrift, wordt gevoerd door de talrijke Vlaamsche vereenigingen, grievencomiteiten, landdagen en dergelijke inrichtingen; maar de bespreking en de studie van de algemeene, of beter van de hoogere belangen onzer nationale beweging, zijn haar niet verboden, aangezien die belangen — welke wij *hier*, in deze toelichting, niet breedvoerig moeten behandelen — het volledig en

zuiver gebruik onzer taal betreffen in onderwijs, bestuur, gerecht, en, dienvolgens in onmiddellijk verband staan met de eigenlijke taal- en letterkunde.

Wij houden ons voor overtuigd dat, — zelfs binnen die streng afgemeten grenzen van hetgene wij zullen noemen de louter *wetenschappelijke* deelneming in onzen taalstrijd, — de Koninklijke Vlaamsche Academie gewichtige diensten aan onze vaderlandsche beweging bewijzen kan; wellicht niet het minst door de vergelijkende studie van den taalstrijd in andere gewesten met den onzen.

Een arbeid in die richting zou voor ons volk bemoedigend, leerrijk en heilzaam zijn : immers, treffende daden van houw en trouw aan de taal der vaderen kunnen hem daarbij voorgehouden worden, tevens welsprekende voorbeelden van verknochtheid aan eigen aard en zeden en instellingen, van verstandig beleid en onbezweken wilskracht in het voeren van een' strijd, die bijna overal in Europa gestreden wordt tegen staatkundige opslorping en zedelijke verbastering, tot behoud van lang onderdrukte talen, waarvan de herleving eene der bijzonderste kenmerken is der XIXe eeuw, de kern van het groote vraagstuk omtrent het « grondbeginsel der nationaliteiten ».

Op de studie van dat gewichtig grondbeginsel — waaraan de Duitschers Max Müller en Meinhold, de Franschen E. Renan, E. Reclus en A. Hovelacque, de Italiaan P. Mancini, de Spaanjaard Pi y Margall, de Kroaat Strossmayer, de

Rus J. Novicow en anderen meer, lezenswaardig bladzijden, enkelen hoogst belangrijke werken wijden — op die studie, zeggen wij, vestigen de welwillende aandacht der Academie, niet alleen omdat die studie de beoefening van aardrijks- en volkenkunde, algemeene geschiedenis, statistiek, enz. buiten onzen kring, in Vlaamsch-België, kan bevorderen, maar vooral omdat zij innig verbonden is met den taalstrijd der Vlamingen; immers, ook deze kampen voor het behoud hunner nationaliteit, hunner onafhankelijkheid en vrijheid.

Dat zijn, onzes erachtens, de beteekenis en het doel van het voorstel van den achtbaren heer Prayon.

Het hoeft, overigens, niet meer bewezen te worden dat wij, Vlamingen, veel nut kunnen trekken uit hetgene bij andere, soms geringere volken, op het gebied van taal, letterkunde en taalstrijd verricht wordt en wij veroorloven ons, tot verdere toelichting en ondersteuning van de voorstellen der geachte medeleden Alberdingk Thijm en Prayon, op Kroatie en Finland te wijzen.

Het zal wellicht tot vergelijken en nadenken stemmen.

De naam en faam van den apostel der Zuider-Slaven, van den edelen menschenvriend, denker en vaderlander Strossmayer, bisschop van Diakovar, is sedert lang tot ons doorgedrongen. De Kroaten noemen hem den eersten zoon des vaderlands.

Hij is de eigenlijke stichter van de Zuid-Slavische Academie voor Kunsten en Wetenschappen, te Agram. Hij verzekerde haar bestaan, bouwde haar een echt koninklijk paleis (1867) en schonk haar, een paar jaren geleden, zijne uitgelezene verzameling schilderijen van oude en jongere meesters.

Het is hier de plaats niet den taalstrijd der Kroaten te schetsen; maar wij moeten er op wijzen dat de stichting der bedoelde Academie, van de zijde der Oostenrijkers en Hongaren, aanvankelijk werd beschouwd als eene hersenschim, bespot als iets buitensporigs, uitgekreten als een' slagboom tegen den vooruitgang der beschaving in die gewesten.

Destijds (1868) telde Kroatie, met inbegrip der Kroatisch-Slavonische militaire grenzen, slechts 1,820,000 inwoners, waaronder ruim 250,000 Magyaren, Czechen, Italianen, Duitschers enz. De volkstaal was echter niet beperkt binnen de staatkundige grenzen, want het Kroatisch — dat behoort tot de Zuid-Oostelijke afdeeling der Slavische talengroep — is innig verwant met het Servisch en het Sloveensch; maar het was toen — evenals thans nog in Bosnië en Herzegovina — verdeeld in een aantal van elkander zeer verschillende dialecten. Geen wonder! de taal van bestuur en onderwijs, dus van de hoogere standen, was er, nog in het begin dezer eeuw, het Latijn.

Dat was insgelijks het geval in Servië, waar de spelling der volkstaal eerst geregeld werd in 1814, bij en na de verschijning van Woek

Stéphanowitsj Karadsjitsj's kleine spraakkunst, welke door Grimm in het Duitsch vertaald werd (1824). De ontwikkeling der taal in Servië liet spoedig haren invloed gevoelen in Kroatie. Ook hier werden aldra taal- en letterkunde beoefend; rezen dichters en vertellers op; ontstond eene nationale pers. Het volk zou spoedig verzet aanteekenen tegen den drukkenden taaldwang der Hongaarsche meesters en, eensgezind met de Servische broeders uit de landen der kroon van Sint-Stephanus, de Kroatisch-Servische beweging in het leven roepen.

Na de omwenteling van 1848 — welke de vereeniging van Kroatië en Slavonië tot een kroonland der Oostenrijksche Monarchie voor gevolg had — won het Kroatisch zijne plaats in het bestuur en in de raden van steden en comitaten, in den Landdag, in seminaria en gymnasia, in het gerecht enz.

Niettegenstaande den wonderbaren vooruitgang der taal die, bepaaldelijk na 1850, ook wetenschappelijk werd beoefend, dorst de Academie, in 1867, het toch niet wagen op eigen gezag over te gaan tot de samenstelling van het groot algemeen Kroatisch-Servisch woordenboek. Zij vertrouwde de leiding er van toe aan den Serviër Danicich, leeraar aan de hoogere school van Belgrade, welken zij tevens tot secretaris der Academie aanstelde. De geleerde man mocht de verschijning van het eerste deel, waaraan een buitengewonen bijval, zelfs in Rusland en Duitsch-

land te beurt viel, niet beleven : hij stierf, toen het ter pers lag.

Het bestuur van het tweede deel werd, door de Academie, opgedragen aan haar lid, den Raguzaner Budmanni, een der ijverigste en verdienstelijkste medewerkers van Danicich.

De Agramsche Academie beschouwt dat Woordenboek als den grondslag harer veelzijdige werkzaamheden en het wordt inderdaad alom geprezen als een standaardwerk : de Duitsche geleerden zijn van meening dat het voor de Zuider-Slaven dezelfde waarde heeft als Grimm's woordenboek voor de Germanen.

Het wordt, door de leden der Academie, aanhoudend bijgewerkt, inzonderheid wat betreft de vakwoorden : de handel, 's lands nijverheid en zeevaart (Kroatië bezit twee zeevaartscholen) worden niet vergeten, zelfs niet de rechtstermen, alhoewel voor de studie van het oud en nieuwer landsrecht eene afzonderlijke Academie bestaat, die insgelijks van beteekenis is in de nationale beweging en recht heeft op eenen zetel in den landdag.

De Academie voor Kunsten en Wetenschappen beoefent — tegelijk met de taal en letterkunde — de geschiedenis, de aardrijkskunde, de oudheidkunde, de statistiek, de natuurlijke wetenschappen.

Sedert 1867 zond zij, behalve hare handelingen, ongeveer 120 werken in het licht, waaronder eene uitgebreide verzameling der oudere Kroatische dichters van de school van Dalmatië en Ragusa;

de Starine, d. i. eene omvangrijke uitgave met toelichtingen of commentaren, van oudere Slavische gedenkstukken, die van eenig belang zijn, hetzij voor de taal, hetzij voor de geschiedenis; de *Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium*, grootendeels opgedolven uit de archieven van Venetië.

Op nieuwer gebied treffen wij aan : het reeds vermeld woordenboek, een kleiner Kroatisch-Latijnsch en een Kroatisch-Hongaarsch; werken van Bogisich over het landsrecht en de rechtstaal der Zuider-Slaven. (Dit uitstekend lid der Academie werd beroepen tot professor aan de hoogeschool van Odessa en door de regeering van Montenegro belast met het opstellen van het nieuwe wetboek. Men weet dat de inwoners van het Zwart Gebergte Servisch spreken.)

Schriften over de nationale geschiedenis leverde inzonderheid de voorzitter der Academie, de Roomsche prelaat Raczki; hare beide secretarissen, de protestant Sulek en de Roomsche priester Matkovich — de betreurde Danicich beleed de Grieksche godsdienst — munten uit, deze in de aardrijkskunde, de statistiek, de technologie, gene in de kruidkunde, de philologie en de staatkundige wetenschappen.

Het zou ons te ver leiden indien wij een vollediger overzicht wenschten te geven van de werken der Kroatische Academie; doch wij mogen niet vergeten hier aan te stippen dat ze, rechtstreeks of bij middel van toelagen, de uit-

gave van Kroatische schoolboeken heeft bevorderd. Het was dank aan haar vooruitzicht en hare bemoeiingen op dat gebied dat zij, ten jare 1874, eene harer schoonste zegepralen behalen mocht, namelijk de stichting der Kroatische hoogeschool, te Agram. Deze bevat drij faculteiten, welke zijn : de godgeleerdheid, de rechten, de wijsbegeerte; in deze laatste zijn begrepen de taal- en letterkunde, de geschiedenis, de wetenschappen. Al de leergangen — met uitzondering van eenige betreffende de godgeleerdheid — worden in het Kroatisch gegeven.

Uit deze beknopte mededeeling mogen wij, Vlamingen, leeren dat we ja, de oudere taal- en letterkunde ieverig moeten beoefenen, maar tevens de nieuwere volstrekt niet kunnen verwaarloozen en alles, wat maar eenigszins in ons bestek ligt, dienen te beproeven om onzen volke belangstelling in onzen arbeid en vertrouwen in de toekomst in te boezemen.

De Academie van den edelen Strossmayer, in den beginne zoo vinnig bespot, wist het, na slechts een twintigjarig bestaan, zoo verre te brengen, dat zij thans, voor ruim 6,000,000 Kroatisch-Servisch sprekenden, eene baak geworden is en van Agram gemaakt heeft : « het brandpunt van de wetenschappelijke ontwikkeling en van de beschaving der Zuider-Slaven. »

Even leerrijk mogen de uitslagen heeten, bekomen door de « Maatschappij van Finsche letteren »

te Helsingfors, die in 1881 haar half-eeuwfeest vierde. Aan haar dankt grootendeels het Groot-Hertogdom Finland zijne nationale taalbeweging en deze is aan dat genootschap haren bewonderenswaardigen, ongeëvenaarden vooruitgang verschuldigd.

Over den Finschen taalstrijd spreken wij wellicht eerlang breedvoeriger. Voor het oogenblik zij echter aangestipt dat, bij de stichting der voormelde vereeniging, de besprekingen gevoerd werden *in het Zweedsch*, d. i. in de vreemde taal, die het Finsch had verdrongen. ***De meeste leden waren niet bij machte hunne vaderlandsche gevoelens en denkbeelden behoorlijk uit te drukken in de eeuwenlang verwaarloosde taal des volks.***

Zóo was de toestand omtrent 1830.

De Maatschappij stelde zich voor : het opsporen en uitgeven van gedrukte of nog in handschrift berustende werken handelende over de taal en de geschiedenis van Finland; het herdrukken en toelichten van oude gedenkstukken der taal; het verzamelen en uitgeven van de oude volksliederen.

Na eenige jaren zag zij in dat, wilde zij, niettegenstaande de menigvuldige hinderpalen die haar in den weg werden gelegd, haar doel bereiken, zij het niet mocht houden bij het in 't licht stellen en opfrisschen van het oudere, ook niet bij het uitsluitend bezorgen van volks-lectuur, maar krachtig ingrijpen moest op het onderwijs. Derhalve vormde zij mettertijd, deels door het uitschrijven van

wedstrijden of het verleenen van hulpgelden, deels door de medewerking harer eigene leden, eene rijke verzameling schoolboeken die thans de grondslag zijn van het Nationaal Finsch lager en middelbaar onderwijs.

In 1835 verbrak zij, met de uitgave van het nationaal epos de *Kalevala*, van haar onsterfelijk lid prof. Elias Lönnrot, de algemeene onverschilligheid tegenover de taal des volks; — ook door de uitgave van Lönnrot's *Kantelatar* en van de gedichten van den even beroemden Jan-Lodewijk Runeberg; — maar het was vooral door hare bemoeiingen op onderwijskundig gebied en hare uitgaven van technologische woordenlijsten en woordenboeken, dat zij, bepaaldelijk na 1860, de krachtige nationale beweging, welke tot in de verst afgelegene hoeken van het Groothertogdom was ontstaan, aanwakkerde, zoodanig dat in 't kort de Fennomanen hunne volledige zegepraal zullen mogen vieren op de Zwekomanen of Zweedschgezinden.

De Maatschappij voor Finsche Letteren was, in 1831, met weinige of geene middelen begonnen, maar, na eenige jaren arbeidens, vond zij allerwege eene ondersteuning die zij, in den aanvang, niet eens had durven droomen. Uit het algemeen verslag harer werkzaamheden (1881) (1) blijkt dat zij, van

(1) Van dat verslag verscheen eene Fransche vertaling, bewerkt door profr E.-G. PALMÉN : *L'œuvre demi-séculaire de la Société de littérature finnoise et le mouvement national en Finlande, de* 1831 *à* 1881. — *Paris,* 1882.

1851 tot 1881, van Finsche burgers, giften en legaten ontving ten bedrage van 223.676 Mark 30 pfn; van 1858 tot 1881, bekwam zij van den Staat en van den Czaar-Groothertog Alexander II — dezes voorganger was haar volstrekt niet genegen – 99.352 M. als toelagen.

Zij gaf uit (1831-1881), voor honoraria aan schrijvers en proeflezers : 183.767 Mark 93 pfn: voor drukkosten 283.539 M. 33 p.; voor wetenschappelijke zendingen 29.176 M. 29 p. en sloot in laatstgemeld jaar, hare rekeningen met een batig slot, groot 110.919 M. 92 p.

In de lijst harer uitgegevene werken vinden wij aangeteekend, eenerzijds, de *Kalevala*, de *Kantelatar*, de *oude Finsche volksliederen*, *Finsche spreuken*, het *XVIIIe eeuwsch wetboek voor het Koninkrijk Zweden*, de *Finsche Runnen*, het tijdschrift *Suomi*, waarin een aantal oude schriften en taalkundige opstellen voorkomen; anderzijds, eene algemeene *Finsche bibliographie*, een *Zweedsch-Finsch woordenboek*, een *Latijnsch-Finsch woordenboek*, een *Estisch-Finsch*, een *Duitsch-Finsch*, een *Finsch-Zweedsch*, een *Fransch-Finsch*, ook een *Finsch Zeemanswoordenboek*, eene lijst van *Finsche rechtstermen*, eene *Geschiedenis der Finsche letterkunde* (1544-1877), eene *Geschiedenis van Finland*, eene *Bloemlezing uit de Finsche schrijvers*, eene *Flora van Finland*; eene *Verzameling Finsche tooneelwerken*, eene *Fransche spraakkunst*, eene *Grieksche*, eene *Engelsche*, eene *Duitsche* enz., enz.

In een schrijven, op 28 Augustus van het vorige jaar gericht aan een lid der Koninklijke Vlaamsche Academie, schetste de heer E.-G. Palmèn, hoogleeraar aan de Universiteit van Helsingfors, den invloed, uitgeoefend door de Maatschappij van Finsche letterkunde. De navolgende cijfers, daarin vermeld, zullen voldoende wezen, om ons een juist denkbeeld van den toestand te geven.

Van 1544-1808,	dus 265 j.	verschenen	174	Finsche werken	of	6 °/o;
Van 1809-1855,	» 47 »	»	425	»	»	14 °/o;
Van 1856-1865,	» 9 »	»	481	»	»	16 °/o;
Van 1866-1875,	» 9 »	»	574	»	»	20 °/o;
Van 1876-1885,	» 9 »	»	1299	»	»	44 °/o.

« Die verrassende ontwikkeling onzer letterkunde, » schrijft hoogleeraar Palmèn, « vooral tijdens de twintig laatste jaren, is welsprekend genoeg; maar ik moet er bijvoegen dat ik slechts het *getal* werken opgeef; wil in aanmerking nemen dat de oudere boeken gewoonlijk klein en weinig aanzienlijk waren, terwijl na 1880 Finsche werken verschenen zijn die 16 tot 40, eenige zelfs 70 fr. kostten. De gemiddelde prijs onzer Finsche boeken, steeg, tijdens de 20 laatste jaren, met 60 °/o. »

Wij besluiten deze mededeeling omtrent Finland met eene aanhaling uit de redevoering, in 1880 uitgesproken door den voorzitter der hoogergenoemde Maatschappij, prof. J.-Z. Forsman (de beroemde Fin schrijvende onder den naam Yrgö Koskinen).

« Geheel de geschiedenis van Finland, » zegde

hij, « is geweest eene onafgebroken poging tot deelneming aan de Europeesche beschaving: het doel onzer nationale beweging is : onze natie in nauwere betrekking te brengen met de algemeene beschaving. Moeten wij soms nog hooren dat de Finsche beweging ons volk sluiten zal buiten den algemeenen vooruitgang en het omringen wil met eene soort van Chineeschen muur, *wij* weten dat die verwijten slechts ijdele woorden zijn en dat hij, die ze uitspreekt, geen het minste begrip heeft van de historische belangrijkheid van het grondbeginsel der nationaliteiten. »

De verwijten, waarop Koskinen doelt, werden der Vlaamsche beweging dezer dagen nog, bij de bespreking van Coreman's en de Vigne's wetsvoorstel in onze wetgevende Kamers, naar het hoofd geslingerd. De « Chineesche muur » blijft steeds het geliefkoosde thema onzer fransquillons.

Wat geeft het?

De Koninklijke Vlaamsche Academie zal worden voor Vlaanderen's volk wat de Academie van Agram voor de Kroaten en de Maatschappij van Finsche letterkunde voor de Finnen geworden zijn. Zij zal haren werkkring uitbreiden, de haar voorgelegde voorstellen stemmen, eene « bestendige commissie voor nieuwere taal, letterkunde en verdere taalaangelegenheden », instellen, de belofte vervullen welke, in haren naam, op de laatste openbare vergadering, door haren afgetreden bestuurder Jhr. Nap. de Pauw, plechtig werd afgelegd.

In verband met deze toelichting had de vergadering te bespreken :

a) Een voorstel van den heer Alberdingk Thijm strekkende tot het instellen eener bestendige commissie voor « Nieuwere Taal en Letterkunde ».

b) Een voorstel van den heer Prayon-van Zuylen strekkende tot het instellen van eene bestendige commissie « gelast met het behartigen van alles wat den Vlaamschen taalstrijd aanbelangt ».

De heer Alberdingk Thijm schriftelijk gevraagd hebbende om zijn voorstel niet op de dagorde te houden, wegens afwezigheid, wordt dit door de heeren Coopman en de Potter overgenomen.

Van zijnen kant verklaart de heer Prayon zijn voorstel nutteloos : de lezing der Toelichting heeft hem geheel en al bevredigd, en hij sluit zich aan bij de wijze van opvatting der heeren Coopman en de Potter.

Na eene beraadslaging aan welke deel nemen de heeren Coopman, de Potter, Claeys, Prayon, Daems, Jhr. de Pauw, Sermon en Haerynck, wordt besloten de Toelichting te laten drukken en de beslissing uit te stellen tot de volgende zitting.

Zitting van 10 April 1889.

Tegenwoordig de heeren Em. Hiel, onderbestuurder, Fr. de Potter, bestendige secretaris;

de heeren H. Claeys, Jhr. N. de Pauw, E. Gailliard, G. Gezelle, A. Snieders, P. Willems, P. Alberdingk Thijm, J. Micheels, J. Obrie, J. van Droogenbroeck, Th. Coopman, A. de Vos, K. Stallaert, J. Broeckaert, E. van Even, werkende leden;

de heeren K. de Flou, A. Prayon-van Zuylen en H. Sermon, briefwisselende leden, en de heer Th. Arnold, buitenlandsch eerelid.

Afwezig met kennisgeving de heeren J. de Laet, bestuurder, P. Génard en C. Hansen, werkende leden; de heeren A. Janssens, L. Schuermans en Fr. Willems, briefwisselende leden.

AANGEBODEN BOEKEN :

Vanwege het Staatsbestuur :

Bibliographie de Belgique. 1889, Nr 1 en 2.

Nederlandsche Dicht- en Kunsthalle, 11e jaargang.

Compte rendu des séances de la Commission royale d'histoire, 1889, nr 1.

Vanwege den heer J. VAN DROOGENBROECK :

Beknopte geschiedenis der Nederlandsche Let-

terkunde, door MATTHIJS SIEGENBEEK. Haarlem. 1826, 8°.

Verhandeling over de Nederduitsche Spelling, ter bevordering van eenparigheid in dezelve, door MATTHIJS SIEGENBEEK. Amsterdam. 1805, 8°.

Commission flamande. Institution, délibérations, rapport, documents officiels. Brussel, 1859, 8°.

Van den heer H. CLAEYS :

De kunst voor de kunst. (Uittreksel uit *het Belfort*.) 1889, 8°.

Van den heer TH. ARNOLD een afdruksel zijner *Mededeelingen betreffende de « Bibliographie der Middelnederlandsche letterkunde van den heer L. D. Petit »*.

Vanwege « Bieken van Hei » :

De Kabouter uit het Land van Loon. Tijdschrift voor eigen taal en eigen zeden tegen ontaarding en verbastering. Eerste jaar. Hasselt, 1888, 8°.

Vanwege den heer A. BULTYNCK :

Vlaamsche Beelden. Gent, 1889, 16°.

Vanwege de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde, te Leiden :

Collectie van Rariora. Inzonderheid Godsdienst en Theologie. Utrecht, 1887, 8°.

Handelingen en Mededeelingen van de Maat-

schappij der Nederlandsche letterkunde te Leiden, over het jaar 1887. Leiden, 1887, 8°.

Levensberichten der afgestorvene Medeleden van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde. Ibidem. 1887, 8°.

Vanwege het Historisch Genootschap gevestigd te Utrecht :

Resolutiën genomen bij de Vroedschap van Utrecht betreffende de illustre school en de Academie in hare stad. 1632-1693, *uitgegeven door* Dr. J.-A. WIJNNE. Utrecht, 1888, 8°.

Bijdragen en Mededeelingen van het Historisch Genootschap. XIe deel. Ibidem, 1888, 8°.

Documents concernant les relations entre le Duc d'Anjou et les Pays-Bas (1576-1583), *publiés par* P.-L. MULLER et ALPH. DIEGERICK. Tome I (1576-1578). Utrecht, 1889, 8°.

De Registers en Rekeningen van het bisdom Utrecht, 1325-1336. Uitgegeven door Mr. S. MULLER. 1e deel. Ibidem, 1889, 8°.

Op voorstel van den bestendigen Secretaris zal, naar aanleiding van het opstel des heeren Th. Arnold over de bekroonde *Middelnederlandsche bibliographie*, eene commissie onderzoeken in hoe verre het noodig of wenschelijk is een bijvoegsel op dat werk te doen samenstellen en uitgeven, en tevens eenige in gezegd werk voorkomende fouten te verbeteren. — Tot leden dier commissie worden benoemd de heeren

P. Willems, F. van der Haeghen en N. de Pauw, leden van den keurraad voor den wedstrijd van Bibliographie, en de heeren J. Broeckaert en Th. Arnold.

De Bestendige Commissie stelt voor, eene reeks uitgaven te beginnen over dialectstudie; zij zou, als eerste bijdrage, eene studie leveren over het Roermondsch dialect, vergeleken met het oud-Saksisch en het oud Neder-Frankisch.

De Academie willigt deze vraag in.

Lezingen.

Eene Vlaamsche Oorkonde van 1266,

door den heer EDWARD VAN EVEN.

Niet talrijk zijn, voor ons Brabant, de Vlaamsche oorkonden uit de 13e eeuw. Onder de vele acten der schepenen van Leuven, uit dit tijdvak, die ons in de hand vielen, vonden wij geene enkele in de volkstaal vervat. Al deze stukken zijn in het Latijn opgesteld. Onze Vlaamsche oorkonden uit de 13e eeuw moeten derhalve met zorg verzameld worden. Voor de taalstudie leveren zij, over 't algemeen, zoo veel belang op als de gedichten uit dit tijdvak.

Overtuigd van deze waarheid, zijn wij zoo

vrij aan de Koninklijke Vlaamsche Academie de toelating te vragen om haar eene oorkonde mede te deelen van 1266, in de volkstaal vervat. De oorspronkelijke acte is tot dus verre niet teruggevonden; daar echter de oorkonde overgeschreven is in een cartularium, hetwelk in 't zelfde jaar voltrokken werd, heeft het afschrift haast de waarde van het oorspronkelijke stuk.

De acte kómt voor in een codex bevattende de charters der Norbertijnerabdij van Perk, bij Leuven, gesticht in 1129 door Godfried met den Baard, hertog van Brabant. Het vormt een boekdeel in-4° van 142 bladen, geschreven op zuiver en degelijk perkament, door eenen monnik van Perk, met name Hendrik van Libbeke, op verzoek van Everard, proost van dit Godshuis. 's Mans arbeid toont dat hij onder de behendigste schoonschrijvers van zijnen tijd mag vermeld worden. Het handschrift is versierd met fraaie hoofdletters, afgezet met roode en blauwe lijnen.

Op de keerzijde van het eerste blad leest men :

Liber Sancte Marie in Parco. — Anno domini millesimo ducentesimo LXVJ *perscriptus est liber iste a fratre* Henrico de Libbeka, *ad petitionem fratris* Everardi, *prepositi. — Si quis eum abstulerit* anathema *sit, fiat, fiat, Amen !* (1)

---

(1) Dit *anathema* heeft tot dusverre niemand zich over het hoofd gehaald, want bij de veiling der handschriften dezer abdij,

Gemeld stuk draagt tot opschrift : *de bonis Wilhelmi filii Beth, de Herendale.*

Het is van den volgenden inhoud :

« Dat si cont allen den ghenen, die dese letteren zelen zien, dat Willem Harenbetssone van Herendale droech op ende verteegh aldat goet also ast belegen es in de procghie van Libbeke, daer hi den abt en den convente chins ende paght iarlijx af sculdech was, in broder Everarts hant sproues van den Perreke en thies selves goetsus behoef, dat was met maennesse des richters ende met funnesse der late; en daer toe dede die zelve Willem gaende ende staende also vele alst genoech was en de late ende alle de ghene dier over sculdech waren te wisene, ziede dat genoech ware. Over dese zake ware wi Vrancke, Godevert, Amelon, Reinere Harenjanssone, Willem Harenjanssone, Arnot Rokeloes ende Jan Vorenkatelinensone,

---

welke te Leuven, in 1829, plaats had, werd het boek niet te koop aangeboden, en zoo behoort het nog steeds aan de Bibliotheek van Perk. Het werd er door den eerw. heer kanunnik Deschamps, met de meeste vriendelijkheid, te onzer beschikking gesteld.

als late ende vinderen van desen goede. Ende want wi en neghenen zeghel en hebben, zo biddui den scepenen van Libbeke dat si haren zeghel hanghen ane dese letteren ende dassijt draghen voert ende orkendet op ons. Ende want wi Reinere van Bollenberga ende Reinere van den Berge, scepenen van Libbeka, waren gheroepen over dese zake ende zaghense ende hoerdense, als hier te voren es bescreven ende ghesproken, zo hanc wi, ter beden der vore ghesegder late van Herendale, de scepenen gemeinen zeghel van Libbeke in orkenscape ende in vestincghen van derre zaken. Dese letteren waren ghegheven in den jaren ons heeren dat men scrivet dusenthech twe hondert zesse en zesthech, in zente Gregoris daghe. »

Gewoon het Latijn te gebruiken, moet Hendrik van Libbeke, bij het overschrijven dezer Vlaamsche oorkonde, hier en daar eene feil tegen de spelling gemaakt hebben; de tekst is echter verstaanbaar gebleven.

Wat bij de lezing van dit stuk in het oog valt, is de klaarheid, de duidelijkheid der taal. Het is geheel en gansch Dietsch. Geen enkel

bastaardwoord komt er in voor. Wat moesten onze vaderen, in de 13e eeuw, toch eene aangename taal spreken!

De plaats Herendale (wellicht Herentdale uit hoofde van de herenteerboomen (1), die er groeiden is gelegen bij het dorp Pellenberg, op eene mijl van Leuven. In 1289 deed de abt van Perk, Willem van Libbeke, er, ten gebruike zijner kloosterlingen, een zomerhuis bouwen, met kapel en hoeve. Toen lag de plaats nog te midden van het bosch. De hoeve van Herendale bleef aan de abdij van Perk toebehooren tot 1796, toen zij door het Fransch gemeenebest aangeslagen en verkocht werd. Thans is zij het eigendom van den heer Baron van Corbeek over Loo.

Wij vormen den wensch dat onze geleerde collega, de heer Karel Stallaert, in het medegedeelde stuk hier of daar een woord of een taalvorm moge ontmoeten voor zijn belangrijk *Glossarium van verouderde rechtstermen, kunstwoorden en andere uitdrukkingen uit Vlaamsche, Brabantsche en Limburgsche oorkonden.*

(1) *Heerenteer* of *Herzeleer* is een inlandsche olm. « De *Herseleer*, zegt Dodoens, wast geern in dichte bosschen op hooge ende steyle geberchten, als in het Ardennenbosch en in het Soniënbosch, in Brabant, daer desen boom veel gevonden wort. » *Cruydboeck*, bl. 1309.

Jan zonder Vrees, door den heer H. SERMON, briefwisselend lid.

De geschiedschrijvers ziin verre van het eens te zijn over het karakter en de waarde van dezen tweeden hertog van Burgondië, graaf van Vlaanderen.

Hij werd te Dijon den 28 Mei 1371 geboren. Uit de schrijvers van dien tijd leeren wij, dat hij in zijne jeugd goedaardig en gespraakzaam was, waarom hij door elkeen bemind werd; zij voegen er bij dat zijne verstandelijke opvoeding beter geweest was dan die der andere vorsten, zijne tijdgenooten, en inderdaad zijne aanspraken en brieven, welke de geschiedenis bewaard heeft, vele feiten zijner regeering zijn niet zonder hiervan eenige bewijzen te leveren.

Hij was kort van gestalte, droeg het hoofd achterover, had een rond gezicht met een langen spitsen neus, blauwe oogen, doch zwart haar; het geheele gelaat was nochtans zonder bijzondere uitdrukking.

In de geschiedenis staat hij geboekt als een woelgeest, een dwingeland, een geesel der menschheid en eene plaag voor Vlaanderen; niemand heeft zijne verdediging opgenomen; de schrijvers, die hem het minst ongunstig zijn, hebben hem een somber en haatdragend karakter toegeschreven en hierom al zijne inzichten gelaakt.

Wat er van zij, de geschiedenis toont ons weinig vorsten die, met zulke ontzaglijke macht als de zijne in handen, op de omstandigheden huns

tijds zoo weinig invloed hebben geoefend; want hij liet er zich gestadig door medesleepen, ja zich tegen zijnen wil in de gevaarlijkste toestanden wikkelen, waaruit hij zich dan, door welke middelen ook, redden moest.

Evenals zijn vader was Jan altijd een vreemdeling in Vlaanderen. Waar hij kon, spaarde hij nochtans de Vlaamsche gemeenten. Hij wilde kost wat kost, ook evenals zijn vader, de eerste zijn in Frankrijks staatsbestuur. Dit lukte hem niet naar wensch en om op die plaats te geraken en er te blijven beging hij euveldaden.

Tegenover degenen, die hem diensten bewezen hadden, was hij soms mild en vrijgevig. Hoog zedelijk gevoel, grootmoedigheid en zelfs dapperheid, ofschoon men hem Jan *zonder Vrees* bijgenaamd heeft, ontbraken hem nog al eens; in het algemeen nochtans moest hij in sluwheid en valschheid voor zijne tegenstrevers in Franrijk onderdoen; ook is het in eene hunner hinderlagen dat hij gesneuveld is.

De twee oudste zonen van Philips den Stoute, in plaats van den lijkwagen huns vaders van Halle (1) naar Dijon te volgen, verlieten dien wagen onder-

---

(1) De Fransche geschiedschrijvers doen den lijkwagen van Philips rijden van Halle naar Geeraardsbergen, Oudenaarde, Kortrijk, Rijsel, Dowai, St-Quentin, Troyes, Bar-sur-Seine en zoo naar Dijon.

weg, om zich vooreerst naar Atrecht, bij hunne moeder te begeven en vandaar naar Parijs, waar Jan den koning van Frankrijk hulde deed, vooreerst voor het hertogdom Burgondië en daarna voor het eerste pairschap des rijks; dan reden zij den lijkwagen achterna en haalden hem in te Saint-Seine, vanwaar zij hem den 15 Juni 1404 naar het Karthuizerstift van Champmol, bij Dijon voerden, waar hun vader had willen begraven worden.

Toen hertog Jan te Saint-Seine zich den lijkstoet zijns vaders opnieuw aangesloten had, kwam de abt van Citeaux tot hem; om hem in naam der gemeente te verzoeken de stad niet binnen te komen, vooraleer hij het behoud der keuren en voorrechten van de burgers gezworen had, gelijk zijne voorgangers het altijd gedaan hadden, ofwel te verklaren, dat zijne intrede in niets de rechten der stad zou schenden.

Jan verzegelde daarop eenen brief, welken hij den abte gaf, en trok door de stad achter den lijkwagen zijns vaders. Het was den 16 Juni dat hij te Dijon, met de gebruikelijke plechtigheid, den gevergden eed aflegde.

Na de begrafeniskosten zijns vaders gedeeltelijk betaald te hebben, waartoe de hertog en zijne moeder verplicht waren juweelen, schilderijen, huisraad en kleederen, welke den aflijvige hadden toebehoord, te verkoopen, en na de oude beambten des hertogdoms in hunne plaatsen bevestigd te hebben, vertrok de hertog naar Parijs, waar zijne

dochter Margareta den Dolfijn en zijn oudste zoon, de graaf van Charolais, Michaëla van Frankrijk, dochter van Karel VI, huwden. Deze koning had nog altijd slechts bij poozen het beheer zijner verstandsvermogens en sedert den dood van Philips den Stoute bestuurden 's konings broeder, de hertog van Orleans en diens oom, de hertog van Berry, alleen het rijk.

De oorlog met Engeland stond nu op het punt opnieuw los te breken; maar om oorlog te voeren moest er geld zijn en al de schatkisten des Franschen rijks stonden ledig. Daarom stelde de hertog van Orleans in den raad des konings het heffen van nieuwe belastingen voor. De hertog van Burgondië, die ook in den raad ontboden was geworden, verzette zich eenigszins hevig tegen het heffen van nieuwe belastingen en hekelde scherp het gebruik, dat men van het geld der voorgaande heffing gemaakt had. Hij veroorloofde zich zelfs te verklaren dat hij verbieden zou, dat men in zijne landen nieuwe belastingen hieve. Dit vergramde den hertog van Orleans, maar kwam aan de ooren des volks, hetwelk in Jan eenen beschermer erkende; doch nu, den 20 Maart 1405, riep de dood zijner moeder hem Vlaanderenwaarts.

Te Meenen, de laatste stad van het Vlaamsche land, wierd hij afgewacht door de afgevaardigden der goede steden van Vlaanderen, die hem daar reeds hunne vertoogen toestuurden. Hij stond hun al hunne vragen toe, en volgde ze naar Gent,

waar de inhuldiging den 21 April zou plaats hebben.

Op dien dag legde Jan den volgenden eed af : « Wij zweren een gerechte heer en graaf van Vlaanderen te wezen, de heilige Kerk te behouden en te verdedigen, Vlaanderland in vrede te houden en te doen houden in recht en gerechtigheid: de vrijheden, voorrechten, gewoonterechten (costuimen), gebruiken (usantiën) en wetten dezer stad Gent te behouden en te doen behouden, weduwen en weezen te beschermen, allen, rijk en arm, recht te laten wedervaren en in 't algemeen alles te doen wat een rechte heer en graaf van Vlaanderen gehouden is te doen : zoo helpe ons God en zijne heiligen. » Na deze eedaflegging begaf de hertog zich naar het hof *Ten Walle*, waar de afgevaardigden der vier leden van Vlaanderen de vragen hunner machtgevers vertoogden. Zij vroegen vooreerst dat de graaf, om de moeilijkheden, die vroeger door de afwezigheid der vorsten ontstaan waren, te vermijden, zich verbinden zou in Vlaanderen te blijven, en wanneer hij zou verplicht zijn zich te verwijderen, er dan de gravin met volle recht te laten. Zij vroegen voor de steden, dat zij door hunne schepenen alleen zouden bestuurd worden en dat de zaken, die van de bevoegdheid van 's graven ambtenaars waren, in het Vlaamsch zouden afgehandeld worden, gansch gelijk onder de oude graven en dat het gezag dezer ambtenaren zich tot de andere zijde der Leie beperken zou. Zij deden ten derde opmerken, dat Vlaanderen

met andere landen niet kon vergeleken word
want terwijl deze van hun eigene opbrengst leefd
leefde Vlaanderen meest van zijne handelsbetr
kingen en handel en nering vergen rust en vre
zij wezen ook op de armoede en ellende, waar
bij gebrek aan handel en nering het land gedomp
lag. Eindelijk dat men eenige gedingen, welk
voor de Waalsche rechters van Rijsel hangend
waren, zou opgeven; dat men de zeerooverij o
de Vlaamsche kust zou beteugelen; dat de st
Grevelingen wel degelijk tot Vlaanderen behoord
en er niet kon van gescheiden worden.

De graaf stemde de eerste vraag geheel t
alsook het gebruik der Vlaamsche taal; hij scheid
het gerechtshof van de rekenkamer van Rijsel e
bracht dit naar het Vlaamsche Oudenaarde ove
ook beweerde hij sedert de dood zijner moeder al
aangewend te hebben om den vrede tusschen
Frankrijk en Engeland te bewerken; want hij ha
er het grootste belang bij, dat zijne onderdanen in
welstand leefden. Door deze antwoorden won h
de harten der Vlamingen; doch dit duurde nie
lang; want daar de Engelschen in Vlaanderen stroop
tochten inrichten, wilde Jan dat al de Vlamingen
tegen hen te velde togen, en deze toonden weinig
ijver om de Engelschen aan te vallen, ja, het schijnt
dat nooit oorlog in Vlaanderen min volksbelievend
was dan deze; want als Jan zonder Vrees in persoon
de Bruggelingen ten oorloge opeischte, kreeg hij
van den burgemeester Lieven de Schotelaere, ...

naam der gemeente vlakaf een weigerend antwoord, en de Engelschen moesten eerst Sluis aanvallen en er den Franschen toren in brand steken, eer de Vlaamsche drommen naar die stad aftrokken. Op hun zicht zeilden de Engelschen weg; maar de Vlamingen achtervolgden ze tot in de Theems, waar zij zelfs een hunner schepen kaapten, en het naar Duinkerken sleepten. Ongelukkig kregen nu eenige Vlamingen in het kapen lust en moest men ze hierom naderhand uit Vlaanderen bannen. De graaf van zijnen kant verzamelde zijn leger, hernam Grevelingen, versterkte de grenzen en wilde Calais belegeren.

Den 16 Oogst 1405 eindelijk begaf de graaf zich met groot gevolg naar Parijs, om den koning hulde te doen voor het graafschap Vlaanderen. De hertog van Orleans was ondertusschen te Parijs zeer verbolgen geweest over den tegenstand, welken Jan aan het heffen der belastingen gemaakt had: ook gevoelde hij eenige spijt over de huwelijken van Jans kinderen met die des konings; hij spaarde ook den hertog van Burgondië niet; hij huwde met groote praal zijne nicht aan den hertog van Gelderland, den gezworen vijand van Jans moei, de hertogin van Brabant en Limburg en van Jans broeder Anthonis Deze laatste ging zelfs zoo ver, onder het feestmaal den hertog van Gelderland den oorlog te doen aanzeggen; doch hertog Jan kon zich met die zaak niet inlaten.

Zijne terugkomst had in Parijs eene groote

opschudding verwekt en daar men voor ongelukken vreesde hadden de koningin en de hertog van Orleans Parijs verlaten en waren naar Melun gevlucht, waar zij ook den dolfijn wilden doen heen voeren. Doch zoohaast Jan het ontvoeren des Dolfijns vernomen had reed hij hem achterna, haalde hem in en bracht hem naar Parijs terug, waar hij den Louvre betrok en den dolfijn eene kamer gaf, die juist onder de zijne gelegen was; hij stelde ook te allen kante goede wacht aan. 's Anderdaags, den 26 Oogst, belegde hij eene talrijke vergadering van prinsen, prelaten en raadsheeren des konings, der hoogescholen en der voornaamste burgers en dit onder het voorzitterschap des dolfijns. Daar deed Jan in roerende woorden den toestand afschetsen : de koning was verlaten en hij had zelfs de noodige zorg niet, die zijn toestand vereischte; het gerecht liet zich omkoopen, 's konings domeinen waren slecht beheerd en brachten bijna niets op; geestelijkheid en adel verarmden, zoogezegd voor 's konings dienst; het volk wierd uitgestroopt door de inners der belastingen; het wierd uitgeroeid en dat alles onder voorwendsel van oorlog tegen de Engelschen; dit voorwendsel diende weggenomen te worden. Hij verklaarde dat hij gekomen was om dit te doen en dat hij niet weggaan zou, eer zijne taak ten einde was.

Er heerschte toen eene groote zedeloosheid aan de hoven der vorsten : dat van Lodewijk van Male en ook dat van Karel VI stonden er voor bekend.

Eenige predikanten ijverden stoutmoedig tegen het kwaad en lieten den grooten harde waarheden hooren; doch het baatte niets. De hertog van Orleans vooral stond bij het volk bekend niet alleen als een overspeler, maar ook als een verkwister der openbare penningen; hij wierd hierom door het volk van Parijs veracht en gehaat, en hertog Jan wist maar al te wel dat het volk gelijk had.

Dit alles droeg bij om het gedacht van een aanstaanden burgeroorlog tusschen den hertog van Orleans en dien van Burgondië te doen ontstaan en men wapende zich inderdaad van beide kanten. Anthonis van Burgondië, de verbeider van Brabant, en Jan van Beieren, de bisschop van Luik, voerden elk een leger naar Parijs om Jan te ondersteunen. De hertog van Orleans van zijnen kant wertde ook een leger aan en deed op zijne vendelen eenen knoesten stok teekenen met de leus : *je l'envie;* de Burgondiërs, ditmaal aangevoerd door Vlaamsche edellieden, teekenden op de hunne eene schaaf en daaronder in het Vlaamsch : *ik houd* (1).

Doch in stede van oorlogvoeren kwam het op

---

(1) De Fransche geschiedschrijvers verklaren deze leuzen aldus : *je l'envie* beteekent : ik daag u uit, en *ik houd*, ik neem de uitdaging aan. — Ik denk met een oud Vlaamsch geschiedschrijver dat men achter de woorden *ik houd*, den dolfijn voegen moet en dan zou *je l'envie*, ik wil hem hebben beteekenen. Inderdaad, wie toen den dolfijn in zijne macht had, was meester van het rijk.

eene schijnverzoening uit en bij akte van 27 Januari 1406 wierd de hertog van Burgondië tot raadsheer der kroon benoemd; andere brieven gaven hem de plaats zijns vaders in het beheer van den dolfijn en diens broeders, indien de koning ze minderjarig achterliet. Eindelijk bekwam hij nog het bestuur van Picardië; hij heerschte nu tot op de oevers der Somme en der Oise en had zijn doel bereikt.

Korts daarna huwde de hertog van Orleans zijn oudsten zoon, graaf van Angoulême, met Isabella van Frankrijk, reeds weduwe des konings van Engeland, en Jan, tweede zoon des konings, huwde Jakoba van Beieren, dochter des graven van Oosterbant. De hertog van Burgondië verscheen op die feesten in al de pracht, waarin men gewoon was zijnen vader te zien optreden. Om er de kosten van te betalen, alsmede om hem toe te laten de noodige uitgaven te doen, die het bestuur des rijks na zich sleepten, hief hij eene belasting op zijne landen van Burgondië. Hierop volgden nog andere feesten. Jan zonder Vrees huwde zijne twee dochters, Maria met den grave van Kleef en van Mark, en Isabella met den grave van Penthièvre. Deze huwelijken werden te Atrecht met niet minder luister gevierd en ditmaal betaalden de Vlaamsche gemeenten er de kosten van. Nu ook werden nuttelooze vredesonderhandelingen met de Engelschen aangevangen; doch deze wilden alleen van eenen handelsvrede met de Vlamingen hooren.

omdat zij er voordeel uit trokken. Daarop besloten de hertogen van Burgondië en van Orleans de Engelschen aan te vallen. De eerste zou hunne strooptochten in het Noorden beteugelen en Calais belegeren; die van Orleans zou ze in het Zuiden aanranden en ze uit Guyenne drijven.

Hertog Jan begon met den graaf van Pembroke, die in Frankrijk granen voor het Engelsche leger opkocht, te gebieden Frankrijk te verlaten en daarna begon hij toebereidselen te maken om Calais te water en te land te gaan belegeren; hij maakte grooten krijgsvoorraad, maar na twee maanden ontbrak het geld en de hertog kon er, niettegenstaande de beloften hem in Parijs gedaan, geen bekomen. De hertog van Orleans, die in zijnen veldtocht niet gelukt was, was ijverzuchtig tegen Jan en wist hem zoodanig tegen te werken dat deze verplicht was het beleg op te breken.

Woedend van spijt en gramschap was Jan verplicht zijne krijgstuigen naar St.-Omaars te slepen en ze daar in de abdij St.-Bertijn te bergen, en zoo hatelijk was de oorlog tegen de Engelschen in Vlaanderen en Artesië, dat het volk het vuur aan de krijgstuigen stak.

De Engelschen, van hunnen kant, behandelden nochtans de omstreken van Calais als een overwonnen land en begonnen nu weer de omstreken van St.-Omaars af te loopen, overal buit te maken en de rijke inwoners mede te leiden om ze groote losgelden te doen betalen.

Uit hoofde van dezen oorlog, welken Jan met de Engelschen voerde, ontbrak het in Vlaanderen aan Engelsche wol en bijgevolg aan handel en nering, en de ellende werd er dagelijks afgrijselijker. Te Gent schaarden de ambachten zich onder hunne banieren en men wist wat dit zeggen wilde; te Brugge beweerde men alleen recht te hebben laken te vervaardigen en dit aan de bewoners van het Vrije te verbieden; te IJperen werd het gezag van 's graven baljuw miskend. Hierop was hertog Jan naar Vlaanderen gekomen. Eerst sloot hij een handelsverdrag met de Engelschen en verzachtte een besluit, dat hij vroeger aangaande de oude munten genomen had; dan ging hij naar Gent en beloofde in die stad te komen wonen. Dit was ten nadeele van Brugge en was het om die laatste stad te straffen voor het vroegere weigeren van hulp tegen de Engelschen te Sluis, zij werd ongenadig behandeld.

De hertog onderzocht en veroordeelde de eischen der Bruggelingen. Hij begaf zich naar hunne stad; maar het was om zich van de uitvoering zijns vonnis te verzekeren. Bij klokkengeluid werden de burgers op de markt geroepen, welke zij met soldaten bezet vonden. De hertog stond op het balkoen der halle, met eene roede, het teeken der strafuitvoering, in de hand; hij deed het vonnis voorlezen, waarin eenige leden van het magistraat afgezet en andere aangesteld werden en des anderendaags, 23 April, deed hij hun een charter teekenen, waardoor het den ambachten verboden

wierd misbruik van hunne banieren te maken; het maandgeld, dat de stad aan de ambachten betaalde, wierd afgeschaft en eindelijk den 24 Mei werden de magistraatsleden gedwongen hunne zegels te hechten aan eene akte, welker inhoud zij niet kenden. Dit was het berucht *Calfsvel* van 1407, waarvan de inhoud vooreerst geheim gehouden werd.

De nieuwe magistraten, welke de hertog aangesteld had, beijverden zich om 's graven inkomsten te Brugge te vermeerderen.

Te IJperen werden ook twee schepenen afgezet en men verbrandde er, om den hertog te behagen, de akte des verbonds van de drij goede steden van Vlaanderen.

Als gevolg van dit alles was Jan thans volkomen meester in Vlaanderen, en alles, wat hij vroeg en zelfs meer dan hij vroeg, wierd hem overal goedgunstig toegestaan.

Den 13 Oogst deed hij eenen oproep aan alle ridders, knapen en sergeanten van Burgondië, Vlaanderen, Artesië en Vermandois, opdat zij den daaropvolgenden 25 September, te Chapelle-en-Thierarche op de Oise, vergaderen zouden, om met hem naar Parijs te trekken, waar een der grootste euveldaden van die eeuw ging plaats hebben.

De hertogen van Orleans en Burgondië leefden nog immer in vijandschap; nu eens verzoenden zij, maar eenige dagen later werden zij wederom meer vijandig dan ooit. Men had den hertoge van

Burgondië diets gemaakt, dat die van Orleans hem uit gekrenkten hoogmoed had willen doen vermoorden, en de ridder, daarom door den hertog van Orleans omgekocht, was zelf aan Jan zonder Vrees de zaak komen bekennen. Van een anderen kant was de hertog van Orleans een lichtmis en een snoever; hij had zich vermeten de huwelijkstrouw der hertogin van Burgondië te lasteren en zoo het schijnt, had hij in dien zin aan hertog Jan zelven twee brieven geschreven, welke deze wel geheim hield, maar hem toch ten uiterste verbitterden.

Het gebeurde dan dat op woensdag 23 November 1407, de hertog van Orleans het avondmaal nam bij de koningin in het paleis der *Rue Vieille du Temple*, nabij de poort Barbette; waar men hem aanzeggen kwam dat de koning hem aanstonds verlangde te spreken. Seffens deed hij een muildier zadelen en reed uit. Voor alle gevolg had hij dien avond bij zich twee schildknapen, op een zelfde paard gezeten, en vier of vijf voetknechten, die toortsen droegen. Ongewapend, al zingende en met zijnen handschoen spelend reed hij door de straat. De nacht was somber, het kwartier verlaten, en in de straat geen ander licht dan eene lantaarn voor een Lievevrouwenbeeld. Maar als hij voor het huis met het Lievevrouwenbeeld gekomen was, wierpen zich op hem achttien of twintig gewapende mannen, die hem daar afwachtten en hem van zijn rijdier sloegen. Hij kruipt recht

op de knieën; maar zijne aanvallers houwen hem met felle bijl-, zwaard- en knotsslagen neer. Een zijner schildknapen, naar men zegt een jonge Vlaming, poogt te vergeefs hem met zijn lijf te verdedigen; hij ook wordt neergehouwen; een andere ontvangt erge wonden. Wanneer alles voltrokken was riep met luider stem een man, die een roode kaproen droeg : « Dooft het licht uit en laat ons heengaan : hij is dood! » Eenige der moordenaars hadden daar paarden bij der hand, sprongen er op en reden weg, andere verwijderden zich te voet, doch niemand wierd herkend.

Het nieuws dezer moord vervulde Parijs met ijzing; eene menigte edellieden wapenden zich en gingen rond den koning de wacht houden. Wat de hertog van Burgondië aangaat, hij vreesde niet zich des anderdaags in den raad der andere vorsten te begeven; ook vielen vooreerst de vermoedens niet op hem; maar op Robert de Canni, wiens ega de vermoorde ontvoerd had en die bedreigingen tegen dien hertog had uitgesproken; doch Jan bekende vooreerst eenigszins bedremmeld aan den hertog van Berry, dat men Robert niet beschuldigen moest, dat hij en hij alleen de aanlegger der moord was. Daarop begaf hij zich naar het Hof van Artois, sprong te paard, nam zes mannen met zich en zonder rusten, alleen om van paarden te veranderen, reed hij tot aan de grens van Artesië; hij kwam te Bapaume aan om een uur namiddag en beval dat men de bedeklok kleppen

zou; ook gebood hij dit eeuwig om dit uur te doen. Men hiet dit later het *Angelus* des hertogen van Burgondië. Niemand der moordenaars werd gevangen, noch vervolgd.

Zoohaast de hertog te Rijsel aangekomen was, vergaderde hij zijnen raad, zijne baroenen en de geestelijkheid; hij vroeg hun raad voor hetgeen er te doen stond. Aangemoedigd door hunne antwoorden, riep hij de Staten van Vlaanderen bijeen. Daar deed hij in het lang en breed uitleggen, waarom hij den hertog van Orleans had doen dooden en deed die redevoering onder het volk verspreiden. De Staten van Vlaanderen, van Artesië, van de kastelrijen Rijsel en Dowai antwoordden hem, dat zij hem gaarne helpen zouden tegen wie het ook wezen mochte, uitgenomen den koning van Frankrijk en diens kinderen.

De hertogin van Orleans bevond zich toen met al hare kinderen te Château-Thierry; de nieuwstijding dompelde haar in eene diepe wanhoop; zij begaf zich evenwel naar Parijs om recht te eischen. Haar gansche stoet was in grooten rouw en zij stapte af in het hof St.-Paul. Daar, in opgewonden toestand, hield zij den koning voor, die toen in staat was haar te aanhooren, hoe het noodzakelijk was dat de moordenaars voorbeeldig gestraft wierden, en de koning antwoordde haar, dat hij wat aan zijnen broeder gebeurd was, als aan zich zelven gebeurd beschouwde.

Maar weldra werd er vernomen dat hertog

Jan van zin was terug in Parijs te komen, en dat het volk er zich hem elken dag gunstiger toonde: men had noch geld noch soldaten om hem tegen te stellen, en ieder vroeg zich af hoe men 's hertogen gramschap bedaren zou? En inderdaad, Jan komt te St-Denis aan, gevolgd door een leger, dat 3.000 man sterk is. Op 20 Februari trekt hij Parijs binnen en den 20 Maart zou hij door den koning in plechtig gehoor ontvangen worden; maar dien dag is de koning ziek en de vergadering wordt door den dolfijn voorgezeten. Al de vorsten, de kardinaal van Bar, een groot aantal doctoren en andere geestelijken, burgers en lieden van allen stand, woonden de vergadering bij, voor welke Meester Jean Petit, een minderbroeder uit de provincie van Normandië en doctor der hoogeschool van Parijs, den hertog van Burgundië verrechtvaardigt over de moord des hertogen van Orleans. Hij bewees met al de spitsvindigheden, welke eene ontaarde scholastiek hem aan de hand deed, dat de hertog van Burgondië met dien van Orleans te doen vermoorden niet alleen wel gehandeld had, maar dat het vaderland er hem dankbaar voor zijn moest. De hertog keurde openbaar alles goed wat Mr. Jean Petit gezegd had en des anderen daags wierd hem in 's konings naam en door al de vorsten onderteekend, een brief van kwijtschelding en vergetenis uitgevaardigd en met het groot zegel des rijks bekleed.

Het was nu niet alleen in Vlaanderen, dat Jan volkomen en alleen meester was; maar hij was het

ook in Frankrijk, zoodanig dat de koningin bevreesd werd en zich met hare kinderen naar Melun begaf. De hertog deed nu aanstonds den admiraal van Frankrijk, Clignet de Brabant, afstellen en gaf zijn ambt aan den heer van Chatillon; hij ontnam ook aan den heer van Tignonville de proosdij van Parijs en begiftigde er Pierre Desessarts mede. Daarop werd hij wederom gedwongen Parijs te verlaten en zich naar België te begeven, waar onlusten, te Luik uitgeborsten, zijne tegenwoordigheid vereischten.

Jan van Beieren, schoonbroeder van Jan zonder Vrees, was bisschop van Luik. Hij was geen priester en weigerde het te worden, leefde losbandig, was geldzuchtig en werd beschuldigd door een geheim verbond met den hertog van Burgondië, het bisdom te hebben willen verwereldlijken. Hij was vroeger reeds verplicht geweest de wijk naar Diest te nemen; doch toen had hij zich met de opstandelingen verstaan. Nu was de opstand weer algemeen geworden : de steden verbonden zich onderling, de staten des lands verklaarden hem van den stoel vervallen, riepen Dierk van Hoorn, heer van Perwez tot *mainbour* en diens zoon tot bisschop uit. Het grootste deel der kannuniken en der edelen waren echter aanhangers van Jan; daarom wierden hunne goederen aangeslagen en een korps ruiterij, uit alle ambachten samengeraapt, reed in de omstreken der stad hunne hoeven in brand steken. Vier edellieden, die in de stad gebleven waren, werden

an verraad beschuldigd en op de trappen van St-Lambrechts onthoofd.

Daarna trokken de Luikenaars ten getale van veertig duizend de stad uit en gingen Maastricht belegeren, in welke stad de bisschop zijne toevlucht genomen had; deze vreesde in de handen der opstandelingen te vallen en in dit uiterste hield hij niet op de hulp zijner nabestaanden in te roepen. Graaf Willem IV van Henegou verstond zich met Jan zonder Vrees en zij besloten tegen Luik op te trekken; de eene marcheerde tusschen Samber en Maas, de andere langs de Romeinsche heerbaan; zij vereenigden zich aan de kanten van Tongeren.

Wanneer de Luikenaars dit vernomen hadden braken zij het beleg van Maastricht op en kwamen in Luik terug, waar veertig duizend man zich opnieuw onder de banier van St. Lambrecht schaarden. De mainbour liet 8.000 man in Luik om de stad te bewaken, en ging met de overige twee en dertig duizend man den vijand te gemoet. Op zondag 23 September stonden in de vlakten van Othee, ten zuiden van Tongeren, de vijandelijke machten tegenover elkander. Het Luiksch leger had maar 500 ruiters; maar men bemerkte er honderd Engelsche boogschutters in. Jan zonder Vrees had het bevel genomen over het vijandelijk leger. Onder hem stonden 29.000 man voetvolk en 9.000 ruiters. Het was een uur namiddag als Jan den oorlogskreet liet hooren : « Onze Lieve Vrouw den hertoge van Burgondië! » — « St. Lambrecht den heere van

Perwez! » antwoordden de Luikenaars, en vielen de vijanden aan, en deze hadden voor eerst moeite om ze achteruit te drijven; maar de hertog had eene afdeeling zijner ruiterij uitgezonden om de Luikenaars om te gaan en deze werden in den rug aangevallen. Dit veroorzaakte groote wanorde in het Luiksche leger en de vijand maakte er eene schrikkelijke slachting van. Men was slechts drie uren handgemeen geweest, en 26.000 Luikenaars waren gesneuveld. De heer van Perwez en zijn zoon lagen nevens de banier van St-Lambrecht.

Des anderendaags kwam Jan van Beieren, vergezeld van 1300 ruiters, op het slagveld. Men toonde hem het hoofd des heeren van Perwez op eene piek gestoken; dan ging hij de lijken in oogenschouw nemen en deed nog eenige *haydroits* (1), die hij op het slagveld verstoken vond, vierendeelen.

De nederlaag van den mainbour had Luik in eene diepe verslagenheid gedompeld : de burgerij had geen enkel middel tot wederstand meer en besloot de goedertierenheid des prinsen af te smeeken : twaalf afgevaardigden der gemeente kwamen zich voor zijne voeten nederwerpen, hij beloofde genade te schenken, doch de voorwaarden waren hard. Hij vroeg : 1° Dat men de heeren van Rochefort en van Seraing zou uitleveren, alsook de weduwe des heeren van Perwez. 2° Hij eischte dat het volk en de

(1) Zoo noemde men de Luiksche opstandelingen; het woord komt van *hair les droits*.

geestelijkheid hem te gemoet zouden gaan en zich voor hem op de knieën werpen. Deze voorstellen wierden voor de Violette (1) afgelezen en men moest er zich wel aan onderwerpen. Den 23 ontplooide zich het Burgondische leger in de vlakten van Grasse en Bolsee : de burgers en de geestelijkheid trokken langs St-Margrietens poort de stad uit in hun hemd en blootshoofds den bisschop te gemoet. De heeren van Rochefort en Seraing gingen vooraan; op een teeken des prinsen deed de beul hunne hoofden vliegen. Honderd twintig vogelvrij verklaarden ondergingen hetzelfde lot en hunne lichamen wierden in de steengroeven geworpen. Eindelijk de arme ambachtslieden, op de knieën vallende, riepen verscheidene malen : Genade, Genade!

Ondertusschen was de heer van Jaumont, baljuw van Vlaanderen, op 's prinsen bevel de stad binnen getrokken en had er het bloedbad niet kleiner gemaakt; men bond de inwoners getweeën rug tegen rug en van de *Pont des Arches* wierp men ze in de Maas. Dit duurde zoo verscheidene dagen lang; Jan van Beieren kreeg hierdoor den toenaam van Jan *zonder mededoogen*, welken hij zeker verdiend had.

Na de muren van Dinant, Hoei en andere plaatsen te hebben doen slechten, begaven de hertog

---

(1) Het Stadhuis.

van Burgondië, Jan van Beieren en de graaf van Henegou zich naar Rijsel, om er de zaken van het land van Luik te regelen. Daar wierd den 24 October 1408 door den hertog van Burgondië en den graaf van Henegou een vonnis uitgesproken, waardoor de gemeenten des vorstendoms van al hunne oude charters berôofd werden. De inwoners der stad Luik en der landen en steden des bisdoms, het graafschap Borgloon, het Hageland, St-Truiden en het land van Bouillon zullen al hunne charters, vrijdommen, voorrechten en vrijheden inbrengen. Nadat deze zullen onderzocht geworden zijn, zal er door den prins geen enkel nieuw kunnen toegestaan worden zonder de tusschenkomst der twee vorsten of hunne erfgenamen. De gemeente zal voortaan niemand meer kiezen; alle benoemingen zullen door den bisschop of door den heer van Borgloon gedaan worden. De schepenen in de steden zullen alle jaren vernieuwd worden; zij zullen te recht zitten en de goederen der stad besturen; zij zullen jaarlijks den prinse rekening doen. Alle gilden en ambachten zullen afgeschaft zijn; de banieren dezer gilden en ambachten zullen den prinse afgegeven worden. Het is den inwoneren der steden verboden vergadering of raad te houden, alsook de eene stad met de andere een verbond aan te gaan, zonder bijzondere toelating van den prins-bisschop. De stad Luik zal een hulpgeld van 220,000 gouden kronen voor oorlogskosten betalen.

Deze oorlog en zijne gevolgen deed in de

gemoederen der Luikenaren een onverzoenlijken haat tegen het huis van Burgondië ontstaan; maar wat kon de haat dier arme ambachtslieden het hoofd van het huis van Burgondië deren? Zijn naam kon hen doen beven, maar hun haat kon hem niet genaken. Gebood hij niet alleen in Vlaanderen, Artesië en de landen van Burgondië; was hij niet de nabestaande en de trouwe bondgenoot van het huis van Beieren, dat niet alleen Henegou, maar ook Holland en Zeeland beheerde; was zijn broeder Anthonis niet de verbeider van het machtige Brabant, en lag heel Frankrijk, wanneer hij er tegenwoordig, was niet aan zijne voeten? Wat wilden de Luikenaars daartegen?... En nochtans, tot zelfs in latere jaren, was Jan zonder Vrees fier over zijne overwinning te Othee behaald. Inderdaad ten jare 1409 deed hij te Atrecht een stel behangtapijten vervaardigen, die met Cyprisch goud en zilver opgewerkt waren. Het bestond uit vijf stukken. Het eerste, dat zestien ellen hoog en zeven breed was, stelde de intrede zijns legers en zijn kamp in het land van Luik voor. Het tweede, van dezelfde hoogte en breedte, stelde het beleg van Maastricht door de Luikenaars voor, alsook het opbreken er van om het leger des hertogen, door hetwelk zij vreesden overrast te worden, te gemoet te gaan. In het derde, vier en twintig ellen hoog en zeven breed, zag men de twee legers handgemeen, ook de vlucht en de nederlaag der Luikenaars. In het vierde, zelfde hoogte en breedte als het eerste, zag men de steden Tongeren, Hoei, Dinant en andere

uit dat land, smeekend en onderworpen voor den hertog neergeknield, hem de belhamels des opstands welke zij zelven aangehouden hadden ter bestraffing uitleveren. Eindelijk het vijfde stelde de uitroeping voor der voornaamste artiekelen uit het bevel des hertogen van Burgondië en des graven van Henegou, te Rijsel, den 24 October 1408, uitgevaardigd. Om dit werk te betalen deed toen de hertog te Venetië eene schuld van 80,000 gulden invorderen, welke deze stad hem sedert lang en wel sedert zijne gevangenis in Turkeie, verschuldigd was.

Het was nu slechts twee maanden dat de hertog Parijs verlaten had en de zaken waren er ondertusschen gansch tegen hem gekeerd. En inderdaad, nauwelijks had hij die stad verlaten of de koningin was er terug gekomen, en dat reeds den 26 Oogst. Met haar waren de prinsen, alsook de hertog van Bretanie, wiens hertogdom door Jans schoonzoon, den hertog van Penthièvre, beoogd wierd, aangekomen en den 28 ging men er de hertogin van Orleans te gemoet, die nogmaals geheel in rouw verscheen. Er wierd besloten dat de koningin gezamenlijk met den Dolfijn 's lands bestuur in handen nemen zou en dat er den 5 September in den Louvre eene vergadering van het regentschap zou gehouden worden. Daar kwam de hertogin van Orleans nogmaals recht vragen over de dood haars gemaals, en op hare vraag werd de 11 September aangeduid als de dag, op welken zij op al de lasterlijke aantijgingen des hertogen van Burgondië antwoorden en de onschuld haars gemaals bewijzen zou. Op dien

dag vereenigden zich nogmaals in den Louvre allerlei lieden, en Serisy, abt van St.-Fiacre, weerlegde in eene aandoenlijke en tevens merkwaardige rede al de beschuldigingen van Mr. Jean Petit. Hij vroeg verder dat de hertog van Burgondië zou openbare schuldbekentenis doen, vergiffenis vragen, de aarde kussen en na verscheidene verzoeningstichtingen gemaakt te hebben, twintig jaar over zee zijn schelmstuk zou gaan beweenen.

Na deze rede verklaarde de hertog van Guyenne dien van Orleans onplichtig van al wat er tegen zijne faam was gezegd geworden; hij voegde er bij dat, voor wat er meer gevraagd wierd, er genoegzaam bij recht zou in voorzien worden. In den eersten oogenblik wilde men seffens en zonder uitstel den hertog van Burgondië vonnissen; alleen de magistraten wilden meer orde in de zaak; de koningin en de prinsen verzamelden te allen kante krijgsvolk om hertog Jan aan te vallen. Men zond hem zelfs afgevaardigden, om hem te gebieden tegen de Luikenaars niets te ondernemen en zich dadelijk in persoon te komen verrechtvaardigen. Gelijk wij gezien hebben sloeg de hertog op dit alles geene acht, maar versloeg de Luikenaars.

Wanneer dit onverwacht nieuws te Parijs aankwam, wist men niet wat doen : al de beschuldigers stoven uiteen. De koningin, die alle dagen vreesde hertog Jan te zien aankomen, dacht aan niets meer dan aan het verlaten der hoofdstad; nochtans vergat zij ditmaal niet den koning en hunne kinderen mede

te leiden. De koning vertrok den 3 November, de koningin en de prinsen twee dagen later; allen gingen naar Tours. Parijs was dus aan zich zelven overgelaten als de zegevierende hertog van Burgondië er den 28 November opnieuw binnen kwam. De intrede van Jan te Parijs was een ware zegetocht; men riep hem *Noel!* toe, als ware hij de koning zelf geweest. Ditmaal echter belette de afwezigheid des konings, die eene speelpop in de handen der bovendrijvende partij was, den hertog aan zijne daden eenen schijn van wettigheid te geven en daarom zond hij zijnen schoonbroeder, den graaf van Henegou, naar Tours om te onderhandelen. De onderhandelingen werden vergemakkelijkt door den dood der hertogin van Orleans, die den 14 December, verteerd door bitternis en verdriet, overleed. De graaf, bijgestaan door Montaigu, den voornaamsten raadgever der partij van Orleans, welken Jan had weten te winnen, gelukte er in zijn verzoeningsontwerp te doen aannemen. Er werd overeengekomen dat de hertog van Burgondië, ten teeken van onderwerping, Parijs verlaten zou, en deze kwam inderdaad op 1 Februari te Rijsel aan, waar hij zich bezig hield met eenige geschillen tusschen zijnen broeder den hertog van Brabant en zijnen schoonbroeder den graaf van Henegou te slechten. Hij keerde den 25 Februari naar Parijs terug, om zich van daar naar Chartres te begeven, waar de verzoening moest plaats hebben. De koning en het hof waren daar reeds eene heele maand, als de hertog den 2 Maart te Gallardon met 600 gewapende mannen

aankwam. Zijn schoonzoon, de graaf van Penthièvre, de graaf van St.-Pol, de graaf van Vaudemont en verscheidene andere Burgondische groote heeren vergezelden hem. Den 6 kwam de graaf van Henegou ook met 600 man Chartres binnen, om er, zooals het overeengekomen was, gedurende de plechtigheden de stad te bewaken.

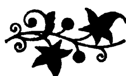
Deze hadden plaats in de hoofdkerk, welke een aandoenlijk schouwspel opleverde. In het begin van het koor had men een grooten steiger opgericht; de bijna zinnelooze koning zat er op zijnen troon voor het beeld van Onze Lieve Vrouw; nevens hem zaten de koningin, de dolfijn de koningen van Sicilië en van Navarra, de hertogen van Bourbon en van Berry, de kardinaal van Bar en al de groote heeren des koninkrijks. Dan werd de hertog van Burgondië binnengeleid en hij vroeg den koning vergiffenis voor den moord des hertogen van Orleans. De hertog van Berry, de dolfijn, en de andere heeren van den bloede baden ook den koning om vergiffenis. Daarop schonk deze den hertog van Burgondië volle kwijtschelding. Nu wierden de prinsen van Orleans binnengebracht; maar op het zicht van den moordenaar huns vaders begonnen zij luidop te weenen en te snikken. Men vroeg hun dan, uit hun hart alle gevoel van haat en wrok te willen bannen. Elkeen stond nu ook op en bad de prinsen hertog Jan vergiffenis te schenken, en deze vroeg het zelf. Hierop, alhoewel al snikkende, schonken de zonen des hertogen van Orleans aan Jan vergiffenis en de koning

zeide eindelijk, dat hij wilde dat zij voortaan goede vrienden zouden wezen. De kardinaal van Bar bracht dan het kruisbeeld en de H. Evangeliën aan, en daarover zwoeren de hertog van Burgondië, de hertogen van Orleans, de hertog van Berry en de andere vorsten van den koninklijken bloede, dat zij den wil des konings zouden naleven. Ongelukkiglijk deze verzoening, voor de altaren en voor al wat men heilig hield gezworen, werd door niemand voor rechtzinnig gehouden, zelfs niet door den nar des hertogen van Burgondië, die luidop riep dat die vrede *une paix fourrée* was. De geheele zaak maakte op het volk den allerslechtsten indruk, daar het van de prinsen leerde hoe men met de heiligste zaken den spot dreef.

Ondertusschen was hertog Jan machtiger dan ooit. De koning van Navarra en de hertog van Anjou gingen tot zijne partij over. De koningin zelve liet zich overhalen, kwam te Parijs terug en gehoorzaamde in alles den hertoge van Burgondië. Maar buiten Parijs verhieven zich nieuwe onweerswolken. Al degenen, welke den hertog haatten, begonnen zich rond den jongen Karel van Orleans te scharen. Hij was nog maar een kind, maar zijn naam was eene banier. Zoo zag men vooreerst naar dien kant trekken den graaf van Armagnac, daarna de hertogen van Bretanje, met die van Berry en Bourbon. Deze prinsen verbonden zich, zoo gezegd, voor de hervorming des staats tegen de vijanden des rijks.

Het laatste punt der dagorde : Voorstel des heeren P. Alberdingk Thijm betreffende het benoemen eener bestendige commissie vóor nieuwere taal en letterkunde (naar aanleiding van het door de Academie gestemde ontwerp van werkzaamheden der heeren Coopman en de Potter) wordt, op schriftelijk verzoek van den heer bestuurder, afwezig, en ten gevolge eener door den heer Génard voorgestelde wijziging, verdaagd tot de volgende bijeenkomst.

De zitting wordt te 4 uren geheven.

Zitting van 15 Mei 1889.

Tegenwoordig de heeren J. de Laet, bestuurder, E. Hiel, onderbestuurder, Fr. de Potter, bestendige secretaris;

de heeren H. Claeys, Jhr. N. de Pauw, E. Gailliard, P. Génard, G. Gezelle, A. Snieders, P. Willems, P. Alberdingk Thijm, S. Daems, C. Hansen, L. Mathot, J. Micheels, J. van Droogenbroeck, Th. Coopman, A. de Vos, J. Broeckaert, E. van Even;

de heer J. Bols, briefwisselend lid;

afwezig met kennisgeving, de heeren J. Obrie, L. Roersch, K. Stallaert, F. van der Haeghen, werkende leden;

de heeren A. Janssens, L. Schuermans, H. Sermoin, Fr. Willems, briefwisselende leden.

Na lezing en goedkeuring van het verslag over de vorige zitting, herinnert de heer bestuurder het nieuwe verlies, dat de Academie getroffen heeft door het afsterven van den heer Eugeen Stroobant, werkend lid. Hij brengt hulde aan het vriendelijk karakter en aan de talrijke diensten, door hem bewezen toen hij nog in de Kempen verbleef, en nadien in Brabant, waar hij altijd vooraan stond om den Vlaamschen taalstrijd te ondersteunen en de letter- en tooneelkunde op allerlei wijze te bevorderen.

De familie des heeren Stroobant verzocht hebbende bij de teraardebestelling geene eerbewijzingen te doen, kon er namens de Academie geene lijkrede uitgesproken worden. De rouwplechtigheid werd bijgewoond door de heeren Hiel en de Potter, leden van het bestuur, en door de heeren Coopman, Mathot, Roersch, van Droogenbroeck, van Even en P. Willems.

Op voorstel van den heer bestuurder zal aan de weduwe des heeren Stroobant de deelneming der Academie in haar verlies schriftelijk worden betuigd, en neemt de heer J. van Droogenbroeck de taak op zich, voor een der eerstvolgende *Jaarboeken* de levensschets des aflijvigen te schrijven.

AANGEBODEN BOEKEN :

Vanwege het Staatsbestuur :

Bulletin de l'Académie royale des Sciences, des Lettres et des Beaux-Arts de Belgique, 1889, N° 3 en 4.

Van den heer S. DAEMS :

Anplissimi ac reverendissimi Domini Fr. Joannis Chrysostomi de Swert, quondam abbatis canoniae Tongerloënsis Carmina anecdoti et dispersa edidit, et praefatione notisque donavit Fr. Servatius Daems, ejusdem abbatiae canonicus regularis. Tongerloo, 1889, 8°.

Van Jhr. DE PAUW een afdruksel zijner redevoering :

De Vlaamsche Academie der Arteveldeneeuw, 1888.

Vanwege den heer AM. DE VOS :

Keerzijde van Van Beers' « Rijzende Blaren. » Bijvoegsel (aan REMO). Lokeren, 1889, 12°.

Vanwege den bestendigen Secretaris :

Jubelkrans voor den wel eerweerden en geleerden heer Leo de Cruenaere, vijf en twintigiarigen Pastor der parochiale kerk van H. Kerst, te Gent (door PR. VAN DUYSE.) Gent, 1840, 4°.

Van den heer Schuermans, briefwisselend lid :

Franciscus, oratorium, door L. DE KONINCK. 1888, 8°.

Vanwege het gemeentebestuur van Aalst :

Inventaris van de oude archieven der stad Aalst. Bijvoegsel. Aalst, 1889, 8°.

Vanwege den heer Crombez, uitgever te St.-Nicolaas :

Algemeen Adressenboek van het Land van Waas. 1889, 8°.

De heer Génard legt een handschrift neder, getiteld : *Nasporingen over den Schrijver der « Brabantsche Yeesten »*, hem medegedeeld door kolonel van den Bogaerde. — Deze studie zal onderzocht worden door de Bestendige Commissie.

Dagorde.

Het eerste punt der dagorde is het voorstel der heeren Alberdingk Thijm, Coopman en de Potter, strekkende tot het instellen eener bestendige commissie voor « nieuwere taal en letterkunde ».

Dit voorstel wordt door den heer Alberdingk Thijm volgender wijze ingeleid :

Ik heb opgemerkt dat, sedert de instelling der Academie, een aantal werken in hs. zijn ontdekt, waarvan de uitgave wenschelijk of ten minste een verslag zeer nuttig ware. Noch de gewone zittingen, noch de bestendige commissie kunnen zich daarmede bezighouden. Deze laatste is alleen gelast met de uitgave van werken, die *wegens den vorm* voor de *taalkunde* van groot belang zijn, en niet voor de taalkunde in 't algemeen, maar de kennis der taal zooals die gesproken werd van Karel den Groote tot aan Karel V, d. i. ongeveer van 800 tot 1500. Die bepaling kan nuttig zijn, maar is toch willekeurig.

Dit nu wat de taal betreft.

Wat verder den *inhoud* van zekere werken aangaat — de inhoud van een boek moet, volgens mij, niet geheel en al uit het oog verloren worden. Handschriften of zeldzame werken, welker inhoud gewichtig, doch waarvan de taal soms minder belangrijk is, moeten aan eene commissie van onderzoek in handen gegeven worden.

Er bestaan, ja, meer voorbeelden, dat bij de

uitgave van zeldzame werken de inhoud geheel vergeten is geworden en de uitgevers alleen op de *schrijfwijze der woorden* hebben gelet.

Hoeveel zouden onze letteren niet gewonnen hebben, wanneer de uitgevers van zeldzame werken zich niet alleen hadden afgevraagd : « Welke zijn de curieuse *woorden* en schrijfwijzen, in dat boek te vinden, » maar « welken zin, welke waarde voor de geschiedenis der zeden, der kunst enz. heeft het werk? »

De voorsteller bekent echter de finantieële zijde van het vraagstuk niet te hebben bestudeerd en laat de inlichting daarvan over aan de heeren Coopman en de Potter.

De heer Génard biedt eene wijziging aan. Naast de voorgestelde bestendige commissie voor nieuwere taal en letterkunde zou hij eene tweede verlangen, die de geschiedenis en de daarmede in verband zijnde vakken, de biographie en de bibliographie, zou beoefenen. Beide nieuwe commissiën, meent hij, zouden der Academie, onder finantieel oogpunt, geen bezwaar opleveren, en in geenen deele de bestaande bestendige commissie voor middelnederlandsche letteren en dialectstudie hinderen.

Op verzoek van den heer P. Willems stelt ook de bestendige secretaris de Academie gerust omtrent de uitgaven, waartoe de ontworpen werkzaamheden der nieuwe commissie of commissiën zouden kunnen aanleiding geven. Nog worden

in de beraadslaging, verschillige punten van belang aangeraakt, zoo wel de vraag of een en hetzelfde lid in meer dan éene commissie zal werkzaam zijn, als de vraag of de briefwisselende leden er zullen bij geroepen worden. Eindelijk legt de heer bestuurder het volgende voorstel van den heer Alberdingk Thijm in stemming :

Bestaat er grond tot het instellen van éene of twee commissiën, om de hand te slaan aan het werk, wat niet tot het gebied der bestaande bestendige commissie behoort?

Dit voorstel met algemeene stemmen aangenomen zijnde, wordt de Academie geraadpleegd over het punt : of zij verlangt éene, dan wel twee bestendige commissiën voor nieuwere taal en letterkunde in te richten. Tot beter verstand van het doel en de werkzaamheden der beide commissiën leest de heer bestuurder het door den heer Génard aangeboden amendement :

De Koninklijke Vlaamsche Academie beslist in te stellen :

A. — Eene « *Bestendige commissie voor geschiedenis, biographie en bibliographie* », en haar te gelasten :

1° met de studie der vaderlandsche geschiedenis;

2° » » Vlaamsche kunst;

3° » uitgave van werken van oude Vlaamsche geschiedschrijvers sedert de XVIe eeuw;

4° met de uitgave der algemeene Vlaamsche biographie (1);

5° met de uitgave der algemeene Vlaamsche bibliographie (2).

B. — Eene « *Bestendige commissie voor nieuwere taal en letterkunde* », en haar te gelasten :

1° met de studie van al hetgeen in verband staat met de beoefening en de belangen der huidige taal- en letterkunde, met inbegrip van de Nederlandsche tooneelletterkunde;

2° met de uitgave :

a) van verzamelingen kunst- en vakwoorden (3), met inbegrip van Nederlandsche, zou oudere als nieuwere, rechtstermen;

3° van eene bloemlezing uit de werken onzer XVIIe en XVIIIe eeuwsche schrijvers, bij voorkeur uit den schat der volksliederen uit gemelde tijdvakken (4).

4° van eene bijzondere verzameling der voorname tooneelwerken van schrijvers sedert het begin der XVIe eeuw.

De meerderheid der vergadering beslist, dat die twee commissiën zullen ingericht worden.

Op de vraag : uit hoeveel en welke leden zullen de twee commissiën gekozen worden ? bieden

---

(1), (2), (3), (4). Uitvoering der voorstellen van de heeren Coopman en de Potter, aangenomen door de Koninklijke Vlaamsche Academie.

de heeren Coopman, de Potter en Prayon het volgende voorstel aan :

Elke bestendige commissie is samengesteld uit tien leden, gekozen onder de werkende leden, die geen deel maken van de reeds bestaande bestendige commissie, en onder de briefwisselende leden.

Na eene woordenwisseling, aan welke verschillige leden deel nemen, wordt, gezien het gevorderd uur, de zitting geheven.

Lezingen.

Over de « *Nasporingen omtrent de schrijvers der Brabantsche Yeesten* » van P. VAN DEN BOGAERT, door den heer P. GÉNARD.

Een mijner geachte vrienden, kolonel P. van den Bogaert, overhandigde mij dezer dagen eene aanteekening omtrent de vermoedelijke schrijvers der *Brabantsche Yeesten*.

Dit stuk wekte mijne aandacht op en ik verzocht den geleerden opsteller mij toe te laten het aan de Koninklijke Vlaamsche Academie mede te deelen.

Zooals meer andere schrijvers, meent kolonel van den Bogaert in de *Brabantsche Yeesten* de hand van drie verschillende dichters te herkennen, welke hij, door zijne genealogische nasporingen geleid, NICOLAAS DE CLERC, JAN DE CLERC en HENDRIK POMERIUS alias VAN DEN BOGAERDE, prior van Groenendaal, heet.

Deze drie dichters zouden tot een en hetzelfde geslacht behooren en, hoogst belangrijk feit, JAN DE CLERC, de opsteller der *Yeesten*, zou een ander persoon zijn als de dichter JAN DE CLERC, gekend onder den naam van JAN VAN BOENDALE, aan wiens werkzaamheden ook welverdiende hulde wordt gebracht.

Onnoodig te zeggen, dat de eerste en de derde beweringen wellicht bijtreding zullen vinden, doch dat de tweede naar allen schijn meer dan een bestrijder zal ontmoeten.

Wat hiervan zij, de aanteekening is, mijns dunkens, van zulken aard dat zij verdient in het licht gegeven te worden. Aangenomen of verworpen, zullen de bijzonderheden, door den schrijver ontdekt, in alle geval tot de kennis onzer middeleeuwsche dichters bijdragen.

Aan de nagedachtenis van

EUGEEN-EDWARD STROOBANT.

door den heer EMANUEL HIEL.

Zaagt ge ooit een beeld van mannengoedheid,
Van zoete wijsheid, vrome zoetheid,
    Dan hadt gij onzen vriend gezien;
Hij, die het Vlaamsche Volk beminde,
En, als een ware Vlaamschgezinde,
    Zijn volk geen onrecht liet geschiën.

Zaagt ge ooit een beeld van ware vriendschap,
Geen dienstschap kennend, maar gedienstschap
Voor elken mensch, hoe hij ook dacht;
Vermijdend alle dwaze twisten,
Milddadig als een echte christen,
En des door ieder hooggeacht?

Zaagt ge ooit?... Zijn leven werd gebroken.
Terwijl de rozen frisch ontloken,
De vooglen zongen in het rond;
Terwijl we zuchten, vol van smerte :
Zoekt of gij ooit een braver herte,
Eene eedler ziel in Vlaandren vondt?

DE LAATSTE

door den heer EMANUEL HIEL.

Het schuim springt uit de zee op 't strand,
Valt lillend kreunend op het zand;
De wind verheft zich uit het Noord
En jaagt het zaad der distels voort....
Het donkert langzaam, wolken gaan
Gedreven door een ver orkaan...
En uit de diepte bruist en bralt
De sombre baar .. Ter duine schalt
Een koor van geesten woest en wild,
Bijwijl door angstgefluit gestild.

't Was herfst; in 't leemen hutje zat,
Bij 't smookend turfvuur, zeeman Jan,
Door jicht gekwollen, de oogen mat
En droef; hij keek soms op naar Ann,
Zijn aardig vrouwken, die steeds blij-
Gezind was, wroetend zong en loeg.
Het duister daalde op duin en zee;
Hij keek door de oopne deure; hij
Wrong in zijn leunstoel zich en vroeg:
« Waar blijft ze weer? Is zij ter steê
Gaan kant verkoopen? 't zotte ding
Is vast verliefd! — Gij weet het, zeg! »
« En waarom niet? » zei Ann; « ik ving
U ook, o Jan, met overleg
In mijne netten. Weet ge 't nog
Toen ge mij eerstmaal zaagt, in 't zand
Gezeten, putjens delven, doch
U tegenknikkend, gij, de hand
Naar mij staakt, streelend mij de wang,
En dan ter zee gingt... Ik zal 't nooit
Vergeten, leefde ik eeuwen lang!..
Als stuurman kwaamt ge weer, getooid
Als man in frissche zeemansdracht.
Ten mijnent kwaamt ge.
Een maand nadien
Betraden wij de kerk, in pracht
Gekleed, en als getrouwde liên
Bewoonden wij dees hutje... Sinds! »

De wind stijgt op en huilt; het zee-
Gebruis verstikt heur stem, en Jan
Staat kermend op, en zucht : « o wee!
De droefheid maakt mij laf en kindsch....
Dit weer doet mij gedenken, Ann,
Aan onze zonen, allen dood,
Vergaan ter zee... eilaas, aan hem,
Den laatste, die vol sombren nood
Verleden jaar verzonk. »
                    Jans stem
Verdween in bang gesnik. Hij wou
Den voet verzetten, viel ter neer
In zijnen stoel, terwijl de vrouw
De tranen kuste van zijn wang.
« Jan, » sprak ze troostend zoet en teer :
« Jan, ween zóo niet, maak mij niet bang.
Wij hebben nog een lieflijk kind,
Ons laatste, die ons diep bemint,
En blij voor ons het broodje wint....
Verkeert ze nu, het mag wel zijn,
Haar vrijer is zoo goed als zij,
Wordt hij heur man, hij staat ons bij,
Zijn woord... »
                    Plots kermde Jan van pijn;
Terwijl de zee, de storremwind
Te zamen huilden als om prijs...
« Eer dondre God mij de oogen blind,
Eer hij mag komen in mijn huis!
Waar mag ze zijn? Waar mag ze zijn?
Waar dwaalt ze thans door 't helsch gebruis? »

Zoo kreet hij.
« Brengt ze ons niet tot schand! »

« O, zwijg toch, Jan, is zij niet wijs?
Gesproten uit uw bloed! uit 't mijn!
Stak geile onkuischheid ooit den brand
In uw gemoed of zin! — we zijn
Ja puur... Ook onze Tilda lief
Is schoon en rein, en ons verkleefd
Voor eeuwig! «
« Zoons! » kreet hij, « wie geeft
U weêr!.. Gij zee, gij hel, gij dief!
Geef mij de zonen weêr! Mijn laatst-
Geboorne, met den kroezelkop,
Zoo zwart, die blauwig wederkaats-
te 't licht... Bedaar, mijn herteklop
En scheur mijne aders niet! »
Het licht
Ontstak de vrouw. Bang ging ze zien
Waar Tilda bleef. In haar gezicht
Stoof wild de zandbui, die de hut
Al krijzlend vulde, aan een lawien
Gelijk, die van de duinen rolt...

Waar vinden zij thans steun en stut?
Waar dwaalt het laatste kind?

En buiten grolt de zee, en grolt
Nog grover door het duin de wind.

Ze sluit de deur; 't geween van beî
Werd een aandoenlijk dof geschrei,
Een klacht, een doodsche laatste klacht,
Die door het onweer werd versmacht.

Daar rijst voor hun verdoofden blik
Hun Tilda op, ontsteld door schrik
Of blijdschap.
Zij wou spreken, kon
Het niet... ze wees naar buiten, daar,
Daar, daar, een man!...
Wie was die man?
Haar vrijer?... Hert! o liefdebron,
Wat zijt ge ikzuchtig, wreed,
Dat ge in het felste stormgevaar,
Nog erger dan men zeggen kan,
Gij de ouderliefde snood vergeet...

Zie, de oukens sprongen siddrend op.

Plots sprong vooruit de kroezelkop,
Met de opene armen naar hen toe...
Hij kuste ze zoo wild te moê,
Terwijl in 't buldren van 't orkaan
Versmolt hun juichend dankgetraan...

« O Tilda, onzer liefde als loon,
Ge brengt hem weer den laatsten zoon! »

Dat was hun beider zielekreet.
Toen zei de jongling :
« Weg het leed!
Ons schip verging met man en muis;
Ik dreef alleen bij stormgebruis,
Drie dagen lang op eene plank;
Een schooner redde mij; als dank
Voer ik met hem naar den Transvaal,
Daar spreekt men ook nog onze taal,
Zoo zoet als aan het Vlaamsche strand!..
Dan riep hij 't herte vol en fier :
« Nu ben ik hier! Nu blijf ik hier!
Indien gij Tilda, 't brave kind,
Den vrijer schenkt, dien zij bemint. »
Ze knikten... knielden blij te zaam :
« Gezegend zij, o God, uw naam! »

Geheime zitting van 26 Juni 1889.

Aanwezig de heeren J. de Laet, bestuurder, E. Hiel, onderbestuurder, Fr. de Potter, bestendige secretaris;

de heeren H. Claeys, Jhr. N. de Pauw, E. Gailliard, P. Génard, G. Gezelle, L. Roersch, A. Snieders, P. Willems, P. Alberdingk Thijm, S. Daems, C. Hansen, L. Mathot, J. Micheels, J. Obrie, J. van Droogenbroeck, Th. Coopman, A. de Vos, K. Stallaert, J. Broeckaert, Ed. van Even.

De heer F. van der Haeghen bericht dat hij verhinderd is de zitting bij te wonen.

Door den bestendigen secretaris wordt de lijst overgelegd der

AANGEBODEN BOEKEN.

Vanwege het Staatsbestuur :

Biographie nationale, 10e deel, 2e aflevering.

Bulletin de l'Académie royale des Sciences, des Lettres et des Beaux-Arts de Belgique. 1889. Nr 5.

Bibliographie de Belgique. Journal officiel de la librairie. 1875-1888. Achttien deelen in-8°.

Bibliotheca Belgica. Bibliographie générale des Pays-Bas, publieé par FERD. VAN DER HAEGHEN, TH. ARNOLD et R. VAN DEN BERGHE. Gent, in-16. Afleveringen 1-96.

Mémoires couronnés et autres mémoires publiés

par l'Académie royale des Sciences, des Lettr.. et des Beaux-arts de Belgique. 8°. 42e deel.

Vanwege den heer J. Broeckaert :

Notice historique sur les accises communa.. de Termonde, suivie des ordonnances de 1392 relatives à ces impositions, par A. DE VLAMINCK. Dendermonde, 1873, 8°.

Vanwege den bestendigen Secretaris :

Société académique d'histoire. Geschiedkundi.. Akademisch Genootschap der Hoogeschool van Gent. — Verslagen en Voordrachten. 1887-188.. Gent, 1888, 8°.

Verhandeling over de Philosophen en Liberalen of vrijgeesten van dezen tijd, door D. .. SIMPEL. Roeselare, 1829, 12°.

Verslag der jury voor den vijfjaarlijksche.. wedstrijd van Nederlandsche letterkunde, door J. VAN DROOGENBROECK. Zevende tijdvak (1880-1884). Brussel, 1886, 8°.

Vanwege den heer MORIZ HEYNE, buitenlandsch eerelid :

Deutsches Wörterbuch. 1e deel, *A-Ehe.* Leipzig, 1889, gr.-8°.

Vanwege den heer H. SERMON :

Praktische en theoretische leergang der Hoogduitsche taal, voor Nederlanders bewerkt. Eerste deel. Antwerpen, 1889, 8°.

Vanwege den heer ALFRED DE SMET :

Il n'y a pas de langue flamande, par Jean le Bruges, Brussel, 1889, 8°.

Vanwege den heer AMAAT JOOS :

Raadsels voor het Vlaamsche Volk, gerangschikt, vergeleken en verklaard. Gent, 1888, 8°.

Taal- en Letterkundige Mengelingen. 1e deel. Ibidem, 1889, 8°.

Vertelsels van het Vlaamsche Volk, naverhaald. Brugge, 1889, 12°.

Vanwege den heer ERN. MAST, te Lier :

Geschiedkundig Liersch Dagbericht, met talrijke aanteekeningen. Lier, 1889, 8°.

Bibliographische aanteekeningen.

Ik heb de eer, deels uit naam der schrijvers, deels uit eigen naam, de Koninklijke Vlaamsche Academie verschillende boekwerken aan te bieden, waarop het mij — bid ik — gegund zij met een enkel woordje de aandacht mijner hoogachtbare Medeleden te vestigen.

Twee dier werken staan in betrekking met geschiedenis en eeredienst der Kempische Heilige Dimphna.

Het eerste — uit mijn eigen naam aangeboden — is eene Hoogduitsche verhandeling, in 1887 te Halle a. Saale verschenen en getiteld : *Die Hei-*

lige Dimphna. Inaugural-Dissertation zur Erlan-gung der Doktorwürde von der Philosophischen Fakultät der Königl. Vereinichten Friedrichs-Universität Halle-Wittemberg, von Ferdinand Heuckenkamp aus Pappenheim. Hoe klein van omvang ook — 48 bladzijden — biedt deze ver-handeling een veelzijdig belang, voor ons, Belgen, vooral, zoo onder 't opzicht van heiligenvereering als onder die van kunstgeschiedenis en boeken-kennis. De noeste opzoeker heeft arbeid noch reizen ontzien om — zij het, ja, ook beknopt — toch zooveel mogelijk volledig te wezen. Na eene inleiding, waarin hij, onder meer, de Ste-Dimphna-legende opgeeft in verkorte vertaling van Petrus Cameracensis, maar met behoud van den legen-darischen vorm, bespreekt of beschrijft hij de gedeeltelijk verloren, gedeeltelijk nog bestaande handschriften van het leven der Heilige; dan volgt het onderzoek over de verhouding der legende tot geschiedenis en sage, onderzoek welk den schrijver — met hoeveel grond mogen anderen beslissen — tot de bewering leidt, dat de legende op niet te loochenen historischen grond berust, maar heure inkleeding dankt aan eene breed verspreide sage, door zijnen meester SUCHIER (1) opgegeven. Opvolgend komt de beurt aan de poëtische bearbeidingen der

(1) SUCHIER. *Œuvres poétiques de Beaumanoir* (Société des anciens textes français) 1884, p. XXIII, ff.

legende: aan de platen, schilderijen, beeldhouwwerken, reliquieschrijnen, gebouwen en andere kunstvoortbrengsels met Dimphna's geschiedenis of vereering in verband; verder aan de vereering zelve der Heilige, en eindelijk aan de bibliographie, loopend van 1496 tot 1885, waarna de verhandeling sluit met een aanhangsel, eenige oudere en jongere dichtstukjes bevattend betrekkelijk het onderwerp.

Het tweede werkje draagt voor titel : *De kerk van Ste-Dimphna te Geel* (Geel, drukk. van E. Biddeloo, 1888, kl. in-8°, 84 bladz.) en wordt de Academie aangeboden door den ongenoemden schrijver, die mij verzocht hem ongenoemd te laten, al zie ik daar geene goede reden voor. Zijn werkje toch, ofschoon hij slechts een stichtend volksboek vooral beoogde, munt zoowel uit door zuiverheid en keurigheid van taal en stijl, als door grondigheid en rijkdom van inhoud. Het is eene uitmuntende beschrijving van de Ste-Dimphnakerk zelve en van al de kunstschatten, die Geel's aloude en prachtige tempel bevat, en het is niet gewaagd het voor te stellen als een model in zijn vak, een vak, dat voor de talrijke kunstwerken van den Belgischen bodem meer beoefend moest worden. Na eene wetenswaardige inleiding behandelt de schrijver de kerk beurtelings in al hare deelen en in al de gewrochten, die haar versieren, en sluit vervolgens met eenige woorden over de belendende ziekenkamer voor de zinneloozen en over de reliquieën. Het blijft echter niet bij louter beschrijving en

verklaring : onbevangen en rechtzinnig wordt er — naar het past, en niet zonder grond — even wel gegispt als geprezen. Wij denken niet te overdrijven waar wij — bondig — het boekje bestempelen als volksboek allernuttigst, als lettergewrocht keurig afgewerkt, als kunstbeschrijving zeer leerzaam, onder alle opzichten belangrijk.

Verder heeft mij de heer kanunnik WALTMAN VAN SPILBEECK belast, de Academie verschillende zijner kleinere schriften aan te bieden, waartusschen ik vooral de aandacht trek op de *Norbertijnsche Mengelingen* en op *De voormalige Abdijkerk van Tongerloo en hare kunstschatten*. Het eerste bundeltje bevat, naast andere historische berichten, talrijke wetenswaardigheden in vak van wapen- en zegelkunde; het tweede schrift is eene uitmuntende bijdrage voor de Vlaamsche kunstgeschiedenis, en beide werken lichten voortreffelijk menig punt toe, dat door den schrijver in zijne *Geschiedenis der Abdij van Tongerloo* al te beknopt werd behandeld.

Eindelijk biedt nog, door mijne bemiddeling, de jonge dichter LODEWIJK MERCELIS de Academie zijn laatst verschenen gewrocht aan. *De Kempische Harp* — zoo luidt de titel — legt eene uiterst gunstige getuigenis af voor het talent van den zanger, die reuzenstappen vooruit gezet heeft sedert de verschijning van zijn eersten bundel *Natuur en Hert*. Al gaf ook reeds toen de dichter blijken van den besten aanleg en beloofde hij veel voor de toekomst, zoo werden toch al te uitspattende

weelderigheid in de bewerking en te ziekelijke weekheid voor de gedachten, en dit niet zonder grond, aan dien eersteling ten laste gelegd; doch, gelukkig! de dichter heeft onder dit dubbel opzicht veel, zeer veel gewonnen : thans is het gezonde en besnoeide poëzie, die hij ons aanbiedt. Het ware te lang tot bijzonderheden uit te weiden over de verschillende stukken, die meest allen veelvuldige verdiensten hebben. Laat ik enkel zeggen, dat de Kempische harpenaar doorgaans kloekgespierd is en zwierig in zijnen verzenbouw, innig, edel en aandoenlijk in zijne gevoelens, zoodat hij de beste snaren van het hart weet te doen trillen; dat, bij name, de metrische verzen, voor welke de zanger bij ons hooggeacht medelid, den heer J.-A. VAN DROOGENBROECK, ter schole ging (1), voor het algemeen met de beste zorg zijn afgewerkt : dat wij, kortom, in MERCELIS een echten dichter mogen begroeten en in zijnen bundel eene perel te meer aan de rijke kroon onzer Vlaamsche Letteren.

S. D. DAEMS.

Lezingen.

De Academie ontvangt mededeeling van den volgenden brief, gedagteekend uit Leiden den 30 April 1889 :

(1) Bekroonde *Verhandeling over de toepassing van het Grieksch en Latijnsch metrum op de Nederlandsche Poëzij*. — Zie *Kemp. Harp, Aanteek.* bl. 153.

Leiden, 30 *April* 1889.

Aan de Koninklijke Vlaamsche Academie voor taal- en letterkunde te Gent.

Wel Edel Hooggeleerde Heeren,

Naar aanleiding der lezing, gehouden in uwe zitting van den 16[en] Januari 1889 door uw buitenlandsch eerelid den heer Th.-I.-J. Arnold, over de door mij vervaardigde en door uwe Academie op den 27[en] December 1887 met de gouden medaille bekroonde Bibliographie der Middelnederlandsche taal- en letterkunde, veroorloof ik mij het volgende schrijven tot uwe vergadering te richten.

Aan den heer Arnold, die de goedheid had mij een afdruk zijner lezing te doen toekomen, heb ik reeds mijnen dank betuigd voor de aanwijzing der leemten en gebreken, die in mijn werk door hem gevonden werden, van welke aanwijzing ik, voor zoover ik het met zijne aanmerkingen eens ben (1), een dankbaar gebruik hoop te maken, als ik over een paar jaren onder uwe auspicen

---

(1) Ten zeerste betreur ik dat, toen ik het Register geheel omwerkte en uitbreidde en daarin volgens den raad van dr. Ferd. Vanderhaeghen de verwijzingen aanbracht, door ernstige ziekte van een mijner huisgenooten daaraan niet zooveel aandacht en nauwgezetheid kon wijden als daarvoor vereischt werden, daardoor verzuimde aan een groot getal namen de verwijzingen te geven en zulks niet eerder gewaar werd dan nadat de heer Arnold in een vriendschappelijk schrijven van 1 Oct. 1888 mij daarop gewezen had.

een supplement op mijn boek, of eene nieuwe, vermeerderde uitgave daarvan zal geven.

In ernstig verzet kom ik echter tegen de conclusie van den heer Arnold, waarmede hij zijne lezing besloten heeft en zooals die afgedrukt is op blz. 34 en 35 der *Verslagen en Mededeelingen* Uwer Academie, Jrg. 1889. Nu de heer Arnold, die, zooals uit de volgende regelen blijken zal, geheel *onjuist* schijnt ingelicht te zijn en *geen kennis* schijnt gedragen te hebben van de Verslagen en Besluiten der heeren Kampraden, noch van die Uwer vergadering van den 27 December 1887 en van den 18en Januari 1888, zooals die *afgedrukt* zijn in de Verslagen en Mededeelingen Uwer Academie van 1887 blz. 239-245, blz. 282 en van 1888 blz. 9, noch van de briefwisseling tusschen Uwe Academie en mij gevoerd en dientengevolge eene *ten eenemale onjuiste* en *onware* conclusie getrokken heeft, en Uwe Academie, door die lezing in hare Verslagen en Mededeelingen van 1889 blz. 13-35 af te drukken, aan die onjuiste conclusie haar zegel schijnt te hechten, nu kan en mag eén ernstig en gemotiveerd protest daartegen van mijn zijde niet uitblijven. Te minder nu ik van terzijde vernomen heb dat door uwe Academie in hare jongste zitting eene Commissie benoemd werd, met de opdracht te onderzoeken of het noodig is een supplement en eene lijst van aanmerkingen en verbeteringen te geven op mijn werk, dan wel of men het bij het door den heer Arnold uitgebracht rapport zal laten.

Zeer gemakkelijk zal mij het schrijven van dat protest vallen, daar ik niet anders te doen heb dan de eigen woorden mede te deelen van Uwen Voorzitter, Uwen Bestendigen Secretaris en van de heeren Kampraden in de wedstrijden 188., zooals die voorkomen in door mij ontvangen *telegrammen*, *brieven* en in de **gedrukte** *Verslagen* uwer Academie.

TEN EERSTE. — De heer Arnold beweert (blz. 34 der Verslagen 1889, regel 9 van boven) :
« Het antwoord werd, om zoo te zeggen *voor-*
« *waardelijk* bekroond. De S. werd namelijk ver-
« zocht eenige verbeteringen te brengen in zijn
« werk, en de Academie ging zelfs zóo ver dat
« zij den samensteller inzage aanbood van de niet
« bekroonde antwoorden, om daaruit zijn reeds
« goed werk nog beter te maken, daarbij uitgaande
« van het welwillende en zeer juiste beginsel dat
« in eene bibliographie als deze, in Noord-Nederland
« vervaardigd, noodzakelijk eenige artikelen moesten
« ontbreken verschenen in Zuid-Nederlandsche tijd-
« schriften. De Academie hield dit gebrek voor
« zoo natuurlijk, dat zij oordeelde het werk toch
« te moeten bekronen, en den bewerker behulpzaam
« te moeten zijn bij de aanvulling. »

Het oordeel der HH. Kampraden *daarentegen* luidde : 1° dat van den Hooggeleerden Heer Dr P. Willems (blz. 239 der Verslagen 1887) :
« N° 1, integendeel, is meesterlijk bewerkt. Het is
« een werk waarover de Schrijver, zooals hij zegt,

« lange jaren heeft gepijnd. Het algemeen plan,
« de hoofdafdeelingen, de onderafdeelingen, elk
« nummer in het bijzonder, alles is even wel aange-
« legd en uitgevoerd. Slechts enkele opmerkingen
« zal ik mij veroorlooven te maken »; en verder
blz. 240 : « Mijn besluit is het volgende : *Ik stel*
« *voor den prijs van* 600 *frank toe te kennen*
« *aan den Opsteller van N° 1* *) en zijn werk te
« doen drukken. Men zou den Schrijver *kunnen* *)
« **verzoeken** *) een hoofdstuk over Charters en Wet-
« telijke oorkonden er bij te voegen, tenzij de Aca-
« demie verkieze in een volgend jaar eene bijzondere
« prijsvraag uit te schrijven voor de Bibliographie
« van Charters, privilegiën, rekeningen enz. »
2° dat van den Hoog Welgeboren Heer Jhr. Mr. Napoleon de Pauw (blz. 241 der *Verslagen* 1887) :
« Na een grondig onderzoek der vier handschriften
« op de 2e vraag, verklaar ik mij *volkomen* *) bij
« het verslag van den heer Willems, *en de besluit-*
« *selen daarvan, te voegen* *); » en 3° dat van den Wel Edel Zeer Gel. Heer Dr Ferd. Vanderhaeghen (blz. 242 der Verslagen 1887) : « N° 1, de kenspreuk
« dragend : « Hier es over ghepijnt langhe stonde, »
« is inzonderheid merkwaardig omdat het een groot
« aantal wetenschappelijk gerangschikte titels bevat
« van artikelen, opgenomen in tijdschriften en
« verzamelingen. Vooral uit dat oogpunt beschouwd,
« is het een werk van onschatbare waarde voor

---

*) Ik spatieer.

« den letterkundige »; en blz. 245 komt de heer
Dr Vanderhaeghen tot het eindoordeel : « N:
« aldus No 1 met No 2 te hebben vergeleken,
« aarzel ik niet als mijn gevoelen uit te spreken
« *dat de palm der overwinning toekomt aan het*
« *HS. No* 1. *) »

Na dit gunstig oordeel van Uwe zoo zeer
bevoegde Kampraden nam Uwe vergadering op
27 Dec. 1887 het volgende Besluit (blz. 282 der
Verslagen 1887) : « Gevolg gevende aan het gunstig
« besluit der drie beoordeelaars, *stemt de Academie*
« *den gouden eerepenning aan de bibliographische*
« *verzameling No* 1 *), dragende tot kenspreuk : Hier
« es over ghepijnt langhe stonde. » Bij de opening
« des briefjes blijkt dat de bewerker is de heer
« Louis D. Petit, bewaarder der drukwerken aan
« de Bibliotheek der Hoogeschool te Leiden. »

Dit Besluit werd mij medegedeeld in een telegram (No 1259), aangeboden te Gent den 27 Dec.
te 4 u. 41 m. luidende : « *Uw werk bekroond*
« *door Academie.* *) Prijsuitreiking Donderdag 29
« dezer, Gouvernementshotel, half drie uur (ondert.
« De Potter, » onmiddellijk gevolgd door telegram
(No 1262) aangeboden te Gent te 5 u. 32 m.,
luidende : « *Geluk met bekroning* *), kom, wanneer
« uitgenoodig (*sic*) overmorgen donderdag (ondert.)
« Arnold. » Den 10 Januari 1888 werd het tele-

(*) Ik spatieer.

gram van Uwen Secretaris bevestigd door de volgende missive : « Bij dezen heb ik het genoegen u « *bekrachtiging* *) te geven van het telegram, den « 27 December j.l. namens de Koninklijke Vlaam- « sche Academie u toegezonden. Met dezen verzend « ik, aan uw adres, de som van 600 fr., *bedrag* « *van den u toegekenden prijs*. *) Gelief, per kee- « rende post, mij quittantie van die som te zenden « (drie afschriften, voor de Rekenkamer), enz. (ondert.) De Bestendige Secretaris, Frans de Potter. »

Daarenboven ontving ik op den 12 Jan. 1888 een hartelijken gelukwensch van den Hooggel. Heer Dr P. Willems : « Aanvaard mijne oprechte gelukwenschen voor uwe meesterlijke bibliographie. Uw verhandeling mag er op roemen, als Cæsar : Veni, vidi, vici. »

Uit het hierboven medegedeelde blijkt, naar ik mij vleien durf, overtuigend dat van eene « om zoo te zeggen *voorwaardelijke* » bekroning van mijn werk *in de verste verte* geen sprake *was*.

TEN TWEEDE. — De heer Arnold beweert (blz. 34 der Verslagen, regel 10-23 v.b.) en ik meen die bewering hier te mogen herhalen : « De « S. werd namelijk verzocht eenige verbeteringen « te brengen in zijn werk, en de Academie ging « zelfs zóo ver dat zij den samensteller inzage « aanbood van de niet bekroonde antwoorden,

*) Ik spatieer.

« om daaruit zijn reeds goed werk nog beter te
« maken, daarbij uitgaande van het welwillend...
« zeer juiste beginsel dat in eene bibliographie
« als deze, in Noord-Nederland vervaardigd, nood-
« zakelijk eenige artikelen moesten ontbreken ver-
« schenen in Zuid-Nederlandsche tijdschriften. De
« Academie hield dit gebrek voor zoo natuurlijk,
« dat zij oordeelde het werk toch te moeten
« bekronen en den bewerker behulpzaam te moeten
« zijn bij de aanvulling. »

De toedracht der zaak echter is dat het jurylid de Hooggel. Heer Dr P. Willems in ZEd. verslag schreef : « »Het gedeelte dat over de taalkunde « handelt, zou ik verlangen wat meer te zien « uitgebreid en bewerkt volgens het plan gevolgd « door N° 4, » en verder in zijn eindoordeel (zooals hierboven reeds gezegd is) « men *zou den* schrijver ***kunnen verzoeken*** *) een hoofdstuk over « Charters en Wettelijke Oorkonden *er bij te* voegen enz. » (blz. 240 der Verslagen 1887). Jhr. Mr. N. de Pauw beaamde dit (blz. 241 der Verslagen) en Dr F. Vanderhaeghen schreef niets anders dan (blz. 243 der Verslagen) : « Aangezien « nu N° 2 en ook N° 3, inlichtingen bevatten, « niet voorkomende in N° 1, *zou ik* meenen *dat* « men *een hoogst practisch werk* zou verrichten « *wanneer men aan de verschillende antwoorden*

*) Ik spatieer.

« *datgene wilde ontleenen, wat aan het bekroonde*
« *mocht ontbreken* *). » En op blz. 244 en 245 :
« Men zal lichtelijk begrijpen dat het mij, bij gebrek
« aan tijd, niet mogelijk is geweest mijne onder-
« zoekingen verder uit te strekken. Wanneer men
« echter mocht besluiten het bekroonde werk ter
« perse te leggen, zullen de heer Arnold en ik
« ons gaarne belasten met de verbetering der
« drukproeven en met de invoeging van hetgeen
« mocht blijken te ontbreken. »

Daarbij bleef het; mij bleek uit *geen enkelen brief* en *geen enkel Verslag* dat de Academie mij **inzage aanbood** *van de niet bekroonde antwoorden*. En dat genoemd aanbod **niet gedaan** werd blijkt voldoende uit blz. 9 der Verslagen 1888, alwaar wij lezen : « Aan den Heer Petit zal « gevraagd worden wat hij voornemens is te doen « ten opzichte van de *aanmerkingen* *), welke de « Heeren Beoordeelaars in hun verslag over zijne « Bibliographie gemaakt hebben » welke vraag mij dan ook met schrijven van 20 Januari 1888 door den Heer Secretaris gedaan werd.

Uit een en ander blijkt voldoende dat de bewering van den Heer Arnold als zou mij *inzage geboden* zijn der niet bekroonde antwoorden **onjuist** is.

TEN DERDE. — De heer Arnold schrijft (blz.

---

*) Ik spatieer.

34 Verslag 1889) regel 8 v. o. « De Heer P. hield « echter geene rekening van de gemaakte aanmer- « kingen, wees het schoone aanbod van de Academie « van de hand enz. »

Naar aanleiding der vraag van de Academie wat ik voornemens was te doen ten opzichte der aanmerkingen door de HH. Beoordeelaars op mijn werk gemaakt, trad ik met de Jury, met name met den Heer Dr Vanderhaeghen, in briefwisseling, deelde aan ZEd. mijne bezwaren mede tegen sommige der gemaakte opmerkingen, eveneens mijne bezwaren tegen ZEd. meening omtrent het ontleenen van sommige aanteekeningen uit de niet bekroonde antwoorden en besloot ik met ZEd. voor te stellen dat ik het boek met eenige kleine wijzigingen, en bijgewerkt met de uitgaven die nà de vervaardiging van het HS verschenen waren, zou laten drukken zóoals ik het aan Uw Academie ingezonden had. ZEd. schreef mij daarop den 27en *Januari 1889* (en gaf mij den 20en April jl. vergunning hier mede te deelen) : « Wat de uittreksels betreft die « uit de antwoorden No 2 en No 3 te doen zijn, « ik geloof met U, dat die niet zeer talrijk zullen « zijn. Met alle zekerheid kàn ik het echter niet « zeggen. Een nauwkeurige vergelijking alleen kan « dit uitwijzen ; » en verder : « *Alles wel ingezien* « *is uw werk nagenoeg volledig* *), *zoo volledig als*

---

*) Ik spatieer.

« *een dergelijk werk bij* **de eerste uitgaaf zijn**
« **kan** *). » Daarop zond ik aan ZEd. een drukproef van het 1e vel en daar ZEd. mij geschreven had dat hij ten gevolge van ongesteldheid en vele bezigheden aan het nazien van mijne proeven niet veel tijd zou kunnen wijden (de naam van den heer Arnold werd in ZEd. brief *niet* genoemd), stelde ik aan ZEd. voor de correctie aan mij over te laten, waarin ZEd. *toestemde* en mij den 8en Feb. schreef : « Ik heb de eer de drukproef terug te
« zenden, die ge mij ter inzage hebt gezonden.
« In overeenstemming met uwe begeerte bewaar
« ik *mijn aanvullende artikels* *) (een klein getal)
« voor de tweede uitgaaf van uw werk. »

Van de gevoerde briefwisseling en *getroffen overeenkomst* gaf ik aan Uwe Academie per brief 12 Feb. 1888 kennis, van welken brief voorlezing werd gedaan in Uwe zitting van 22 Feb. 1888.

TEN VIERDE. — De Heer Arnold schrijft blz. 34 der Verslagen 1889, regel 3 v. o : « De
« Academie zal zich hierbij herinneren dat de S.,
« *na de bekroning*, weigerde het boek door haren
« gewonen uitgever te laten drukken, en daaren-
« tegen eischte dat zijn werk te Leiden zou worden
« uitgegeven; dat de Academie, evenzeer *na de*
« *bekroning*, te weten kwam, dat door den heer
« P. reeds eene overeenkomst voor de uitgave was

*) Ik spatieer.

« gemaakt met de firma E.-J. Brill te L
« en dat het werk aldaar reeds was ter p
« gelegd nog vóor de onderhandelingen over
« uitgave, tusschen de Academie en den bekroon
« gevoerd, ten einde waren gebracht. »

Den 15^{en} Jan. 1888 richtte ik een *met* *redenen omkleed* schrijven tot Uwe Acade waaromtrent het Verslag Uwer zitting van 18 Ja 1888 (blz. 8-9) het volgende vermeldt : « Bij br
« van 15 Januari 1888 betuigt de Heer Louis
« Petit aan de Academie zijnen innigen da
« voor de hem toegekende eervolle onderscheidin
« en deelt mede, dat zijne Bibliographie » re
« bij de bekende firma E.-J. Brill, te Leiden
« perse gelegd is en verschijnen zal zoo spoe
« een keurige typographische uitvoering en nau
« gezette correctie zulks zullen toelaten ». Na e
« beraadslaging over de vraag, of de heer P
« wel het recht heeft zelf de uitgave van een d
« de Academie bekroond werk, buiten haar te do
« **lost de vergadering deze vraag op in bevesti-**
« **genden zin** *), dewijl de voorwaarden van de
« wedstrijd dit punt niet duidelijk genoeg bepalen
« de Academie zal echter, in het vervolg, zich
« het recht voorbehouden al de door haar bekroonde
« stukken zelve uit te geven, » enz. enz.

Duidelijk blijkt hieruit dat van *weigeren* en

*) Ik spatieer.

eischen van mijn kant **geen sprake was** en dat tusschen uwe Academie en mij geen onderhandelingen over de uitgave gevoerd werden. De woorden van den heer Arnold zijn dus ook, wat dit punt betreft, *onjuist*.

Verder wil ik hier in herinnering brengen dat op hun verzoek Uw Secretaris aan mijne uitgevers een vel zond van de uitgave der VIIe *Bliscap van Maria*, opdat zij zich, wat formaat en papier betreft, daarnaar zouden kunnen richten; dat ik op 6 Feb. aan den Heer Vanderhaeghen eene proef zond van vel 1, en dat ik later aan Uwen Secretaris een proef zond van den *titel* van het boek, die, door ZEd. **goedgekeurd**, aan mij teruggezonden werd. Verder dat uwe Academie een groot getal ex. bij mijnen uitgever bestelde en na ontvangst daarvan ze aan hare leden toezond; dat ik nà de uitgaaf van de HH. Prof. Willems en Dr Ferd. Vanderhaeghen de meest vleiende brieven ontving, en dat Uw bestuurder Jhr. Mr. Nap. de Pauw die, èn als jurylid èn als bestuurder, van alles wat mijn werk betrof, geheel op de hoogte was, de beleefdheid had mij op 24 Sept. 1888 (dus nà de uitgave) o. a. te schrijven : « Ik ben er fier over, « als Bestuurder der Koninklijke Vlaamsche Aca- « demie, haar en u eenigszins gelegenheid te hebben « kunnen geven, een zoo in den grond als in den « vorm overheerlijk werk, als eersteling onzer « prijskampen het licht te laten zien. enz. » (ondert.) Napoleon de Pauw, bestuurder. »

Daar de Heer Arnold *verkeerd ingelicht* en *niet genoeg bekend* was met hetgeen tusschen Uwe Academie en mij voorgevallen is, heeft hij, zooals uit de voorgaande regels gebleken is, eene ten eenenmale *onjuiste* conclusie getrokken. Van de ridderlijkheid Uwer Academie meen ik te mogen verwachten dat zij alles aanwenden zal om den ongunstigen indruk, dien dit onjuiste oordeel aan Uwe Leden zou kunnen gegeven hebben, door een beteren indruk te doen vervangen en verzoek ik U dus :

1° *dezen brief in zijn geheel in uwe eerstvolgende vergadering te laten voorlezen*;

2° *dezen brief in zijn geheel in de Verslagen en Mededeelingen uwer Academie te laten afdrukken*;

3° *mij daarvan een zeker getal afdrukken* (*liefst ontving ik er* 20) *te doen toekomen.*

Met verzekering mijner hoogachting heb ik de eer mij te noemen

Van uwe Academie
de dienstwillige

LOUIS D. PETIT.

Conservator der drukwerken bij de Bibliotheek der Rijks-Universiteit.

Op dit schrijven, door het bestuur aan den heer TH.-J.-I. ARNOLD medegedeeld, werd door dezen het volgende antwoord ingezonden :

M.HH. Dank voor de toezending van den brief des heeren L.-D. Petit. Door die toezending toch hebt ge me in staat gesteld daaraan eenige woorden toe te voegen, die dan te gelijker tijd in de « Verslagen en mededeelingen » kunnen worden opgenomen. Vreest niet dat ik te veel van uwen tijd en van uwe aandacht zal vorderen. De omstandigheid dat de zaak der « Middelnederlandsche bibliographie » reeds herhaalde malen in ons midden werd besproken, is oorzaak dat ik kort kan zijn. Ook zal ik het den zetter niet moeilijk maken; hem beloof ik, geen enkel woord te zullen onderstrepen.

Met voorbijgang van een paar tegen mij persoonlijk gerichte uitdrukkingen, die mij koud laten, wensch ik slechts, tot staving mijner beweringen, te wijzen op eenige onjuistheden welke in den brief van den heer P. voorkomen, en om zoo kort te zijn als maar eenigszins mogelijk is, zal ik mijne aanmerkingen in den meest beknopten vorm aan uwe overweging en aan uw oordeel onderwerpen.

Ik verzoek U derhalve in het oog te houden :

1°, dat, na de lezing mijner « Mededeelingen » noch door het Bestuur, noch door HH. Beoordeelaars, noch door een der aanwezige Leden, de door mij gemaakte aanmerkingen, of ook slechts eene enkele daarvan, werden tegen gesproken, en dat ook, nadat die « Mededeelingen » gedrukt waren, door niemand bezwaren werden ingebracht tegen de gemaakte gevolgtrekkingen.

2°, dat de heer P. wel eenige dezer gevolgtrekkingen tracht te wederleggen, maar dat ook door hem niet ééne mijner aanmerkingen wordt tegengesproken.

3°, dat de door den heer P. aangevoerde verontschuldiging ten aanzien van het « Register » op zijn werk, dat door mij onnauwkeurig en onvolledig werd genoemd, onvoldoende is, aangezien niemand, althans niet de Academie, bij den heer P. op eene overhaaste uitgave der « *Bibliographie* » heeft aangedrongen, en men hem gaarne den tijd zou hebben gelaten, benoodigd voor de samenstelling van eene goede Tafel.

4°, dat de heer P., bij de aanhaling der woorden « voorwaardelijk bekroond », in plaats van te verwijzen naar blz. 34 der « Verslagen en mededeelingen » van 1889, had behooren te verwijzen naar bladz. 13 dierzelfde verzameling, waar die woorden beter zijn omschreven, en luiden : « ... alhoewel HH. Beoordeelaars aan de bekroning « niet rechtstreeks voorwaarden verbonden, zij dit « toch zijdelings deden, door... » enz.

5°, dat uit mijne « Mededeelingen » volstrekt niet blijkt dat ik, in tegenspraak met het oordeel van den Raad van beoordeeling, zou hebben bedoeld dat het antwoord van den heer P. de bekroning niet waardig was, maar integendeel zeg : « we « noemen die vrucht goed en de eer der bekroning « volkomen waardig » (t. a. p., blz. 13).

6°, dat de vele gelukwenschen en de betuigingen van ingenomenheid met zijn werk den heer P. door

HH. Beoordeelaars toegezonden, de door hen gemaakte aanmerkingen en de door hen aanbevolen wijzigingen volstrekt niet buitensloten.

7°, dat, o. a., door een der HH. Beoordeelaars aan den heer P. den raad werd gegeven : « aan de verschillende antwoorden datgene [te] « ontleenen, wat aan het bekroonde [antwoord] « mocht ontbreken » (Verslagen en mededeelingen, 1887, blz. 243).

8°, dat daartoe, door denzelfden Beoordeelaar, aan den heer P. een middel aan de hand werd gedaan (t. a. p., blz. 245), waaruit bleek dat dit voorstel ernst was.

9°, dat, indien de heer P. liever van het daar genoemde middel geen gebruik wilde maken, het aan hem had gestaan een ander middel voor te stellen, welk middel dan geen ander had kunnen zijn dan toezending van de andere antwoorden.

10°, dat de zaak der toezending ook steeds in dien geest door de Academie werd besproken, deze zich op de aanvrage voorbereid hield, en het Bestuur gemachtigd was, aan de aanvrage van den heer P., om toezending der andere antwoorden, te voldoen.

11°, dat het aanbod besloten lag in de vraag van den heer Bestend. Secretaris : wat de heer P. voornemens was te doen ten opzichte der aanmerkingen door HH. Beoordeelaars gemaakt. Had de heer P. geantwoord : ik zal aan dat verlangen voldoen, dan zou de toezending onmid-

delijk hebben plaats gehad; welvoegelijkshalve mocht de heer Secretaris dit echter niet doen, alvorens van den heer P. bericht te hebben ontvangen, dat de toezending hem aangenaam zou zijn.

12°, dat de heer P. eerst met zijne weigering om veranderingen, verbeteringen en vermeerderingen in zijn werk aan te brengen, voor den dag kwam, nadat hem, op zijn verzoek, den 10en Jan. 1888, het bedrag van den behaalden prijs was toegezonden, en eerst uit zijnen brief van den 15n derzelfde maand voor het eerst bleek, dat hij weigerde in dit opzicht te voldoen aan het door HH. Beoordeelaren duidelijk uitgedrukt verlangen.

13°, dat juist uit den, ook door den heer P. aangehaalden brief van den heer Bestend. Secretaris, d.d. 20 Jan. 1888, blijkt, dat de Academie bij hare wenschen bleef, maar dat op dezen brief door den heer P., den 12n Febr., op ontwijkende wijze werd geantwoord, en deze, zich verschuilende achter eene bijzondere briefwisseling tusschen hem en een der leden van den Raad van beoordeeling, bleef weigeren.

14°, dat uit de brieven van den heer P. blijkt, dat deze, gebruik makende van den minder duidelijken vorm door de Academie aan hare voorwaarden gegeven, reeds vóor de bekroning met de firma E.-J. Brill, te Leiden, eene overeenkomst had gesloten met betrekking tot de uitgave van het werk, reden waarom de heer P., tegen alle en overal in gebruik zijnde regelen in, na de

bekroning, aan de Academie het eigendomsrecht op zijn antwoord bleef betwisten.

15°, dat het tevens, volgens de eigen verklaring van den heer P. juist is, dat het boek reeds te Leiden ter perse was gelegd vóor nog de onderhandelingen daarover waren geëindigd, vermits de heer P., in zijnen brief van 15 Jan. 1888 schrijft : ... « veroorloof ik mij... uwe Vergade-« ring mede te deelen, dat mijne Bibliographie « reeds ter perse is... » terwijl de Academie nog bij haar schrijven van 20 Jan. vroeg, wat de heer P. « voornemens [is] te doen opzichtens de « aanmerkingen [op zijn] werk gemaakt ».

16°, dat de Academie, ter oorzake der voortdurende weigering van den heer P., welke nogmaals bleek uit diens brief van 12 Febr., alsmede dewijl deze zich steeds bleef verschuilen achter de door hem gevoerde bijzondere briefwisseling, wel genoodzaakt was een einde aan de zaak te maken, en zij dus, alhoewel met tegenzin, den heer P. het antwoord op diens laatsten brief schuldig bleef.

Ziet hier, M. HH. en hooggeachte Medeleden, de punten, die ik aan uw aandachtig oordeel wensch te onderwerpen. In het volle vertrouwen dat dit, hoe het ook moge uitvallen, juist zal zijn, blijf ik

de uwe

TH.-J.-I. ARNOLD.

Het algemeen gevoelen der vergadering is, dat de pennestrijd betreffende de *Middelnederlandsche Bibliographie* hiermede dient gesloten te worden.

Bestendige Commissie.

De Commissie stelt voor, het dichtwerk *Troye*, thans ter perse, uit te geven in drie boekdeelen van 500 bladzijden ieder. Een vierde deel zou de fragmenten bevatten uit andere handschriften.

Zij vraagt om een fac-simile te laten maken van een fragment, naar het schutblad van een boek, behoorende aan het O.-L.-Vrouwecollege te Antwerpen.

De Academie willigt beide vragen in.

Driejaarlijksche wedstrijd van Vlaamsche tooneelletterkunde.

Door den heer Génard, voorzitter der jury voor den driejaarlijkschen wedstrijd van Vlaamsche tooneelletterkunde, wordt medegedeeld dat, op de besluitselen van het verslag des heeren Coopman, geheimschrijver der jury, de prijs met algemeene stemmen is toegewezen aan den heer Hector Plancquaert, van Zomergem, met zijn drama : *Karel de Goede*.

Op voorstel des heeren Micheels zal het verslag over den wedstrijd in de *Verslagen en Mededeelingen* der Academie worden opgenomen.

Nadat de heer Hansen heeft gevraagd waarom de maandelijksche zitting van Juni niet, zooals gewoonlijk, op den derden woensdag heeft plaats gehad, en de heer bestuurder geantwoord heeft dat sommige leden dien dag vermoedelijk niet op reis hadden kunnen gaan, legt de heer Obrie het volgende voorstel neder :

« De gewone vergaderingen blijven bepaald op den derden woensdag van elke maand. Alleen bij voorafgaande beslissing der Academie zal hiervan kunnen worden afgeweken. »

Dit voorstel wordt aangenomen.

Het eerste punt aan de dagorde is de kiezing van een werkend lid, tot vervanging van wijlen den heer Stroobant.

De heer L.-W. Schuermans, briefwisselend lid, de meerderheid der stemmen bekomende, verklaart de heer bestuurder hem, onder voorbehoud der koninklijke bekrachtiging, gekozen tot werkend lid.

De bestendige secretaris leest eenen brief van Mr. A. Prayon, zijne verwondering uitdrukkende dat de zitting van heden zou geheim zijn, dus met uitsluiting der briefwisselende leden. Het komt hem voor, dat die uitsluiting noch met den tekst, noch met den geest van de *Wetten* der Academie strookt en de artikels 6 en 7 dier *Wetten* hier niet in te roepen zijn. Gaarne zou hij tegenwoordig zijn bij de bespreking van het voorstel, dat hij

met de heeren Coopman en de Potter in de zitting van Mei heeft ingediend, en verzoekt de Academie die bespreking tot eene volgende (openbare) zitting te willen verdagen.

Volgens Jhr. de Pauw, wien de artikels 6 en 7 der *Wetten* niet klaar schijnen, zou de Academie deze thans moeten duidelijk maken. Hij meent dat den briefwisselenden leden het recht niet kan gegeven worden te protesteeren tegen eene beslissing der werkende leden, en dat deze alléen geroepen kunnen worden tot regeling van al hetgeen de inrichting der Academie betreft. Ten slotte stelt hij voor, het voorstel des heeren Coopman, de Potter en Prayon in geheime zitting te bespreken.

Na eene beraadslaging, aan welke de heeren Claeys, Coopman, de Pauw, de Potter, Roersch en Willems deel nemen, stelt de heer Snieders voor :

« De Academie verstaat dat alle voorstellen rakende de inrichting der Academie uitsluitelijk in geheime zitting door de werkende leden behandeld worden. »

Dit voorstel zal worden gebracht op de dagorde der maand Juli, evenals dat, aangeboden door de heeren Coopman en Obrie : 1° Bepaling van het getal leden der twee nieuwe bestendige commissiën; en 2° kiezing van de leden dezer commissiën.

De zitting wordt geheven te 4 1/2 uren.

Geheime zitting van 17 Juli 1889.

Aanwezig de heeren J. de Laet, bestuurder, Em. Hiel, onderbestuurder, Fr. de Potter, bestendige secretaris;

de heeren H. Claeys, jhr. N. de Pauw, E. Gailliard, P. Génard, L. Roersch, A. Snieders, F. van der Haeghen, P. Willems, P. Alberdingk Thijm, S. Daems, C. Hansen, L. Mathot, J. Micheels, J. Obrie, Th. Coopman, A. de Vos, K. Stallaert, J. Broeckaert, E. van Even en L. Schuermans.

De heer Gezelle laat schriftelijk weten dat hij verhinderd is de zitting bij te wonen.

Door den bestendigen secretaris wordt de lijst overgelegd der

AANGEBODEN BOEKEN.

Vanwege het Staatsbestuur :

Chronique et cartulaire de l'abbaye de Hemelsdaele. Bruges, 1858, in-4°.

Van den heer K. STALLAERT :

Van der Wive Wonderlicheit werdt u hier een deel geseit. Een gedeeltelijk onuitgegeven

hekeldicht van JAN BOENDALE. Gent, 1889, in-8°. (Uittreksel uit *de Dietsche Warande*.)

Van den heer H. SERMON :

Jan zonder Vrees. (Uit de *Verslagen en Mededeelingen* der Academie), in-8°.

Van den heer JOHAN WINKLER :

Frisk end Flaemsk. Haarlem, 1889, in-8° (Overdruk.)

Vanwege de *Société d'Emulation pour l'étude de l'histoire et des antiquités de la Flandre* :

Annales, 38e deel, 1e-2e afleveringen.

Vanwege den heer GUSTAAF VAN LOO :

Bespreking der middelen ter stoffelijke, verstandelijke en zedelijke verbetering der lagere volksklassen. Gent, 1888-1889, in-12°.

De heer bestuurder wenscht den heer Schuermans geluk met zijne benoeming tot werkend lid en spreekt hem een hartelijk welkom toe, aan de vergadering herinnerende dat de nieuwbenoemde een der oudste verdedigers is van onze taalrechten en ten onzent het eerste *Idioticon* heeft uitgegeven.

De heer Schuermans spreekt zijnen dank uit voor de hem bewezene onderscheiding en belooft

de hem nog overblijvende krachten te zullen aanwenden in het belang der taal en ter eere der Academie.

Aan de Academie is eene uitnoodiging gezonden vanwege den Belgischen Bond van Oudheid- en Geschiedkundige Maatschappijen, tot bijwoning van den vijfden landdag, welke in het begin der maand September eerstkomende te Middelburg (Zeeland) zal gehouden worden. — De heeren C. Hansen en A. de Vos worden aangeduid om de Academie op deze wetenschappelijke vergadering te vertegenwoordigen.

Bij de kennisgeving dat de Academie eene uitnoodiging had ontvangen van den heer kanunnik van den Hende, vicaris-capitularis des bisdoms van Gent, tot bijwoning der plechtige begrafenis van Mgr. Lambrecht, bisschop van Gent, doch dat de uitnoodiging te laat was toegekomen om de buiten deze stad verblijvende leden bij tijds te kunnen verwittigen, wordt door den bestendigen secretaris hulde gebracht aan den afgestorvene, niet als priester of kerkvoogd, maar als Vlaming, van wien onze stamgenooten met reden mochten hopen dat hij eene aanzienlijke verbetering zou hebben toegebracht aan het onderwijs onzer taal in de onderwijsgestichten van verschilligen graad, onder zijn hoog toezicht gesteld. Van dit standpunt beschouwd, zegt de spreker, is het afsterven van den kerkvoogd een onschatbaar, ja onherstelbaar verlies. Mgr. Lambrecht was ook een verdienstelijk Vlaamsch schrijver, bij voorkeur zijne

moedertaal gebruikende voor zijne godgeleerde werken, waaronder er klassisch zijn geworden in Noord- en in Zuid-Nederland.

Dagorde.

Eerst wordt in stemming gelegd het voorstel, ingediend door den heer Snieders :

« De Academie verstaat, dat alle voorstellen rakende de inrichting der Academie uitsluitelijk in geheime zitting, dit is door de werkende Leden, behandeld worden. »

Door meerderheid van stemmen wordt dit voorstel aangenomen.

Het tweede punt is het voorstel der heeren Coopman, de Potter en Prayon, hetwelk aanleiding had gegeven tot twee amendementen : het eerste onderteekend door de heeren jhr. de Pauw, Génard, Mathot, Snieders en van Droogenbroeck; het tweede aangeboden door de heeren Broeckaert, de Vos, Hiel, Micheels en Obrie.

Bij artikel 1 van het eerste amendement wordt voorgesteld :

« Elke commissie bestaat uit *zeven* leden, van welke er twee onder de briefwisselende en eereleden der Academie kunnen worden gekozen. »

Bij artikel 1 van het tweede amendement :

« Elke commissie is samengesteld uit den bestuurder (1), den bestendigen secretaris en 9 leden,

(1) Artikel 12 van het Koninklijk besluit betreffende de inrichting der Academie.

waarvan *twee* kunnen gekozen worden onder de briefwisselende leden en *twee* onder de leden, die deel maken van de reeds bestaande bestendige commissië. »

Beide artikelen worden toegelicht en besproken.

Op voorstel der heeren P. Willems en Coopman beslist de vergadering dat zij eerst stemmen zal over het aantal commissieleden.

Met meerderheid van stemmen wordt aangenomen :

« Elke bestendige commissie is samengesteld uit *tien* leden. »

Ingevolge eenen wensch, uitgedrukt door den heer P. Willems, wijzigen de heeren Coopman en de Potter het tweede gedeelte van hun voorstel aldus :

....tien leden, « gekozen onder de werkende, de briefwisselende en de in België gevestigde eereleden », hetwelk insgelijks met meerderheid van stemmen wordt aangenomen.

Daarna gaat de vergadering over tot de samenstelling van de twee nieuwe bestendige commissiën.

Worden gekozen :

tot leden der bestendige commissie van **Geschiedenis** : de heeren P. Alberdingk Thijm, J. Broeckaert, K. de Flou, jhr. de Pauw, Fr. de Potter, P. Génard, L. Mathot, L. Schuermans, H. Sermon en E. van Even.

tot leden der bestendige commissie voor **Nieuwere Taal en Letterkunde** : de heeren H. Claeys,

Th. Coopman, S. Daems, A. de Vos, C. Hansen, E. Hiel, J. Micheels, J. Obrie, A. Prayon en A. Snieders.

Op voorstel van jhr. de Pauw zullen de nieuwe commissiën worden bijeengeroepen op den dag der eerstvolgende maandelijksche vergadering.

De zitting wordt geheven te 4 1/2 uren.

Driejaarlijksche prijskamp

DER

NEDERLANDSCHE TOONEELLETTERKUNDE

INGESTELD DOOR HET STAATSBESTUUR

XIe Tijdvak (1885-1888).

VERSLAG DER JURY.

De Jury ontving ter beoordeeling 47 tooneelwerken : 31 gedrukte stukken, 16 handschriften; verdeeld aldus :

10 blijspelen,
3 comedies,
6 tooneelspelen,
1 lyrisch tooneelspel,
5 zangspelen,
19 drama's,
1 melodrama,
2 treurspelen,

waarvan opgave volgt :

Nr 1. *Wraak en Verzoening*, drama in 3 bedrijven.
» 2. *De Grenadier*, blijspel in 1 bedrijf.
» 3. *O die Vrouwen*, comedie in 1 bedrijf.
» 4. *De rampzalige Clara*, tooneelspel in 1 bedrijf.
» 5. *De Schouwvager*, zangspel in 1 bedrijf.

Nr 6. *Christina Borluut*, drama in 5 bedrijven.
» 7. *De Neef uit Rijsel*, blijspel in 1 bedrijf.
» 8. *Varli de Zanger*, drama in 2 bedrijven.
» 9. *Iwein van Aalst*, melodrama in 3 bedrijven.
» 10. *Liefde en Geld*, drama in 3 bedrijven.
» 11. *Vlaanderen den Leeuw*, drama in 4 bedrijven.
» 12. *De Tooveraar op 't Dorp*, blijspel in 1 bedrijf.
» 13. *De Abencerragen*, drama in 4 bedrijven.
» 14. *Albert van Regenfels*, drama in 5 bedrijven.
» 15. *Eene Koningsdochter*, treurspel in 3 bedrijven.
» 16. *Vier Plagen op den Hals*, blijspel in 2 bedrijven.
» 17. *De Liefde op 30 Sporten*, blijspel in 1 bedrijf.
» 18. *Hermina*, drama in 5 bedrijven.
» 19. *Parisina*, treurspel in 4 bedrijven.
» 20. *Annie Brunel*, tooneelspel in 5 bedrijven.
» 21. *De Bloedverwanten*, tooneelspel in 3 bedrijven.
» 22. *De Boezemvrienden*, comedie in 1 bedrijf.
» 23. *Achter 't Slot*, tooneelspel in 1 bedrijf.
» 24. *Breidel en De Coninck*, drama in 5 bedrijven.
» 25. *De Wraakroepende Raven*, drama in 6 bedrijven
» 26. *Meirozeken*, blijspel in 1 bedrijf.
» 27. *Een speler*, tooneelspel in 3 bedrijven.
» 28. *Baas Zwam*, blijspel in 1 bedrijf.
» 29. *De Dochter van den Roover*, drama in 4 bedrijven.
» 30. *De Lichttoren*, drama in 3 bedrijven.
» 31. *Strijd om de Voogdij*, drama in 5 bedrijven.
» 32. *De Dood van Karel den Goede*, drama in 5 bedrijven.
» 33. *De Furie van Lier*, drama in 5 bedrijven.

Nr 34 *Brouwersnijd*, tooneelspel in 3 bedrijven.
» 35. *Eene eerste Liefde*, drama in 4 bedrijven.
» 36. *Het schoonste Meisje van Brussel*, zangspel in 3 bedrijven.
» 37. *Blandina*, lyrisch tooneelspel in 2 bedrijven.
» 38. *De Bloemenbruid*, zangspel in 2 bedrijven.
» 39. *Vader Pluimsteen*, zangspel in 1 bedrijf.
» 40. *Zeva de Tooverheks*, drama in 3 bedrijven.
» 41. *Op Reis zonder 'nen Cent*, blijspel in 2 bedrijven.
» 42. *Is hij plichtig?* volksdrama in 3 bedrijven.
» 43. *Per Aankondiging*, comedie in 2 bedrijven.
» 44. *De Waternimf*, zangspel in 1 bedrijf.
» 45. *Een schrikkelijk Geheim*, drama in 6 bedrijven.
» 46. *De Liefde van een Haarkapper*, blijspel in 1 bedrijf.
» 47. *De Tenor is ziek*, blijspel in 1 bedrijf.

25 schrijvers dongen mede.

Uit de verslagen der zittingen blijkt, dat de Jury niet aan enkele harer leden den last heeft opgedragen de eerste schifting te doen : AL de stukken werden door ELK lid gelezen en dan, door de vergadering, onderzocht en besproken.

De Jury heeft gemeend dat het insgelijks hare plicht was, in zekere mate, d. i. binnen de palen harer bevoegdheid, rekenschap te houden van eene bedenking die door de belanghebbenden meermalen werd ingebracht tegen den Driejaarlijk-

schen Prijskamp van Nederlandsche Tooneelliteratuur.

Zij bedoelt de moeilijkheid — waarvan o. a. spraak is in het verslag van den keurraad voor het tijdvak 1859-1861 (1) – « om te weten hoe men een drama of een ernstig tooneelspel vergelijken zou met een zang- of kluchtspel ».

Die Jury achtte « die moeilijkheid zóo groot dat zij eenstemmig den heer Minister van Binnenlandsche Zaken verzocht, hieromtrent, voor de toekomst, andere schikkingen te willen nemen, hetzij door het splitsen van den prijs, hetzij door eenen bijzonderen prijs toe te kennen aan elk der drie bijzondere vakken : drama, tooneelspel en blijspel ».

De laatste Keurraad — veronderstellende dat de wensch, door eenen zijner voorgangers geuit, ingewilligd was; erkennende dat het, natuurlijk, in alle opzichten even verdienstelijk is, een goed blij-, zang- of tooneelspel als een goed drama te scheppen — heeft goedgevonden, bij den aanvang zijner werkzaamheden, de mededingende stukken in te deelen naar de onderscheidene vakken tot dewelke zij behooren; — elk werk te beoordeelen volgens de bijzondere vereischten van elk vak, en zich zelven de vraag te stellen :

---

(1) Voorzitter : Prof. H. Bormans. Verslaggever : J.-M. Dautzenberg. Leden : H. Conscience, baron Julius de St.-Genois en Eug. Stroobant.

« Welke blij-, tooneelspelen, drama's enz. zouden ditmaal, ***voor eenen driejaarlijkschen prijs in hun vak***, in aanmerking kunnen genomen worden? »

Tot volledig begrip van de wijze waarop de Jury hare alleszins kiesche taak heeft opgevat, voegen wij bij de voorafgaande mededeelingen het volgende :

1° De stukken werden besproken op schriftelijke nota's der leden.

2° ***In overeenstemming met de bestaande voorschriften***, werd vooraf en uitdrukkelijk bepaald :

a) In geen geval en onder geen voorwendsel heeft de Jury het recht, de waarde der ***gezamenlijk*** voorgelegde werken van eenen zelfden schrijver in te roepen of eenigszins te doen gelden, bij de toekenning van den prijs, hoe gunstig die schrijver, om zijne vruchtbaarheid of algemeen erkende verdienste, ook aangeteekend sta in onze nationale letterkunde.

b) Slechts één werk kan bekroond, de uitgeloofde prijs ***niet verdeeld*** worden.

3° Na de uitspraak, zal de verslaggever gekozen worden; het aangewezen lid zal zich ***onmiddellijk*** van den hem opgedragen last kwijten.

4° Elk lid der Jury, dat met de uitspraak niet instemmen of het uitgebrachte verslag niet onderschrijven kan, zal zijne zienswijze uiteenzetten in een met redenen omkleed en met het verslag uit te geven stuk.

De Jury hield hare eerste vergadering op 12 Januari 1889; de tweede op 13 Februari daaropvolgende.

Middelerwijl waren vele, alhoewel niet dezelfde stukken, door de leden gelezen; maar deze hadden zich reeds een denkbeeld kunnen vormen van het gehalte des wedstrijds. Naar het gevoelen der leden, was deze zóo merkwaardig dat verscheidene werken, op zich zelve beschouwd en *in hun vak*, verdienden bekroond te worden.

Derhalve werd besloten dat de *hoogste* prijs *moest toegekend* worden.

Het is wellicht vermeldenswaardig, dat al deze beslissingen genomen werden bij eenparigheid van stemmen, en voordat de Jury tot de bespreking en schifting der stukken overging.

De Jury heeft, vooraf, uit haar midden elk misverstand willen weren en een in zake van prijskampen altijd mogelijken, nutteloozen omhaal van woorden verhinderen, om zich dadelijk en uitsluitend te kunnen wijden aan het haar toevertrouwde onderzoek, met de aandacht, bezadigdheid en onpartijdigheid, waarop, in de eerste plaats, de beoefenaars onzer vaderlandsche letterkunde en de gewaardeerde vruchten van hunnen arbeid aanspraak mogen maken.

Wij zegden hooger dat *al* de stukken gelezen werden door *al* de leden der Jury (1). Deze konden dus

---

(1) Leden der Jury hebben insgelijks de opvolgende lijsten

een ruimen blik werpen in het leven onzer tooneelliteratuur, ze volgen in hare langzame ontwikkeling; hare licht- en schaduwzijden afteekenen en zich rekenschap geven van hare hoedanigheden en zwakheden.

Wij mogen getuigen dat, over het algemeen, hare vorderingen groot zijn en menigvuldig; ja, dat haar toestand, vergeleken bij dien van vroegere jaren, zeer bemoedigend is, inzonderheid met het oog op de vele beloften, die allerwege ontkiemen; immers, eene voortdurende aanwinst van jeugdige talenten, frissche krachten, is voor haar, meer nog dan voor elk ander vak — op het hedendaagsch tooneel is alles en overal, ook ten onzent, zoo spoedig verouderd! -- eene noodwendigheid, eene onverbiddelijke wet, eene levensvoorwaarde.

Dat zij voor de vervulling dezer laatste niet hoeft beducht te zijn, blijkt uit eene om zoo te zeggen *periodieke* gedeeltelijke vernieuwing van haar repertorium (1) en van de naamlijst harer beoefenaars, waarvan verscheidene, tijdens de laatste jaren, door aanhoudend en van merkelijken vooruitgang getuigend werk, klaar bewezen hebben, dat op het

---

der mededingende stukken voor den driejaarlijkschen prijs, sedert dezes stichting, willen inzien, alsmede de *verschenen* verslagen der keurraden; de loopbaan van sommige al of niet bekroonde werken nagaan enz.

(1) Het repertorium onzer tooneelkringen vooral in aanmerking genomen.

veld onzer betrekkelijk welig tierende tooneelletterkunde, de wassende tarwe niet verstikt wordt door het onkruid.

Tot nog toe lijdt ze, wel is waar, aan gebreken, welke niet kunnen geloochend of verzwegen, doch haar niet te vinnig en onvoorzichtig mogen aangewreven worden; want vele tekortkomingen of zwakheden spruiten niet voort uit haren eigen aard, zitten haar niet in het bloed, maar zijn veeleer de onvermijdelijke gevolgen van uiterlijke invloeden die even zwaar, zooniet met meer gewicht, op haar als op elk ander vak onzer nationale taal- en letterkunde drukken.

De invloeden, welke wij bedoelen, zijn bekend : zij ook worstelt er tegen en brengt, door den echt vaderlandschen geest die haar bezielt, ruimschoots en meer dan ooit bij om de al te lang in ons lager, middelbaar en hooger onderwijs verongelijkte landstaal — die zelfs tot heden van geenen tel is in de meeste onzer rijk begiftigde kunstscholen en conservatoriums — te doen verrijzen als het eenig mogelijke, het eenig ware licht der herleving onzes volks.

Wij herhalen met nadruk dat de huidige toestand van onze tooneelletterkunde veelbelovend, zeer bemoedigend is. In weerwil van allerhande knellende kluisters die hare krachtvolle wentelingen — gunstige voorboden eener niet ver verwijderde vlucht naar hooger — belemmeren, dwong ze zelfs, naar aanleiding van eenige in den jongsten tijd

voor het voetlicht gebrachte gewrochten, aan doorgaans niet gunstig gestemde beoordeelaars het *E pur si muove!* af.

Voor toelichtende aanhalingen omtrent elders besprokene, bepaalde stukken, kan hier geene spraak zijn; maar wel van eene zeer ernstige waarschuwing op welke de Jury, eenparig meent de aandacht onzer tooneelschrijvers te moeten vestigen; eene waarschuwing tegen sommige feilen, welke wij samenvatten in één hoofdgebrek, namelijk het *gemis aan vinding.*

Soms wordt beweerd dat het ons volk aan verbeelding mangelt. Is dat waarheid? — Neen, want de natuur, die de Vlamingen mild bedeelde met de gave van kleur en klank, kon hun, bijgevolg, het rijk van Gevoel en Geest en Fantazie niet sluiten. Al hield men zelfs, met het oog op meer moderne begrippen, het *Ut pictura poesis* voor eene verouderde machtspreuk, niemand kan loochenen dat de Vlamingen tot eenen bij uitstek dichterlijken stam behooren. Ja, ze zijn dichters, geboren *vinders*, zooals het alle landbouw-, en alle zeevolken inzonderheid geweest zijn en blijven. Tegen de geschiedenis der algemeene, oude en nieuwe beschaving valt niets in te brengen.

Waarom dus het gemis aan levendigheid van opvatting, het gebrek aan vinding op ons tooneel? waarom de onbeduidendheid van de behandelde stof en het alledaagsche van het denkbeeld? — die niet eens geheel of gedeeltelijk te redden zijn door

technische vaardigheid, schoonheid van vorm, fijnheid van smaak, kunst van geestige gesprekken, — daar zij regelrecht in strijd zijn met alle aangrijpende, bezielende kracht van uitdrukking, zonder dewelke geene onverdeelde *belangstelling* bij den toeschouwer, geene levende, duurzame gewaarwordingen kunnen opgewekt worden in zijn gemoed?

Zijn de oorzaken daarvan ook te zoeken in de vroeger bedoelde invloeden, die onzen geest verminken, onze scheppingskracht verlammen? — en die, tijdens het laatste halfhonderd, bepaaldelijk voor de eigenaardigheid, het nationaal organisme onzer hoogere burgerij, verderfelijker geweest zijn dan eeuwenlange vreemde overheersching?

Hoe het zij, er ligt nog zooveel goeds en schoons, zooveel natuur en waarheid besloten in de middelbare en lagere standen van ons volk dat, bij voortduring eenvoudig, gemoedelijk gestemd, vatbaar is gebleven voor gezonde scherts en degelijken ernst, zoo gaarne en genoeglijk lacht, zoo licht in geestdrift ontvlamt en weent van medelijden of verontwaardiging en vooral niet zóo ruw en poëzie-loos is, als de liefhebbers van het hier te lande verkeerd begrepen *bon ton* zich zelven en anderen, ook onzen tooneelschrijvers, pogen diets te maken.

In *die* maatschappelijke lagen zitten de aderen van ons nationaal leven : schatten van edele en ruwe metalen, tot kunstwerk te smelten en te smeden ertsen. Slechts uit de ernstige studie van

het innerlijk wezen onzes volks — studie gegrond op menschenkennis, zielkundige waarneming, geschiedenis — verrijst weder de Vlaamsche geest der vinding, met al de kracht van hetgene de Franschen noemen *l'audace innovatrice*, dat voor ons, Vlamingen, beteekent : HOOGER ZIJ ONS DOEL!

De Jury is overtuigd dat haar wenk zal begrepen worden.

De werken, die zij te beoordeelen had, bewijzen dat er thans genoegzaam toebereide stof voor de hand ligt tot het scheppen van eene echt nationale tooneelletterkunde in Vlaamsch-België. In die overtuiging wordt ze versterkt bij de overweging dat, al hebben de meeste dier stukken een zelfde hoofdgebrek, allen daarentegen uitmunten door éene hoofdhoedanigheid : het juist begrip van *tucht* en *zedelijkheid*.

Onze tooneeldichters huldigen geene zinnelijke liefde, geene ongebondene hartstochten; vermijden onkiesche zetten of onkuische woordspelingen; streelen geene overprikkelde, verwijfde zenuwen; verheffen geene eerezuil voor gevallen vrouwen. In hunne wijze van denken en gevoelen zijn ze, wel is waar, vaak zeer uiteenloopend; maar ze gaan toch mede met hunnen tijd, alhoewel aristocratische verdorvenheid evenmin hunne zaak is als democratische onbeschaafdheid; zij willen niets gemeens hebben met dierlijk *realisme* of onmannelijk *nevrosisme*. Zij eerbiedigen de zedelijkheid, in den breeden, verheven zin van het woord.

Eene letterkunde, welke bogen mag op die godsgave : reinheid van hart en verstand, is, op het gebied van nationaliteit en kunst, vatbaar voor volmaking.

Na deze beschouwingen, zij het der Jury veroorloofd een woord te zeggen aangaande een feit dat zij, bij het inzien der werken, heeft vastgesteld en niet onopgemerkt mag laten voorbijgaan. Een aantal stukken — waarvan de meerdere of mindere waarde voor het oogenblik buiten bespreking blijft — schijnen hoofdzakelijk bewerkt met het oog op de behoeften van de tooneelmaatschappijen in de dorpen en kleine steden. De middelen van op- en uitvoering, waarover deze kringen beschikken, zijn doorgaans beperkt, en elke poging, aangewend om de liefde voor taal en letteren tot in de verste hoeken onzer gewesten levend te houden en aan te vuren, verdient achting en waardeering. Er moet echter, rechtvaardigheidshalve, aangemerkt worden dat de aanmoediging, welke de Regeering, bij het toepassen van het in voege zijnde *Premiënstelsel*, aan de schrijvers van dusdanige werken verleent, aanzienlijker wordt dan zulke, welke te beurt valt aan de letterkundigen die, hunne krachten wijdende aan het scheppen van breeder opgevat en meer zuiver kunstwerk, slechts kans hebben hunne gewrochten nu en dan te zien vertolken door de gevestigde Nederlandsche tooneelgezelschappen van Antwerpen,

Brussel of Gent, en bijgevolg in eenen onredematigen toestand van minderheid verkeeren.

Verre van ons de gedachte eenen schijn van blaam te willen werpen op het *Premiënstelsel*, dat reeds zooveel goeds heeft gesticht en door alle onbevooroordeelden te recht beschouwd wordt als eene noodzakelijkheid, als eene weldaad in een land, waar de toepassing van Thorbecke's stelregel : *Kunst is geene regeeringszaak*, voor onze vaderlandsche kunsten en letteren de genadeslag wezen zou.

Het ligt evenmin in onze bedoeling, voor die klasse van verdienstelijke schrijvers eenige, hunner onwaardige, gunst af te bedelen; maar de Jury acht het zich ten plicht, bij deze gelegenheid, de welwillende aandacht der Regeering op dien toestand in te roepen.

De hoogervermelde vraag :

« Welke blij-, tooneelspelen, drama's enz. zouden voor *eenen driejaarlijkschen prijs in hun vak*, in aanmerking kunnen genomen worden? » werd door de Jury, na de derde schifting en na rijp onderzoek, met algemeene stemmen, beantwoord aldus :

1. — VOOR HET BLIJSPEL?

Geen.

In dit vak is, voornamelijk met het oog op vinding, vloeiendheid en zuiverheid van taal, puntigheid en pittigheid, het minst vooruitgang te bespeuren.

De tijd van het plat boertige, van de zoogenaamde « barakkenparade » schijnt echter voor goed verdwenen.

Onzen schrijvers zij op het hart gedrukt, dat het blijspel, in overeenkomst met het Vlaamsche volkskarakter, vroeger een der hoofdbestanddeelen van onze letterkunde was en, in de toekomst weder worden moet. Voor het overige, zij hun het oordeel van eenen Noord-Nederlandschen meesterschrijver (1) ter overweging aanbevolen :

« ... Sommige ernstige en waardige personen, doch eenzijdig ernstig en van eene aan gemaaktheid grenzende waardigheid, kunnen zich niet voorstellen, zeggen zij, dat men eene verheven levensbeschouwing aankleve, kunde en nadenken in zich vereenige, aan God en zijn gebod geloove, en nogtans zijne hoogste eerzucht stelle in het vervaardigen van een goed blijspel. En zeker moet men, om op staanden voet als tooneelschrijver te slagen, zich onderwerpen aan een groot aantal voorwaarden, welke noch de menschelijke fierheid vleien, noch eene hooge gedachte van het publiek doen opvatten. Doch moet ook de staatsman niet transigeeren met zijn ideaal? de volksvertegenwoordiger, de dagbladschrijver ? de godsdienstleeraar zelfs ? Daarom kan ik niet gelooven, dat een echt blijspeldichter tot de lagere rangen in de gelederen

(1) C[d] Busken Huet : *Nieuwe Litterarische Fantasiën*. Deel I. *Meilhac en Halévy*, bldz. 88-89.

der kunst behooren zou, en zou ik integendeel in deze eentoonige wereld, vol beslommeringen en zorgen, den naam van openbaar weldoener niet in de laatste plaats aan hem wenschen te schenken, die duizenden en duizenden zijner medemenschen een glimlach weet te ontlokken, welken geen hunner zich behoeft te schamen, of de kunst verstaat, hen voor een wijl te vermaken, zonder hen te bederven. »

2. — VOOR HET TOONEELSPEL?

Drie :
Nr 20. *Annie Brunel.*
Nr 21. *De Bloedverwanten.*
Nr 37. *Blandina.*

3. — VOOR HET DRAMA?

Vier :
Nr 6. *Christina Borluut.*
Nr 18. *Hermina.*
Nr 31. *Strijd om de voogdij.*
Nr 32. *De Dood van Karel den Goede.*

4. — VOOR HET TREURSPEL?

Twee :
Nr 15. *Eene Koningsdochter.*
Nr 19. *Parisina.*

Die uitslag is verheugend en strekt onzer herborene tooneelliteratuur tot eer. Er zijn, werkelijk, talenten aan de kimmen gerezen!

De Jury meent die gelukkige ontwikkeling grootendeels te mogen dank weten aan de aanmoediging en de bezorgdheid van het Hooger Bestuur; want, indien het onmogelijk is talenten te doen ontstaan, het is mogelijk, ja zelfs noodzakelijk, aan talenten de middelen ter ontwikkeling te verschaffen.

Het ware te wenschen dat de gemeentebesturen, in dit opzicht, even goed hunnen plicht begrepen : dat zij — die jaarlijks duizenden overhebben en zich de zwaarste opofferingen getroosten tot het instandhouden van een voor ons volk gansch vreemd tooneel, dat niets bijdraagt tot de ontwikkeling van eigen kunst; zonder eenig zedelijk nut is voor de overgroote meerderheid der ingezetenen en enkel dient tot uitspanning van bevoorrechte standen — eindelijk zouden begrijpen, dat het ook hunne plicht is, altijd, en al ware het maar in gelijke mate, ons vaderlandsch tooneel te steunen en zijne beoefenaars aan te moedigen.

Dan zouden ook de bestuurders van het *Nederlandsch Tooneel* al dadelijk inzien dat de merkwaardige algemeene drang naar hooger en beter in het rijk onzer letteren, door hen verdient opgevolgd te worden; dat, zoo zij aan de vertolking van de oorspronkelijke werken evenveel zorg en kunde willen besteden als aan de vertalingen uit den

vreemde, op eigen bodem talrijke sappige vruchten te oogsten en te genieten zijn.

Aan welk werk moest de Jury den prijs toekennen ?

Daar het den Keurraad onmogelijk is, in dit verslag, eene voldoende ontleding te geven van elk der voornoemde *negen* stukken, en hij hoofdzakelijk ter take heeft een werk als het beste te bekronen en te zeggen waarom hij het bekroont, zonder echter de schrijvers der andere stukken te ontmoedigen, acht hij het rechtvaardiger en nuttiger voor iedereen, de regelen op te sommen volgens welke hij zijn oordeel heeft gericht en gevestigd.

— Welke eigenschap behoort, vóor alles, in een tooneelwerk uit te komen ?

De levendige voorstelling of natuurlijke levendigheid der handeling.

Deze moet spannend zijn; de toeschouwer moet den afloop kunnen voorgevoelen zonder hem echter te kunnen voorzien.

Tot den natuurlijken gang van het spel en de harmonie der deelen is de welgekozene kleur noodig der rollen, die op elkander moeten afsteken en elkander voltooien tot een stevig samenhangend geheel.

Elke rol op zich zelve moet weder eene gestalte aanbieden.

Alle rollen hebben belangstelling te wekken.

Geene mag overtollig wezen; met andere woorden : geene mag uit het stuk kunnen wegblijven zonder er aan te schaden.

Hetzij de stukken geput zijn uit de geschiedenis, hetzij uit het dagelijksch leven, moet de schrijver daaraan *waardigheid*, *belangrijkheid* weten te geven.

Voor geschiedkundige gewrochten, moet de schrijver den tijd, waaruit hij zijne stof gekozen heeft, grondig kennen; de wijze van denken, spreken en handelen van dien tijd eerbiedigen; de optredende personen niet voorstellen als wassen beelden, maar als bezielde wezens, die gevoelen, lijden, haten, beminnen, gelijk de mensch het nog doet en altijd zal doen.

Verder hoeft de vorm van het werk — inzonderheid de taal — zoodanig te wezen als met de bedoelde waardigheid en belangrijkheid overeenstemt.

Voor de verschillende karakters en toestanden zijn met die karakters en toestanden overeenkomende taal en uitdrukkingen noodig; want de natuurlijkheid is de hoofdeigenschap van alle kunstwerk.

Uit de natuurlijkheid vloeit ook de geleidelijke gang van een tooneelwerk; dit is zelfs eene van de schoonste hoedanigheden, die men bij de meesterstukken in het vak bewondert : de eenvoudige ontwikkeling, verwikkeling en ontknooping der fabel van het stuk.

Maar, in geene regelen zijn te vatten : de

geest, welke aan een kunstwerk het aanzijn schenkt; de liefde voor den evenmensch, voor vaderland en vrijheid, die het bezielt; de geestdrift voor eene edele gedachte, die het verwarmt en kleurt; het waar en diep gevoel van de poëzie welke, lyrisch of episch, de ruwste harten treft en verteedert, tot medelijden stemt of met schrik vervult, de gemoederen overweldigt en in deze eenen onuitwischbaren indruk nalaat.

Onder eenen indruk van dien aard heeft de Jury den driejaarlijkschen prijs voor het XIe tijdvak, *met algemeene stemmen*, toegekend aan het gewrocht :

De Dood van Karel den Goede, drama in vijf bedrijven en in rijmlooze iamben.

Ofschoon in andere werken meer begrip van dramatische schikking te bespeuren is, zag de Keurraad in *De Dood van Karel den Goede* eenen breeden stroom van geleidelijke ontwikkeling, die ongezocht tot een enkel hoofddoel voert. Het geheel is menschelijk, waardig, edel, verheven, rein van gedachte, zonder jacht op buitengewoon effect, zonder sentimentaliteit; het bevredigt den kunstsmaak, verheft, ja sticht.

De verwikkeling is eenvoudig, elke overgang juist, elk gevolg van eenen toestand of van eene handeling is natuurlijk en logisch, de plastische voorstelling volkomen, de strijd tusschen, eener-

zijds, eerlijkheid, plicht, liefde en zelfopoffering, en baatzucht, gekrenkten hoogmoed, onverzadigde heerschzucht, anderzijds, is nooit opgeschroefd, maar altijd dramatisch; de mengeling van goed en kwaad uitgewerkt in bijzonderheden, waarvan sommige treffend schoon zijn.

De heldin *Deda* is eene figuur, tot heden zonder weerga in *onze* tooneelletterkunde. Hare liefde is diep en teeder, onbaatzuchtig; zij roert de innigste snaren van het gemoed; ware liefde kan niet anders gevoelen, spreken en handelen. *Deda* is eene frissche, aandoenlijke verschijning die heerlijk uitkomt tegen den somberen achtergrond van het drama, en door hare eigene reinheid, de reinheid van het karakter, leven en streven van *Karel den Goede* verhoogt.

Het werk is, voor zooveel het tooneel zulks toelaat, aan de geschiedenis getrouw; de bijgedichte figuren zijn, als waarheid van karakter en als waarde en gewichtigheid, zóo hoog te stellen als de historische zelve.

Het getuigt van des schrijvers belezenheid en volkomene bekendheid met de zeden, wetten en gebruiken van het tijdvak.

De karakters zijn, over het algemeen, levendig getint; de schrijver teekent ze, van in den beginne, onmiddellijk bij het optreden der personen, af, met het gelukkig gevolg dat de handeling even dadelijk aanvangt en haren gang gaat. *Dat* is kunst!

Overigens, het aangeboren talent van den schrijver schijnt ontwikkeld, eerstens, door eene klassieke opvoeding, en, later, door de ernstige studie van Shakespeare, Gœthe, Schiller, Calderon, Goldoni en andere groote meesters.

Voorzeker zal verdere oefening en het zorgvuldiger bewerken van de Nederlandsche taal en van den versbouw den bekroonde van veel nut zijn. Beiden laten somtijds wat te wenschen, iets dat waarschijnlijk te wijten is aan zijne opleiding : het alles verlammend, oneindig veel kwaad stichtend Fransch onderwijs in Vlaamsch-België.

Na de uitspraak heeft de Keurraad zich nogmaals het genoegen willen geven, het werk « *De Dood van Karel den Goede* » opnieuw te lezen. Hij is nog eens te meer getroffen geweest door de buitengewone verdienste van het stuk, zijne frischheid en zelfs, nu en dan, door zijne naïeveteit, naast zoovele voortreffelijke hoedanigheden die van hem, den nog onbekenden tooneeldichter, de schoonste verwachtingen doen koesteren voor de toekomst.

De Keurraad is overtuigd dat hij aan geene toevallige vrucht den lauwer schonk. Zonder de verdienste van andere tooneelschrijvers in het minst te willen verkleinen, heeft hij het vertrouwen dat in den bekroonde de zeldzame en talrijke

hoedanigheden vereenigd zijn, die een tooneeldichter van genie bezit.

Brussel, 17 *Mei* 1889.

De Keurraad,

(*Leden der Koninklijke Vlaamsche Academie*)

De Voorzitter,
P. GÉNARD.

De Ondervoorzitter,
E. HIEL.

De Leden,
P. ALBERDINGK THIJM.
J. MICHEELS.

De Secretaris-Verslaggever,
TH. COOPMAN.

Zitting van 21 Augustus 1889.

Aanwezig de heeren J. de Laet, bestuurder, E. Hiel, onderbestuurder, Fr. de Potter, bestendige secretaris;

de heeren H. Claeys, Jhr. N. de Pauw, E. Gailliard, P. Génard, A. Snieders, P. Willems, P. Alberdingk Thijm, S. Daems, C. Hansen, L. Mathot, J. Micheels, J. Obrie, J. van Droogenbroeck, Th. Coopman, A. de Vos, K. Stallaert, J. Broeckaert, E. van Even, L. Schuermans, werkende leden;

de heeren D. Claes, K. de Flou en H. Sermon, briefwisselende leden;

de heeren G. Gezelle en Roersch, werkende leden, en A. Janssens, briefwisselend lid, berichten schriftelijk, dat zij verhinderd zijn de zitting bij te wonen.

De bestendige Secretaris legt de lijst over der

AANGEBODEN BOEKEN :

Vanwege het Staatsbestuur :

Bulletin de l'Académie royale des Sciences, des Lettres et des Beaux-Arts de Belgique. 1889, Nr 6 en 7.

Van den heer S. DAEMS :

Gedichten. Ninove, 1889, 12°.

Vanwege den heer H. CLAEYS :

Tot nagedachtenis van Mgr. Lambrecht, XXIIIn Bisschop van Gent. (Overgedrukt uit *het Belfort.*)

Vanwege den heer J. van Droogenbroeck :

Gedenkzuil aen J.-F. Willems toegewyd. Gent, 1848, 8°.

Vanwege de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden :

Catalogus der Bibliotheek van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden. Derde deel. *Alphabetische Catalogus*, bewerkt door LOUIS D. PETIT. Leiden, 1889, gr.-8°.

Vanwege den heer F. NIZET :

Notes bibliographiques sur les habitations ouvrières et sur le grisou. Brussel, 1889, 8°.

Vanwege den heer A. SIFFER :

Redevoering uitgesproken ter gelegenheid der plechtige prijsuitreiking van de St.-Lukasschool, te Gent, door LODEWIJK DE KONINCK. Gent, 1889, 8°.

Vanwege den heer Dr. Don Antonio F. Crespo, te Buenos-Aires :

Censo general de poblacion, edificacion, comercio é industrias de la ciudad de Buenos Aires, capital Féderal de la República Argentina. Tomo primero. Buenos-Aires, 1889, gr-8°.

De heer Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs zendt eenen brief aangaande het door de Academie gestemde ontwerp tot uitgave eener volledige *Vlaamsche Bibliographie* van 1830 tot 1890.

Vanwege den heer F. van der Haeghen is een brief aan het bureel der Academie gestuurd, meldende dat hij, door overlast van bezigheden, verplicht is zijn ontslag te geven als lid der bestendige Commissie voor Middelnederlandsche letterkunde. — Deze brief zal worden gezonden aan den heer Voorzitter der gezegde Commissie.

Letterkundige wedstrijden voor 1889.

Zes verhandelingen zijn ingezonden.

In antwoord op de tweede prijsvraag :

Nauwkeurige en volledige studie over het gebruik van het voornaamwoord van den 2n persoon enkelvoud (du, dijn), bij de Middelnederlandsche schrijvers.

Eéne verhandeling, met de kenspreuk : *De Vlamingen hebben in de eerste maat vastheid van karakter noodig.*

Tot beoordeelaars worden benoemd : de heeren P. Willems, Roersch, Gezelle.

DERDE PRIJSVRAAG : *Lofrede op Jan-Frans Willems, beschouwd als hoofdman der Vlaamsche Beweging, en als taal- en letterkundige.*

Drie opstellen, met kenspreuk :

Nr 1 : *Hij streed voor zijn volk.*

Nr 2 : *O Moederspraek, du bist mij waerd*
En lief als geest en goed;
Dij hang ik aen met trouwen aerd
Met zuiver jonglingsbloed.

Nr 3 : *Fiat lux!*

Beoordeelaars : de heeren Coopman, Claeys en de Vos.

VIJFDE PRIJSVRAAG : *Verhandeling over den oorsprong der hedendaagsche Belgische vrijheden.*

Twee opstellen. Nr 1 met kenspreuk :

Zoek nimmer schatten op te delven,
Geene eer in weidsche praalgewelven,
Maar zoek, maar vind het in u zelven :
't Geluk woont in uw eigen hart.

(H.-A. SPANDAW.)

Nr 2 : *La liberté ne se reçoit pas, elle se conquiert.*

(MONTALEMBERT.)

Worden benoemd tot beoordeelaars : de heeren Mathot, Broeckaert en Prayon.

Bestendige Commissiën.

De heer Th. Coopman brengt verslag uit over de eerste zitting der bestendige Commissie voor Nieuwe Taal en Letterkunde.

Waren aanwezig, de heeren Claeys, Coopman, Daems, de Vos, Hansen, Hiel, Micheels, Obrie en Snieders.

De heer Hiel leest het ontwerp van inrichting, dat de heeren Coopman, de Potter, Broeckaert, de Vos en Obrie hebben voorgesteld mét het doel de bespreking over de inrichting der nieuwe Commissiën te vergemakkelijken en te bespoedigen. Dit ontwerp luidt als volgt :

Art. 1. — Elke Commissie benoemt in haar midden een bureel, dat bestaat uit eenen voorzitter, eenen ondervoorzitter en eenen bestendigen secretaris, allen gekozen onder de werkende leden. (*Toepassing van art. 8 van het Koninklijk besluit omtrent de inrichting der Academie*).

De voorzitter en ondervoorzitter treden jaarlijks af en kunnen niet onmiddellijk in dezelfde hoedanigheid herkozen, noch de voorzitter tot ondervoorzitter benoemd worden. (*Toepassing van art. 10 en 11 van voormeld Koninklijk Besluit en art. 28, § 2, der wetten.*)

De voorzitter en ondervoorzitter worden gekozen in de laatste commissie-zitting van het jaar (1). Zij treden op 1 Januari in bediening. (*Toepassing van art. 28, § 1 der wetten.*)

Art. 2. — De openvallende plaatsen worden door de Academie aangevuld bij kiezing, op voordracht eener dubbele lijst candidaten, voorgesteld door de belanghebbende Commissie. (*Toepassing van art. 15, 21, 22, 23 en gedeeltelijk van art. 24 der wetten.*)

Art. 3. — De besluiten en uitgaven der Commissiën moeten vooraf aan het bestuur der Academie onderworpen en in algemeene zitting der werkende leden goedgekeurd worden. (*Art. 19 der wetten.*)

OVERGANGSBEPALING. — *Na ten hoogste 3 jaren zal uit*

---

(1) De voorzitter en ondervoorzitter, benoemd in 1889, treden slechts af op het einde van 1890.

de opgedane ervaring genoegzaam gebleken zijn of het wenschelijk en doenlijk is dat elke Commissie jaarlijks een ontwerp van begrooting indiene, hetwelk, in zitting der werkende leden, moet aanvaard worden om deel te kunnen maken van de algemeene begrooting der Academie. In alle geval is elke Commissie gehouden bij een voorstel tot uitgave van het een of ander werk een bestek der beraamde kosten te voegen.

Art. 4. — Elke Commissie vergadert viermaal 's jaars : de Commissie voor GESCHIEDENIS in *Januari, April, Juli, October*, de Commissie voor LETTERKUNDE in *Februari, Mei, Augustus* en *November*.

Buitengewone vergaderingen kunnen door het bureel van elke Commissie beroepen worden; maar de gewone en buitengewone vergaderingen moeten plaats hebben op den dag der algemeene maandelijksche zittingen.

Van elke vergadering der Commissiën wordt verslag uitgebracht in de eerstvolgende algemeene zitting der Academie.

Art. 5. — Eene vergoeding van 20 fr. het vel druks wordt toegekend aan de leden, die door de Commissie gelast worden met het bezorgen van uitgaven.

Voor de *Biographie*, welke, uit hoofde van haren grooten omvang, zou behooren gedrukt te worden in groot-8°, met twee kolommen en kleiner letter dan de gewone uitgaven der Academie, is de vergoeding vastgesteld op 5 fr. de kolom.

Art. 6. — De wetten der Academie zijn ten volle van toepassing op de Commissiën van Geschiedenis en van Letterkunde.

Na eene korte bespreking wordt het 5e artikel van dit ontwerp als volgt gewijzigd :

« Voor het bezorgen van elk vel druks wordt eene vergoeding toegekend van 20 fr. »

De andere artikelen worden onveranderd aangenomen.

Ingevolge artikel 1 wordt daarna overgegaan tot de kiezing van eenen voorzitter, eenen ondervoorzitter en eenen bestendigen secretaris.

Worden gekozen, tot voorzitter voor 1889-1890 :

de heer Hansen; tot ondervoorzitter (voor hetzelfde tijdperk), de heer Obrie; tot bestendigen secretaris, de heer Th. Coopman.

Namens de bestendige Commissie van Geschiedenis wordt door den bestendigen Secretaris medegedeeld :

Al de Leden der Commissie waren aanwezig.

Werden gekozen : tot voorzitter, de heer L. Mathot; tot ondervoorzitter, jhr. N. de Pauw; tot bestendigen secretaris, de heer Fr. de Potter.

Het ontwerp van inrichting wordt met algemeene stemmen aangenomen.

De Commissie beslist, het bestuur der Academie te verzoeken den heer Minister te vragen dat er reisvergoeding zou worden toegestaan aan de briefwisselende leden, die deel maken van de nieuwe bestendige Commissiën.

Door den heer Broeckaert zal, in de eerstvolgende zitting, eene voorloopige lijst worden neergelegd van de namen, aan welke in de *Vaderlandsche biographie* eene plaats moet worden ingeruimd. Deze lijst zal aan de Leden der Commissie en verder aan de andere Leden der Academie tot vollediging medegedeeld worden.

De Commissie vraagt, dat door de Academie aan het Staatsbestuur een jaarlijksch hulpgeld worde gevraagd ter bevordering van de gemelde uitgave.

De heer Bestuurder verklaart de bespreking over de voorstellen der Commissiën geopend.

Volgens den heer P. Willems is het 5e artikel des ontwerps te onbepaald; hij verlangt dat de Commissiën het duidelijk zouden maken ten einde verdere betwistingen daarover te voorkomen. Na eene beraadslaging, aan welke de heeren Claeys, Coopman, Daems, de Laet, jhr. de Pauw en Willems deel nemen, wordt de volgende, door den heer Daems voorgestelde wijziging, aangenomen :

« Eene vergoeding van 20 fr. het vel druks kan, door eene bijzondere beslissing der Academie, toegekend worden aan hen, die belast worden met het bezorgen der uitgaven van de Commissiën. »

Aan de dagorde staat nog een voorstel, ingezonden door de heeren Coopman, jhr. de Pauw, de Potter, Génard en P. Willems, en strekkende om in den loop van het aanstaande jaar de 25e verjaring te herdenken der troonsbeklimming van Z. M. koning Leopold II, den doorluchtigen stichter en beschermer der Vlaamsche Academie. Op aandringen van den heer Alberdingk Thijm worden genoemde voorstellers gelast, vóór 1 Januari 1890 een ontwerp van feestviering aan te bieden.

De zitting wordt geheven te 4 1/2 uren.

Zitting van 18 September 1889.

Tegenwoordig de heeren J. de Laet, bestuurder, E. Hiel, onderbestuurder, Fr. de Potter, bestendige secretaris;

de heeren jhr. de Pauw, E. Gailliard, P. Génard, G. Gezelle, L. Roersch, A. Snieders, F. van der Haeghen, C. Hansen, L. Mathot, J. Micheels, J. Obrie, J. van Droogenbroeck, Th. Coopman, A. de Vos, K. Stallaert, J. Broeckaert, E. van Even, L. Schuermans, werkende leden;

de heeren K. de Flou, A. Janssens, H. Sermon en Fr. Willems, briefwisselende leden.

De heeren P. Alberdingk Thijm, H. Claeys en S. Daems, werkende leden, en D. Claes, briefwisselend lid, zenden bericht dat zij verhinderd zijn de zitting bij te wonen.

Na lezing en goedkeuring van het verslag over de vorige zitting wordt door den bestendigen Secretaris de lijst overgelegd der

AANGEBODEN BOEKEN.

Vanwege het Staatsbestuur :

Oude Nederlandsche Liederen; melodieën uit de Souterliedekens, uitgegeven met inleiding, aanteekeningen en klavierbegeleiding, door FL. VAN DUYSE, Ie deel. Gent, 1889, 8°.

Vanwege den heer D. CLAES :

La question des langues en Belgique. Réponse

refusée par *le Patriote*. Namen, Ad. Wesmael-Charlier, 1889, 8°.

Vanwege de *Société d'Emulation pour l'étude de l'histoire et des antiquités de la Flandre*, de 4e aflevering, 1887, harer *Annales*.

Van den heer F. VAN LOO :

Praktisch Handboek voor landbouwers en veekweekers. Gent, 1889, 12°.

De heer Minister van Binnenlandsche zaken en Openbaar onderwijs zendt aan de Acadamie afschrift van het koninklijk besluit, de benoeming bekrachtigende van den heer L.-W. Schuermans tot briefwisselend lid.

De Academie beslist niet in aanmerking te nemen een antwoord op de derde prijsvraag (*Lofrede op* J.-FR. WILLEMS), ingezonden den 24 Augustus, meer dan drie weken na het voor de inzending bepaalde tijdstip.

Mededeeling.

Ons beroemd medelid, Dr. KLAUS GROTH, heeft een smartelijk verlies geleden : zijn jongste veelbelovende zoon August werd hem dezer dagen (10 September) in den ouderdom van 23 jaren door den dood ontrukt. Daags te voren berichtte mij de grijze dichter hoe hij lange, lange weken aan het lijdensbed zijns lievelings had doorgebracht, zoodat

hem nauwelijks de moed was overgebleven om zijne buitengemeen talrijke vereerders in het dagblad gezamenlijk te danken.

Hij heeft zich in al het schoone en goede, dat hem uit westelijk Dietschland toekwam, zeer verheugd, en gelast mij al de Vlaamsche Vrienden, inzonderheid de *Koninklijke Vlaamsche Academie* en de Feestinrichting te Antwerpen, hartelijk dank te zeggen voor de eer en de liefde, welke hem ter gelegenheid zijner 70e verjaring bewezen werden, alles ten bate en tot meerderen roem der ééne Nederduitsche moedertale, die ons allen stambroederlijk verbindt.

C.-J.-HANSEN.

De Academie hoort deze dubbele mededeeling van den heer Hansen aandachtig toe, deelt in den rouw des diep getroffenen vaders, en neemt de betuiging zijner erkentenis en zijner dietsche gevoelens met wederdank aan.

Lezingen.

Vervalsching der geschiedenis van ons volksleven door niet genoegzame kennis der taal, door KAREL STALLAERT, werkend lid.

Ons betreurd medelid, de heer DODD, onderhield de Academie *Over eenige Fransche bokkesprongen* op zijn geliefkoosd veld der Nederlandsche kunstgeschiedenis, en gij aanhoordet hem met eene

zichtbare belangstelling. Ik heb in den loop mijner navorschingen ook menige misgrepen, en deze wel onzer landgenooten, aangetroffen op het gebied der taalkunde, het vak, dat u allen zoozeer als aan mij bij uitstek dierbaar is, en door u allen met voorliefde en uitstekendheid beoefend wordt. Ik durf mij dus vleien, achtbare heeren, dat mijne voordracht u ook eenig behagen verschaffen zal, en dat zij tevens, niet zonder eenig nut te stichten, zal aanhoord en gelezen worden.

Dat er in al de tijdvakken onzer letterkunde woorden en uitdrukkingen zijn misverstaan en kwalijk verklaard geworden is ook u allen overbekend. Onze voorgangers in de beoefening der taal, niet slechts de letterkundigen, maar ook zij, de woordenboekschrijvers, zij die zich als de voorbeschikte uitleggers van den zin, de beteekenis en de spelling der woorden moesten opdoen, doch meer het Latijn dan de moedertaal in het oog hadden, hebben gezondigd,en wij ook, van het huidige geslacht, wij kinderen der zoogenaamde — alles doorsnuffelende, ondervragende en doorgrondende — eeuw der wetenschap, hebben gezondigd, en zondigen, ja, nog dagelijks. Wat al verkeerdheden hebben onze Noord-Nederlandsche broeders, zooals een De Vries, een Verdam en zooveel anderen niet ontdekt en opgehelderd in de letterkundige voortbrengsels der middeleeuwen, en tot in de vermeende ophelderingen der tijdgenooten! De opsporingen dezer taalhoeders en taalzuiveraars bepaalden zich doorgaans bij de vruchten

der zoogenaamde fraaie letteren. Was hun oogst van onkruid op dien akker overvloedig, niet minder belooft hij het te wezen bij een uitstapje op het praktisch gebied; in de schriften, die eigenlijk niet de kunst of het vermaak beoogen, maar de uitdrukking zijn van het dagelijksche, werkelijke, van het prozaïsche leven. En zijn die misleidende verklaringen en verduisteringen altijd en overal te bejammeren, zulks zijn zij wel het meest in de kronieken, de vorstelijke en stedelijke oorkonden, in de keuren en wetten van gilden en ambachten, in de kostumen en de rechtspleging, kortom in al de schriften die de geschiedenis van ons volk in hare veelvuldige vertakkingen ten doel hebben.

Inzonderheid zullen deze laatste ons bezighouden, als zijnde de meest verwaarloosde, zij, op welke de uitstekendste der Zuid-Nederlandsche taalkundigen, de klassieke Bormans, met zooveel minachting nederzag, dat hij ze als « brabbeltaal » bestempelde, en die hem zoo duister (ik geloof eer onbehaaglijk) voorkwam, dat hij bij elken onverstanen term van een inderdaad duister dertiendeeuwsch rechtsschrift, de woorden schreef : « ik zie er niet klaar in ».

En trouwens, de missingen in het vertolken en vertalen der middeleeuwsche taal zijn talrijk. Daarlatende, voor heden, de schroomelijke etymologies der stede-, dorps-, oords- en straatnamen, door onvoorbereide en phantastische taalvorschers of geschiedschrijvers ons opgedischt, zullen wij ons

bepalen bij die taalonkundige dolingen, welke ons meest aanstootelijk zijn voorgekomen, en waarvan sommigen onze lachspieren hebben gaande gemaakt.

Daar wij hier alleen de wetenschap ter harte nemen, door geen hekelzucht bezield zijn, en noch het recht noch den lust hebben iemand te krenken, zullen wij ons, tegenover de levenden vooral, waaronder wij zelven niet altoos schuldeloos gebleven zijn, onthouden eigennamen te melden, te meer daar wij ons ook wel wat op de *delicta majorum* mogen beroepen. Naar het voorbeeld van onzen vermaarden vriend Uilenspiegel, werpen wij de ons geleverde schoenen in den tas naar beneden : wien ze passen, trekke ze aan!

Aert of **Art**, is niet onbepaaldelijk een *grond*, maar de schier in alle dorpen bestaan hebbende of nog bestaande *gemeente-weide*, *-heide*, *-bosch*, of *gemeente-goed*, ook *wildert* en *vroente* genaamd. (*Belgisch Museum*, II, 416. P. VISSCHERS, pr.)

Antenoosen, *vischjes van één jaar oud*, *spijsvisch*, kunnen toch door *poissons grands comme la main*, « visschen een hand groot » niet vertolkt worden, omdat er eene verminkte *hant* aan hun hoofd staat. Dit herinnert ons aan het woord *Aendeel*, 't welk in sommige kostumen, als in die van Broekburg (XI 7), en in de *Gentsche Collatie*, 166, *hantdeel* was geworden; en aan *ambacht*, waarvan KILIAAN reeds *handbacht* maakte. (EDM. POULLET, *Les juridictions et la propriété foncière*

au XVe siècle dans le quartier de Louvain. Bull. de l'Acad. royale, XVIII, 62.)

Arbeid. « Eene vrouw die drie dagen in den arbeid gezeten heeft », nl. in barensnood, *en travail d'enfant*, wordt : *une femme qui avait beaucoup travaillé pendant trois jours*. (*Vaderlandsch Museum*, V 437, J.-B. BLAES. *Pièces justif.* achter de *Mémoires* van FRANCISCO DE ENZINAS.)

Buickvast en **Aerdevast.** Zijne woonst in eene stad hebben buikvast en aerde- of eerdevast, wordt algemeen goed verstaan als zijnde : er *werkelijk en standvastig met vrouw en kinderen, met lijf en goed en bijzonderste kostwinning wonen*. Het komt ons echter vreemd voor, het eerste dezer woorden vertaald te zien door *attaché par le ventre*, of door het gemeenzamere of gemeenere *panse*; en het tweede vervormd te zien tot hertvast en vertaald door *attaché par le cœur*; er integendeel haardvast of heerdvast van maken, *attaché par le foyer*, is als vertolking van den zin, evenzoo aannemelijk als aerdevast.

De benamingen **Dietsch, Doetsch, Duutsch** en **Duytsch**, vroeger en thans nog gelijkbeteekenend met *Nederduitsch* en *Vlaamsch*, en heden nog in levend gebruik in Brabant en in Limburg, worden vertaald door *Hoogduitsch*, *Allemand*, 't welk eene zonderlinge kleur geeft aan oorkonden, die de vaderlandsche geschiedenis behandelen, en zelfs tot nadeelige gevolgen voor onze Vlaamsche

nationaliteit aanleiding geeft. (*Belg. Mus.*, V, 435, *ut supra* v° Arbeid.)

Dobbelschool. De dobbelschool is niet *eene school waar men leerde tapijten maken*, ofschoon, bij KILIAAN, een *dobbelwercker* een *tapissier* zij, maar is wel een *dobbelhuis, speelhuis*, Fr. *maison ou académie de jeu, école ou salle de jeu*, oudfr. *escolle des dez, brelan*, een der talrijke inkomstleden van den fiscus, voor hetwelk de landheer of de stad het monopolie vergunde. (J. DAVID, *Geschiedenis van de stad en de heerlijkheid van Mechelen*, 215.)

Doochtgelt, Dogetgelt, in de lakenweverij, is geen *inpakkingsloon*, Fr. *droit d'empaquetage*, maar wel eene *fooi*, geld uit welwillendheid, en krachtens keuren, in de lakenbereiding gegeven *voor goed, deugdzaam werk*, Fr. *gratification donnée, en vertu de statuts, dans la préparation du drap, pour un ouvrage bien fait*; Lat. *denarii bonitatis*, zegt de keure van Leeuw van 1248. (Zie ook VERDAM.)

Eenclipt; Eenclipte lieden (KILIAEN Eenklippigh. *fland. brug. Cœlebs*), waren *ongehuwden*, fr. *des célibataires*. Het woord komt meermaals voor in de kostumen van Veurne, titel 34 a. 5, 6, 7, 8 en 9. Art. 5 luidt aldus : « Alle eenclipte lieden, 'tsij mans ofte vrouwen, niet ghegoedt nochte souffisantelick gestaet sijnde om hemlieden te ontdragen op haerlieder incommen, sullen hemlieden

terstont ende sonder dilay begeven ten dienst van de goede lieden, sonder te mogen blijven woonen op haerlieder selven,.. ghereserveert ambachtslieden hemlieden daghelicx te werck stellende ». En art. 9 : « Alle andere huyssittende ende eenclipte lieden, op camers oft alleen woonende, ghestaet sijnde om hemlieden te ontdragen op haerlieder incommen, oock kinderen woonende met vader ofte moeder, gheen beslach doende ende om loon werckende, daer meer dan een bejarich kindt is, sullen in alle poinctinghen ende settinghen ghestelt ende gepoint worden ter discretie van den setter der prochie ».

Deze **eenclipte lieden**, met een Franschen rok aan te trekken, zijn geworden *gens d'une même farine*, welke uitdrukking KRAMERS ons vertolkt : « *'t is één pot nat* », en wij, wat sappiger : « 't is al één boel, en ook : 't is al vuil boter en vuile visch ».

Eenloopich. Dit woord heeft dezelfde beteekenis als het voorgaande, namelijk *ongehuwd*, *célibataire;* als zn. dus *een jongman*, *een jong gezel.* De Kilianus *auctus* heeft : Eenloopigh, eenloopighe geselle. *Solivagus, solus currens, juvenis cœlebs*, *Jeun homme vivant seul*, *à marier*. In de oude vertaling der kostuum van Brussel, van 1606, a. 212, werd het *voyageur*, ofschoon CHRISTIJN er *univagus* voor heeft. Een raadsheer van Brabant, in eene latere uitgave teekent er op aan : *univagus*, daerdoor schijnt verstaen te worden : « eenen jonghman die geene familie ofte vaste domicilie heeft ».

Erenwerck, is geen *eerde-* of *aardewerk* of *potterie*, maar *koperwerk*, Fr. *dinanterie*. (JAN VAN DIXMUDE, uitgegeven door LAMBIN, 270)

Het **Faselment** (met *s* of *c*), of liever **vacelment** (ook met *c* of *s*) is : *een kostbaar vaatwerk*, *vaatwerk van zilver*. Ter meerdere staving dienen nog de woorden, die de vrouw der abdij van Maagdendale richt tot den heer van den Dunen, « visiteerer » der abdij : « Mijn Heere, geloofdi « den Confessoer (*nl.* haren biechtvader)? Hij heeft « mij oec gheseyt, dat ghij op alle de cloesters « hebt ghenomen tfaselment, ende hebbe moeten « mijn selver wechdoen, soudic paeys hebben. » Van dit *faselment* heeft men het Lat. *fulcimentum* gemaakt, en er in gezien : « *de ondersteuning genomen van alle de kloosters van Citeaux*, *om de hervorming* (*nl.* de hervorming en de sluiting der abdij Maagdendale) niet te laten gebeuren. » (Dr. D.-J. VAN DER MEERSCH, *Verhael der reformatie van de abdij van Maegdendale*, Vlaamsche Bibliophilen, 2de reeks n° 4.)

Garsoen, een algemeen bekend en weinig vervormd woord, dat zoo menigmaal o. a. voorkomt in onze middeleeuwsche rekeningen, als *knecht*, *dienaar*, *bediende*, Fr. *garçon*, *valet*, *serviteur*, werd door HUYTTENS slecht gelezen als *garnisoen*, en vertaald door *garnison* en door *logements*; zoo schrijft hij ook voor de *stadsgarsoenen*, *la garnison des sergents de la ville*, en *pour louage des*

chevaux et logements des sergents. (HUYTTENS, *Recherches sur les corporations gantoises*, 30, 123, 126.)

Gemoederen, vertaald door *commères* in plaats van *esprits*, *geesten*, kan niet verwekken dan eenen schaterlach. (GACHARD, *Ordonnances des Pays-Bas autrichiens*, tome II, *Préface* LXVII. — Buiten kennis der officiëele vertalers.)

Gemoet. *Iemands gemoet hebben*, is niet *hem mishandelen*, maar zijne *bevrediging*, *tevredenheid*, *genoegen* of *inwilliging* hebben. (A.-G.-B. SCHAYES, *Dagboek der Gentsche collatie*, 166.)

Gougeding, **goudagen**. *Jaarlijksche verplichte vergadering van al de mans eener gouw, landstreek of heerlijkheid ter ontdekking der verholene misdaden.* Het woord *gougeding* komt, onder andere, voor, in den vorm van *gauweghedijnghe*, in de kostuum van Kassel, a. 245. De vertaler Le Grand leert ons dat het was : een *jour de plaid à bref délai.* Het zij, in het voorbijgaan gezegd, dat eene vernuftige verklaring van de goudagen ons werd verstrekt door eenen raadsheer van het Hof van Brabant in de vijftiende eeuw : « Die daige zijn geheeten « goudaige », zegt hij, « dat is te seggen « gulden daige », overmits dat de clairheit der justicien bij den besuecke ende openbairingen der wairheit van den overdaden, die verborgen is geweest, opte voirscr. daigen schijnende ende blinckende is gelijc den goude ende der clairder zonnen. »

Het **Haechspel** is geen *tir* of *jeu des haies*, maar wel een *wedstrijd voor het boogschieten, meestal, zooniet uitsluitelijk, voor de dorpelingen.*

De **Heertganck** is geene *parochie* of *pastorij;* is ook geene *weide*, maar wel een *gehucht*. (*Belg. Mus.* II, 416. P. VISSCHERS, priester; IV, 461 en *Woordenlijst.*)

Houtbreker. Dit woord is wel eens vertaald geworden door het alles en niets beduidende *rompeur de bois*, naar zijne letterlijke samenstelling; ook door *ouvrier en bois*; men verstond er eigenlijk door een *schrijnwerker*, en een *koopman in hout*; de Kilianus *auctus* zegt : *Faber lignarius, materiarius, negotiator abietarius, abietarius. Charpentier, ouvrier et marchant en bois.* Doch het meervoud **Houtbrekers** was de algemeene benaming voor *al de ambachten, die het hout bewerkten*, namelijk : de timmerlieden, de schrijnmakers, kuipers, rademakers, mandemakers, draaiers, zagers, plattijn- of holblokmakers.

Het **Cabaret** was oudtijds 't geen wij hedendaags noemen een *spijshuis*, Fr. *restaurant*, althans een winkel waar men gezoden en gebraden vleesch verkocht. Eene misschrijving van cabaret in cambret, gansch gelijkvormig aan het volgende cambuys voor cabuys, bracht J.-F. WILLEMS in de war, en hij meende de verklaring van het woord gevonden te hebben in den *Dict. Rouchi-français* van HÉCART, v°. Cambret of cambré :

bâton courbe auquel on attache les porcs, les veaux, les moutons, pour leur enlever les entrailles ou les écorcher, bij onze slachters *kromhout, slachtboom*, fr. *jambier*. (*Belg. Mus.* VII, 298.)

Kabuiskoolen, *choux cabus*. Dit woord, zich ongelukkiglijk voordoende onder den vorm *Cambuyscoolen*, en ja, vorafgegaan van de sterk riekende « look » en « ajuin », werd nochtans aanzien voor *buskolen, bosch- of houtskolen, charbons de bois*. — Men zou ons wel in het vermoeden brengen dat onze voorouders zich met houtskolen voedden! (*Belg. Mus.* VII, 299.)

Kaecke. Benevens de beteekenis van *wang*, heeft dit woord, zoo als men weet, nog hedendaags die van *schandpaal*, Fr. *pilori*. Nu, in de ordonnantie van keizer Karel, d. d. 25 Januari 1530/31, aangaande de dijkgravers, leest men : « Dewelcke meesters ende dijckers, des versocht zijnde van denghenen, die se te wercke zullen gestelt hebben, gehouden zullen zijn an allen bezouten landen te wercken, zoowel bij heylige dagen als bij anderen dagen, zoolange totdat tzelve landt ververscht sal wesen; ende dat *up peyne van up de kaeke een ure gestelt te worden*. » Deze laatste volzin werd, in de *Liste chronologique des édits et ordonnances des Pays-Bas*. blz. 175, vertaald : *à peine d'être fustigés sur la joue pendant une heure...*

Keite, keute, koyte, kuite, *cerevisiæ genus*,

bij KILIAAN, is eigenlijk geen *vreemd bier*, althans niet vreemd aan Nederland; 't werd genoeg in Holland gebrouwen, maar het hoort bijzonder in Zuid-Nederland te huis, als in Gent, Aalst, Antwerpen, Brugge, Brussel, Dendermonde, Iperen, Meenen enz. (SCHAYES, l. c. 335.)

Lawijt. *'t Schoonste lawijt* is niet *het schoonste geraas of getier*, Fr. *le meilleur vacarme*, maar wel *de beste, de voortreffelijkste muziek.*

Ledige lieden. *De Ledige lieden* of *luiden, luden, de leechluiden*, ook *ledichgangers* genaamd, waren, wat wij thans « *renteniers* » zouden noemen, of ten minste *poorters, die geen ambacht uitoefenden;* men hiet ze in 't Latijn *vacui, vacantes, ociosi.* De kostuum van Sint-Truiden § 16 zegt : « Van welcken raetsluyden sullen aenghenomen werden sesse van den borgeren, die ghemeijnlijck werden ghenoempt « ledige luyden », eñ dander sesse uutten ambachtsluyden derselver stadt; » en in een Besluit genomen op het charter van hertog Philips van 22 mei 1458, leest men : « Wij, scepenen, gesworen raidsluden, die men noempt « ledige luden », dekenen van den ambachten, een deel der goeder cnapen, eñ allen die gemeyne stadt van tsHertoigenbossche. »

Een onzer hedendaagsche geschiedschrijvers of veelschrijvers wist niet wat van deze *lediggangers* te maken. Uit vrees van aan zijne wetenschap eenigszins nog meer te kort te doen door eene

verminking zijner uitdrukkingen, deelen wij de aangevochtene plaats in haar geheel mede : « *Si à Gand il y a eu des familles (nobles) qui n'ont point exercé le négoce, elles sont si rares que je crois ne jamais les avoir rencontrées; je parle de la noblesse communale. Pour la noblesse chevaleresque, je crois la famille des Lichtervelde une des rares familles qui, habitant la ville, ne se sont point adonnées au négoce. Ici se présente un fait assez curieux; il existait à Gand « une corporation de gens ne faisant rien. » Un cas analogue se présente à Audenarde et à l'Ecluse, où ils étaient connus sous le nom de* Lediggangers; *cette rubrique est ainsi conçue : « Voici les noms de ceux qui ne font partie d'aucune corporation. » Etaient-ce des étrangers, ou des membres de la noblesse chevaleresque, qui s'étaient momentanément fixés dans la ville? Toutes nos recherches n'ont pu aboutir à une solution raisonnable.* HUYTTENS, Corp. 175.)

Lijftocht, waar van de lasten eener stad spraak is, beteekent *lijfrente*, en niet *levensonderhoud;* men zegde ook *lijftochtrente*, *lijfpensie*. (*Belg. Mus.* V, 82, J. F. WILLEMS.)

Maechsoen. Bij KRAMERS staat het woord maagzoen nog geboekt als *Réconciliation des parents*, nl. *verzoening tusschen de bloedverwanten van eenen vermoorde*, en als *het zoengeld zelf.* « *La réparation due aux agnats de l'homicidé, et de celle due à l'aîné*

mâle parmi eux », zegt GHELDOLF, *Procès-verbaux de la Comm. des anc. lois*, V 256.

KNOBBAERT in zijn *Jus civile Gandensium* (Brussel, 1700), rubr. III, a. 9, pp. 429-430, vraagt zich af : *Quid sit* Maeghsoen? Hij vindt het bij de oude volken, bij de Hircaniers, de Mediërs en de Carthagers, die elkander, ten teeken van vriendschap, eenen dronk toebrachten, een gebruik welk de Belgen zouden gevolgd hebben, daar zij, door maaltijden en wijn, hunne vriendschap en verzoening wilden bevestigen, datgene, zegt hij, wat de costuum der kasselrij van Iperen, hoofdstuk 216, art. 2, *Maeghsoen* noemt : *a stomacho* : « Item, dat van nu voortaen alle montsoen ende maeghsoen van dooden met de costen deelsaem wort als ghelt ten sterfhuyse, *id est : Lucrum et convivium, quod ratione pacificationis datur, in posterum cum expensis dividetur, tamquam pecunia in domo mortuaria reperta.*

Deze overgeleerdheid, die eenen Vlaamschen rechtsgeleerde zijne moedertaal zoo dom deed over het hoofd zien, werd reeds terecht opgemerkt en als eene zotte snakerij, « *une mauvaise plaisanterie* », bestempeld door DEFACQZ en HONINCKS, de schrijvers van l'*Ancien droit belgique* : « Soen, zeggen zij (II, 289), *qui a la double signification de baiser et de réconciliation ou expiation, a pour qualificatif* maeg, *que Knobbaert traduit par estomac.* » — Wij zullen verder zien dat zij KNOBBAERT poets voor poets kunnen spelen hebben.

Miede (**mye**) is niet *verpachting* maar *geschenk* of *gift*. (SCHAYES, l. c., 342.)

De **Molenslagers** zijn geen *molentimmermans*, geene *charpentiers de moulins*, maar de *gezworen molenijkers* van Brabant.

Nootsin is niet *eene zaak van groot belang*, maar ons *noodzaak*, *noodwendigheid*, Fr. *nécessité*; en ook *wettelijk beletsel*, Fr. *empêchement légitime*. (SCHAYES, l. c., 318.)

Ontbeider van Lotharingen, Brabant en Limburg. *Vermoedelijke erfgenaam*, *troonopvolger*, *kroonprins* van Brabant enz. Dit woord van belang heeft men gemeend te verklaren door een bijwoord, namelijk : *te gelijk*, *ten zelfden tijde*. (LAMBIN, *Jan van Dixmude*, 276 en 283.)

Onsedelijcke, ook **onredelijcke wandelingen,** dient vertaald te worden door *commerce immoral* of *charnel*, *conversation charnelle ou criminelle*, en niet door *promenades déraisonnables*. Eene Lat. oork. v. 1520 (GILLIODTS, *Coutumes de la ville de Bruges*, II, 63) zegt : *ratione carnalis commercii seu cohabitationis hujusmodi*, *quod seu quam vulgato vocabulo* onredelycke wandelinghe *appellarunt*. (OCT. DELEPIERRE, *Précis*, I, clix.)

Oor, oir. hoir, beteekent *kind* en ook *erfgenaam*, en ter plaatse, die wij hier in het oog hebben : *zoon*; men mag het woord hier dus niet vertalen door *personnes de la famille*.

Oorboor, oirboir, thans nog **oorbaar,** als zn. is *nut, voordeel, profijt*, dus niet : *affaire, entreprise.*

Oorconschap beleeden. Beleeden beduidt hier niet eigenlijk *betoonen, bewijzen*; de uitdrukking beteekent *getuigen bijbrengen, laten verhooren,* « *afleiden* », *doen verschijnen voor den rechter,* fr. *produire des témoins, les faire comparaître devant la justice.* (SCHAYES, l. c. 41.)

Oorvrede, oirvrede, hoirvrede — hantvrede. *Paix d'hoirs* of *d'héritiers, paix de famille, — paix manuelle.* De beteekenis van dit woord wordt ons klaar door de twee volgende magistrale definities :

1° « Wie mishandeld, beleedigd of bedreigd was in zijnen persoon, of in dien van een zijner nabestaanden, of slechts redenen had om de bewerkstelling van iemands vijandelijkheid te duchten, betrok dezen voor het gerecht, om wettelijker wijze de verzekering te bekomen, dat hij noch aan den klager noch aan zijne familie, hetzelfde hoe, eenig kwaad doen zou. De gedagvaarde moest aan dezen eisch voldoen en zijne belofte door eenen plechtigen eed bevestigen. De vrede-eischende partij ging, van haren kant, dezelfde verbintenis aan. De wederspannige werd aangehouden en bleef, op zijnen kost, in gevangenis, tot hij zich aan de wet onderworpen had. Er werd een akte van den vrede opgemaakt en deze werd openbaarlijk uitgeroepen. De kostuum van Loven (II, 7, 8) onderscheidt in dezen vrede twee soorten : den *hand-*

vrede (*la paix de main*), en den *oorvrede* (*la paix d'oreille*); zij laat er den vorm van gissen, doch zij toont dat de uitwerksels dezelfde zijn. » (DEFACQZ et HONINCKS, *Ancien droit belgique*, II, 290.)

2° « Als wanneer iemand door een ander bedreigd was, of hij redens meende te hebben hem te duchten, betrok hij dezen voor het gerecht, om de zekerheid te bekomen dat hij hem geen kwaad doen zou. Indien de gedaagde partij verscheen en met volkomen toestemming den vrede of het bestand bewilligde, hetzij met aan den anderen de *hand* toe te reiken (*en tendant la main à l'autre*), *hand vrede*, *mit der hand ghegeven vrede*, hetzij met hem dien *aan het oor* te beloven, *en la lui promettant à l'oreille*, *oorvrede*, was alles gezegd. Indien echter de gedaagde zich wederspannig toonde en, na drie aanmaningen van den rechter, het bestand weigerde te beloven, beval de rechter het bestand en veroordeelde hij den gedaagde tot de boete en tot acht dagen gevangenschap. Bleef deze, na den verstreken termijn, steeds weigerig, zoo beval en verkondigde de rechter openbaarlijk het bestand. » (*Coutumes de la ville de Maestricht*, LIV.)

Edoch, indien wij ons moeten bevredigen met deze beschrijvingen der natuur van den oorvrede, niet zoo is het gelegen met de taalkundige beteekenis van het woord. « Oorvrede », en de hieraan gepleegde schennis mag, als een gepaste tegenhanger van

KNOBBAERTS *maechsoen* beschouwd worden. Het woord *oorvrede*, *oirvrede*, juister *hoirvrede*, werd in de uitgave der kostumen van Loven, te Brussel, bij Simon t'Serstevens, 1728, in 4°, ongelukkiglijk vertaald door *paix d'oreille*, en die man verdiende wel eene kleine *oorveeg*, of dat men hem eens goed bij zijne ooren trok; drie onzer degelijkste rechtsgeleerden hebben deze vertaling blindelings gevolgd en, door hun onbetwistbaar gezag in de rechtsgeleerdheid. bekrachtigd. Dezen onzin zouden zij echter vermeden hebben, hadden zij, na « zelfonderzoek », ontwaard dat zij het Fransche woord *hoir*, *héritier*, voorhadden, en er diensvolgens *paix d'hoirs* of *paix de famille*, *paix du sang*, moest vertolkt worden.

Het schijnt ons te dezer plaatse niet ongepast, het onderscheid tusschen den *handvrede* en den *oorvrede* te verklaren, waaromtrent de uitgevers van het *Ancien droit belgique* ons in de onwetendheid gelaten hebben, en waarvan, zooals zij voorgeven, de Lovensche kostuum « ons slechts den vorm laat gissen, *laisse deviner leur forme.* » Deze kostuum is nochtans zeer duidelijk, daar zij, art. 1 zegt : « Die twist of geschil heeft tegen eenen anderen, ofte hem beducht van gequetst, gesmeten, geïnjurieert ofte gemolesteert te worden, mach dengenen, waervan hij hem sulcx beducht,.. doen dagen.., om van hem eenen *handtvrede* te hebben. » Van eenen anderen kant zegt art. 5 : « Indien iemandt den anderen opliepe, oft naer

hem smete, wierp ofte stiete, ofte daerop wachtte, lagen leyde ofte dreygementen dede van slaen ofte misdoen, moet deselve den anderen, indien hij 'tversoeckt, ende van eenige van des voorschreven is doet blijcken,.. versekeren met *oirvrede.* » Nog duidelijker drukt zich uit de kostuum van Diest, door den bekwamen secretaris Van Zurpele opgesteld, kap. XVI art. 3 : « Den *handtvrede* wordt gedecerneert, bij borgemeesters en scepenen, tegens die dewelcke een ander injuriëren oft affronteren, met woorden oft met wercken, *sonder bloedstorten* »; en art. 2 : « Den *oirvrede* wordt gedecerneert, bij borgemeesters en scepenen, tot laste van die dewelcke een ander vervolgen, om hem te quetsen oft te dooden, hetzij bij daghe oft bij nachte: item, tot laste van die, dewelcke een ander effectivelijck gequetst, arm oft been gebroken hebben, oft andersints met messen oft met wapenen jammerlijck getracteert hebben; item, tot laste van die dewelcke een anders huijs hebben geforceert oft opgeloopen, om ijemanden, daerinne sijnde, te quetsen, te dooden oft quaelijck te tracteren; item, tot laste van die, dewelcke, int' publiecq, oft int' heijmelijck, een ander gedregen hebben het leven te sullen benemen, oft arm en been te sullen breken; ende finaelijck tot laste van die, dewelcke met opgeset gemoet eenige middelen gebruijcken, hetzij directelijck oft indirectelijck, om een ander het leven te benemen. »

Kortom : *Handvrede* wordt gegeven in geval

van enkelen twist met iemand, van beleediging, ja zelfs van mishandeling, doch *zonder bloedstorten*, of zelfs nog : uit vrees van beleedigd of mishandeld te worden.

Oorvrede heeft plaats in geval van misdadige feitelijkheid, zware verwonding, verminking of moord, gepleegd of gedreigd. Wij zijn er hemelbreed van af in de taal der hedendaagsche rechtsgeleerdheid ervaren te zijn, maar het komt ons voor als wierd de eerste om een *wanbedrijf* of *délit*, het andere om eene *misdaad* of *crime* gegeven.

Poorter beteekent ja *burger*; doch het woord heeft nog eene andere, minder bekende beteekenis. Dit laatste poorter, door verbastering *peuter*, is bij DE BO een « *zware bondel brandhout van ongespleten stokken of knuppels, met een weinig rijshout van binnen en met twee wringwissen gebonden.* » Het woord *peuter* leeft nog voort in de omstreken van Brussel en Loven; SCHUERMANS beschrijft het ons ook : « als *een soort van mutsaards van dikke boomtakken, die meestal gekloven worden, of andere dikke kluppels.* » In de kostumen van Brussel komen voor : « **Poirterkens**, op de lengte van het halfhout, inhoudende 5 of 6 stokken, naer advenant hunne dikte. » Alnog leest men in de plakkaten van Brabant, II 148, van Halfhout of **Poorterkens**. Ook in zekere andere onzer kostumen leest men : « De groote poorters, *vier deckstocken, lanck dry voeten...* De kleyne poorters, *dry stocken, lanck anderhalven voet.* » Welnu,

van deze laatstgemelde **poorters** en **poorterkens** heeft men, door eene aan OVIDIUS onbekende gedaanteverwisseling, zoovele ***burgers*** en ***burgerkens*** gemaakt : « *Les gros bourgeois, quatre gros bâtons, longs de trois pieds; les petits bourgeois, trois bâtons, longs d'un pied et demi.* »

Pellerijn — in 't pellerijn zitten. Men leest in de Gentsche Collatie, 439 : « 't Saterdaeghs, den XXIIII^en^ dach van Novembre, anno 1459, zaten in pellerijn drie wijven van lichten levene. » — De uitgever zegt : *werden aen de kerk te pronk gezet*, waarom niet eenvoudig : *aan* of *in de kaak gezet*, fr. *mis au pilori?* (SCHAYES, l. c. 439.)

Ploten (een goed, landerijen). Dit woord biedt zich doorgaans aan in de zeer gebruikelijke uitdrukking *noten en ploten*, niet zelden gevolgd van *vromen en ontvromen*, waar het zake is van een vrij gebruik te maken van eenig goed, er de vruchten van te zamelen en te genieten; het zegt zooveel als *blooten*, *ontblooten*, *plukken*, fr. *dépouiller*, *défructuer*, dus bepaaldelijk meer dan een goed *overnemen*, zooals de uitgever der *Gentsche collatie*, 252, het aanteekent.

Raeproede. De dezer dagen overledene A. KEMPENEERS, in zijn voortreffelijk en al te weinig bekend werk : *De oude vrijheid van Montenaken* (I 435 (3), leert ons wat deze roede is of was : « Raep roije, d. i., die men bij metinge of anderzins *rapen* kan, is de *kort* of *klein* roede,

petite verge, *parva virgata*, waervan 20 eene groote roede, *magna terræ virgata*, uitmaken, en die bevattede te Niel 19 1/2 *hamels-voeten* (of schreên?), wat nu heet 17 voeten en 5 duimen. Enz. » Een vertaler had keus tusschen *rapen*, *ramasser* en *raap*, *navet*; hij verkoos deze laatste en schreef : *verge à navets*. GRIMM kende dit woord uit de *Records de Nyel* (1569-1661) door de *Recherches sur les comtés de Looz*, *Horne et Nyel* van F.-G. HOFFMANN, en neemt ook de *verge à navets* over, in zijne *Deutsche Rechtalterthümer*, 552, *Weg*.

Staelhof is niet een : *endroit où sont fixés les établis*, maar wel, zooals in de Cost. van Antwerpen v. 1545, I. 166, en gelijk KRAMERS en VAN DALE ook het woord verklaren : *plaats*, *waar de lakens van merken werden voorzien*.

(Hem) verdragen is niet *wagen*, gelijk men het in de *Gentsche Collatie*, blz. 134 verklaart, maar wel *zich onthouden*, *zich wachten*, zooals de uitgever het overigens zelf aldaar blz. 252 verbeterde.

Vierschaer. WARNKÖNIG, in zijne *Flandrische Staats- und Rechtsgeschichte* (I 282), deelt ons « eine naïve Erklärung » van dit woord mede « mündlich in Brügge » gegeven : « *Vier* heisse soviel als *Vuer*, Feuer, und *Schare* das Corps der Schöffen, weil diese sich gewöhnlich in den kalten Hallen, vor der feierlichen Sitzung, am *Feuer* zu

wärmen pflegten. » WARNKÖNIG wil dat men thans nog te Brugge « *eine Heerdgenossenschaft* [namelijk een geregelde vriendenkring bij den haard] *in einer Wirthstube, Vierschare* nennt ».

Vroente, vrunte. Dit woord had, benevens de beteekenis van *gemeente-weide*, *gemeente-goed*, die van *gevangenhuis*. « So wie dat eneghen portere van Antwerpen scoud sculdech es, ende daeromme dat hi niet ghelden wille ochte niet ghelden mach, Andwerpen ruymt, men sal sijn wijf houden van derre scoud ghelijc hem selven. Maer men mach se niet in den Steen noch in die Vroente legghen. » *Keurb. v. Antwerpen*, 146. De voorsz. poirters ende inghesetenen deser stadt, gheapprehendeert zynde. 'tzy om criminele oft civile saken, worden ordinarie ghevanghelijck gestelt in de Vroente, ende niet op de Steenpoorte, welcke gevangenisse is dienende voor d'afgesetene delinquanten ende vagabonden. *Cost. v. Brussel*, 1606, a. 66; CHRISTIJN *in Vrunta*, in het Fransch aldaar *la Vrunte*. De kost. van Sichem, a. 3 heeft ook : « in de Vrunte », voor in de gevangenis. Het werd te Brussel verward met *vriend*, en, vreemd genoeg, onder 't Spaansch beheer « verspaanscht », en het gevangenhuis kreeg den naam van *Amigo*, welken het stadsgevangenhuis er heden nog draagt (HENNE et WAUTERS, *Hist. de la ville de Bruxelles*, III, 90). Het woord Vrunte beteekent echter niet *per se*, zooals sommigen meenen, *eene beslotene plaats*, *een beluik*, *un endroit fermé*, *un enclos*, maar staat

in verband met het bij GRIMM voorkomend Frohne, Frone 3) *gewalt des herrn hand des hernn, confiscation, beschlagname.*

Een **Wagenspel** kon wel in eenen « ommeganck » of processie vertoond worden, doch daarom is het de « ommeganck » zelf niet. (SCHAYES, l. c. 230.)

Wijsen is *een oordeel of vonnis uitspreken, vonnissen*, fr. *juger, prononcer un jugement, une sentence*, zoodat *aviser* de rechte vertaling niet is.

Ik acht de voorgaande aanhalingen, onder veel meer andere, voldoende, achtbare heeren, om ons nog dieper te doordringen van deze waarheid: dat de kennis der taal in het innigste verband staat met de kennis der geschiedenis; zij moeten ons nog met warmeren drift bezielen, om onze taal grondiger en in al hare vertakkingen te beoefenen en haar hare verholenste geheimen af te dwingen; zoo zullen wij meer en meer en dankbaar beantwoorden aan hetgeen de stichters van dit wetenschappelijk lichaam en al onze taalgenooten berechtigd zijn van ons te verwachten; zoo zullen wij ons dubbel verdienstelijk maken aan Moedertaal en Vaderland.

AAN BRUGGE (1)

door den heer A. JANSSENS, briefwisselend lid.

Waar is de doode maged nu,
Wie Vlaandrens bard zijn diepdoorzuchte lijklied zong?...
'k En vind ze, Brugge, niet in U,
Die weder levend zijt en jong;

Die levend zijt, in eigen pracht,
Die, fier en dankbaar, aan uw heldenzonen peist;
En die, met onverdeelde kracht,
Uw weggeweken zee hereischt.

De kunst, in uwen schoot bewaard,
En is geen doode kunst. Ze leeft, bij kleur en toon,
Bij lied en lijn, naar moeders aard,
In 't meesterwerk van menig zoon.

En daarom wint ge daaglijks nog
In glans. De vreemdeling, die langs uw straten heen
Komt wandlen, roept bewondrend : « Och!
« Daar is maar één Brugge, één alleen! »

o Kunstjuweel van Belgenland,
Wie is 't die 't schoone zoekt en 't niet in U en vindt!
Wie, die van Maas- en Scheldekant,
Niet toeschiet fier en feestgezind,

(1) Eenige maanden na de Breidelsfeesten 't Brugsche Davidsfonds voorgelezen.

Zoohaast de slingervlaggen slaan,
Ter hooge transen uwer torens alle drij,
Begroet, van uit de verste baan,
Als boden van uw feestgetij!

En wie vergeet U, wonderstee,
Waar 't groene loover langs de roode gevlen zwiert;
Waar 't Vlaamsche volk, gelijk een zee,
Doorhenen bruischt en zegeviert!

Waar 't schoon verleden wederkeert,
Met eigen kleur en vorm, hertooverd in een stoet,
Die aan het volk zijn lessen leert :
Wat Vlaandren was en wezen moet!

Nog zie ik, in verrukten geest,
Den grootschen heldenstoet, die langs uw straten toog;
Nog dreunt hij, als een windtempeest,
De kreet, die uit uw wallen vloog.

Nieuwsgierig dringen, schaar op schaar,
De vrouwen; jubelen en jamren, als ze zien,
Gedregen in heur orsebaar,
De lieve, de arme Philippien.

En 't leerzaam volkskind reikhalst mee
Naar springhaal, blijde, naar het brandend slot van Maal'
En naar de guldenspoor-trofee,
Zoo duur gewonnen op den Waal.

Maar ziet, daar vlamt der mannen moed :
Ze nadren, Breidel en De Coninck, forsch en fier,
Door honderdduizenden begroet,
In 't lommer hunner leeuwbanier!...

Nog schooner is 't, wanneer uw volk,
Geknield op merkt en straat, in stillen eerbied stom,
Bij 't wallemen der wierookwolk,
Vereert zijn liefste Heiligdom,

Vereert zijn eeuwenouden schat,
Tot loon geschonken aan graaf Diedrik's heldenmoed,
Den zegenpand van land en stad,
Het overkostlijk Christi bloed,

Door koning, vorst en volk versierd,
Met goud en edelsteen, godvruchtig aangebrocht;
Met staf- en mijterglans gevierd,
In glorievollen jubeltocht.

Schoon zijt ge, feestend Brugge, schoon!..
En, zooals boven 't bonte en wemelend gezwier
Der blijde stee, de grijze kroon
Rijst uwer hallen, hoog en fier,

Die, over kreet en zegezang,
Heur hemelsche muziek, heur klinglend klokkenlied,
Door heldentocht en volksgedrang,
In blijde stroomen nedergiet;

Zoo rijst dan, voor mijns geestes oog,
Uit al de heerlijkheid van uwen gloriestoet,
De toren uwer Vlaamschheid, hoog
En fier, in gulden zonnegloed.

Hij rijst, gelijk een reus van steen,
Van harden Vlaamschen steen, gemetst met Roomsch cement,
Die, over 't zwoegend volk beneên,
Zijn breede, koele schaduw zendt.

En uit dien toren, uit die hal,
Weergalmt het lieflijk lied der zoete moedertaal.
Het hupt en danst, op dak en al
En vloeit in stroomen, zonder paal,

Uw straten door; en geeft den toon
Aan al uw eigen zijn, aan al uw feestbetoog,
Aan al het lieve, aan al het schoon,
Dat streelen kan des vreemden oog...

Wat geeft het, dat er, hier en daar,
Een trotsche woning sta, waar 't lied niet in en dringt,
Door blinde muren hoog en zwaar,
Als 't vrij door heel de stede zingt?

Wat geeft het dat de Leliaart,
Voor 't Vlaamsche beiaartslied zijn hooge ramen sluit,
En nooit een blik ter hallewaart
En slaat, door zijn bedompte ruit?

Hij staat er niet te min, de reus,
Met al het heilig recht, dat in zijn flanken rust.
Hij staat en vlijt zijn schaduw heusch
Op 't leliedak, des onbewust.

Het gallemt niet te min, zijn lied,
En zwelt door straat en stulp, in burgerkring en raad,
En klimt, al kent de Waal het niet,
In rechterzaal en gouwestaat.

o Brugge, bron die immer welt
Van Vlaamschen geest en Roomsche trouwe, waar
De Vlaming dorstig henensnelt
Om nieuwe kracht in 't landsgevaar,

Neen, neen, uw schoon en is geen schijn!
Ge zijt de spiegel van uw heerlijk voorgeslacht,
En fier moogt gij op 't heden zijn,
Hoe blij de toekomst tegenlacht!

Voornaamwoorden en Zelfstandig-Gebruikte Bijvoeglijke Woorden.

Het is algemeen bekend, dat er hedendaags in de Nederlandsche spraakkunsten hoegenaamd geene eenheid bestaat. Er is tusschen de verschillende spraakleerschrijvers geene eenheid in de benaming der rededeelen, geene eenheid in de rangschikking der woordsoorten, geene eenheid in de verbuiging, geene eenheid in de vervoeging (of althans niet in de benaming der wijzen en tijden bij de werkwoorden), geene eenheid in de ontledingen en hoegenaamd geene eenheid in de bepaling der rededeelen. Dit alles maakt het den leeraren onzer moedertaal zeer moeilijk, om niet te zeggen, schier onmogelijk, een goed en degelijk taalonderwijs te geven. Zij aarzelen om tusschen de verschillende spraakkunsten eene keus te doen, en gaan bij hunne lessen al tastende voort, daar zij gedurig vreezen den bal mis te slaan. 't Is dan niet te verwonderen, dat sommigen zich reeds tot de Koninklijke Vlaamsche Academie hebben gewend, om dier geleerde vergadering te verzoeken eene goede, degelijke spraakkunst in het

licht te geven, welke in alle onderwijsgestichten zou kunnen gevolgd worden. Bij dit ons opstel hebben wij voor doel, de Kon. Vl. Academie aan te zetten om den wensch van voormelde personen na te komen, en, zoo 't ons gelukken mag, de stof voor dit verlangde leerboek reeds eenigszins voor te bereiden.

De *voornaamwoorden* zijn ongetwijfeld wel die soort van woorden, waarover tusschen de spraakkundigen de grootste verscheidenheid van denkwijzen bestaat. Dit was zoo reeds vóór meer dan honderd jaren en 't is thans nog niets beter. « Depuis le temps qu'on parle du Pronom, on n'est point parvenu à le bien connaître; comme si sa nature était, dit le Père Buffier, un de ces secrets impénétrables qu'il n'est jamais permis d'approfondir. Le savant Vossius, la lumière de son temps et le héros des grammairiens, après avoir déclaré (et avec raison) que toutes les définitions, qui avaient été données du Pronom jusqu'alors, n'étaient nullement justes, a dit que *le Pronom est un mot qui en premier lieu se rapporte au nom et qui en second lieu signifie quelque chose.* » (1) En de Heer BEAUZÉE, uit wiens *Grammaire générale*, uitgave van 1767, wij deze aanhaling ontleenen, voegt er heel geestig bij : « S'il

(1) *Grammaire générale*, par M. BEAUZÉE, de la Société royale des Sciences et Arts de Metz, des Sociétés littéraires d'Arras et d'Auxerre, professeur de grammaire à l'École royale Militaire. Paris, 1767, 1er vol., page 258.

ne s'agit, pour être pronom, que de se rapporter au nom et de désigner quelque chose, il y a trois pronoms dans ce vers :

Vulgare amici nomen, sed rara est fides.

Vulgare se rapporte au nom *nomen* et il signifie quelque chose; *rara* et *est* se rapportent au nom *fides* et signifient aussi quelque chose : ainsi *vulgare*, *rara* et *est* sont des pronoms, s'il faut en juger d'après la définition de Vossius. »

SANCTIUS beweert dat het *voornaamwoord* (*le pronom*) geen ander soort van rededeel uitmaakt dan het *naamwoord* (*le nom*); en *Père Buffier*, die sterk tot dit gevoelen overhelt, zegt : « Outre le nom particulier que chacun porte et par lequel les autres le désignent, il s'en donne un autre quand il parle lui-même de soi; et ce nom en français est *moi*, et *je*, selon les diverses occasions.... Le nom qu'il donne à la personne à qui il parle, c'est *vous* ou *tu* ou *toi*, etc.... Les noms plus particuliers ont retenu seuls dans la *Grammaire* la qualité de *noms* et les noms plus communs de *moi*, *vous*, *lui*, etc., se sont appelés *Pronoms*, parce qu'ils s'emploient *pour les noms et en leur place.* » (1)

BEAUZÉE zegt verder (en, mijns dunkens, terecht) dat het *voornaaamwoord* in de taal dezelfde

---

(1) BEAUZÉE, *Gram. gén.*, 1er vol., page 260.

bediening doet als het *naamwoord*, aangezien zij beide *wezens* aanduiden. Onder dit opzicht zijn ze dus van dezelfde natuur; daarom ook gaan de *voornaamwoorden* te zamen met de *naamwoorden*, « ils sont comme des noms, *Pronomina.* » (1) Daar de *naamwoorden* echter den *aard*, de *natuur* der wezens aanduiden, en de *voornaamwoorden* onverschillig voor *alle soorten van wezens* kunnen gebruikt worden, voor personen, dieren, ja zelfs voor levenlooze zaken, moeten zij wezenlijk van de *naamwoorden* onderscheiden worden en eene *andere woordsoort* uitmaken (2). BEAUZÉE kent echter het karakter der *voornaamwoorden* alleen toe aan de *persoonlijke* voornaamwoorden, en wil daarom ook deze laatste bijbenaming eenvoudig weglaten.

Hooren wij nog 't gevoelen van andere taalkundigen. De geleerde schrijver F.-G. EICHHOFF, Dr in wijsbegeerte en letteren, enz. zegt in zijn bekend meesterwerk *Parallèle des langues de l'Europe et de l'Inde*, Paris 1836, waarvan wij maar de Hoogduitsche vertaling in handen kregen :

« Das Pronomen ist nach der gewöhnlichen Erklärung ein Wort *welches die Stelle des Hauptwortes vertritt;* dem höheren und wahreren Begriffe nach ist aber das Pronomen die wichtigste Wort-

(1) BEAUZÉE. *Gram. gén.*, 1er vol., page 263.
(2) » » » » » 269.

art der Rede, welche zur allgemeinen Bezeichnung aller Wesen und Dinge dient und die Grundform jeder in den andern Wörtern entwickelten Flexion in sich trägt. Die an den Zeit- und Nennwörtern durch angefügte Endungen geschehenen Bezeichnungen der Personen, Geschlechter, Zahlen und Fälle, hängen beim Pronomen am Worte selbst und sind von seinem Wesen unzertrennlich. » (1)

Deze laatste bemerking is alleen waar voor de *persoonlijke* voornaamwoorden, welke (zeker eene zeer merkwaardige bijzonderheid) in alle bekende talen eene naamvalsverbuiging ondergaan in den *stam* des woords zelven.

Dr EICHHOFF erkent echter niet, als BEAUZÉE, alléén *persoonlijke* voornaamwoorden (waarbij hij de *bezittelijke* voornaamw. aansluit, als daarvan afgeleid) maar hij noemt ook « *zeigende Fürwörter* » onder welke hij rekent het *Pronomen demonstrativum*, het *Pronomen determinativum*, het *Pronomen relativum* en het *Pronomen interogativum*; en « *Zählende Fürwörter*, » tot welke hij de *telwoorden*, en de zoogenaamde *onbepaalde voornaamwoorden* brengt, als *eenige*, *sommige*, *ettelijke*, enz.

Dr HEYSE, die onder de beste Hoogduitsche spraakkundigen geteld wordt, zegt in zijne *Deutsche*

---

(1) *Vergleichung der Sprachen von Europa und Indiën, p.* 79.

Grammatik, bl. 128 : « Neben den Hauptwörtern steht noch eene Wortgattung, von geringerem Umfange, aber nicht unbedeutender, als jene. Jeder Gegenstand kann nämlich von seinem bestimmten, besondern Inhalte so abgelöst werden, dass nur eine leere allgemeine Form zurückbleibt, in welcher jeder andre Inhalt eben so wohl gefasst werden kann. Diese Form geben die *Pronomina* oder *Personwörter*. » En daarbij zegt hij in eene nota onder op de bladzijde : « Der lateinische Namen (Fürwörter) ist schief; den zweiten (Personwörter) verdienen sie, weil am häufigsten *Personen* so abstract bezeichnet werden. BECKER nennt das Pronomen das rein-subjective und das Substantiv das mehr objective Subject-Wort. » (1)

Alhoewel HEYSE door *voornaamwoorden*, welke hij zegt *persoonswoorden* te willen heeten, ook alleen de *persoonlijke* voornaamwoorden schijnt te bedoelen, neemt hij de onderverdeeling aan, welke thans nog door de meeste spraakkundigen gevolgd wordt : *Persoonlijke* (of *persoonswoorden*), *bezittelijke*, *aanwijzende*, *bepalende*, *betrekkelijke* en *vragende* voornaamwoorden (2). Echter heeft hij, op bl. 128, voor de *bezittelijke* de volgende (naar

---

(1) *Theoretisch-praktische Deutsche Grammatik von* Dr JOH.-CHRIST.-AUG. HEYSE, *Schuldirector zu Magdeburg und Mitglied der Gelehrten-Vereine für deutsche Sprache zu Berlin und Frankfurt am Main. Vierte Aufgabe,* Hannover, 1827.

(2) *Deutsche Grammatik,* seite 302.

onze meening *juiste*) aanmerking gemaakt : « Die *besitzanzeigenden* aber : *mein*, *dein*, *sein*, etc. zählt man mit Unrecht hieher, da in ihnen die Vorstellung der selbständigen Person fehlt. » Op bl. 309 noemt hij deze woorden ook *Pronominal-Adjective;* en de volgende bepaling, welke hij op bl. 300 geeft van de *voornaamwoorden* in 't algemeen, past ook enkel op de *zelfstandige :*

« Die *Fürwörter* oder *Pronomina* sind die allgemeinen Formen, in welche *Gegenstände* als solche überhaupt, das ist, als *Selbständige*, ohne Rücksicht auf ihre besondere und eigenthümliche Natur, gefasst werden können. In den Fürwörtern ist also die Eigenthümlichkeit oder Bestimmtheit eines Gegenstandes aufgehoben. Ein und dasselbe Fürwort kann gleichsam das Gefass für den verschiedenartigsten Inhalt werden; und was es in einem besondern Falle bedeutet, gilt nicht weiter, als für diesen. » (1)

Met deze zienswijze komt die van den Franschen taalkundige GIRAULT-DUVIVIER grootelijks overeen. Deze zegt in zijne *Grammaire des Gram-*

---

(1) JACOB GRIMM, die taalreus en diepdoordringende navorscher, voor hetgene de woordafleiding en 't gebruik der Germaansche taalvormen betreft, heeft in deze zaak minder juist gezien dan Heyse. Hij zegt : « Eigenliche Bestimmung des Pronomens ist das Nomen zu vertreten, dessen beständige Wiederholung lästig fallen würde. » (*Deutsche Grammatik*. 1837. Vierter Theil, Seite 293.) Verder spreekt GRIMM van *Pronomina personalia*, *possessiva*, *demonstrativa*, enz.

maires : « A en juger par l'étymologie, le ***Pronom*** proprement dit est un mot qui n'a par lui-même aucune signification, et qu'on met ***à la place d'un nom***, précédemment énoncé, ***pour le remplacer, et en éviter la répétition.*** » (In 't voorbijgaan zij aangemerkt, dat het niet juist is te zeggen, « que le pronom n'a par lui-même ***aucune signification*** » : de schrijver wil ongetwijfeld zeggen : ***aucune signification*** **déterminée**.) En verder : « On divise ordinairement les ***Pronoms*** en cinq classes, savoir : en ***Pronoms personnels***, en ***Pronoms possessifs***, en ***Pronoms démonstratifs***, en ***Pronoms relatifs*** et en ***Pronoms indéfinis***,....... mais parmi les ***Pronoms possessifs***, ***démonstratifs*** et ***indéfinis***, il en est auxquels plusieurs Grammairiens refusent, avec raison, le nom de ***Pronom***. Tels sont, par exemple, ***mon***, ***ma***, ***ton***, ***ta***, ***son***, ***sa*** ***nul***, ***aucun***, etc., etc. En effet, si le ***Pronom*** est destiné à remplacer le nom, il est clair que les mots dont il s'agit ne tenant la place d'aucun nom, mais étant au contraire toujours joints à un nom qu'ils qualifient en le déterminant, ne sauraient être considérés comme ***Pronoms***; ce sont de véritables ***adjectifs***, car ils en ont l'essence et en subissent les lois; c'est pourquoi nous les considérons comme ***adjectifs***, et nous les appellerons ***adjectifs pronominaux***, à cause de l'affinité qu'ils ont avec les Pronoms. » (1)

(1) *Grammaire des Grammaires* ou analyse raisonnée des meilleurs traités sur la langue française, par GIRAULT-DUVIVIER. Douzième édition. Bruxelles. 1844.

BEAUZÉE in de hooger genoemde *Grammaire générale* heet al deze *bepalende bijvoeglijke* woorden *adjectifs articles*, aangezien zij, zegt hij, evenals de lidwoorden *le*, *la*, *les*, dienen om de beteekenis der naamwoorden te bepalen, om één of meer voorwerpen door eene nadere aanduiding, van al de andere derzelfde soort af te zonderen. Zelfs de *telwoorden* rangschikt hij bij deze soort.

Zien wij thans wat onze Nederlandsche Spraakkundigen zeggen :

In BILDERDIJK'S *Neaerlandsche Spraakleer* lezen wij : « De voornaamwoorden (*pronomina*) zijn dus genaamd, *omdat zij de naamwoorden vervangen;* en zijn deels *zelfstandige*, deels *bijvoeglijke* » (1). En op eene andere plaats luidt het : « Als ondergeschikt aan de *Naamwoorden* of *in hun plaats tredende*, merkt men de *voornaamwoorden* aan. Zij zijn, als de *Naamwoorden*, deels *zelfstandig*, deels *bijvoeglijk*. » (2) « De *zelfstandige*, zegt hij, drukken de *personen* uit, naamlijk, dengene die spreekt, » enz. en in den bladwijzer stelt hij : « *Zelfstandige* of *persoonlijke* voornaamwoorden. » Bilderdijk neemt dus geene andere *zelfstandige* voornaamwoorden aan; doch hoe hij, tot tweemaal toe, kan zeggen dat de zoogenaamde *bijvoeglijke* voornaamwoorden de naamwoorden *vervangen* of *in dezer plaats treden*,

(1) *Nederlandsche Spraakleer*, door BILDERDIJK, 1826, bl. 77
(2) Ibid., bl. 113.

begrijpen wij niet. En dat hij wel degelijk de ***bepalende bijvoeglijke*** woorden bedoelt, blijkt hieruit, dat hij zelfs de ***lidwoorden*** bij de voornaamwoorden wil rangschikken. « De ***lidwoorden***, zegt hij, zijn ***algemeene bijvoeglijke voornaamwoordjes***.

Bij Dr BRILL vinden wij : « Het is niet altijd noodig het voorwerp der gedachte te ***noemen***; vaak kan men er mede volstaan het bloot als met den vinger aan te duiden. De woorden, die dit doen, heeten ***voornaamwoorden***. Die aanduiding geeft eenigermate de plaats te kennen, waar zich het voorwerp bevindt. Wordt het voorwerp uitdrukkelijk genoemd en het voornaamwoord slechts gebezigd om de plaats, waar het voorwerp zich bevindt, door aanwijzing aan te duiden, dan wordt het voornaamwoord ***bijvoeglijk*** gebruikt » (1). Terloops zij aangemerkt, dat het ***voornaamwoord*** in het laatste geval hoegenaamd de bediening niet doet, welke Dr Brill er eerst aan toeschrijft, namelijk, een ***niet genoemd*** voorwerp der gedachte « als met den vinger aan te duiden. »

Op bl. 198 geeft hij de volgende bepaling : « Voornaamwoorden zijn woorden, die voorwerpen aanwijzen ***met onderscheiding van de plaats, die zij in de ruimte innemen.*** »

Hoe de *persoonlijke* voornaamwoorden : *ik*, *gij*, *hij*, *wij*,... de ***onbepaalde*** : ***men***, ***iemand***, *iets*;....

(1) *Hollandsche Spraakleer*, door Dr W.-G. BRILL, 1849, bl. 96.

de *vragende : wie, wat*, enz. de *plaats in de ruimte* onderscheiden, waar de aangeduide voorwerpen zich bevinden, is voor ons onbegrijpelijk. Integendeel, wanneer ik zeg : « *Wij slapen op de kamer daarboven* », dan zal *daarboven*, volgens Brill's bepaling, een voornaamwoord zijn.

VAN BEERS, die, volgens eigene getuigenis, zijne *Spraakleer* grootendeels naar die van BRILL vervaardigde, heeft dezes bepaling een weinig veranderd. Hij zegt : « Voornaamwoorden zijn woorden, die voorwerpen aanwijzen, *met onderscheiding der betrekking, waarin deze voorkomen.* » Deze laatste woorden zijn beter dan die van BRILL, maar evenwel weinig duidelijk, aangezien het woord *betrekking* te onbepaald, te algemeen is.

Ook zegt VAN BEERS evenals BRILL : « Men onderscheidt de volgende soorten van voornaamwoorden : *Persoonlijke,... onbepaalde,... bezittelijke,... aanwijzende,... bepalende,... vragende,... betrekkelijke.*

« Voorts worden de voornaamwoorden in *zelfstandige* en *bijvoeglijke* voornaamwoorden onderscheiden. Enkel de *persoonlijke* en *onbepaalde* voornaamwoorden, en van de *vragende, wie* en *wat* zijn uitsluitend *zelfstandig;* de overige worden alle *bijvoeglijk* bij zelfstandige naamwoorden gebezigd. »(1)

---

(1) *Nederduitsche Spraakleer* ten gebruike van hooge-, middelbare- en normale scholen, onderwijzers, meergevorderden, enz. door J. VAN BEERS. Derde uitgave. Lier, 1856. bl. 89.

In de *Grondregels der Nederlandsche Spraakleer*, welke VAN BEERS later voor de lagere scholen opstelde, spreekt hij over *persoonlijke* en *onbepaalde* voornaamwoorden; daarna in een ander nummer, getiteld : « *Bijvoegelijke woorden (adjectieven) verdeeld naar hunne beteekenis* » zegt hij :

De *bijvoegelijke* woorden zijn :

1° De *lidwoorden*.

2° De *hoedanigheidswoorden* of *bijvoegelijke naamwoorden*.

3° De *telwoorden*.

4° De *bezitswoorden* of **bezittelijke voornaamwoorden**.

5° De *aanwijzingswoorden* of **aanwijzende voornaamwoorden**.

6° De *betrekkelijke voornaamwoorden*. » (1)

De *bepalende* voornaamwoorden van hooger : *degene, diegene, dezelfde, zulk, zoodanig, dergelijk*, zijn er bij de *aanwijzigingswoorden* gezet, en van de *vragende* is er geene spraak.

Merkt wel op, dat de *bezittelijke, aanwijzende* en *betrekkelijke* voornaamwoorden hier met de *lidwoorden, hoedanigheidswoorden* en *telwoorden* onder éene benaming zijn gebracht, namelijk die van **bijvoeglijke woorden**.

ROUCOURT geeft de volgende bepaling : « Men

(1) *Grondregels der Nederlandsche spraakleer* door J. VAN BEERS. Handboekje voor den leerling. Brussel, 1863, bl. 17 en 18.

geeft den naam van *voornaamwoorden* aan zekere woordjes, die men *voor* of *in de plaats* van zelfstandige *naamwoorden* plaatst, ten einde deze niet twee-, drie-, of meermaals, ja tot vervelens toe, in de rede te moeten herhalen. » (1)

Deze schrijver spreekt ook van *bepalende bijvoeglijke naamwoorden*, welke hij verdeelt in : *bezittelijke*, *aanwijzende*, *vragende* en *onbepaalde bijvoeglijke naamwoorden.*

In dit geval weten wij niet, welke voornaamwoorden *voor* de zelfstandige naamwoorden geplaatst worden, of de schrijver moet *voor* of *in de plaats* als synoniem beschouwen, en alsdan hadde hij beter gesteld : « *voor*, dat is, *in de plaats.* »

De overige (meestal kleinere) spraakkunsten hier te lande of in Noord-Nederland verschenen, volgen alle, voor zooveel wij ze kennen, of het stelsel van ROUCOURT of het stelsel van BRILL en J. VAN BEERS. Ze zijn alle nagenoeg op denzelfden leest geschoeid (2).

Uit al hetgene voorgaat, ziet men, hoe uiteenloopend de gedachten der taalkundigen zijn nopens het punt, dat wij tot onderwerp dezer verhandeling hebben gekozen.

Waar ligt nu de waarheid? Dit zullen wij thans onderzoeken.

---

(1) *Beknopte Spraakkunst der Nederlandsche taal*, door T.-J.-E. ROUCOURT, zevende uitgave, Mechelen 1879, bl. 117.

(2) Onze *Spraakleer*, waarvan verder meer, maakt uitzondering.

Allen, op enkele uitzonderingen na, zijn het eens aangaande de *persoonlijke* voornaamwoorden. Hieraan kennen zij, zonder aarzelen, het karakter der *voornaamwoorden* toe. Zien wij derhalve welke dezer bediening is.

Elk wezen, dat spreekt of als sprekend wordt voorgesteld, noemt zich zelven *ik;* het aangesproken wezen wordt *gij* genoemd. (Het enkelvoudige *du* wordt maar zelden gebruikt.) Deze woordjes *ik*, *gij*, enz. dienen niet enkel om *personen* aan te duiden, maar zij worden, even goed als de voornaamwoorden van den *derden* persoon, gebezigd ter aanduiding van dieren en planten, ja zelfs van levenlooze voorwerpen. Om die reden zegt HEYSE, dat de voornaamwoorden *algemeene vormen* zijn, waarin de *zelfstandige* inhoud der verscheidenste voorwerpen kan gevat worden. Zoo lezen wij in LEDEGANCK :

« Zijt gij amber » sprak een wijsgeer
Tot een nietig klompje stof,
Dat door zoeten geur hem trof.
« Neen! » was 't antwoord van het klompje;
« Maar ik woonde een korte poos
« In gezelschap met de roos. »

Hier verwijzen de *persoonlijke* voornaamwoorden *gij* en *ik* naar het nietig *klompje stof.*

Het is echter zeker dat de persoonlijke voornaamwoorden van den 1en en den 2den persoon **niet** *in de plaats der naamwoorden* staan; want,

stelt men den naam des *sprekenden* of des *aangesproken* persoons in de plaats van het *voornaamwoord*, dan komt het *werkwoord* onmiddellijk in den *derden* persoon. B. V. : *God sprak : « Ik ben, die ben.* » Vervangt men *ik* door den naam *God*, dan wordt de zin : *God* is, *die* is. Zoo ook : « *Adam, waar zijt gij?* » Stelt *Adam* in plaats van *gij*, en de vraag wordt : *Waar* is *Adam?*

Het is deze beschouwing (welke de groote denker DE CONDILLAC waarschijnlijk eerst in het licht stelde) die sommige Fransche spraakkundigen deed besluiten, dat de woordjes : *je, moi, tu, toi, nous, vous*, etc *geene voornaamwoorden* zijn, maar wel de *namen* des sprekenden en des aangesproken persoons, en derhalve *naamwoorden* (1). Die laatste gevolgtrekking is echter valsch : wat wij hierboven zegden, toont reeds genoeg, dat die woordjes enkel *personen of zaken aanduiden*, en er geenszins de *namen* van zijn. Maar, zooals BEAUZÉE het terecht aanmerkt, de meening *dat de voornaamwoorden in de plaats der naamwoorden staan*, heeft aanleiding gegeven tot veel verwarring. « La principale source des incertitudes où paraissent être les grammairiens sur la matière présente, c'est la supposition, répétée sans examen par tous ceux qui en ont traité, comme par autant d'échos, *que les Pronoms représentent les noms.* » (2)

---

(1) *Grammaire générale*, par BEAUZÉE, 1r vol., page 261.
(2) » » » » page 262.

BRILL en VAN BEERS hebben de onnauwkeurigheid der algemeen aangenomene bepaling : « *Voornaamwoorden* zijn woordjes die men *in de plaats* der *naamwoorden* zet, enz., » ook bemerkt, en daarom eene andere uitdrukking gezocht. Dat zij echter niet volkomen slaagden, hebben wij hooger reeds terloops aangeduid.

Wij weten het, niets is moeilijker dan eene *goede* bepaling te geven : zij moet al de kenmerken der bepaalde zaak inhouden, moet toepasselijk zijn op al de zaken derzelfde soort en mag ook op geene andere kunnen toegepast worden. Hoe moeilijk het ook zij, wij willen het echter beproeven :

— **Voornaamwoorden zijn woorden, die zelfstandige voorwerpen beduiden, zonder deze met hunnen naam te noemen.**

Wanneer men door *zelfstandige voorwerpen* alle dingen verstaat, die wezenlijk *bestaan* of als *bestaande* worden beschouwd, dan is deze bepaling zeker toepasselijk op alle *zelfstandige* voornaamwoorden. — Wij zullen verder betoogen, dat de zoogenaamde *bijvoeglijke* voornaamwoorden, *geene* voornaamwoorden zijn; er bestaan dus volgens onze meening, alleen *zelfstandige* voornaamwoorden, en bijgevolg laten wij dat woord *zelfstandig* hier geheel wegvallen; wij zeggen enkel : « Er zijn twee soorten van *zelfstandige woorden*, te weten : de *naamwoorden* en de *voornaamwoorden*. » (1)

(1) *Nederlandsche Spraakleer*, naar eene gansch nieuwe methode bewerkt, door FRANS WILLEMS. bl. 5.

Volgens onze bepaling hebben wij dan vooreerst : *Persoonlijke voornaamwoorden*. Deze beduiden alle één of meer *zelfstandige voorwerpen zonder ze met hunnen naam te noemen*; zij geven bloot het *zelfstandig begrip* op van den persoon of de zaak, waarheen zij verwijzen.

Zoo wordt ook een *zelfstandig begrip* aangeduid door de woorden : *men*, *iemand*, *niemand*, *iets*, *niets*, *elkeen*, *menigeen*, *alles*. Doch bij deze woorden is het zelfstandig begrip gansch *onbepaald*; derhalve worden zij *onbepaalde voornaamwoorden* geheeten.

Het woordje *wie* vraagt naar eenen *zelfstandigen* persoon en *wat* vraagt naar eene *zelfstandige* zaak : de woordjes *wie* en *wat* zijn dus *vragende voornaamwoorden*.

Ook deze twee laatste soorten van voornaamwoorden staan *niet in de plaats der naamwoorden* : alleen door hunne *onbepaaldheid* is het onmogelijk dat zij *bepaalde* naamwoorden vervangen (1).

---

(1) BEAUZÉE zegt dat de woorden : *autrui*, *quiconque*, *on*, *personne*, *ceci*, *cela*, *rien*, *quoi* naamwoorden zijn, omdat zij het begrip *homme* of *chose* in zich besluiten. (*Gram. géne*, 1er vol. p. 281-286) Juist om die reden zijn het alle *voornaamwoorden*. Wij begrijpen niet, hoe BEAUZÉE niet opgemerkt heeft dat deze woorden, zoo min als : *je*, *moi*, *nous*, *vous*, enz. door geene *lidwoorden* of *hoedanigheidswoorden* kunnen bepaald worden, welk bewijs hij zelf aanhaalt om te toonen, dat *je*, *moi*, enz. geene naamwoorden zijn. Bij *on* plaatst men soms *l'* voor de welluidendheid, en wanneer men zegt : *une personne*, *un rien*, worden deze woorden echte *substantieven*.

De overige *zoogenaamde* voornaamwoorden worden door sommigen *bijvoeglijke voornaamwoorden* geheeten, door anderen gedeeltelijk bij de *bijvoeglijke naamwoorden* en gedeeltelijk bij de *voornaamwoorden* geteld; BEAUZÉE noemt ze allen, te zamen met de *lidwoorden* en de *telwoorden* — *des adjectifs articles*: VAN BEERS schikt ze in zijne laatste taalkundige werken, met de *lidwoorden*, de *hoedanigheidswoorden* en de *telwoorden*, onder den gemeenen naam van *bijvoeglijke woorden*. Allen zijn het dus eens, dat die woorden bijvoeglijk *zijn*, dat ze *bij* de *naamwoorden gevoegd worden* en met deze *overeenkomen* in *geslacht*, *getal* en *naamval*. Hoe is het dan mogelijk ze in ééne *soort* te rangschikken met de hooger vermelde *zelfstandige* woorden, die eene *eigenaardige* verbuiging hebben (sommige zelfs in den *grondvorm* des woords) of onverbogen blijven (*men*, *alles*, *iets*, *niets*) en alleen in sommige gevallen in *geslacht* en *getal*, en dan nog door den *grondvorm* van het woord, en *niet door den buigingsuitgang*, met het aangeduide zelfstandig begrip overeenkomen?

BEAUZÉE zegt: « La nature des mots doit dépendre de la nature et de l'analogie de leur service » (1), en op eene andere plaats: « Une distinction doit prévenir toute confusion, en assignant à chaque individu la classe qui lui convient. » (2) Welnu,

(1) *Grammaire générale*, 1er vol., page 265.
(2) » » » page 280.

al de woorden, die ter bepaling *bij* de naamwoorden *gevoegd* worden, wijzigen óf den *inhoud* óf de *uitgebreidheid* hunner beteekenis; zij toonen alle, op gelijke wijze, door hunne *buigingsuitgangen*, hunne overeenkomst aan met de naamwoorden in *geslacht*, *getal* en *naamval* : zij dienen dus alle met denzelfden naam bestempeld te worden, en geen woord is, onzes dunkens, daartoe beter geschikt dan de naam *bijvoeglijke woorden* (*adjectieven*). Deze worden dan onderverdeeld in : *lidwoorden*, *hoedanigheidswoorden*, *telwoorden*, *bezitswoorden*, *aanwijzingswoorden* en *vragende bijvoeglijke woorden* (1). (Straks spreken wij van de *betrekkelijke* voornaamwoorden.)

Sommige spraakkundigen, onder andere VAN BEERS en zijne navolgers, zijn het met ons eens om al die woordsoorten *bijvoeglijke woorden* te heeten, wanneer ze wezenlijk *bij* de naamwoorden *gevoegd* zijn; maar zij heeten de woorden : *mijne*, *uwe*,... *deze*, *die*, *degene*, *dezulke*, *welke*, enz., *voornaamwoorden*, wanneer ze voorkomen *zonder naamwoord* en dus *in de plaats der naamwoorden* staan. Wij hebben reeds aangetoond, dat het *in de plaats der naamwoorden staan* in 't geheel het *kenmerk* der *voornaamwoorden* niet is, aangezien het bij de *meeste* en wel bij de *voornaamste* gemist wordt. En BEAUZÉE merkt

(1) *Nederlandsche Spraakleer*, naar eene gansch nieuwe methode bewerkt, door FRANS WILLEMS, bl. 7-8.

heel terecht aan : « La nature de chaque mot est indépendante de l'usage que l'on en fait dans l'ensemble d'une proposition; ce qui est une fois *nom* est toujours *nom*; ce qui est une fois *adjectif* est toujours *adjectif*, de quelque fonction qu'il puisse être chargé dans la proposition. » (1)

Wij zullen verder toonen, dat de ***bezitswoorden***, ***aanwijzigingswoorden*** en ***andere bijvoeglijke woorden*** **zonder naamwoord** gebruikt, in vele gevallen nog *zuiver bijvoeglijk* blijven, en in andere gevallen *zelfstandig* gebezigd zijn, en dan zijn ze, onzes dunkens, niets anders dan ***zelfstandig-gebruikte bijvoeglijke woorden***. Zoo komen wij tot het tweede deel van ons opschrift.

De meeste taalkundigen zijn hedendaags van gevoelen, dat een *hoedanigheidswoord* (en dus in 't algemeen een *bijvoeglijk* woord) *zelfstandig* gebruikt is, wanneer er noch kort tevoren, noch kort er achter een *naamwoord* genoemd is, waarop het betrekking heeft. Zeg ik b. v. : « De menschen zullen hiernamaals de gevolgen vinden hunner werken : de *deugdzame* zullen beloond en de ***ondeugende*** gestraft worden; » – dan zal ieder met ons instemmen, dat de hoedanigheidswoorden « *deugdzame* » en « *ondeugende* » *bijvoeglijk*

---

(1) *Grammaire générale*, 1er vol. page 303.

zijn, aangezien het tevoren genoemde naamwoord *menschen* erbij verstaan is. Zeg ik echter : « Wij allen zullen vinden, wat wij verdiend hebben; de *goeden* zullen beloond, doch de *boozen* zullen gestraft worden, » dan is het *zelfstandig* begrip *menschen*, hetwelk niet uitgedrukt is, in de hoedanigheidswoorden *goeden* en *boozen* vervat, en derhalve zijn deze woorden *zelfstandig* gebruikt. Om die reden worden zij in 't meervoud met eene *n* geschreven, en ook in 't enkelvoud zwak verbogen, evenals de *mannelijke* naamwoorden : *bode*, *getuige*, enz. die in 't *enkelvoud* op eene *e* eindigen. Niemand nochtans heeft eraan gedacht zulke *zelfstandig-gebruikte hoedanigheidswoorden* onder de *naamwoorden* te rangschikken. « Ce qui est une fois *adjectif* est toujours *adjectif* », die stelling van BEAUZÉE heeft men hier toegepast.

Zoo ook in den zin : « Hier liggen twee soorten van boeken; *deze* zijn goed en nuttig, maar *die* zijn gevaarlijk ». zal niemand aarzelen om te zeggen, dat *deze* en *die* — *bijvoeglijk* zijn, en overeenkomen met het woord *boeken* dat erbij verstaan is. Evenzoo is het met de uitdrukking : « Deze boeken zijn nuttiger dan *die*; » *boeken* is hier weder verzwegen en dus is *die* bijvoeglijk.

Zal het nu wel anders wezen, indien ik in deze beide zinnen de *aanwijzingswoorden* door *bezitswoorden* vervang, en zeg : « Wij bezitten twee soorten van boeken; de *mijne* zijn goed en nuttig, maar de *uwe* zijn gevaarlijk. Mijne boeken

zijn nuttiger dan de *uwe.* » Doet het gebruik van het *lidwoord* vóór *mijne* en *uwe* deze woorden van natuur veranderen? In het geheel niet. Dat *lidwoord*, hetwelk ook vóór de *hoedanigheidswoorden* staat, wanneer het naamwoord er alleen bij verzwegen is om de nuttelooze herhaling te vermijden, hoort juist bij het *weggelatene naamwoord;* want gelijk BEAUZÉE heel wel aanmerkt : « *een bijvoeglijk woord* **alléén** *kan door geen* **lidwoord** *bepaald worden.* » (1) Ook nemen de *voornaamwoorden* **geen** *lidwoord* bij zich. Het gebruik van het *lidwoord* is dus juist een bewijs, dat de woorden *mijne*, *uwe*, enz. in zulke gevallen *bijvoeglijke* woorden zijn; hunne overeenkomst in *geslacht* en *getal* met het verzwegen naamwoord, door de buigingsuitgangen aangeduid, geeft daarenboven hiervan nog getuigenis. Ook plaatst het volk het *lidwoord* eveneens vóór de *aanwijzingswoorden* zonder naamwoord gebruikt, en zegt : « Deze boeken zijn schooner dan *de die.* » Wanneer men in de schrifttaal in zulke gevallen het *lidwoord* weglaat, is het enkel om wille der welluidendheid, en mogelijk ook, omdat oudtijds het *lidwoord* « *die, die, dat* » luidde, en dus grootelijks overeenkwam met het *aanwijzigingswoord* « *deze, die, dat.* » Zoo is thans het Hoogduitsche *lidwoord* « *der, die, das* » tevens in sommige gevallen

(1) *Grammaire générale*, 1er vol. page 320

nog als *aanwijzingswoord* in gebruik. Bij *gene*, dat in vorm meer van het *lidwoord* verschilt, is dit laatste ook nog algemeen in voege gebleven; zoo zegt en schrijft men *zonder uitgedrukt naamwoord* : *degene*, *diegene*, *hetgene*, *datgene*, enz. B. v. « Deze boeken zijn nuttiger dan *degene* (boeken) van Pieter. »

In al de hier besprokene zinnen blijven de *bezits-* en *aanwijzingswoorden* dus zuiver *bijvoeglijk*, ondergaan geheel en al de *bijvoeglijke verbuiging* en bevatten geenszins het *zelfstandig begrip* in zich. Om welke reden dan zou men ze *voornaamwoorden* heeten (1)?

Geheel anders is het, wanneer het *zelfstandig* begrip *personen* in het *bezits-* of *aanwijzingswoord* besloten ligt; zooals in de volgende zinnen : « Elk heeft de *zijnen* lief. De *mijnen* zijn mij zoo duurbaar als u de *uwen*. *Degene*, die mij lief heeft, volge mij. Alleen *degenen*, die tot het einde toe volhard hebben, zullen bekroond worden. »

Hier zijn weer al de spraakkundigen het eens, om te verklaren, dat de woorden, *zijnen*, *mijnen*, *uwen*, *degene*, *degenen*, **zelfstandig** gebruikt zijn en de verbuiging volgen van *bode*, *getuige*, enz.

---

(1) Op dezelfde manier ongeveer bewijst Beauzée (*gram. gén.* 1er vol. p. 351-358) dat in 't Fransch *le mien, la mienne*, enz. adjectieven zijn. Hetzelfde beweert hij van *celui, celle, ceux*. Daar deze woorden nooit *bijvoeglijk* bij de naamwoorden staan, zouden wij ze gerust als *voornaamwoorden* aannemen.

Maar, is dat *zelfstandig* gebruik voldoende om die woorden van natuur te doen veranderen en ze onder eene andere *soort* van woorden te rangschikken? Wij denken *neen*, en meenen, dat het taalkundig onderwijs veel in duidelijkheid en derhalve in gemakkelijkheid winnen zal, wanneer wij die woorden *zelfstandig-gebruikte bijvoeglijke* woorden heeten. Zoo is dan *elk* in : « *Elk* heeft de *zijnen* lief », een *onbepaald telwoord*, *zelfstandig* gebruikt; *zijnen*, *bezitswoord*, *zelfstandig* gebruikt; *degene* (zie hierboven) *aanwijzingswoord*, *zelfstandig* gebruikt, enz. (1).

Spreken wij thans van de *betrekkelijke voornaamwoorden*. BRILL en VAN BEERS zeggen : « Geen voornaamwoord is van nature *betrekkelijk*; het wordt dit maar, wanneer het tot verbinding van zinnen is aangewend. *Betrekkelijk* worden dus gebruikt, deels het *vragend* voornaamwoord *welke*, benevens eenige verbogen vormen van het *vragend* voornaamwoord *wie*, deels het *aanwijzend* voornaamwoord *die* » (2). Ofschoon ook de *zelfstandige* voornaamwoorden *wie* en *wat* — *betrekkelijk* gebruikt worden, rangschikt VAN BEERS in zijne latere werken de *betrekkelijke* voornaamwoorden tusschen de *bijvoeglijke* woorden.

Bijvoeglijk kunnen ze maar genoemd worden,

---

(1) *Nederlandsche Spraakleer*, naar eene gansch nieuwe methode bewerkt, door FR. WILLEMS, bl. 82.

(2) *Nederduitsche Spraakleer*, door J. VAN BEERS, 1856, bl. 106.

voor zooveel zij door hunne buigingsuitgangen *overeenkomst* in *geslacht* en *getal* aanduiden, met het *zelfstandig* woord, waarop zij betrekking hebben. Let wel op, dat wij hier zeggen : met het *zelfstandig woord*, en niet met het *naamwoord*; want een *betrekkelijk voornaamwoord* staat zeer dikwijls in de plaats, of liever *heeft dikwijls betrekking* op een *persoonlijk voornaamwoord* of een ander *zelfstandig-gebruikt woord*. Weeral een bewijs, dat de *voornaamwoorden* niet altoos *in de plaats der* **naamwoorden** *staan*. Dikwijls zelfs worden de *betrekkelijke* voornaamwoorden gebruikt zonder eenig *zelfstandig* woord, waarheen zij verwijzen.

Zeg ik, b. v. : *Wie mij lief heeft*, *volge mij*. *Ik geloof niet*, *wat gij zegt*; dan ligt het *zelfstandig begrip* in geheel den zin, aan welks hoofd het *betrekkelijk voornaamwoord* geplaatst is. Inderdaad, de zin *wie mij lief heeft* is *onderwerp* van 't werkwoord *volge*, en *wat gij zegt* is *voorwerp* van *geloof*. Echter is dit *zelfstandig* begrip vooral besloten in de voornaamwoorden *wie* en *wat*, en zet ik er een ander *zelfstandig* woord vóór, b. v. : **Hij**, *die mij lief heeft*, *volge mij*. *Ik geloof niet* **dat**, wat gij *zegt*, zoo houdt het *betrekkelijk voornaamwoord* op *zelfstandig* te zijn, en de vroegere *zelfstandige onderwerps-* en *voorwerpszin* worden gewone *bijvoeglijke* of *hoedanigheidszinnen*. Men ziet dus, dat de *betrekkelijke* voornaamwoorden noch altoos *bijvoeglijk*, noch altoos *zelfstandig* zijn. Ze zijn, volgens onze meening,

zelfs geene bijzondere *soort* van ***voornaamwoorden***, aangezien, gelijk VAN BEERS en BRILL heel juist gezegd hebben, ze maar ***betrekkelijk*** worden, ***wanneer ze dienen ter*** **verbinding** ***van*** **zinnen.** In deze laatste bediening ligt dus hun voornaamste kenmerk, en daarom hebben wij ook niet geaarzeld ze met de *voegwoorden*, ***die ook dienen om*** **zinnen** *te* **verbinden**, in *ééne* klas onder den naam van **verbindingswoorden** te vereenigen. (1) Er is echter een groot onderscheid tusschen de twee soorten van *verbindingswoorden* : de ***voegwoorden***, die *onverbuigbaar* zijn, doen niets anders dan ***zinnen verbinden***, met aanduiding van de ***verhouding***, waarin deze tot elkander staan; terwijl de ***betrekkelijke voornaamwoorden***, behalve de ***verbinding*** die zij teweegbrengen, nog verwijzen naar een ***uitgedrukt*** of ***verzwegen zelfstandig woord***, waarmede zij in ***geslacht*** en ***getal*** overeenkomen. Doch deze overeenkomst, deze ***verbuigbaarheid*** hebben zij niet in hunne hoedanigheid van ***verbindingswoorden***; zij bezitten ze door hunnen aard van ***bijvoeglijk*** of ***zelfstandig woord***, dat zij oorspronkelijk zijn, en ***behouden*** die ***buiging***, om daardoor duidelijker aan te toonen naar ***welk*** woord zij verwijzen, aan ***welk*** woord zij den ***bepalenden zin*** verbinden. Er moet dus

---

(1) *Nederlandsche Spraakleer*, enz. door FRANS WILLEMS, bl. 11 en 12 en bl. 99-101.

hoegenaamd geene spraak zijn van de *verbuiging* der *betrekkelijke voornaamwoorden*; deze *verbuiging* is gekend, aangezien ze dezelfde is, als die, welke zij in hunne oorspronkelijke beteekenis van *bijvoeglijke* of *zelfstandige* woorden hebben.

Daar we nu hooger reeds hebben bewezen, dat al de *bijvoeglijke* woorden het bijzonderste kenmerk der *voornaamwoorden* missen, en de hier besprokene woorden *verbindingswoorden* zijn, zouden wij bij deze den naam van *voornaamwoorden* liefst weglaten, en ze eenvoudig **betrekkingswoorden** heeten. Wij weten wel, die naam is ook niet heel juist, want alle *voornaamwoorden* hebben *betrekking* met den persoon of de zaak waarheen ze verwijzen; alle *bijvoeglijke* woorden hebben *betrekking* met de *zelfstandige* woorden. welke zij bepalen; het *onderwerp* heeft *betrekking* met het gezegde en omgekeerd, de *zinnen* eener rede hebben *betrekking* met elkander. Maar, het is onder de taalkundigen van alle tijden en van alle landen aangenomen te zeggen, dat de verbindingswoorden : *die*, *welke*, *wie*, *wat*, enz. zich *betrekken* op, of *in betrekking staan* met het *zelfstandig* woord, waarheen zij verwijzen, en daarom zouden wij dat woord *betrekking* in hunnen naam willen behouden. Wij zouden ze dus noemen : *betrekkingswoorden* (des *relatifs*) (1).

---

(1) Ook de *vragende bijwoorden* : *waarvan*, *waaraan*, *waartoe*, *waarmede*, enz. dienen om eenen *bepalenden zin*.

Besluiten wij dus : naar onze meening zijn er maar DRIJ soorten van *voornaamwoorden* : *persoonlijke*, *onbepaalde* en *vragende*. Al de andere tot hiertoe zoogenaamde voornaamwoorden zijn, of wel *bijvoeglijke* woorden (*bezitswoorden*, *aanwijzingswoorden*, *onbepaalde telwoorden*, *vragende bijvoeglijke* woorden), ofwel *zelfstandig-gebruikte bijvoeglijke* woorden, ofwel *betrekkingswoorden* (*die*, *wie*, *welke*, *wat*) welke oorspronkelijk *bijvoeglijke* woorden of *vragende voornaamwoorden* zijn.

VAN BEERS kwam reeds in 1856 grootelijks met onze zienswijze overeen. In zijne meermaals vermelde *Spraakleer* zegt hij op bl. 15 : « Men hoeft niet altijd het zelfstandig voorwerp, waarvan men spreekt, met zijnen naam te noemen. Waar die naam gekend is, volstaat men met in de plaats van dien naam een woord te stellen, dat enkel den *zelfstandigen* inhoud diens voorwerps aanwijst. Daartoe bezigt men *zelfstandige voornaamwoorden*, zooals : *ik*, *gij*, *hij*, *zij*, *het* ; *iemand*, *niemand*, *men*, *iets*, *niets* ; *wie? wat?* » En op bl. 16 staat : « Sommige *zoogezegde* voornaamwoorden, die men nochtans van de hooger vermelde *zelfstandige* voornaamwoorden, door de benaming

aan een *zelfstandig* woord te verbinden ; zij bevatten alle een *betrekkingswoord* (*van wat*, *aan wat*, enz.), en worden gewoonlijk *voornaamwoordelijke bijw.* geheeten. Wij zouden ze, wanneer ze ter *verbinding* van zinnen dienen, liever *betrekkelijke* bijwoorden noemen, omdat deze naam juister hunne bediening aanduidt. (EICHHOFF noemt ze ook alzoo.)

van *bijvoeglijke voornaamwoorden* onderscheidt. » VAN BEERS heeft dus de onjuistheid van die benaming ingezien, vermits hij zegt : « Sommige *zoogezegde* voornaamwoorden. » Verschillende andere spraakkundigen, die wij in deze verhandeling aanhaalden, hebben dezelfde meening uitgedrukt. Waarom dan nog langer die *onjuiste* benaming behouden? Waarom woorden, die zoo *verschillend* zijn van *natuur*, van *gebruik* en van *buiging* met *denzelfden naam* blijven bestempelen?

BEAUZÉE, die, naar ons oordeel, zooveel goede grondbeginsels heeft uitgedrukt, zegt ook nog : « On ne doit compter sur la clarté d'aucune méthode d'enseignement qu'autant que chaque chose y sera vue à sa place. » (1) En wij zullen er bijvoegen : *Hoe eenvoudiger eene onderwijsmethode is, hoe bevattelijker zij wordt voor den geest der jeugd, bijgevolg ook hoe betere uitslagen zij zal opleveren.*

Alleen vereenvoudiging hebben wij in onze *Spraakleer* beoogd. BILDERDIJK heeft het reeds aangemerkt, dat men in een *enkelvoudigen* zin eigentlijk maar *vier* soorten van woorden hebben kan : een *onderwerp* en een *gezegde*, en *bepalingen* van *beide*. Doch hij heeft dit gedacht niet verder uitgewerkt. Op hetzelfde grondbeginsel steunende hebben wij gezegd : Er zijn : 1° **zelfstandige** woorden (woorden die *zelfstandige* voorwerpen

(1) *Grammaire générale* par BEAUZÉE, 1er vol., p. 287.

noemen of *aanduiden*); 2° **werkwoorden** (woorden, die het bestaan of de handeling der dingen uitdrukken); 3° **bijvoeglijke** woorden (welke de *zelfstandige* woorden bepalen, of anders gezegd, *eigenschappen* of bijzondere *omstandigheden* der dingen uitdrukken); 4° **bepalingswoorden** (woorden, die de *werkwoorden* bepalen, of *omstandigheden* der handeling uitdrukken). — Meer woordsoorten zijn in den *enkelvoudigen* zin niet mogelijk. De *zelfstandige* woorden hebben eene eigenaardige verbuiging, de *werkwoorden* insgelijks; de *bijvoeglijke* woorden, in hoeveel onderverdeelingen wij ze ook kunnen splitsen, worden nagenoeg alle op dezelfde wijze verbogen, en schikken zich, zonder uitzondering, in *geslacht*, *getal* en *naamval* naar de *zelfstandige* woorden. De *bepalingswoorden* zijn *onverbuigbaar*, tenzij dat enkele de vergrootvormen kunnen aannemen.

Wat blijft er nu in de taal nog behalve deze *vier* groote klassen van woorden? Enkel hetgene dient om *samengestelde* zinnen te vormen, de reeds hooger genoemde **verbindingswoorden**, en de woordjes (waarschijnlijk de oudste in alle talen) die zonder verband te midden der rede geworpen worden, de *tusschenwerpsels* en *klanknabootsingen*, die wij om beter hunne natuur weer te geven, naar 't voorbeeld der Duitschers **gevoelswoorden** heeten (1).

---

(1) Zie de volledige tafel der woordsoorten in *Nederlandsche Spraakleer*, door Frans Willems, bl. 13-14.

Wij hopen, dat onze hooggeachte Medeleden het nut van deze eenvoudiger indeeling der woordsoorten zullen erkennen, en dat de Koninklijke Vlaamsche Academie eerlang, mogelijk nog naar eene betere zienswijze dan de onze, eenige regelen zal voorstellen, naar welke de leeraren zich kunnen richten; want, men geloove ons, niets is noodlottiger voor 't onderwijs dan het onzeker rondtasten in eenen doolhof van meeningen, waarin men nergens vastheid, nergens een betrouwbaren leidsman vindt.

Zitting van 16 October.

Aanwezig de heeren Em. Hiel, onderbestuurder, Fr. de Potter, bestendige secretaris;

de heeren P. Alberdingk Thijm, H. Claeys, jhr. N. de Pauw, E. Gailliard, P. Génard, G. Gezelle, A. Snieders, F. van der Haeghen, P. Alberdingk Thijm, S. Daems, L. Mathot, J. Micheels, J. Obrie, J. van Droogenbroeck, Th. Coopman, A. de Vos, K. Stallaert, J. Broeckaert, E. van Even, L. Schuermans, werkende leden;

de heeren K. de Flou, A. Janssens en A. Prayon, briefwisselende leden.

Afwezig met kennisgeving, de heeren J. de Laet, bestuurder, C. Hansen en P. Willems, werkende leden; Fr. Willems, briefwisselend lid.

Na lezing en goedkeuring van het verslag over de voorgaande zitting wordt door den bestendigen Secretaris melding gemaakt van de

AANGEBODEN BOEKEN.

Vanwege het Staatsbestuur :

Correspondance du cardinal de Granvelle, 1565-1583. Zevende deel. Brussel, F. Hayez, 1889, 4°.

Bulletin de l'Académie royale des Sciences, des Lettres et des Beaux-Arts de Belgique, 1889, Nr 8.

Woordenboek der Nederlandsche Taal. Derde reeks, 14e aflevering : (*Gewicht-gezond*). 's-Gravenhage. 1889, gr.-8°.

Van den heer S. DAEMS :
Maria-Almanak voor 1890. Averbode, 1889, kl.-4°.

Van den heer L.-W. SCHUERMANS :
Catalogue des manuscrits de la Bibliothèque de Saint-Omer concernant l'histoire de France, par H. PIERS. Rijsel, (z, d.), 8°.

Vanwege den heer HECTOR PLANCQUAERT :
De dood van Karel den Goede. Drama in vijf bedrijven. Gent, 1889, 8°.

Vanwege den heer LAMBERT VAN RYSWYCK :
Kommandant Rollier. Eene episode uit den Boerenkrijg. Drama in vier bedrijven. Gent, 1889, 8°.

Briefwisseling.

Bij brief van 9 October ll. vraagt de Bestendige Afvaardiging der provincie West-Vlaanderen het oordeel der Academie over de Vlaamsche vertaling van een opschrift, te stellen boven den ingang van zekere openbare gebouwen. — De Academie beslist aan dit verzoek, en andere van gelijken aard, welke in het vervolg haar zouden kunnen gedaan worden, geen gevolg te geven, daar zij niet als een vertalingsbureel is aan te merken. Moest zij

zich met soortgelijke vragen onledig houden, wellicht zouden al de openbare besturen des lands haar met hetzelfde doel lastig vallen, en, bijgevolg, haar hinderen in 't volbrengen der taak, haar door de Wetten der Academie voorgeschreven.

—

De Secretaris der Commissie voor geschiedenis leest het verslag over de pas te voren gehoudene zitting :

Waren tegenwoordig, de heeren Mathot, voorzitter, jhr. de Pauw, ondervoorzitter, de Potter, secretaris;

de heeren Broeckaert, de Flou, Génard, Schuermans, Sermon en van Even.

De Commissie beslist, bij de uitgave van de Levensschets der in België geboren Nederlandsche schrijvers, rekening te zullen houden,

a) van alle Nederlandsche schrijvers, in België of in de oudbelgische provinciën geboren, ook al hadden zij slechts één boek, om 't even van welken aard, voortgebracht;

b) ook van schrijvers, die bijdragen leverden in letterkundige of wetenschappelijke tijdschriften, zonder een boekdeel in het licht te hebben gegeven.

De naam van den schrijver, wiens levensschets mede te deelen is, zal gesteld worden onder de letter, waar die naam mede aanvangt. Voorbeeld : *de Foere*, *de St.-Genois*, onder D; *van der Mandere*, *van Duyse*, onder V.

Door den heer Broeckaert wordt eene voor-

loopige, doch reeds vrij uitvoerige lijst nedergelegd van namen, welke in bedoeld werk zouden kunnen opgenomen worden. Deze lijst zal aan de andere Commissieleden ter vollediging worden medegedeeld.

—

De Secretaris der Commissie voor Middelnederlandsche letterkunde en dialectstudie leest het verslag over de zitting, onmiddellijk vóor de algemeene vergadering gehouden.

De Commissie beslist aan de Academie voor te stellen dat aan de uitgave van Maerlant's *Troye* een versierde omslag zou gegeven worden, opdat deze uitgave met de vroegere, bezorgd door de klas der Letteren der Koninklijke Academie van België, éene reeks zou vormen.

Zij stelt insgelijks voor, de merkwaardige bijdrage van eenen ongenoemden schrijver, behelzende een aanzienlijk getal Vlaamsche woorden, welke niet in de woordenboeken te vinden zijn, in de archieven der Academie te bewaren. De heer Gezelle zal er eene tafel op maken, welke, samen met de lijst, zal worden ingebonden.

Beide voorstellen worden door de vergadering aangenomen.

Dagorde.

De Academie stelt het getal openstaande plaatsen vast (twee plaatsen van briefwisselend lid, éene

van buitenlandsch eerelid) en benoemt tot leden der Commissie, welke, samen met het bestuur, de voorstelling van kandidaten doen zal, de heeren Claeys, de Pauw en Snieders.

Lezing.

Een Ierlander, FRANCIS O'HEARN, *leermeester van* DANIEL O'CONNELL, *die in België de Vlaamsche dichtkunst beoefende, op het einde der* 18e *eeuw*, door EDWARD VAN EVEN.

Ter gelegenheid der bespreking van het wetsontwerp nopens de bevordering der officieren van ons leger, werd er, voorleden jaar, in onze Wetgevende Kamers, door onderscheidene afgevaardigden beweerd dat het den Walen zoo niet onmogelijk dan toch uiterst moeilijk is de Vlaamsche taal aan te leeren. Het ware louter tijd verspillen de ongegrondheid dezer meening andermaal aanschouwelijk te maken. De Walen Jottrand en Delecourt, die de meesten van ons gekend hebben, verstonden en schreven onze taal zoo goed als de Vlamingen.

Terwijl echter nog velen onzer landgenooten in het denkbeeld verkeeren dat het aanleeren der Vlaamsche taal voor de Walen, die met ons, Vlamingen, een en hetzelfde land bewonen, de grootste zwarigheden oplevert, kan het, naar ons

inzien, niet zonder belang wezen te toonen hoe, in de verledene eeuw, een man in Ierland geboren en opgevoed, in het machtig worden onzer spraak zoo weinig moeilijkheid vond, dat hij er toe kwam ze niet alleen goed te verstaan en te spreken, maar wat oneindig meer is, er verzen in te schrijven. Die zoon van het groene Irin was FRANCIS O'HEARN, uit Lismore, eerst leerling en vervolgens leeraar, te Leuven (1).

Ons was het voorgekomen dat deze vreemdeling, die België lief had, die België als zijn tweede vaderland beschouwde, die in België onmiskenbare diensten bewees, niet mocht onbesproken blijven, in andere woorden, dat zijn naam aan de vergetelheid moest worden ontrukt. Ter bereiking van dit oogwit komen wij aan de Koninklijke Vlaamsche Academie de toelating vragen, haar eenige stonden met o'Hearn, zijn nog al veel bewogen leven en zijne Vlaamsche verzen, te mogen onderhouden.

Men wane echter niet dat wij den man willen doen doorgaan als een Vlaamsch dichter van hooge vlucht. In 't geheel niet! Wij leven in de overtuiging dat er uit zijne dietsche verzen, waarvan wij jammerlijk maar een zeer gering gedeelte hebben

---

(1) Wij kunnen niet nalaten onzen hartelijken dank te betuigen aan onzen geleerden vriend den heer Karel Piot, hoofdarchivaris des Rijks, die ons, met de hem eigene dienstvaardigheid, verschillende stukken over o'Hearn heeft medegedeeld uit de rijke verzameling, zijner zorgen toevertrouwd.

weten terug te vinden, geene paarlen noch edelgesteenten kunnen worden opgedolven. Voor ons, Vlamingen, bestaat de waarde dezer verzen hierin dat zij, van den eenen kant, ons het bewijs leveren der hoogschatting onzer moedertaal door een geleerde die, behalve de oude talen, ook de meeste Europeesche spraken machtig was, en, van den anderen kant, ons toonen dat, gelijk men het ten onrechte beweerd heeft, het aanleeren onzer taal, voor vreemdelingen, geene buitengewone moeilijkheden oplevert.

Lismore, rond 1753, o'Hearn's geboorteplaats, is eene oude stad van Ierland, in het graafschap Waterford, op den oever van 't Blackwater gelegen.

Op het aandringen van Eugenius Mathieu, aartsbisschop van Dublin, die, in 1620, Rome bezocht, hadden de kardinalen der Congregatie van de *propaganda fide* besloten, bij de Leuvensche Hoogeschool een seminarie te stichten voor Iersche jongelingen zich bestemmende tot de zendingen in hun vaderland. Het *Collegium pastorale Hibernorum* was in 1623 geopend geworden, op de dusgenoemde Bakelein, thans de Weezenstraat. De talrijke beurzen, waarmede het Sticht werd begiftigd, waren oorzaak dat vele jonge Ieren te Leuven kwamen studeeren. Francis o'Hearn had zijne jeugdige landgenooten herwaarts gevolgd. In de stad der *Alma Mater* legde hij den grond der

schitterende geleerdheid en rijke wetenschap, die hij bezat.

Ten jare 1771 was Francis o'Hearn ***primus perpetuus*** in de school van Rhetorica van het College der H. Drievuldigheid. In de maand October van hetzelfde jaar werd hij leerling van wijsbegeerte en wetenschappen in de Pædagogie het Castrum. Hier deed hij, door aanhoudende werkzaamheid en inspanning, grooten voortgang. In den algemeenen wedstrijd tusschen de leerlingen der vier Pædagogia van de Hoogeschool, in 1773, bekwam hij de 9e plaats op 149 mededingers. Vervolgens legde hij zich op de Godgeleerdheid toe, met het inzicht later eene herderlijke bediening in zijn vaderland te kunnen waarnemen. Doch, gelijk het er dikwijls toegaat, kwamen de omstandigheden de verwezenlijking van zijn voornemen verhinderen. De leeraarzetel van Syntaxis, in het College der H. Drievuldigheid, kwam, in den loop van 1776, open te vallen bij bevordering van den titularis Antoon de Schrijver, uit Ronse, tot pastoor van Harelbeke. Een invloedhebbend man, die in den bloei van het College belang stelde, wendde zich tot den graaf de Neny, koninklijken commissaris der Hoogeschool, ten einde o'Hearn tot gemelden post te zien roepen. Patricius de Neny was, gelijk bekend is, iemand van hoog vernuft en veelomvattende kennis. Het was de man om den jeugdigen Ierlander op den rechten

prijs te schatten. Hij deed hem ontbieden, sprak eenige stonden met hem, en bestatigde dat hij al de hoedanigheden bezat om in den leeraarzetel te schitteren. De graaf stelde o'Hearn dan ook aan de bezorgers van het College ter benoeming voor. In zijn schrijven verklaart de Neny dat zijn gunsteling reeds toen aanzien werd als een verdienstelijk letterkundige. « Ik heb mij gelast, zoo spreekt hij, hem u aan te bevelen en ik doe het des te liever daar alles mij voorspelt dat zijne benoeming eene goede aanwinst voor het onderwijs zal wezen. (1) » De toekomst kwam deze voorzegging op de roemrijkste wijze bevestigen.

Francis o'Hearn was destijds nog niet in de gewijde orden; maar hij had aan den graaf de Neny verklaard alleenlijk op de *demissoriales* van zijnen Bisschop te wachten om zich ter wijding aan te bieden. Den 2 October 1776 werd hij leeraar van Syntaxis benoemd. Den 5en derzelfde maand bekwam hij den graad van doctor in de wetenschappen en werd hij lid van het *concilium venerandæ facultatis artium Universitatis Lovanisensis.*

o'Hearn was een net en knap man, sterk van bouw, rijzig van gestalte, met een open en aangenaam gelaat. Aan deze uiterlijke voordeelen paarde hij niet enkel zijne hooge geleerdheid, maar

---

(1) Brief van 30 September 1776. *Résolutions concernant l'Université de Louvain;* archieven des Rijks, Geheimen Raad, nº 373.

tevens eene natuurlijke hoffelijkheid die hem, al waar hij zich vertoonde, het gulst onthaal deed genieten.

Ofschoon hij het beste gedeelte van zijnen tijd aan de studie wijdde, was zijn leven alles behalve afgetrokken. Gaarn bezocht hij de gezellige kringen van Leuven, waarin hij wegens zijn aangenaam en leerrijk onderhoud zeer gezocht en geacht werd.

Zijne zucht tot kennis deed hem de meeste landen van Europa bezoeken. Tijdens de vacantien was hij steeds op weg. Met betrekking tot zijne reizen gaf hij zich dan ook met de hem in alles eigene vlijt en ijver aan de studie der levende talen over. Behalve zijne moedertaal, sprak hij het Engelsch, het Fransch, het Vlaamsch, het Spaansch, het Italiaansch en het Hoogduitsch (1). De meeste

---

(1) Men leest in zijne lijkrede : « qui plurimarum linguarum guarus et communiores ingenti cum facilitate didicit. Praeter enim hibernicam, anglicam, vernaculam flandricam, latine versu prosaque inter elegantissimos, gallice eloquens, germanicam, dum in Germania nationem gallicam anno 1794 Belgium invadentem declinans ageret, egregie comprehendit. Historias tam sacras tam profanas, jus comonicum et civile geographiam antiquam ac novam, patriam et peregrinam sciebat, nulla in arte bona aut liberali peregrinus, ubique sciens, ingenio Tostato Abulensi suppar : erat ea styli elegantia et energia rerumque delectu, ut Lipsianæ eloquentiæ hæres diceretur. » Aangehaald, naar een handschrift van J. L. Bax, door hoogleeraar E. Reusens, in zijne *Notice sur le Nouveau Collège ou Collège de la Sainte Trinité, à Louvain*. Gand, 1874, bl. 37.

zijner reizen deed hij te voet, den ransel op den rug.

Nu vond men hem te Rome of te Madrid, dan op de boorden van den Rijn, dan weer op de oevers van den Bosphore, den' Koran studeerende. Het was hij die, verkleed in Muzelman, een der eersten eene Moskee wist binnen te dringen. Verdacht van eenen opstand tegen den Sultan te willen berokkenen, nam hij de vlucht naar Rusland, alwaar hij zoo ver afdaalde dat hij zich eindelijk in de woeste oorden van Siberien bevond. Na lang vergeefsche pogingen te hebben aangewend om van daar weg te komen, gelukte hij er in den bodem van Noorwegen te bereiken, en zoo naar België terug te keeren.

Als leeraar van het College der H. Drievuldigheid stond o'Hearn in achting en aanzien. In het onderwijs had hij zoo grooten bijval dat men hem, den 23 April 1781, den leeraarstoel van Rhetorica opdroeg. Met ijver en tevens met luister vervulde hij den nieuwen post. Niemand meer dan hij had de gave om zijne kweekelingen, de bloem der Brabantsche jonkheid uit die dagen, in liefde tot de fraaie letteren te ontsteken en ze tot de studie aan te zetten. Hartelijk had de man zijne leerlingen lief; voor hen was hij niet alleen een leidsman, maar ook een vriend, haast een vader.

Zijne school was dan ook de bakermat veler mannen, die later bekendheid verwierven. Hij was de leeraar van Jacob-Philips de Bruyn, uit Leuven, later Hoogleeraar *ad decretales;* van Jan-Bap.

Hellebaut, uit Gent, in 1793 *Primus* van Leuven; van J.-B. Ruys, uit Antwerpen; Ant. Jos. Lamal, uit Loonbeek, en P.-B. van der Linden, uit Hoelaer, alle drie later hoogleeraren van wijsbegeerte; van Jos. de Beriot, meier van Leuven, en anderen.

Gedurende twee jaren verstrekte hij, in het College der H. Drievuldigheid, tot onderwijzer aan eenen jongeling die later Europa met zijnen roem vervulde, namelijk Daniel o'Connell (1), den grooten Ierschen vaderlander. Het was hij die zijn veelbelovenden landsman voorbereidde om hem zijne studiën in het college van Sint-Omaars te laten aanvangen. Vast oefende hij een weldadigen invloed uit op de vorming van het hart en den geest des jongelings, die eenmaal, zoo in zijn geboorteland als in het Engelsch Parlement, zijne machtige stem moest verheffen ter vrijmaking zijner Iersche geloofsgenoten.

Adrianus Heylen, die in 1791 schreef, noemt onzen Ierlander « den geleerdsten en welsprekenden Heer o'Hearn (2) ». Vast was hij, in die dagen, de eerste redenaar der Hoogeschool.

Francis o'Hearn bekleedde den stoel van Rhetorica tot in 1793 (3), toen hij geroepen werd tot

---

(1) Daniel o'Connell, geboren te Carhen, in het graafschap Kerry, in 1775, overleed te Genua, in 1847.

(2) ADRIANUS HEYLEN, *Historische verhandelingen over de Kempen*, 6e stuk, bl. 13.

(3) Hij werd als leeraar van Rhetorica vervangen door zijnen neef Thomas Flinn, van Lismore, die in bediening bleef tot de opheffing der Hoogeschool in 1797. Deze priester verving zijn oom o'Hearn als pastor van Sint-Thomas, te Waterford in 1801.

het ambt van voorzitter van het Iersch College van Leuven. In dezen post verving hij zijnen landsman Pieter Macvé, uit Kilmor, licenciaat in de H. Godheid, die, in 1778, benoemd was geworden bij het afsterven van John Kent, uit Waterford. Ten jare 1793 bekwam hij eene kanunnik-prebende in de cathedrale van Brugge. Doch, aan Leuven hartelijk verknocht, bleef hij er den post van voorzitter van het Iersch College waarnemen.

In 1790 was hij geroepen geworden tot het vervullen, bij de Hoogeschool, van het ambt van hoogleeraar van christelijke welsprekendheid, in vervanging van Gaspar-Joseph Enoch, pastoor van het Groot-Begijnhof, alsdan overleden.

Francis o'Hearn was, als reeds gezegd is, een man van hooge wetenschap. Niet alleen was hij door en door bekend met de meesterstukken van Athenen en Rome; hij was tevens ervaren in de wijsbegeerte, de gewijde en ongewijde geschiedenis, de oude en nieuwe aardrijkskunde, de oudheden, de geestelijke en burgerlijke rechten. De man was een Latijnist van eerste waarde. Niet enkel zijne Latijnsche gedichten, maar ook zijne lofreden op de HH. Patricius en Bonaventura, uitgesproken in de kerk der Iersche Minderbroeders, te Leuven, in 1784, *in gratiam studiosorum humanitatis edi curavit*, bewijzen het ten overvloede.

Ruimschoots bracht hij toe om de klassike geleerdheid in het College der H. Drievuldigheid te doen bloeien. Het onderwijs der Latijnsche taal

bereikte er destijds eene buitengewone hoogte. In 1811 hield een oudleerling van het College, de Vlaamsche geschiedschrijver Raepsaet, te Parijs, voor Pius den VIIe, eene redevoering in 't Latijn. De grootmeester der Parijsche Hoogeschool, Louis de Fontanes, destijds de eerste redenaar van Frankrijk, tevens schrijver en dichter van waarde, na deze redevoering gelezen te hebben, riep uit : « Nous ne savons plus de tel latin : c'en est « encore de l'Université de Louvain. Ah! que les « études y étaient bonnes! »

Hooger zagen wij dat o' Hearn aan het onderwijs der humaniora verbonden was geworden, toen hij nauwelijks zijne academische studiën geëindigd had. Met een buitengewonen geest tot onderzoek bedeeld, bepaalde hij zich niet bij de studie van het Grieksch en het Latijn, toen nog de talen van het onderwijs; ook de volkstalen, gelijk wij het reeds hebben doen opmerken, werden door hem niet verwaarloosd. Ofschoon vreemd aan België, trok hij zich onze taal met voorliefde aan. Het duurde niet lang of hij kwam tot de overtuiging dat het Vlaamsch in kracht, rijkdom en welluidenheid voor geene andere Europeesche spraak moest onderdoen. Doch, volgens hem, moest de Vlaamsche taal beoefend worden niet alleen om hare rijkheid en kracht, maar vooral omdat zij de taal is van het volk, het kenmerk van den volksaard. Hij had begrepen dat, om in het leven eener natie te deelen, men hare taal moet verstaan en spreken. Tot het

bereiken van dit oogmerk zag hij dan ook tegen geenen arbeid op. Zijne bekendheid met onze taal en letterkunde had hij uitsluitelijk aan zelfonderwijs te danken.

In de middeleeuwen hadden de Vlamingen met de Ieren merkelijke betrekkingen. Sporen van die gemeenschap zijn er in de volkspraak nog aanschouwelijk. In de Iersche taal ontmoet men een aantal woorden, die in het Vlaamsch niet alleen dezelfde beteekenis hebben, maar bijna op dezelfde wijze geschreven worden. Ook vindt men in het Iersch eenige Vlaamsche taalvormen als *ch*, *acht*, *ing*, *er*, alsmede de dubbelklinkers *ai*, *ei* en *oi*.

Men zal begrijpen dat die verwantschap, hoe gering dan ook, tusschen de beide talen onzen o' Hearn te stade kwam tot het aanleeren van het Vlaamsch.

Te gelijk met onze destijds weinig beduidende schoolboeken, studeerde hij de gedichten van Poirters, Croon en Cats, en wist het zoo ver te brengen dat hij in onze taal gelegenheidsdichten vervaardigde, die soortgelijke stukken van onze Vlaamsche schrijvers uit die dagen zoo niet overtroffen, dan toch evenaarden.

Francis o' Hearn ging verder in zijne genegenheid tot onze volksspraak. In die dagen onderwees men, in onze scholen, van de taal niet meer dan wat vereischt werd voor den gezelligen omgang. De taalkennis bepaalde zich, om zoo te zeggen, tot het bloote spraakgebruik. Onze leeraar waagde eene poging om het Vlaamsch, bij middel van het

onderwijs, in hoogere schatting te brengen. Ondersteund door zijnen ambtgenoot den regent Hubert Collin, eenen Waal (1), die ook onze taal sprak en schreef, kwam hij er toe het onderwijs der Vlaamsche letterkunde in de hooge klassen van het College der H. Drievuldigheid te zien invoeren. Zoo werd in de poësis de Vlaamsche versificatie (*versificatio Flandrica*) onderwezen; stukken uit Cats (*exemplo e Catsio*) werden er uitgelegd (2).

Vast hadden 's mans pogingen goede uitkomsten opgeleverd, indien, eenige jaren later, de Fransche overheersching bij ons het vaderlandsch gevoel niet had komen verdrukken en verwoesten.

Bij de oude *Alma Mater* waren de leerlingen in landelijke natiën verdeeld. Onze o' Hearn, die door zijne geboorte tot geene der bij de Hoogeschool bestaande natiën behoorde, had zich, vast uit genegenheid tot de taal, bij de studenten uit Vlaanderen aangesloten. Deze jongelingen wisten den man te waardeeren. Den 1 Juli 1783 werd hij tot Deken der Vlaamsche natie (*natio Flandriæ*) verkoren. Hij werd, door eene nieuwe keus, den 30 Juli 1787 in dezelfde waardigheid bevestigd.

Gelijk men weet was het toen de tijd der

(1) H. Collin, geboren te Marneffe, land van Luik, in 1739, overleden te Leuven, den 15 Juli 1811.

(2) In het programma der leergangen van het College der H. Drievuldigheid, van 1782, leest men : « Linga vernacula. — Versificatio Flandrica ibidem; versus-jambici et choraici; exemplo e Castio. »

gelegenheidsdichten. Geene benoeming van Abt, Pastoor, Meier of Burgemeester, geene eerste mis van Priester, geene inkleeding van Pater, Non of Begijn, zonder een gedicht in 't Latijn of in 't Vlaamsch. Deze verzen werden op volle bladen schoon en sterk papier gedrukt, om aan de vrienden en kennissen te worden geschonken. Voor hem of voor haar, die er het voorwerp van was, werd er een afdruksel op wit satijn getrokken.

Elkeen, zegt ergens o'Hearn, wilde « ten toon staen in groote gedrukte satynen. » Gewoonlijk werd de tekst van dit afdruksel afgezet met geschilderde blazoenen, sieraden, bloemen en fruiten. Behoorlijk ingelijst werd het den held of de heldin van het feest, tijdens de plechtigheid aangeboden, om in de huiskamer te worden geplaatst. Van deze op satijn getrokkene gedichten zagen wij er die, wat de randschilderingen betreffen, van ongemeenen smaak getuigen, en toonen dat, ofschoon er toen geen onderwijs bestond van de de kunst op de nijverheid toegepast, men ten onzent, in dit slag, werken voortbracht die thans als modellen bij het onderwijs zouden kunnen gebruikt worden.

Te Leuven werd o'Hearn de gevierde gelegenheidsdichter. Buitengewoon vele Latijnsche en Vlaamsche gelegenheidsverzen ontvloeiden er aan zijne vruchtbare pen. Zijne Latijnsche gedichten getuigen niet alleen van zijne bekendheid met de meesterstukken der oudheid, maar tevens van

geoefenden smaak. Prachtige verzen ontmoet men in zijne *Carmina* ter eere der Leuvensche *Primi* Pieter-Theodoor Verhaegen, uit Haacht, Frans-Jos. Beyts, uit Brugge, Karel Verbois, uit Solre, en Jan-Michiel vander Heyden, uit Maastricht (1781-1786). Hij schreef een merkwaardig *Epithalamium* ter gelegenheid van het huwelijk van den graaf Lodewijk van Starhemberg met de prinses Anna van Arenberg, hetwelk, den 24 September 1781, te Heverlee, bij Leuven, plaats had.

In hetzelfde jaar 1781 had Trudo Salé, abt van Averbode en lid der Staten van Brabant, als *Mœcenas* van het jaar, aan het College der H. Drievuldigheid al de boeken geschonken tot de prijsuitdeeling en was deze plechtigheid komen voorzitten. Te dezer gelegenheid vereerde o'Hearn den zoo geleerden als kunstlievenden Prelaat (1) met eene Latijnsche ode, die buitengewone schoonheden bevat (2).

Het valt niet in ons bestek over o'Hearns Latijnsche poëzij te handelen. Zulks zou ons te ver afleiden. Wij moeten ons bepalen met den lezer eenige stonden met 's mans Vlaamsche verzen onledig te houden. Het is te betreuren dat vele zijner stukken, meestal op losse bladen gedrukt, om onder vrienden verspreid te worden, te zoek gingen. Wat het ons vergund werd van zijne Vlaamsche verzen

---

(1) « *Vir erat in omni fere scientia et arte versatus.* »
(2) « *Ad reverendissimum ac amplissimum dominum Mœcenatem.* » (25 aug. 1781).

terug te vinden is zeer gering. Het zal echter, naar wij vertrouwen, voldoende wezen om een denkbeeld te geven van zijne dichtproeven in onze moedertaal.

Ofschoon overtuigd van zijne meerderheid op wetenschappelijk gebied, was o'Hearn een eenvoudig, rond en opgeruimd man, steeds tot den vroolijken lach genegen. Het kan dan ook niemand bevreemden dat hij in onze letterkunde vader Cats tot model verkoren had. Naar de leer van Horatius zocht hij zijne lezers al lachende de waarheid te zeggen. Bij het lezen van 's mans verzen dient er uit het oog niet verloren te worden, dat hij schreef in eenen tijd waarop de studie der Vlaamsche taal verwaarloosd werd, dat hij vreemdeling was, en dat zijne stukken geschikt waren tot weinig geoefende lieden. Altijd goedwillig en dienstvaardig kon hij geen aanzoek afwijzen, niemand wegzenden, en zoo laat het zich verstaan dat zijne gedichten weleens sporen van overhaasting dragen.

« Zijne vrypostige Muse, die, het is hij die « spreekt, vreemden tater vlegt, met nog vreemdere « verzen » liet zich bij elke gelegenheid hooren. Daar hij priester was vroeg men hem vooral professiedichten. Vast leverden deze onderwerpen weinige stof tot poëzij. Doch, de man had er vrede meê en zocht elkeen te voldoen. Soms zegt hij :

Nog een Beggynen dicht!
Wat zal hy 't weer doen stuyven,
Wat pif-paf zal hy doen in
Hantje-pek zijn' duyven!

De « negen Slooren » gelijk hij de Muzen schertsend noemt, bleef hij aanhangen, dan nog toen hij schreef :

Myn bloey-maend is voorby : 't is tyd om op te passen,
Opdat den ouden man my niet en komt verrassen.
Ik zien, hy volgt my staeg met groote schreden op,
En bied my aen een pruyk voor mynen kaelen kop.

's Mans verzen getuigen dat hij het Vlaamsch niet alleen goed verstond, maar tevens bekend was met de zegwijzen en spreekwoorden des volks.

Zijne spelling is gebrekkig, onregelmatig. Maar zijne verzen zijn vol gedachten, vol gezonde kritische levensbeschouwing, vol afwisseling van ernst en luim.

Een der oudste ons bekende Vlaamsche gedichten van o'Hearn is een gelukwensch *aen mejuffer Maria Anna Margareta van Hal, gebortig van Loven, doende plegtiglyk haere beloften in het groot Begynhof binnen Loven, den* 23 *September* 1783. Het stuk vangt aldus aan :

Voor eene jonge maegd in houwelyck te treden
Kan 't wonder nuttig zyn, om veel verscheyde reden ;
En Sinte Paulus zegt dat die zyn' dogter geeft
Aen eenen egten man, by God verdiensten heeft.
k twyfel niet daer aen, en die deez' kanse waegen,
Wensch ik geluk en vreugd, by nagten en by daegen :
Dog, hier dient lof gezegd van dien gesloten staet,
Waertoe juffrouw van Hal zig heên begeven gaet.
Een leven dat veel meer als 't trouwen word geprezen
Van Sinte Paulus zelf, gelyk het staet te lezen
In zynen eygen brief, daer men ziet duydelyk
Den ongehouden staet gestelt voor 't houwelyk.

En wie mag zig voorwaer met meerder regt verblyden,
Wiens staeg geluk is meer, ô! Maget, te benyden,
Dan die in 't Priesterschap het vrouwgeslagte vlugt,
Of, als gy, maer naer God in een Beggynhof zugt?
De wereld is een kraem vol zotten en zottinnen,
Waer dwaeste schepsels meest behaegen aen de zinnen;
Men klapt nu zonder eynd', dan staet men stuer en stom;
Men mint, men haet, men queelt, en men weet niet waerom.

En verder :

Bellona zit in 't kot geschut met eenen grendel
Van wel twee vuysten dik; de vreede draegt het vendel :
D'eenvoudigheid kiest hier gestadig haer vertreck;
En douwt de wereld uyt, het vleesch en Hantje pek.
Zoo ziet men immers klaer, dat al die schryvers liegen,
Die durven houden staen, dat beter is te wiegen,
En in 't rad van fortuyn te draegen met een quant,
Als leven, gelyk wy, op onze eyge hant.

Men zie het, 's mans verzen, geheel in den Catsiaanschen trant geschreven, getuigen van een edel en open hart. Zij zijn vol beweging, vol pit, vol eigenaardigheid.

Met het merkteeken van hetzelfde jaar bezitten wij van o'Hearn nog een ander Vlaamsch vers, op malschen toon geschreven, ter eere van zijnen oudleerling Jacob-Mathæus de Moor, geboortig van Antwerpen, « der Roomsch Catholieke Kerk priester gewyd » den 20 December 1783. Hij zegt onder anderen aan de Moor :

Dat aerdig lyf, die welgedraeyde beenen,
Dien logten voet, die raekt bynaer geen steenen,
Dat snelle oog, gaf ù viertien vooruit,
Had gy begeert te kiezen eene bruyt.

Deze leerling van o'Hearn had eene schitterende loopbaan. Hij werd opvolgenlijk leeraar en voorzitter van het College ten Hoogen Heuvel, te Leuven, pastoor van St.-Jacob, te Antwerpen, synodale rechter en apostolieke protonotaris. Hij overleed in zijne geboortestad, den 9 Maart 1841.

Francis o'Hearn schreef een stuk in rijmlooze verzen ter gelukwensching aan een anderen zijner leerlingen : *den Heer Henricus Wouters, gebortig van Loven, licentiaet in de H. Godsgeleerdheyd, President van het collegie Buslidius, anders genoemd de drij Tongen, verkoren den* 13 *November* 1783.

De staat van Begijn heeft hij ernstig en luimig beschreven in een gedicht *Aen Mejufvrouw Maria Anna Claes, gebortig van Hasselt, doende haere plegtige professie in het Beggynhof van dezelve stadt, den* 5^{en} *van Sprokkelmaend* 1786 :

Gy zyt nog wit, nog swert, nog heilig, nog verlaeten;
Nog achter-klaps gezint, al houd gy wat van praeten;
Gy zyt nog visch, nog vleesch, nog onder slot nog vry :
Gy houd U, met een woord, gelyk ik, tusschen by.
ô! *Mediocritas!* ô Tusschen-beyde leven !
ô Paradys vol lust, ô nummer dry en zeven,
Gelukkig, die vermaek in uwe schuylplaets vind,
En houd er zig bevryd van hagel en van wind !
Wierd heel de wereld Nonn', het moogt er veel berouwen :
Maer 't past niet iedereen van seffens gaen te trouwen :
. . . .

En lager :

Gy hebt, Mejuffer Claes, den besten weg genomen
Om zulk een ongeval ter dege voor te komen :

Spot eenig wereldskind misschien met uw' habyt,
  Gy laght haer trekmuts uyt, en dat is weer al quyt.
Beziet die oude slets, wiens uytgedroogde wangen,
Met rimpels doorgeploegd, weerzyds haer bakhuys hangen :
  Let, hoe dien beenen sak, dat *Tisifo*'s gestel
  Verciert haer doods-hoofd nog, en toont haer slangen vel.

Met voorliefde zocht de Fransche schilder Boucher in de godenleer der oudheid de personaadjes en zinnebeelden, die hij vertoonde in zijne zoo geestige als bevallige doeken ter versiering van zalen, eet- en slaapkamers. Groot was de bijval dien deze uitstekende meester door geheel Europa genoot. Ook bij ons helde de smaak naar den kant van den Franschen schilder over. Onze o'Hearn hekelde deze strekking in een lofvers *aen Juffrouw Elisabeth-Maria Bormans, gebortig van Loven, doende haer plechtige professie in het klooster der Canonikerssen regulier van Luciendael, anders genaemt Sint Jan, omtrent Sint Truyden, den* 10 *Mei* 1789. Hij zegt :

Had iemand u gezien van alle die gezellen,
Die Plato en Rousseau voor Gods orakel stellen,
  Zoo dierbaer offerling had straks zyn hert geraekt,
  Hy had er zekerlyk groot jammer van gemaekt.
« Oh! Het onnoozel schaep! Oh! Wat een koppel oogen!
« Hoe kan den generaal zoo harden slag gedoogen? »
  Jae, dus spreek dat gespuys, dat met zyn kramery
  Ons wedersleuren wilt tot in d'Afgodery.
Men ziet niet in hun woonst als duyven, boogen, schichten,
En al dien slegten bras van vuyle Grieksche wigten,
  Die in de tweede broek, reeds zestig jaren oud,
  Vergingen, uytgeput, en mager als het hout.
Dan moet er ook iets zyn, men noemt het Engelsch' hoven;
En torekens, geklokt van onder en van boven;

Met tempels, en de rest... o boosheyd van den tyd!
Aen allerley geslag van Goden toegewyd.
Dat heet liefhebbery. Dat zyn die groote mannen,
Die men in menig Land doorgaens de kroon ziet spannen.
Wel, indien *Mahomet*, in zynen boozen tryn
Niet voortsgeraekt, *ma foi!* 't en zal hun faut niet zyn.

In hetzelfde stuk zegt hij nog :

« Gy ook beminde bruyd, zyt zeker van gevoelen,
Dat een mahoni-berd en geborduerde stoelen
Niets maeken aen de zaek, maer dat 't geluk bestaet
In wel te vrêe te zyn in zynen eygen staet.
En dat my niemand zeg : « daer zyn ook slegte staeten »
't En zyn geen staeten meer, als zy de deugd verlaeten.
Ik spreek van eerlyk volk, die kiezen eene baen,
Alwaer zy, spyts de hel, regt in hun schoenen gaen.
Dus meld ons de *Legend* van vele brave zielen,
Die eens zyn klaer geraekt in alderhende stielen,
D'een zus, en d'ander zoo : zy gingen altyd voort,
En kwaemen boven uyt, juyst aen dezelve poort.
Prelaeten en Pastoors, Belyders en Propheten,
Beggynen, Martelaers, Schoenlappers en Poëten;
Den Koning en den Boer, de Quezel, den Soldaet,
En somtyds tusschen-bey ook eenen Aedocaet.

Wij ontleenen eene derde brok uit hetzelfde gedicht :

Als Augustinus nog was in zyn twintig jaeren,
Met dertel vleesch, en bloed dat ziedde in zyn aeren :
Hy was van vast gedagt dat alle jonge spruyt
Moest aen het paeren gaen, of teiren seffens uyt.
Kwam hy, alhier of daer, eens voor de trali' kyken,
Hy trok zyn schouders op en zeyd' : « wat jonge lyken! »
Den mallen *Maniché* had deernis met hun lot;
Maer, in den tusschen tyd, wie was den grootsten zot?
Zoo haest hy wierd verlost van zyne schemer-doeken,
Erkende hy zyn schuld met woorden en met boeken;
Wie heeft ooyt half zoo veel geschreven en gezeyd,
En van de Nonne-pligt en van de zuyverheyd.

De dichter was bevriend ten huize van Joris-Willem Hensmans, overdeken van het kruideniersambacht, die het huis bewoonde *de Schapelier*, in de Diestsche straat, hoek der Eierenstraat. Hij was de broeder der vrouw van den beroemden schilder Verhaghen. *Mijn Deken* Hensmans was een braaf, aangenaam en deftig burger, die de achting en de vriendschap van elkeen genoot. Een zijner dochters werd begijn. Te dezer gelegenheid schreef o'Hearn eene toewijding *Aen joufvrouw* JOANNA-CATHARINA HENSMANS, *gebortig van Loven, doende haere plechtige professie op het oud vermaerd Oud-Beggynhof van Sinte-Catharina, binnen dezelve stad, den* 21 *van april* 1789.

Tot de jeugdige Begijn richt hij de volgende vrij aandoenlijke verzen :

« Vóor my, in het verdiep, verr' van die modderpoelen,
Alwaer, met vuylen lust, vercierde zwynen woelen,
Half-wege zon en zee, zien ik die Maegden-schaer,
Die volgt het heylig Lam, in zuyvre weegen naer.
Ik groet u, reyne Bend, wiens wierook-offerhanden,
Aen God's verheven troon, geheele dagen branden,
En maeken eene wolk, die, voor zyn' oogen dekt
Het menigvuldig kwaed, dat onze aerd bevlekt.
Duert eeuwiglyk tot nut van christelyke landen,
In 's hemels goede gunst, o alderzoetste panden,
Gy all', die uwen wil', uw' driften, voor altyd,
Uyt liefde aen den Heer geheel hebt toegewyd !
. . . .
Wilt voorts een spiegel zyn van eerbaarheyd en deugd,
Gelyk zoo meenig' eeuw, voor Brabands teere jeugd!
Gy roemt u, en te regt, dat aen uw' wyz' van leven
Eerst Sinte-Begga's hof het voorbeeld heeft gegeven ;
En indien dat Crispyn dit stuk verkeert verstaet,
't Is dat Crispyn zyn sloef en rien te buyten gaet.

Die heylige matroon wou' eenen middel vinden
Voor dogters die den raed van zuyverheid beminden,
  Dog zynde al te bang, om, op den eersten stond,
  Van eene klooster-tugt te maeken 't groot verbond.
Zij sloot de wereld uyt van hun gebaer en kleeren,
Maer zij gaf vry geley' aen wie wou' wederkeeren,
  Ziel-zorgen, Kerk, gebed was aen hun algemeen,
  Maer voor den woon en kost stond ieder in alleen.
Dus, Juffrouw, is den weg, die gy zyt ingetreden,
Regt tusschen Nonnen-pligt en 's wereld's bezigheden,
  Bynaer gelijk *Ten-Noo'* van Brussels groot laweyt
  Langs eenen stylen berg naar 't kerkhof henen leyd.

Wij hebben Jufvrouw Joanna Hensmans persoonlijk gekend. Het was eene deftige, vriendelijke en goedhartige vrouw, die algemeen geacht en bemind werd. Zij overleed overste van het klein Begijnhof van Leuven, den 24 februari 1855.

De zuster dezer Begijn werd Franciscane. Te dezer gelegenheid schreef o'Hearn eenen gelukwensch *aen de godvrugtige Juffrouw*, JOANNA-CATHARINA-BARBARA HENSMANS, *nu genaemt Maria-Seraphina van de Heylige Familie, gebortig van Loven, doende haere plechtige professie in het clooster der Penitenten-Recollettinen, gezegd* **Bethlehem,** *onder den Regel van den Seraphienschen vader Franciscus, binnen Loven, op den* 22 *november* 1793.

Wij besluiten onze aanhalingen met het overschrijven van dit stuk :

Ziet hier een vremdeling, die van uw' naeste vrinden
Comt d'hedendaegsche vreugd als in een krans verbinden,
  En van zyn heesche harp vervoegen het gedruys
  Aen de toejuychingen van heel uw Vaders huys.

Van alle die gy ziet verschynen voor uw' trali,
En quyten hunne pligt, het zy met hoed oft fali,
Geen een, o! SERAPHIEN, en comt'er met meer drift,
Als die brengt aen u toe dit ongecierde schrift.
De man had voor een Digt eer deze borg gebleven,
Indien dat U Ons Heer riep tot een Clooster-leven.
Hij moet'er door, in post, gelyk de zaeken staen;
Dus ziet den goeden wil en niet de versen aen.
Van over vier vyf jaer, als men U hoorde spreken
Van 's werelds dwaes gewoel en schandige gebreken,
Men lachde van terzyd, gelyk het dikwils gaet,
En nam uw' woorden aen voor jock oft kinderpraet.
Men zeyd' zig in de oor : « z'is jong; zy zal nog leeren;
« Wat meer ervarenheyd zal 't meysje wel bekeeren;
« Dat lyf, dit oog, die stem, dat aengenaem verstand
« En hoeven niet te zyn verborgen in een Pand. »
Maer die met rijpen zin in agt nam uwe reden,
Uw ongeveynsd gebaer, uw' onbevleckde zeden,
Uw'n iever in 't gebed, uw'n handel in't gemeyn,
Zag wel dat voor uw hert een sterfling was te kleyn.
Den Goddelycken dauw, die op U nederdaelde,
Het krgtig Hemels ligt, dat Uwe ziel bestraelde,
Gaf goeden glans en geur aen Uwen heelen aert,
En toonde tot wat deel dat Gy geroepen waert.
Gij had ook nauwelyks dit heylig Slot betreden,
En uw gezicht geslaen op die gewyde steden,
Daer reyne Armoed' heerscht, en strenge Ned'righyd,
Oft gy naemt van de Aerd uw afscheyd voor altyd.
Een ander jonge maegd, tot Godsdienst ook genegen,
Zoekt somtyds een vertreck wat lustiger gelegen,
Alwaer men aen den Doeck een klyn fatsoentje geeft,
En iet meer als een korst voor de collati' heeft.
Verr' zy van myn gemoed die handelwys te laeken.
Zij hebben 't hard genoeg; en mogen wel wat smaeken
Van tydelyken troost, die hun is toegezyd,
Tot spyt van Hantjepeck, en die het nog benyd,
Altyd besloten zyn rontom met hooge mueren.
In eene koude Choor staen zingen heele ueren;
Al naer een anders wenk, niets doen naer eyge wil;
En, voor een overmaet, nog moeten zwygen stil;
Dusdanige doorgaens zyn alle Clooster-lasten.
Voegt daer nog arbyd aen, met bynaer eeuwig vasten;

Het Kruys zoo in het hert als op de borst geprent;
Blootsvoets, zoo arm als Job : en G'hebt een *Penitent.*
My dunkt ik eenen boef heb ginder hooren vloeken,
Die noyt gespelt en heeft als in verbode boeken,
Daer menig lasteraer stookt, met een' helsche woed,
Den haet tot Clooster-tugt, en lust tot Clooster goed.
Maar laet het heel gespuys van goddelooze kraemen
Den ondergank der Kerk en haer Gemeynten raemen.
De Hand van God is meê in 't geen PRINS KAREL doet :
En KAREL wilt dat 't land blyv' op den ouden voet.
Zoo dan zy zullen staen, tot nut van alle Staeten,
Die denkstucken van liefd, door Heyligen gelaeten,
Die schuylplaetsen der Deugd en teere zuyverheyd,
Die God, in zyn genaed', heeft voor onz' eeuw bereyd;
Die Huyzen zullen staen, wiens vuerige gebeden,
Als wierook voor het Lam, verwerven hier beneden
Genoegte, peys en vrêe, en klaerheyd van gelaet,
Meer als de wereld geeft, als 't op zyn beste gaet.
En gy, o! BETLEHEM, o! Clooster noeyt volprezen;
Gy zult in dit getal geenszints de minste wezen,
Zoo lang als gy volherd, gelyk wy heden zien,
En dat gy Dogters wint gelyk aen SERAPHIEN,
Blyzinnig in 't gesprek, gestreng in hunne pligten,
Ootmoedig, schoon bequaem om jong en oud te stigten,
Tot allen dienst gereed, zoetaerdig, zonder gal,
Beminnende het Kruys en d'Armoed' eerst voor al.
God leent aen zoo een volk oneyndig heyl en zegen;
'Tis als een Hemels heir, dat niets en can bewegen,
'Tis als een staele muer, die 't huys in rust bewaert,
En waer al dikwils ook de buerte wel mêe vaert.
Wat anders hielt U vry, in die bedroefde dagen,
Wanneer de *Carmagnols* in onze vesten lagen ?
En ik, spyts *Dumourier*, en veelerley gevaer,
Was heel op myn gemak, een stap oft dry van daer.
Maer van dien slegten tijd zal 't best zijn niet te spreken
Op deze blyde Feest. Ik hoor den *Overdeken*
Verhalen hoe *Bello*, die dan hier binnen bad,
Al dikwils in zyn huys te pas gecomen had.
Met haer lieftalligheyd was allen boer te vrede;
De hoorne-beesten ook verstonden van haer rede;
Ik hadde, zegt *Monpeer*, thien tegen een gezet,
Dat zelf op haer gezeg een Fransman had gelet.

'Tis waer, *Myn Oversten*, het heeft genoeg gebleken,
Dat dit lief kind by U had wonderwel geleken.
Maer God moet gaen voor al, en immers 't is gewis,
Dat voor U en voor My wat voorspraek noodig is.
Dewyl dat in dit Dal, bedekt met duysternissen,
Alwaer een leydsman zelf ligt comt den weg te missen,
Wy, met den meesten hoop, in de gemeyne baen,
Door pynelyke braem en door vuyl modder gaen;
Uw' Dogter, op den' Berg, met haeren nieuwen VADER,
Zal storten haer gebed voor U en ons te gader,
En blinken als een' Sterr', die ons van verre toont
Het Land, alwaer den Heer zyn' trouwe Dienaers loont.
Zelf zonder vlek oft feyl, zal zij haer' teere leden
Voor haeren evenmensch tot boete staeg besteden;
Een Offerhand, die God een zoet geweld aendoet,
Waer voor de gansche Hel, met *Jourdan*, wyken moet.

Ook deze goede kloosterzuster hebben wij persoonlijk gekend en dikwijls gesproken. Door de Franschen, in 1796, met de gewapende hand, uit haar klooster verdreven, leefde zij in afzondering, hare dagen overbrengende met bidden en het verrichten van werken van liefdadigheid. Toen zij den ouderdom van 80 jaren bereikt had, nam zij haar intrek in het klooster der *Maricollen*, in de Kattenstraat, te Leuven, alwaar zij op de groote feestdagen het habijt harer orde droeg. Zij overleed in gemeld klooster, den 10 Maart 1863, oud 93 jaren.

O' Hearn schreef andere Vlaamsche verzen dan professiegedichten. De bollandist Victor de Buck heeft ergens geschreven : « Van hem zag ik een koddig gedicht, dat vrij lang was. Rond 1790 waren weinige Vlamingen in staat zoo een goed stuk voort

te brengen. » (1) Hij liet mede verzen in 't iersch, in 't engelsch, in 't fransch en in 't italiaansch.

Te midden der woelingen van die dagen bleef o'Hearn der Muzen getrouw. Nog in 1793 tokkelde hij de Latijnsche snaren ter gelegenheid van het doctoraat in beide rechten van een oudleerling van het College der H. Drijvuldigheid, Philips-Engelbert van Billoen, later hoogleeraar *ad digesta* en Rector der Hoogeschool.

Vier jaren vroeger was de Brabantsche omwenteling uitgeborsten. Francis o'Hearn, die, gelijk de andere leden der Leuvensche Hoogeschool, de kwellingen van Joseph II had moeten verduren, kon bij deze volksbeweging geen bloot toeschouwer blijven. In den gloed der vrijheidsliefde, waarvan hij blaakte, verkoos hij de partij van Vonck, met wien hij vroeger in betrekking was geweest. Doch, bemerkt hebbende dat deze *leader* al te radicale veranderingen in onze staatsinrichting verlangde te brengen, liet hij hem varen, en hield het met vander Noot, die alles, zooveel mogelijk, op den ouden voet zocht te hervormen.

De zegepraal door de Patriotten op de Oostenrijkers, den 26 October 1789, te Turnhout behaald, had, gelijk men weet, geheel het land in opstand gebracht. vander Noot, die ter vrijmaking van

(1) V. DE BUCK, *Archéologie irlandaise au couvent de Saint Antoine, à Louvain*, Paris 1869, bl. 13.

België, op de medehulp der hoven van Engeland, Pruisen en Holland, rekende, had gelijk bekend is, binnen Breda een comiteit tot stand gebracht, waarin, behalve de Abten van Tongerloo en Sint-Bernard aan de Schelde, ook eenige andere leden der Staten van Brabant zetelden. Fr. o'Hearn trok derwaarts en was er werkzaam met vander Noot en Van Eupen.

Den 28 October liet vander Noot, in gemelde stad, het gekende *Brabantsch manifest* verschijnen. Dit stuk werd besteld in het hof van Engeland door de Rode, in het hof van Pruisen door den graaf de Hoen en in het stadhouderlijk hof van Holland door o'Hearn.

Opmerkelijk is het dat het een Ier was die, te 's Gravenhage, in het Nederduitsch, de bezwaren van het Brabantsch volk blootlegde (1).

Dat o'Hearn later nog andere zendingen in het belang der Patriotiek vervuld heeft, lijdt geen twijfel. Hij was een vertrouweling van vander Noot.

Dan, rampvolle dagen moesten er voor België oprijzen Het vaderland ging in den draaikolk der omwenteling worden meêgetrokken.

In den namiddag van den 20 November 1792 kwam het Fransch leger voor Leuven aan. Een gezantschap bestaande uit den tweeden Burgemeester Tielens, de Schepenen de Vienne en de Hercken-

(1) M. F. Pelckmans, *Lovensche chronycken*, ann. 1789.

rode, den raad Everaerts en den raad-pensionaris Marchant, ging den opperbevelhebber van het leger Dumouriez, buiten de Brusselsche poort, begroeten en hem de sleutels der stad aanbieden. Ook de Hoogeschool zond hem een gezantschap. Beleefdelijk werden de afgevaardigden door den Veldheer ontvangen. Met hen, en omringd van zijnen staf, trok hij Leuven binnen, nam ten stadhuize een stuk pastei en een glas wijn, en ging, in de abdij van Sinte Geertruide, den nacht doorbrengen.

Den 22[en] derzelfde maand riep de luitenant-colonel Brunot, tijdelijke bevelhebber der stad, de inwoners van Leuven, in de Halle, te gader, tot het vormen van eene maatschappij van *menschen- en vrijheidsvrienden*. Doch, hij vond geenen bijval. De echte Leuvenaars, ten zeerste aan het huis van Oostenrijk verknocht, verklaarden in eene akte, die zij door den notaris van Resegem deden in schrift brengen : « dat sy hun houden aen hunne oude wetten ende constitutien van dezen lande ende hertogdomme van Brabant, alsook aen de Roomsche Catholieke Religie, ende voor hunne wettige representanten herkennen de dry Staten van Brabant, hunne Magistraet ende achterleden der stad, protesterende tegen allen hetgene door wie het zy hier tegen zoudt konnen gedaen worden, verclarende de voorberoepen schriftelyke advertentie van den commandant Brunot in geender manieren te willen aennemen als zynde illegael, en tegen de constitu-

tionele landswetten ende degenen dezer stad. »

Brunot verloor geenen moed. Ziende dat men hem niet gehoorzaamde, nam hij zijne toevlucht tot bedrijgingen. Den 2 December kwamen vele inwoners, ter kerke van Sint Pieter, tesamen en kozen een bestuur bestaande uit 25 leden, wien men de benaming gaf van *voorloopige vertegenwoordigers van het Vrije van Leuven*. Onder deze vertegenwoordigers bevonden zich 10 republikeinen. De overigen waren deftige lieden als de hoogleeraren de Nelis, broeder van den Bisschop van Antwerpen, en van Billoen, de raadsheeren de Crabbé en van Berckel. De vereeniging telde vier priesters, namelijk van den Hende, pastoor van het groot Begijnhof, Hermans, onder-pastoor van Sint Pieter, van Leempoel, voorzitter van het Hollandsch College en o'Hearn. Van Leempoel, Hollander van geboorte, was een hevig republikein. Het waren o'Hearn en de advocaat de Moor, die naar den generaal Moreton, te Brussel, gezonden werden om hem verslag te doen over wat er verricht was geworden.

In de zitting van 29 December had o'Hearn eene hevige woordenwisseling met den advocaat Di Martinelli, die tot de republikeinsche denkwijze behoorde.

Dan, dit bestuur kon niet lang staande blijven. Te Leuven, gelijk in onderscheidene andere Belgische steden, vond de republiek eene reeks van mannen die den nieuwen staat van zaken aanhingen om er voordeel uit te rapen. Eene dus-

genoemde *club* stelde alles in 't werk om de goede burgers van kant te krijgen. Den 25 Januari 1793 kwam Pierre Chepy, commissaris der Fransche republiek, naar Leuven, stelde de voorloopige vertegenwoordigers af en benoemde eene nieuwe commissie van 22 echte republikeinen. Men zal begrijpen dat in deze commissie voor o'Hearn geene plaats meer over was. De man keerde tot zijne gewone levenswijze en werkkring terug. Hij bleef echter de achting en het vertrouwen zijner medeburgers genieten. In 't begin van 1798 was hij lid van de commissie der burgerlijke godshuizen van Leuven.

Na den tweeden inval der Franschen in ons vaderland (26 Juni 1794), had onze o'Hearn tegenheden van allen aard te verduren. Het ergste voorziende, liet hij zijne studenten naar hun vaderland terugkeeren en trok naar Duitschland. Dadelijk werd zijn College ingericht tot voedermagazijn van het leger. De man bleef niet lang afwezig. Na de schatting te hebben betaald, welk van elk College kwam geëischt te worden, verzocht hij om in het bezit van zijn huis te worden hersteld. Zijne vraag werd ingewilligd. Een besluit van den burger Lefebre de Nantes, volksvertegenwoordiger bij het leger van het Noorden, van 20 Juli 1795 (2 thermidor an 3) schonk hem het gebruik van een gedeelte van zijn College terug. Het voornaamste gedeelte bleef echter dienen tot voedermagazijn en tot woning voor den burger Jonglas, *préposé en chef de l'agence des*

substances générales De gebouwen waren zoodanig overladen met haver dat, den 14 September 1796, een gedeelte er van instortte.

De Leuvensche Hoogeschool werd gesloten den 25 October 1797.[1] Aan de voorzitters der verschillende Colleges werd er maar een korte tijd verleend om hunne stichten te verlaten. Den 20 November van gemeld jaar verzocht o'Hearn aan de Leuvensche municipaliteit de toelating om te mogen voortgaan zijn College tijdelijk te bewonen. In zijne vraag leest men onder anderen het volgende :

« Très éloigné de sa terre natale, fort peu favorisé de la fortune, privé de tous les fruits de ses longs services envers ces contrées, à l'exception de cette seule Présidence, il espère que vous voudrez bien l'y continuer provisoirement. »

De tijdelijke bewoning van zijn huis werd hem toegestaan. Meer kon de Municipaliteit hem niet verleenen.

Eenige maanden daarna verliet hij het voor hem zoo dierbaar Leuven, alwaar hij de zes en twintig schoonste jaren van zijn leven had doorgebracht. In zijn vaderland teruggekeerd bekwam hij de pastorij van Sint-Thomas, te Waterford.

Doch, het verdriet en de ontroeringen van allen aard, waaraan de omwenteling hem te Leuven had blootgesteld, het verlies zijner ambtelijke betrekkingen, naast het verlies zijner goede vrienden en kennissen, hadden zijne gezondheid diep gekrenkt. Door eene kwijnziekte aangedaan, overleed hij,

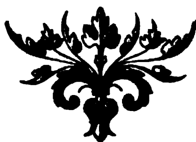
binnen Waterford, den 21 October 1801 (1), betreurd van al die hem gekend hadden.

Zoo eindigde de loopbaan van den verdienstelijken o'Hearn, die, Ierlander van geboorte, doch Belg van inwoning en van harte, niet alleen door zijn onderwijs in de oude talen, maar tevens door zijn streven ter opbeuring der volksspraak aan zijn aangenomen vaderland diensten bewees, waaraan hulde had moeten gebracht worden. De omstandigheden waren oorzaak dat zijn arbeid onbeloond bleef, en zijn naam te zoek ging.

Ons had het toegeschenen, gelijk wij het reeds hooger deden opmerken, dat die geleerde, ijverige, deugdzame Werker, die warme Flamingant, moest worden herdacht, dat ook hij in zijn aangenomen vaderland een woord van aandenken verdiende. Mochten wij met deze ongekunstelde bladzijden iets hebben toegebracht om den naam van Francis o'Hearn in dankbare herinnering te brengen, dan ware onzen arbeid ruimschoots vergoed.

---

(1) *Notice sur le Nouveau Collège à Louvain,* bl. 37.

Zitting van 20 November 1889.

Aanwezig de heeren J. de Laet, bestuurder, Em. Hiel, onderbestuurder, Fr. de Potter, bestendige secretaris;

de heeren H. Claeys, Jhr. N. de Pauw, E. Gailliard, P. Génard, G. Gezelle, L. Roersch, A. Snieders, F. van der Haeghen, P. Willems, P. Alberdingk Thijm, S. Daems, C. Hansen, L. Mathot, J. Micheels, J. Obrie, J. van Droogenbroeck, Th. Coopman, A. de Vos, K. Stallaert, J. Broeckaert, E. van Even, L. Schuermans, werkende leden;

de heeren K. de Flou en A. Prayon, briefwisselende leden.

Na lezing en goedkeuring van het verslag over de vorige zitting deelt de bestendige secretaris de lijst mede der

AANGEBODEN BOEKEN :

Vanwege het Staatsbestuur :

Nécrologe de l'église St.-Jean (St.-Bavon) à Gand du XIIIe au XVIe siècle, par NAP. DE PAUW, Brussel, 1889, 8°.

Compte rendu des séances de la Commission royale d'histoire, ou recueil de ses bulletins. 1889, 2e aflevering.

Bibliographie de Belgique. Journal officiel de la librairie, 1889, n° 9.

De werken van J. van den Vondel, uitgegeven door Mr. J. VAN LENNEP. Herzien en bijgewerkt door J. UNGER. 8 deelen in-16.

Volk en Taal. Maandschrift over gebruiken, geschiedenis, taalkunde enz. Uitgegeven door de Zantersgilde van Zuid-Vlaanderen. Eerste jaargang. 1888-1889, gr.-8°.

Vanwege den heer C. HANSEN :

Klaus Groth in zijn leven en streven, als dichter, taalkamper, mensch, met reisverhaal en terugblik op de Dietsche beweging. Antwerpen, 1889, 8°.

Vanwege den heer TH. SEVENS :

Levensschets van Lodewijk Robbe. Kortrijk, 1889, 12°.

Jan Palfijn's leven, werken en verdiensten. Ibid., 1889, 12°.

Bloemen en Vruchten. Eerste en tweede leesboek voor de jeugd. 2 deeltjes. Ibid., 1885 en 1889.

Vanwege de Koninklijke Academie van Wetenschappen te Amsterdam :

Verslagen en Mededeelingen, afdeeling Letterkunde. Derde reeks, vijfde deel. 1888, 8°.

Jaarboek van de Koninklijke Academie van Wetenschappen gevestigd te Amsterdam, voor 1888, 8°.

Verhandelingen der Koninklijke Academie van Wetenschappen. Afdeeling letterkunde, 18e deel, 4°.

Vanwege de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden :

Handelingen en Mededeelingen van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde over het jaar 1888-1889. 8°.

Levensberichten der afgestorvene Medeleden van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde. 8°.

Vanwege het Friesch Genootschap van Geschied-, Oudheid- en Taalkunde :

De vrije Fries, 17e deel. Derde reeks. Vijfde deel. 2e en 3e aflevering. 8°.

Zestigste Verslag der Handelingen van het Friesch Genootschap van Geschied-, Oudheid- en Taalkunde, over 1887-1888. 8°.

Briefwisseling.

De heer Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs zendt drie afdruksels van de eerste aflevering des werks, getiteld : *Grand Dictionnaire national français-flamand et flamand-français*, door J. VAN DE VELDE, en vraagt dat dit eerste gedeelte van gemeld werk met de grootste nauwkeurigheid door de Academie zou onderzocht en hem over deszelfs verdienste een omstandig verslag zou gezonden worden, daar de tusschenkomst van het Staatsbestuur voor de uitgave is gevraagd. — De Academie gelast met dit onderzoek de heeren Gezelle, Micheels en van Droogenbroeck.

Naar aanleiding van eenen brief, door den heer Prayon aan het bestuur der Academie gezonden nopens de opdracht, met welke hij gaarne zijne prijsverhandeling zou laten verschijnen, beslist de Academie geene opdrachten te aanvaarden voor werken, in haren naam uitgegeven.

Op voorstel van den heer P. Willems zullen de gewone maandelijksche zitting van December en de plechtige jaarlijksche vergadering op twee achtereen volgende dagen, namelijk den 19 en den 20, gehouden worden.

De heer Obrie maakt de Academie bekend dat de heer M. de Vries, buitenlandsch eerelid, den 28 November de veertigste verjaring van zijn optreden als hoogleeraar zal vieren, en stelt voor dat de Academie hem, te dier gelegenheid, een adres van hulde en gelukwensch zal sturen. — Aangenomen.

Bibliographische aanteekeningen.

Ik heb de eer, vanwege den Eerw. Heer de Lepeleer, leeraar aan het Klein Seminarie te Sint-Nicolaas, een exemplaar zijner vertaling van Dr Webers « Dertien Linden » ten geschenke voor de Bibliotheek der Academie U aan te bieden.

De grondgedachte van het Epos heb ik voorgesteld in eenige berijmde regelen — *sermo de carmine* — die het November-nummer van *het Belfort* heeft opgenomen en waarvan afdruksels aan de heeren leden der Academie werden behandigd.

Het keerpunt in de geschiedenis der Dietsche stammen — de beslissende kamp tusschen twee beschavingen — plaats vattende in de negende eeuw, wordt geschetst in het christelijk nationaal gewrocht van Dr Weber.

De dichter beperkt zijn tafereel bij de Saksische landen; hij verpersoonlijkt het Dietsche volk in Elmaf; de hatelijke vreemde overheersching in 's konings afgezant; de beschavende werking van de Roomsche Kerk in het klooster « Dertien Linden ».

Dr Weber stelt zich totaal buiten de regels en traditiën van het classiek Epos, gelijk nu ook ten onzent Julius de Geyter in zijnen « Keizer Karel en de Nederlanden » deed.

Noch de dichttrant, noch de toon, noch de keus en de leiding der zaken, noch de wijze van verhalen en voorstellen, (in plaats der verouderde beschrijvingen zijn het hier enkele penseeltrekken — namen van plaatsen, personen; ras op elkaar volgende en afwisselende feiten;) niets, met een woord, herinnert de gevestigde wijze.

De vertaler heeft het oorspronkelijke met nauwgezette getrouwheid op den voet gevolgd. Des

heeft hem Dr Weber zijne hoogste voldoening dankbaar uitgedrukt.

Ook, voor wat de taal en woorden betreft, kleeft de heer de Lepeleer het stelsel van Dr Weber aan. Deze schrijft : « De grens tusschen 't geldige en 't ongeldige is moeilijk te trekken; ik stapte er niet over, meen ik, waar ik zoo menig deugdelijk Duitsch woord recht van voortdurend bestaan toekende, tegenover de macht van slordig uitlandsch goed, waar dagelijks meer en meer onze taalschat mede vervalscht wordt en overschoten. »

Doch over taal en woordengebruik diende wel iets meer gezegd. Dit laten wij liefst van elders komen. De heer de Lepeleer is ten andere gewapend om zich tegen elke aanranding te verweren.

H. CLAEYS.

Bestendige Commissie van nieuwere taal- en letterkunde.

De heer Coopman leest het verslag over de 's morgens gehouden zitting van gemelde Commissie.

Zij belastte de heeren Daems, de Vos en Micheels met het verzamelen eener bloemlezing uit de werken onzer XVIIe en XVIIIe eeuwsche schrijvers, bij voorkeur uit den schat der volksliederen uit gemelde tijdvakken, en de heeren

Claeys, Prayon en Snieders met het voorbereiden eener bijzondere verzameling der voorname tooneelwerken van schrijvers sedert het begin der XVIe eeuw.

Voor de « *Vak- en kunstwerken* » wordt aan eene Commissie, samengesteld uit de heeren Coopman, Obrie en Prayon, de taak opgedragen voor de eerstvolgende zitting, in Januari a. s. te houden, verslag uit te brengen over de onderscheidene stelsels van bewerking en uitgave van woordenlijsten.

De heer Hansen, voorzitter voor het jaar 1889-1890, maakt deel der voornoemde Commissiën.

Dagorde.

De bestendige Secretaris geeft verslag over de zitting der Commissie, gelast met het nemen van maatregelen ter viering van het jubelfeest van Z. M. den Koning, in het jaar 1890.

De Commissie vergaderde den 20 October en stelt de Academie voor :

Den heer Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs te verzoeken eenen prijskamp van dichtkunde uit te schrijven en de beoordeeling er van aan de Koninklijke Vlaamsche Academie toe te vertrouwen.

Mocht deze vraag door den heer Minister

aangenomen en één der ingezonden dichtstukken bekroond worden, de uitreiking der medaille en de lezing van het bekroonde stuk zouden plaats hebben in eene buitengewone plechtige zitting, tot welke Z. M. de Koning en de Koninklijke familie zouden uitgenoodigd worden, wel te verstaan indien door het Provinciaal bestuur van Oost-Vlaanderen feesten ter gezegde gelegenheid zouden worden ingericht.

De vergadering treedt deze voorstellen bij.

—

Tot bestuurder der Academie voor het jaar 1890 wordt gekozen de heer Em. Hiel, thans onderbestuurder.

Tot onderbestuurder, de heer A. Snieders.

Na vaststelling van het getal kandidaten voor de openstaande plaatsen wordt door de heeren leden der keurraden voor de letterkundige wedstrijden des loopenden jaars lezing gedaan van hun verslag. (*Zie verder*.)

De zitting eindigt te 5 uren.

Lezingen.

Verslagen over de wedstrijden voor 1889.

TWEEDE PRIJSVRAAG.

Nauwkeurige en volledige studie over het gebruik van het voornaamwoord van den tweeden persoon enkelvoud (du, dijn), *bij de Middelnederlandsche schrijvers.*

Verslag van den heer P. WILLEMS, eersten verslaggever.

Deze vraag werd beantwoord in een handschrift in 8°, van X-83 bladzijden.

De verhandeling bevat vier Hoofdstukken. Het eerste Hoofdstuk (bl. 1-11) handelt over de juiste uitspraak van *du* en *dijn*. De schrijver verwerpt de in België aangenomen uitspraak *doe* en *dijn*, en tracht te bewijzen dat in 't Middelnederlandsch deze woorden *dü* en *dîn* klonken.

Het tweede Hoofdstuk (bl. 12-30) verklaart « de lexigraphie » of liever de vormen van het voornaamwoord *du*, welke bij de Middelnederlandsche schrijvers gebruikt worden. Bij deze studie benuttigde de opsteller bijzonder de Middelnederlandsche Grammatica's van FRANCK en VAN HEL-

TEN. « Hier, zegt de schrijver, liet de arbeid van VAN HELTEN en FRANCK weinig te doen over. Deze twee groote taalkundigen hadden het veld zoo afgeoogst dat er voor den nalezer weinig meer te vinden overbleef. Ook is ons hun werk rijkelijk te stade gekomen. » Schrijver bespreekt achtereenvolgens de vormen *du*, *dune*, *dus*, *dure*, *dut*, *dîn*, *di*, *tu*, *stu* of *ste* enz., en eindigt met een aanhang over vormen als *hebdi*, *wildi* enz. Schrijver trekt hier, te recht, te velde tegen de in België gangbare meening dat in deze zegswijzen, welke thans nog in 't grootste deel van Vlaamsch België in zwang zijn, als *hedde* = *hebt gij*, *zegde* = *zegt gij*, het voornaamwoord *de* een overblijfsel is van den 2^{en} persoon *enkelvoud*. In al deze spreekwijzen is het werkwoord, zooals de schrijver bewijst, meervoudig, en derhalve moet het voornaamwoord ook meervoudig zijn. Volgens hem komt *hebdi* van *hebt i*, *i* samengetrokken zijnde uit *ji* (oudere vorm van *gi*).

Het derde Hoofdstuk (bl. 30-57) behandelt de syntaxis van het voornaamwoord. « Het veld der syntaxis, schrijft de opsteller, was minder beploegd geworden, en persoonlijke bedrijvigheid kon zich hier beter laten gelden; het derde Hoofdstuk is dus grootendeels eigen arbeid. Wij ontvouwen daarin de regels van het gebruik des 2^{en} pers. enkv. zoo als wij ze uit de studie der Middelnederlandsche schrijvers konden opmaken. » Als inleiding schrijft de opsteller eenige geschikte aanhalingen over, getrokken uit de schriften der oudste taalkundigen,

die voor 't eerst de overleveringen over het gebruik van *du* bij de Middelnederlandsche schrijvers hebben vastgesteld: KILIAAN, MARNIX, SPIEGEL, TEN KATE; en naar aanleiding daarvan stelt de schrijver vast dat men *dudijnde* in de volgende vier gevallen :

1° Wanneer men sprak tot de Godheid,

2° In de taal der vertrouwelijkheid, der vriendschap,

3° In de taal der gramschap, der verachting en van den haat,

4° Wanneer een hoogere tot een lagere sprak.

Het gebruik van *du* voor elk dezer gevallen wordt bewezen door eene rijke reeks voorbeelden, verzameld bij al de Middelnederlandsche schrijvers.

Nochtans, zoo waarschuwt de schrijver, « men moet zich over de strengheid dier regels niet bedriegen. Men zal aanstonds, bij het lezen van Middelnederlandsche teksten, bemerken dat zij er verre af waren algemeen gevolgd te worden. Onder dat opzicht heerscht de grootste verwarring... Toch hebben de regels bestaan en werden betrekkelijk nageleefd. Hoe zou anders de overlevering ontstaan zijn aangaande het *dudijnen*, die men kan volgen van KILIAAN af tot onze hedendaagsche spraakkundigen?... Wij zelf, ten andere, hebben onze voorbeelden derwijze gekozen dat zij de regels *bewijzen* ».

Eindelijk geeft een vierde hoofdstuk (bl. 58-83) een *Historisch overzicht* over het trapsgewijze verdwijnen van het *dudijnen*.

« In de 12e, 13e, 14e eeuwen, zegt de schrijver, is het vnw. *du* nog zeer gebruikelijk... In de 14e eeuw heeft het gebruik reeds afgenomen, althans bij sommige schrijvers... In het Middelnederlandsch drama doet het zich ook zeldzaam voor... In de 15e en 16e eeuwen, bij de Rederijkers, is *du* voor goed aan het verdwijnen... »

Dit verdwijnen wordt door den schrijver bijzonder toegewezen aan den invloed der ridderlijke beschaving, die van den Franschen adel eerst op den Belgischen overging en uit *hovesceit* den 2en pers. enkelv. door den 2en meervoud allengskens verdrong.

Het vierde hoofdstuk wordt gesloten door een overzicht der pogingen, die, bij het herleven der Vlaamsche Letterkunde sedert 1830, door VLEESCHOUWER, DELECOURT, DAUTZENBERG, VAN BEERS, HEREMANS, werden aangewend om het verstorven *du* weer in de levende taal te voeren. Te vergeefs, zegt de schrijver. Want « de wetten waaraan de taalontwikkeling onderworpen is, zijn, als de natuurwetten, fataal. Het « struggle for life » beheerscht de ontwikkeling der levende wezens; ook de woorden, schijnt het, ontsnappen aan den « strijd om het bestaan » niet. Zij verschijnen en ontwikkelen zich, maar niet ongestoord, zij hebben te kampen met hunne geburen, soms hunne verwanten, en valt de strijd ongelijk, dan moeten zij onderdoen en de plaats ruimen voor de met meer levensvatbaarheid toegeruste buren, die naderhand op hunne

plaats welig tieren. Dit is de geschiedenis van de worsteling tusschen *du* en *gij*. Daarom gaat het niet, verlepte vormen weêr op te frisschen. Wanneer aan eene plant een twijg verdord is, dan moge het moedergewas nog zoo bloeiend fleuren, niets meer zal den dooden tak weer verkwikken ».

De verhandeling, zoo als de gegeven ontleding bewijst, getuigt van fijn oordeel, van grondige kennis der Germaansche taalkunde en van groote belezenheid in de Middelnederlandsche letterkunde. Zij is eene belangrijke bijdrage tot de kennis der Middelnederlandsche Taal- en Letterkunde, en verdient, naar ons inzien, den uitgeloofden prijs van 600 francs, alsook de eer om in de bekroonde Verhandelingen te worden opgenomen.

Wil dit zeggen dat wij in al de meeningen deelen die door den schrijver worden verdedigd? Volstrekt niet. Wij schrijven de verdwijning van het *dudijnen* uit de letterkundige taal niet toe aan Franschen of ridderlijken invloed. Onze meening of liever onze overtuiging is dat, ten tijde van VAN MAERLANT, in Vlaanderen, Brabant, Antwerpen, ja in Limburg tot op weinige uren afstand van de Maas, de 2e pers. enkelv. der werkwoorden aan de volkstaal onbekend was, en dat de Middelnederlandsche schrijvers van hooger vermelde gewesten deze vormen hebben ontleend aan VAN VELDEKE en de Maas-Rijnlandsche ridderschrijvers, die in 't Maas-Rijnlandsch dialect dichtten, waar het voornaamwoord *doe* (en niet *dü*) en de 2e pers.

enkelv. der werkwoorden altijd in gebruik zijn geweest en nog worden gebruikt. Het is om die reden dat de Middelnederlandsche schrijvers van Vlaanderen, Brabant en Holland geene vaste regelen hebben gevolgd in 't gebruik van *du*, dat het drama, waarin de volkstaal meest wordt gebezigd, het *dudijnen* met opzet vermijdt, en dat de 2e pers. enkelv. in de letterkundige taal niet heeft stand gehouden.

Verder, gelooven wij niet met den schrijver dat de diphthongeering der *î* tot *y* eerst begonnen is met het einde der XVIIe eeuw; maar wij treden het gevoelen van VAN HELTEN bij, dat reeds in de XIVe en XVe eeuw (volgens onze meening veel vroeger nog) het volk in Brabant, Antwerpen enz. niet *î* maar *ij* uitsprak.

Wij teekenen verzet aan tegen de gangbare en door den schrijver nogmaals ondersteunde bewering dat het reflexivum *zich* een Hoogduitsche vorm is. *Zich* bloeide ten allen tijde welig in het Maas-Rijnlandsch en in het Kleefsch-Geldersch dialect, lang vóór dat er spraak kon zijn van Hoogduitschen invloed op deze Nederduitsche dialecten. Zoo leefde dit voornaamwoord reeds in de Wachtendonksche Psalmen, welker taal, wat men ook zegge, nader verwant is met de hooger genoemde dialecten dan met de specifisch-nederlandsche taal. De vorm *seg* bestaat zelfs in het Noordsch dialect der Faeroë-eilanden, dat zeker nooit aan een' Hoogduitschen invloed is onderworpen geweest.

Verder nog denk ik dat *zegde* komt, niet van *zegt i*, maar van *zegt di*. *Di* is een oude meervoudsvorm van *du*, die in de Brabantsche dialecten bestaat nevens *gi*, *gij*, even als het Maaslandsch dialect *der* en *dêr* bezit, nevens *ger* en *gêr*.

Het zij voldoende deze punten hier aan te stippen. Het bewijs ervan zou mij tot breedvoerige uitleggingen noodzaken, en ik verkies deze te leveren in eene studie, die mij reeds sedert jaren onledig houdt, maar welke ik nochtans hoop te voleindigen, namelijk de vergelijkende klank- en vormleer der Nederduitsche dialecten van België, Zuidelijk Noord-Nederland en de Rijnprovincie.

Verslag van den heer L. ROERSCH, tweeden verslaggever.

Evenals mijn geleerde collega en vriend de heer Willems, acht ik deze verhandeling waardig om den uitgeloofden prijs te ontvangen.

Mij dunkt evenwel dat de schrijver, bij het bepalen van het gebruik der voornaamwoorden *du* en *ghi*, geen genoegzaam onderscheid gemaakt heeft tusschen de verschillende middelnederlandsche schrijvers en den aard hunner werken. Voor eenige toch, die ik hieromtrent onderzocht heb, zijn de gegeven taalregels niet toepasselijk.

In MAERLANT's *Rijmbijbel* wordt een enkele persoon uiterst zelden met *ghi* aangesproken. In het eerste deel van DAVID's uitgave, welk bijna 13,000 verzen bevat, spreken aldus, het serpent tot Eva, v. 620, Jonathan tot zijn' vader Saül, v. 9,330, Saül tot de wichelaarster, v. 9,681. In v. 5773 *Here Core, ghi en uwe scare*, is de lezing niet zeker. — In het Nieuw Testament staat altijd *du*. Vers 26,797, heeft een handschrift : *Wijf, waeromme weendi so sere*, maar de drie anderen hebben : *waeromme weenstu so sere*, en dit zal wel de ware lezing zijn.

In *Alexanders Geesten* vindt men *du* en *ghi* zonder merkelijk onderscheid gebezigd. Alexander, Darius en andere vorsten worden gewoonlijk met *du* aangesproken. Doch IV, 1,296, 1,346, IX 119 wendt men zich tot dezelfde personen met *ghi*. In de aanspraak van Achillas (IVde boek) wisselen *du* en *ghi* : *Hovesch coninc uwe hovescheit doet Darise om vrede bidden... maer dattu sine kinder so hoveschlike hebbes gevaen.*

In de werken van *Boendale*, door SNELLAERT uitgegeven, gebruikt de schrijver altijd *ghi*, waar tot eenen tegenwoordigen persoon gesproken wordt.

Prudentia en Melibeus, Wouter en Jan zeggen *ghi* in vertrouwelijke redekaveling. Eene enkele uitzondering bevindt zich in het derde boek *Vander Wraken* v. 2,140. Daar staat gedrukt :

« Die vrouwe sprac : Ganc aldaer
Du salte ghereescap vinden al
Datter messen toe horen sal

Ende leest messe, Gode teren
. . . .
Wie selen *u* messe comen horen. »

Wat hooger v. 2109, zegt dezelfde vrouwe :

« Pape, waer om en vraeghdi niet,
Om dat wonder dat ghi hier siet. »

Waarschijnlijk is ook in v. 2140 te lezen : *Daer suldi ghereescap vinden al.*

In den *Parthenopeus* leest men bijna overal *ghi.* De moeder spreekt aldus tot haren zoon, broeders en zusters en geliefden gebruiken het wederkeerig.

Slechts minderen worden tweemaal met *du* aangesproken, v. 2,602 en 4,940.

In het *Leven van Ste Christina* zegt de Heilige tot eene non : « *Loep dochter haestelic te dinen gebede* », v. 995, en tot Graaf Lodewijk : « *O alder onselechste, met wien heefstu dijn heimelic sprake?* » v. 1415. Elders staat *ghi.*

In deze schriften nu worden de regels van onzen schrijver niet nageleefd. Op welke werken zijn zij gegrond? Dit hadden wij gaarne vernomen.

Derde verslaggever oordeelt dat het stuk, dragende voor opschrift : *Het voornaamwoord du*, verdient bekroond en uitgegeven te worden

als een belangrijke voorarbeid tot het volkomen beantwoorden van de prijsvrage.

GUIDO GEZELLE.

DERDE VRAAG.

Lofrede op Jan-Frans Willems, beschouwd als hoofdman der Vlaamsche Beweging en als taal- en letterkundige.

Verslag van den heer TH. COOPMAN, eersten verslaggever.

Naar mijne meening dient eene lofrede, zooals de Koninklijke Vlaamsche Academie er eene verlangt, niet alleen op min of meer hoogdravenden oon vader WILLEMS lof toe te zwaaien : zij moet vooral eene duidelijke, eene treffende gedachte geven van het wezen en van het leven des mans, zijnen tijd schetsen, zijne werken schatten, zijne verdiensten doen uitschijnen, dat alles trouwens in de kleurige en onberispelijke taal, welke met de vereischten van het vak strookt.

Geestdrift, bezielende gloed mogen, ja moeten soms overheerschend zijn, maar nooit ten koste van eenheid, waarheid en duidelijkheid.

Het stuk n^r 1 — kenspreuk : *Hij streed voor zijn volk* — voldoet niet aan die voor-

waarden : taal en stijl, ofschoon op zekere plaatsen zeer opgeschroefd, zijn wel is waar niet zonder eenige verdienste; maar het beeld is slecht geteekend : belangrijke bijzonderheden ontbreken en de weinige mededeelingen worden aanhoudend herhaald en eindeloos uitgerekt. Om enkel het bewijs te leveren dat J.-F. WILLEMS een goede Vlaming was en de Vlaamsche beweging stichtte, waren, mijns inziens, geen veertigtal bladzijden noodig.

Schrijver geeft niet eens eene anecdoot welke Willems leert kennen, den man typeert en tevens eene wenschelijke afwisseling aanbiedt. Van korte en wel gekozene aanhalingen uit de schriften van den geleerden uitgever van het *Belgisch Museum* is er geene spraak. En, wat wordt vernomen aangaande WILLEMS' strekkingen, zijn doelwit? — Niets dan versletene algemeenheden, welke alleen ietwat zouden kunnen opgefrischt worden door eene eigenaardige zeggingskracht of eene uitnemende sierlijkheid van taal.

Het stuk nr 2 — kenspreuk :

o Moederspraek, du bist mij waerd
En lief als geest en goed,
Dij hang ik aen met trouwen aerd,
Met zuiver jonglingsbloed, —

is, in het opzicht der algemeenheden, weinig beter, en, wat den vorm betreft, veel slechter dan nr 1.

Het is eene onvolledige, onnauwkeurige, kroniek-

achtige levensbeschrijving, volstrekt geene lofrede, besloten door eenen bombastischen oproep aan Vlaanderen.

Daarbij acht ik de *strafrede* tegen J.-F. WILLEMS, omdat deze het waagde, in zijne « *Verhandeling over de Nederduitsche Tael- en Letterkunde opzichtelijk de Zuidelijke provinciën der Nederlanden* », het verval onzer letteren onder het Spaansch bewind aan de (kerkelijke) censuur of boekenkeuring te wijten, zeer misplaatst en zeer onverdiend.

« Hij (WILLEMS) - zegt schrijver, blzd. 10 — hadde onzen goeden godsdienst moeten doen opwegen tegen onze letterkunde »... « Hij hadde moeten aantoonen hoe deze boekenkeuring gansch in overeenstemming is met de toen heerschende begrippen van wettige Macht en van recht. »

Ik zal eenvoudig den schrijver verzoeken, al ware het maar het antwoord van vader WILLEMS « Aen den heer J.-B. BUELENS (1), priester te Mechelen (Antwerpen, den 28 December 1820) » met aandacht en zonder eenige vooringenomenheid te willen herlezen en nader overwegen.

Ik acht het evenzeer onnoodig den steller van het stuk te recht te wijzen op zekere, wat al te verregaande, onnauwkeurigheden welke hij

(1) Uit de « *Briefwisseling tusschen Willems en Buelens* », door dezen laatste uitgegeven, Antwerpen, Janssens en Van Merlen, 1821.

zich veroorlooft omtrent de oorzaken der omwenteling van 1830.

Volgens hem, wenschten de Belgische liberalen van dien tijd de vereeniging van ons vaderland met Frankrijk, terwijl al de katholieken de hechtste steunpilaren waren van onze onafhankelijkheid. Dat is alles behalve vleiend voor de doctrinaire bewerkers der liberale en katholieke Unie van 1830, voor mannen als Paul Devaux, Chs Lehon, J.-C. Lebeau, S. Van de Weyer — geen Vlaamschgezinde, o neen! maar toch een beslist tegenstander onzer inlijving bij Frankrijk — mannen die door de Geschiedenis erkend worden als behoorende tot de ware grondleggers van het nieuwe zelfstandig koninkrijk.

Ten slotte zij gezegd dat taal en stijl van nr 2 beneden alle critiek zijn : het krielt er van taalfouten.

Met het oog op de taal is nr 3 — kenspreuk : *Fiat Lux!* — beduidend beter. Maar de steller ervan heeft eigenlijk niet veel anders geleverd dan eene eindelooze reeks aanhalingen uit allerhande schrijvers, die een al te aanzienlijk deel — ongeveer 37 bladz. op 84 — van zijne lofrede innemen. Die aanhalingen — waarvan de inhoud algemeen bekend is — worden aaneengeregen door commentaria, die in het geheel niet voldoende zijn om ons het beeld van J.-F. WILLEMS in het ware licht voor den geest te tooveren. Schrijver heeft,

mijns inziens, in Willems den letterkundige en den taalkenner te uitsluitend beschouwd : hij laat den Vlaamschen strijder te veel in de schaduw. Daarbij missen wij eene behoorlijke beschrijving van de tijdsomstandigheden, inzonderheid vóor 1830.

Ook deze schrijver heeft met de waarheid der feiten wat al te gemakkelijk omgesprongen. Zoo b. v. vergelijkt hij WILLEMS met O'Connell, eene vergelijking, die in hoegenaamd niets te wettigen is. Het streven van WILLEMS heeft met dat van O'Connell niets gemeens en persoonlijk zijn de vader der Vlaamsche Beweging en de groote Iersche volksleider als tegenvoeters te beschouwen. WILLEMS was een geleerde; zijn wapen was de snedige pen, niet het vlammend woord. Hij streed van uit zijne werkkamer voor eene goede zaak. Wat een verschil met O'Connell! die slechts éen boek schreef, het geschiedkundig werk « *Historical memoir of Ireland and the Irisch, native and Saxon* (1843) », volstrekt geen geleerde was, maar als volksredenaar millioenen medesleepte. Overigens, het streven van den stichter der « Great catholic Association » gold geene taalbeweging : hij wilde eerst de vrijheid der R. Katholieken veroveren en vervolgens de feitelijke « onafhankelijkheid van Ierland door het herroepen der Unie met Engeland » vestigen.

In den grond gelijkt zulk een streven veel meer op dat der Belgische Unionisten in de jaren 1828-1830 dan op dat van J.-F. WILLEMS.

Met spijt moet ik besluiten tot het niet-toekennen van den uitgeloofden prijs.

Verslag van den heer CLAEYS, tweeden verslaggever.

Ik verklaar, met de conclusiën van mijn geachten collega, den heer Coopman, in te stemmen. Als kantteekening bij zijn critisch opstel voeg ik enkele woorden :

Nr 1, jong en onervaren, kan tot een schrijver en redenaar van hooge verdienste opwassen. Zijne lofrede nu is niet opgevat naar den zin, door de Academie aangewezen en bepaald. Hij levert een stuk ter uitgalming.

Nr 2 zondigt tegen alles wat de spelkunst te eerbiedigen pleegt, tegen spraakleer, tegen woordvormen. Het blijkt herhaaldelijk dat het juist begrip van wat de eerste naamval is, bij hem ontbreekt. Hij vermoedt niet dat de stijl uit verscheidenheid verdienste kan erlangen. Zijne vorming bleef, wellicht door overhaasting, zeer gebrekkig.

Nr 3 heeft blijkbaar meer de pen over het papier gedreven. Vlug en levendig, ongedwongen en zwierig spoeden de volzinnen elkander na, soms wat onbesuisd en lastig om achterhalen. Hier is groote mangel aan kalmte, aan bedaardheid. De plichtmatige geestdrift, eerder ontstaan uit het bewustzijn dat men eene gewichtige taak aanvangt,

dan uit de nadere beschouwing van het te behandelen voorwerp, is bij Nr 3 (hoewel daar ook zijne mededingers zich aan bezondigen), ten hoogsten graad geklommen. Die geestdrift is niet gerechtvaardigd door het zakelijke gedeelte der Lofrede, door de aangehaalde feiten; zoo kan ze ook door den lezer niet worden gedeeld : bij bevestiging wèl, bij lyrische uitroepen en uitroepingsteekens, maar niet zoo zeer door levendig geschetste werking, meegerekend toestand en uitkomst, staat Willems daar als « Vader der Vlaamsche beweging. »

De heer Coopman gewaagt van den overstelpenden toevloed der citaten. Het is billijk aan te stippen dat de schrijver tegen die beschuldiging in eene nota zich verweert; « wij hebben, zegt hij, die menigvuldige aanhalingen in onzen tekst opgenomen, maar men dient te weten dat zij bestemd zijn om, in druk, onder aan elke bladzijde, bij nota's, of, gezamenlijk, achteraan gezet worden. » De plaats zelve, die aan deze verdediging wordt in het handschrift besteed, doet echter blijken dat zij eerst bij herlezing is noodig bevonden geworden, niet werd meêgerekend bij 't schrijven : uit den eigenlijken tekst kunnen die citaten niet verzonden worden : zij zijn er totaal de grondslag van.

Tegen de vergelijking met o'Connell zouden wij, wegens het verschil van het voertuig der gedachte of van het nagestreefde oogwit en voorwerp, geen bezwaar inbrengen, zoo beide mannen, onder opzicht van werkkracht en resultaat, in volks- en wereldge-

schiedenis, ooit konden op ééne lijn gesteld worden.

Die onbedachte vergelijking zou volstaan om, wat wij hooger zegden over gebrek aan kalmte en overleg, en, plichtmatige geestdrift, te wettigen.

Verslag van den heer AM. DE VOS, derden verslaggever.

Gaarne zou ik, in eene lofrede, eenige eenzijdigheid, overdrevenheid, eenige zwakheid, leemte of dwaling zelfs der gedachte, — zooals ik er aanteekende, — willen verschoonen; en den prijs toekennen, met welgemeenden lof aan den ijver, de kennis, de moeite en, ja, den hartstocht, waarvan de drie, onzer keuring voorgelegde, handschriften blijk geven.

Maar, om eenen academischen lauwer te behalen, met eene proeve van schrijvers*kunst*, zal toch het hoofdvereischte wel wezen, dat er persoonlijke eigenaardigheid zitte, dat er stijl zij in de mededingende schriften; dat althans de taal er niet in verzuimd worde, maar door hare weelde of dan toch minstens door hare zuiverheid uitmunte.

Welnu, aan die eerste, noodzakelijke voorwaarde zijn, mijns erachtens, de medekampers, alle drie, te kort gebleven.

De schoonste hulde, het beste bewijs van eerbied aan WILLEMS' nagedachtenis, ware geweest hem een gedenkstuk te beitelen uit het marmer

van eene spraak, welke den grooten man zoo dierbaar en kostbaar was.

Verwarring, eentonigheid en opgeblazenheid moesten daarvoor dan dikwijls voor afgewisselden, voor helderen klankrijkdom; langdradigheid, voor kernige keurigheid plaats maken.

Om geene spelfouten en verkeerde woordvoegingen aan te halen, ziehier, tot staaltjes, onder meer uitgekipt en aangestipt, enkele onbeholpen, ongepaste zinnen, die zeker wel bij niemand genade zullen vinden. Ik geef niet immer letterlijk de zinsnee, maar zeer stipt altoos den zin weer : — Een *toestand* nemen tot *maatstaf*, — eene *gansche rij, klein in getal*, — het verzoekschrift bleef zonder den *ver*wenschten uitslag, — de *grondslagen* van eene *weergeboorte* leggen, — door de *voorzienigheid nog niet besloten*, - de tijd, die zijn zalvende hand op de diepste *wonden strijkt;* — door hunne onvaderlandsche handelwijs de *deur onzer gewesten* voor den vreemdeling helpen openzetten, — de macht *in handen* hebben, om logen, laster enz., als middelen tot welgelukken, *ter hand* te nemen, — door den *drop bij drop voortwoekerenden kanker* der geestesontzenuwing was het *verstandelijk peil gedaald*, — beelden afmalen, om tot les te dienen en *tot band*. — *Hopeloos*, doch fier en met *de hoop* der heilige overtuiging, het *kwijnende geraamte* van 't Vlaamsche volk, — een *sprankel* uit de ziel van vader Willems in den boezem der zonen, als *balsem*, en daarna als onkwetsbaar

harnas, Van Rijswijcks volks*muze*, die *polsslag* van het nationaal volksgevoelen, — de taal, sterkere *borstweer* dan *vuurmonden*.

Ik stem dus tegen het bekronen van elk der drie ingezonden stukken, meer om de gebrekkigheid van den vorm dan om de onvolmaaktheid van den inhoud.

VIJFDE VRAAG.

Verhandeling over den oorsprong der hedendaagsche Belgische vrijheden.

Verslag van den heer L. MATHOT, eersten verslaggever.

Bij de lezing der twee verhandelingen *over den oorsprong der hedendaagsche Belgische vrijheden*, ons door de Academie ter beoordeeling voorgelegd, herinnerde ik mij de scherpzinnige opmerking van een beroemd geschiedschrijver. « Literatuur (1), 't groote werktuig om de gemoederen des volks over gewichtige vraagstukken in beweging te stellen, is steeds met politiek en theologie gemengd. 't Is daarom onmooglijk een gezelschap te vinden, onpartijdig genoeg, om, met voorbijzien van de zedelijke strekking der schriften, slechts

(1) Literature is, and always must be, inseperably blended with politics and theology; it is the great engine

e letterkundige waarde des schrijvers in 't oog te houden. »

Schrijvers van prijsverhandelingen zijn doorgaans meer bekommerd om aan de prijsrechters te behagen, dan grondig en ernstig hun onderwerp te bewerken. « Ja, — zegt MACAULAY verder, — het (bekroonde) kunstwerk zal altijd slecht zijn » (1).

En niet onaardig vergelijkt hij een prijsgedicht aan het bekroonde schaap van den jaarlijkschen prijskamp voor vet vee; het is fraai, rond, blinkend, moddervet, maar daarom juist onsmakelijk op de eettafel.

Is deze opmerking misschien al te scherp, te algemeen, niet vrij van overdrijving, zij is niet zelden toepasselijk op verhandelingen als welke wij hier bespreken.

Ik bevind mij in de grootste verlegenheid om het schrift : « *Zoek nimmer schatten op te delven* », onpartijdig en in geweten te beoordeelen. Ik kan inderdaad, met de wijsgeerige stellingen, door den schrijver vooruitgezet, niet instemmen;

---

which moves the feelings of a people on the most momentous questions. It is therefore, impossible that any society can be formed so impartial as to consider the literary character of an individual abstracted from the opinions which his writings inculcate.

(1) Yet, granting that the prices were always awarded to the best composition, that composition, I say without hesitation, will always be bad. MACAULAY. *On the royal society of literature.*

want de verhandeling steunt op een wetenschappelijk, philosophisch stelsel : *de rusteloo̧ze en gedurende vooruitgang van het menschdom.*

Of zou ik 't slecht begrepen hebben als hij zegt in zijne vrij zonderlinge taal : « Het menschdom, dat verzameld wezen, kan beschouwd worden als een werktuigtoestel, evenals al de wezens der schepping, onderworpen aan de wetten des vooruitgangs. » — *Onze hedendaagsche groote vrijheden,* te weten : vrijheid van vereeniging, vrijheid van eeredienst, vrijheid van onderwijs, vrijheid van drukpers, zijn voortgevloeid uit den samenloop van vier bronnen : de Keltische, de Germaansche, de Latijnsche en de Christene bron, of om nogmaals de bewoording des Schrijvers aan te halen : « België, dank aan zijne aardrijkskundige ligging, is de wieg geweest der volkeren van verschillend ras, die er zich naast elkander hebben neêrgezet en met elkander vermengd op eene kleine uitgestrektheid de vier groote bronnen der Europeesche beschaving hebben samengetrokken : de Keltische, de Germaansche, de Latijnsche en de Christene bron » (blz. 70).

Deze stelling tracht de schrijver der verhandeling te betoogen in eene lange reeks §§, die van onverdroten zoo niet ernstige studie getuigen.

Is de schrijver echter in zijne poging geslaagd om zijn stelsel klaar en duidelijk te bewijzen? — Men veroorloove mij dit niet te onderzoeken; in dit geval zou ik in een geschilpunt treden, dat tot vele tegenspraak aanleiding geeft. Ik wil

vooral het gevaar ontwijken deze vreedzame letterkundige vergadering, uitsluitend aan den dienst der muzen toegewijd, in eene politieke pleitzaal te veranderen.

Nochtans kan ik niet nalaten hier, terloops, op eenige historische dwalingen te wijzen, die men in dit geleerd gezelschap slechts hoeft aan te duiden, om ook onmiddellijk terechtwijzing te vinden.

« De hervorming der zestiende eeuw ieverde voor vrijheid van geweten, vrijheid van godsdienst;

« In de Republiek der Vereenigde gewesten was, sedert de omwenteling der zestiende eeuw, de vrije uitoefening van eeredienst gevestigd;

« De vrijheid van drukpers en de vrijheid van vereeniging werden in de Noord-Nederlanden, sinds de zestiende eeuw, geëerbiedigd, enz. »

Zou de schrijver der verhandeling wel een juist begrip hebben van het Noord-Nederlandsch evenals van het Zuid-Nederlandsch bondgenootschap onzer gewesten, die, ondanks de poging *« van eenhoofdige vermiddelpunting »* (het woord is nogmaals van onzen schrijver,) door het huis van Burgondië beproefd, steeds, en tot aan de Fransche Omwenteling, onafhankelijke en zich zelfbesturende Staten waren gebleven, alleen te zamen verbonden voor 's lands verdediging en in zake van algemeene belangen?

Wetten, vrijheden en gebruiken verschilden van gewest tot gewest, en er kon geene spraak zijn van *provincialismus*, waartegen de schrijver zoo geweldig te velde trekt.

Dat is zóódanig waar, dat toen Hendrik van der Noot. in 1789, aan Willem V voorstelde de Zuidelijke Nederlanden onder de bescherming te plaatsen van het huis van Oranje, ja. liefst nog de zeventien Nederlandsche provinciën in een bondgenootschap te vereenigen (*on voudroit voir les 17 provinces faire un corps,*) de raadpensionaris van Holland, Van de Spiegel, erkende dat het verschil van godsdienst en wetten geen beletsel was aan de vereeniging der Nederlanden.

Elk gewest bleef in zulke zaken ten zijnent heer en meester.

Er was nergens spraak van godsdienstvrijheid, of veeleer van vrije uitoefening van eerediensten; want was in Brabant uitsluitend de openbare uitoefening van den katholieken godsdienst geduld, in Zeeland was streng de protestantsche gehandhaafd (1).

Zoo ging het ook met de andere moderne vrijheden van onderwijs, drukpers en vereeniging, die nergens geen enkelen Staat der Noord- of Zuid-Nederlanden, onvoorwaardelijk gehuldigd werden

Mijns inziens is het insgelijks eene historische onwaarheid, te beweren, als gedaan wordt op bladz. 45, dat de Brabantsche Omwenteling het tegenovergestelde was van de Revolutie der

---

(1) *Résumé des négociations qui accompagnèrent la Révolution Brabançonne avec les pièces justificatives*, par L.-P.-J. VAN DE SPIEGEL.

XVIe eeuw. Toen, evenals vroeger, streed men voor het behoud van godsdienst, vrijheden en voorrechten.

En wat mij vooral laakbaar schijnt, is de ophemeling van de staatsaanslagen van Jozef II, die schendig met plechtig bezworen verdragen, door zijne diploma's van 1 Januari 1787, de bestuurlijke eenheid der Zuid-Nederlanden en de gelijkvormigheid der wetgeving wilde bewerken.

« Wij mogen ons gelukkig achten de ***gelijkvormigheid der wetten en van het rechterlijk bestuur*** door geweld te hebben zien invoeren... » (blad. 31) roept de schrijver uit.

Neen, neen! nooit kan het voorwendsel van volkswelzijn Staatsgeweld rechtvaardigen; door dergelijke machtspreuken opent men den weg tot de ergste dwingelandij. Het voorbeeld overigens van Engeland was dáár om te bewijzen, dat zulkdanige wederrechtelijk een geweldige middelen niet noodig zijn om een volk op den weg van vrijheid en vooruitgang te geleiden.

Doch het bovenstaande is meer dan voldoende om te bewijzen dat al de beweringen des schrijvers op geen vasten grond berusten.

Wat zeggen van de schrijfwijze? Blijkbaar is het stuk het werk van eenen jongen letteroefenaar die sommige Fransche boeken heeft nageschreven zonder ten volle de Nederlandsche wetenschappelijke taal machtig te zijn. Om de lezing van deze verhandeling verstaanbaar en dragelijk te maken, dient zij gansch omgewerkt te worden.

De tweede verhandeling, met kenspreuk : « *La liberté ne se reçoit pas, elle se conquiert* » is insgelijks een lijvig handschrift, veeleer eene geleidelijke en wetenschappelijke geschiedenis over den oorsprong en de ontwikkeling onzer Staats- en gemeente-instellingen, grondwetten en vrijheden vóór de Fransche overweldiging op 't einde der achttiende eeuw, dan wel een antwoord op de prijsvraag, door de Academie uitgeschreven.

Of heeft misschien de schrijver gedacht, dat hij den grondslag zou doen kennen van ons hedendaagsch Staatsgebouw door ons, op beknopte wijze, de oude staatsgeschiedenis te schetsen?

Wat er van zij, men zal niet loochenen dat deze studie getuigt van eene groote belezenheid, ja, eene algemeene kennis van de gedrukte geschiedbronnen doet blijken. Indien men alle beschouwingen en gevolgtrekkingen des schrijvers niet onvoorwaardelijk kan bijtreden, zal men nochtans niet ontkennen dat de aangevoerde feiten doorgaans zeer nauwkeurig worden aangegeven. Over het geheel is het een lezenswaardig opstel.

Het tweede gedeelte der verhandeling, waar de schrijver in het gareel loopt, hem door de Academie aangetrokken, is veel zwakker dan het eerste; wij zouden bijna zeggen, 't is zeer gebrekkig.

't Was ook schier eene onmogelijke taak te betoogen dat vrijheid van godsdienst, drukpers, onderwijs hunnen oorsprong vinden in onze oude wetten en instellingen.

Onze moderne vrijheden zijn toch zoo niet hunnen oorsprong, dan toch hunne rasse verbreiding, in de meeste landen van Europa, aan de philosophische school der achttiende eeuw verschuldigd?

En vonden deze leerstelsels niet des te gereeder ingang bij onze bevolking, vermits *l'Esprit des lois* van MONTESQUIEU en *le Contrat social* van JEAN-JACQ. ROUSSEAU — boeken die, in de tweede helft der achttiende eeuw, op iedere leestafel lagen — steeds in de politieke schriften van dit tijdvak, hier zoowel als in het Land van Luik, als onomstootbare bewijsschriften werden aangewezen?

Dit ontkent overigens de Schrijver der verhandeling niet geheel en gansch, onder andere op bladzijde 138.

Het schijnt mij op geene losse gronden te steunen, als hij beweert, « dat zonder de Fransche omwenteling wij langzamerhand, zonder botsing, zonder stoornis en bloedvergieting dezelfde vrijheden, als wij heden bezitten, hadden verkregen ». Men zou zelfs mogen beweren, dat de Fransche omwenteling, eene duurzame hereeniging van al de Nederlanden voor de toekomst moeilijk, veeleer onmooglijk maakte. Zoo iets pogen te bewijzen, zou ons echter al te ver van ons onderwerp afleiden.

Ten slotte acht ik deze verhandeling een verdienstelijk opstel, en betreur er den prijs niet te kunnen aan toekennen.

Zou het den Schrijver aan tijd ontbroken hebben om zijn onderwerp beter af te werken? Gansch het schrift draagt den stempel van overijling. Sommige zinsneden zijn zonder begin of zonder slot, andere te midden afgebroken. Onnauwkeurigheden, herhalingen, verwarringen maken de lezing moeilijk, en somtijds den zin onverstaanbaar.

Alvorens te worden uitgegeven, zou zulk opstel nauwkeurig moeten overzien en volledigd worden.

Mij steunende op al deze beweegredenen mag ik vragen geen van beide verhandelingen te bekronen. Nochtans, aangezien eenige bijzondere verdiensten van deze schriften, en ter aanmoediging van ernstige pogingen om bestaande geschilpunten toe te lichten, zou ik voorstellen eene *eervolle melding* aan elke dezer verhandelingen toe te kennen.

Later, na toegebrachte wijzigingen en verbeteringen, indien de schrijvers er in toestemmen hun werk te herzien, zal de Academie beslissen of deze schriften genoegzame waarde bezitten, om onder hare bescherming te worden uitgegeven.

Vooraleer te eindigen durf ik zeer bescheiden mijne achtbare collega's aanraden dergelijke prijsvragen, als wij hooger besproken hebben, voorzichtig ter zijde te schuiven; zij zijn moeilijk voor eene voldoende oplossing vatbaar, en « men verwart elkander — zooals een schrijver terecht opmerkt — in een redetwist, die niet anders dan verward kan wezen, omdat het geschilstuk uit geen vast beginsel wordt opgehaald ».

Verslag van den heer PRAYON-VAN ZUYLEN, tweeden verslaggever. (1)

Er is geen vraagstuk dat vóor ons, Belgen der XIXe eeuw, meer belang oplevert dan dat van den oorsprong onzer grondwettelijke vrijheden. Geen ook dat voor zooveel wijduiteenloopende oplossingen vatbaar schijnt. Bepaaldelijk gedurende deze laatste jaren heeft dit punt in de geleerde wereld tot vrij heftige besprekingen aanleiding gegeven.

Velen, door hunne instinctmatige vereering van alles wat Fransch is, misleid, houden staan dat wij alles aan Frankrijk te danken hebben; dat het de Fransche Omwentelaars zijn, die ons de staatkundige, de godsdienstige en de burgerlijke vrijheid hebben geschonken.

Anderen beweren integendeel dat wij aan onze zuiderburen en aan de « grondbeginselen van '89 » hoegenaamd niets verschuldigd zijn en dat onze tegenwoordige vrijheden eenvoudig de bekrachtiging of hoogstens de ontwikkeling zijn van voorrechten, welke wij reeds onder onze aloude *Keuren* en *Blijde Inkomsten* genoten.

Eindelijk zijn er, die meenen te moeten onderscheiden : enkele vrijheden waren, volgens hen, reeds, in kiem althans, in onze vroegere grond-

(1) Het is wenschelijk hier aan te stippen dat dit verslag *vóór* degene der twee andere keurrechters werd geschreven en ingezonden.

wetten besloten, doch de overigen zijn van Franschen of, nauwkeuriger, van Anglo-Amerikaanschen oorsprong.

De prijsvraag, zooals zij aanvankelijk werd gesteld, wettigde de gevolgtrekking dat de Academie op voorhand hare goedkeuring aan eene der drie oplossingen van het vraagstuk gunde en bijgevolg de vrijheid van de mededingers kortwiekte.

Dat zulks klachten uitlokte is bekend en tot in het Parlement werd de zaak opgeworpen. De Academie had echter geene aanmaningen noodig om te ontdekken dat men den verkeerden weg had ingeslagen en, op voorstel van ons geacht medelid, Dr. H. CLAEYS, haastte zij zich uit eigen beweging aan de vraag eene gedaante te geven die de vrijheid van den schrijver ten volle eerbiedigt.

Zooals zij thans werd opgesteld, luidde de vraag eenvoudig : *Welke is de oorsprong der hedendaagsche Belgische vrijheden?*

Waaruit, m. i., het besluit dient getrokken te worden dat de Academie elken mededinger volkomen vrij laat de stelling te verdedigen, die hij verkiest, en dat de taak van den beoordeelaar zich hoofdzakelijk bij het waardeeren bepaalt van de wijze waarop de verkozene stelling wordt uiteengezet en gestaafd. Ik zeg *hoofdzakelijk* en niet *uitsluitend*, want, al wenscht men op de vrijheid van de mededingers geene inbreuk te maken, toch spreekt het van zelf dat de stelling zelve, althans binnen zekere palen, aan den toetssteen dient te

worden gebracht : eene wetenschappelijke verhandeling is immers geen schermen met blijkbaar ongegronde paradoxen.

Het is met het oog op die grondbeginselen dat ik de mij opgedragene zending heb aanvaard.

Op de prijsvraag zijn twee antwoorden ingekomen.

Het eerste, getiteld *Verhandeling over den oorsprong der hedendaagsche Belgische vrijheden*, draagt als motto de gekende verzen van H. A. SPANDAW :

Zoek nimmer schatten op te delven,
Geen eer in weidsche praalgewelven !
Maar zoek, maar vind het in uzelven!
't Geluk woont in uw eigen hart.

De titel van het tweede proefschrift is : *Oorsprong der Belgische vrijheden*, met kenspreuk *La liberté ne se reçoit pas, elle se conquiert* (MONTALEMBERT).

Ik zal met het laatste beginnen.

Dat Schrijver veel gelezen heeft, dat hij zich de moeite heeft getroost de bronnen te raadplegen en een verbazend aantal wetenswaardige bijzonderheden heeft verzameld, dit is buiten kijf. Doch niet minder waar is het dat het hem aan tijd of aan geduld ontbroken heeft om de vrucht van zijne opzoekingen behoorlijk te schikken en in een harmonisch geheel samen te smelten. In zijn werk is er, om zoo te zeggen, geen plan te ontdekken, geen logische samenhang : het is geen betoog,

het is eene opeenstapeling van allerlei feiten — deze van belang en gene, die met de zaak weinig of niets te maken hebben — en dan gedurige herhalingen en nutteloose uitweidingen : zoo bij voorbeeld worden zes quarto-bladzijden aan de beschrijving besteed van VANDEROUDERAA'S schilderij, den « Mondzoen » verbeeldende, een kunstwerk en overigens eene plechtigheid, welker verwantschap met den oorsprong onzer grondwettelijke vrijheden mij nog al duister voorkomt.

Schrijver heeft ongetwijfeld uit het oog verloren dat wanneer men met het oprichten van een kunstgebouw eenen ervaren bouwmeester gelast, het niet volstaat dat deze marmer, steenen, ijzer en hout in voldoende hoeveelheid verzamele. Dát is slechts de helft van het werk. De tweede helft — en wel de voornaamste — is het schikken van die bouwstoffen, eene schikking waarbij uit eenen hoop vormlooze materialen een kunstjuweel zal oprijzen.

Welnu, het spijt mij het te moeten zeggen, de bouwstoffen zijn daar, maar met die bouwstoffen heeft men niets dan een wanstaltig gebouw in allerijl aaneengeflanst : het kunstjuweel is achterwege gebleven.

Bij het lezen wordt men overigens dadelijk gewaar dat de eigenlijke « verhandeling » slechts op bl. 164 van het proefschrift begint en niet meer dan een twaalftal bladzijden beslaat. De 163 eerste bladzijden zijn niets anders dan eene blijkbaar

naderhand geschrevene inleiding. Het is alsof Schrijver, toen zijn werk afgedaan was, hetzelve al te mager en al te bondig vond en, in stede van het te herkneden en te hermaken, zich vergenoegde met het opstellen van eene inleiding, welke allengs eene gansch buitensporige lengte verkreeg en die hij, zonder meer omstandigheden, bij het oorspronkelijk proefschrift lapte.

Die inleiding zelve, zooals ik het reeds heb aangestipt, draagt kennelijke sporen van de grootste overhaasting. Ik bedoel hier niet alleen het gebrek aan een ordentelijk, goed overlegd plan, zelfs niet de talrijke herhalingen, de eindelooze uitweidingen, waarop ik wees, ik bedoel in de eerste plaats tegenstrijdigheden, welke in eene ernstige wetenschappelijke verhandeling waarlijk al te vreemd voorkomen. Zoo bij voorbeeld zegt Schrijver op bl. 1 dat « het hedendaags overal gehuldigd grondbegin *Alle macht komt uit het volk* wellicht op onzen vaderlandschen bodem is ontsproten. » En op bl. 138 lezen wij dat in ons Vaderland de Vorst « de bron was van alle macht en overheid, alles berustte in hem, alles ging van hem uit... » Waarop Schrijver, zeker om ons te bewijzen dat het hier geen *lapsus calami* geldt, in het breede en in het lange op het verschil drukt tusschen het oude stelsel en het nieuwe (*Alle macht komt uit het volk*), hetwelk eerst « *sedert de Fransche omwenteling* in al de nieuwe grondwetten is opgenomen. »

Ik moet hierbij voegen dat de meest stuitende historische en wijsgeerige ketterijen in het proefschrift waarvan sprake geenszins tot de zeldzaamheden behooren. Ze allen op te sommen zou ons echter te ver leiden en ik zal enkel eenige der voornaamste aanhalen.

Op bl. 44 verzekert ons de Schrijver dat de vrijheid geenszins is « wat men ongelukkiglijk hedendaags al te veel meent, namelijk het recht te doen al wat men *wil*... de vrijheid is het recht te doen wat men doen *moet*. » Wie die zonderlinge « vrijheid » van naderbij wil kennen, herleze de vermaarde ontboezeming van FIGARO, den held van BEAUMARCHAIS wel te verstaan! over de zoo gezegde « vrijheid » der drukpers te Madrid.

Even merkwaardig is het stelsel van onzen Schrijver over het ontstaan der Vlaamsche gemeenten. Volgens hem (bl. 42) zijn het Nederlandsche handelaars, die in Italië met de Lombardische gemeenten kennis maakten en « het denkbeeld ervan op onzen bodem hebben overgebracht!!! »

Nog keuriger is de bewering dat in Engeland « de Vorst de *paus* is der Anglicaansche leering. » (bl. 167). Wie met Engelsche toestanden in de verste verte vertrouwd is, weet genoeg dat aldaar de Vorst, al is hij de beschermheer der Anglicaansche Staatskerk, met de leering van die kerk niets te maken heeft en, wat geloofspunten betreft, totaal onbevoegd is, kortom dat zijne rol op die van den Paus in de Roomsch-katholieke Kerk hoegenaamd niet gelijkt.

Van hetzelfde gehalte is het onverwacht nieuws dat « het Hoogduitsch de gewone landtaal van Luxemburg niet was. » Hoe kan een Belgisch geschiedschrijver niet weten dat de drie vierden van het voormalige hertogdom Luxemburg tot het Hoogduitsche taalgebied behoorden, daar bijna de helft van onze tegenwoordige (Waalsche) provincie Luxemburg niet van het hertogdom deel uitmaakte, maar wel van de landen van Luik, van Bouillon, enz.?

Ik vrees overigens dat, in weerwil van zijne belezenheid, Schrijver zich geene zeer duidelijke gedachte vormt van onze vroegere instellingen. Zoo spreekt hij herhaaldelijk van het « soevereine volk, » terwijl hij elders met recht staande houdt dat de Vorst de soeverein was en dat het volk geene andere rechten bezat dan degene hem door dien soeverein vrijwillig afgestaan.

Dikwijls ook gewaagt Schrijver van de Staten als zijnde de vertegenwoordigers der Natie en op bl. 137 zegt hij uitdrukkelijk dat « al de krachten der samenleving hun aandeel hadden in het bestuur van 's lands zaken, » en hij voegt erbij dat « de verschillende klassen der maatschappij hare vertegenwoordigers hadden in een der drie standen. »

Om te doen inzien hoe zeer Schrijver zich vergrijpt, zal het volstaan te herinneren dat in de Staten van Brabant de adel vertegenwoordigd was, niet door afgevaardigden, maar door de hoofden van eenige voorname geslachten; de geestelijkheid,

door dertien gemijterde abten, en de derde stand door..... de burgemeesters van Brussel, Loven en Antwerpen! Niet alleen het volk, maar de overgroote meerderheid der leden van de bevoorrechte standen bleven aan de samenstelling der Staten volkomen vreemd (1)

Doch waar Schrijver de palen van het gezond verstand letterlijk te buiten gaat, is wanneer hij de Waalsche *Malcontenten* van 1579 poogt wit te wasschen en het verraad van Atrecht ophemelt als hebbende daarbij « Spanje al de grieven van onze bevolking geweerd! » En het liefste is dat Schrijver die afvallige *Walen* « ONZE voorouders » noemt. Ik wensch er hem geluk mede.

Ik hoef niet te zeggen dat Schrijver er eene strekking op na houdt en dat zijn doel is te bewijzen dat al onze tegenwoordige vrijheden in onze vroegere instellingen haren oorsprong hebben. Ter staving waarvan een-en-dertig « vrijheden » worden aangehaald, die door de *Blijde Inkomsten* van Brabant werden gewaarborgd. *Een-en-dertig!* en zeggen dat wij, Belgen van 1889, er slechts *vier* bezitten!

---

(1) Vgl. CHARLES FAIDER, *Histoire des Institutions politiques (Patria Belgica, tome II, pages* 381 *et suiv.)*. Zelfs de aartsbisschop van Mechelen en de bisschop van Antwerpen mochten niet als kerkvorsten zetelen, doch enkel als abten van eene der dertien bevoorrechte abdijen.

In de overige gewesten was de toestand, zoo mogelijk, nog slechter.

Doch, wilt ge weten wat de eerste dier « vrijheden » was?

Die allereerste « vrijheid » bestond hierin dat de Roomsch-katholieke Kerk de Staatskerk was, dat het wettelijk verboden was eenen anderen godsdienst openbaarlijk te belijden en dat alle ambten aan de Onroomschen werden ontzegd! « De Protestanten, » doet Schrijver opmerken, « mochten nochtans in het land verblijven..... indien zij zich beperkten met den Roomschen godsdienst niet te belijden. » Het is dezelfde « gewetensvrijheid, » welke de Engelsche en Iersche Katholieken vóór de Emancipatiewet van 1828 genoten : gij moogt gelooven wat ge wilt, maar ge wordt strafbaar indien gij uw geloof laat blijken!

Wat zulk een toestand gemeens heeft met de gewetensvrijheid, zooals zij door onze Belgische Grondwet wordt bekrachtigd, zal zich iedereen verbaasd afvragen.

Dat verder de R. K. geestelijke overheid met het gezag over de schoolmeesters werd bekleed en dat geen boek zonder de kerkelijke goedkeuring het licht mocht zien, dient ter nauwernood gezegd te worden. De vraag echter is hoe men zoo iets met onze bestaande vrijheden van onderwijs en van drukpers kan vereenigen.

Schrijver waagt eene poging in die richting of, liever, hij doet zijn best om te bewijzen dat onze tegenwoordige instellingen voor *onzen tijd* goed zijn, doch, *autres temps, autres mœurs*, de

wetgeving, die wij heden als verouderd beschouwen, strookte alleszins met de behoeften en de strekkingen der Belgen van 1789.

Die stelling is niet onverdedigbaar. Maar zij valt buiten de prijsvraag. Wij wenschen niet te weten of, eene eeuw geleden, de destijds bestaande staatsinrichting van aard was om onze voorvaderen te bevredigen; wij vragen waar onze hedendaagsche vrijheden vandaan komen. En hierop blijft Schrijver ons het antwoord schuldig.

Ik zou nog eenige woorden van den uitwendigen vorm van het proefschrift moeten zeggen. Die vorm wordt door zulk eene verregaande slordigheid gekenmerkt dat op plaatsen de lezing van het handschrift, dank aan de menigte zinstorende fouten, bepaald moeielijk wordt. Doch onpartijdigheidshalve moet ik aanstippen dat eene noot van den Schrijver de aandacht van de keurrechters op het feit roept, dat hij zelf zijn werk niet heeft kunnen afschrijven en de gelegenheid niet had om de feilen, door zijne onkundige kopisten begaan, te verbeteren.

Indien ik nu in 't kort mijn oordeel over proefschrift nr 2 moet samenvatten, zal ik besluiten dat de opsteller ervan, al heeft hij blijken gegeven van aanleg en van ernstige studie, niettemin een werk heeft geleverd, dat, met het oog èn op den inhoud èn op den vorm, onmogelijk voor den prijs in aanmerking kan komen.

Men dient overigens niet uit het oog te ver-

liezen dat, volgens de voorwaarden van den prijskamp, de proefschriften *vóór* 1en Augustus moesten worden ingezonden, terwijl dit, luidens de aanteekening van onzen geachten secretaris, eerst *op* 1en Augustus werd ontvangen.

Ik zou echter wat dit punt betreft niet aandringen, indien wij ons in tegenwoordigheid van een wezenlijk goed en verdienstelijk werk bevonden. Maar, het spijt mij het te moeten herhalen, dit is geenszins het geval.

Oneindig wetenschappelijker en dus oneindig beter is het ander proefschrift.

Schrijver ervan verliest zich niet in holle declamaties, laat zich door geene woordenkramerij medesleepen. Hij redeneert, hij betoogt, en volgt, zonder zich links of rechts van het spoor te laten brengen, den weg dien hij zich voorgesteld heeft te bewandelen.

Want ik haast mij het met rechtmatige voldoening aan te stippen, ditmaal hebben wij eenen schrijver, die, eer hij de pen in handen nam, zich de moeite getroostte het plan van zijn werk na rijpe overweging te bepalen.

Schrijver heeft overigens de prijsvraag ten volle begrepen. Hij heeft ingezien dat men van hem geene pleitrede voor of tegen de quaestie van Frankrijk's invloed op onze instellingen verwachtte, dat de Academie eenvoudig wenschte een weten-

schappelijk en tevens bezadigd en onpartijdig onderzoek over den oorsprong van onze vrijheden.

En echt wetenschappelijk heeft zich Schrijver van die taak gekweten.

Het is eene waarheid, welke men niet vergeten mag, dat de instellingen van een volk de uitdrukking zijn van den trap van beschaving door dat volk bereikt. Wie dus naar den oorsprong van onze grondwettelijke vrijheden zoekt, beginne met naar de bronnen van onze hedendaagsche beschaving om te zien.

Het is hetgeen Schrijver met de wenschelijke zekerheid van oordeel heeft gedaan.

Hij stelt vast dat onze beschaving haar ontstaan en hare ontwikkeling aan vier verschillende bronnen te danken heeft.

Die bronnen zijn :

1° De Grieksch-Latijnsche bron;

2° De kristelijke bron;

3° De Germaansche bron;

4° De Keltische bron.

Ik zal den Schrijver niet volgen in de merkwaardige beschouwingen, die hij ons bij de ontwikkeling van zijne stelling ten beste geeft. Is het overigens wel noodig aan de Academie te herinneren dat onze beschaving wel is waar de erfgename is van die der Grieken en Romeinen, doch dat hunne gedachte van eenen stevigen staat, die de persoonlijkheid van den burger opslorpte, door het Germaansch individualisme en door de

kristelijke gedachten van gelijkheid en broederlijkheid beduidend werd gewijzigd, terwijl de heerschende strekking van onzen tijd is het meer en meer achteruitduwen, niet alleen van de oude *civitas*, maar zelfs van het nieuwerwetsche *vaderland*, ten voordeele van de hoogere belangen van het Menschdom?

Hierna komt eene beknopte, doch volledige uiteenzetting van het ontstaan onzer nationale onafhankelijkheid en bepaaldelijk van de voorname rol, welke het Vlaamsch bestanddeel bij het vormen van ons volkswezen heeft gespeeld.

Nu hangt Schrijver het tafereel op van de persoonlijke vrijheid en van de leenroerige rechten in vroegere tijden. Te dier gelegenheid wijst hij op het onmetelijk verschil tusschen de toestanden in Frankrijk en ten onzent en brengt hulde aan de heilzame maatregelen van MARIA-THERESIA, die aan den stoffelijken bloei van onze gewesten in de tweede helft der XVIIIe eeuw zoo gelukkig medewerkten.

Dit leidt ons natuurlijk tot de gemeenten en hare vrijheden. Schrijver verhaalt hoe zij tot stand kwamen, hoe zij zich ontwikkelden en hoe zij later een tijdperk van verval binnentraden.

Hetzelfde doet hij beurtelings voor de rechterlijke vrijheden, voor het vertegenwoordigend regeeringsstelsel, voor het grondwettelijk eenhoofdig bestuur. En telkens doet hij het verband tusschen de oude en de nieuwe instellingen helder uitschijnen.

De grondwetten van 1814, van 1815 en van 1831 worden vervolgens aan eene grondige vergelijking onderworpen, waaruit dadelijk blijkt dat de laatste en meest volmaakte, evenals de twee anderen, niets is dan het gevolg van de logische ontwikkeling van ons volks- en staatswezen.

De grond aldus voorbereid zijnde, gaat Schrijver tot de studie over van onze vier groote hoofdvrijheden, de vrijheden van geweten, van onderwijs, van de drukpers en van vereeniging. Hij betoogt dat die vrijheden, al werden zij alhier na de omwenteling van 1830 in eenen vorm afgekondigd, aan de Fransche *Verklaring der rechten van den Mensch* ontleend, niettemin in 1789 geene nieuwigheden waren, want de oorsprong en de opkomst ervan verliezen zich in den nacht der eeuwen.

De vrijheid van vereeniging is eene vrucht op Germaanschen bodem ontloken, het noodzakelijk gevolg van den geest van individualisme, die altijd de Teutonen heeft gekenmerkt en bij de in Romaansche landen slaafsche onderwerping van den burger aan den Staat zoo eigenaardig afsteekt.

Minder zeker is het dat de vrijheid van geweten eene dochter zou wezen van de Hervorming. Het is immers eene kinderachtige dwaling LUTHER, CALVIJN en de overige stichters van het Protestantisme als apostels van de verdraagzaamheid en van het vrij onderzoek te willen voorstellen. Zooals men het te recht heeft doen opmerken, de

godsdienstige verdraagzaamheid was iets onbekend in de XVIe eeuw. Dat enkele groote geesten als bijvoorbeeld WILLEM DE ZWIJGER, die in zaken van geloof een soort van scepticisme liet blijken, hunnen tijd vooruitsnelden en gaarne iedereen zouden vrij gelaten hebben te denken en te doen wat hij wilde, is niet te betwijfelen, maar de Hervormers zelven, de grondleggers der nieuwe leer hebben nooit iets dergelijks gedacht. Volgens hen had het Pausdom de Kerk op het dwaalspoor gebracht, zij stelden zich voor haar op den rechten weg te leiden en de verdwaalden, welke de aangewezene baan niet verkozen te volgen, werden door hen als ketters vervolgd en gebrandmerkt. LUTHER predikte eenen kruistocht tegen de wederdoopers, CALVIJN zond SERVET naar den brandstapel en HENRY VIII van Engeland liet de Katholieken onthoofden, omdat zij het gezag van den Pauselijken Stoel bleven erkennen, terwijl hij de Protestanten deed verbranden, die de Mis verwierpen.

Neen, de vrijheid van geweten is geene dochter van het geloof. Een geloovige beeldt zich in dat hij — en hij alleen — in het bezit is van de volstrekte waarheid : hoe zou hij waarheid en leugen op ééne lijn kunnen stellen? De vrijheid van geweten is integendeel het kind van het ongeloof, van den twijfel, van het indifferentisme, zij is het kind van de philosophische beweging der XVIIIe eeuw, niet van de godvruchtige en onverdraagzame Hervorming.

Dezelfde opmerking komt te pas wat de vrijheden van de drukpers en van het onderwijs aangaat, daar beiden een uitvloeisel zijn van de vrijheid van geweten. Edoch dient men niet te vergeten dat in Holland reeds in de XVIIe eeuw de Pers eene vrijheid genoot, welke voor den tijd waarlijk merkwaardig mag heeten.

Ik keer tot ons proefschrift terug.

Op afdoende wijze betoogt nu Schrijver dat wij de staatkundige en de burgerlijke gelijkheid geenszins aan Frankrijk te danken hebben, daar onze voorouders dezelve reeds sedert lang bezaten, althans feitelijk. Zelfs niet de luidruchtige afkondiging van die begrippen zijn wij aan de Fransche Omwentelaars verschuldigd. Want, men vergeet het al te gemakkelijk, de *Verklaring der rechten van den Mensch* is niets anders dan eene hoogdravende nabootsing van de *Declaration of Rights* door de Amerikaansche Opstandelingen in 1774 te Philadelphia gestemd. En tusschen beiden ligt er dat belangrijk verschil dat, sedert meer dan eene eeuw, de Amerikanen de uitgeroepen grondbeginselen op practisch gebied onafgebroken hebben weten toe te passen, terwijl de Franschen, door eene reeks omwentelingen, na een tijdvak van regeeringsloosheid telkens weer onder den hiel geworpen van eenen dwingeland, nooit de vrijzinnige instellingen hebben gekend, die men zoolang reeds in Amerika, in Engeland, in Zwitserland en zelfs in ons Vaderland geniet.

De gedachte dus dat wij, zooals Professor A. CALLIER het eens bij eene plechtige gelegenheid in de Gentsche Hoogeschool verkondde, de gedachte dat « wij aan Frankrijk onze vrijheden te danken hebben, » is dus eenvoudig bespottelijk. Frankrijk kon ons niet geven wat het zelf niet bezat, en, overigens, het volstaat in weinige woorden te herinneren wat het Fransch bewind hier te lande was, om zonneklaar te doen verstaan dat wij aan de gewapende apostels van de rechten van den mensch geheel iets anders schuldig zijn dan erkentelijkheid. 't Is hetgeen de opsteller van het proefschrift naar behooren doet uitschijnen.

Een zaakrijk overzicht van het geheele vraagstuk besluit de verhandeling. Schrijver herhaalt, in 't kort, zijne redeneering en eindigt met eene eenigszins opgevijzelde beschrijving van België's tegenwoordigen toestand. Zekerlijk! wij hebben het recht om met voldoening op de verkregene uitslagen te wijzen, maar is het niet gewaagd te houden staan dat wij niemands hulp noodig hebben en bij andere volken, hoe machtig en verlicht ook, niets hoeven te gaan leeren?

Dat er in het werk misgrepen voorkomen — enkelen zijn kostelijk, bij voorbeeld het vertalen van *Place de Grève* (te Parijs) door *Werkstakingsplaats!* — ; dat sommige historische oordeelvellingen alles behalve juist zijn, ziedaar wat ik niet loochenen zal. Doch niemand kon redelijk verwachten dat een arbeid van dien aard volmaakt zou wezen.

Daarentegen meen ik Schrijver geluk te moeten wenschen met zijne beoordeeling van Keizer JOZEF II's pogingen om onze verouderde instellingen te verjongen. Met ietwat meer recht dan NAPOLEON III hadde de Oostenrijksche vorst kunnen uitroepen : *Je suis sorti de la légalité pour rentrer dans le droit!* Hij slaagde niet en het is te betreuren, want hadde hij zijne hervormingsplannen kunnen verwezenlijken, misschien zouden wij het geweldig invoeren van diezelfde hervormingen door de Fransche Republiek met het verlies van onze onafhankelijkheid en van geheel ons verleden niet hebben moeten betalen.

Mijn besluit is intusschen dat proefschrift nr 1 alleszins op de gestelde prijsvraag naar behooren antwoordt, althans wat de wijze betreft waarop het gegeven onderwerp werd behandeld.

Ongelukkiglijk laat de uiterlijke vorm van het proefschrift veel te wenschen over. Taal en stijl zijn dikwijls zeer gebrekkig; gallicismen en onvlaamsche wendingen loopen er dik; feilen van allen aard zijn verre van zeldzaam.

Is dit eene voldoende reden om den prijs niet toe te kennen, niettegenstaande de verhandeling anders hoogst verdienstelijk is?

Ik geloof het niet.

Er is overigens een precedent.

In 1887 heeft de Academie eenen prijs uitgeloofd aan eene verhandeling, die in den Westvlaamschen tongval was opgesteld, doch op voor-

waarde dat Schrijver dezelve in beschaafd Nederlandsch zou hergieten.

Ik stel dus voor den prijs toe te kennen aan het proefschrift nr 1, mits de Schrijver ervan er in toestemme zijn werk, met het oog op taal en stijl, aan eene grondige herziening te onderwerpen en tevens eenige onnauwkeurigheden te doen verdwijnen, welke de keurraad hem zal aanwijzen.

Verslag van den heer J. BROECKAERT, derden verslaggever.

Het is geene gemakkelijke taak voor uwen derden verslaggever een scheidsrechterlijk oordeel uit te brengen over de waarde der twee ten prijskampe ingezondene verhandelingen nopens den oorsprong der hedendaagsche Belgische vrijheden.

Volgens den heer Prayon-van Zuylen, wiens uitgebreid en knap geschreven verslag u met den inhoud en de opvatting der twee antwoorden genoegzaam bekend maakt, zou de palm der overwinning toekomen aan het proefschrift Nr I, voor kenspreuk voerende : *Zoek nimmer schatten op te delven* enz., als ten volle aan de gestelde prijsvraag beantwoordende, terwijl daarentegen de heer Mathot van gevoelen is dat die verhandeling, evenals de tweede, met kenspreuk : *La liberté ne se reçoit pas, elle s'acquiert*, ten hoogste eene eervolle melding verdient.

Ik heb mij derhalve de moeite gegeven de twee handschriften met bijzondere aandacht te onderzoeken, en mijns inziens is geen van beide zóo goed gesteld om door de Koninklijke Vlaamsche Academie bekroond te kunnen worden.

Op mijne beurt zal ik bekennen dat er in de twee verhandelingen veel goeds is; vooral de eerste is met veel kennis van zaken geschreven en levert het bewijs op dat de mededinger zijn onderwerp heeft bestudeerd. Dat wij geene enkele onzer vrijheden aan de Franschen hebben te danken, zooals door sommigen beweerd wordt, maar deze vanouds op onzen bodem ontstonden en met het Belgische volk als het ware zijn opgegroeid, wordt door den Schrijver, over het algemeen, zegevierend aangetoond. Ongelukkiglijk is het schrift door zoovele taalfouten, misselijke en duistere uitdrukkingen ontsierd, dat men 't ons tot een verwijt zou aanrekenen, moesten wij daar maar zoo licht over heen stappen. Wil men er eenige voorbeelden van? Ziehier welke taalbulten er op éene enkele bladzijde (de 16e) voorkomen : « werk van *aaneigening* »; — « alles kwijnde en het staatkundig leven en vaderlandsch *gevoelen scheen op te schorsen* »; — « de nationale geest *weerspiegelde in de Nederlandsche taal* »; — « het bijzonder *persoonlijk karakter van den geest* (des volks) »; — en op bl. 15 : « *bewerkstelligden* vooruitgang »; — bl. 19 : — de plaats, waar de eerste (rechtspleging) uitgeoefend werd, erkende men aan *zijne*

akelige zinnebeelden »; — bl. 25 : « men heeft veel papier beklad om den oorsprong der gemeenten *daar te stellen* »; — bl. 31 : « *voor wat* betrof »; — bl. 33 : « de hooge geestelijkheid, tot welk ras zij ook *mochten* behooren »; — « de bevoegdheid van iedere klas, die de vergadering *vormden*, *zijn* nog niet duidelijk *gekenschetst* »; — bl. 35 : « volksbeweging door het *land van Vlaamsch ras* veroorzaakt »; — bl. 39 : « koningdom, *welkers* beschouwing »; — bl. 40 : « herkentenis (dankbaarheid), herkenning (voor erkenning), en vele dergelijke fouten meer! — Verder : « In deze overeenkomst *van* gedachten is men verplicht een bewijs te meer te zien *van* de gemeenschap *van* ras tusschen de bestierders en de bestierden, of ten minste het uitwerksel der begoocheling op gene, uitgericht door de levenskracht en de krachtdadigheid *van* deze. » — Zouden deze regelen niet letterlijk overgezet zijn uit het Fransch? — « *Welkdanig* ander volk *ook*, hoe machtig het *ook* moge zijn en *hoe* groote stappen het *ook* zoude mogen gedaan hebben in dit wijde *strijdperk* dat men beschaving noemt » — Men zal bekennen dat dit alles behalve sierlijk is uitgedrukt en dat de Academie, wier zending vooral bestaat in de beoefening der *fraaie* letteren, een werk, van zulke volzinnen en taalfouten krielende, niet bekronen mag.

Ook springt het in het oog dat de opsteller, die blijkbaar vele schrijvers heeft geraadpleegd, er zoo weinig bij name opnoemt, en dan nog uitsluitend

Fransche, waaronder ELISÉUS RECLUS, DE TOQUEVILLE en HAVARD (drie vreemdelingen!), die met de Vlaamsche toestanden in vorige eeuwen niet bekend waren. De Academie eischte nochtans de grootste nauwkeurigheid in de aanhalingen en vroeg, uit dien hoofde, dat de mededingers de uitgaven, alsook de bladzijde der door hen aangehaalde boeken, zouden aanduiden. Ten overige, waarom geen licht getrokken uit de werken onzer Vlaamsche geschiedvorschers, die over volksquaestiën en volksvrijheden in 't breede gesproken hebben?

Van eenen anderen kant zet de schrijver hier en daar eene stelling vooruit, waarmede ik mij bezwaarlijk kan vereenigen. Zoo beweert hij, onder andere, dat de vrijheid van geweten eene dochter zou zijn van de Hervorming, terwijl zij, integendeel, volgens den heer Prayon, wiens oordeel hierover ik ten volle bijtreed, het kind is van het ongeloof, van den twijfel in zake van godsdienst, het kind van de wijsgeerige beweging der XVIII° eeuw, door Diderot, d'Alembert, J.-J. Rousseau en anderen in het leven geroepen.

Den lof, door den Schrijver toegezwaaid aan Jozef II wegens zijne aanslagen op de plechtig bezworen vrijheden en voorrechten der Belgische natie, kan ik bezwaarlijk bijstemmen.

Ook waar de Schrijver spreekt van de bestuurlijke inrichting onzer steden is hij niet geheel juist. Zoo werd, volgens hem, « de benoeming der rechters, na de komst der Burgondiërs, ge-

daan door het middenbestuur, terwijl de schepenen, gelast met het uitoefenen des gerechts, voortdurend gekozen werden onder de burgers, door de burgers zelven ». De waarheid is, dat de schepenen, aangeduid door den vorstelijken commissaris en niet door het volk gekozen, de eenige rechters waren in de gemeente, en dat de beroepsrechters alléen door den vorst werden benoemd op eene lijst van kandidaten, door de beroepshoven zelven voorgesteld (1).

Tot ons leedwezen vinden wij hier herhaald, dat in de XVIIe en XVIIIe eeuw « de wetenschap en de kunst schenen opgeschorst te zijn ». Hoe dikwijls nog moet het gezegd worden dat het heerlijkste tijdvak voor wetenschap en kunst in België juist die XVIIe eeuw is geweest, zoo gedachteloos uitgekreten als een tijd van verbastering en onkunde?

« Onze taal (zegt schrijver, bl. 17) was beroofd van alle aanmoediging van den kant der hoogere standen. » Is dit wel waar? Wij weten, ja, dat voor gezegd tijdvak weinig letteroefenaren uit de hoogere klas op te noemen zijn, 't geen nog heden zóo is, maar het is mede bekend — wij hebben er elken dag de bewijsstukken van

(1) Wie de inrichting van het schependom ten onzent grondig wil leeren kennen, leze, o. a., het werk van onzen bestendigen Secretaris : *Geschiedenis van het Schependom in de Belgische gewesten*, dat de schrijver, onder nog andere opzichten, met vrucht had kunnen raadplegen.

onder de oogen — dat schier al onze adellijke familiën en rijke burgers hunne acten van verkoop en berenting, van uitersten wil, hunne handelsboeken en familieaanteekeningen nagenoeg tot het einde der XVIIIe in het Vlaamsch deden opstellen of zelven schreven — bijgevolg deze taal spraken aan den huiselijken haard.

Op bl. 18 merkt de schrijver op dat in de leenroerige tijden het recht van jagen, visschen en duiven te houden den meester alléen toekwam. — Dit was inderdaad zóo, maar geniet de burger in de XIXe eeuw het recht van jacht en vischvangst? De meester van vroeger heette « leenheer »; nu is zijn naam : « de Staat ».

« Het tolrecht, (gaat hij voort) belemmerde onder alle vormen de ontwikkeling van den koophandel ». Hierop is de vraag te stellen of die tolrechten belet hebben dat er in ons land een weergalooze handel werd gedreven, niet alleen door inlanders, maar ook door lieden uit de verstafgelegene oorden van Europa? Weet de schrijver niet dat voor de meeste onzer fooren — en ze waren vroeger talrijk! — vrijdom van tol werd verleend drie of meer dagen vóor en na de markt, zonder dat gedurende dien tijd de er naartoe trekkende kooplieden (bannelingen, voortvluchtigen en degenen, die op voorgaande jaarmarkten hunnen persoon wettelijk verpand hadden, uitgezonderd), 't is gelijk om welke redenen, mochten te kort gedaan worden, integendeel overal hulp en bescherming ontvingen?

Bovendien, is het bewezen, gelijk de Schrijver meent, dat burger en boer in die tijden zooveel belasting te betalen hadden als heden?

Verder spreekt schrijver van de tienden, als zouden deze den armen landman den laatsten druppel van zijn zweet hebben gekost; maar naar deze belasting was de pachtprijs geregeld, welke over het algemeen niet zeer zwaar was. Overigens, de boer uit vroegeren tijd betaalde liever in vruchten dan in geld, wat hij thans aan gemeente, provincie en Staat heeft op te brengen. Liete men hem weder de keus tusschen betaling van tienderecht, in vruchten of in klinkende munt, hoevelen zouden niet liever een tiende deel hunner vruchten afstaan en hun geld in de kas houden?

« De lijfeigenen waren schat- en leendienstplichtig naar willekeur » (bl. 19). — Hoegenaamd niet : alle verplichtingen waren duidelijk beschreven in de leenbrieven, en het was den leenheer evenmin toegelaten zijne onderhoorigen eenen denier méer, of eene zwaardere dan de besprokene karwei op te leggen, als laatstgenoemden zich daaraan onttrekken mochten. Of meent men misschien dat er geen recht bestond en de minderen zich zoo maar goedsmoeds door de grooten moesten laten verongelijken? De toestand van den boer in de middeleeuwen was, ten andere, zoo beklagenswaardig niet als men 't wel heeft willen voorstellen. Dit wordt, onder anderen, volmondig erkend door DELISLE, in zijne *Etude sur la con-*

dition de la classe agricole en Normandie, waar hij zegt : « A part quelques faits isolés, nous avons vainement cherché dans la Normandie les traces de cet antagonisme qui, suivant les auteurs modernes, régnait entre les diverses classes de la société au moyen-âge. Les rapports des seigneurs et de leurs hommes n'y sont point entachés de ce caractère de violence avec lequel on se plaît trop souvent à les décrire. De bonne heure, les paysans sont rendus à la liberté; dès le onzième siècle, le servage a disparu de nos campagnes. A partir de cette époque, il subsiste bien encore quelques redevances et quelques services personnels; mais le plus grand nombre sont attachés à la jouissance de la terre. Dans tous les, cas les obligations tant réelles que personnelles sont nettement définies par les chartes et les coutumes. Le paysan les acquitte sans répugnance; il sait qu'elles sont le prix de la terre qui nourrit sa famille; il sait aussi qu'il peut compter sur l'aide et la protection de son seigneur. »

Wat de Fransche schrijver hier in het licht stelt, is volkomen op onze gewesten toepasselijk, en wij hebben zijne woorden opzettelijk aangehaald om te doen zien hoe ongegrond de middeleeuwen door sommigen, zonder onderzoek, immeraan worden afgeschetst.

Op meer dan éene plaats is ons voorts gebleken dat de schrijver der besprokene verhandeling *rechten* en *privileges* met de wezenlijke *vrijheden* verwart

en daar, derhalve nutteloos, over uitweidt. Zoo, onder andere, als hij spreekt van de inrichting der gemeente, waarbij hij dan nog onvolledig is, daar hij niets bekend maakt over den Breeden Raad, den Grooten Raad, de Collatie, of hoe men de vergadering van het volk ook noemde, welke raden nochtans hun woord in de gemeente, zelfs met betrekking tot den Staat, te zeggen hadden.

Eene verhandeling over de Belgische vrijheden kan, mijns erachtens, niet volledig zijn, zonder melding te maken van de gehechtheid onzer voorouders aan hunne moedertaal, en van den strijd, dien de Vlamingen thans nog, ter verkrijging van de rechten, hun door het 23e artikel onzer grondwet gewaarborgd, te voeren hebben. Of heeft de schrijver dit misschien met opzet daargelaten omdat wij ons over de algeheele taalvrijheid tot den huidigen dage niet mogen verheugen?

Wat de tweede verhandeling betreft, meen ik mij bij de beoordeeling mijns geleerden collega's Mathot en met de meeste opmerkingen van uwen tweeden verslaggever te moeten aansluiten. Het is inderdaad te bejammeren dat de schrijver, wiens werk van grondige opzoekingen en van veel belezenheid getuigt, den tijd niet heeft kunnen vinden zijn opstel beter te overzien, vooraleer het ten prijskampe in te zenden. Zooals hij 't geleverd heeft, is 't, met den besten wil van de wereld, onmogelijk er den uitgeloofden lauwer aan toe te kennen.

Ten einde de mededingers in de gelegenheid te stellen hun werk opnieuw onder handen te nemen, stel ik voor, de prijsvraag andermaal uit te schrijven. Zóo deed, een dertigtal jaren geleden, de Koninklijke Belgische Academie opzichtens de door haar uitgeschrevene prijsvraag over den invloed der rederijkkamers, waarmede onze vaderlandsche dichter Van Duyse, men weet op welke schitterende wijze, na twee proeven, gelauwerd werd, en met in dien zin te besluiten zal de Academie, er valt niet aan te twijfelen, eindelijk een werk kunnen bekronen, dat deze onderscheiding ten volle waardig is.

Zitting van 19 December 1889.

Aanwezig de heeren E. Hiel, onderbestuurder, Fr. de Potter, bestendige secretaris;

de heeren H. Claeys, Jhr. N. de Pauw, E. Gailliard, P. Génard, G. Gezelle, A. Snieders, F. van der Haeghen, P. Willems, P. Alberdingk Thijm, S. Daems, C. Hansen, L. Mathot, J. Micheels, J. Obrie, J. van Droogenbroeck, Th. Coopman, A. de Vos, K. Stallaert, J. Broeckaert. E. van Even, werkende leden; A. Prayon, briefwisselend lid.

Schriftelijk verontschuldigen hunne afwezigheid de heeren J. de Laet, bestuurder, L. Schuermans en L. Roersch, werkende leden; de heeren D. Claes, K. de Flou, H. Sermon en F. Willems, briefwisselende leden.

De bestendige secretaris, na het verslag gelezen te hebben over de vorige zitting, dat wordt goedgekeurd, legt de lijst neder der

AANGEBODEN BOEKEN :

Vanwege het Staatsbestuur :

Bulletin de l'Académie royale des Sciences, des Lettres et des Beaux-Arts de Belgique. 1889, 9e, 10e en 11e afleveringen.

Vanwege den heer ALEXANDER CHARLIER,

algemeen Consul van België in Nederlandsch Oost-Indië :

Het Journal van Albert Colfs. Eene bijdrage tot de kennis der Soenda-eilanden, door A.-G. VORDERMAN, te Batavia.

De Deserteur. Lotgevallen onder de Atjchers van een uit het Nederlandsch-Indisch leger gedeserteerden Belg. Harderwijk, I. Wedding, 1887, 12°.

Briefwisseling.

Bij brief van 28 November antwoordt de heer Minister van Binnenlandsche Zaken en openbaar Onderwijs op de vraag der Academie om reisvergoeding te verleenen aan de briefwisselende leden, die deel maken van eene bestendige commissie. De heer Minister zegt dat, na onderzoek der door de Academie voorgebrachte beweegredenen, het hem gebleken is dat « deze van aard zijn om de gevraagde vergoeding niet toe te staan. »

De heer Minister zendt afschrift van het koninklijk besluit, waarbij de kiezing van den heer E. Hiel, tot bestuurder, en van den heer A. Snieders, tot onderbestuurder voor het jaar 1890, wordt goedgekeurd.

Verder vraagt hij dat de Academie vóor 1 Januari 1890 eene dubbele lijst zou opmaken der candidaten voor de jury van zeven leden, aan welke de beoordeeling zal toevertrouwd worden der werken, die

mededingen in den vijfjaarlijkschen prijskamp der Nederlandsche letterkunde voor het achtste tijdvak, eindigende op 31 December 1889.

Door den heer J. Obrie wordt een schrijven medegedeeld van den heer M. de Vries, buitenlandsch eerelid der Academie, waaruit blijkt dat deze hoopt eerstdaags het adres te zullen kunnen beantwoorden, hetwelk de Academie hem ten dage van het plechtig herdenken van zijn optreden als hoogleeraar heeft toegestuurd.

Dagorde.

De Academie gaat over tot het aanvullen der openstaande plaatsen. De uitslag der kiezingen zal in de openbare zitting worden afgekondigd.

Daarna stelt de vergadering de lijst op der candidaten voor de jury des vijfjaarlijkschen prijskamps van Nederlandsche letterkunde. Deze lijst zal gezonden worden aan den heer Minister van Binnenlandsche Zaken en openbaar Onderwijs.

Wedstrijden.

De Academie, zich vereenigende met de eenparige besluitselen van den keurraad voor de tweede prijsvraag (*Volledige studie over het gebruik van het voornaamwoord van den tweeden persoon enkelvoud* (*du, dijn*) *bij de middelnederlandsche schrijvers*, kent den uitgeloofden prijs toe aan het eenig ingezonden opstel. Na opening van het er bij gevoegde naambriefje blijkt de verhandeling geschreven te zijn door den heer Hippoliet Meert, leeraar aan het stedelijk college van Ieperen.

De Academie beslist dat er geene reden bestaat om de stukken, ingezonden ter beantwoording van de derde en vijfde prijsvraag, te bekronen.

—

Na aanbieding der redevoeringen en van het gedicht, welke in de plechtige openbare zitting van 20 December zullen worden voorgedragen, verklaart de heer onderbestuurder de zitting geheven.

Na afloop der December-zitting vereenigden de Leden der Academie zich aan een banket, waar door den heer onderbestuurder Hiel de volgende heildronk werd ingesteld :

Hooggeachte Collegas,

Bij de ongesteldheid van onzen achtbaren Bestuurder den heer Johan Delaet, is aan mij, onderbestuurder, de vereerende taak opgelegd den eersten heildronk op dit feestmaal voor te stellen. Namens u allen, hooggeachte Leden der Koninklijke Vlaamsche Academie, stel ik eenen hartelijken heildronk voor aan onzen doorluchtigen Beschermheer, aan den Volksgeliefden Vorst, aan Z. M. Leopold II, Koning der Belgen.

Moge Hij, die ons land weldra vijf-en-twintig jaar met wijsheid en liefde, in vrede en luister, regeerde, zijn reusachtig beschavingswerk in Afrika voltooien.

Moge het Hem, die onze Academie in het leven riep, gegund zijn, de vaderlandslievende onderneming voort te zetten : de volledige verheffing en beschaving van Vlaamsch-België, door eigen taal en eigen schoon, door wetenschappen en kunsten, waar Hij reeds zoovele opofferingen voor deed.

Moge Hij, om dit edel en menschlievend doel te bereiken, weldra de inrichting bekrachtigen van een Middelbaar en Hooger onderwijs, in alle takken en vakken, bij middel onzer krachtige en prachtige moedertaal.

Moge Hij weldra in staat gesteld worden ons aller droom te verwezenlijken : de stichting eener Koninklijke Vlaamsche Muziekschool, als vollediging van ons kunstonderwijs.

Mochten deze wenschen geene vrome wenschen blijven, dan gloeide het herte van ons volk feller, evenals het onze, met geene innigere genegenheid, maar met eene eeuwige dankbaarheid voor onzen wijzen, geliefden en beroemden Vorst.

Ik voeg bij dezen heildronk een goedheil aan onze aanminnige, kunstlievende en Vlaamschsprekende Koningin!

Een goedheil aan gansch het dierbaar Koninklijk stamhuis! — Het Vorstenhuis, dat steeds voor België, met de bescherming onzer taal- en volksrechten, met de gelijke waardeering van Waal en Vlaming, als telgen van hetzelfde vaderland, het stevigste bolwerk was en blijven zal voor onze vrijheid, voor onze onafhankelijkheid, ter wille van 's lands eer en 's volkes roem!

Goedheil den Koning! goedheil de Koningin! goedheil het Koninklijk Stamhuis!

De vergadering juichte deze woorden met geestdrift toe en besloot aan Z. M. den Koning de gevoelens der Academie bij telegram bekend te maken.

Door den heer Snieders werd een tweede heildronk voorgesteld in de volgende bewoordingen:

Laat mij toe, Mijnheeren, eenen heildronk in te stellen aan de drie afgetredene bestuurders de heeren hoogleeraar Willems, jonkheer de Pauw en den heer De Laet, die, door hunne wijze leiding, de moeielijkheden hebben overwonnen, aan de wording der Academie verbonden.

Vandaag mag men zeggen dat onze Academie met vasten stap haren vreedzamen bloei te gemoet gaat, dank zij dat verdienstelijk drietal.

Beurtelings hooren de bestuurders tot eene

der partijen, die België verdeelen; doch onder welken bestuurder dan ook bleef de partijschap vreemd aan alle werking en wij mogen zeggen, Mijnheeren, dat die aangenomen en bekrachtigde afwisseling voor ons niets meer is dan eene nuttelooze toegeving aan het vooroordeel der politiek.

Wij, wij hebben door de ondervinding van drie jaren geleerd dat wij die afwisseling eigenlijk niet noodig hebben, ofschoon wij ze blijven eerbiedigen. Hier, in dit midden, vergeten wij alle verschil van denkwijze en wij gevoelen ons in eenen luchtkring die overeenstemt met het heilig doel, dat onze Academie in het leven riep en buiten welke zij ook onverbiddelijk zou verloren gaan.

Ik drink aan de eendracht, aan de broederlijke gezindheid, aan de verdraagzaamheid voor aller denkwijze, die hier immer heerschte en zal blijven heerschen, dank zij den toon, ons gegeven door de drie afgetreden bestuurders.

Heil en dank aan hen, aan professor Willems, jonkheer de Pauw en aan den ouden kamper De Laet.

Openbare Zitting van 20 December 1889.

Aan het bureel nemen plaats de heeren E. Hiel, onderbestuurder, Fr. de Potter, bestendige secretaris, benevens de heer Snieders, ter vervanging van den heer J. de Laet, bestuurder, die wegens ongesteldheid belet is.

Zijn aanwezig de heeren H. Claeys, E. Gailliard, P. Génard, G. Gezelle, P. Willems, P. Alberdingk Thijm, S. Daems, C. Hansen, L. Mathot, J. Micheels, J. Obrie, J. van Droogenbroeck, Th. Coopman, A. de Vos, J. Broeckaert, werkende leden.

De zitting wordt bijgewoond door de heeren R. de Kerchove, gouverneur van Oost-Vlaanderen; de Reu, Libbrecht, Limpens en Mussely, leden der Bestendige Afvaardiging van den Provincialen Raad; J. Lammens, senator, baron A. de Maere-Limnander, voorzitter der maatschappij *de Taal is gansch het Volk* en een groot getal beoefenaren en voorstanders der Nederlandsche letteren.

Te 2 1/2 uren verklaart de heer Hiel de zitting geopend. Hij verleent het woord aan den bestendigen secretaris, die de vergadering het telegram mededeelt van Z. M. den Koning, in antwoord op den heildronk, hem den avond te voren op het banket der Academie toegestuurd.

Ziehier het antwoord, overgeseind door eenen van 's Konings adjudanten :

« De Koning, zeer gevoelig aan den heil-
« dronk, welken uw telegram van gisteren geseind
« heeft, gelast mij de Leden der Koninklijke
« Vlaamsche Academie oprecht te bedanken om
« op de gezondheid Zijner Majesteit en der Konink-
« lijke familie gedronken te hebben. »

Verder deelt de bestendige secretaris mede dat de heer Minister van Binnenlandsche Zaken en openbaar Onderwijs, bij brief, zijn spijt heeft uitgedrukt, de openbare zitting der Academie niet te kunnen bijwonen, daar zijne aanwezigheid vereischt wordt in de Kamer der Volksvertegenwoordigers voor de beraadslaging over het wetsontwerp op het hooger onderwijs.

De heer Snieders het woord hebbende bekomen, drukt zich volgender wijze uit :

De geachte Bestuurder voor het jaar 1889, die de plechtige zitting der Koninklijke Vlaamsche Academie niet kan bijwonen, heeft mij de vereerende taak opgedragen U, Mijne Heeren, zijne laatste woorden als bestuurder over te brengen.

Het zou voor U allen een verblijdend oogenblik zijn geweest, den grijzen kamper voor onze Vlaamsche beweging, hier te zien optreden — een der weinigen die nog over zijn van de kloeke

schaar, welke kort na 1830 luidop van vrijheid en recht durfden spreken: dus Mijne Heeren, tijdgenoot van Willems en David, Conscience en Van Ryswyck, Snellaert en Van Duyse.

Jammer, eene ongesteldheid houdt hem aan zijnen stoel gekluisterd; doch laat mij bij U geen rimpel van onrust doen ontstaan : onze achtbare bestuurder is nog kloek van hoofd en wij mogen van hem zeggen wat Vondel zegde toen hij het hoofd van den geleerden Vossius zag : Wel mogen de hooge jaren « het Vossen-hooft besneeuwen » maar nog is het helder en frisch en het heeft nog « heugenis van vijftig eeuwen ».

Ik breng u zijnen Vlaamschen broedergroet en de verzekering van zijne onwankelbare verkleefdheid aan U allen. En nu, Mijnheeren, duld dat ik hier, zooals hij het zelf verlangde, een oogenblik zijne plaats innneme.

Mijne Heeren en Mevrouwen,

De koninklijke Vlaamsche Academie is nu het vierde jaar van haar bestaan ingetreden. Beide mijne hooggeachte voorgangers in het bestuur dezer vaderlandsche instelling hebben u, bij hunne aftreding, gezegd wat er tijdens de twee eerste jaren verricht is. Gij hebt wel willen erkennen dat de Academie, hoe erg ook bij hare geboorte aangevallen en bestreden, met moed en welgelukken aan hare zending heeft beantwoord.

Nu is de tijd van strijd en miskenning voorbij.

Binnen en Buitenland heeft haar aan het werk gezien, en ingezetenen, evenals vreemdelingen, bekennen volmondig dat zij hare nationale zending stipt is trouw gebleven, dat zij een Vlaamsch, letterkundig en wetenschappelijk lichaam is en voorts vreemd blijft aan de twisten der verschillige staatspartijen, die het land verdeelen.

Dit gezond en vol begrip harer roeping, die vaste overtuiging van het nut dat er te stichten is op het zuiver en uitsluitelijk gebied der Vlaamsche taal en letterkunde, heeft dit jaar, evenals de vorige, rijke en rijpe vruchten gedragen.

Weinig letterkunden in Europa kunnen op een grootscher verleden steunen dan de Vlaamsche.

De schatten van onze letterkunde liggen ongelukkig nog voor het meerendeel in de boekerijen begraven en zijn, niet alleen voor het volk, maar zelfs voor vele letteroefenaars, tot nu toe, onbekend gebleven. Sedert jaren echter heeft de Middelnederlandsche taal het voorwerp uitgemaakt der studie van begaafde en bekwame mannen, die reeds vele meesterstukken hebben ontdekt, bestudeerd en uitgegeven en dat wel niet alleen in Zuid- en Noord-Nederland, maar ook in Duitschland en Engeland.

De Koninklijke Vlaamsche Academie heeft onder andere voor bijzondere taak gekregen die studie voort te zetten en, zoo spoedig mogelijk, algemeen te maken.

Gij weet reeds, Mijne Heeren en Mevrouwen, wat er de vorige jaren, met het oog op die taak is geleverd. Van Maerlant's gedicht over *Dit is die Istory van Troyen,* een echt meesterstuk van den «vader der Vlaamsche dichters al te gader,» dat door den heer Gailliard in Duitschland in de boekerij van den heer Baron van Loë werd afgeschreven, is dit jaar het eerste deel verschenen, onder de zorgen van den heer Gailliard en van jonkheer Napoleon de Pauw, advocaat-generaal bij het Beroepshof van Gent en mijnen onmiddellijken voorganger in het Bestuur.

Nog is verschenen : *Van de vij Vroeden van binnen Rome,* dat wij verschuldigd zijn aan de opzoekingen en de zorg van ons geacht medelid den heer Stallaert. Verder liggen vóor de pers gereed : het tweede en derde deel van *Dit is die Istory van Troyen* en eene verhandeling over middelnederlandsche taalkunde, aan welke dit jaar de Academische jury den lauwer in de prijskampen heeft toegekend. Ook eene studie over fragmenten van het gedicht *Madelghijs' kintsheit*, bezorgd door jonkheer N. de Pauw.

Maar, houdt zich de Academie met voorliefde bezig met het ontdekken, bestudeeren, afschrijven en uitgeven van meesterstukken, die tot ons letterkundig verleden behooren, dan is het er nochtans verre van af, dat zij de belangen van den tegenwoordigen tijd zou uit het oog verliezen.

Zoo vestigt zij hare zorgvolle aandacht op de

studie der dialecten, die, veeltijds te recht, als eene welgevulde voorraadkamer beschouwd worden voor de algemeene levende Nederlandsche taal. Dit jaar heeft zij een merkwaardig werk laten verschijnen over *Het Roermondsch dialect*, gelijk zij verleden jaar eene prijsvraag heeft bekroond over de bastaardwoorden.

Van cenen anderen kant, ofschoon zij aan den eigentlijken strijd der staatspartijen vreemd is en vreemd wil blijven, kan zij niet vergeten dat zij deel maakt van de Vlaamsche beweging en ook niet onverschillig kan zijn aan eenen kamp, waaraan zij grootendeels haar bestaan te danken heeft. Daarom heeft zij de prijsvraag uitgeschreven voor het opmaken van eene verhandeling over de Belgische taalwetten, en het werk bekroond, dat haar daarover door den heer advocaat Prayon-van Zuylen werd ingezonden.

Dit werk, alhoewel, zooals wij daareven zegden, het in den prijskamp de kroon heeft weggedragen en verdiend, wijkt soms wel hier en daar af van de strenge onzijdigheid tusschen de staatspartijen, welke de Academie zich tot eene wet heeft gemaakt. Echter is het geen pleidooi vóór of tegen eene partij en draagt elke bladzijde de getuigenis dat schrijver ervan zich niet door politieke strekking van het echte Vlaamsche spoor heeft laten afleiden.

Deze uitgaven op zoo verschillig een letterkundig gebied hebben de gewone uitgiften der Academie noch verhinderd noch zelfs vertraagd.

Het *Jaarboek*, de *Verslagen en Mededeelingen* zijn op tijds verschenen.

Ook de boekerij der Academie groeit van dag tot dag aan. Het Staatsbestuur, de geleerde genootschappen van binnen- en buitenland, de leden van ons jeugdig lichaam wedijveren om zoo te zeggen in het verrijken van onzen boekenschat, en waar het pas geeft, laten wij geene gelegenheid ontsnappen om, bij aankoop van belangvolle werken, onze verzameling te verrijken.

Eene der ruime bovenkamers van het voormalig Dammansteen, nu tot zetel der Academie aangewezen, is tot bibliotheek ingericht en zal, alles laat het ten minste voorzien, binnen korten tijd ontoereikend zijn, te meer, daar zij ook moet dienen als zetel der bestendige Commissiën, waarin zich dit jaar de Academie, tot meerder gemak en regelmatigheid harer werkzaamheden, heeft verdeeld.

Het is mij een waar genoegen, en gij zult met belangstelling vernemen, dat de Academie onder mijn bestuur zich het prachtig borstbeeld heeft kunnen verschaffen van wijlen kanunnik David, geboetseerd door den beeldhouwer Leopold de Vriendt, van Borgerhout, die het voor het Davidsfonds van Lier in marmer moet uitvoeren.

Het is algemeen geweten dat de geleerde en hoogbegaafde Kanunnik de meeste jaren van zijn leven en de beste krachten van zijnen geest en van zijne wetenschap aan den vooruitgang van

de Vlaamsche zaak gewijd heeft, en dat hij, met vader Willems, sedert 1848 geene gelegenheid heeft laten ontsnappen om het Staatsbestuur te bewegen tot het instellen eener Vlaamsche Academie, waarvan hij zeker een der eerste bestuurders zou geworden zijn, indien dit vaderlandsch lichaam eenige jaren vroeger was tot stand gekomen.

Ook in den loop van het, nu zijn einde naderende jaar is, bij Koninklijk besluit, aan de Vlaamsche Academie de taak toevertrouwd den heere Minister, in dubbel getal, de candidaten aan te duiden, waaruit de jury voor den vijfjaarlijkschen prijskamp der Vlaamsche letterkunde moet genoemd worden, gelijk haar het jaar te voren was gevraagd de candidaten te kiezen, uit welke het Staatsbestuur de jury zou samenstellen voor den driejaarlijkschen prijskamp der Vlaamsche tooneelletterkunde.

Uit alles wat voorgaat, Mijne Heeren en Mevrouwen, zult gij met ons besluiten dat de Academie gerechtigd is zich geluk te wenschen met den uitslag van het afgeloopen bestuurjaar. Ook zou ze dit met een onvermengd genoegen doen, ware het niet dat zij ook dit jaar erg beproefd was geworden door het afsterven van twee harer beste medeleden, en wel het werkend lid, den heer notaris Stroobant, een der vurigste, oudste en machtigste strijders voor de Vlaamsche zaak, die meer dan wie ook heeft bijgedragen tot den groei en bloei van het Vlaamsch tooneel in Brussel en die,

als het ware met immer verjongde kracht en met nooit vermoeiden ijver, den strijd voortzette voor het herwinnen van de heilige rechten onzes Vlaamschen volks.

Het ander medelid, dat ons is ontvallen, was de vermaarde Noord-Nederlandschen schrijver J.-A. Alberdingk Thijm, buitenlandsch eerelid, wiens talenten hier te lande zoowel als in Noord-Nederland gekend en vereerd worden.

En nu, Mijne Heeren en Mevrouwen, geef ik, met het volste vertrouwen, in de handen van den geachten heer Emmanuël Hiel, het bestuur over, waartoe het vertrouwen der Koninklijke Vlaamsche Academie hem voor het jaar 1890 heeft geroepen.

De heer Hiel leest het volgende dichtstuk :

AGNES BERNAUER,

de Engel van Augsburg.

(Lyrisch Monodrama.)

INHOUD.

Agnes Bernauer, bijgenaamd « de schoone Bernauerin » of « de engel van Augsburg,» was eene eenvoudige badersdochter. De natuur had haar met al de bevalligheden der aanminnigheid en schoonheid versierd en de alles overwinnende liefde schonk haar het herte des jongen hertogen Albrecht III van Beieren. Hij voerde haar ten jare 1432 meê naar zijn hof te Straubing, en verlangde van al de wederstrevende verbonden edelen, en van de onderdanen zijner heerschappij,

dat zij haar als zijne wettige vrouw en hertoginne zouden huldigen. Ook Albrecht's vader, de Hertog Ernst van Beieren-Munchen, vernam de zonderlinge en koene keus van zijnen zoon. Hij vatte het voornemen op, dezen met Anna, hertog Erik van Brunswijk's dochter te doen trouwen. Te vergeefs bemoeide hij zich om den eenigen zoon dezer innig geliefde en even schoone als deugdzame vrouw, de eerzame Agnes, te doen verstooten. Getrouw aan de overleveringen van zijn vorstelijk geslacht, kon de vader de ontaarding des zoons, een der knapste en schoonste vorsten zijns tijds, niet begrijpen. Alleen tooverij kon zulke zondige liefde bewerkt hebben. Hij besloot dus dien echt geweldig te breken.

Arme Agnes, hoe duur moest gij de macht uwer schoonheid, den korten droom van uw geluk betalen! Drie jaren glans alleen waren u beschoren. Vol van zwaarmoedig voorgevoel over uw somber noodlot liet gij uw graf delven en het grafgewelfsel bouwen in de kerk der Karmelieten.

Op eenen herfstavond des jaars 1435 bevond zich Agnes, zonder haar gemaal, op het slot Straubing, en deze gelegenheid werd door de handlangers van hertog Ernst benuttigd om haar gevangen te nemen. Zij werd beticht van tooverij. Niemand gaf acht op de zielroerende bewijzen harer onschuld. Tot wat baatte hare verdediging? Waartoe hare betoogen van trouwe liefde, deugd en eerlijkheid? Haar moord was besloten. Den 12 October van hetzelfde jaar, in het bijzijn der edelen en der volksmenigte, werd Agnes, door beulenknechten gebonden, in den Donau geworpen. De baren droegen haar zwemmend tot den oever. Een beul schoot toe, greep haar met eene lange vorkstang bij het golvend gouden haar en hield haar onder de golven, tot zij verdronk.

Albrecht kwam aangestormd om ze te redden, te laat, eilaas! Hij wrook zich op het volk en op zijnen vader door bloedigen strijd, en verwoestte en verbrandde dorpen en steden. Om de verloren liefde des zoons weder te winnen, beval hertog Ernst zelf over het graf der vermoorde eene bidkapel te bouwen, en Albrecht stichtte haar, nog in hetzelfde jaar harer moord, dagelijksche missen, bij de Karmelieten te Straubing. Nog 12 jaren nadien, alhoewel dan om des vredes wille en op de aanzoeken van keizer Sigismond, getrouwd met Anna van Brunswijk, vernieuwde hij

de stichting en liet hij het gebeente der onschuldige vrouw in het voor haar gedolven graf dragen, en bedekte die heilige rustplaats met eenen marmeren grafsteen. Lang zong het volk van Agnes en Albrecht's rampzalige liefde.

Zie : « BROCKHAUS' *Conversations-Lexikon,* »
en « *Die Frau in der Geschichte von* IDA KLODOW.

AGNES BERNAUER.

Vrai amour ne change.
CHARLES D'ORLÉANS.

Zaal van het slot Straubing op den Donau.
Herfstavond van het jaar 1435.

AGNES *zingt.*

Hij dwaalt van mij zoo verre,
Ik denk aan hem altijd;
Gij, gouden hemelsterre,
Verklaar me waar hij rijdt.

Ik hoor den Donau ruischen
In mijn verliefden zin;
Ik hoor de winden suisen,
Die voelen, dat ik min.

Gij, sterre, Donau, winden,
Draagt hem mijn liefdezang...
Zingt, waar gij hem zult vinden :
Heur herte snakt zoo bang.

Het snakt, zoo bang verlaten,
Naar hem, naar hem alleen!

Vol angst, voor die mij haten,
Voor hem, vol mingeween.

Sprekend.

Ja, overzalig heeft hij mij gemaakt,
Te kort schijnt mij voor hem mijn daaglijksch leven,
Te kort de nacht; wanneer de morgen naakt,
Dan moest ik sterven, 'k zou mijn hemel geven
Voor hem! voor hem! die, tegen ieders wil,
Mij koos, mij, zijne Hertoginne noemde!
o, Herte, wee, ge trilt!.. Word stil, ja, stil!
Hij, die voor u die liefde niet verbloemde,
Zal u beschermen tegen gansch de wereld!

'k Gedenk nog, toen ik eerst hem heb ontmoet,
Hoe hij was met den glans der macht ompereld.
Hem volgde, ja, een rijke ridderstoet,
't Was Augburgs feest, mijn vaderstad. Bij vader
Stond ik.
« o, Schoonheidsengel, » sprak hij zacht.
Ik week... ik werd verlegen. Doch nader,
Ja, nader trad hij. 'k Viel in zijne macht,
De macht der liefde!
Vader mocht vermanen...
Zijn wijze woorden konden mij niet schamen!

Pooze.

Let, hoe de maan den stroom zoo teer beziet,
Hoor, klinkt daar niet het Donauschipperslied?

Donauschipperslied.

Rollen de golven op en af,
In den Stroedel verloren...
Duikelt de liefde daar in 't graf,
Hee! ze wordt weer herboren.
Zeg me, lieve bootsman mijn,
Of we nog ver van den draaikolk zijn?
Stuur, stuur stout door den blauwen stroom,
Liefde schuwt noch schrik, noch schroom.

Rollen de golven op en af,
In den Stroedel verloren...
Toen ik mijn herte minnend gaf
Werd mij de dood beschoren.
Zeg me, lieve bootsman mijn,
Of we nog ver van den draaikolk zijn?
Stuur verblijd door de blauwe baar,
Liefde voelt noch vrees noch vaar!

Rollen de golven op en af
In den Stroedel verloren...
Liefde! hee! vindt ze nijd en straf,
Mag men toch niet versmoren.
Aimij, liefste bootsman mijn,
't Schijnt dat we gansch in den draaikolk zijn?
Draai ik diep in den Stroedel neer,
Liefde! liefde redt mij weer.

AGNES.

Dit liedje zou me treurig moeten stemmen.
Jochij! ik ben verheugd; en noemt me 't volk :

« Een lichtekooi! » 'k laat niet mijn herte temmen
Door lastertaal en spot... een nevelwolk
Gelijk, die voor de zonne mijner liefde
Verdwijnt.
Ha, laat me zien, wat hij me schonk?
De schatten zijner moeder. Hee, hij griefde
Nooit haar gemoed, en toen ze stervend zonk
Op 't lijdensbed, dan moest ik haar genezen,
Zoo zegde hij, door mijnen zoeten zang...
Ach, lieve moeder, gij, gij, hemelsch wezen,
Verhoor thans uwer dochter zieleklank!

Zang.

Gij kent zijn hert, o moeder,
Zijn edel heldenhert,
Dat mij, als een behoeder,
Door u geschonken werd.
Hier, waar, uit 't fluistrend loover,
De roze geurend springt,
Hier is 't, vol mingetoover,
Dat hij mijn hulde zingt.
Gij kent zijn hert, o moeder.

Hier, in de rijke woning,
Waar rond de Donau spoelt,
Schenkt hij mij, als belooning,
't Geen mild zijn herte voelt.
Verwelken bloemenkelken,
En komt de winter aan,
Zijn hert kan niet verwelken,
Zijn liefde niet vergaan.
Gij kent zijn hert, o moeder.

Sprekend.

Ziehier haar schrijn, dat was der liefde loon.
o Laat me zien, hier voor den spiegel... Heere!
o Heere! met die kroon, 'k ben schoon, ja, schoon
als Hertogin! Mijn Albrecht, mij ter eere,
Wat deedt ge! zie, dit paarlensnoer, hoe rijk!
Die banden om mijne armen, in mijne oogen
Verblindend stralen...
Waarom werpt men slijk
Op mijnen naam? Ik, die, vol mededoogen,
De schaamlen nooit vergeet? — In Albrecht's naam,
In zijnes vaders naam, wil ieder helpen?
Ach, waarom haat die mij, en treft zijn blaam
Mijn hert... 'k Misleidde niet zijn zoon, en stelpen
Wilde ik diens vaders kwalen, toen hij leed.
Mijn Albrecht, ach, ik heb thans misgesproken;
Want, is voor mij uw vader streng en wreed,
Ik bid voor hem... zoo wordt mijn hert gewroken.

Knielt voor een Lievevrouwenbeeld en bidt.

o Moeder, gij, der smerten! vermurwt zijn vaderhert;
Straal daar uw milde goedheid, waar hij gefolterd werd;
Heb ik voor hem misdreven, ik wilde toch geen kwaad;
Hij schenke mij vergifnis in plaats van wrok en haat!
Ik kniel voor uwen outer, met volle dankbre borst;
Ik heb naar vaders vriendschap, als naar de liefde, dorst,
En Moeder, zuivre maged, die alle moeders mint...
U zal ik eerlang offren mijn langverwachte kind.

Rijst op.

Ja, 'k voel het, ik zal kortlings moeder zijn.
Een erfgenaam te schenken... Albrecht's vreugde?
Zijns vaders vreugde?...
Neen ! o folterpijn !
Ik ben niet adel.
Wat mijn hert verheugde
Daareven, ach, verzwindt...
Voor mijn gezicht verschijnt
Het beeld van mijn bedrukten vader,
Hij, die mij noemde : « liefste schoonheidslicht !
« Zijn engel zoet ! » is maar een arme bader.

Pooze.

Een vorst... ik kan geen vorsten baren, neen !
En schoon, als 't hemelsch blauw, mijne oogen vonklen,
Toch zijn ze roodgerand door smartgeween
En angst... Want 'k voel, als slangen, rond me kronklen
Den haat, den nijd, den laster, 't vuig verraad...
Bang voorgevoel deed me mijn graf reeds stichten
Ter Karmelietenkerk... zijn de eedlen kwaad
Daar ik niet edel ben ! ik ken toch plichten
Des adels, want der liefde hemelmacht
Maakt alles edel, wat ze mild betoovert.
o, Wen hij in mijne armen minnend smacht,
Dan heb ik, Albrecht, gansch 't heelal, veroverd.

Droomend, dan opschietend.

Wat!.. Wat!... 'k hoor klokken klinken lang en luid,
Het volk krioelt ter Donaubrug te zamen,
Mij dunkt, het roept : lang leve onze Albrecht! uit.
Het mengelt zingend, roemend, onze namen...

Volkslied in koor gezongen, in de verte.

Daar rijden drie ridders uit Munchen, zoo schoon;
Ze rijden tot voor der Bernauerin woon :
Bernauerin zijt ge binnen, ja, daarbinnen?

Zijt ge daarbinnen, zoo treed nu maar veur,
De Hertog wacht buiten voor uwe deur,
Met gansch zijn hofgezinne, blij van zinnen.

Zoodra de Bernauerin, die stem had verstaan
Een sneewit hemdeken trok zij aan
Om voor den Hertog te treden, ja, te treden.

De zang zwijgt.

AGNES.

Ha! 't is mijn Hertog! hij keert van de jacht!
Welkom, Albrecht, 'k heb u zoo lang verwacht...
Mijn Albrecht, mijn Hertog, in angsten en zorgen,
Met de liefdevlammen gepijnigd, verborgen...

't Volksgezang herneemt.

Zoodra de Bernauerin voor de deure kwam,
Drie stoute ridders ze daar vernam :
« Bernauerin stort uw gebeden, ja, gebeden! »

AGNES.

Het volksgewoel neemt toe, de klokken luiden,
Is 't Albrecht niet? Ik hoor getier, gevloek!
En woester zingt men. Wat moet dat beduiden?
Ach, Albrecht! zijt ge dan naar mij op zoek?

Het volksgezang herneemt somberder.

Ei, wilt ge gauw den Hertog begeven,
Of wilt ge laten uw frisch jong leven,
Verdronken in het Donauwater, ja, water.

AGNES, *zingt moedig en opgetogen.*

Nooit zal ik den Hertog, mijn Albrecht, begeven,
Al moest ik laten mijn frisch jong leven,
Verdronken in het Donauwater, ja, water.

Volksrumoer.

AGNES.

Hoor, welk gekraak, daar vliegt de poort aan stukken!
Ze stormen op de trappen, woest en wild!
Ze huilen : tooverij en moord! ze rukken
Naar mij! naar mij! naar mij!
Hoe 't volk gestild!
O, Albrecht, Albrecht! hebt ge mij verlaten,
Voor deze snoodaards, die mij doodend haten?
Staat, lafaards! Albrecht is mijn!
En ik ben zijn!...
Dat hij dra verschijn'!
Mijn fiere Hertog!
Raakt mij niet... aanziet mijn smert toch...
Wij hebben elkander trouw versproken,
En deze trouw wordt nooit verbroken!

Het volk is in de zaal gerukt. Ridders, opgezonden door Hertog Ernst van Beieren, Albrecht's vader, binden Agnes, die wederstand biedt.

AGNES.

Ha, ge wilt me binden?
Eer zult ge, roovers, mij verslinden.
Bezoedelt mijner armen schoonheid niet;
Ze werden slechts door hem gekust,
En raakt mijn gouden lokken niet!
Ziet, beulen, ziet
In 't diepste mijner oogen... dat uw wrake word' gebluscht,
Door liefde, die uit mijne reine ziele gloeit!
Voor hem! voor hem! mijn Albrecht goed,
Met gansch den gloed,
Waarmeê de Moeder Gods haar zones gramschap boeit!

Ha, ge sleurt me meê!
Albrecht naak!
Wee! o wee!
Vrees zijne wraak!
Ge sleurt me voort,
't Is ongehoord!
O wee!

Tooneelverandering. Brug over den Donau. Woelend en woedend volk. Agnes gebonden, knielt tusschen beulen.

Volksrei bij 't kleppen der alarmklok.

Stert in 't nat,
Tooverkol!
't Zwalpt en spat,
Schuimend dol,
Op en af!

't Slokt u in,
Sterf ten stroom,
Toovermin,
Valsch gebloemt,
Schoon geroemd
Tooverdroom,
Drijf ten stroom
Op en af...
Wees in 't graf,
't Rustloos graf,
Tot uw straf,
Steeds gedoemd!
Steeds gedoemd!

Onder het gejuich en het gehuil van het volk werpt men Agnes in den Donau.

Verscheidene stemmen tusschen het volk :

Wee! de blauwe baren brengen haar aan 't strand;
Hoe hare gouden lokken vlotten op het schuim;
Wat is ze schoon! ze worstelt met de kleine hand.
Ze landt! Ha! ze is gered... wee! ze blikt naar 't hemelsch ruim
Haar ooge gloeit als blauwe branding...
Men laat ze doen! 't is schandig!
Hoor, ze bidt diepsmeekend...
Ha! een beulenknecht naakt wrekend...

AGNES, *verdwaald, biddend aan het strand.*

Ik schonk, zoo mild en rein, mijn jeugdige eer,
o Heer!
Mijn geest wordt thans verrukt door harpen en cimbalen;

Mijn herte zingt, vervuld met nachtegalen...
Mijn Albrecht komt ge mij ten hemel halen?.
o Heer!
Hoor mijnen laatsten zucht...
Laat mij eerst schenken 't licht aan onze vrucht.
o Heer!

Ze wordt door den beul terug in 't water gestooten.

AGNES.

Wee! ons kindje teer!

Ze verdrinkt.

Verscheidene stemmen.

Ha! Ha! de beulenknecht
Drukt ze onder 't water... dat is recht!
Welk gespartel! welk geplons!
Weg is de tooverslons...
Jochij, ze is dood!

In de verte ontstaat langs alle zijden een hevige brand; hij nadert en dreigt de stad te verslinden.

't Volk vluchtend en angstig :

o, Nood! o nood! o groote nood!
Rondom golft en grolt de brand...
De stad is overend.
Kindren jamren, grijsaards kermen;
Wee! erbermen! wee, erbermen!
Albrecht, als een heltrawant,
Komt aangerend
Met zijn duivlenheir,

Als een gramme leeuw,
Dwars door den brand!
Wee! wee! wee!

Krijgsmannen, kervend tusschen het volk, tieren dol:
Wraak! wraak! wraak!

Vluchtend en vallend volk, vol ontzetting :
Wee! wee! wee!
Dat God ons bewaak!
Ze stampen, als rammen,
Dwars door de vlammen...
En plettren grijsaards en vrouwen en kinderen ter neer.
o Heer!
o Volk, hier baat geen tegenweer...
Dat God ons bewaak!.. ons bewaak!

Algemeen gejammer, versmacht door het donderend geroep :
Wraak! wraak! wraak!

AANTEEKENINGEN.

Rollen de golven op en af,
In den *Stroedel* verloren.

Stroedel. De Duitschers zeggen : *Strudel.* Al de Donauvaarders hebben hooren spreken van den « *Strudel und Wirbel* » in den Donaustroom. Het beteekent : draaikolk. — Ik heb gemeend de Duitsche benaming te mogen behouden.

Het lied, dat het volk eeuwen lang zong over de ramp der schoone Bernauerin, vangt aldus aan :

Es reiten drei Herren zu München hinaus
Sie reiten wohl vor der Bernauerin haus,
« Bernauerin bist du drinnen? ja drinnen? »

En eindigt aldus :

So wollen wir stiften eine ewige Mess,
Dass man der Bernauerin nicht vergess,
Man wolle für sie beten, ja beten!

Over veel-schrijven, in zake van Fraaie Letteren, door Dr. AMAND DE VOS.

I

Tien jaren geleên, op eenen avond van eenen der Congresdagen, te Mechelen, aan de zij van CONSCIENCE, met eenen kleinen kring van letterkundigen aanzittend, hoorde ik, in den loop van een druk onderhoud, van hem de volgende woorden, die mij immer in 't geheugen zijn blijven hangen : « Ik weet niet », zei CONSCIENCE, « wie, na mijne « dood, ons Vlaamsch volk zijnen dagelijkschen « schotel van lezing zal gereed maken ».

TEIRLINCK en STIJNS hadden te dien tijde nog weinig van hen doen hooren, en POL DE MONT was ook nog piepjong. Ik heb, sindsdien, herhaaldelijk op die weemoedige ontboezeming der onrust van den spreker nagedacht; en, ofschoon de schrijvers van boven de honderd boekdeelen, als hij, zeldzaam zijn, kan ik toch maar niet in de bekommering deelen, door onzen grooten voorganger, — zijn allengs naderend eind voorziende, — hier aan zijne jongere volgers uitgedrukt.

Eerst en vooral zouden wij bemoedigend kunnen antwoorden, dat CONSCIENCE zelf, door de reeds bestaande drukken en de menigvuldige herdrukken

zijner beste schriften, ook nog lang na zijn overlijden zal voortgaan, geest- en vooral hartspijs aan dezelfde en aan altoos andere lezers toe te dienen; en wel niet slechts werkdaagsche karnemelksoep of aardappelen met pellen, — maar menig zondagsbrokske; ja, meer dan eens kermistaart.

Immers, een goed boek is niet als een stuk doek, als een jak of een frak, die, eens afgedragen en versleten, voor niets meer dienen kan, dan voor de voddenmand; niet meer kan herweven of hernaaid, maar, na herhaalde en eindelijk vruchtelooze verstelling, door een splinternieuw kleedingstuk, uit splinternieuw laken of katoen, moet vervangen worden.

Een boek is evenmin als een koek, die, eens verorberd, versch gebak uit andere tarwe noodzakelijk maakt. Zijn oude doeken en oudbakken koeken maar uitschot meer, oude boeken zijn veelal even goed als jonge, ja, beter soms; weleens de beste zelfs, omdat zij de proef des tijds, de wisseling der gevoelens, den strijd of den storm der gedachten en de beten der critiek verwinnend hebben doorgestaan. De drukkunst, sedert vier eeuwen, hernieuwt en vermenigvoudigt het boek tot in 't oneindige, en behoedt het voor vernietiging. Is het zoo gelukkig, te kunnen worden heruitgegeven, gedurende 't leven van den schrijver, het kan aldus daarenboven door hem zelf gezuiverd, ge-

wijzigd, vervormd, verbeterd, en, trapsgewijze, zoo dicht mogelijk bij de volmaaktheid naderend, herschapen worden.

Nevens, onder en, ja, ook boven CONSCIENCE, staat eene niet weinig aanzienlijke keurbende kunstenaars van het geprinte woord, zijne voorloopers of tijdgenooten, in Dietsch België en in Holland. Als ik ze moest optellen, wist ik niet met wien beginnen en eindigen. De doorluchtige schrijver van *De Leeuw van Vlaanderen* kan toch niet gemeend hebben, dat hij zelf en al die gestorven of nog levende letterkundigen, in al de klassen des volks, reeds genoeg doorlezen of bekend zijn? Dat zij tot op den draad zijn afgewold en dat hunne en zijne drukvellen enkel nog voor boterpapier kunnen verkocht worden? Zouden er niet eer lezers aan de boeken, dan boeken aan de lezers ontbreken?

De geslachten volgen, overigens, elkander op, en voor elk nieuw lezer is een oud boek ook weer nogeens nieuw. Ja, een waarlijk goed boek wordt meermaals door dezelfde personen herlezen; evenals een geliefd concertstuk gedurig hervraagd en herspeeld, en een meesterlijke opera honderden malen weer, van eeuw tot eeuwe, vertoond wordt.

Dagelijksche, alledaagsche leeskost is er, dunkt mij, van stonden aan, in genoegzamen voorraad, zoomet in overdadige hoeveelheid, voorhanden. Is

het evenzoo met kostelijker, smaakvoller, voedzamer, verkwikkelijker feestgerecht gelegen? *Non multa, sed multum* is altijd eene gulden spreuk geweest. Is het oorbaar, dat onze huidige Vlaamsche schrijvers, vooral, er op uit zouden zijn, om vele dingen te schrijven, iets wat gewoonlijk, zelfs bij de meest begaafden, het goed-schrijven hinderlijk is?

Merk wel, dat ik, bij 't opperen dezer gewichtige vraag, bepaald onze eigenlijke schrijvers*kunst* bedoel; niet onze nut-, maar wat ik mij veroorloof te noemen onze prachtlitteratuur, — degene die vooraf den eeredienst van het schoone, van het ideale is toegedaan; letterkunde van de verbeelding en het gevoel, omvattende : romans, novellen, tooneelwerk, berijmde of onberijmde poëzie, en wat met al deze vakken samengaat, als de kronijk en studie daarvan, benevens de biographie van de voornaamste virtuozen der taal. Kortom, ik beoog de weelde der beeldende Letteren alleen.

Wat overige afdeelingen der letterkunde betreft, waar het hoofdzakelijk om naakte waarheid, om leering en kennis te doen is : polemiek, geschiedenis, propaganda, oudheid-, volks-, taal-, natuur-, schei-, genees-, heelkunde, enz., enz., daarover handel ik hier niet. Ik breng terloops verdiende hulde aan de noeste, louter wetenschappelijke bedrijvigheid, ook van velen onzer academieleden : leeraars, historievorschers, archivisten, philologen, rechtsgeleerden en bibliophilen. Doch dat onderwerp wensch ik buiten deze mijne beschouwingen

te laten. Ik wil niet pogen of begeren, het eindeloos getal boeken en tijdschriften in te doen krimpen, die over alle slach van practische stoffen loopen; van hooge wiskunde en wijsbegeerte af, tot over duivenmelking en zamelarij van postzegels toe.

Onze litteratuur, nu, hoe beperkt ook in haren betrekkelijken omvang, maakt een deel uit van de algemeene wereldkunst, van den gemeenschappelijken schat, van welken min of meer volledige verzamelingen in sommige groote boekerijen vereenigd werden. Wij zijn immer nog maar in de XIXe eeuw onzer tijdrekening, en ziet eens wat verbazende menigte geesteswerken, middelmatige, gemeene, soms, ja; maar ook uitbundige, voortreffelijke, tot nu toe reeds opeengestapeld liggen! Gij staat verstomd en als overweldigd, als ge nog maar even de Gentsche boekenzaal van den beuk der oude Baudelookerk binnentreedt. De boekenmassa's bersten er langs alle kanten uit, en er moet altijd nieuwe plaats voor immer nieuw inkomende werken geruimd worden. Hoe onze achtbare medeleden, de Heeren VANDER HAEGHEN en ARNOLD er niet in en onder versmachten, is mij een raadsel. Er zijn stellig wonderen van geduldige schifting en rangschikking noodig, om in dien doolhof niet, hals over kop, verloren te loopen.

Bedenkt eens, wat al blijvende schriften in de verschillende landen van Europa reeds werden voortgebracht.

Van heden af aan wordt een gewoon menschenleven te kort, om degelijke kennis te nemen, enkel nog maar van de uitstekendste voortbrengselen der eerste schrijvers van gister en vandaag. Wie slechts even een weetgierigen blik rondwerpt in de hedendaagsche letterkunde van Engeland, Frankrijk, Scandinavië, Duitschland, Italië, Spanje, Griekenland, Rusland en tevens der Dietsche gewesten, moet alreede zooveel, dat lezenswaardig is, ongelezen laten liggen; al had hij ook niets anders te verrichten dan voor de Fraaie Letteren te leven.

Alleen *Das Magazin für die Litteratur des In- und Auslandes*, en maar sedert einde Juni van dit jaar, vermeldt, vertaalt en bestudeert werken van beteekenis, bij dozijnen. Zal ik u, tot staving, de lange reeks opsommen? Het ware om er van te schrikken.

Laat mij toe, dat ik, in 't voorbijgaan, enkele der namen hunner makers van tusschen de schaar uitkies. Ik vrees niet, een oogenblik u te vermoeien misschien, met ze zoo maar bloot op te noemen, kort achtereen. Ik zal snel een eindje slechts aaneenrijgen van dit koralensnoer van talentrijkdom en dichterglorie. Er is maar met volle hand in het kleinoodieënkistje te grijpen. De talrijkste nog, niet immer de minst kostelijke, laat ik onaangeroerd.

Van Fransche mannen, als ons min onbekend zijnde, spreek ik nieteens. Een legioen zijn er van dezulken alleen.

Voor de taal van SWINBURNE en OUÏDA, van BRYANT en WHITMAN, ontmoeten wij voornamelijk, in dit vijfmaandig overzicht : JULIAN STURGIS, RICHARD DOWLING, MARION CRAWFORD, RIDER HAGGARD, EMELY E. READER; — EDWARD BELLAMY, ARTHUR SHERHURNE HARDY, T. WEIN MITCHELL.

Voor de sprake van HAMERLING en FREYTAG : WILHELM JENSEN, JENNY NEUMANN, HANS LANDE, C. KARLWEIS, HERMANN GOSSEK, ISOLDE KURZ en haar vader HERMANN KURZ.

Voor het vaderland van DE AMICIS en CARDUCCI : MATILDA SERAO, GABRIËL D'ANNUNZIO, LUIGI CAPUANA, DOMENICO CIAMPOLI.

Voor het Poolsch : K. L. LASAREWITSCH, SIENKIEWICZ, JESKE-CHOINSKI, SZYMANSKI.

Voor het Noorden : GUSTAV AF GEYERSTAMM, HENRIK JAEGER, KARL SNOÏLSKY, CONSTANTIUS FLOOD, JOHANNE SHÖRRING, ERNA JUEL-HANSEN, THERESE STUTZER-SCHOTT.

Verders, ondereen in mijn geheugen : JAROSLAV VRCHLIECKY, J. JASSINSKY, MAX OSTERBERG-VERAKOFF, LUDWIG TOLNAI, CARL CORONINI, Frau H. KELLER-JORDAN, BJARNE-P. HOLMSEN; den Hongaar ALEXANDER BRODY, den Finlander K. A. TAVASTSTJERNA; en, ja, den Chineeschen Generaal TCHENG-KI-TONG.

Tot boven IJslands misten glinstert, als pool gestarnte, de namengroep van PALSSON, THORSTEINSSON, JOCHUMSSON, GRÖNDAL, THOMSEN, HAFSTEINN, G. THÓRAREN, EYJÚLFSDÓTTIR en EYJÚLFSSON.

In deze onze bij uitstek letterkundige vereeniging zelve, en wel bepaald aan diegenen mijner waarde medeleden, die als kunstenaars in de geschreven sprake te boek staan, stel ik beurtelings de vraag, of wij allen van al deze uitgelezen personnages heel veel hoorden, tot nu?

Ik vraag het vooreerst aan het onvermoeilijk paar geleerden, dat zooveel zocht en vond en dat nog bloemen van poëzie te kweeken wist in de ontginningen der geschiedenis (1); aan onzen tempelharpenaar, doordrongen van VONDELs geest (2); verder wend ik mij tot den jeugdigen werker, die ons altijd voort iets te leeren geeft over *Taalstrijd hier en elders*; maar zijn « Vlaanderen bovenal », « dat hij nooit vergeten zal », « zoo hartlijk lief » heeft (3); ook tot den dichtluimigen kloosterling, wiens duo van *Luit en fluit* ons van in de Kempen, met wierooklucht uit sparrebosch en heide, tegenwoei (4).

---

(1) FRANS DE POTTER en JAN BROECKAERT.
(2) Dr. HENDRIK CLAEYS, pr.
(3) THEOPHIEL COOPMAN.
(4) Kanunnik S. DAEMS.

Onzen veteraan vergeet ik niet, den taalminnenden wetgever, die, lang geleden, in de prille levenslente, het Vlaamsch meisje toezong :

Daal niet van uw rozentroon,
Gij, de liefste bij de lieven;
Ruil uw kroon van madelieven
Nimmer voor een lauwerkroon (1).

En hem, die de onvergeten verzuchting neurde :

O ruischen van het ranke riet!
Och! wist ik toch uw droevig lied!

den man, wiens uitgebreide taalkennis hem toelaat zoo gezellig om te gaan met zangers en zieners van wijd en zijd (2).

Hem ook, den Aldietscher, die ons door zijne *Reisbrieven* liet meeleven met hem in het broederlijke Noorden, in de streken van ŒHLENSCHLÄGER, TÉGNER, ANDERSEN, BJÖRNSTJERNE-BJÖRNSON en IBSEN (3); aan den forschen bard van den *Lucifer* (4); aan mijn liederlievenden gouwgebuur uit het Land van Waas (5); voorts, aan den dagbladmeester, wiens *Eerste Zangen*, sedert veertig jaar, door zoo talrijke volksverhalen, in wedijver met ÇON-

(1) J.-A. DE LAET.
(2) GUIDO GEZELLE, pr.
(3) Dr. C.-J. HANSEN.
(4) EMM. HIEL.
(5) A. JANSSENS.

SCIENCE, werden opgevolgd (1); eindelijk, alphabetisch achteraan, den zoo nauwgezetten verzensymmetrieker, die arabesken van Oosterschen vorm nasneed, met *Zonnestralen* van 't Westen doorvonkeld (2); — aan hen allen, die zoo nieuwsgierig belang stellen in het schoone, vraag ik of wij alles weten van bovengenoemde en zoo menige andere laatstgekomen geestverwanten, bij nabuur en vreemde? Ach! zij weten, helaas! nog veel min van ons! Hebben wij zelven, dus, niet veel te lezen, te lieven en te loven van anderen, eer wij nog veel schrijven zullen? Is het niet jammer, dat één meesterstuk onzer geliefkoosde kunst ons verborgen moet blijven, ons verlangen en onzer bewondering ontsnappend?

Alle dagen, in de letterkundige tijdschriften, komen wij, ons nog onbekende, namen tegen van verdienstelijke, ja geniale mannen en vrouwen. Iedere week worden pasgeboren werken aangekondigd. De opgaaf alleen der titels van den inhoud gener tijdschriften vult kolommen in sommige bladen op. Hoe meer talen men kent, hoe min die overvloed overzienbaar wordt. En bij de tegenwoordige ontwikkeling der beschaafdheid, bij de

(1) Dr. AUG. SNIEDERS.
(2) J.-A. VAN DROOGENBROECK (*Jan Ferguut*).

verbreeding en verhooging aller bekwaamheden en de steeds aangroeiende betrachting der kunst, neemt ook het aantal schrijvers en de ophooping van 't geschrevene zoo veel meer toe, dan vroeger 't geval kon wezen.

Indien het zoo nog eene eeuw of wat voortgaat, — en afnemen zal het niet, — zoo worden onze nazaten, niet alleen, als wij reeds, onder een zondvloed van middelmatigheid. in eene overstrooming van slijm en slijk; maar onder sneeuwlawienen van meesterstukken bedolven.

Ik las, dezer dagen, in eene *Litterarische Rundschau*, dat er in Duitschland zijn : « ongeveer zeshonderd romandichters, romanschrijvers en romanfabrikanten ». En de steller van het overzicht vraagt zich af : Wie zal dat alles lezen? « *Wer soll das alles lesen, oder viel mehr hastig überfliegen, nur kosten, um sich ja nicht den Appetit an all den anderen leckeren Gerichten zu verderben, die da noch kommen sollen?* »

De duur van het leven, echter, en de vrije stonden in dat kortstondig bestaan, worden, helaas! niet verlengd; maar blijven ons hoe langer hoe gevoeliger karig toegemeten.

Hoevelen, — allen, zal ik maar zeggen, — moeten eene keus doen in de lezing alleen van de bijdragen der alreeds uitgekozen, weinige tijdschriften, waarop zij zelven of hun genootschap zijn ingeschreven! En keur is er genoeg van. Volgens onlangs door den Heer MAURITS VAN LEE gegeven

mededeelingen aan een Akensch blad, verschijnen er, in het kleine Belgenland alleen, 872 nog maar periodische drukschriften! (*Illustrirte Zeitung*, 23 Nov., 1889).

Hoevele lieden hebben ternauwernood snipperminuutjes genoeg, om slechts een deel van een dagblad eens te doorloopen!

Onze kostbare dagen worden weggeroofd in aanhoudende beroepsbezigheden, zorgen en zaken; door broodwinning, door staatkunde en wetenschap, door het beoefenen of bewonderen van andere dan letterkunst: muziek, schilder-, teeken- en beeldhouwkunst; ook door verlet en onvermogen, uit hoofde van krankheid; om niet van de onmisbare poozen te gewagen, welke moeten uitgespaard voor ontspanning en vermaak, voor noodige rust en zalig niets-doen, die gebiedend hun part vergen en ongestraft niet kunnen verwaarloosd worden.

De mensch, neen, leeft niet slechts van het roggenbrood zijner stoflijke genoegens; maar nog veel min van de pasteitjes der kunst alleen. Het smakelijkste en pittigste dient ook, daarenboven, het matigst genuttigd en genoten te worden; ofschoon die godenspijs ons noodig zij tot onze loutering, en ons de vleugelkracht verstrekken moete, om boven den modderpoel van 't gemeene te kunnen zweven.

Ach! om even op de hoogte te blijven der hedendaagsche, zoo belangwekkende voorvallen op staatkundig en maatschappelijk gebied nog maar alleen, is de lezing ten minste van vier dagbladen: een

socialistisch, een progressistisch en twee behoudsgezinde (een liberaal en een clericaal) onontbeerlijk. En, behalve in den spoortrein, of op de stoomboot, kan die taak niet volbracht worden, zonder merkelijk offer van tijd.

Bij bouw-, snij-, teeken-, toon- en schilderkunst is overvloed van voortbrengst eer begeerlijk dan bedenkelijk; daar iedereen hare schoonheden, dikwijls al kuierend of het gewone leven onafgetrokken voortlevend, in huis en straat, in kerk en kasteel, op markt of plein, genieten kan.

II

Maar, is het wenschelijk, hervraag ik, dat er, ten huidige dage, in de toestanden, gelijk ze nu algemeen daar zijn, hoe meer hoe liever kunstwerk met de pen aan het licht kome? Ware 't niet beter, in 't belang der kunst zelve, dat elke letterkunstenaar meer dan ooit er zich op toelei, instee van den overtolligen ballast grooter te helpen maken, en daardoor de bestaande kostbaarheden te doen veronachtzamen; instee van de beruchtheid van veelschrijverij te bemachtigen, integendeel de eerekroon te winnen, die slechts door het onbetaalbaar, zeldzamer kleine, reine, — door allerkeurigst puikwerk alleen, te bereiken is?

Er is, immers, toch ook al gebleken, dat zelfs van de reuzenmeesters uit vroeger en later tijd, die

elk alleen eene boekenkast met hunne schriften vullen, zooveel toch in den vergeethoek wegviel. Hoeveel boeken van VOLTAIRE, van CHATEAUBRIAND, van DUMAS, HUGO, LAMARTINE, DICKENS, TURGÉNIÈFF, BILDERDIJK, VONDEL, BEETS, VAN LENNEP, Mevr. BOSBOOM-TOUSSAINT, CONSCIENCE, enz., zullen blijven bovenzwemmen in de branding van den stortval der toekomende tijden?

En hoe menigen zijn er niet, welke met eene kleine nalatenschap, als VERGILIUS, HORATIUS, OVIDIUS, LUCRETIUS, onvergankelijke glorie verwierven! De *Vicar of Wakefield* was voor OLIVER GOLDSMITHs vermaardheid, *De imitatione Christi* voor THOMAS A KEMPIS', *The case of Uncle Tom* voor Mrs. BEECHER-STOWEs en *Le mie prigioni* voor SYLVIO PELLICO's roem genoegzaam.

Twintig verzen van een dichter, zei CHATEAUBRIAND, in zijne *Mémoires d'Outre-tombe*, kunnen volstaan om hem onsterfelijk te maken.

Sommige bladzijden van SHELLEY, HOOD, HELENA SWARTH, SULLY PRUDHOMME, BOUILHET, PAILLERON, MULTATULI, DE GEYTER, DE MONT, VAN BEERS, S. GORTER, GEEL, VAN MEURS, en wie ook mij thans niet voor 't geheugen komt, zijn toereikend, om hen eeuwig in het aandenken der nakomelingschap te doen leven.

De befaamde Fransche criticus BRUNETIÈRE schreef evenwel eens, in de *Revue des deux mondes:* « *Si l'on est capable de beaucoup écrire, il faut écrire beaucoup.* » Goed! beaam ik volmondig;

maar alleen op uitdrukkelijke voorwaarde, dat met veel-schrijven ook onberispelijk schrijven samenga.

Een genie, gelijk er alle duizend jaren wellicht maar één verschijnen kan; dat meesterstukken, in hun geheel en in hunne deelen volkomen, al spelende voortbrengt, en als bij tooverslag uit het niet roept; zou aan de goddelijke roeping te kort blijven, door het inperken zijner grenzenlooze vruchtbaarheid. Van zulk een zou men ook, met evenveel kans van slagen, karigheid en sparigheid vorderen, als te vragen aan de sterre Sirius, dat zij onder een domper wegkruipe; en den bliksem te verzoeken, in een glimvorm, — of den Atlantiek, in den Bellemschen Zwanepoel te willen veranderen.

Maar veel schrijven en tevens middelmatig of slecht, zoo iets kunnen kooldragers en metselaars ook.

Indien de letterkunde, — de eigenlijke kunstlitteratuur altoos, — in groote landen, aan overvoortbrengst, na verloop van jaren, lijdt of lijden zal, -- niettegenstaande hare schrijvers bij hun eigen volk en ook bij vreemde volken veel opgang maken; hoe moet het gesteld zijn met kleine landjes, welker taalgebied betrekkelijk zeer eng is, als Denemarken, Zweden, als Noorwegen, Polen, enz.; de Nederlandschkennende streken vooral, en, meer bepaald, ons verkneuteld, verknutseld, verbasterd Vlaamsch-België, waar onze eigen dichters,

behoudens nu en dan eene schaarsche uitzondering, nieteens door hunne eigen taal- en tijdgenooten vermoed, genoemd of gelezen worden? — Ziehier een klein exempel, dat vrij wel de maat geeft van de verregaande onkunde van ons volk, waar het zijn bijzonderste litterators geldt. Aan een ambachtsman der gemeente Nevele, eenen, die lager onderwijs had genoten, vroeg ik eens naar de gezusters LOVELING, in wier buurt hij zijn leven lang had gewoond. Hij berichtte mij, onder meer, dat hij had hooren zeggen, dat zij eenige verzekens gemaakt hadden. Maar hij was er niet zeker van, of het waar was.

Hoe is het immers, vooralsnog, hier algemeen met het lot onzer Fraaie Letteren gestaan en gelegen? Ik huiver terug voor den vreeslijk onpoëtischen toestand. De regel is, dat een Vlaamsch-Belgische schrijver, zelfs een die bijval weerd is, niet of nauwelijks de kosten zijner uitgave door het beloop van dezer opbrengst kan dekken.

Hij moet in eene wel voorziene beurs kunnen putten, of het openbaar-maken zijner schriften wordt hem stoffelijk ondoenbaar. Uitgevers, die er iets aan wagen, zijn hier zoo zeldzaam als groene raven. Dit is inzonderheid waar voor schrijvers, die bij uitstek zelfstandig denken en spreken, en aan geenen leiband van leerstellige willekeur, 't is gelijk van welk soort, willen

gesleurd worden. Enkele, weinig talrijke werkjes worden aleens, wel is waar, door 't Davids-Fonds op het buitengewoon cijfer van boven de zeven duizend, en door het Willems-Fonds op omstreeks vier duizend exemplaren getrokken en verspreid; maar daarvoor is het noodzakelijk en hoofdzakelijk, dat ze, van den eenen kant, streng en stipt rechtgeloovig, — van den anderen, juist gepast, niet al te stout ongeloovig, — ofwel dat ze teenemaal onzijdig zijn. In de meeste gevallen hierbuiten ondervinden wij, dat eene ellendige oplaag van vier tot vijf honderd afdruksels wel in een onbepaald getal van jaren uitgeput raakt, ja; maar onder beding, dat de auteur de helft zijner uitgaaf, als een gifte, wegschenk'. Doch, dan is hij nog niet zeker, dat zijne presentexemplaren worden opengesneên of naar verdienste gewaardeerd.

In onzen tijd van barre zelfzucht en ergerlijk winstbejag, verstaan velen moeilijk elke soort van vrijgevigheid. De meesten zijn er niet ver af, te denken, dat een schrijver, die zijne boeken weggeeft, zelf die van geene aanzienlijke waarde moet schatten. Velen misachten, overigens, wat hun zelven geen cent kost; en wat hun iets moet kosten, laten ze maar liever daar.

Aanzienlijken, mannen wier staat en stand hun het aanmoedigen van kunst en Letteren tot plicht maakt, en van wie men althans nooit eene onbeleefdheid verwachten zou, laten zich weleens een boek, als hulde van den maker, toeschikken,

zonder nog maar, in ruil, en voor allen dank, hem hun kaartje, ten teeken van aanvaarding, te zenden! Ik weet zelfs een letterkundige, die, na dat hij van eenen dorpgenoot een paar van dezes werken had gekregen, onbeschaamd genoeg was, den gever, drie jaar nadien, te zeggen, dat hij ze nog niet gelezen had!

Als er een pas gedrukt boek, nu, vooral van een onbekend schrijver, uitkomt, moet het natuurlijk vooraf worden aangekondigd. Prospectussen der boekhandelaars worden weinig in acht genomen en, van tien keeren wel negen, in de scheurmand gegooid.

De opstellers van dagbladen en tijdschriften, die, bij uitzondering, een exemplaar van het verschenen werk mochten gezien hebben, zullen er toch stelselmatig hardnekkig over zwijgen, zoolang er geen afdruksel, of, dikwijls, geen twee afdruksels naar de Redactie kosteloos en vrachtvrij zullen zijn gezonden. Het boek moge merkwaardig zijn, ongewoon, oorspronkelijk, al wat gij wilt; geen exemplaar, geene recensie!

Eéne uitzondering herinner ik mij, en ik had het geluk, dat ze juist aan mij zelven te beurt viel. De Heer MAX ROOSES, namelijk, heeft mij de eer en het genoegen gedaan, mijn dichtwerk, *In de natuur*, in *De kleine gazet*, eer dit blad er een exemplaar van ontvangen had, zonder

uitstel, op de allergunstigste wijs te doen kennen. Niets doet mij deze minzame bejegening ondankbaar vergeten.

Men zou nochtans kunnen meenen, dat het juist in dergelijk letternieuws is, dat, zooniet gewone Vlaamsche dag- en weekbladen, dan toch letterkundige tijdschriften hunne reden van zijn, gedeeltelijk althans, vinden moesten; dat zij, in hun eigen voordeel, om strijd er zouden moeten op uit wezen, om nieuwe verschijningen, zoo gauw mogelijk, te kunnen openbaren en bespreken, en hunnen inhoud aldus belang bij te zetten.

Welnu, het is toch niet immer uit gebrek aan redeneering en doorzicht, of uit koppigheid bij de Redacties, dat zulke eischen in onze gewoonten doorgedreven en gangbaar zijn; maar meestal worden ze afgedwongen door ontoereikendheid van inkomst, mangel aan abonnenten, gebrek aan middelen, dus, tot aankoop der jongst uitgekomen werken, en tot vergelding van bestendige opstellers, die in critiek en letterstudie een bestaan vindend, er hun hoofdwerk van zouden kunnen maken; dat alles is doorgaans de schuld van die treurige gesteltenis ten onzent. En deze is ook reeds voor een deel het gevolg van veelschrijverij, van de betrekkelijk te groote vermenigvuldiging der tijdschriften, die, het eene na het andere, van armoe wegkwijnen of met moeite en moed een bekrompen daarzijn in hongersnood uithouden.

Wil dan een schrijver zijn werk vermeld,

beoordeeld en bekend gemaakt zien, zoo moet hij, na al zijnen arbeid en vorige onkosten, beginnen met eenige dozijnen afdruksels voor de Redacties van allerlei bladen, zonder eenige vergoeding, beschikbaar te stellen.

En wat gebeurt er dan, zelfs wanneer zijn werk goed is en aanbevelenswaardig? Komt hij nog dan tot eenen gewenschten uitslag? Hier en daar, ja, krijgt men eene goede beoordeeling, zonder ongewettigden, onnoozelen lof of domme, kwaadwillige blaam, die men toch ook te wachten heeft; doch veelal niets meer dan een alineatje, een artikeltje van oppervlakkige kennisgeving, als eene aalmoes u toegeworpen; en waarvan zich de toevallige recensent, als van een zware karwei, eene onwelkome, bijgevoegde taak, met zoo weinig naarstigheid en zorge mogelijk, ontlast heeft.

Wat sterker is, dikwijls valt het voor, dat uw boek door de Redactie wordt ontvangen, en in hare bureelen voor eeuwig, als een zandeken in de kreek, verdwijnt, zonder dat ge er nog iets van te hooren of te zien krijgt; zonder dat ze er een enkel woord goed of kwaad in haar blad van rept; zonder dat zij hare lezers en den inzender zelfs met het minste bericht van ontvangst verwaardigt. Maar uw zoo veronachtzaamd, misprezen exemplaar dan toch terugzenden, — dat nooit!

Er zijn vele nieuwsbladen, die, in al zijne bijzonderheden, eenen schouwbrand verhalen; die u, in 't lang en in 't breed, vertellen, hoe een dronkaard in eene glasruit viel; of een schaatsenrijder door het ijs, op de Drongensche meerschen; of dat er een wiel van een vrachtwagen afdraaide; — gazetten, die uiteendoen, dat een bootjesroeier, een goed zwemmer, met zijn *gig* omkantelde en er met een koud bad van af was; ofwel dat buur Klaas, in *De zwarte kat*, Zondag avond, eenen solo-chelem speelde. Daar zijn er, die ongevallen vermelden, welke zouden kùnnen gebeurd zijn, doch door gelukkige omstandigheden toch niet gebeurden. Geene krant zal nalaten het heinde en veer te verkonden, als er ergens een kalf met vijf pooten ter wereld komt!

Maar, dat aan zekere gazetbazen de geboorte van een eigensoortig zielekind worde ter kennis gebracht; dat in hun gewest, in hunne stad, in hunne buurt, een kunstvoortbrengsel het licht zie, niet alleen als 't de trekken draagt eener gewraakte gezindheid, maar ook wen het volop met hunne strekking en denkwijs overeenstemt: bladzijden, waarin een dichter het beste van zich zelven gaf, de keur zijner droomen, de kern zijner kennis, het merg zijner kracht; waar hij het bloed zijns harten in uitstortte: wat kan het aan de stijve Droogstoppels wel schelen? Zij achten zelfs de tijding niet eene plaats weerd in hunne *Misdaden, rampen en ongelukken*.

Een paar voorbeelden, ja, toonbeelden der soort van aanwakkering, die een Vlaamsche schrijver weleens van tijdschriften en vakmannen zelven erlangen mag, vraag ik oorlof u te mogen aanhalen.

Een onzer beginnelingen in de letterkunst had eens een boek van hem ter beoordeeling aan den redacteur van een tijdschrift gestuurd, welke redacteur daarenboven ook uitgever is en zelf reeds bundels van eigen gedichten had laten verschijnen. Welnu, het boek bleef in zijn letternieuws volstrekt onvermeld.

En wat gebeurde er verder mee? Het werd, na kennisneming ervan, in leening door hem, die aldus toch de aantrekkelijkheid ervan betuigde, verzonden aan een verwijderden vriend, insgelijks een uitgever, die het ook las en bij wien het boek door den eerste vergeten bleef, om van hier naar eenen heelen kring andere vriendjes, altoos ter leen, even goedkoop, te worden overgemaakt. Deze waren eenige belangstellenden altijd zeker, welke, ware 't niet van dit misbruik, nog een paar franken soms voor een dichtwerk of eenen roman overhebben, en het boek wesquæstie waarschijnlijk anders, elk voor zich zelf, hadden aangekocht.

Aldus worden hier te lande, zelfs door degenen, van wie men dit het minst verwachten zou, de belangen van een medeschrijver, de opbeuring des boekhandels en den voorspoed onzer Letteren bevorderd.

Een tweede proef. Een gekend Nederlandsch dichter, — rentenier tevens, bemerkt het wel, — had zich ter lezing, in leen ook, een boek aangeschaft, eersteling van een veelbelovenden en reeds niet luttel gevenden jongen kerel, die ophef maakte met zijn proefstuk. In eene samenspraak, later, tusschen deze beiden, bekende de rijke lezer aan den min bemiddelden kweekeling der Nederlandsche Musa, dat hij lust had gehad het boek van zijn jeugdigen taalgenoot eens, in een of ander tijdschrift, onder behandeling te nemen en aan te prijzen; maar dat zijn voornemen onderbleven was, doordien hij het ontleend exemplaar te gauw had moeten aan den eigenaar terugsturen. Om het boek zelf maar te koopen, gelijk de jonge man toch de meeste van dezes werkjes kocht, hieraan scheen de liefhebber van kostlooze waar in de verste verte nooit eens te hebben gedacht. De zoo kieskeurig en zoo kunstbroederlijk bejegende, ontnuchterde dweper met poëzie en Vlaamschgezindheid, weerhield ook deze bittere woorden, die hem naar de keel opwelden : Welnu, ik zal u dan maar een exemplaar geven... voor niets! En hij deed het ook niet.

Wij hebben een Vlaamschen poëet gekend, wiens prachtige en min prachtige bundels profijt gaven, en die zich openbaar verkneukelde en beroemde, dat hij zelf geenen stuiver ooit voor Vlaamsche boeken uitgaf. Hij rekende op zijnen invloedrijken stand in de Letteren, om die boeken gratis, als vereering, te ontvangen.

Dit alles is gewis de kleine, maar toch eene niet weg te cijferen zijde van het vraagstuk. Iemand, wie aan kunstwerk doet, hoofdzakelijk om er geld mee te potten, is voorzeker niet veel meer dan een slavelijk ambachtsman, een werktuigelijk broodverdiener, een handelaar, een makelaar, geen kunstenaar ooit Maar wie met geldverlies het kunstschrijven kan uithouden, moet een bemiddeld en mild man wezen; en het zijn juist nu allen geene millioenairs, die zich aan de Nederlandsche Letteren hebben gewijd. Velen onder ons toch beminnen die zoo onbaatzuchtig, dat zij haar, niet alleen hun vernuft en hunne zedelijke gaven, maar ook hun beschikbare penningen offeren willen.

Niemand kan ten onzent, als in andere landen, van de Fraaie Letteren leven. Een Vlaamsch letterkundige, zonder bezoldigd ambt of eigen vermogen, heeft veel te vreezen, dat hij 't noodlot zal ondergaan van den Hongaarschen dichter, JULIUS REWICKY (*aliàs* REVIERKY), die onlangs in het ziekenhuis te Pesth van de tering is gestorven.

Zijn het ook de rijken in het algemeen toch, die de Vlaamsche lettergewrochten koopen?

Helaas! niemand zal gewis nog langer de begoocheling hebben behouden, dat onze zoogenoemde hoogere, maar veeleer dikwerf zedelijk lagere standen, reeds niet gansch onherroepelijk voor het Vlaamsche leven, voor de Dietsche Letteren verloren zijn.

Dat gedeelte der natie, 'twelk tijd, geld en verstandontwikkeling te over heeft, om ook deze hunne Letteren, zooniet boven, dan toch benevens de uitheemsche, gedachtig te zijn en te ondersteunen, — dat afgezonderd, vervreemd gedeelte van de Vlaamsche meerderheid onzer bevolking in België, ontleert, veracht en verfoeit, ja, vervolgt zijne moederspraak, de taal van zijn eigen volk; derhalve zich zelve verachtend, zeker toch niet om ons een bewijs van gezond verstand, afkeer van onrecht, goeden smaak en voornaamheid van manieren te geven?

Doch, laten de praalhanzen van onzen *grand monde* hunne taal varen, die taal zelve laat hen toch niet los. Zij is hunner tong aangeboren en kleeft hun op het verhemelte vast. Zij wreekt zich over hare verstooting en straft hen... met Flandricismen! Zij koeteren immer nog Vlaamsch met Fransche woorden. Zij spreken *du Belge,* zooals hen de nagebauwde Franschman zelf uitlacht. Luister maar eens rond, zelfs in de orkestzetels onzer schouwburgen; 't is mij 't Franschken, dat ge daar hoort bijwijlen.

Die Fransquillonskaste, grootendeels, is dusdanig verstompt en verwend geworden in hare ontaarding, dat ze geen lust schept uit het gezonde sap der fijnste kunstvruchten van eigen bodem, en geene zin- en zenuwprikkeling meer vinden kan, buiten Fransche gember en aftreksels van cantharides.

De fortuinbezitters en de meest welgestelde burgerklas hebben zich allengs teenemaal afgescheiden van de taal, die gansch het volk moest vereenen; en maken dus, door eigen schuld, geen eigenlijk innig bestanddeel van dat volk meer uit. Zij weigeren halsstarrig neer te neigen tot haar en tot hem; aldus ook op deze manier zelf oneenigheid kweekend onder de standen, en onmin zaaiend bij den minderen man.

Welnu, het is treurig; maar het zij zoo! Het volk zal, dewijl het moet zijn, trager misschien, maar toch zeker, alléén dan, zich zelf en zijne taal wel redden. En blijft er aan deze en aan onze heropgebloeide letterkunde geene andere hoop over dan in den volke, die eenige hoop zal, vertrouwen wij, niet bedrogen worden. 't Is waar, dat volk is meerendeels nog onwetend en kan zijn ABC nieteens; en kende het zulks en veel meer nog, het is te doorarm om een boek te koopen, — wat ook nog weinig baten zou, daar fabriek, schuur en akker, mijn en steengroef, dok en vloot hem nauwelijks tijd laten om te eten, als er eten is.

En dan, de negen tienden van degenen, die zouden kunnen en mogen lezen, lezen volstrekt niemendal. Zij hebben liever al hunne lange winteravonden en halve nachten aan biljart, kaartspel, teerlingbak, tric-trac en domino deerlijk te verspillen. Anderen geeuwen zich dood, in stage werkeloosheid, puur uit luiaardij en verveling.

Zoodat, vooralsnog, het grootste deel der oplagen onzer kunstboeken bestemd is voor een slach van verbruikers, die ten minste met voorbeeldige gretigheid in den voluumwinkel snuffelen en sneukeren : den knagenden papierworm en de muizen op onzen zolder.

Waar moeten wij dan met nieuw geschrijf, laat staan, met veelschrijverij, naartoe?

III

Maar, zal die jammerlijke toestand immer duren? Ja, indien het overgroote deel der natie arm en ongeletterd blijven moest. Maar zoo veel te meer neen, als er min gebrek in de huisgezinnen, meer zonneschijn in de hersens, warmere broedermin in de harten zal komen! Daarbij moet het jong geslacht vooral, tot kunstzin opgevoed en tot leeslust aangepord worden.

Reeds de onderstane miskenning van boven af, deed allengs wederwerking beginnen in de laagte. De geringe burgerij wringt zich onder de nepen des kommers. Het onderdrukte, neergedrukte grauw kreeg hoe langer hoe meer besef zijner eigen waarde. Zijne grondwet zelf, heeft het vernomen, zegt hem, immers, allerplechtigst : alle macht komt uit het volk. Er valt, geloof ik, niet aan te wanhopen.

Weldra, vooreerst, zal het vervlaamscht onderwijs, met zijne heldere lamp, niemand meer

vergeten hebben, die omdoolt in den donkere; en herademen zullen de honderden duizenden, — beschaamde, verholen martelaren of openbare lijders, — eerlang in 't einde behoorlijk verzadigd van het lichaamvoedende brood en tevens van het zielesterkende Woord.

De onvlaamsche, onvolksminnende klas der verfranschte minderheid, anderzijds, door weelde bedorven, verzwakt, vermindert en vervalt gedurig meer en meer, onder ons oog; en hare altijd flauwere tusschenkomst in de lotbestemming harer landgenooten zal allengskens meer en meer gederfd kunnen worden.

De vaderlandsche taal en Letteren ook steken dan geenszins langer een bedelende hand uit naar de stege gunsten van omhoog.

In welke evenredigheid, immers, bestaan, van nu af reeds, die uitgedunde rangen, tegenover de massa van den geheelen stam? Als één tegen duizend, misschien. Welnu, dat heerschend kleintallige = het *oligon* der Grieken, — altijd niet het *ariston* = het beste, daarom, — die immer slinkende oppermaatschap van *high life* moet, zoo noodlottig als natuurwet, wie 't lief of leed moge wezen, eens in de breedten van den alles overstelpenden, immer wassenden stroom van den Dêmos ondergaan.

Hare kleine groepen staan, hier en ginds,

gelijk in de uitgestrekte zee die harde, stugge, stomme klippen daar; die koude, boven het barenvlak even uitstekende rotsen, die niet saamleven met het bewegende water, niet meezwoegen met het rustloos getij, dat om hare gevoellooze flanken spoelt en speelt. Terwijl de heete middagzon heur kale koppen tot gruizel verkalkt, en de stormwind met vretend luchtgas die glad slijpt, — zwalpt en zweept eindeloos de machtige zee, met heur ziedende zout, haar op den ledigen rug; en hoe lang en laag de ebbende golven zijn teruggezakt, immer toch, door den sterrenhemel telkens weer opgetrokken, heft zich de onafmatbare vloed opnieuw, om eindelijk de trotsche toppen in zijne kolk te verzwelgen. En de zegevierende zee, die nooit hare eigen taal vergat, noch in heur klacht, noch in heur blijdschap, noch in hare dreiging, noch in haren toorn, zingt eeuwig de hymne van heuren triomf, dat er dijken en duinen van dreunen!

Het zal toch zeker van den vollen zeeboezem onzes Germaanschen volkslevens nooit gezegd worden, dat hij zich door het heveltje der Franschelarij liet leegzuigen, als een *sherry-gobbler* door een stroopijp? Wie schept mij Dickebusch-vijver in een mosselschelp? Waar zag men ooit het geheele door een deeltje geslorpt, of de ruimten in de engte gekerkerd? De goudschubbige haring slikte nooit een walvisch op. Afkomst en zelfstandigheid verzakende heerschapjes! Ontworden, afgevallen Vlamingen, aapt en gaapt maar immer den zwetsenden

Zuidbuur na. Wij mogen gerust zijn; de wistiti, — de dwergmartiko, — verslindt geen leeuwenwelpen.

Kon het, na 't leeuwenepos van CONSCIENCE en het leeuwenlied van MIRY en VAN PEENE, nog mogelijk wezen, dat het mondig herwordende volk van Vlaanderen, Brabant, Antwerpen en Limburg, al zijne glorie vergetend, in den ondergang van zijnen persoonlijken aard, van zijn heele wezen, met zijn verdwaalde meesters neerstortte; dan ware er geen spraak meer van veel of weinig, van goed of slecht schrijven, in MAERLANTS taal. Er wordt niet meer geschreven, gedicht, gezongen, dan een lijkzang, een Latijnsch *Requiem* alleen, over een gestorven ras.

De taal is één met het volk, en met het volk moet zij sneven of zegepralen. Van allerwege staat het op, en, in meeting en landdag, in congres en Kamer, in kringen en bonden, samenwerkend en immer dringend vooruit, roept het om verminderde ongelijkheid, maatschappelijke verzoening, om hervorming en recht. En die aanhoudende voortgang, die ontzaglijke beweging, die rilling van 't herleven, welke de leenheeren van het muntwezen, van adel, nijverheid en handel, zelfs de vroeger onverschilligsten en meest vijandigen, met ontzetting aanschouwen, — is nog evenmin te stremmen of te remmen, als het klimmen van den Oceaan, in een springtij; als het gepraam en geprang der woelende vuur-

geesten in de ingewanden van Etna; als de opkomende orkaan, die met een labberkoeltje begint, maar welhaast, loeiend, alle kruinen buigt of breekt in het woud.

De menschheid, — en ook de menschelijkheid, — eischt, voor al de kinderen der menschen, meer stoffelijk welzijn, en, als onmiddellijk gevolg daarvan, ook meer zedelijk genot.

Trouwens, de levensboom van kunst en kunde verdort in de zandwoestenij der ellende; maar groent en groeit in weligen valleigrond, in waranden en paradijzen alleen.

En alom, in elke staatkundige partij, wordt, met min of meer vlijt en edelmoed, met min of meer doelmatigheid, naar middelen uitgezien; worden maatregelen beraamd, om den rechtveerdigen eisch van beternis te bevredigen. Koningschap en gemeenebest, geestelijk en wereldlijk gezag, allen beijveren zich, eindelijk, in deze wolkige dagen, om toch maar de schande te ontgaan, in belangstelling voor de lang onterfden, als verwonnelingen misachten, de laatste te zijn.

Allengskens min en min zal het waarheid worden, wat een Duitschman beweerde : dat kunstwerk niet voor « den Pöbel » gemaakt wordt. Neen, altijd voort zal het niet juist blijven, te zeggen, dat de kunstenaar met de veder, — zijne kunst verloochenen en ontkransen moet, om tot het volk

af te dalen op lager trap, om door hem gesmaakt en verstaan te worden. Niet altijd blijft het voor eenige bevoorrechten weggelegd, het reinste geluk van den beschaafden mensch te proeven. Niet altijd blijft er bocht van geschrijf noodig voor het zoogeheeten gepeupel, dat zich, hijgend en worstelend, bergop heft, snakkende naar verlossing, en zich adelt voor hooger behoefte.

Vlaamsche zin en zede, vroed en vrank; de aloude geest van onafhanklijkheid, aan de voorvaderlijke kunstliefde gepaard, zullen, meer en meer opgewekt, hunnen heilzamen invloed in de Schoone Letteren; en deze wederkeerig in het Vlaamsch karakter doen voelen.

De tijd nadert snel, wenschen wij levendig, dat iedereen zal kunnen — en willen lezen, vooreerst, en zal begrijpen en genieten wat hij leest; dat iedereen genoeg op zijne begrooting bezuinigen mag, om zich een keurig rek, vol uitgekozen boeken aan te schaffen: van dezulke niet, welke men, eens doorbladerd, nooit meer openslaat; maar van deze, waar men telkens naar terugkeert, welke de vrienden zijn en vertrouwelingen, de schat en troost van hunnen bezitter, instee van de, door elkeen beduimelde en bevuilde, banden der gemeenschappelijke leesbibliotheek.

In afwachting van dien omkeer, waarbij het echt welvaren van allen, als bij elke daad van recht en rede, als bij iedere ontvoogdende gebeurtenis, bevorderd zal worden, is gewis de tijd van

veel en gemeen schrijven, meer dan ooit, reeds nu voor goed voorbij.

Het moge, in 't vervolg, nu voor de Letteren gaan, evenals met artsenij- en geneeskunde, sedert eenigen tijd. De vroegere afkooksels van blâren, schorsen en wortels, die den kranke met heele kommen en schalen werden ingegoten, hebben veelal voor droppelen vluchtige olies en greintjes wrange loogzouten plaats gemaakt. Uit het maagtartende, taaie vezelweefsel der kruiden is door de hedendaagsche scheikunde hunne essentie, hunne innigste kracht, in sierlijken, saamgedrongen vorm van wondere kristallen, toebereid. Uit sombere wolfkers trok zij de scherpe naalden der zenuwontspannende atropine, — en de achtvlakkige strychninezuiltjes uit braaknoot. De roode kruisdoorn heeft ons de kleine kantstaven der gevoelsussende cocaïne, — en de blauwe monnikskap, de kleurlooze prisma's der aconitina geschonken. En die deugdelijke heilmiddels worden thans niet, als de oude drogerijen, ingegeven met grepen en pakken, maar in perelkorreltjes of etherisch vocht, in breukskes van milligrammen verdeeld en gesmolten.

Ook aldus dunkt mij de tijd gekomen der kieskeurigste litteratuur, wanneer wij zien zullen dat het fabriekmatig boekmaken per grossen, de

broeikaspoëzie, het pennen op commando, dit handwerk in daghuur, heeft uitgedaan. Er zal, vertrouw ik, een eind gaan komen aan het kluchtvertoon van die leuterkundige jagers op effect, welke niets doen dan juist alle waarachtig, alle richtig effect *ver*jagen; en die, na elk hunner ijdele schoten, het nagemikt konijn, wegbeenend, eenen spotwip doen maken, instee van de bloedige valstuip.

Nu zullen wij, denkelijk, behoed gaan worden tegen al die andere rampen en plagen der veelschrijverij : tegen al die gekunstelde, gewilde, valsche en onnatuurlijke schriften ; tegen het onbesuisde verzengeknoei, waarvoor ik ook hier mijn ootmoedig *meâ culpâ* belijden en eene akte van rechtzinnig berouw verwekken moet; al het zin- en zielloos gerijmel, welk thans onze boekenschappen, ten koste van het gedegen, degelijk schoone, volpropt. Alsdan moge onze bibliotheek een juweelenschrijn worden, in plaats van eene rommelkas.

Kunstwerk moet zeer voortreffelijk zijn, of niet zijn.

Welhaast mogen wij, hoop ik, afraken van al dat verwaand, onbeduidend gerabbel en gekrabbel, dat onze aandacht bedriegt, onze verwachting ontgoochelt, onzen smaak beleedigt en den onweerkrijgbaren tijd steelt, welke voor echt weldoende lezing ons gedurig te kort schiet.

Wees mij gegroet, aanstaande toekomst, als elke

schrijvelaar zonder talent zijne pen maar alleen meer bezigen zal voor kantoordienst; als elke kunner niets meer anders voort zal brengen, dan wanneer hij wat nieuws te scheppen vermag, of wat ouds in fonkelnieuwen vorm kan gieten; als hij van het schrijven geen berekenden, opgeschroefden, aangejaagden, overhaasten arbeid meer maken zal; maar enkel op het papier stellen, wat hij zich onweerstaanbaar gedrongen voelt zijnen evennaaste mee te deelen; als hij niets meer uiten zal, dan wat hij niet verzwijgen kan, of het hem dan tot boet of baat ook strekke; als hij, eene persoonlijkheid hebbende, deze gansch, in volle oprechtheid, in onversaagden hartstocht, met al zijne phantazij en geheel zijn gemoed, saam zal trekken, ware 't slechts in een enkel werk, — één krans van smetlooze blaadjes, die, volvormd, volwassen, prijken zal op den loovertop zijns levens. als eene bloemkroon op den stengel Uit klei- of keigrond opgeschoten, staat hij recht, zijn geurige, kleurige bekers, voor de honing-zoekende bijen opengeplooid, omhoog reikend naar het lievende zonnelicht.

Dan zullen de Fraaie Letteren een echt feestmaal worden, een koningdisch, waar, — geschikt naar de verschillen en onderscheiding, door de wisselgrage natuur gewild en door de rede gewettigd, -- het geheele volk bij aanzitten zal en zijne weekdaagsche papteil van vroeger vergeten. Dan zal het geheele volk, — alleman werker geworden met brein- of spierkracht, — na de wegge-

worpen koffiepul, met bleeken geestesdrank van voorheen, — uit kralenden roemer den wijnteug der kunst mogen zwelgen, en jubelen luid, in de heilige dronkenschap der edelste vervoering.

Tot zulken zeghaftigen uitslag, reken ik, zal onze Academie, eene stichting van kenmerkende eigenzelvigheid voor het weer wakker geschud Vlaamsche volk, — ruimschoots het hare bijdragen. Wat mij betreft, vereerd met het lidmaatschap van de bestendige commissie der nieuwere letterkunde, onlangs in dit genootschap aangesteld, ik zal, voor mijn bescheiden deel, benevens mijne talentvolle medeleden, met mijn heele ziel naar die verheven uitkomst meestreven.

Moge dan, eindelijk, na al de roode zonondergangen der vrijheid, volkswelvaart en kunst, in de jaarboeken der geschiedenis aangeteekend, en de even bloedige weergeboorten der volken, — van den dag, dat het hemelvuur flikkerde op de steenen tafels van Sinaï, tot wanneer New-Yorks reuzinnestandbeeld zijne electrische fakkel, naar de sterren gestrekt, over de Nieuwe Wereld schitteren liet; moge dra voor de Nederlanden, voor het gansche menschdom, de jonge dageraad van eene æra, zegenrijker dan heden en verleên, opkrieken; niet meer uit eene zee van menschenbloed, niet meer uit vlammenlaai van brandende steden en dorpen,

van hutten en paleizen in gloed; maar, met zachten overgang, als van dag uit nacht gerezen, alles met rozetinten van vreugd en vrede, met morgenstralen van gerechtigheid, schoonheid en poëzie overglanzen!

De bestendige Secretaris maakt volgender wijze den uitslag bekend van de letterkundige wedstrijden en van de kiezingen.

TWEEDE PRIJSVRAAG.

Middelnederlandsche Taalkunde.

Men vraagt eene nauwkeurige en volledige studie over het gebruik van het voornaamwoord van den 2^en^ persoon enkelvoud (du, dijn) *bij de Middelnederlandsche schrijvers, en men vervolge die studie tot de volledige verdwijning van dit voornaamwoord in de schrijftaal.*

Eéne verhandeling werd ingezonden. De Academie, na kennis genomen te hebben van het oordeel der jury, heeft er den uitgeloofden prijs aan toegekend. Schrijver er van is de heer Hippoliet Meert, leeraar aan het stadscollege van Ieperen.

DERDE PRIJSVRAAG.

Letterkunde.

Lofrede op Jan-Frans-Willems, beschouwd als hoofdman en leider der Vlaamsche Beweging, en als Taal- en Letterkundige.

Er waren vier lofredenen ingezonden : drie ten bekwamen tijde, éene te laat. De Academie, zich vereenigende met de besluitselen des keurraads, heeft beslist dat er geene reden bestaat om den uitgeloofden prijs toe te kennen.

VIJFDE PRIJSVRAAG.

Vaderlandsche geschiedenis.

Verhandeling over den oorsprong der hedendaagsche Belgische vrijheden.

Geene der beide ingezondene verhandelingen door de meerderheid van den keurraad bekronenswaardig geacht zijnde, heeft de Academie zich met dezes besluitselen vereenigd.

In den Staatsprijskamp voor Nederlandsche tooneelletterkunde, tijdvak 1886-1888, waarvan de beoordeeling aan de Koninklijke Vlaamsche Academie was toevertrouwd, is de prijs, op de eenparige besluitselen van den keurraad (bekrachtigd door koninklijk besluit van 27 Mei 1889) toegewezen aan den heer Hector Plancquaert, letterkundige te Zomergem, voor zijn drama : *De dood van Karel den Goede.*

Kiezingen.

Gedurende het jaar 1889 had de Academie het overlijden te betreuren van den heer EUG. STROOBANT, werkend lid, en van den heer J.-A. ALBERDINGK THIJM, buitenlandsch eerelid.

Ter vervanging van den heer Stroobant werd gekozen, in de maand Juni, de heer L.-W. SCHUERMANS, letterkundige te Wilsele, en in zitting van 19 December benoemde de Academie tot briefwisselende leden : in vervanging des heeren Edw. van Even, gekozen tot werkend lid, den heer KAREL DE GHELDERE, letterkundige te Koekelare, en in vervanging des heeren L. Schuermans, ook tot werkend lid benoemd, den heer VICTOR DE LA MONTAGNE, letterkundige te Antwerpen. Tot buitenlandsch eerelid, in vervanging van wijlen den heer J. Alberdingk Thijm, is gekozen de heer R. FRUIN, hoogleeraar te Leiden.

ERRATA.

Bl. 114, voorlaatste regel, staat : van den Bogaerde. — Lees : van den Bogaert.

INHOUDSTAFEL.

A.

B.

C.

Bladz.

J.

L.

M.

P.

S.

